

APOLOGIA

ČILI

SÚSTAVNÁ OBRANA ZÁKLADNÝCH PRÁVD

KATOLÍCKEJ VIERY.

(DIELO ODMENENÉ NAJDŮST. SBOROM BISKUPSKÝM.)

NAPÍŠAL:

ANTON SZUSZAI.

PRELOŽIL:

ANDREJ HLINKA.

NÁKLADOM PREKLADATEĽA.

V RUŽOMBERKU.

TLAČOU „LEV“-A, KNÍHTLAČIARSKÉHO A NAKL. SPOLKU ÚČAST. SP.

1924.

APOLOGIA

ČILI

SÚSTAVNÁ OBRANA ZÁKLADNÝCH PRÁVD

KATOLÍCKEJ VIERY.

(DIELO ODMENENÉ NAJDÔST. SBOROM BISKUPSKÝM.)

NAPÍŠAL:

ANTON SZUSZAI.

PRELOŽIL:

ANDREJ HLINKA.

NÁKLADOM PREKLADATEĽA.

V RUŽOMBERKU.

TLAČOU „LEV“-A, KNÍHTLAČIARSKÉHO A NAKL. SPOLKU ÚČAST. SP.

1924.

PREDMLUVA PREKLADATEĽA.

Poválečná doba doniesla na Slovensko mnoho nákazlivých a ľudu škodných návoľ. Duša slovenského, predtým tak zbožného a hlboko veriaceho ľudu, podľahla nevereckým prúdom a náukam. Bolo sa čo obávať, že s národným oslobodením príde duševné a mravné otroctvo. Príde nevera s celou jej hrúzou a záhubou. Dokiaľ nebolo nápadov, nebola potrebná obrana; akonáhle ale prišli údery — bolo sa treba postarať o ochranu a bránenie.

Z mojich skromných síl som chcel prispieť na pomoc svojmu národu. V Segedíne s pomocou mojich priateľov som preložil Starý Zákon roku 1906—1909. Po krátkom odpočinku, roku 1914. som sa dal do prekladu jedného z najlepších a najmodernejších diel dnešnej doby. Do prekladu Apologie Antona Szusza, kedysi farára v Dobšinej, napísanej v maďarskej reči. Roku 1914. koncom júla vypuknúcšia vďaka ma pristavila v práci. Odišli pomocní moji kapláni do vojny. Na moje plec sa svalila starosť tak telesná ako duševná skoro 12.000 dušovej farnosti ružomerskej. Preto som bol nútený prácu na neistý čas pretrhnúť. Práca stála nedokončenou až do roku 1919. Muselo prísť nové väzenie, nový pokoj na Mírove, aby som prácu dokončil. Od 12. okt. 1919 do 28. apríla 1920 som prácu s pomocou Božou dokončil. Pre finančné ťažkosti som ju do roku 1924. vydať nemohol. Povstala táto práca z hesla: „omnia ad maiorem Dei gloriam“. Práca mi bola jedinou útechou na Severnej Morave v trestnici, kde ma odvieďli. V práci som hľadal silu v ťažkých dňoch navštívenia. Volal som: „Domine bene fecisti quia humiliasti me!“ „Quantum potes tantum aude“, koľko som mohol, toľko som prikladal na vyhášajúce ohnisko viery a horlivosti ľudu. Kládol som si to za mravnú povinnosť, pretože som sa v mnohom pokladal za pôvodcu dnešných pomerov. Koľko som stačil napraviť, naprával som. Ostatné poručil som žehnajúcemu Bohu, hovoril som so sv. Pavlom: „neque qui plantat, neque qui rigat, sed, qui incrementum dat Deus“.

Na obranu poníženej matky cirkve som sa oddal trudu a práci. Nechže ona upevní náš slovenský národ vo viere jeho otcov, vo viere Kristom na skale Petrovej založenej, bez ktorej bude iste vytretý z radu národov. Mojou najväčšou odplatom bude rozkvet viery a mravu v slovenskom národe. Tebe národe a horlivým strážcom tvojho Sionu venujem túto prácu.

Podolie, (Praha), dňa 24. apríla 1924.

Andrej Hlinka,
prekladateľ.

NIHIL OBSTAT.

Scepusii, 6. Augusti 1921.

Josephus Vojtiček,
censor dioecesanus.

Nr. 1278/1921.

IMPRIMATUR.

Scepusii, die 9. augusti 1921.

† Joannes mp.
Eppus Scepus.

Dôst. pánovi Andrejovi Glinka
farárovi

v Ružomberku.

Veľadôstojný Pane !

Ľestli moje podmienky prekážajú vydaniu môjho diela v slovenskej reči, s ochotou sa zriekam % vyviazaného voči tlačovému spolku a uspokojím sa s 10 výtiskami z vedeckých kníh a s 50 výtiskami z prstonárodných kníh. Toto je už taká maličkosť, že vážny vydavateľ to do povahy ani nevezme.

Coelibát revidujem teraz, a prvú časť už koncom týždňa podám na bisk. cenzúru.

Ponevác je to ale veľká práca (circa 32 hárkov), dobre bude, keď v tlači na Vianoce uvidí svetlo.

Toho sa však musím pridržovať, že aby sa zmena v mojích knihách bez môjho vedomia nestala.

Dobšina, 1. júna 1914.

S viacnásobným srdečným pozdravom

Váš ochotný sluha

Szuszi.

Főt. Uram!

Ha feltételeim állnak útját munkáimnak slovák nyelven való megjelenésének, készséggel lemondok a sajtóegyesületnek kikötött százalékról s megelégszem tudományosabb munkáimnak 10 népszerű könyveimnek 50 példányával. Ez már oly csekélység, hogy komoly kiadó számba sem veszi.

A coelebatust most revideálok, a hét végén az első részt már püspöki censúra alá bocsájtom. Mivel azonban nagy munka (körülbelül 32 ív), jó lesz, ha karácsonyra jelenik meg nyomtatásban.

A mellett azonban meg kell maradnom, hogy változtatás tudtom nélkül netörténjék könyveimen.

Dobsina, 1914. június 1.

Sokszoros szives üdvözlettel

kész szolgálja

Szuszai.

Nr. 3437/1907.

IMPRIMATUR.

Gaurini, die 26-a Junii 1907.

Nicolaus,
Episcopus.

1278/1921.

Veľadôstojný Pán

Msgr. Andrej Olinka, farár, Ružomberok.

Veľadôstojný Pán Msgr. Farár!

Cenzor, ktorému bol preklad Szuszyovej Apologie na prečítanie vydaný, doručil ho diecezánskemu úradu, jako bezvadný — pod tlač súci.

Uďaka Vašej Veľadôstojnosti za toľkú prácu, ktorú ste slovenský národ a jeho katolícku tlač vo väzení a v putách obohatili. Zasa by sme mali spievať s cirkvou: O felix culpa . . . !

Teraz len treba sa obzerať po spôsobe, jako dielo čím prvej z tlače hotové dostať a národu do rúk dať.

Bude sa treba obrátiť zasa na Sdruženie Slovenských Katolíkov o pomoc.

Ľ výrazom úcty a lásky trvám

u Spišskej Kapituli, dňa 9. augusta 1921.

Vašej Veľadôstojnosti

oddaný otec v Kristu

† Ján,
biskup.

Seslo pôvodcu:

*Jedna veľká záležitosť je na svete,
záležitosť rozširovania kráľovstva Božieho.*

Vďaky vzdávam Bohu, že môžem aj ja prispieť k napomôženiu tejto veľkej záležitosti, vydaním znamenitého diela nášho pôvodcu jako učebnej knihy a čítanky pre VIII. triedu stredných škôl a jako vodičku pre vzdelané obecnstvo v záležitostiach viery, ktoré dielo jako poklady hodnú perlu odporúčam vzletnej katolíckej mládeži, vlasti našej a dobroprajnej intelligencii.

Ráb, dňa 20. augusta 1907.

Redaktor a vydavateľ

„BORROMEUS“-a

katolíckeho kazateľského
časopisu.

PREDMLUVA.

„Homo est animal rationale, — človek je rozumné zviera“ hovorievali starí. K doplneniu a svobodnosti môžeme aj toto povedať: Homo est animal rationale religiosum = človek je rozumné, nábožné zviera“, lebo nábožnosť je následkom rozumovej povahy človeka. Vo zvierati niet žiadnej stopy náboženstva, lebo nemá mysliacej duše; naproti tomu, človek je takrečeno z nutnosti náboženským tvorom. Jako oko a svetlo, tak aj um ľudský a pravda patria dovedna. Rozum hľadá mimovoľne pravdu, hľadá prameň pravdy: Boha.

Čo je oko bez svetla a ucho bez ríše hlasovej? Čo sú vôbec smysle bez zovňajšieho sveta? Ničomné nástroje, ktoré postrádajú účelu. Čo je človek bez Boha a náboženstva? Ohromný omýl prírody, záhada, ktorá nemá rozlúštenia. A vôľa vedená rozumom podobne pátra po Bohu. Poznať Boha, a predsa neprísť s ním do pomeru — toto sa tak protiví prirodzenosti človeka, jako by bolo proti prírode, keďby oko viedieť a ucho slyšať nechcelo. A pretože je náboženstvo výplivom rozumnej prirodzenosti ľudskej, preto ono jedine spolu s umom ľudským môže zaniknúť.

U Stall Silvána, amerického spisovateľa, som sa dočítal nasledujúcej, nadmieru poučnej udalosti: Jedného dňa prišiel na univerzitnú kliniku, Marylanda; ustrašený otec so svojím synom, aby sa od tohoto chýrneho profesora nervov dozvedel, čo myslí o duševnom stave jeho syna? Profesor ustálil, že je chlapec nie hluchý. Za tým sa pýtal otca, či jeho syn pozná cepu peňazí? Otec odpovedal záporne. Druhá otázka znela nasledovne: či sa modlí jeho syn? Otec odpovedal zadivene: Ja-kože sa môže modliť, keď nevie hovoriť? Na to odpovedal jasnejšie profesor: Keď sa domáci modlia, alebo keď je chlapec v kostole, alebo v nedefnej škole, či si kľakne, či si složí ruky, či obracia oči k nebu, alebo či nejakým iným spôsobom prezradzuje, že aj on berie podiel na modlitbe? Otec dal rozhodne zápornú odpoveď. Keď sa otec so svojim synom vzdialil, chýrny

odborný profesor takto prehovoril ku svojim 300 lekánskym poslucháčom: „Páni moji, nedostatok umovej a mravnej schopnosti je v každom páde makavým dôkazom blbosti. Keď čo len i jedna chybí, vážne musíme sa strachovať o duševné zdravie dieťaťa. Aj vy ste to zaiste zkusili, že zdravé deti znajú cenu peňazí, ale z druhej strany je aj to celkom tak isté, že každý človek, ktorý prišiel na svet zdravý, už zavčasu ovláda mravným citom, a modlitba pre dieťa je niečo tak prirodzeného, ako že sa mu žiada jesť.“

Peniaz je najvyšším hmotným, náboženstvo zase duševným dobrom. Kto nemá povedomia, ani hmotných, ani duševných cenností, ten nešťastník opravdu postráda rozum, ktorý činí človeka človekom. Kto zná cenu hmotných vecí, duševné ale dobré, menovite ale najprednejšej zo všetkých cenností — náboženstva si necení, — ten trpí na čiastočnú duševnú *chybu*. A jako slepý a hluchý je neúplným človekom, tak aj beznábožník je duševným mrzákom.

Pravda, vždycky sa naši jednotlivci, ktorí nechceli o Bohu nič vedieť. Ale jako nemôžeme tvrdiť, žeby ľudstvo bolo pomätené preto, že sa kde tu nájde slepý a na rozum pomätený, tak nemôžeme pečať bez náboženstva pribíť na čelo ľudstva, len preto, že sa kde tu vo väčšej-menšej miere zjavuje neznabožstvo. Príroda nezvykla konať proti sebe, ona nezvykla sama seba zohaviť, keď ona môže neporušene účinkovať, nikdy neporodí obludy. Aj obluda neznabožstva sa len tak uliahne, že človek, tento najväčší zhubca prírody, buďto sám spácha násilie proti svojej vlastnej prírode, buďto, že je obeťou zhubnej práce iných.

Vzdelanosť je kúzelným heslom dnešnej doby. Ale čože je vlastne tá vzdelanosť. Rozvoj a zdokonalenia človeka, vnútorného človeka. Pomer medzi všehomírom a človekom, základný pomer človeka k prapríčine, k Bohu. Vykop strom zo zeme — a odsúdil si ho na smrť. Odlúč človeka od Boha, zaošpane a záhube bude jeho osúdom. Základom a dovršením k prapríčine, náboženstvu a vzdelanosti je Boh, vrchol pokroku, nad ktorý sa ani najväčší obor umu povzniesť nedovedie.

Náboženstvo je nanajvyšším faktorom vzdelanosti, nad ktorý vyššieho nástroja vzdelanosti ani len v mysli nájsť nevieme.

Deje vzdelanosti nám zjavne hlásajú, že doposiaľ každý vzdelaný národ svoju vzdelanosť opieral o náboženstvo, a že sa bez náboženstva žiaden národ nestal šťastným; s náboženstvom padnul aj národ.

A keďže náboženstvá ľuďmi vynájdene, v ktorých sa nachádzajú len zlomky pravdy, sú silnými faktormi vzdelanosti: o koľko viac musí povzniesť a zdokonaľiť človeka náboženstvo Bohom dané, náboženstvo pravé? ...

Europa je preto najvzdelanejšou čiastkou zeme, že je kresťanskou. Jestli-že by sa stala nevernou kresťanstvu, ztratila by vodcovský zástoj medzi národami sveta. Aj našu vlasť kresťanstvo oživovalo do dneska. Stane-li sa naša vlasť nevernou ku svojej kresťanskej minulosti: vtedy ona bola, ale jej niet viac. A preto poznať a milovať vieru Kristovu je vrcholom vlasteneckého záujmu.

Jedna najväčšia chľúba nemeckých katolíkov, veľký Vindhorst riekol kedysi: „Byť opravdu katolíkom, znamená vedu všetkých vied: všetci učbári univerzity neznajú toľko, ako náš malý katechizmus.“

Hlavné pravdy malého katechizmu nájdeš v tejto knihe. Boh, duša, zjavenie, Cirkev: tieto štyri slová sú štyrmi základnými stĺpami, na ktorých spočíva duševná stavba viery. Kniha táto nosí meno: „Obrana základov viery“ — a toto aj obsahuje.

Dokiaľ si bol dieťaťom, kŕmil si sa mliekom. Neskoršie si zniesol aj silnejší pokrm. Tvoj rozum, hľa, brúsila, vzdelávala škola už za 11—12 rokov: a preto hlavné pravdy náboženstva ti tak podám, ako to najlepšie zodpovie tvojmu rozumu. Právo máš k tomu, ba to je tvojou svätou povinnosťou, žeby si hlbšie nazrel do tvojej viery, žeby si sostúpil dolu až k základom. Dieťa sa môže uspokojiť len so známosťou náboženstva; dospelý, vzdelaný človek ale požaduje náboženskú vedu.

Jednu pohodenú tehlu, skalú ľahko odcudzí zloba ľudská: ale s pevnou budovou si ťažko poradí. Chybné, nesúvislé náboženské známosti veľmi ľahko vykradne zo srdca mladíka zloba a lževeda: pevnú budovu viery ale dobýja bez výsledku.

Sostav v svojej duši na základe tejto knihy ten obraz, v ktorom v jeden harmonický celok splýva nebe i zem, Boh i duša, čas i večnosť, a v rámci tohoto obrazu, tohoto vznešeného názoru sveta, usporiadať svoj život.

Mladík, v ktorom niet sily, niet oduševnenosti, niet snahy po ideáloch, ani len nezaslúži meno mladíka. Pravý mladík potrebuje život, veľkolepý, krásny, blažený život. Nie si muchou jedného dňa, ale z rodu Božieho pochádzajúcim, a pre večnosť stvoreným človekom! Ad magna, ad aeterna natus es! — K veľkým, večne trvajúcim veciam si zrodený. Stoj teda v známe živila večného, ktorý ti ponúka tvoj Kristus!

Táto kniha stavia pred seba hlavné zásady večného živila; — ona chce byť náukou večného živila, taká „microbotica aeternitatis = malý živila večnosti“. Prekážky znebezpečujúce tvoj večný živila, mieni ti z cesty odstrániť. Nie je toto holá kniha, lež toto je kniha živila; preto aj musíš vedieť a nasledovať všetko to, čo je v nej, aby si opravdive žil. Lebo kniha sama nikdy nezrodí živila. Ako ani lekárska kniha nedá nikdy zdravia. Živila tvorí milosť Božia, a tvoja snaha ho bude opatrovať

a zdokonalovať. Len užívaj, mladý môj priateľu, tvoj vlastný rozum, uvažuj, svádzaj následky z pravdy, a potom, stoj čo stoj, uskutočni v tvojom živote následky pravdy, a takto sa utvor v človeka, podľa myšlienky Boha.

Lenivosť v myslení, nedôslednosť v živote, ľahostajnosť voči najvyšším záujmom — toto sú hlavné hriechy našej doby. Preto je aj vzdelaný svet našej doby klátiacim sa trsteným lesom; preto je aj zásadou našej modernej doby: bezráznosť.

Toto buď zásadou tvojou: zachytiť pravdu, a za žiadnu cenu nepopustiť od nej. To len môže byť ambíciou tvojou, aby si tvojou osobou tuctových ľudí a počet klátiacej sa trstiny rozmnožoval? ... Nie som priateľom poručníctva. Naopak, moja kniha mieni byť vodcom k samostatnosti. Lež jednu poznámku si predsa dovoľujem: s úctou sa približuj k večným pravdám. Už Pláto riekol, že: „Rozumovanie sa započína s obdivom“. Vzdelaný človek istotne s úctou a dojatosťou vstúpi do nejakého starobylého a vznešeného domu (chrámu): tak sa sluší, žeby sme prah Božského chrámu veľkých práv d *oddanou* úctou prekročili.

Nedomnievaj sa, že je tvoj ohraničený rozum mierou všehomíru, a že dosiahaš nekonečnosť! Nemysli, že hranica skutočnej pravdy len dotiaľ siaha, dokiaľ dosiahne tvoja obrazotvornosť. Skromnosť a vážnosť sluší tomu, ktorý sa chce zaoberať s Pánom všehomíru.

Svätý Augustín kedysi hľadal pravdu so vzdorovitou hlavou (puerili animositate). Nezašiel ďaleko. Jedného dňa potom, keď uvažoval o pochope Božstva, zavznelo v jeho duši výstražné slovo: „Cibus grandium sum; cresce, et manducabis = Som pokrmom veľkých duší: rastni, a potom ma budeš môcť požívať!“ (Conf. VII. 10.) Tu je vzrastom: čistý úmysel a pokorné poddanie sa pred Bohom nekonečným. Pokorné korenie sa pravde, — toto je slušná nálada k zaoberaniu sa s večnými pravdami. Nie my stojíme nad pravdou, lež pravda stojí nad nami. Už v samej viere, v pochope viery je dôverujúca, poddávajúca sa pokora. S touto oddanosťou prečítavaj si pozorne vážne rozbor y knihy tejto, a silne verím, že ti poslúži k veľkému úžitku.

ÚVOD.

O VIERE.

1. O ľudskej viere.

Človek po 1. so smyslami, po 2. s rozumom pozná niečo a príde k majetku pravdy. Čo človek pozná s vlastnými smyslami a rozumom, to zná; čo ale pozná cestou smyslov a rozumu iného, to verí. Veriť teda znamená toľko, ako pravdu prijať od iného, a na základe vážnosti iného.

Viera
a
veda.

Vedenie sa zakladá na viere: človek uverí svojim vlastným smyslom, svojmu rozumu. Vedenie je dľa tohoto bezprostrednou vierou, viera ale je vedením prostredným; preto, že človek pomocou smyslov iných a rozumu iného pozná to, čo verí. Nasledovne vedenie a viera sú si nie protivami, lež dve rovnocenné cesty a dva prostriedky poznania.

Viera
je základom
vedy.

2. Viera je požiadavkou zdravého rozumu, ktorý nám toto hovorí: Keďže my sami môžeme prísť k majetku pravdy pomocou našich smyslov a nášeho rozumu; práve tak môžu aj iní poznať pravdu, a tento duševný poklad môžu aj iní sdeliť, ako aj my môžeme iným sdeliť výsledok nášho vlastného poznania. Ponevác je jazyk na to stvorený, žeby sme naše duševné poklady aj iným, už či živým slovom alebo písmom sdelili. Jestliže človek neverí svojmu spolubližnému, vtedy je jazyk celkom zvyšnou, naničhodnou vecou.

Viera
je požiadavkou
zdravého
rozumu.

3. Náš zdravý rozum nám ale aj to hovorí, že sdelenie iných jedine vtedy môžeme prijať za pravé, jestliže vieme, po 1., že oni mali spôsob poznať skutočnosť, a po 2., že nám ju oni chcú verne podať. Viera naša bude len takto rozumnou.

Podmienky
viery.

Kto verí bez príčiny, toho viera je pôverčivou. Kto verí bez potrebnej príčiny, ten je ľahkoverným. A povera celkom tak, ako aj ľahostajnosť, je v protive so zdravým rozumom.

Zástoj ľudskej
viery
vo výchove.

4. Ľlovek sa stáva výchovou opravdivým ľlovekom. Prostriedkom výchovy je jazyk a reč. Rozum a mluva sa spoločne a naraz vyvíňujú. Ale bez viery nemôže prísť ľlovek k majetku mlavy. Matka ku príkladu: obráti pozornosť dieťaťa na seba, na otca, alebo na jeho brata, keď mu povie: „Toto je matka, toto je otec a toto je Jožko“, a takto sa ono naučí rozumne hovoriť. Jestliže by dieťa neverilo matke, nenaučilo by sa hovoriť. Podobne pomocou viery sa naučí dieťa čítať, písať. Keby dieťa neuverilo svojmu učiteľovi, že písmena „a“ je známkou hlasu „a“ a „i“ že označuje zvuk „i“, nikdy by sa nenaučilo čítať a písať.

Preto teda je viera základom vedomia. Prvky vedomia si môže ľlovek jedine cestou viery privlastniť.

A ľlovek vskutku od prírody je náchyľným k viere, lebo cíti svoju duševnú chudobu, a preto sa aj vďačne učí od iných. Vo všetkých školách, počnúc od ľlovej až po univerzitu, vo veľkom sa ľlovek len tomu učí, čo videli, zkusili a vymysleli iní. Podobne aj knihy nám jedine duševné poklady iných podávajú.

Keďby niekto, v svojej nerozumnej namyslenosti bol náchyľným len to uznať za pravé, čo on sám zkusil, videl a vymyslel — duševná hrivňa tohoto ľloveka by veru bola chudobná: zo zeme by poznal len tú nepatrnú čiastku, ktorú on sám prešiel, — z dejín svetových by len to máľičko vedel, čo sa pred jeho vlastnými očami dialo: a o hviezdnom nebi by toľko znal, koľko by mu jeho smysle riekly; vyjmúc, žeby on sám bol to vynášiel, čo jeden Kopernikus, Kepler, Newton, Laplace vynášli a ustáliť.

Viera
je základom
pokroku.

Pokrok vo vede je len tak možný, keď z jednej stránky príjmeme duševné poklady našich predchodcov, — z druhej stránky, keď si osvojíme vedecké výdobytky našich súvekovcov. Bude-li každý nedôverčivým voči iným a chce-li by vedu počať od predku, každá veda by ostala po všetky veky v plienkach.

Ukol viery
v živote.

Viera je zavřením vedy. Pole vedomosti je tak široké, žeby sme bez iných, ktorým veríme, len veľmi máľickú jeho čiastku prebrodili. Aj najvzdelanejší ľlovek uzná za prirodzené, že sa v čas potreby obráti k odbornej vede ľleára, pravotára, staviteľa atď. Na viere sa zakladá rodina, spoločenské styky, i prisluhovanie pravdy. Neverí-li kto, že sú mu jeho otec a matka vskutku rodičmi, — na základe vedomosti nebude nikdy v stave ustáľiť toho skutočnosti. Neverí-li ľlovek iným, prestane každý spoločenský a obchodný styk. Pochybnosť je raniacim žihadlom, a bez viery by život ľloveka bol pravou mukou. „Ktože by mi bol v stave dokázať, že sklepník, ktorý mi podáva pohár piva, je nie travičom? že holič, ktorý príkladá svoju britvu na

moje hrdlo, je nie vrahom, anarchistom? že vodič rušňa, ktorý riadi rušeň električný, vedúci na vrch, je nie pomätencom?“ (Mansbach: Kernfragen 17.) Jestliže by sudca neveril svedkom, na rumy by sa srútilo všetko prisluhovanie pravdy. Bez viery niet dejepisnej pravdy, ani len vtedy, keďby niekto vládnuť všetkými prameňami dejín, lebo jestliže neverí listinám a pomníkom — nikdy nepríde k poznaniu minulosti. Preto aj riekol D'Agneseau: „Krásnu knihu by napísal ten, kto by sa podobral dokázať, že je ťažšie neveriť, ako veriť.“

5. Pomocou viery nadobudnuté známosti sa len tak stanú vedomostou, jestliže človek, skúmajúc, príde k poznaniu vecí. Lenže najviac ľuďom schádza času, vlastnosti, i spôsobu k tomu, žeby svoje o vieru sa opierajúce známosti obrátili na vedu. Mnoho ráz aj pre podstatu samých vecí je znalosť nemožná, lebo nevieme prezrieť na dno vecí, a my nútení sme uspokojiť sa s pravdepodobnými hypothesesami. Aj moderný človek musí uznať na sklonku svojho života, že sa aj jeho duševná pokladnica v deväť desatinách zakladá na viere. Veď už Seneka tvrdil: „Najlepšie zo všetkého toho, čo zná človek, si nadobudnul vierou.“ A to je aj dnes pravdou. Holým sebaklamom by bolo, keby moderný človek tvrdil: „Znám, že sa zem krúti okolo slnka“, alebo „viem, že je zem gulatá“. Ani sto ľudí v republike to nevie. Ostatní to nevedia, ale veria.

Veda
ľudská je
▼ 9/10 vierou.

Zaujímavé je osvedčenie jedného anglického mudrca v tejto záležitosti: „Jako náboženské presvedčenie, tak aj vedecké naše úvahy sa zakladajú na viere. V týchto posledných, auktoritu zastupuje doba času, ktorá jakoby duševné ovzdušie tvorila, a neodolateľne vplývala na každého, ktorý v nej žije.“ (Balfour.)

Keďže z komory našich známostí vyhodíme všetko to, čo sa na viere zakladá, v okamžení by sme boli chudobnými ako žobráci vo veciach poznania. Kto to tvrdí, že: „Neverím nič“ — tomu môžeme smeľe odpovedať, „teda ani nevieš nič.“

Viera a veda sú kofajnicami, ktorými spiechame do ríše pravdy. Jednou kofajou spiechať k veciam, ktoré padajú mimo oboru viery, je holou nemožnosťou.

Preto umenšovanie viery poukazuje na povrchné smýšľanie. Zvláštnym zjavom je to v našom duševnom živote, že sa nepriateľom náboženstva podarilo niektoré slová a pochopy do nepravého svetla postaviť. Tak toto slovo „viera“ znie veľmi nemilo modernému uchu. Mnohý pri počutí tohoto slova sa tak cíti, jako by viera značila tmú a paddanstvo, a jako by ono chodilo so zapieraním vedy. Podobne i to docielili nepriatelia náboženstva, že sa k slovám „jezuita“, „ultramontán“, „klerikál“ s ich pričinením istá nepríjemná príchuf lepi. Ináč k týmto slovám sa ešte navrátime v našich úvahách.

2. O Božskej viere.

Základ
náboženstva:
dej
stvorenia.

1. Základom náboženstva je tá pravda, že: Je Boh, ktorý stvoril človeka. Z deju stvorenia sa vyvíňa nerozlučiteľný pomer medzi Bohom a človekom: pomer nadpanstva a poddanstva. Niet človeka, ktorý by mohol niečo na tomto pomere zmeniť; ba ani sám Boh vo svojej úplnej všemohúcnosti ho nemôže zmeniť. Boh mohol urobiť, žeby nebol stvoril človeka; ale to už nemôže urobiť, žeby človek nebol jeho podriadeným tvorom; keďže ho už raz stvoril.

Tvor sa
musí korit
Stvoriteľovi
svojmu.

2. Z pomeru podriadenosti vyplýva podriadenosť človeka Bohu svojmu, a síce podriadenosť celého človeka, pretože celý človek s telom i s dušou, v každej jeho čiastočke je tvorom Božím. Dve hlavné vlastnosti duše ľudskej sú: rozum a vôľa. Pokorenie rozumu pred Bohom sa deje vierou, — a korenie vôle sa stáva mravom.

Priateľstvo
medzi Bohom
a človekom.

3. Priateľstvo vyžaduje medzi priateľmi podobnosť a porozumenie sa medzi sebou. „Idem velle, idem nolle est vera amicitia. — To isté chceš i nechceš, toto je pravé priateľstvo.“ Večné priateľstvo medzi Bohom a človekom je jedine tak možné, jestliže človek o Bohu a o Božských veciach tak smýšľa, ako Boh sám; jestliže to miluje, čo Boh, jestliže to nechce, čo Boh nechce. Jedine takto sa stane človek podobným Bohu, dieťaťom ducha Božieho, a hodným večného priateľstva Boha.

Prispôsobenie umu ľudského k umu Božiemu (*sacrificium intellectus* — obeť rozumu) je tá najväčšia služba, ktorou sa človek môže svojmu Bohu zavďačiť. S týmto pokorením ale Boh nevyhrá nič; naproti ale človek sa nekonečne povznáša a zdokonaluje týmto prispôobením sa k Bohu. Jestliže uvažovanie o myšlienkach veľduchov sošľachtuje prirodzenosť ľudskú; nepomerne viac vyhrá človek tým, keď si pomocou viery osvojí myšlienky Boha.

Viera musí
byť rozumná.

4. Boh hovorí, a človek prijíma slovo Božie. Toto je pomer človeka k Bohu vo viere. Boh nedal preto rozum človekovi, žeby mu tento veľký dar — jakoby ošutujúcu svoju veľkú štedrosť — nazpät' vzal, alebo ho zničil. Boh žiada také pokorenie rozumu, ktoré pokorenie by zodpovedalo prirodzenosti rozumu; iným slovom: Boh je múdry, preto aj rozumné pokorenie požaduje od človeka, ako to aj sv. Pavel hovorí: „Vaša služba nechže je rozumná“ (Rím 12, 1.).

Podmienky
rozumnej viery.

Aby sme Bohu verili, predovšetkým musíme to vedieť, že je Boh a že Boh hovoril k ľudstvu. Jestvovanie Boha a dej zjavenia sú rozumnými podmienkami viery (motiva *credibilitatis*, vel *praeambula fidei*). Keďže ale raz vieme, že je Boh, a že on hovoril k človekovi, — činíme proti našej rozumnej prí-

rode nasledovne nerozumne, jestliže poučenie Božie neprijíma-
me. Nie viera, lež nevera je hriechom proti zdravému rozumu.

5. Poznanie, ako sme to v predošlej hlave videli, sa zakladá
na viere; a podobne: viera sa opiera o vedomosť. Že je Boh, to
nielen veríme, ale zároveň aj vieme; a síce jestvovanie Boha
známe s takou určitosťou, že protivu tohoto držíme za nemož-
nosť. (Viď list sv. Pavla k Rimanom. 1. a 2. hlava.) Že Boh ho-
voril k ľuďom, to je dejinnou udalosťou. A toto vieme s toľkou
istotou, koľkú nám len dejepis poskytnúť môže, (mravná istota).

Istota z poznania vyplývajúca, dľa prirodzenosti vecí, má
rozličné druhy. O čom sa našimi smyslami presvedčíme, to vie-
me s fyzickou istotou. Čo vidíme našim rozumom, to jest, čo u-
známe, a čoho protiva je holou nemožnosťou, absurdumom —
to známe metafyzickou, čili mathematickou určitosťou. Ku pr.
„Nič sa nedeje bez príčiny.“ Alebo: „Dvakrát dve sú dve.“
Badateľnosť tejto dvojnásobnej určitosti rodí zjavnosť.

Zákony mravného sveta, dejiny — nám dávajú morálnu,
mravnú istotu; inej nám ani dať nemôžu. Táto istota je taká,
že ona základnú, rozumnú pochybnosť vytvára, — ale nevy-
tvára zdanlivú protiluvu. Jestvovanie Boha známe s metafy-
zickou istotou, — dej zjavenia ale známe s mravnou istotou. V
živote vybavujeme najvážnejšie záležitosti na základe mravnej
istoty, na pr. súd na základe mravnej istoty odsúdi zločinca na
smrť. Mravná istota síce nevytvára nerozumné pochybovanie;
ale rozumný človek nebude nikdy pokračovať na základe bez-
základných predpokladaní.

Poznanie jestvovania Boha a deju zjavenia činí vieru ro-
zumnou. Ale táto známosť netvorí základnú príčinu viery. (Ra-
tio fide.) Základnou príčinou viery je vševědúcnosť Božia, a
z jeho nekonečnej Sviatosti vyplývajúca bezpodmienečná hod-
novernosť; iným slovom: preto veríme Bohu, lebo je on neo-
mylným a iných oklamať nemôže. Pravdomluvnosť plodí
v nás takú istotu, ktorá nemá páru.

5. Podmety (faktori) viery sú: a) rozum, b) vôľa a c) mi-
losť Božia.

a) Úlohou rozumu je: poznanie pravdy: Jako nemôže vi-
dieť slepý: tak aj rozum postrádajúci tvor nemôže Boha poz-
nať. Bez rozumu by človek nepochopil slovo Božie.

Za presvedčenie viery išly milióny a milióny na najbôľnej-
šiu smrť. Kdeže sú ale mučeníci vedy, ktorí by boli išli na po-
pravište za svoje, umom nadobudnuté, presvedčenie? ...

b) Z duševného ohľadu rozum je najhlavnejším faktorom
viery. Lež rozum sám o sebe nestvorí viery, ani vierového pre-
svedčenia. Za rozumom musí stáť hýbajúca sila: vôľa, ktorá
lebo prívolí, alebo bude vzdorovať obsahu viery. Shodne-li sa
smer vôle s pravdami viery, vtedy viera a vierové presvedčenie

Základom
viery je
vedomie.

Druhy
poznania.

Základnou
príčinou viery
je vševědúcnosť
a pravdomluv-
nosť Božia.

Podmety
viery.

Rozum.

Vôľa.

nenájde žiadnej prekážky. Vôľa jednoducho naloží rozumu: „Ver, veď aj tak nemáš rozumnej a základnej výhovorky; preto teda ver! Nastavia-li sa zdanlivé ťažkosti, vôľa riekne: Opo-vrhni ich!“ Jestliže sa zdanlive vážne ťažkosti stavajú pred vieru, vôľa rozkáže rozumu: „Id' na kľb veciam! Hľadať nie-koho, kto by ťa osvietil!“

Jestliže sa ale smer vôle protiví obsahu viery: vtedy sa ťažko zrodí vierové presvedčenie.

Boj rozumu
a vôle.

V ľahostajných veciach človeka úplne uskokojí mravná istota; lebo proti nej môže len zdanlivé príčiny predniesť. Jestliže sa to týka vôle, vtedy je aj zdanlivá výhovorka dostatočnou, aby si vôľa východište a výmluvu našla. Z tohoto vidno, že sa vierové presvedčenie bez vôle utvoriť nemôže.

O tom, že musíme umrieť, máme takú vedomosť, žeby o tom pochybovať bolo pravým bláznovstvom. A predsa sa toto povedomie v mnohom človekovi nestane činným presvedčením: lebo tak žije, akoby nikdy nemal umrieť. Lekár zná veľmi dobre: jak škodlivé je nesmierne požívanie alkoholu. Snáď aj radí iným zdržovania sa alkoholu. A predsa je možným, že sa toto povedomie nestane v jeho duši činným presvedčením, lebo sa stáva, že požíva alkohol nemierne, a hľadá rozličné výhovorky, a aj si ich nájde, aby sa ospravedlnil a omlúvil aspoň sám pred sebou.

Vplyv vôle na vieru je menovite vtedy zjavným, keď sa jedná o pravdách, nie síce protiumových, ale nadrozumových, (Tajomstvá.) V takýchto pádoch nechce rozum uznať predmet viery, a vtedy ho musí vôľa prinútiť, aby sa poddal pre vážnosť zjavúceho sa Boha.

Milost božia.

c) Tretí faktor Božskej viery je: milosť Božia. Ponevác Boh chce, žeby každý človek bol spasený, každému dáva k viere potrebnej milosti. Do duše pokrsteného človeka už sám krst vložil zárodok viery (fides infusa) a mimo toho mu dá Boh ešte aj milosti pomoci, aby veril. Lenže vôľa môže tak prísť do rozopre s poháňajúcou silou milosti Božej, ako ona mohla vzdorovať poznaniu rozumu. Milosť Božia osvecuje síce rozum a povzbudzuje vôľu; ale ani jedno, ani druhé nedonucuje.

Život je
zkúškou.

6) Pozemský život je dobou zkúšky. Jeden každý človek musí prejsť cez túto veľkú zkúšku: či sa dobrovoľne alebo nedobrovoľne pokorí pred Pánom, Stvoriteľom svojím? A jeho večný život závisí od toho, ako sa choval voči tejto zkúške.

Zkúška ale je nie zkúškou, jestliže ona nechodí s dostatočnou slobodou. Pokorenie sa je jedine vtedy záslužným, a odopretie tohoto podania je len vtedy trestu hodným, keď ono zo slobodného rozhodnutia pochádza. Rozum nemá slobody voči pravde. Akonáhle sa stane pravda zjavnou (metafyzickou, fyzickou alebo mathematickou určitou), rozum je nútený pravdu

tú prijať, jestli len sám seba nechce zaprieť. Že sa slnko na oblohe skveje: toto musí uznať každý rozumný, nepomätený človek. Preto aj takéto uznanie je nie záslužným. O zásluhe a o hriechu môže len tam byť reč, kde je voľný priestor slobodného rozhodnutia.

Toto je východištom Božskej prírody.

V Božskej viere je toľko svetla, že je ona v skutku rozumnou. Z druhej strany ale je vo viere aj istý tieň, ktorý ponecháva voľný priestor účinkom slobodnej vôle.

Viera má byť taká, žeby zkuška mohla byť možnou.

Tento tieň pochádza odtiaľ, že historický dej zjavenia svojou prírodou nebije do očí, je nie bezpodmienečne donucujúcim, — lež mravnou určitosťou sa stavia pred rozum; a z druhej strany viera obsahuje aj tajomstvá, ktoré je rozum nie v stave úplne pochopiť.

Táto bezpodmienečne neprinucujúca príroda viery činí možným to, že pokorné a vierové podanie sa Bohu stane sa záslužným a mravným činom. Jako k možnosti mravnosti patrí aj možnosť hrešenie, tak aj k záslužnosti viery patrí pochybnosť a možnosť nevery. Ale ako je hrešenie zneužitím slobody: tak aj nevera je zneužitím zdravého rozumu.

Viera nemá mať donucujúceho vplyvu.

Jeden povestný materialista novej doby (Büchner) sa hrdopýta: „Prečo si Stvoriteľ sveta nenapísal svoje meno hviezdnatými písmenami na oblohu, keďže skutočne jestvuje?“ ... Zbožné duše tiež dúmajú nad tým: že prečo nesrazí Pán svojím bleskom zlostných nepriateľov náboženstva? Tým by sa stalo to, žeby Boh, v jeho všemohúcnosti, zjavne a bez výmenky donútil každého zázrakom k podaniu sa. — Tieto dobré duše neuvážia o tom, žeby Boh týmto činom donútil síce ľudí, aby sa pokorili, ale by ich aj zároveň zbavil možnosti získať si zásluhy. Také zjavenie Božie, ktoré by s úplnou zrejmouťou a s každú pochybnosť vytvárajúcou určitosťou zastalo pred človekom, — by prestrelilo cez cieľ. Kto požaduje od viery metafyzickú, fyzickú alebo mathematickú istotu, ten nepozná prírodu a učenie viery. Ináč: v každodennom živote sa až priveľmi uspokojíme s mravnou istotou. Ba vo vede sa mnoho ráz tešíme aj pravdepodobným hypothesam. A preto je to podivné, práve tam žiadať zjavnosť, a samo sebou sa rozumiacu jasnosť, kde je ona na základe prirodzenosti vecí, ani nie na svojom mieste.

7. Videnie a úplné uznanie ponecháva Boh pre budúci život. Tam prestane viera, lebo sa zmení v oblažujúci zrak; — ale prestane zároveň aj nevera. Jako zločinec najmenej pochybuje o tom, že jesto trestný súd a kat vtedy, keď mu na hlavu vyčítajú ortiel smrti, a keď ho kat chytí za rameno: tak aj na druhom svete nebude žiaden pochybovať o tom, že je nad nimi spravodlivý Sudca; tam už bude veriť aj zlostník, jako aj diabl veria, a trasú sa, (sv. Jakub. 2, 19.). Tam bude zázračné zna-

Videnie, vedenie v božských veciach je pokladom večnosti.

menie na nebi“ (Mat. 16, 1.), ktoré kedysi žiadali farizeji od Pána, a ktoré spomína aj neverec Büchner. To žiadať, žeby Boh už dnes nutnou zjavnosťou predstúpil pred nás na svet, — to by nebolo rozumnou vecou. Toto by značilo prevrat poriadku sveta. (O prameňoch a zákonoch viery viď posledný oddiel.)

3. O duševnej potrebe viery.

Rozum je
vodcom.

1. Medzi smyslami najprvším vedie: zrak. Už samé usporiadanie a uloženie oka v tele ľudskom dokazuje, že oku patrí vodcovský zástoj. Podobne aj medzi vlastnosťami duše najprvšou a najhlavnejšou je rozum. Rozum je okom duše. Rozum je oná vlastnosť duše, ktorá človeka človekom činí. Tie skutky, ktoré sa dejú bez spoluúčinkovania rozumu, sa ani len ľudskými skutkami menovať nemôžu. Také skutky sú skutky horúčkové, chorých a bláznov. Rozum vtláča na človeka známku ľudskú.

Boha máme
s rozumom
hľadať.

2. Keď je reč o náboženstve, totižto o pomere medzi Bohom a človekom, samo sebou sa rozumie, že človek má Boha s najprvšou svojou vlastnosťou, totižto s rozumom hľadať a pomocou rozumu má svoj pomer k Bohu uzavrieť.

Predmetom
rozumu je
pravda.

„Ignoti nulla cupido — čo neznáme, za tým ani netúžime.“
Poznanie je tá cesta, ktorou príde duša k Bohu.

Čo je oku svetlo, to je rozumu pravda. Bez svetla nevidíme, bez pravdy niet poznania, niet duševného svetla. Pravdy náboženské a články viery sú vodcovské hviezdy rozumu, bez ktorých Božských práv život náboženský je púhym bádaním a potáčaním sa vo tme.

Niektorí hľa-
dajú nábožen-
stvo v myslí.
Prečo?

Život človeka je putovaním do večnosti. Na tejto pútnickej ceste jedine viera ukazuje jeho cieľ konečný: totižto Boha; viera ukazuje aj cestu, ktorá vedie k tomuto cieľu. Z tohoto vidno, že pravdy viery sú základom náboženstva.

4. V najnovšom čase protestantskí vzdelanci by chceli náboženstvo v srdci hľadať, tvrdiac, že je ono potrebou citu. A preto, aby vyhli úderom a nápadom vedy, utiekajú sa do záhadných skriš citov. Pravda požaduje svoje, a kto raz natrafil na pravdu, ten natrafil na svojho pána. Pre toto sa aj protestantizmus deší určitejšou pravdou a dogmou. Právny protestant chce byť pánom, ale nie otrokom pravdy; náboženstvo on drží len za pamlsku, z ktorej si len toľko vezme, koľko sa mu ľúbi. Jaj, ale táto svezôľa je len dotedy logickou a dôslednou, dokiaľ sa ona postaví na stanovisko citové.

Myseľ má len
podriadený
zástoj.

Porovnáme-li myseľ s rozumom a vôľou, je ona len druhotriednou vlastnosťou, je ona vlastne nie ani vlastnosťou duše, pretože v cite hlavný zástoj hrajú smyselné túžby a žiadosti.

Plodom citlivosti sú city, ktoré sa nachádzajú tak vo zvierati ako aj v človeku. Bárs citový svet u človeka je bohatší a vznešenejší, ako u zvierata, predsa nie tento bohatší citový svet povznáša človeka nad zviera, lež rozum a vôľa.

Cit od svojej prírody je slepým. On celkom tonistou silou účinkuje ako aj pud. Slepá citlivosť ale nemôže byť istým základom náboženstva.

Keďže ale rozum už raz poznal Boha a k nemu vedúcu cestu a nástroje, vtedy už city môžu veľmi vplyvne spoluúčinkovať, aby vôľa k Bohu napravila; ale bez náboženských právd by život človeka bol bezúčelným potulovaním sa priestorom, ako to sv. Augustín tvrdí (*grandes passus extra viam*).

Ako niečo domu bez základov, tak nemôže byť náboženstva bez právd viery. Kresťanstvo bez článkov viery (dogmov) je duševnou nemožnosťou. Jedine vierou osvietený rozum môže byť istým vodcom k nábožnému životu. Slovom, do svätiny náboženstva vedie jedine rozum. Také náboženstvo, ktoré sa opiera len o city, — je nie náboženstvom, ale snilkovstvom. Náboženstvo je pravda a život. Jako ucho nemôže vidieť: podobne aj myseľ nikdy nezachytí pravdy bez svetla a vodcovstva rozumu. A jako nenájdeme vedy, ktorá by sa zakladala na cite: tak niet ani náboženstva opierajúceho sa o citlivosť, ktoré by v sebe nosilo známku božskej pravdy.

5. Najnovšia filozofia dnešného sveta vynašla túto výpoveď: „Statočný život je najlepším náboženstvom.“

Náboženstvo
statočnosti.

Kto je vlastne statočným dľa pochopu sveta? Každý, kto sa ešte nepotkal a nemal dočinenia so žandarmi a súdom, to je statočným človekom.

Továrnik, ktorý len hladovú mzdu dáva svojim robotníkom; kupec, čo aj hneď falošnou mierou meria a padelá svoje články; otec rodiny, čo hneď prepíše svoj každodenný zárobok, a svoju rodinu do najväčšej biedy uvaľuje; mladík, bárs aj nevestinca navštevuje; muž, čo hneď zruší manželskú prísahu atď. títo sa všetci za „najstatočnejších“ ľudí pokladajú. Statočnosť takéhoto druhu môže byť síce dostatočnou k tomu, aby človek neprišiel do trestnice a žalára, — ale nebude nikdy dostatočnou k tomu, aby ho doviedla do neba.

Statočnosť je mienka ľudí o mravnej cene istého človeka. V spoločenskom živote je ona veľmi užitočnou, ba mnoho ráz potrebnou. Ale statočnosť je taká šata, ktorú iní obesia na človeka, ale ktorá nikdy nedodá pravej ceny človekovi. V skutočnosti má človek len toľko ceny, koľko platí pred Bohom. Pred Bohom ale je jedine ten cenným, kto chodí po ceste Božskými pravdami vyznačenej. „Justus ex fide vivit = Spravodlivý žije z viery“ (Rím 1, 17.). Praktické následky náboženských právd sú: mravné zákony; a tieto sú opravdivými zákonami statočnosti.

Pravá
statočnosť je
ovocím pravdy.

Nasledovne bez dogmy a pravdy náboženskej niet opravdivého náboženského života. Pán Ježiš nemá kráľovstva nebeského pre citlivkárov hovoriacich: „Pane, Pane!“ ale spásu svoju len tomu sľubuje, kto verí v ňom a zachováva jeho príkazy. (Mark. 16, 16, Mat. 19, 17.) On ako najpovolanejší učiteľ náboženstva, náboženstvo nekladie na základy citov, ale rozumu a vôle (na vieru a zachovávanie príkazov).

Viera je
stromom, mravy
jeho ovocím.

6. Vierou osvietený rozum je najspohľadlivejším vodcom človeka. Nasleduje-li vôľa s ochotou tohoto vodcu, vtedy kráča človek po kráľovskej ceste náboženstva. Podľa tohoto viera je základom a predchodcom — mrav ale len následkom. Viera je stromom, mravy ale sú ovocím jeho.

Reformácia sa začala s heslom: „fides sola“, sama viera spasí, na ktoré zakladala celú svoju oprávnenosť. Ona popierala slobodu vôle a potrebu dobrých skutkov. Nasledovne reformácia na druhej strane zase popierala pravdu.

Behom troch stoviek reformácia a jej blúdy obišli celý kolotok a zo „samej viery“ sa vyvinula „žiadna viera“ (sola fides = nulla fides) a čo predtým v očiach reformátorov nebolo vôbec potrebným, to je dnes nejdnému ich dedičovi najpotrebnejším, totižto: mravný život; — ale bez dogmov a bez článkov viery. Ináč sa to ani nemohlo skončiť, veď je toto osudom každého bludu, že z jednej končiny prechádza do druhej.

7. Dajme tomu, žeby mohlo byť ovocie aj bez stromu a bez článkov viery, dobrý mrav; — čože by to aj malo za cenu, keďby to nebolo pravým náboženstvom; preto žeby to nebolo úplným pokorením sa Bohu? Pri dobrých mravoch sa korí vôľa; k úplnému podaniu sa, je potrebné, aby sa aj rozum pokoril, nasledovne potrebná je aj viera.

My sa urážame nad tým, keď niekto neverí našim slovám. Táto urážka je tým väčšia, keďby dieťa svojim rodičom, žiak svojmu učiteľovi neverilo. O koľko je to väčšou urážkou, keď človek Bohu, Tvorcovi rozumu neverí, ktorý je prazriedlom každej pravdy, a ktorý následkom svojej nekonečnej Sviatosti nevypovedateľne nenávidí každú lož a podvod.

Viera a veda.

Kristus učil
vedu
slobodnou.

1. Kristus neučil síce v užšom smysle slova vzatú vedu, ani nepostavil žiadneho filozofického názoru; a s týmto založil slobodu vedy v dobrom smysle slova pochopenej.

Pohanské politheistické (učitelia mnohobožstva) náboženstvá, každý zjav prírody inému bohovi, alebo bohyni pripisovali, s čím zatarasili cestu voľnému vedeckému skúmaniu. Vykľadal-li kto zjavy prírody spôsobom prirodzeným, ten veľmi ľahko upadnul do podozrenia nevery. Prastará kultúra Číňanov,

preto že ona nerozlučiteľne srástla s ich náboženstvom, skostnatela natoľko, že sa sotva čo pomkla ku predu za dvetisíc rokov. Veď kde učia, žeby sa s baníctvom pokoj a odpočinok boha vrchov a hôr narušoval; — tam sa veru pomaly vyvíja pokrok.

2. Cirkev Kristova podporovala a cenila vedu a vzdelanosť v každom čase. Cirkevní otcovia druhého, tretieho, štvrtého a piateho stoletia ovládali celú vzdelanosť ich doby. Za času ničenia a vzťahovania sa národov, jedine cirkev vedela zachrániť vzdelanosť starovekú a túže oddala aj novej dobe. V celom strednom veku jediná cirkev kriesila posvätný oheň vedy; okrem kňazov a reholníkov sa sotva kto zaoberal s vedou. Pravda, kňazi ako cirkevné osoby, pestovali v prvom rade vedu spásy; ale akonáhle stačili, pestovali aj iné odvetvia vedy. Kopernikus ku pr. nebol len hvezdárom, ale aj povestným lekárom.

II. Sylvester pápež, Rogerius Bako, Albertus Magnus, Kúza kardinál a iní, aj prírodovedecké vedy usilovne pestovali.

Povestný vedomec trinásteho stoletia: Rogerius Bako vypovedal, že je počtoveda základom prírodopisných vied. On už poznal základy mikroskopu a teleskopu (ďalekohľadu), zväčšujúcu silu šošovice; on začal túžiť, že nákazlivé nemoce zapríčiňujú bakterie; podobne on rozlúštil rozpínajúcu silu pary a výdobytky mechaniky: „Možno vystaviť lode, ktoré sa riadia bez ľudí; ktoré idú tak rýchlo, ako najväčšie námorné a riekové člny, kdežto ich len jeden človek spravuje. Možno vystaviť vozy, ktoré sa bez záprahu dajú pohybovať a ktoré neslýchanou rýchlosťou utekajú.“ (Ep. de secretis operibus artis et naturae.)

Tento chudobný reholník stvoril celý majetok na výskumy (40.000 korún), lebo je presvedčený o tom, že prírodovedecké vedy môžu jedine takto ku prúdu potisnúť. Bako to vyriekol, že sa dá do Azie prísť idúc na západ od Španielska; jeho návod sa držal Kolumbus, ktorý vynašiel Ameriku. Od neho pochádza výpoveď: „veda je moc“.

Albertus Magnus (XIII. stol.) bol v botanických (zelinárskych) vedách zbehlejší, ako ktokoľvek iný od Aristotelesa počnúc; on zkúšal meteory; študoval zemetrasenie, množenie rýb skúmal na tvárnosti miesta, príliv a odliv morský pripisoval mesiacu, kamenné uhlie držal za pozostatky rastlinného sveta, cestu mliečnu držal za súhvezdie atď.

Kúza napísal dielo: „De separatione calendarii“; on vyriekol, že sa zem okolo vlastnej osy točí atď. Vedecké skúmanie prírody je nie výdobytkom novej, ale tak veľmi tupenej, starej doby.

3. Reholníci trinásteho stoletia, ako: Albertus Magnus, Akvinský sv. Tomáš, sv. Bonaventúra na tak vysoký stupeň povzniesli filozofiu (múdroslovie), že aj vedátori nepredpojatí, moderného veku s úžasom hľadajú na týchto obrov vedy.

Cirkev je
horlivým
podporovate-
lom vied.

U cirkvi
naša útočistia
aj filozofia.

Rudolf Ihering, najpoprednejší vedomec protestantský, vo svojom chýrnom diele: „Der Zweck im Recht. = Ciele v práve“, píše nasledovne (161. str.): „Obžaloba nevedeckosti padá na moderných filozofov a proteštantských bohoslovcov, ktorí si premeškali osvojiť veľkolepé myšlienky tohoto muža, (sv. Tomáša Akvinského). S podivom tážem sám seba, že ako sa to mohlo stať, že také pravdy, keďže už raz boli vypovedané, mohli u protestantskej vedy v úplné zapomnutie zaniknúť? Koľkým bludom sa mohlo vyhnúť, keby si boli tieto pravdy uvážili! Ja by som snád celú moju knihu nebol napísal, keďby som ich bol znal. (Len pozatýmne ho napomli, že jeho vedecké výskumy už dávno pred ním bol napísal sv. Tomáš.) Veď sa tie pravdy, ktoré som sa snažil ja ustáliť, dajú všetky v najdokonalejšej forme a v úplnom svetle u toho veľkého mysliteľa nájsť.“

Zaujímavý príklad spomína povestný Mercier, hlava novotomistickej školy, dnes mechelnský arcibiskup.

Le Dantec roku 1902. píše toto: „Dnes už žiaden nepochybuje o tom, pred šiestima rokmi ustálenom výsledku, že totižto známkou živého organizmu je assimilatia.“

Na toto odpovedá Mercier: „Nie od šiestych, lež od šesťsto rokov hlásajú spiritualistickí mudrci tento názor.“ (Psychologie I. 60.)

Kto zná, koľko vedeckých sústav ešte vynájdu vedomci, ktorým už od dávna vyučuje opovržená cirkevná filozofia?

Rím je
strediskom
vzdelanosti.

4. Pápeži to boli, ktorí sriadili slávne univerzity stredoveké, a tieže výhodami nadali. Do reformácie šesťdesiat škôl v okružlom číse založili. V Päťkostoloch roku 1367. Urban V., v Budíne roku 1389/90. Bonifác IX. založili univerzity. Aj pešťbudínska hlavná škola je dielom cirkevného muža, Pázmáňa. Dľa Gregoroviusa: „Každá ustanovizeň, smerujúca k vzdelaniu národov, pôvodne vyšla z Rímu; biskupstvá, kláštory, missie, školy, knihovne; sú všetko skladištom tohoto jedného mesta; jako rajske rieky, ktoré sa na štyri strany roztekaly, ovlažujúc a zúrodňujúc celú zem; tak sa rozlievaly z Rímu, spisba, hudba, počtoveda, mluvnica, staviteľská i maliarska veda.“ (Kolb. Katolíci a proteštanti 85—86.) Cirkev stále obhajovala vedu. Jeden svätý nového veku, sv. Frant Salezský nazval vedu ôsmou sviatosťou. Sotva jest jedno odvetvie vedy, v ktorom by sa kňazi neboli vyznačili. Niet vedeckého výdobytku, ktorý by cirkev zamietala. Preto jedine nevedomosť alebo zloba môže povedať, žeby Cirkev bola nepriateľom vedy a pokroku.

Pád Galileiho nebolo nič iného, ako zápas novej vedeckej hypotезy so starým názorom. Galilei aj vedu svojej vlastnej doby našiel proti sebe. (Tycho a Brache.) Jeho hypothesis sa stala vedeckou len v dobe Nevtona. Najhlavnejšiu chybu nespá-

chala rímska kongregácia, ale sám Galilei tým, že si žiadal výrok cirkve vo vedeckej otázke, ktorá padá mimo oboru viery a mravu, a že svoju zásadu doniesol do súvisu s náboženstvom. Ináč veď aj sama historia vedy zná nepočítne mnoho takých pádov, kde sa práve u odborných mužov stretnul s najväčším odporom vedecký nový vynález.

5. Tá skutočnosť, že sa Cirkev stále uznávala za priateľku vedy a pokroku, bola natoľko známa, že roku 1648. pri utvorení vestfálskeho pokoja, škola bola nazvaná „annexum religionis“ príponou náboženstva. To je dejepisnou udalosťou, že viac ako za tisíc rokov sama Cirkev pestovala vedu a umenie. A jakou bola Cirkev v minulosti, takou je ona aj dnes: bohoslovie si s najväčšou ochotou prisvojí každý pravý výdobytok prírodných vied.

Cirkev
a škola.

Je to neodškriepiteľným činom, že Cirkev nikdy nezatravovala, nezavrhovala výdobytky prírodopisnej vedy. A tento čin nám to sám od seba ukazuje, že medzi vierou a vedou nemôže byť prítomlavy. A prizreme-li sa na dno tejto otázky, uznať musíme, že je takáto protimlva holou nemožnosťou.

Cirkev neodsú-
dila žiadnu
prírodovedeckú
zásadu.

6. Boh je totižto tvorcom všetkého hmotného i duševného sveta, on je zakladateľom všetkého prirodzeného i nadprirodzeného poriadku, on je večným prameňom pravdy. On iné učí veľkou knihou prírody, a iné zjavením, — ale si nikdy neprotirečí, lebo si Boh nemôže protirečiť.

Boh, tvorca
svetového riadu,
si nemôže
protirečiť.

To je možné, že niektorý vedomec o inej pravde hovorí vo svojej knihe a o inej živým slovom. Ale jedná-li sa o pravého vedomca, nemôže popierať v knihe to, čo tvrdil živým slovom. Tým menej nám slobodno o Bohu predpokladať, žeby svojim zjavením zrušil tie pravdy, ktoré napísal do knihy prírody.

7. Prírodná veda a viera úplne vytvára rozopru medzi vierou a vedou. Moderná veda prírodopisná pozoruje zjavy prírody, a s prísnou dôslednosťou vyvádza z nich konsekvencie, a pravdivosť týchto výsledkov dokazuje výskumami. Skutočné udalosti, prísne dôslednosti, dokazujúce výskumy; toto všetko činí určitou životnú vedu, ktorá tomu spôsobu má poďakovať svoje veľkolepé výdobytky a podivný pokrok.

Príroda viery
a vedy
vytvára
protimlvu.

Prírodopisná veda hľadá stále najbližšie prirodzené príčiny; bohoslovecká veda ale sa zaoberá s najvyššími a konečnými príčinami, padajúcimi nad obor prírody, a so svetom milosti, ktorý stojí nad prírodou. Prírodopisná veda ani len nevystúpi z oboru a kruhu prírodných príčin, lebo by týmto opustila život zkušenosťi a zaprela svoje vlastné zásady. A preto rozopra medzi prírodovedou a vierou je nie možná.

Srážka medzi dvoma vlakmi, ktoré utekajú tou istou koľajnicou, je možná; na dvoch koľajniciach, ale ktoré sa nachádzajú v istej diaľke, jachajúce dva vlaky sa nikdy nesrazia,

Medzi vierou
a vedou niet
bodu srážky.

lebo si nikdy neprídu jeden druhému oproti. Podobne medzi prírodovedou a vierou je srážka vytvorená, preto, že medzi nimi nieto bodu, na ktorom by sa mohly sraziť. I keďby sa pošťastilo prírodovede všetky príčiny prirodzených zjavov vyskúmať, (čo sa tak skoro nestane), i vtedy ostane pole vedy nedotknutým, preto, že sa ona zaoberá s konečnou príčinou prírodných zjavov a príčin.

Bohoslovie sa môže bez všetkej žiarlivosti a bázne len radowať a tešiť výdobytkom jej snaživej spoločnici, preto, že tieto smerujú k hmotnému blahu človečenstva.

Vieru dovŕši,
ale nezničí
vedu.

8. Cez celé tisícročia hľadel človek na svet len púhym okom. Keď ale vynášli ďalekohľad, celé nové svety sa zjavily jeho zraku, hmlisté body sa rozplynuly a zjavily sa báječné kraje. Keď človek vynášiel zväčšujúce sklo, kde predtým videl len kvapku vody, tam sa mu zjavil celý živý svet. Človek s ďalekohľadom a zväčšujúcim sklom ozbrojený vidí ďalej a hlbšie; ale zato oko je ani dnes nie zvyšným a nepotrebným nástrojom. Ako človek, trebárs vládne aj ďalekohľadom a zväčšujúcim sklom, nikdy neodhodí oka, lebo by tiež bez oka nemohol upotrebovať. Podobne aj oko duše: rozum, s pomocou takýchto vedeckých nástrojov môže vo zväčšenom svete ďaleko viac vidieť, ale zato predsa sa len nedozvie všetko.

Viera Božia je ďalekohľadom a zväčšujúcim sklom rozumu, ktorá nám nad svetom sa nachádzajúci nadprirodzený svet stavia pred oči. Ale viera nielen že nezabíja rozum, ba ho ani len zvyšným nečiní; lebo veď rozum umožňuje vieru, tak ako oko činí ďalekohľad upotrebiteľným.

Viera, nakoľko ona rozširuje hranice prirodzeného poznania, nám poslúži s určitou odpoveďou na otázky o počiatku a konci, ako aj konečnom a najvyššom vieli, a takto ona dovŕšuje poznanie. (Vid' odsek Kresťanstvo a pokrok.)

Aj medzi
vierou a filozofiou
je len
zdanlivá
protimluva.

9. Filozofia skúma hlbšie príčiny prírody a usiluje sa dôjsť až ku konečnej príčine sveta, utvára si všeobecný obraz o svete. Múdroslovie, ako metafyzika je vedou vecí, ktoré sú nad prírodou, nasledovne sa zaoberá aj s tými pravdami, ktoré sú predmetom viery, a preto medzi touto a vierou by bola srážka možnou. Lenže táto protiva nikdy neznačí to, žeby jedna pravda protirečila druhej, — niečo takého je v ríši harmonických právd nemožným — lež to znamená toľko, ako že sa omyl postavil proti pravde.

Opis svetskej
filozofie.

Deje filozofie, ktorá padá mimo kruhu viery Kristovej, sú ničím inším, ako dejinami poblúdenia rozumu ľudského. Do každého omylu sa zaobahuje aj nejaká pravda, lebo by sa rozum ináč nepridržiaval bludu, — ale toto zaiste neučiní blud pravdou.

Už Cicero tvrdil o systemoch starovekej filozofie, že niet na svete takej hlúpej veci, ktorú by jeden alebo druhý zdanlivý

vedomec za pravdu nebol vyhlásil. V skutku um ľudský už v starom veku pobehal všetky cesty možných bludov. Nové systémy filozofické sú ničím iným, ako obnovením, a to ani nie opraveným, zavrnutých, starých poblúdení.

Otec Roh píše veľmi trefne: „vlastne čo iného je dejepis filozofie, ako jedna „camera obscura = tmavá komora“ — v ktorej jeden myšlienkový systém nasleduje druhý tak, že jeden popiera druhý a jeden druhého zabíja? Žeby som poukázal len na neďalekú minulosť Nemecka, s jak ohromnou oduševnenosťou tam prijali učenie Kantove! ... A Kant bol ešte na žive, keď sa zjavil Fichte. A kto nenasledoval Fichteho, toho nepokladali ani za vzdelaného a pokrokového človeka. Fichte ešte žil, a kto nepadnul v náručie Hegela, ten sa ani za vzdelanca nedržel. Súčasne s týmto sa zjavil ešte jeden silný sok: Schelling. A týmto veľkým umom sa pošťastilo spoločnými silami do tak zlého chýru priniesť filozofiu, že mnohý, na újmu dobrej veci, nechcel viac ani o filozofii ani počuť. Učenia a názory trebárs aj najväčších umov sú pomínuteľné, tak ako aj oni sami: Jedine pravda božia trvá na veky. („Kto je Kristus?“ 35 str.)

Medzi meniacimi sa a jeden druhého ničiacimi filozofickými systémami s tichou vážnosťou stojí na svojom mieste „filozofia perennis“ — večná múdrosť (filozofia), ktorú najväčšie umy kresťanstva s použitím staro- a novovekej filozofie zostavili. Jej nemeniteľnosť vo svojich základných črtach nevera pomenovala zaostalosťou, rozmýšľajúci um ale najde v nej nepremeniteľnosti známku pravdy. A táto kresťanská filozofia nepríde nikdy s Kristovou vierou do protimluvy: ba naopak, veľké služby koná viere, lebo činí možným hlbšie a jasnejšie pochopenie právd viery.

Či ale tie mnohé, jeden druhému protimluviace, a jeden druhého potierajúce filozofické systémy, a ich bludy zasluhujú to isté právo, ako pravda? ...

Jeden mathematický príklad desatoria rozlúštia, a jeden každý s iným výsledkom. Či teda tento desaťnásobný, mnoho ráz i veľmi rozličný výsledok, zodpovie vždycky pravde? Zdravý rozum hovorí: spôsob a cesta rozlúštenia môžu byť rozličné, ale pravý výsledok môže byť len jeden. Zpomedzi desiatich, sebe protimluviacich výsledkov opravdivý môže byť len jeden. Podobne aj z rozličných odpovedí filozofie na otázku o hlavných pravdách, len jedna jediná môže zodpovedať pravde. Veľkým omylom by bolo to tvrdiť, že je pravda výsledkom každého filozofického systému.

Jestliže niekde zpomedzi dvoch, sebe navzájom protirečiacich systémov, každý drží za pravdivý, vtedy je ovšem možná protiva medzi vierou a vedou, lenže uznať a prijať túto protimluvu to toľko znamená, ako zrieť sa rozumu.

No a toto by bola toľká cena, koľkú by rozumný človek nechcel zaplatiť.

10. Také poznanie zjavov prírody, ktoré sa vzťahuje len na najbližšie príčiny, neukojí rozum ľudský. Človek si žiada všetko vedieť, aj samú konečnú príčinu. A odtiaľto je to, že aj druho- a tretotriedni prírodopytci sa zatúľajú na polia filozofie. Takto sa potom rodia tie jeden s druhým zápoliace, jeden druhého porážajúce — takzvané vedecké názory — ktoré sa síce radi obliekajú do vedeckého plášťa prírodovedy, v skutočnosti ale nemajú oni s vedou nič iného spoločného, ako zovňajšok. V takýchto názoroch potom platia za prísno dokázané skutky a zjavy, nedokázané a svevoľné hypotheses a záhady; miesto prísnych a logických následkov nám podávajú vtipné poznámky a chytrácke mienky. A konečný výsledok nemôže byť ani tu iný, ako u bludných filozofických názorov. (Viď Haeckla Lom-brosa. Flammariona.)

Samosebou sa rozumie, že keď takéto premenlivé vedecké názory prídu do rozopry s vierou Kristovou, že sa vtedy proti viere nestavia prírodoveda, ale mýľna metafyzika učencov.

Prívrženci Darwinizmu vedeli svojimi figlami za 50 rokov držať na povrchu hmotnú jeho náuku. Takýchto vedeckých systémov najviac zvyklo s ich pôvodcami vstúpiť do hrobu; ba nie jeden raz ešte i v svojom živote museli vedieť títo polovedomci zaniknutie svojej náuky. Pravdu mal ten učenec, ktorý nedávno hlásal, že sa dnes „vedecká pravda“ neudrží ďalej, ako za 10 rokov. Čo kedysi písal Cicero o filozofoch, to isté hlása o nich aj dneska Paulsen: „Niet takého bláznovstva, ktoré by v Nemecku (ba aj inde), nenašlo celý rad prívržencov, len nech sa ono podá v podobe systému. Títo to potom vyhlásia za novotu a za veľký výdobytok modernej doby. Takto sa rodia tvorcovia systémov a hlavy nových škôl; takto sa dostanú niektorí do filozofických dejín a do knihy nesmrteľnosti.“

Rozopry
príslušnosti.

11. Nedorozumenia sa už neraz udaly medzi živou vierou a zástupcami vedy. Tieto nedorozumenia povstali najviac z prehnania.

O najviac takých pádoch, kde sa domnievalo, že je reč o osvete a kresťanstve, hádka sa krútila okolo ľudskej mienky, ktorú ľudia držali za kresťanstvo; alebo bola reč o nafúkanosti, ktorú osvetou pomenovali. (Örsted J. K.: Der Geist der Natur II. 142.)

Medzové súdy sa stávajú len medzi takými susedmi, ktorí sa radi vlamujú a zaorávajú do cudzieho. Mnoho vedomcov, slabšieho mena, prelamuje medze svojej príslušnosti, a preceňujúc svoju prácu, túže ako jedinú cestu poznania, chcú bohoslovii i filozofii nanútiť, ktoré ovšem majú iný predmet a spôsob, ako oni. Predmet bohoslovie v prvom rade je nadprirodze-

ný. Lenže ríša nadprirodzených vecí spočíva na prírode. Keď teda theologovia vidia, že sa „zlosynovia vedy“ vec preháňajú, dopúšťajú násilia, a že tu jednu, tam zase druhú prírodnú zásadu ničia — cele prirodzene, že sa rozpustilcom pohrozia. S týmto ale najmenej napádajú vedu, ba skorej záujem pravdy podporujú.

Behom devätnástich století sa už ne jeden vedecký a filozofický systém pokúsil byť hrobárom viery Kristovej. Napádajúce systémy ale zahynuly, alebo skorej jeden druhého vyničili — a dnes viac už nenájdeme ich stopy, najviac medzi pozostalosťami prachom zapadnutých knihovieň. Viera Kristova ale sa jagá na oblohe Cirkvi, ako slnko pravdy, a každého, kto sa pred ňou nezatvára, osvecuje a oblažuje.

Pravda Kristova je duševným slnkom sveta.

Viera a prírodoveda.

1. Jako je rozdiel medzi slnkom a blúdicami, tak je rozdiel aj medzi učencami. Kto zná všetko to, čo v jeho obore vynáša a vymysleli iní, to je učeným človekom, ten ale, ktorý sa okolo iných krúti, a od iných dostáva svetlo, je len blúdičkou. Naproti tomuto učenec je osvetľujúcim slnkom, ktoré sa netočí okolo oných, ktoré nechodí po zodraných chodníkoch, ale neohrozene brodí svoju cestu, skúma, hľadá, nachodí, a novými výdobytky obohacuje vedu. O takých učencoch je tu reč, ktorí svetia ako jagajúce sa slnko na oblohe vedy.

Veľkí a malí učitelia.

2. Naša zásada znie: „contra factum non valet disputatio“. — Čo je raz skutkom, o možnosti toho sa dohadovať, je zvyšnou vecou; skutočné veci žiadne mudrovanie neznesie so sveta.

Je dokázanou pravdou, že sú učenci veriacimi.

Jeden raz sa dohovárať istý grécky pseudofilozof a veľmi chytrácky a zručne dokazoval jednému pravému mudrcovi, že je pohyb nemožným, pretože v pochope pohybu je udajná protimluva. Mudrc na jeho vývody neodpovedal ani slovíčka, ale vstal jednoducho a hore dolu chodil. S týmto pseudomudrcovi nad všetku pochybnosť dokázal, že pohyb je áno možným.

Aj my predvádzame celý rad opravdivých a prvotriednych prírodovedcomov, a vyslychame ich vývody o veciach viery, hovoriac: „keďže sa v hlavách tak povestných učencov sniesla veda s vierou; vtedy je nemožnosťou, žeby medzi vierou a vedou bola protimluva“.

3. Základom náboženstva je Boh a duša. Kto uznáva tieto dve veci, ten je už v protive s ateizmom, ktorý sa do náuky materializmu, panteizmu a pozitivizmu (hmoty, všebožstva, jestvovania) zaobahuje. Ten, kto vyznáva Božstvo Krista, týmto činom už zavrhuje naturalizmus a racionalizmus.

Medzi vierou a vedou teda niet protimluvy.

Z ohľadu viery Kristovej opravdivým veriacim je len ten katolík, ktorý žije dľa náuky Kristovej; ale voči nevere je aj ten veriacim, kto verí v jestvovanie Boha, čím viacej ten, kto verí v Božstvo Krista. Žeby sa vyhlo všetkému nedorozumeniu, osvedčujeme sa, že je tu nie reč o dokazovaní našej katolíckej viery. Naša viera má o mnoho silnejšie základy, ako auktorita učených ľudí. Tu je jedine o tom reč, že nevera nemá k tomu práva, aby sa skrývala za chrbát vedomcov a aby sa plášťom vedy zakrývala.

Obrovia
počtovedy.

Počtoveda je základom prírodovedy. Tu za najväčšie veličiny platia: Euler, Gous, Cauchy, Puiseux, Hermite, Laplace atď. Ani jeden z týchto nebol nevercom. Dvaja prví boli proteštanti, ostatní všetci pravoverní katolíci.

Roku 1747., keď bol encyklopädistický duch nevery v móde, napísal Euler knihu na obranu zjavenia božieho, v ktorej medzi iným toto píše: „Geometriu držia za tú vedu, v ktorej sa nič neprijíma, čoby sa najjasnejšie zo základných prvkov poznania neodvádzalo. A predsa sa našli učitelia, a to nie obyčajného umu, ktorí sa domnievali, že aj v geometrii sa nachádzajú veľké, nerozluštitelné ťažkosti a nazdávali sa, že vedu všetkej istoty pozbavili. Ťažkosti, ktorých nasnášali, boli tak vážne, že mnoho vážnej práce a uznania bolo treba, aby boli mohli byť podvrátené. Za to ale, že si ani sami nevedia vyvrátiť prednesené ťažkosti, geometria netratí u vážnych ľudí ceny. Jakým právom teda môžu žiadať slobodomyselní ľudia, žeby sme sv. Písmo úplne zavrhlí pre tých niekoľko ťažkostí, ktorú sú ani z ďaleka nie tak vážne, ako v geometrii.“ Cauchyho (čítaj Koši) držia vôbec za najväčšieho matematika minulého stolia.

Keď tento ležal na smrteľnej posteli a prijal sviatosti umierajúcich, nariadil, žeby sa vchod do jeho domu najkrajšími kvetami na „oslavu Pána“, ktorý sa k nemu v Oltárnej sviatosti približuje, vyzdobil. Laplace (Laplas) bol chladným katolíkom, ktorého pre jeho zle rozumený vtip medzi neznabohov počítali. Na smrteľnej posteli sa ale vyspovedal, a so svojím Bohom smerený odobral sa zo sveta.

Kniežatá
hvezdárstva.

5. Najväčšou okrasou umu ľudského je: vyneláz slnečnej sústavy a ustálenie jej zákonov. Kopernikus, blýskavého rozumu kanonik franenburský, vynášel slnečnú sústavu. Kepler, zbožný protestant, zase ustálil jej zákony. Newton, mravný anglikán, konečne vynášel, že slnečná sústava má svoj základ v zákone príťažlivosti.

Ostatní povestní hvezdári, ako: Athanáz, Kírcher, Piazzzi, Inghirami, Denza, na čele so svetochýrnym Sichim, boli všetko katolícki kňazi. Bessel, Olbers, J. Herschel, Eucke, Mádler, boli zas veriaci proteštanti. Leverrier, Santini, Respighi, Lamont, Kreil, boli všetko veriaci katolíci. Leverrier to bol, ktorý z ne-

riadneho pohybu Uranusa, po svojej dráhe vypočítal miesto Neptúna, ktorú hviezdu Galle v Berlíne na tom istom mieste aj vynášiel. Tento istý vyrátal všetky odchýlky vlasťac na tisíc rokov pred Kristom í po Kristovi, a dokázal, že navzdor týchto odchýliek sa slnečná sústava nenaruší. A to bol „klerikál“ a nepodajný ráz, ktorý v poslednom okamžiku na sklonku svojho života, na poslednej strane svojej ostatnej knihy napísal tieto slová: „Nunc dimittis servum tuum, Domine, in pace. — Teraz prepust', Pane, služobníka tvojho v pokoji“ (Luk. 2, 29.).

J. Herschel s uštipačným posmechom šľahal materialistov, ktorí si nijak nevedeli pomôcť s vysvetlením sveta. „Jestvovanie ducha rozlíšti každú fažkosť“, odpovedal Herschel Anaxagorásovi. Charakteristickou zásadou Mádera bolo: „Opravdivý prírodovedec nemôže byť nevercom. Kto tak hlboko nazrel do dielne Božej, ako my, — ten musí v pokore ohnúť svoje koleno pred skutkami Boha.“

6. Fyzika slávila slove výdobytky na poli električky. Volta sriadil najpodivnejší inštrument sveta, on vynášiel elektrický prúd. Ampére skúma súvis elektriny s magnetizmom a ustáli zákony oboch. Faradaj (ďľa Tyndalla najväčší skúmač sveta) doplňuje vynálezy predošlých. A táto svetochýrna trojica pozostáva z veriacich ľudí.

Volta každodenne slyšal sv. Omšu; pomodlil sa Ruženec, a v každý sviatok sa spovedal a prijímal. Keď mu na smrteľnej posteli chcel Ampére niečo z knihy „O nasledovaní Krista“ prečítať, odpovedal, že vie celú nazpamäť.

Faradaj, irčan, bol zbožným proteštantom. Ostatné veličiny električky, ako: Ohm, Örsted, Maxwell, Siemens, Grovc, Weber, boli tiež veriacimi ľuďmi. Učenec svetlovedy, ako: Fresnel, Fraunhofer, Fizean, Foncault, boli veriaci katolíci; Slokes zase veriaci proteštant. Fresnel na sklonku svojho života túto pravdu vyniesol: „Pre človeka sú ešte zaujímavejšie veci, ako je veda a velum.“ U Fraunhofera v pôste sa museli aj hostia postíť. Iní chýrni fyzikovia, ako: Biot, Regnault, Becqueret, Plantean, boli veriaci mužovia. Tento posledný riekol: „Náboženstvo je nebeským balzamom, ktorý hojí všetky mravné a fyzické bolesti; preto všetci tí, ktorí človeka náboženstva pozbavujú, sú nepriateľmi ľudstva.“

7. Otec modernej lučby: Lavoister, zomrel ako veriaci katolík. Hviezdy životnej chemie: Lhevreul, Dumas, Liebig, nevedeli nájsť protimluvy medzi vierou a vedou. Dvaja prví boli katolíci, tretí ale veriaci proteštant. Doton, Berzelius, Thenard, Schönbein, tiež chemické veličiny, boli podobne do jedného veriaci ľudia.

A hlava všetkých: Pasteur, ktorý výskumami dokázal, že prapľodenie je nemožnosťou, jednému zo svojich učeníkov na

Veľkí
majstri
silozpytu.
(fyziky.)

Zastupitelia
lučby.

otázku: „že jako môže byť veľký učenec veriacim“, odpovedal: „Práve preto, že som nad tým rozmýšľal, a že som vieru študoval, mám celkom takú vieru, ako brefonský muž. A keďby som bol ešte viac rozmýšľal a viac sa učil, bola by vo mne neohrozená viera brefonskej ženy.“ Schönbein v jednom svojom liste píše tieto zaujímavé slová: „Ktorí žijú výlučne vede, tí spáchajú modlárstvo.“ (Čo asi spáchajú tí, ktorí sa o mnoho menšími vecami zaoberajú, ako je veda?)

Zakladatelia
lekárskej
vedy.

8. Starodávni chýrni zástupcovia lekárskej vedy: Vesalius, reformátor anatomie († 1564), reformátor ránhojičstva, Paré († 1590). Harvey, o tej fiziologie, vynálezca kolovania krvi a tej zásady, že: „Omne vivum ab ovo — všetko, čo žije, pochádza z vajíca, nasledovne zo živého.“ Vaselius medzi iným toto povedal: „Sluší sa, žeby sme pieseň slávy prespevovali Bohu, tvorcovi všetkých vecí za to, že nám dal rozumnú dušu, ktorá je s anjelmi spoločná.“ Paré sa takto vyslovil: „Ja som rozmýšľal, ale Boh uzdravoval!“ Aj Harvey bol veriacim kresťanom. Vyznanie viery Hallera, najpovesťnejšieho lekára XVIII. storočia znie takto: „S radosťou verím, že Ježiš Kristus bol nielen človekom, nielen anjelom... ale že sa Božstvo, ktoré je stvoriteľom a príčinou všetkých vecí, nepochopiteľným spôsobom spojilo s ľudskou prírodou Ježiša Krista.“

Zakladatelia dnešnej fiziologie: Müller (dľa Wagnera najväčší fiziolog XIX. storočia). Schvaun, (vynálezca zvieračích buniek), Wagner, Claude, Bernard, Bell, Pasteur, boli všetko spiritisti, totižto uznávali jestvovanie Boha a duše.

Laöнец, chýrny zakladateľ percussie a auscultatie (klepania a počúvania srdca) išiel raz z Paríža do Brestu a vyvrátil sa s kočom. Keď sa zodvihol, prvé jeho slovo k manželke jeho bolo: „Kde sme zastali s modlitbou sv. Ruženca“... Nusbaum, svetoznámy ránhojič, († 1890) umrel v sprievode týchto slov: „Pochválený buď Ježiš Kristus!“ — Kišmartonský rodák Hyrtl, svetochýrny profesor na viedeňskej univerzite, bol neúprosným nepriateľom materializmu.

Prví hlásatelia dedičného systému: Lamarek, († 1829) a E. Goffroy, St. Hilaire, vývin sveta a prvého života odvádzajú až od vôle Božej. Ten prvší jednu svoju prácu končí s týmito slovami: „Soli Deo gloria. — Buď samému Bohu chvála“. Cuvier, otec paleontologie (dedičnej náuky) bol veriacim proteštantom.

Darwin, ktorého si neverecká prírodoveda za výves zvolila, toto hovoril o sebe: „Ani na najvyššom stupni pochybností som nebol nevercom v tom smysle, žeby som bol zapieral jestvovanie Boha.“ Ten istý píše: „Na tú otázku, či má svet Stvoriteľa a Riaditeľa? — s „ánom“ odpovedali najväčšie umy sveta.“

„Spolu 300 prírodoučencov a lekárov mienku sme si vypýtali v záležitosti náboženstva, a z nich 38 mysliteľov mienku sme nevedeli ustáliť. Zpomiedzi tých 268 bolo 242 veriacich, a len 20 ich bolo netečných, alebo nevercov; ale v poslednej dobe sme už len 5 materialistov našli.“

Botanik Dennert, Du Bois, Reymond, Romanes Wirchow, Wund, boli z počiatku materialisti; keď ale dospeli k zralšiemu rozumu, všetci sa obrátili proti materializmu. A táto ich metamorfosa, ten ich obrát, veľmi boľel Häeckla.

9. Veľkí priekopníci vedy teda nikdy nenašli protivy medzi vierou a vedou. Z tohoto sa dá právom zatvárať, že takejto protivy vôbec nieto.

Veľkí učenci
boli veriaci
India.

Tu právom môžeme tvrdiť, že tá hrdá výpoveď „žeby veda už bola vieru odpravila“, patrí medzi najobyčajnejšie lži, — keďži kniežatá vedy všetci boli veriacimi a vysoko si cenili vieru. Ale ako navzdor svojmu najlepšiemu presvedčeniu môže sa stať niektorý učenec nemravným, celkom tak môže byť aj neveriacim. Lenže táto nevera nepochádza od vedy, ako to základnejšie v nasledujúcej hlave uvidíme.

Je to smutným zjavom, že sa medzi druho- a treťo stupňovými zástupcami vedy veľmi často nájde nevera. To je nie div. Veď nemajú ostrý um veľkých učencov a ich sriadené smýšľanie; a žeby vynášli niečo nového, pustia sa na pole smelých špekulácií, a so senzačnou smelosťou chcú vynahraďiť nedostatok základnej vedy, celkom tak, ako maliari každodenných vloh chcú nahradiť umenie šteklivými nahotami. A čo je najšpatnejšie v týchto dobrodružných špekuláciach, je to: že títo „učenci“ stále popierajú metafyziku (nadprirodzený život), predsa všade sprevádzajú metafyziku, keď v mene prírodovedy napádajú vieru. Vzorom týchto „učencov“ je zakladateľ *hmotného* názoru svetového: Haeckel, o ktorom aj sám v darwinskom duchu usporiadaný a vydaný Lexikon Meyerov toto tvrdí: „Jeho veľiký význam je nie natofko v jeho bádateľskom duchu, ako v tom, že je v ňom veľký spekulatívny ťah, ktorí ho neodstraší ani od nedokázaných konzekvencií, keď sa mu tieto logickými zdajú byť (t. j. keď zodpovedajú jeho cieľom).“

A v dnešnom nabubrenom a bezzákladnom svete, ktorý sa svojim plytkým a povrchným smýšľaním vyznačuje, takíto „učenci“ kvitnú. Jako mlčí svet o mnohom statočnom človekovi, o zločinoch oplanov sa ale každý dozvie; tak aj veľkí učenci, skromne mlčia a pracujú, a mnoho ráz sa svet len po ich smrti dozvie, že oni boli vskutku veľkí mužovia. Nevereckí učenci Vogs, Haecklovi podobní stále robia krik a dávajú svetu hovoriť o sebe, v čom im je na dobrej pomoci predpojatá tlač. Len takto sa mohla zrodiť tá mýlna mienka, žeby učenci boli

Múdrosť
synov sveta.

neveriaci. Podobne ako keď je v jednom rybníku mnoho žiab, ľahko ho budeme držať za barinu, bydlisko žiab, lebo žaby hlasne kŕkajú, ryby ale sú nemé.

(Pramene: Kneller K. A. S. J.: Das Kristenthum und die Vertreter der neueren Naturwissenschaft; Zöckler Otto: Gatter Zeugen in der Natur; Dennert E.: Die Religion der Naturforscher; Engel H.: Die grössten Geister über die höchsten Fragen.)

Príčiny nevery.

Nevinnosť
verí.

1. Jako zo zeme klíčiaca rastlina dychtí po slnečnom lúči a oko po svetle: tak aj otvárajúci sa um dieťaťa, akoby pudom hnaný hľadá Boha, prameň všetkej pravdy, a jeho srdce túži po jeho nebeskom otcovi. Viera, ktorú dieťa prijalo pri krste svätom, jestliže ono žije v prajných pomeroch, klíči a rozvíja sa podobne ako semeno. Diviť sa musíme nad tou ľahkosťou, s jakou prijíma dieťa do svojej duše i tie najťažšie pravdy, ktoré je ináč voči iným, trebárs aj najbližším veciam, veľmi netečné. Keďby nevinná príroda bola zostala v človeku nenakazenou, vtedy človek neverec na svete by bol púhou nemožnosťou.

Vskutku: „Anima naturaliter est christiana. = Duša je od prírody kresťanskou.“ Ponevác totižto Boh stvoril človeka pre seba duša vášňami neotrávená sa vznáša k Bohu.

Z hriechu
pochádza
nebezpečenstvo
viery.

2. Lež s vývinom dieťaťa javia sa v ňom i neriadne žiadosti, hriechom zapríčinené, a započína sa zkúška. S prvým povedomým hriechom vkradne sa do duše dieťaťa zárodok nemoci, a boj proti viere sa už tu započína.

Jestliže duša opravdivou kajúcnosťou vymetie hriech zo seba a navráti sa do nej súzvuk medzi Bohom a dušou, vtedy ostane viera v duši nenarušenou. A čoby človek aj opätovne klesnul; akže niekde v záhybe duši ostane úmysel povstania a napravenia sa, duša trebárs chorá a trpiaca, ešte vždy verí. Jakonáhle ale sa hriech stane obyčajou, z duši sa túžba po náprave ztratí; a tu sa zrodilo vážne nebezpečenstvo viere..

Muka, ktorá
pochádza
z povedomia
hriechu,
je prameňom
nevery.

3. Povedomie hriechu plodí nespokojnosť a duševnú biedu, ktorú je človek nie v stave dlho znášať. A tu hriešnik, keď sa nechce rozlúčiť so svojou hriešnou obyčajou, rozlúči sa s vierou, aby do svojej duše nejakú harmoniu doniesol. Rozum sa najprv pokúsi vieru prenačiť. Následkom tohoto pokusu sa stáva, že rozum pokladá úžeru za slušný zisk, pomstu za obranu česti, a hriechy telesností za slabosť ľudskú, za ktorú človek nemôže byť zodpovedným. A jestliže by sa mu tento samoklam nepodaril, potom už nasleduje úplné rozídenie sa s vierou; lebo človek hriechu oddaný sa chce za každú cenu oslobodiť hryze-

nia svedomia, ktoré mu pôsobí viera. V tomto trápnom duševnom rozpoležení sa človek často stáva nepriateľom náboženstva: uráža náboženstvo preto, že mu ono nedá pokoja, a v takomto stave mu je vítaná každá príležitosť a každý dôkaz, ktorý sa stavia proti viere, a zostaví si celý systém zo *zdajných* dôkazov nevery, žeby svojej utrápenej duši nejaký pokoj našiel.

„Svetlo prišlo na svet, ale ľudia viac milovali tmú, nežli svetlo; lebo ich skutky boli zlé. Lebo každý, kto zlé činí, nenávidí svetlo a neide na svetlo, aby neboly odhalené jeho skutky“ (Ján 3, 19, 20.). Tieto slová Pánove nám vysvetľujú všetku tajnosť nevery.

Najprv sa stane srdce pohanským a len potom sa stane um nevereckým. Z tohoto už teraz vidno, že ateizmus je vlastne antitheizmus (neznabožstvo je proti božstvu). Aj tu sa uplatňuje tá duševná zásada: „Ludskou vlastnosťou je nenávidieť urazenú osobu.“ A nepriateľské smýšľanie nám zároveň vysvetľí fanatizmus neverecký. Coppeé, ktorý keď sa pred niekoľko rokmi navrátil k náboženstvu, spôsobil veľký ruch. V diele: „La bonne souffrance = (Dobrá bolesť) dal vznešený príklad psychologie nevereckej so svojim životom. „To, čo mňa od náboženského smýšľania odvrácalo — hovorí — to nebolo iné, ako poklesky mojej mladosti a strach pred istým soznaním. Veľmi mnohý, ktorý sa nachodí v podobnom položení, akže je úprimným, musí soznať, že zo strachu pred tým prísny príkazom, ktorý mu ukladá náboženstvo (VI. príkaz), sa bojí náboženstva, a len potom neskoršie uznal za dobré vedecky okrášľovať a ospravedlňovať priestupky mravného zákona. Keď som učinil z kopca prvý krok, rád načúval som také reči, a hľadal som také príklady, ktoré by ma utvrdily v tom mienení, že je to právom človeka, aby hovel pýche a telesnosti. Neskoršie som sa stal cele lahostajným proti náboženstvu. A tak sa zdá, že sa môj pád každodenne opakuje. Je toto nič iného, ako útek vojaka, ktorý zunoval disciplínu.“ A ešte väčší muž, ktorý celkom prežil psychologiю nevery, sv. Augustín píše toto: „Nemo incredulus, nisi impurus. = Žiaden iný je nie nevercom — leda labužník.“

4. Viera a svetový názor človeka má vplyv na jeho mravy; ale navzájom, aj jeho mravy vplývajú na jeho vieru a jeho svetový názor. Tu rozhoduje mravná povaha človeka. Mravne chorý človek mrzne pred vznešenými a čistými pravdami viery. Aj slnečné paprsky škodia chorému oku. Aj najlepší chlieb je chorému horkým. Aj duševne padlému pôsobí pravda bôľ. Duševnému a mravne zachovalému človekovi je materialistický názor sveta náukou. jeho neukojí jedine vznešený kresťanský

Toto učí
najvyššia
auktorita.

Rozhodujúcim
činom je mrav
človeka.

svetonázor. Ten, v ktorého duši prebýva hniloba, hľadá útechu v takom ponímaní sveta, ktoré neuznáva vyššieho cieľa.

Pohani si svojich bohov najviac dľa svojich obrazov utvárali, len aby sa nemuseli zriecť svojich vášní. Aj proteštantské, na voľnom bádaní založené náboženstvá pochádzaly z takého presvedčenia, ktorým si chceli uľaviť na jarme Kristovom. Jestliže si človek sám vyčíta ducha Kristovho z evangeliuma, a sám si utvorí svoje vlastné náboženstvo, veľmi prirodzenou vecou je, že sa usiluje sebe samému lichotiť. A vskutku proteštanti z viery Kristovej práve to vyhodili, čo je so sebazaprením spojené; ako: pôst, spoveď, kňazské bezženstvo, nerozlučiteľnosť manželstva a potrebu dobrých skutkov.

Každý nechce
uznať príčiny
nevery.

5. Keď neverec tvrdí to, že: nechcem veriť, vtedy je jeho reč obyčajne neúprimná. Chyba je nie v Credo, ale ho to omýna, že za Verím Boha ide zápäť Desatoro božích. Veď už Caesar hlásal: „Vďačne veríme v to, čo si žiadame!“ Z čoho zase nasleduje to, že čo si človek nepraje, to ani neverí. A za pravdu Caesara svedčí aj Fichte, keď píše: „Každé moje presvedčenie pochádza z citu a nie z umu. Náprave srdca je najspravodlivejšia cesta k filozofii.“ Hobbes povie okružhle: „Ľudia, keďby to ich záujem vyžadoval, by veľmi ľahko v pochybnosť uviedli zásady geometrie a kráťa.“

„V kláštore otcov Spoločnosti Ježišovej v Quilimáne (v južnej Afrike) je od rokov kuchárom jeden níger. Kresťanskú vieru dobre pozná a predsa sa nedá pokrstiť. Nedávno sa ho ktosi pýtal: „prečo sa neprekrstíš?“ — „Keby som sa dal pokrstiť — odpovedá níger — nemohol by som sa viac opíjať.“ Toto je aspoň úprimná reč. Ale najviac nevercov nemá toľko duševnej sily, žeby uznalo tú pravdu, že: „neverím, lebo sa nechcem stať iným človekom!“ ...

Trúfalosť

V istých kruhoch, ktoré predtým dosť ďaleko stály od náboženstva, prišli do zvyku výrazy: „osobnosť“, „úprimnosť“ a „prežitie“. Toto samé od prvopočiatu hlása a žiada i viera Kristova. Jestliže sa kto usiluje dľa návodu Kristom ustanoveného vodcu, Cirkve, úprimne precítiť náboženstvo, ten múdre koná. Väčšej veci na zemi, ako je táto i tak nevykoná. Zdokonáli-li takto, a doplní svoju „osobnosť“: dobre zakončil deň života a zabezpečil si život večný. Odstrknutím vodcu božského ale i jeho osobnosť, i jeho zkušenosť sa stane hotovým nebezpečenstvom. Toto nebezpečenstvo väzí v tom, že si „osobnosť“ svoju vlastnú vnútornú zkušenosť pomýli s vecnou pravdou a tak sa na mýlne cesty schýli.

Desný príklad
Luthera.

Všetky bludy takrečeno pošly z vnútornej zkušnosti. Menovite Luther môže ako odstrašujúci príklad všetkým slúžiť. Luther, ako to Denifle dokázal, sa s kat. cirkvou nerozišiel 1517., ale 1515. On aj predtým poznal kat. náuku o prvorodze-

nom hriechu, ako aj o ospravedlnení. Dľa jeho vlastných slov: Podstatou prvotného hriechu bol nedostatok pôvodnej sviatosti (posväcujúcej milosti) a nie náchylnosť k zlému, ktorú krst nesotre, naproti tomu ale hriech prvorodený sotre. Náchylnosť k hriechu je nie hriechom, ale trestom, a len vtedy sa stane hriechom, keď ju duša nepremôže. Žiadosť ale (concupiscentia) atď. sa s milosťou Kristovou premôže. (Weim IX. vyd. in II. Sent. dist. 32.) To je pravá a spravodlivá reč. — Ako sa to mohlo stať, že sa Luther neskoršie našiel v protive s kat. pravdou? Jeho poblúdenie sa takto stalo: Luther bol nadmieru hnevlivý, pyšný a smyselný (v tom širšom smysle slova). On si nezakladal v milosti a pomoci božej, ale výlučne v sebe samom a takto ustavične padal do hriechu. Pomaličky rozšíril svoju osobnú zkušenosť za všeobecnú, a tak dozrelo v ňom to presvedčenie, že je náchylnosť k zlému neprekonateľnou. Tento jeho veľký vynález a tento nekonečný blud jeho sa stal potom východištom a základom všetkých iných pomýlení jeho. Samá nepremožiteľná žiadosť (concupiscentia) — hovorí — je hriechom, je podstatou hriechu prvorodeného. Ponevác ale krst túto nesotre, preto sa človek znovu nenarodí a podstatne sa ani neospravedlní pri krste. Concupiscentia je nepremožiteľná: nasledovne Boh žiada nemožnosť vtedy, keď nám nakladá, žeby sme jeho príkazy zachovávali. Človek je úplne zkazený, nemá slobodnej vôle; nasledovne ani nemôže zachovať príkazy božie. Čo teda pomôže človekovi? Kristus: on miesto nás zachoval a doplnil *zákon*, ktorý sme my nie v stave zachovať. My sme do dna duše pokazení; vnútorne sa nemôžeme obrátiť; naším hriechom koniec učiní jedine smrť; ale pravda Kristova nás ako plášť zastiera a zakrýva našu špatnosť. Vnútorne sme aj po ospravedlnení hriešnymi; ale Boh nám naše hriechy nepripočíta. Ku Kristovi s vierou, jedine s vierou dospejeme. Iný hriech, ako *nevera*, ani nemôže našu záhubu zapríčiniť. Takto hľa, z Lutherovej vnútornej zkušnosti a z jeho osobnosti sa zrodilo nové evanjelium. Jeho pýcha neprijala poučenie. V svojej zaslepenosti zpadelal aj spisy sv. Augustína; vymyslel na neho, že aj dľa neho je žiadosť už sama v sebe hriechom. A ponevác je náchylnosť k zlému, dľa Lutheru nepremožiteľnou, svedčie je zbytočnou; — lebo *veď sa človek opravdive obrátiť ani nemôže*; nasledovne dobré *skutky nemajú žiadneho významu* (viď Denifle: Luther und Lutherum I. 2. r. 439.) atď. Luther sa mohol ľahko naučiť od sv. Augustína a vlastne to on pôvodne aj vedel, že sa náchylnosť k zlému len tak stane hriechom, keď k tomu vôľa privolí; a že prameňom ctnosti je boj proti tejto zlej náchylnosti.

Pýcha a hlavatosť učinila Lutheru slepým a hluchým. Občas vybušila z neho dávno naučená katolícka viera. Z jeho tvr-

Lož o
nepremožiteľ-
nosti náchylnosti
k zlému.

dení, ktoré sa na túto vec vzťahujú, možno veľmi pekne celú katolícku náuku viery zostaviť. Ale toto boli len pominuteľné okamžiky, onedlho on zase len na svojich bludoch jazdil; že: „bojovať proti náchylnosti k zlému je múdrosťou tela“ atď.

Mnohý moderný človek tvrdí to, čo aj Luther učil, že je zdržanlivosť nemožnosťou, ba že sa tá protiví prírode atď. Ako len môžu prísť k takýmto zahanbujúcim náukam? Z osobného, vnútorného presvedčenia! Nebojujú proti neriadnym žiadostiam pudu; nevyhybujú, ba doprosta hľadajú príležitosť k hriechu, nemodlia sa, neužívajú sv. sviatosti. Naopak: otvárajú uši, oči, obrazotvornosť predstavám hriechu, tučia a vynášajú svoju telesnosť, tak prirodzene musia to zksúsiť, že sa umelecky krmená žiadosť stane nepremožiteľnou (viď Szuszi: O čistom živote 161. str.).

Najnebezpečnejšie zavše sú ale tie bludy, ktoré sa odvolávajú na vnútornú zkúsenosť „osoby“. Kľúč nevery sa má obyčajne tiež v osobe hľadať.

Pôdov zlozeliny, nevery je zkazené srdce. Ale nevera má aj iné príčiny. Takéto sú: a) pohrúženie sa do hmotných vecí, a netečnosť voči duchovným; b) predpojatosť a nevedomosť; zvláštne ale po c) nadutá pýcha.

a) V náručia hmoty sa hádžu menovite mnohí zo vzdelancov. Sháňajú sa za peniazom a podobným; iné ich ani nezaujíma. Pred náboženstvom, ktoré by ich v užívaní rozkoší mohlo znepokojovať, utekajú a sa ho desia. Duševná nálada takýchto duší pravda nepraje náboženstvu.

„Animalis homo non percipit ea, quae sunt Spiritus Dei — zvierací človek nepochopuje veci tých — ktoré sú Ducha Božieho“ (I. Kor. 2, 14.). Táto oddanosť hmotným veciam zapríčiňuje to, že si moderný človek nevie vážiť dobra. V jeho očiach najprvšou vecou je peniaz, a čo sa dá na peniaz premeniť. Aj duševné veci si len toľko váži, nakoľko ony dopomáhajú k nadobudnutiu groša. Peniaz je zhustený pôžitok. Toto je hlavné. Duševné statky sú len druhotriedne. A zpomedzi týchto na posledné miesto kladú mrav. Koho srdce k zemi fahá, ten nerád pozerá k nebu.

b) Netečnosť proti Bohu ide ruka v ruku s nevedomosťou vo veciach náboženských.

Toto je najväčšou kľatbou dnešnej doby. Aj v hlave učených ľudí je veľký zmätok a tma, keď sa jedná o pravdách náboženstva a jeho ustanoveniach.

Häckel je najzvučnejším zastupiteľom všemohúcej vedy. Dľa neho náuka o najsv. Trojici znie takto: „V pondelok ráno v prvú hodinu sa deti to učia z náboženstva, že: trikrát jedno je jedno! Hneď na to v hodinu počtovedy sa zase učia, že, trikrát jedno je tri!“ Dľa Haeckla klaňanie sa slnku má viac o-

právnenosti, ako kresťanská bohoslužba. Dľa neho je blahoslavená Panna Maria „štvrté božstvo“ katolíkov, a „že sa títo svätým, ako podriadeným bohom klaňajú“. Slovom tento zaslepený nešťastník to učí, že: „Kresťanstvo je miešaninou hlúposti s obmedzenosťou.“ Dľa Haeckla: „Katolícky človek verí, že vyznanie kresťanstva pozostáva v tom, keď sa starým šatám a voskovým podobám klaníme, k čomu ešte pristupujú Omše a bezrozumné opakovanie ružencov.“ Čo sú to za desné pomlavy! Roscher, povestný národohospodár, hlása, že sa katolíci taktomodlia: „Baránok Boží, ktorý snímaš hriechy svete — *oroduj za nás!*“ (Duchovné myšlienky jedného národohospodára strana 35.) A spisy vedomcov sa podobne hemžia takýmito dôkazmi zloby a nevedomosti. Potom pravda je to na dennom poriadku, že náboženské presvedčenie moderného človeka je nič iného, ako sbierka prekrúcanín a pomlúv proti katolíckemu náboženstvu. Kto číta stále len prekrúcaniny nepriateľov a vymyslené ich ťažkosti proti katolíckej viere, pravda, že ten nebude nikdy čítať vážne rozbery, vzťahujúce sa na tento vážny predmet — ten iste nikdy nepríde k poznaniu pravdy. S takýmto človekom sa to celkom tak má, ako s tým, ktorý sa zatúlal do pralesa, a na ktorého nepadne snečný lúč, aby sa vedel z neho von dostať. Prekrúcaniny, nerozlúštené záhady, nevedomosť a tma predpojatosti to docieľa, že nikdy čisto neprezre.

Medzi príčinami nevery stojí tiež, a to nie na poslednom mieste, nadutosť občianska i vedecká. Polovzdelaný človek má širší kruh známosti v zemepise, dejepise, fyzike (on ešte aj noviny číta) ako obyčajný človek: prečo by sa on mal práve len v náboženstve uspokojiť so stanoviskom obyčajného človeka? A keď je táto nadutosť spojená s dobrými hmotnými pomerami, to je potom bujná pôda pre neveru: a v mastnej zemi sa najlepšie liahne plevel a burina. Človek dobre najedený a do seba zamilovaný si myslí, že on nepotrebuje nikoho, ani len Pána Boha. Táto prevaha tela potom zapríčiňuje smrť duše.

Pýcha.

Pre dušu človeka je náboženstvo celkom tak obživujúcim elementom, ako voda a povetrie pre jeho telo. V obleku, *ztrave* sa vzdelaný človek môže líčiť od obyčajného; ale akonáhle by chcel mať inakšie povetrie, už by bolo po ňom. Podobne opovrhovanie náboženstva je duševná samovražda.

Ešte nebezpečnejšia je namyslenosť vedecká. Rýchly rozvoj prírodných vied už nejednému človekovi hlavu pomiatol. Mnohý sa nazdáva, že veda nahradí všetko, aj samé náboženstvo.

S rozväčšením poľa vedy ruka v ruke ide aj podelenie práce. S týmto sa vyvinula aj zvláštnosť vedy, odborníctvo, a s týmito riadne spojená polovičatosť a predpojatosť nedoučených polovzdelancov.

Kto vníde do hlbokej jamy, ten vidí len malý kúšтик oblohy; podobne aj odborník, ktorý sa zahriebol do svojho odboru, má riadne úzky rozhľad; jeho jedine to zaujíma, čo je s odtienkom jeho odboru spojené, pre neho nejestvuje nič iného.

Ehrenberg, zoolog, na tú otázku: „Či maly na neho mohutný vplyv chrámy Egypta“, odpovedal: „Ja o tom neviem, ponevác som ja po kostoloch len netopierov hľadal.“ Aj sám Darwin soznal, že ztratil úplne cit pre básnictvo.

„Povestná roztržitosť učencov“ sa mnoho ráz prenáša aj na náboženstvo a Boha. A jako obožživelníci, žijúci v jaskyňách Krajny, ztratili zrak; tak aj jednostranní a predpojatí učenci potratili cit voči náboženským veciam, preto, že sa s nimi nezaoberajú a netrápia.

Títo pomätenci sa nazdávajú, že sú oni niečo iného, ako ostatní; v skutočnosti ale sú oni duševne trpiaci a mrzáci. Veľmi trefne charakterizuje mužov nevery jeden protestantský učenec, hovoriac: „Našiel som ľudí, ktorí vo všetkom verili, čo im bolo po vôli, čo sa im ale nezdalo, proti tomu oči zatvárali. Aj nevera má svoje kňazstvo, ktoré je najnesnášanlivejším, a ktoré každého, ktorý sa mu bezpodmienečne nekorí, za slabého a pokrytca pokladá. Dľa môjho zdania práve nevera a prirodoveda sa nesnesú pospolu. Tak sa mi zdá, že pramene nevery sú: predpojatosť voči uznaniu Boha, slobodná vôľa v rozlúštení záhady sveta, a až *po chorobu stupňovanú ľudská namyslenosť*. (Reinke: Svet ako skutok. 5 hl. 460. str.)

Mená
namyslenosti sú:
humanizmus,
svobodné pátra-
nie, samospráva
človeka,
modernizmus.

Veru nadutá namyslenosť je veľkou nemocou dnešnej doby. Už pred polstolietím napísal Guizot: „Nous perirons faute de respect. — Pre nedostatok úcty zahynieme.“ Táto všetku úctu a vážnosť podryvajúca pýcha je nie dnešného pôvodu. Jej korene siahajú až do humanizmu XV. stoloetia. Vtedy sa započalo zbožňovanie človeka a vlastného „ja“. Meno pýchy v tom čase znelo: „*humanismus*“.

V XVI. stoloetí ale z ľudského „ja“ učinili náboženskú zásadu a nebezpečenstvo neočakávane srástlo. Keď Luther X. Levovi toto písal: „Vo vykladaní slova Božieho nepoznám žiadneho zákona.“ Vtedy sa stala sjevôľa za najhlavnejšiu zásadu náboženskú v protestantizme; to, čo vlastné „ja“, včíta do sv. Písma, to je zákonom viery, nie ale vecná pravda. Ponevác ale list sv. Jakuba bol v protive s presvedčením Lutherovho „ja“, nazval ho tento slameným listom, a vyhodil ho zo sv. Písma: „Sic volo, sic jubeo; stat pro ratione voluntas. — Tak chcem, tak to rozkazujem; vôľa moja mi je zásadou“ — povedal Luther, keď s pridáním slovíčka „sola“ = „samá“ sv. Písmo spa-delal. A túto svévôľu, ktorá sa stala katom pravdy, nazvali reformátori „volným *bádaním*“. A táto sloboda pozostávala v tom, že jednoducho odhodili 15 storočnú náuku katolíckej cirkve.

Zásada namyslenosti sa náramne ďalej rozširovala. V XVIII. storočí sa ona v nevereckej filozofii vyvinula v „*autonómiu*“ = neodvislosť človeka, dľa ktorej je človek od všetkého, áno, aj od samého Boha neodvislý; ľudské „ja“ a rozum ľudský sú prameňom a mierou všetkej pravdy. Tohoto seba zbožňovania hlavným prorokom sa stal Kant, knieža sofistov, ktorý sa vlastne preto stal veľkým mudrcom, pretože bol najšikovnejším a najúlisnejším zástupcom sebazbožňovania, a najvýbornejšie sa rozumel k tomu, že ako treba s menom vedy zakrývať neveru. Kant skritizoval rozum až po čiernu zem, žeby len mohol popierať možnosť poznania nadsmyselných vecí (ako Boh, duša); a predsa tento, do čiernej zeme pokorený um, číni žriedlom a mierou všetkej pravdy. „Rozum neberie svoje zákony z prírody, ale on predpisuje prírode zákony“ (Prolog 36. §). Dľa jeho náuky zákonom mravným je vôľa rozumu. Kant sa usiluje ešte aj svodného diabla prelicitovať; pretože satan len to sľúbil: „Budete jako bohovia.“ — Kant ale hovorí: „vy ste bohovia“; vy sami si určíte, čo je dobré a čo zlé; vôľa vaša je jediným zákonom; vy ste nie zodpovední nikomu. A keď sa Kant dozvedel o najhroznejších veciach francúzskej revolúcie, ktorá vtedy, keď stála na najvyššom bode, rozum zbožňovala v podobe pouličnej devy, — tešil sa ako malé dieťa ničiacemu ohňu! (Vid' Willmam: Deje idealizmu III. sv.)

Z proteštantizmu a nevereckej filozofie prešlo sebazbožňovanie do vzdelaných tried a stalo sa modernizmom (individualizmom, liberalizmom atď.). Obrom modernizmu je Nietzsche; ktorý sebazbožňovanie vo svojom „Nadčlovekovi“ už do opravdivého bláznovstva vyniesol. Viera je pokorením rozumu pred pravdou. Toto ale modernizmus jednoducho popiera; pretože podľa neho pravdou je len to, čo sa mne líbi; do mojich záležitostí nech sa nemieša ani zemská, ani nebeská moc. Tento nadutý duch revolúcie je úplnou protimluvou a najväčšou prekážkou viery.

Nevera môže byť koreňom rozličných nerestí: hlavnou príčinou predsa je zkaza srdca. Tmavé body sa nájdu aj v živote mnohého „statočného“ človeka; o ktorých sa svet len náhodou dozvie. A tieto tmavé body nám dostatočne vysvetlia neveru takzvaných „statočných“ ľudí.

7. O zachovaní viery.

Aj ten sa môže stať žobrákom, čo so zlatom narába, obcovanie s pravdou ale číni človeka opravdive bohatým. A prírodovedy brúsia a zošlachujú človeka. Učenec, ktorý pozná rozličné záhady prírody, sa lepšie podobá všemohúcemu Bohu, ako

neučení človek. Božské pravdy viery ale nad všetku vedu krajšie obohacujú dušu. Aj elektrická lampa, čo hneď so stotisíc sviečkovým svetlom, je trblietajúcim kahančekom porovnaná s Božím slnkom; aj vedou dané svetlo je len príšerie k jagajúcemu sa svetlu viery. Komu raz v duši zišlo slnko viery, tento blažený človek už vstúpil do okršleku Božieho svetla a vznešeného života Božieho. Veriaci človek je v spojení s Bohom, z ktorého sa v jeho duši hojnosť života rozlieva. V duši veriaceho sa nachádzajú korene života večného, akže len on sám nepotrhá tie sväzky, ktoré sa medzi ním a Bohom nachádzajú; a ak len nevystúpi z kráčov Božieho života, viera jeho sa mu obráti vo videnie a vo večnú blaženosť vo vlasti spásy.

Viera je
najväčší poklad.

Jak veľký je jeho Boh a jak veľký poklad je vládnutie Bohom; tak veľkým pokladom je pravá viera, ktorá vedie duše k Bohu. Viera je najväčší dar, ktorý môže dať človekovi neko-nečne bohatý Boh.

Bedlime nad
vierou opatrným
okom.

Náuka zdravého rozumu hovorí, že veľký poklad máme s najväčšou starosťou ošetrovať. Lebo jako ani najchudobnejší človek by si nedal svoje oči ani za najkrásnejší palác; tak nám neslobodno vieru, tento zrak duše, za žiaden zemský poklad nebezpečenstvu vystaviť.

Ferdinand Zichy pred niekoľkými rokmi pred krajinským shromaždením riekol, že za najväčší poklad na svete drží to, že je členom katolíckej Cirkve, a že ako taký môže žiť dľa viery Kristovej. Takéto slovo je práve vyznanie životnej múdrosti Kristovej. Prvým paragrafom múdrosti je: „Hľadajte najprv kráľovstvo Božie a pravdu jeho“ (Mat. 6, 33.). Viera je nie cieľom, ale prostriedkom konečného cieľa. Viera je prvým krokom k dosiahnutiu Boha.

Prostriedky
zachovania
viery.

2. Prostriedky zachovania viery sú: a) základné poznanie viery; b) ponížený duch; c) život dľa predpisov viery; d) ochrana pred nákaznou nemocou nevery.

Základné
poznávanie
viery.

„Ignoti nulla cupido. — Po neznámom netúžime.“

Búrovia bývali od století v južnej Afrike a predsa nevedeli jaké poklady ležia v ich kraji. (Diamanty.) Nekonečne zahanbujúcou vecou je to, keď učení ľudia, ktorí sa zaujímajú o každú maličkosť sveta, sú voči sveta Pánovi a Stvoriteľovi slepí a bezcitní.

Znalosť náboženstva musí vo všetkom krok držať s vedeckým rozvojom duše. Duša dieťaťa sa uspokojí so známosťami náboženskými; vzdelaný mladík a muž ale potrebuje vedecky prehĺbený a základný poklad viery. Náboženstvo je pre každého, kto chce byť spaseným, odborným predmetom. Nevedomosť a nerozhodnosť čo i len v jednom bode je škárou, cez ktorú sa blud veľmi ľahko dostane do duše. Ten, ktorý pokračuje vo vedách, a sa stane mužom vedy, môže veľmi ľahko ostať dieťa-

tom vo veciach náboženských, a tomu nebezpečiu sa vystaví, že môže svoju vieru utratíť.

Je to zrovna odštrašujúcim príkladom moderného života, že sa nejeden mladík tak chová, že sa nazdáva, že keď sa oslobodil zpod disciplíny strednej školy, že sa tým aj zpod Boha oslobodil, a žeby sa o Boha a o náboženstvo viac trápiť nemal. Mal by si každý mladík uvážiť denné značky Ampéra, v ktorých píše: „Pracuj v duchu modlitby; skúmaj záležitosti sveta, ponevác to vyžaduje tvoje postavenie; ale len jedným okom hľad na tieto, aby toto druhé bolo stále obrátené k svetlu večnému. Počúvaj vedomcov sveta, ale len s jedným uchom, aby ti to druhé stále počúvalo hlas napomenutia, hlas tvojho nebeského priateľa. Len jednou rukou píš, tou druhou sa pridržaj šaty tvojho Boha tak, ako sa dieťa s láskou chytá pláňa svojej matky. Lebo nebudeš-li tu opatrným, zaiste dodrúžgaš svoju hlavu na nejakom kameni. Bárby sme stále mali na pamäti slová sv. Pavla: „Tak žite vo svete, akoby ste nežili s ním.“

Druhý veľký fyzik nám zase ukazuje cestu k hlbšiemu pochopeniu náboženstva hovoriac: „Z celej duše a z úprimného srdca hovorím, že: pravou múdrosťou nemôže byť iné, ako propedeutika = úvod k náboženstvu kresťanskému. (Mayer R.) *Phylosophia perennis* = večná múdrosť je kľúčom k prehĺbenému pochopeniu právd náboženských.

b) K Bohu nevedie iná cesta, ako cesta pokory. „Nebudete-li takí, ako maličká, nevôjdete do kráľovstva nebeského“ (Mat. 18, 3.). Toto podivné a nekonečne významné slovo je zákonom božskej etikety (jemnosti).

Pokora.

Zvláštne, do očí bijúce vlastnosti duše dieťaťa sú: „súzvuk v duši dieťaťa, ktorý nenarušia hriechne náruživosti; povedomie rodičovskej odvislosti, ktorá je spojená s nekonečnou dôverou a oddanosťou; hotovosť viery, ktorá nepochybuje o slove jeho rodičov, preto sú rodičia v jeho očiach najvýbornejší ľudia na svete: — „to povedal otec, to riekla matka“ — je najvyššou inštanciou dieťaťa.“

A táto detinská duša je odbleskom pravdy. Nech si je človek akýmkoľvek veľkým, voči Bohu svojmu je on malichernosťou od bodu menšou. Jako sa mravenčí a chrtice chopok ztratí voči do neba siahajúcemu obru Himalaje, podobne aj najväčší človek sa ztratí, jestliže sa s Bohom svojím začne merať.

Detinská dôvera veriaceho sa javí v pokore rozumu a srdca. Pokora srdca práve je harmonickou vlastnosťou ducha veľkých učencov, ktorí nakladajú so vzdelanosťou ducha celkom tak, ako aj srdca. Vedomec, čím lepšie prehĺbi tajnosti ducha; tým skorej uzná, že to, čo zná, je maličkosťou voči tomu, čo nezná.

Veľký Kepler vo svojom diele: „Harmonia sveta“ píše nasledovne: „Otče svetla! ktorý vzbudzuješ v nás so svetlom prírody túžbu po svetle milosti, aby si nás voviedol do svetla slávy; ďakujem ti, Pane a Stvoriteľu môj, že si ma potešil s tvorami tvojimi, pretože ma dielo rúk tvojich radosťou naplňuje. Teraz hľa, dovŕšil som dielo povolania môjho; použil som mieru sily, ktorú si mi dal. Zjavil som ľuďom diela slávy tvojej, nakoľko mi to moja ohraničenosť dovolila pochopiť nekonečnosť tvoju. Jestliže som ja hriešny človek niečo takého napísal, čoby tebe dôstojného nebolo; alebo ak by som bol svoju vlastnú slávu hľadal: odpusť mi to milostive!“ Laplace, ktorý sa za živa s náboženstvom mnoho nezaoberal, sa na smrteľnej posteli vyspovedal. A keď ho jeho priatelia tešili veľkosťou jeho vynálezov, dal túto veľducha jeho a kresťanstva dôstojnú odpoveď: „Všetko to, čo známe, je maličkosťou voči tomu, čo neznáme.“ — Newton, o ktorom uznáva celý svet, že je prvotriednym prírodovedcom, toto píše o sebe na sklonku svojho života: „Neviem, čo myslí svet o mojich dielach; ale celé moje vedecké bádanie sa mi takým zdá, akoby som bol dieťaťom, zabávajúcim sa na brehu morského; našiel som snáď kde-tu krajšiu skalku, milšiu perlu, ako moji spoločníci, ale nekonečný oceán pravdy ostal večne skrytý predom mnou.“

Pascal.

Dľa Pascala, „trebárs by sa rozum silne napred dobýjal, predsa by len prišiel k poznaniu toho, že je veľmi mnoho tých vecí, ktoré nepochopí; a ak by neprišiel rozum k tomuto povedomiu, tak je on veľmi slabým“.

Ampère.

Jedine Boh je skutočne veľký — bolo zásadou tohoto veľmu. Slávny Ozanam, spoluobyvateľ Ampérov, hovorí, že tento veľký fyzik po svojej izbe hore-dolu chodiac a svoju veľkú hlavu do rúk chytiac, oduševnene vyvolával: „Ozname! jak veľký je Boh, jak veľký je Boh.“

Kopernikus, ktorý sa všetkým právom môže najprvším vynálezcom menovať, si dal na hrob nasledujúci verš z Aneasa Sylvia napísať: „Non parem Pauli gratiam requiro — Veniam Petri neque posco, sed quam — In crucis ligno dederas latroni, sedulo oro. = Nehľadám milosť Paula, ani odpustenie Petra, ale len tú milosť, ktorú si visiaci na dreve kríža, lotrovi preukázal, pokorne prosím.“

Pokora našej vôle sa javí v uznaní našej slabosti, krehkosti a hriešnosti. Táto pokora je cestou múdrosti, ktorá vedie k Bohu. Boh sa s nadutosťou ani len do reči nepustí.

Chýrneho arsského farára a svätého života Jána Vianneya vyhľadalo aj viacej nevercov. A keď sa títo chceli s ním do hádky pustiť, Vianney im odpovedal: „Ja sa tomu nerozumiem“, ale ukázal na kľakátko a ku spovedi ich povzbudzoval. „Ale ja nič neverím“, odpovedal jeden. „Len sa vyspovedajte, a hneď budete veriť“, odvetil mu svätý. A tak sa aj stalo. Po spovedi

s plačom vykonanej, začal dotyčný verif, tak že ani tieň pochybnosti neostal v jeho duši.

Vskutku sa vec tak má: skrúšená sponed' je poníženie seba samého, ktoré vedie k Bohu.

c) Tretí prostriedok k zachovaniu viery je: život sriadeny dľa viery, ktorý je najväčším umením sveta. Jako život potrebuje ztravu, a jako umenie, viera potrebuje prax. Život z viery.

Aj najväčší oheň vyhasne, jestliže ho palivom nekriesime: podobne aj viera soslabe v nás, jestliže ju denne modlitbou, občas sponedou a sv. prijímaním nekrmíme, a ak sa nestaráme o to, žeby sa naša vôľa nestavala proti Bohu. Jestliže nežijeme z viery a podľa viery, stane sa ona mŕtvou, mŕtva viera ale veľmi ľahko vyhynie.

Pod pahrebou skrývajúci sa oheň, sa ešte dá vzkriesiť, ale len po istú hranicu; za tou už potom vyhasne. Aj mŕtva viera je veľkým pokladom, a s úprimným obrátením ona môže ožiť; ale jestliže dlho budeme s obrátením odkladať, s mravom spolu aj viera vyhasne a zanikne. Stane-li sa raz srdce pohanským, upadne aj rozum veľmi chytro do pohanstva. Preto: „Tak riad svoju dušu, žeby stále požadovala jestvovanie Boha; — a nebudeš nikdy pochybovať nad tým, že je Boh.“ (Rousseau.)

Umenie niet bez cviku, podobne ani života dľa predpisov viery niet bez skutkov založených na pravdách viery. Liszt povedal jeden raz: „Ak sa čo len jeden deň necvičím v hre na klavíre, už cítim nedostatok; a keďby som sa za tri dni necvičil, už by to aj obecnosť zbadalo.“ Čo by sa asi bolo stalo, keby Liszt za 10—15 rokov nebol sadnul ku klavíru? V tomto páde by uňho o hudobnom umení ani reči byť nemohlo! ... Jestliže sa človek necvičí v náboženskom živote, odvykne od neho, a zabudne naň úplne. Podobne aj rozum ochladne od života dľa viery, — a výsledok je, že: chlad v srdci, pochybnosť v hlave, a tak sa pomaly umenší, až konečne vymre viera.

d) Kto sa s natrávenými pokrmami živí, ten sa vystavuje nebezpečenstvu otrávenia sa. Kto číta protimravné a protináboženské knihy: ten sa dobrovoľne rúti do nebezpečenstva duševnej otravy. Lebo jako Boh nás postavil za strážcu nad citami, aby sme pokrmy nemilej vône do úst nebrali; podobne aj vierou osvietený rozum je opatrným strážcom, žeby sme kýmkoľvek uverenú duševnú miešaninu neprijali a netrovi.

Zlé knihy sú
duševnou
otravou.

Človek ani len v nevere nezapre svoju rozumnú prírodu. Tí, ktorí sa chceli za každú cenu oslobodiť vážnych následkov viery, za celé stolia zneužívali vedu, veľkým, lepšej veci hodným furtáctvom si navymýšľali rozličných zdanlivých ťažkostí, len aby si neveru rozumnou učinili. Ten, kto v svojej ľahkomyselnosti zabľúdl do labyrintu takýchto bludných zdanlivostí, ten nech kríž urobí na seba. Kto žije ustavične v zkazenom po-

vetrí, ten sa iného nedočká, ako že si zdravia podkope. Kto sa krúti stále v ovzduší nemravnosti a bezbožnosti, — prvej alebo neskoršie škodu utrpí na viere a mrave.

Na toto si snáď ne jeden pomyslí: „Ja dobre poznám moju vieru, mňa v nej chytráctva nevery neotrasú!“... Takto hovorí nezkúsenosť. Či máš toľko vzdelanosti fylozofickej, žeby si vedel v Kantovi alebo v mudrovaní iných vedomcov nájsť chybu. To je isté, že sa bludy dajú podvrátiť; ale otázka je tá, či ho ty znáš podvrátiť? Aj podvracanie historických lží vyžaduje veľké čítanie a bystrý rozum. Podvrátenie ťažkostí posnášaných z rozličných odborných vied je tým ťažším. Tieto ťažkosti dajú hodne práce aj vzdelaným theologom; nezkúseného mladíka veru chytro podrazia. Jestliže si nevie nájsť dôkazy na bludné ťažkosti, a jestliže sa k tomu ešte aj rany hriechom obťažného svedomia pridružia, vtedy sa viera rýchlo skláti v srdci mladom. Výpoveď Voltaira poukazuje na veľkú duševnú znalosť: „Len smelo lúhajte, z toho sa vždy niečo prilipne na človeka.“

Tlač mravy
zabíjajúca.

V istom ohľade je ešte nebezpečnejšie čítanie mrav kaziacej spisby. V týchto spisovateľia v sprievode rozumnapínajúcich udalostí, s krásnou fantáziou, v utešenom slohu docielia, že čítateľia ako med ssajú do seba jed. K tomu ešte títo spisovateľia majú silného pomocníka v prírode dedičným hriechom nakazené, ktorú ani najsvätejší život úplne nevyničí. Kto sa v kaľuži kúpe, ten sa iste pošpiní.

Tu katolícka Cirkev len svoju povinnosť končí, keď na Index kladie spisy protimravné a protináboženské, a srdce svojich dieťok pred duševným jedom chráni.

Týmto činom sa ona nestavia proti vede, ale vážnu vychovávateľskú úlohu plní. Kniha, ktorá príde na Index, sa pre vedu nikdy neztratí, len nepríde do rúk nepovolaných, ktorým by mohla škodu narobiť. Má-li kto vlohy a prípravu k tomu, aby vedel podvrátiť bludy, ten veľmi ľahko dostane od svojho biskupa dovolenie, aby mohol zapovedané knihy čítať. Chce-li sa kto s protináboženskými bludami obznámiť, vtedy dobre robí, keď omyl tam číta, kde nájde aj zodpovedné podvrátenie.

Chýrny kňaz Balmes, veľký filozof a pravá chlúba španielskeho národa, len preto čítal protináboženské spisy, žeby ich mohol podvracať. A tento veľký muž jeden raz takto hovoril ku dvom svojim priateľom: „Vy to znáte, že je viera v mojom srdci hlboko zakorenená. A predsa neviem zlú knihu bez toho čítať, žeby som hneď po nej nemusel Písmo sv. Nasledovanie Krista alebo spisy Ľudovíta Granadského čítať, a tak dušu moju do slušnej nálady späť uviesť.“

Povstane-li v tvojej duši pokušenie proti viere, musíš prvší nápad tak odraziť, ako pokušenie proti čistote. S pokušením proti čistote sa ako s nedôstojným protivníkom, ani len do boja nepustíme, ale ho jednoducho opovrhnúc, na inú vec prejdeme. Aj pokušenie proti viere hneď v prvom okamžení opovrhujeme a povieť si v srdci: „Ja všetko to verím, čo učí Kristus skrze svoju Cirkev, — a len potom hľadáme odpoveď na pochybnosť po prečítaní, a po premyslení dobrej knihy, a po spýtaní sa učeneho duchovného vodcu.

Spôsob boja
proti pokuše-
niám protinábo-
ženským.

Duševné zrenie, keď náruživosti najväčšími vrú, je doba pokušení proti viere. Zachvacujúci je boj jedného Ampéra a ostatných učencov proti pochybnostiam. Prirodzenosť viery činí pochybnosti možnými: Táto pochybnosť nemá síce vážneho základu. Ale mladý človek, u ktorého má fantázia prevahu, s väčšími vidí proti viere povstale ťažkosti. Jeho zbehosť je ešte neúplná. A keď v takomto duševnom položení ešte aj hriech obťažuje jeho dušu, viera sa veľmi ľahko stroskotá v ňom. V tejto kritickej dobe najlepším liekom je čisté svedomie a pokorná modlitba. Užíva-li mladík tento dvojnásobný liek; chráni-li sa hriechu, a žiada-li si shora, od Boha svetla; — pochybnosti proti viere sa ľahko rozplynú, ako hmľisté bublinky, a v duši jeho čoskoro zajagá slnko pravdy.

I. ČIASTKA.

O ZÁKLADOCH NÁBOŽENSTVA.

I. ODDIEL.

O BOHU.

Princíp príčiny.

Základom náboženstva sú tieto dve pravdy: 1. Je Boh; 2. je nesmrteľná duša. Tieto dve pravdy nielen veríme, ale aj známe na základe princípu príčiny.

2. Zásadou príčiny je: bez príčiny sa nič nedeje. Deje-li sa niečo, vzniká alebo sa mení; tak musí byť aj príčina, ktorá vznik alebo premenu tejto veci spôsobila. Môže-li niečo ináč byť ako je, to musí mať svoju príčinu, že prečo je to práve tak, ako je v skutočnosti.

3. Zásadu príčiny najistejšie poznáme na základe autopsie, totižto cestou vlastnej skúsenosti. Kto z dreva alebo z kameňa sochu vytesá, ten ani na okamžik nepochybuje o tom, že onú sochu on vytesal, a že medzi jeho robotou a sochou je pomer príčiny; — druhým slovom: že je jeho práca príčinou tej sochy. Je-li človek lačný, hie. Keď ale cíti, že sa nasýtil, vidí prirodzenú súvislosť medzi jedením a sýtosťou.

Rozmýšľajúci človek prenáša túto skúsenosť aj na veci, ktoré ho obkľučujú. Zakúri-li kto v zime do pece, a keď sa onedlho zatým príjemné teplo rozlieva po izbe; povie to, že je oheň príčinou tepla. Vidíme-li, že sa kto zle cíti, že je nemocný, — že onedlho aj zomre — uznáme, že príčinou jeho smrti je nemoc. Súvislosť medzi teplom a ohňom, medzi nemocou a smrťou človek nevidí, ale z vlastnej skúsenosti to zná, že tá premena, tá udalosť má príčinu a jeho vlastný zdravý rozum mu hovorí, že každá premena a udalosť musí mať svoju príčinu. Celým právom teda nasledoval človek z ohňa na teplo, a z nemoci na smrť.

4. Výsledok nasleduje príčinu (post hoc) — ale zároveň z príčiny pochádza (propter hoc). Uvažujúci človek ale aj na to príde, že v nie každé „post hoc“ — je spolu aj „propter hoc“. Východe-li slnko; bude vidno. Tu hneď pozná človek, že post hoc — je zároveň aj propter hoc; ale už medzi východom slnka a svojim hladom nenájdeme súvislosti. Jaro za zimou; deň za nocou nasleduje; ale nikomu nenapadne povedať, že je zima príčinou jara, a noc príčinou dňa.

5. Príčinnosť alebo pomer medzi príčinou a výsledkom, je v samej prírode vecí; v rozume ale je schopnosť poznať princíp príčinnosti. Rozmýšľajúci človek pozná riad vecí, a jeho rozum sa riadi dľa poriadku vecí; zásada príčiny ale sa nachádza aj v rozume. Rozum vlastne ani nevie ináč rozmýšľať, ako na základe príčinnosti práve tak, ako oko nemôže vidieť bez svetla.

Princíp
príčiny sa
nachádza a)
vo veciach; b)
v rozume.

Kde je výsledok, tam musí byť aj príčina, — toto je takým základným zákonom rozumu, ako aj tieto pravdy: „Je nemožnosťou, žeby niečo v tom istom čase mohlo jestvovať, i nejestvovať.“ — Každá vec je rovná sama sebe.“ „Keď sú dve veci rovné s jednou tretou — vtedy sú aj medzi sebou rovnými.“

Príčinnosť podľa tohto je zákonom prírody aj rozumu. Zá- Jestvuje súzvu-
kony rozmýšľania sú zároveň aj zákonami jestvovania. Na tom- medzi prírodou
to sa zakladá súzvu- a rozumom.

Keby oko neobsahovalo v sebe zákony optiky — (zraku) a ucho zákon akustiky (sluchu), vtedy by svetlo a zvuk boli neužitočnými vecmi pre človeka. Podobne by človek ani svet nemohol poznať s vlastným rozumom, keby príčinnosť nebola spoločným zákonom sveta a rozumu.

Keď rozum nenájde smyslovej príčiny, hľadá príčinu nad- Zásada príčiny
smyslovú; ale to nijak nedovolí, žeby sa niečo stalo bez príčiny; je všeobecnou,
ponevác príčina patrí k podstate dejstvom. Ku pr. keďže ži- ona netrpí
vot na zemi má počiatok, alebo keďže bol čas, že na zemi ne- výmienky.
bolo života, — z toho je isté, že život má aj svoju príčinu. A
keďže hmota nemôže stvoriť života so silami, ktoré v sebe ob-
sahuje; vtedy mimo hmoty musí byť jedna príčina, ktorá utvo-
rila život.

7. Pracovanie rozumu na základe príčinnosti činí možné Základ vedy.
poznatie vecí vo svojich príčinách; alebo znalosť. Učenec ne-
činí nič iného, ako že skúma udalosti a zjavy, a hľadá ich prí-
činy. Bez princípu príčinnosti nieta vedy; ako bez oka niet zraku,
a bez ucha sluchu.

Trebárs každý, zdravého rozumu človek rozmýšľa na základe princípu príčinnosti — trebárs každá veda žije s princípom príčinnosti: a predsa akonáhle je slovo o náboženstve, istí učenci hneď ostanú nervóznymi, a — zaprú princíp príčinnosti. Náboženstvo hovorí o veciach nadmyselných: nadmyselné veci ale nepoznáme; nevieme, či aj u týchto sa uplatňuje zákon

príčinosti? Takto rozumkujú nepriatelia náboženstva (positivisti, agnostici).

Lžerozumovanie Kanta.

Kant († 1804.) drží zákon príčiny za bezpodmienečný v smyselných veciach. Dľa neho: princíp príčinosti je rozumu s ním zrodená forma a kategória príčinosti rozjímania, a rozum prenáša poriadok príčinosti do prírody. Jeho sem smerujúce slová znejú: „Poriadok a primeranosť v zjavoch donášame my sami, a nebolo by ich možno v nich nájsť, keby sme ich neboli buďto my, buďto príroda našej duše ta doniesli.“ (Kritik der reinen Vernunft. str. 134.) Ďalej: „Kategorie sú pochopy, ktoré zjavom, nasledovne aj prírode, ako pochopu zjavov, zákony a priori predpisujú.“ (Všetky diela. III. sv. 133. str.) A Herbart preto aj pokarhal Kanta, že on pochybnosť Humeho v záležitosti princípu príčinosti za hotový groš prijal. (Tam. 510. Viď Willmann O. Deje idealizmu III. sv. 419, 510.) Aj v iných vedách sa veľmi potknul. Medzi iným s tým: „Z toho je správny východ, že sa veci za naším poznaním musia riadiť.“ (Kritika zdravého rozumu 18 str.) Z tohoto vidno, že sa Kant celkom schýlil z cesty zdravej filozofie. A on tento svoj mýlny krok držal za vynález Koperníkov ...

Triezvi filozofi vždycky to tvrdili, že nám veci áno majú čo sdeliť. A ten omyl Kantov, že zásada príčinosti nevází v prírode veci, pomiatol nejednu hlavu. Fichte († 1819.) na pr. premyslel celý systém Kantov, a prišiel k tým dôsledkom, že je svet len: zdanlivosťou. Dľa Kanta medzi 100 jestvujúcimi toliarmi, a medzi ich možnosťou niet žiadneho rozdielu. (To by dobre bolo.)

Obmedzenie princípu príčinosti len na tie veci, ktoré padajú pod smysle, je cele bezzákladné a svevoľné počínanie, ktoré je len k tomu dobré, žeby bol pri ruke do rúcha vedy oblečený baran, ktorým by sme steny náboženstva lámali. Optika toto tvrdí: svetlo je trasenie ethera. Fyzika zase učí: hmota pozostáva z atomov (prvkov). Ether ale a athom ešte dosiaľ nik nevidel; podobne ani Röntgenove lúče a ostatné sily tiež nevidíme. Vo vede sa nikto nepozastaví na tom, keď prijme aj nadsmyselné príčiny: prečo žeby mal padnúť zákon príčinosti, keď je reč o náboženstve? ... Na toto nepriateľ náboženstva len s nadutou frázou: „sic volo, sic jubeo = tak chcem, tak nakladám“, zná odpovedať. A takáto svezôľa je vskutku nedôstojná učeného človeka. Prvou povinnosťou vedy je: pravde sa pokoriť.

Je to zvláštnosťou, že za nepriateľa vedy vyhlásená katolícka Cirkev bola nútená brániť práva rozumu na vatikánskom sneme, keď za článok viery vyhlásila tú pravdu, že zdravý rozum môže jedného pravého Boha poznať zo stvorených vecí. (Const. De fide can. I. c. 1.)

Zákon príčinnosti je platný na nebi i na zemi, v každej viditeľnej i neviditeľnej veci. Odmrštenie tohoto princípu by značilo samovraždu pre zdravý rozum.

Neverci rozličného druhu sa v najnovšom čase po celej Európe sdružili, a poznajúc vliv zvučných fráz a blýskavých zásad na slabé duše, zásadu voľnej myšlienky trúbia do sveta.

Smýšľanie ako duševná práca je vskutku voľná, od každého zovňajšieho, ako to aj porekadlo tvrdí, že: „myšlienky nepadajú pred clo!“ Niet tej polície, či koňmej alebo pešej, ktorá by sa mohla vlámať do vnútra človeka, a donútila by ho k tomu, že má teraz toto alebo tamto myslieť. Náš rozum môže jedine naša slobodná vôľa riadiť, aby sme toto alebo tamto mysleli. Sloboda smýšľania v tomto smysle je ale nie výhodou svobodomyšlienkárov, ale je to náš spoločný poklad. A toto v skutočnosti je nie natoľko rozumu, ako vlastne vôle sloboda. Inej slobody ani nemá rozum. Rozum a) je nie slobodný od pravdy. Keby niekto myslieť, že $2 \times 2 = 5$, — že je kruh štvoruhlastý — že je Budapešť v Kamčatke — taký človek by nebol slobodným, ale do Leopoldova zralým bláznom. Rozum je po b) nie slobodným od svojich vlastných zákonov; menovite od princípu príčinnosti. Nieto moci, ktorá by nás od týchto zákonov oslobodiť mohla; a keď sa niekto v svojej namyslenosti zpod týchto zákonov myslenia oslobodí, týmto krokom si on nenadobudne slobodu, ale sa zase len do bláznovstva rúti.

Vynimečné slobodomyslenie je púhym mámením sveta, je lživým vývesom, ktorý si nepriatelia viery Kristovej na okrášlenie svojej nevery na čelo zavesili. Voľnomyšlienkári v skutočnosti zo srdca nenávidia slobodu, a na každého by chceli kazajku nevery natiahnuť. Dľa voľnomyšlienkárov neslobodno veriť, že je Boh, ktorý svet stvoril, — neslobodno veriť, že je duša a druhý svet; neslobodno veriť, že je Kristus Synom Božím; že je Cirkev dielom Božím, založená k tomu, žeby bola učiteľom sveta vo veciach viery a mraví. Dľa voľnomyšlienkárov môže človek všetko možné i nemožné veriť, môže hovoriť dve na tri; len jedno nesmie veriť: „náuku Kristovu“, a tým menej smie vyznať svoje náboženstvo. Voľnomyšlienkárstvo je v skutočnosti sloboda nevery a rozpustilosti. Voľnomyšlienkári nečinia iného, ako že napádajú, hania a tupia vieru Kristovu, a strážcu viery, Cirkev.

Krátky
prírodopis
voľnomyšlien-
károv.

2. O jestvovaní Boha.

Jako každý lúč slnečného svetla vedie nazpäť k slnku ako k prameňu: tak jedenkaždý tvor všehomíru poukazuje na Boha ako na žriedlo a poslednú príčinu. Kolkokoľvek tvorov je na

okršleku zemskom, toľko je hlásateľov tej pravdy: Je Boh. Jestvuje svet: nasledovne jestvuje aj Boh, od ktorého svet pochádza. Toto je dôkaz jestvovania Boha v orechovej škrupine. Tento dôkaz môžeme na viac častok rozobrať.

Z náhodilosti
sveta vzatý
dôkaz.

1. Z náhodilej prírody sveta vzatý dôkaz o istote toho, že je Boh.

Skúmam-li sám seba, uznať musím: ja som nie nevyhnutne potrebným vo všehomíre sveta; bezo mňa by bol svet. A hľadím-li na ktorúkoľvek časťku sveta, to musím riecť: tento kameň, toto drevo, táto bludica je nie z nutnosti na svete. Teraz ale, čo platí o rozličných častiach sveta, to platí aj o celom: nasledovne celý svet je *náhodilý* — totižto on nejestvuje z nutnosti, z ohľadu na svet by mohlo byť aj jeho nejestvovanie. Nasledovne pre svet by mohlo byť jestvovanie i nejestvovanie. V skutočnosti ale svet jestvuje. Ale odkiaľ a prečo? Ničoho nieto bez príčiny: nasledovne aj jestvovanie sveta má svoju príčinu. Touto príčinou ale je Boh, ktorý svojou všemohúcou vôľou stvoril tento svet, ktorý príčinu svojho jestvovania ale má nie v niekom inom, ale v sebe samom.

Náhodilé tvory vyžadujú nutnú konečnú príčinu. Jestliže je táto konečná príčina nie nutnou, ale v niečom inom má svoju príčinu, — rozum sa s ňou neuspokojí, ale tú inú príčinu hľadá, a do tých čias pátra, dokiaľ nepríde k tej poslednej príčine, ktorá je od druhej neodvislou, a ktorá len sama v sebe má príčinu svojho jestvovania. Rad príčin nemôže byť nekonečným. Jakkoľvek dlhým by bol nejaký rad číslíc, by sme mohli ešte vždy jednu jedinkú k nemu pridať, a bola by to zvláštna nekonečnosť, ktorú by tá malička jedinka nekonečnejšou mohla urobiť.

Dokiaľ ešte Kant bol kritickým sofistom (1763) takto rozumkoval: „Je nemožnosťou, žeby ničoho nebolo, lebo v tomto páde by nebolo hmoty, a potrebnej veci, na uskutočnenia možnosti; a preto volačo musí jestvovať nutne (aby totižto bola podmienka na uskutočnenie možného) — a toto nutne jestvuje sa dokáže jediným, jednoduchým a najistejším. (Viď Willmann O.: Deje idealizmu III. 430.)

Dôkaz pohybu.

2. Dôkaz o jestvovaní Boha vzatý z pohybu.

Bezprostrednou príčinou pohybu hmoty je sila. Sila je dvojnásobná: po 1. živá sila, ktorá donesie do pohybu odpočívajúcu hmotu, alebo ktorá zväčšuje rýchlosť pohybu hmoty; po 2. mŕtva alebo miestna sila, ktorá síce nekončí skutočný pohyb, ale má možnosť na jeho končenie. Meno tejto dvojnásobnej sily je: energia, húževnatosť.

Účinkovanie všetkých spôsobov energie menujeme pohybom (teplo, svetlo, hlas, električka atď.). V základe je každý pohyb premenou energie, sily; ku pr. teplo sa zmení na mecha-

nickú silu, a naopak; — alebo odtisnutie energie, ku pr. vylučovanie sa tepla z pece.

Keď sa energia v teplo obráti, to menujeme netropiou (od ^{Zákon entropie}reckého ^{(premeny).} $\epsilon\nu\tau\rho\acute{\epsilon}\pi\omega$ = premením). Každú energiu môžeme na teplo premeniť; ale teplo sa v celkosti nikdy nepremení na inú energiu, lebo jeho istá čiastka sa vždy vylúči. Pri parnom strovi živú hnciu silu; najväčšia energia kamenného uhlia premení v živú hnciu silu; najväčšia čiastka tepla sa cestou mŕtvej pary, dymu, sohriatim stroja ztratí a vylúči pre prácu stroja. Tento priebeh sa opakuje pri všetkých fyzických a lúčebných premenách. Na pr. telo ľudské z pokrmu a nápoja len malú čiastku premení na svalovú silu, ostatné čiastky tepla vydýchaním a vytuchnutím sa ztratia.

Ponevác pri zmene sily ostane vždy jedna čiastka tepla, nepremení sa, — energia tepla sa nakopí, a na koniec celá zásoba sily sa premení v teplo. Čo toľko znamená: entropia chce dosiahnuť najväčší stupeň. Z druhej stránky ale: teplo, následkom svojej prírody sa usiluje na rovné rozdelenie, alebo na rovnováhu prísť. Časom sa teplo tak podelí vo všehomíre, že stupeň tepla bude na každom mieste rovným. A vtedy už prestane pohyb. A pec len dovtedy zohrieva povetrie izby, dokiaľ jeho teplota nebude rovná s teplotou pece. Naše slnko bolo kedysi bieložeravé; teraz je žltožeravé; neskoršie bude červeno-žeravé; a konečne vychladne. A keď sa ten priebeh aj pri ostatných slnkoch dokončí, na zemi tak, ako aj na iných hviezdach nastane absolútna zima (273°). A vtedy nastane koniec životu a každej fyzickej a lúčebnej premene preto, že všetko príde do rovnováhy, a nebude už žiadnej premeny energie. Toto bude veľkolepá smrť prírody. (Dr. J. Ude: Monist — alebo bohoslovecký názor svetový?) 42—43 str. — Dr. Werdenich: Prirodzená náuka o Bohu. 126. str.)

Zákony entropie ustálili Klauzius († 1888) Helmholtz, Thomson, — svetochýrni prírodovedomci. „Keď ostanú vo všehomíre nenarušené všetky fyzické zjavy, prejde všetka zásoba sily v teplo, a každá teplota príde do rovnováhy. Potom už bude koniec možnosti premeny, vtedy príde k mŕtvemu bodu každá prírodná udalosť, a všehomír bude od týchto čias na smrť odsúdený.“ (Helmholtz.)

„Trebars je dnešný stav sveta ešte ďaleko od tohoto konečného stavu; — predsa je to vážny výsledok, že sme vynali taký prirodzený zákon, z ktorého môžeme s istotou nasledovať, že sa vo svete všetko nekrúti do okola a že svet v istom smysle stále mení svoj stav, a sa usiluje k svojmu konečnému stavu“. (Klauzius.)

Dľa fyziky bude mať pohyb niekedy koniec. Čo ale bude mať raz koniec, to muselo mať aj počiatok, to nemôže byť več- ^{Co má počiatok,} ^{bude mať aj} ^{koniec.}

né. Keby bol pohyb od večnosti, už dávno by bol nasledoval stav odpočinku. Nasledovne musí byť istá mimo sveta stojaca príčina, ktorá podelila vo všehomíre energie, a ktorá pohla pohyb. Toto je motor *primus immotus*. Toto je prvý nepohybný pohyb: Boh.

Sprostredkujúca
príčina hľadá
konečnú príčinu

Aj iným filozofovaním prideme k tomuto výsledku. Dnešný stav sveta nasledoval z predošlého stavu, a tento zase len z predchádzajúceho atď. Lenže predchádzajúci stav je len prostrednia príčina. (Dlážo, kladivo — sú sprostredkujúce príčiny, poslednia príčina je sochár; 100 vagonov je len sprostredkujúca príčina, konečná príčina je parný stroj). A keby prostredných príčin bolo hneď aj million, konečne predsa len musíme dôjsť k prvej príčine, od ktorej pochádza pohyb. A táto prvá príčina je — Boh.

Nedá sa
myslieť pohyb
bez predošlého
pohybu.

K tomuto výsledku príde aj človek praktických vied. Príroda prísne berúc vec, nemôže mať žiadnu silu od počiatku, lebo musela byť pred ňou iná sila, ktorá túto zrodila. Silu, pohyb nemôžeme celkom tak stvoriť, ako ani hmotu nemôžeme stvoriť. Alebo v skutočnosti si môžeme predstaviť taký pohyb, ktorý by nebol predišiel iný pohyb? Ja som toto nie v stave, ak sa len neutečiem o pomoc k tvoriacej sile...! Príčina veci je vôľa. — Ich stvorenie je skutok Boží.“ (Grove fyzikus † 1896.)

Život požaduje
stvoriteľa.

Aj živé tvory svedčia o Stvoriteľovi. Bola doba, keď na zemi žiadneho života nebolo. Toto je taká pravda, ktorú ani najďalší zástupcovia nevery popierať nemôžu. Geologia ma ku takým vrstvám zeme vedie, v ktorých sa stopa života vôbec nenachádza. Veď na zemi ani nemohlo byť života vtedy, keď ona bola ešte žeravá a v tekúcom stave; pretože viac tisíc stupňová horúčosť by bola každý zárodok života vydusila. Dnes ale sú na zemi živí ľudia, zvieratá a rastliny; nasledovne musí byť Boh, ktorý stvoril život na zemi.

„Život musel mať začiatok, pretože geologia vedie do takých dôb tvorenia sa zeme, v ktorých bol život nemožným, kde nenajdeme žiadnej stopy a pozostatku života.“ (Vid' Virchov. Praploenie, 4. hl.)

Opis
hviezdnatého
sveta.

4. Poriadok na oblohe. Žiadna vec nemá na človeka tak mohutného účinku, ako pozorovanie hviezd našej oblohy. A tento dôjem sa ešte vtedy stupňuje, keď nielen okom, lež aj hviezdárskou vedou osvieteným rozumom pozorujeme nebo. Planéta Jupiter je 1.500 ráz tak veľká ako naša zem. Zo slnka by sa dal 1,260.000 našich zemí utvoriť; Wega je 40.000 ráz tak veľká, ako naše slnko. Sú hviezdy ešte väčšie ako táto. Sirius je 20 krát, Kapella 370 krát svetlejšia ako naše slnko. Vo vzdialke hviezd sa človek tiež zavrátí. Svetlo učiní za jednu sekundu 42.000 mil, a predsa potrebuje 8 minút a 5 sekúnd dokiaľ príde

zo slnka na našu zem. Sirius je od našej zeme 560.000 ráz tak ďaleko, ako slnko. Sú ale aj také hviezdy, z ktorých svetlo k nám len po 10—12 tisíc rokoch príde.

Počet hviezd je nesmierny. V mliečnej ceste je viac ako 30 millionov hviezd. Počet všetkých hviezd odhadujú hviezdári na 500 millionov. Okrem toho sa hviezdy so závažnou rýchlosťou krúčia vo všehomíre. Naša zem za 1 sekundu učiní 29.6 km. okolo slnka.

Sú ale aj také hviezdy, ktoré učinia viac kilometrovú cestu za jeden okamih.

Obdivuhodný mechanizmus je to hviezdnaté nebo, z ktorého my ale len jednu časť poznáme. Stredobodom našej slnečnej sústavy je slnko. Bludice sa na svojich cestách v podobe elipsa (○) krúčia okolo stredobodu. Bludice majú tiež svoje mesiace, ktoré sa krúčia okolo vlastnej osy, a okrem toho sa krúčia aj okolo bludíc, a s týmito okolo slnka. A celá slnečná sústava zase sa krúti okolo neznámeho bodu.

Hviezdnatý svet v jeho rovnováhe drží príťažlivosť. Základným zákonom nebeského mechanizmu je: príťažlivosť, ktorá je rovná s hmotou telies, a ktorá stojí v opačnom pomere so štvorcom vzdialenosti. (Newton).

Odkiaľ je obdivuhodný mechanizmus nebeský? Človek je úplne bezmocným voči hviezdnatému svetu; on vynášiel, ale neustálil poriadok na nebi. Ale ani sám hviezdnatý svet nemôže byť príčinou tohoto poriadku. Pre hmotu totižto je to úplne jedno: či sa ona nachádza v chaotickom stave, alebo v podivnom poriadku? Sila ale je slepá, ona z nútnosti účinkuje v jednom smere, ona zaiste nevymyslí mechanizmus.

Jako hodiny, stroj, slovom jakýkoľvek mechanizmus vyžaduje mechanika, ktorý ho vymyslel a složil: podobne aj mechanizmus neba vyžaduje silného a múdrego mechanika; a tento nemôže byť iný, ako Boh.

„Kto ustanovil zákony prírody? Prírodovedomec ich síce vynášiel, ale neustanovil. Ani príroda ich nedala, ona ich len nasleduje. Ktože iný môže byť pôvodcom týchto zákonov, ako Tvorca prírody“. (Madler, hviezdár.)

Mechanizmus nebeský je natoľko istý, že hviezdári nielen na roky, lež aj na celé tisícročia, a to tak do budúcnosti ako aj do minulosti, vedia vyrátať pohyb a stav bludíc slnečnej sústavy. Z tejto prísnej istoty potom to zatvárajú povrchne smýšľajúci ľudia, že hviezdnatá obloha nepotrebuje mechanika.

Ale tento vývod je celkom taký, ako keby niekto to povedal, že: Tieto hodiny, tento stroj dobre pracuje, — nasledovne tieto hodiny a tento stroj nemal nikdy majstra a pôvodcu. Dľa Newtona ale „mechanik neba bol veľmi zbehlý v mechanike a geometrii.“

Mechanizmus
nebeský
vyžaduje
svojho majstra.

Kircher
a neznaboh.

V XVII. stoloťi žil obdivovaný fyzik, menom Athanáž Kircher. Tento ukázal jeden podivný stroj hodín istému nevercovi, ktorý sa ho pýta: „Kto vynášiel a zostavil tento prekrásny mechanizmus?“ „Nikto, pane, úplne nikto!“ odpovedal Kircher. Neverec, pohoršiac sa na odmietavej odpovedi tohoto veľkého muža, odpovedá nevrle: „Táto odpoveď uráža môj zdravý rozum, ktorý by som musel zaprieť, aby som ju uveril!“ „Nakoľko ale uráža môj zdravý rozum vaše predpokladanie, ktoré žiada odo mňa, žeby som o mnoho složitější mechanizmus neba, za dielo, nemajúce pôvodca pokladal, ktorý by bol tento obdivuhodný mechanizmus vynášiel a zostavil?!...“

Podivný
poriadok nášho
malého sveta.

5. Poriadok na zemi.

Odkiaľže je rozličné podelenie zeme na prvky, ktoré majú iné a iné fyzické a chemické vlastnosti? Prečo je hmota nie radšej jednotvárnou? Odkiaľ je triedenie zemských tvorov na nerosty, rastliny a ľudí? Odkiaľ je to divné stupňovanie vecí na zemi sa nachádzajúcich? Nerosty jestvujú — ale sa nestravujú a nemnožia. Rastliny žijú, berú do seba cudzie látky a menia sa, iným slovom: živia sa, obnovujú seba samé v semení, totižto množia sa. Zvieratá zase stoja o mnoho vyššie, nakoľko ony majú všetky účinky rastlín, ale k tomu sa ešte aj hýbajú a cítia. Človek konečne stojí v nedostižnej vysokosti nad ostatnými tvorami zeme: jestvuje ako nerosty, žije a cíti ako zvieratá a rastliny — okrem toho ale ešte aj cíti, má slobodnú vôľu a povedomie života a účinkov svojich.

Odkiaľ je toto systematické sriadenie zeme? Slepé a náhodilé sily toto nemôžu utvoriť, pretože sily pracujú len v jednom smere a bez určitého účelu, prečo ony ani nemôžu stvoriť rozličnosti a premenlivosti.

Okrem toho, odkedy sa človek nachádza a pozoruje prírodu na zemi, ešte sa to nikdy nestalo, žeby bol niektorý tvor prerušil spôsob svojho jestvovania, nerosty sa ešte dosiaľ nestaly rastlinami, rastlina sa ešte nezmenila vo zviera, zviera sa ešte posiaľ nepovznieslo na dôstojnosť človeka, a človek zase sa ešte posiaľ nepremenil v nadprirodzeného tvora. Čo teda ustálilo medzi rozličným triedam prírody? Život sa javí v jednotlivých rastlinách a zvieratoch; prečo teda vymierajú jednotlivé tvory a prečo žijú len v potomkoch? Prečo neostáva život radšej v prvých živočíchoch? ...

Hmotár na tieto otázky odpovie: „Hmota je vo večnom vývine, a dnešný svet je následok tohoto vývinu. Keďby ale svet bol vo večnom vývine, vtedy by už bol musel dávno dosiahnuť najvyšší stupeň dokonalosti, a okrem človeka by už nemalo byť iného tvora na zemi, mŕtva hmota by už vôbec nemala byť možnou; lebo ináč by táto hmota merala čiastky vo vývine. Ale prečo? ...

Zákon predpokladá rozumného, a svojou vlastnou mocou účinkujúceho zákonodarcu, ktorý ten zákon vymyslel a do života uviedol. Poriadok vyžaduje usporiadateľa. Nasledovne usporiadanosť zeme poukazuje na mysliaceho a rozumne účinkujúceho Boha.

Niet zákona
bez
zákonodarcu,

6. Z primeranosti vzatý dôkaz.

Cieľ sa zakladá na budúcnosti a je výsledkom systematickej práce. Kto chce účelne pracovať, ten musí poznať po 1. cieľ, — po 2. prostriedky a cesty ku cieľu vedúce. Ale zvolenie prostriedkov ako aj vytknutie cieľu — predpokladá slobodné účinkovanie. Koľko účelne zariadených zelín, stromov a ústrojov je na zemi: toľko dôkazov má oná pravda, že tvory zeme musel stvoriť rozumný, tvoriaci a slobodne účinkujúci Boh.

Cieľ si vie len
rozumný a
slobodnú vôľu
majúca bytosť
vytchnúť.

Strom má na pr. dvojnásobný cieľ: po 1. udržanie jednotky, a po 2. udržanie druhu. Čiastky stromu sú: korene, kmeň, vetve, listie, kvet a ovocie. Každá jednotlivá čiastka má inú a inú povinnosť: korene vyssávajú potrebnú stravu zo zeme; listy sprostredkujú vliv povetria a slnka. Účinkom všetkých týchto činiteľov je, že strom žije, rastie a sa živí — (udržanie jednotky). Konečným cieľom ale je: udržanie druhu. K tomuto slúži kvet a ovocie. Hlavné čiastky kvetu: sú prášok a semeníčka. Tieto sa ale nachádzajú tu spolu na jednom kvete; — tam zase na jednom strome, ale na rozličných kvetoch; inde zase na rozličných stromoch. A čím je ťažšie súrodnenie, tým viacej je prášku, aby sa cieľ, totižto súrodnenie, predsa docielil. Niekedy je k súrodneniu dostatočný vietor, inokedy musia v tomto chrobáci prísť na pomoc stromu. Pestrá krása kveta, vôňa a jeho medový obsah, toto všetko je výlučne k tomu, aby vábili chrobákov; strom tieto príjemné a krásne veci na iné nepotrebuje. (O včele dokázali, že ona v jeden deň kvety len jedného druhu navštevuje, žeby sa prípadne jej návšteva v prírodnom hospodárení neztratila.)

Účelné
zariadenie
rastlín.

Odkiaľ je teda toto spoluúčinkovanie prírody k tomuto dvojnásobnému cieľu? Práca jednej čiastky by bola bezvýslednou, keby aj druhá neskončila svoju úlohu. Koreň, kmeň, listy, kvet, — toto všetko, nevie ničoho o svojom účinkovaní; tým menej poznajú konečný cieľ: ovocie, ktorého cieľom je udržanie života stromu. Vietor, hmyz nevedia ničoho o tej vďačnej službe, ktorú ony stromu preukazujú.

Plán, s istým konečným účelom, pripraviť môže len mysliaci pôvodca. Jestliže ale bytosť účinkujúca za istým účelom a dľa istého plánu, je nie jeho pôvodcom; vtedy pôvodca musí byť mimo neho. Každá bylina, kvet, strom; — je jednou písmenou v knihe prírody — ktorá hlása múdrosť Božiu.

Aj v ríši živočíchov vidíme ten istý cieľ: totižto udržanie jednotlivca a druhu; lenže docielenie účelu je tu omnoho podivnejšie. Každý jeden živočích je tak dokonalým a umelec-

kým kusom, že sú voči nemu diela aj najväčšieho genia babraťinou. Stravovanie, dýchanie, obeh krvi, smyselný život, množenie sa, — toto všetko má svoje zvláštne nástroje. Túto podivuhodnú vec zbadáme najlepšie na sebe samých; pretože aj naše telo je len zvierackým telom. V ľudskom organizme sa prekrásne uplatňujú zákony štatiky, optiky a akustiky, ktoré človek len neskoro a veľmi ťažko vedel vynájsť. Každý úd označuje výraz jedného hlbokého plánu. Dni, v ktorom jeden mimoriadny žení, vynášiel zákony oka, ucha, obehu krve, dýchania, stravovanie sa a cívovej sústavy, boli dňami sviatočnými pre lekársku vedu. A mnoho vecí v ľudskej sústave je ešte aj dnes záhadou.

Jednotlivé nástroje a útvary sa aj dnes bez nášho vedomia a bez našej vôle utvárajú, a vtedy účinkujú najlepšie, keď ich my v ich účinkovaní prekážať nemôžeme. (Trpaslíci sú tiež len výsledkom tohoto vzdorného účinkovania.) Potom: niektoré nástroje sú krásneho vývinu bez toho, žeby prišli do práce; oko príde na svet bez svetla, ucho bez hlasu a slyšania; pľúce bez dýchania. Keď sa ich potreba zjaví, pri ich príchode na svet, vtedy sa ony už celkom hotové k vyplneniu ich povinností. Činy pudu zvierata sú mnoho ráz tak podivné, že ich ne jeden vedomec vo svojom zmätku za rozum pokladá.

Biologii (životovede) sa najnovšie pošťastilo vynájsť zákony udržania druhu zvierat a rastlín, ktoré vehlasne hlásajú múdrosť Stvoriteľa. Dľa týchto najmenšia životná jedinka je: bunka. Bunky sú tými stavebnými kamienkami, z ktorých sa vybuduje telo zvierat a rastlín. Hlavnými čiastkami bunky sú: 1. protoplasma, po 2. nukleus (zrnko), ktoré pozostáva z maličkých vlákien. Zrno je nositeľom života; protoplasma je živiteľom zrnka. Dvojročné rastliny a zvieratá sa tak množia, že sa obrodňujúca mužská a ženská bunka spojí (obrodenie). Obrodňujúce bunky sa vyvíňujú z inotriednych rastlinných a zvieracích buniek, ale tak, že tieto majú len polovicu koľkosti nuklea, a len po sjednotení sa a po obrodení sa nachodí koľkosť zrna znázorňujúceho ich druh. Obrodená bunka je zrnom nového zvierata alebo rastliny.

Riadna buňka ľudského tela je 24, obrodňujúca buňka dvojrodoých bytností pozostáva len z 12 vlákien. Sjednotená, totižto obrodená buňka, ale má už práve tak, ako aj riadna 24 chromosomov, čili zrnkových vlákien. (Chromosoma = je barevné teliesko.) Biologovia si tieto telieska zamaľujú, aby ich tým ľepšie vidieť mohli.

Keby ale obrodňujúce bunky mali celú koľkosť semena riadnych buniek, vtedy by obrobená buňka mala dvakrát toľko semena, a potomci by boli dvakrát toľkí ako ich rodičia, druhé pokolenie ale, by bolo štyri krát toľké. A tak by stromy, dľa

najnižšieho smyslu slova, až do neba nariastly, aby sa ale toto nestalo, a aby rastliny a živočíchy podržaly ráz svojich rodičov, — k tomu slúži zmenšenie semena, čili polovičaté rozdelenie množiacej buňky. (Viď: Vasmann: „Moderná biológia a veda množenia sa str. 90. z roku 1904.) Ten istý zákon sa uplatňuje aj pri ľudskom množení s tým rozdielom, že Boh vleje do obrodenej buňky nesmrteľnú dušu. Hľa toto je veľká dôstojnosť manželstva. Rodičia sú spolupracovníkmi božimi pri udržaní pokolenia ľudského. Z tohoto môže ktokoľvek vidieť, že jak hroznú nepravosť páchajú tí, ktorí prekážajú plod ľudský. (Szusai: Manželský život. Odtlak z Boromeusa.)

Prírodné vedy ani nekonajú iného, ako že z knihy prírody vyčítajú myšlienky božie. Kto by ale nevedel z myšlienky prísť na mysliteľa, ten by bol v myslení veru veľmi nedostatočný a neúplný. Aj neverecký Diderot musel uznať, že jedno krýdelko motýľa a jedno očko komára je úplne dostatočným, žeby neverca do zmätku priviedlo.

Vskutku: účelné sriadenie stvorených vecí najsilnejšie doráža na bránu rozumu a najjasnejšie poukazuje na Stvoriteľa. „Kto by nechcel to veriť, že všetko dejstvom je dielom epikurejskej náhody; a kto teleologii čo len malý prst podá; — ten príde dôsledne k prírodnej teologii, — a tým menej sa vyhne tomuto, čím čistejšie a ostrejšie rozmyšľa; a čím neodvyslejšie súdi. (Dubois Reymond. Viď Meffert: Apol. Prednášky II. 188. strana).

Nevera ale práve pre toto popre účelnosť trebárs nad slnko jasnejšiu v prírode; trebárs by týmto nad sebou zdrcujúci výrok vyriekla. Lebo dľa hlasu zdravého rozumu: „To nemôže byť pravdou, čo sa protiví zjavným skutkom.“

Istota vzatá zo svedomia. Jako vie rozum urobiť rozdiel medzi pravdou a nepravdou: podobne tak zná dobré od zlého rozoznať. Keď vynesie rozum triezvy výrok o tom, či sa nejaký skutok srovnáva so zákonom dobra? Tento praktický výrok menujeme svedomým. Toto je ale ešte nie hlas boží, toto je nie celé svedomie. Rozum sa totižto vo svojom výroku, čo je dobré a čo zlé, môže pomýliť následkom svojej slabosti a zmätkov, ktoré nárúživosti zapríčinily.

Na pr. vdova Indova si to za povinnosť pokladá, že by do ohňa skočila a sa upálila, keď jej muž zomre. (Podobné poblúdenie svedomia pochádza najviac z povery. Niektorí diví ľudia vraždia, ba aj zjedia svoju obeť, lebo sa domnievajú, že tým zdedia silu a hrdinskosť zavraždeného. Iní zase povražia pri smrti pánovej všetkých jeho otrokov, lebo si myslia, že aj na druhom svete ostane pán pánom, že mu jeho ľudia aj tam musia službu preukazovať. Takéto mravné poblúdenia ale ničoho nedokazujú proti skutkom svedomia: ako ani germánska pove-

Svedomie.

ra: že sa strigy majú páliť; alebo povera moderného sveta: súboj nezničí svedomie.)

Keď vynesie zdravý rozum svoj výrok: toto je dobré a tamto zlé; vtedy sa ozve v duši hlas boží: „zlé nesmieš činiť; dobré ale môžeš, alebo máš činiť.“ Toto je svedomie: alebo praktický výrok spečatený so sankciou povinnosti. Jestliže zlé robíš, — si zlým a zodpovieš za tvoju zlobu. Zlé ti neslobodno činiť! — Toto je taká pravda, ako aj to, že každá vec má svoju príčinu. A rozum sa ani len nepokúsi túto pravdu popierať ak len seba samého zabiť nechce. Človek je natoľko svedomitým, na koľko žije po ľudsky; alebo: natoľko používa svojho zdravého rozumu. Svedomie len tam chýbí, kde niet zdravého rozumu ako pri bláznoch a blbcoch.

Svedomie po-
ukazuje na
večného sudcu.

Každý zákon predpokladá zákonodarcu. Zákon svedomia: „Zle neslobodno činiť“, poukazuje na Boha, ako na najvyššieho zákonodarcu. Lebo by ináč hlas svedomia bol bezpredmetným, keby mu v skutočnosti nezodpovedalo ještvovanie večného Sudcu.

Dľa Kanta je rozum úplne neodvislým zákonodarcom seba samému. Na toto poznamenávame, že: 1. Rozum poznáva síce dobré i zlé, ale sám neutvorí ani dobré ani zlé; 2. jestliže je rozum samostatným seba samému zodpovedným kráľom a jestliže si sám sebe tvorí zákony. — Tým istým právom sa môže zpod tých zákonov aj oslobodiť, týmto sa ale podvracia svedomie. A Kant skutočne nechce ničoho vedieť o zodpovednosti. Dľa neho je človek za svoje skutky jedine seba samému zodpovedným. Toto ale je nič iného, ako skutočné popieranie Boha, čo je tým horšie, že na miesto nekonečne velebného Boha, svoje vlastné pyšné „ja“ stavia.

Svedomie
a
výchova.

Protivníci náboženstva hovoria, že „je svedomie ovocím výchovy“. Pravda je, že dobrá výchova brúsi, zjemňuje a citlivejším činí svedomie celkom tak, ako rozum vzdeláva učenie: ale ona, nestvorí svedomie, ako ani učenie nestvorí zdravý rozum. Ani obyčaje ľudu nezrodia svedomie, ba naopak, svedomie tvorí obyčaje ľudu; v ktorých sa úsudok predkov a vrstovníkov javí.

Lžezásada
prospešnosti.

Niektorí pomiešajú dobré a zlé s prospešným a škodlivým. Dobré sa shoduje s pravdou, ale zároveň súvisí aj s blaženosťou, zlé ale s neblaženosťou. Toto ale zase to znamená, že je zákon nie výplivom svevole, ale lásky Boha, ktorý chce dobré všetkým svojím tvorom. Dobré ale často chodí so sebazaprením a nesľubuje osobu na tejto zemi; a navzájom: zlo je mnoho ráz príjemné a úžitok sľubuje. Jestliže pomýlime dobré s osožným, vtedy hrdinské ctnosti, ako: viera, vlastenectvo, mučenníctvo, vernosť, sa stanú prázdnyimi slovami.

Dľa zákona príčinnosti výsledok nesmie nikdy viac obsahovať ako príčina, lebo vtedy jedna čiastka výsledku by bola bez príčiny. Ale je nie vždy potrebné, žeby príčina celou svojou silou účinkovala, iným slovom: príčina môže viac obsahovať, ako je vo výsledku. Teraz ale na zemi sa nachádzajú rozumom, slobodnou vôľou a vedomým obdarení ľudia, nasledovne Stvoriteľ sveta a človeka musí vládnuť rozumom, slobodnou vôľou a sebavedomým. Veľkosť sveta poukazuje na to, že vôľa Stvoriteľa je nekonečne silná. Podivuhodný poriadok a cieľupriemeranosť zase poukazujú na to, že um a múdrosť Božia sú nekonečné.

Jestvovanie človeka predpokladá rozumného, sebavedomého a osobného Boha.

Keby si niekto na nejakej výstave, v ktorej je nakopené tisíce a tisíce predmetov rozumu a usilovnosti ľudskej, dovolil poznamenať, že: toto množstvo strojov, umeleckých výtvarov, nástrojov atď., všetko samo od seba povstalo, to všetko je činom náhodilosti; toho by sme všetkým právom za pomäteného držali. Svet (kosmos) je tiež jednou stálou výstavou, ktorú Boh sebe samému a rozumným tvorom usporiada. A keď človek súdi slobodne, nepredpojate, t. j. od hriechnej náruživosti povedomia hriechu slobodne nemožné je, že by zo sveta samého neprišiel na Boha. Svet dokazuje jestvovanie Boha; tak, že jedine na rozume pomätený, alebo zlostný človek môže jestvovanie Boha popierať.

Svet je Bohom usporiadaná výstava.

Veď jeden-každý tvor nosí zjavne na sebe známky múdrosti, sily a dobrotivosti Božej. Sústava slnečná sa práve tak vyznačuje známkou svojho božského pôvodu, ako aj najjednoduchšia bylínka. A skutočne pokolenie ľudské zo sveta vždy vyčítalo jestvovanie Boha. Toto nám dokazuje:

9. Dôkaz dejepisný:

Egyptčania, Číňania, majú dejinné pamiatky viac než šesť tisícročné. A tieto staviteľské, umelecké a literárne pamiatky sú bez mála všetky náboženské pamiatky. Už Cicero sa odvážil toto písať: „Okrem ľudí, niet živého tvora, ktorý by mal i čo len pošmurnú známosť o Bohu; ale ani niet národa, ktorý by navzdor svojej nevzdelanosti a divokosti neuznával, že jestvovanie Boha musí prijať, trebárs by ani čistého pochopu o Bohu nemal.“ (O zákonoch 18.) A aj dnes, keď už celý okršlek zemský poznáme aspoň vo veľkom, úsudok Cicerov je trefný, že totižto náboženstvo postrádajúceho národa niet. Missionári, ktorí cez celé veku skúmajú život divých národov, uznávajú, že sa im niekedy nepošťastilo zvyky, smýšľanie národov úplne vystihnúť; učení cestovatelia ale, ktorí len letkom prejdú niektorý kraj, tak hovoria, žeby boli do hĺbín nedôverčivých a divých národov nazreli; a tu i tam žeby boli národy bez Boha našli. Ale základnejšie skúmanie dokázalo, že sa učení cestovatelia mýlili. Všade sa nájdu nemocní a blázni; zrno pokolenia ľud-

Pokolenie ľudské vždy verilo v Boha.

ského ale povstáva zo zdravých a rozumných ľudí. Tak medzi vzdelanými, ako aj medzi menej vzdelanými (alebo cele divými ľuďmi) sa nájdu jednotliví neverci; vo všeobecnosti ale je pokolenie ľudskej viery. Aj dnes platí slovo hipponského mudrca (sv. Augustína): „Až na malé výnimky tých, v ktorých je príroda veľmi spotvorená, celé pokolenie ľudskej uznáva Boha za stvoriteľa sveta“. (Zomrel 430.)

Jestvovanie Boha je všeobecným presvedčením pokolenia ľudskeho a podľa Cicera: „De quo omnium natura consentit, id verum esse necesse est = V čom sa príroda všetkých shoduje, to sa musí za pravdu pokladať.“ Preto, že je všeobecné presvedčenie slovom rozumnej prírody človeka, príroda ale nikdy neľuže.

Dľa sv. Tomáša akvinského, tohoto obra rozumu: „Čo všetci držia za pravdu, to nemôže byť celkom mýlnym, pretože mýlna mienka pochádza zo slabostí rozumu celkom tak, ako aj smyselný klam je následkom slabostí smyslov! Nedostatok ale je len náhodilý, pretože je on v protive s prírodou. Náhodilá vec sa ale nemôže stále, a v každom opakovať.“ (Summa fil. II., 34.)

Z jednej strany slobosť a nesriedenosť smýšľania, z druhej strany ale náruživosť a povera zapríčinily to, že ľudia v mnohom bohov verili a modlám sa klaňali; ale cez mrákoty každého bludu prenikne lúč slnka tej pravdy: že má človek svojho Pána a sudcu.

Veda našla
jedinobozstvo
v pravku.

Tí, ktorí hovoria, že všetky živočíchy pochádzajú z prabunky, k vôli systému takto stavajú stupne náboženského vývinu: fetišizmus (modlárstvo), politheizmus = mnohobozstvo, monotheizmus = jednobozstvo. Deje kultúry ale ničoho nechcú vedieť o tomto prekrútenom vývine. Historické pamiatky totižto to dokazujú, že staré národy v jedného Boha verily. „Monotheizmus predišiel politheizmus, a u „Védov“ sa hmlou politheizmu prerazila pamiatka jedného nekonečného Boha“. (Max. Müller.)

Povestnou pamiatkou u Egyptčanov je ich „Kniha mŕtvych“. Dľa tejto aj Bohu, ktorý stvoril všetkých bohov, duše a svet poklonia bohovia! On je samojediný, od večnosti jestvujúci a dokonaleho žitia“. (Dr. Gieswein: Mizraim a Assúr). Podobne aj v klinovom písme Chaldov a Assírov sa ozýva viera v stvoriteľa sveta a sudcu duší. V Číne len nedávno vynášli európejskí učitelia modlitby k „Najvyššej Bytnosti“, ktoré zvyknul cisár na väčšie slávnosti odriekať. Tieto modlitby sú prastaré relikvie, ktoré boli pred ľuďmi skrývané, a ktoré nepodliehali žiadnym premenám. Tieto cisárske modlitby tak verne zodpovedajú náuke o jednom pravom Bohu, žeby ich ktorýkoľvek kresťanský cisár mohol odrieknuť. (Moravski—Jandi: Večery na brehu ženevského jazera, 91—93). Aj u Grékov bol Zeus otcom bohov a ľudí a kráľom Olimpa.

Podobne aj rečové pamiatky poukazujú na monotheizmus. Indogermanské a semitské jazyky Boha spoločným menom označujú. V indo-germánskych jazykoch ku pr. v sanskritskom Boh je: „deva“, v grécko-latinskom θεός = (theos); — v severo-germánskom: Zio; — v gótskom: Tius; — litvinským: diewas; v staro-pruskom: deivs. V semitských jazykoch: v hebrejskom: El (mocný); — v babylonskom: Ilu; — v arabskom: Allah; — v sirsom: Aloho.

Dľa náuky dejín a rečovedy bol teda monotheizmus = (jednobožstvo) pranáboženstvom pokolenia ľudského, politheizmus je výsledkom úpadku a hynutia. Je to tvrdenie, cele z povetria vzaté, žeby dnešné divé národy označovali prapostavenie pokolenia ľudského; pretože najviac týchto národov sa nachodí v stave hynutia a úpadku.

Prívrženci evolúcie (vývinu) v stonásobnom vydaní opakujú materialistickú náuku Lukretiusa, ktorá znie: „Prius in orbe deos fecit timor, ardua coelo fulmina dum caderent. — Strach splodil na zemi bohov, keď príkre hromy s neba pádaly.“ Blýskanie, zemetrasenie, hluk mora, zátmenie slnka i mesiaca atď., budí opravdu bázeň v ľuďoch, menovite v jednoduchých synoch prírody.

Strach predsa nesplodil náboženstvo. Veď čože je strach? Pocit. Strach, ako aj každý iný pocit je slepý; slepý strach ale veru nič nevynájde. Zjavy prírody prestrašia aj nerozumné tvory; prečo teda nesplodil vo zvieratách náboženstvo strach?... Strach, ktorý zapríčinil v človekovi veľkolepé zjavy prírody, slúžil síce za príčinu, žeby človek za týmito zjavmi pátral po Stvoriteľovi prírody. Teda nie strach, ale zdravý rozum ta dovedol človeka, žeby Boha poznal. Keby človek nemal mysliacu dušu, strach by práve tak nebol v ňom utvoril náboženstvo, ako ho on ani u nerozumného tvora nestvorí.

Veď už aj v stredoveku sa hovorilo: „qui nescit orare, pergit ad mare = kto sa nevie modliť, nech ide na more“, veď sa tam naučí. Už vtedy znali, že je strach veľmi spôsobilý na to, žeby človeka k nábožnosti povzbudil, ale v človekovi sa len to prebudí, čo sa v ňom aspoň v zárodku nachádza. Albán Stolz píše, že istý mladík počas jeho ciest do svätej zeme stále ožúval plody nemravných románospisov. Ráno po hroznej búrke ale už nevidel tieto tláchaniny v ruke oného mladíka. Nevedel postáť, žeby sa ho nebol opýtal: „Kdeže je ten román, ktorý ste včera tak hltavo čítal?“ „Hodil som ho počas búrky do mora, — lebo to bola veru veľmi zlá portieka.“

Veľmi obľúbeným heslom nevereckých sociáldemokratov je: „Nestvoril Boh človeka, ale človek stvoril Boha“. Vskutku je pravdivé toto tvrdenie v tomto smysle: „Hriešny človek si neobľubuje jedného spravodlivého, nekonečne svätého Boha,

Bázeň nezrodí náboženstvo.

Príklad o vlivu bázne.

Rozumovanie sociálnej demokracie.

ale bázeň ho ta dovedla, žeby si na svoj obraz stvoril bohov, ktorí sú tak hriešnymi ako on a ktorých sa musí báť. A prívrženci bezdogmatického kresťanstva, ktoré nemá článkov viery, si dľa ľúbosti svojho srdca Boha tiež za takého zababúšeného starého dedka predstavujú, ktorý zažmúri oči pred každou slabosťou svojich dietok. Odhodia každú dogmu, len túto jednu si podržia: „Konečne predsa len každý človek príde do neba; lebo Boh je dobrý, a nemôže svoje deti sotiť do pekla.“ Toto je pravý posmech náboženstva, toto je moderné vydanie pohanstva.

Kňazi
nevynašli
náboženstvo.

Našli sa aj takí, ktorí tvrdili: „Náboženstvo je vynálezom kňazov a podvodných kráľov.“ Kňaz je sluhom náboženstva, nasledovne jeho úrad už predpokladá náboženstvo. Skutočnosťou je to, že náboženstvo splodilo kňazov. Panovníci ale len vtedy mohli použiť náboženstvo na svoje ciele, keď už ľudia, ich veriaci verili v Boha.

3. Náuka Kant-Laplace-ova.

1. Prívrženci nevery sa usilujú dôkazy, z pohybu a poriadku na nebi panujúceho, vzaté dvojnásobnou vedeckou teóriou podvrátiť, totižto náukou Kant-Laplace-ovou o praplození.

2. Náuka Kant-Laplace-ova bola zavŕšením hviezdárskej náuky Kopernikovej. Kant položil základy svojej náuky r. 1755. V predmluve svojho diela hovorí, že sa len vtedy odhodlal uverejniť svoju teóriu, keď sa presvedčil o tom, že sa ona viere neprotiví. (Neskoršie už síce nebol natoľko svedomitým.) O štyridsať rokov neskoršie zdokonálil túto náuku Laplace, neskoršie výskumy ale ešte pravdopodobnejšou učinily túto teóriu.

Základné črty
náuky Kant-
Laplace-ovej.

3. Táto teória v svojich základných črtoch znie takto: „Všetky údy našej slnečnej sústavy, ako: slnko, osem väčších komét, mesiace vlasatíc a viac sto malých bludíc tvorilo kedysi jednu veľkú spoločnú parovú guľu. Táto parová guľa začala časom hustnúť a okolo svojej osy sa krútiť. So zväčšovaním hustnutia rástlo aj teplo, a pohyb sa stával vždy rýchlejšim a rýchlejšim. (Fiat lux!) Následkom rýchleho okružného pohybu sa potom stalo, že sa okolo rovníka, kde bola najväčšia centrifugálna sila, utváraly kotúče, ktoré sa jeden za druhým odlučovali od stredného telesa a začali sa následkom jeho príťažlivosti okolo neho krútiť. Neskoršie sa tieto kruhy, následkom istej neznámej príčiny, odlúčily a stuhly. Takto povstali kométy. A pretože sa ale zovňajšia čiastka bludíc, krútiacich sa okolo ústredného telesa, rýchlejšie pohybovala, z čoho povstalo točenie bludíc okolo svojej vlastnej osy. Odlúčenie kotúčov sa opakovalo aj pri bludiciach, a takto povstali mesiace. Keď sa ale ústredné telesá, následkom ich stuhnutia stiahly, odpadovanie kotúčov prestalo.

Chladnutie u čiastok slnečnej sústavy je všeobecné. Jedna-druhá už natoľko vychladla, že už ani nemá svojho vlastného tepla (ku pr. mesiac). Takto povstala celá naša slnečná sústava a celý hviezdnatý svet. Najnovšie totižto na to prišli hvezdári, že sa aj naše slnko s celým svojim sprievodom okolo nejakého ústredného slnka krúti. Dľa tohoto by aj pôvodná hmota nášho slnka nebolo ničím iným, ako odlúčením hmoty vtedy, keď začala svoje okružné točenie.

4. Táto teória je nie výtvarom obrazotvornosti, ale vedeckou hypotézou, spočívajúcou na skutočnosti, ktorá je ešte síce v mnohých bodoch temnou a zaiste sa ešte v jednom druhom premení, — ale v podstate ju už dnes môžeme za pravdu prijať.

Teória
Kant-Laplace
má vedecký
základ.

a) Spektálanalisis totižto to dokazuje, že sú nebeské telesá z rovnakých prvkov. Táto skutočnosť nás na rovnaký pôvod hviezd odkazuje. b) Niektoré nebeské telesá aj dnes pozostávajú z pár, jedno z hustejších, druhé z redších; niektoré sa nachádzajú v tekúcom stave, iné zase sú už stuhnuté. Aj toto poukazuje na spoločný z pár pochádzajúci pôvod. Cesty bludíc všetky, s malou výnimkou, padajú do plochy slnečného rovníka. Táto vec zase poukazuje na odlúčenie v okolí rovníka. d) Cesty bludíc sú ku kruhu blížiacce sa elipsy. Z tohoto môžeme nasledovať na okružné točenie sa ústredného telesa. e) Bludice slnečnej sústavy, vyjmúc dva mesiace Uranusa a mesiaca Neptúna, sa v jednom smere pohybujú, a síce zo západu na východ. Aj toto poukazuje na spoločný ich pôvod.

Nejasné sú ešte nasledujúce body tejto sústavy: a) Proti-tné točenie sa mesiacov Uránusa a Neptúna od východu na západ; b) točenie malých bludíc ukazuje veľkú odchýlku od rovníkovej plochy; c) najďalšia bludica Neptún je o mnoho hustejšia, ako ku slnku bližšie stojací Uránus, a tento je zase hustejší, ako ešte bližšie padajúci Saturnus. Ale toto všetko slúži k česti ľudskému rozumu. Lebo týmto človek nazrel do podivnej dielne stvorenia. Neverec ale pokalí našu radosť tým, keď povie: „Hľa, jak prirodzeným spôsobom sa utvoril podivný hviezdnatý svet. Tu nebolo treba múdreho Tvorcu!“...

Na túto reč odpovieme toto: Vskutku Boha dôstojné je to zachádzanie, že stvoril svojou všemohúcou vôľou hmotu sveta, aj so všetkými jej silami, a že jedným pokynutím pohnul vývin sveta, a že hmota so silami v nej vloženými uskutočnila plán Stvoriteľa. Táto vznešená teória svedčí o podivnom účinkovaní Božom, ale nečiní zvyšným, ba doprosta fyzickou nutnosťou vyžaduje Stvoriteľa.

Toto stvorenie
je Boha dôstoj-
né, na ktorého
poukazuje táto
teória.

Zakročenie Boha-stvoriteľa vyžadujú nasledujúce body: a) jestvovanie hmoty. Kde sa vzala hmota spolu aj so silami v nej sa skrývajúcimi? 1. Prečo bola hmota práve v parovom

Bez Boha
nemožno
porozumieť.

stave? Veď je hmota bezcitnou voči hromadnému stavu. Ona mohla byť nielen v parovom, ale aj v tekúcom alebo hustom stave. Prečo bola v skutočnosti v parovom stave? Z tvrdého polohovania by i táto teória nevedela ničoho dokázať. „Jestliže jesto vnútorná gravitácia: vtedy hmota zeme, bludíc a vôbec všetkých nebeských telies nemohla lietať vo všehomíre, a nemohla sa tam rovnomierne roztriediť, akže sa len nadprirodzená sila nezamiešala. A to je isté, že čo sa dnes nemôže stať bez zamiešania sa nadprirodzenej sily, to nestalo sa ani predtým, a vôbec bez príčiny sa nikdy stať nemohlo.“ (Newton.) Odkiaľ prišiel prvý pohyb, ktorý zapríčinil odtrhnutie parovej hmoty a utvorenie sa ústredných zŕn slnečných? Prečo neostalo vo večnom odpočinku parová hmota? ... Celá teória Kant-Laplace-ova vychádza z parovej hmoty točiacej sa okolo osy. Lenže táto točiaca sa hmota je už stredišťom, nie ale počiatkom vývinu sveta. Lebo parová hmota, točiaca sa okolo svojej vlastnej osy, je nie „chaos“, ale slnečná sústava vo svojom zárodku: práve tak ako jadro slivky je nie pieskom, ale samou slivkou v potencii. Zo samého chaosu sa nikdy neutvorí mechanizmus; ako sa z hromady železa sám od seba nikdy neutvorí pracujúci parostroj.

Zvyčajné pokračovanie ateizmu riadne pozostáva v tom, že poukazuje na to, že „ako“ — ale pri tom zamlčí odpoveď „odkiaľ“ a „prečo“. Keď to viem určite, že ako sa stane z jadra strom, — s týmto som ešte tajomstvo života nerozlúštil. „Ako“ — to je prirodzený dej, ktorý sa cestou prírody vyvíja. S týmto sa ale zdravý rozum ešte neuspokojí. Budeme-li ale konečnú príčinu tohoto vývinu hľadať, bezpodmienečne pridáme k Bohu. „Naša veda, jestliže odhliadne od Boha, nám nikdy nevysvetlí pôvod a cieľ vecí. V refazi príčin musíme ísť až k prvému koliesku, ktoré je k trónu Božiemu prikované!“

Secchi, hviezdár.

Mnoho prvotriednych učencov predpokladá jestvovanie Boha ako najprvšiu požiadavku vedy. Keby táto pravda bola tak ľahostajnou pre život človeka, ako tá zásada, že je celok väčší ako jeho čiastka; alebo že dvakrát dve sú štyri: vtedy by učenci jednohlasne hlásali, že oni vedia aj bez Boha rozlúštiť záhady sveta. Jestvovanie Boha je nutnou požiadavkou vedy. Naopak ale, keby logickým následkom Kopernikovej alebo Laplace-ovej teórie bolo to, že desatora Božích je pre každého záväzným, to je isté, žeby vtedy veľmi mnoho ľudí napadlo túto náuku a teóriu — v mene vedy.

4. Prapľodenie.

Jedine dve
možnosti sú:
stvorenie
alebo
prapľodenie.

1. O počiatku života sú len dva pády možné: buďto je život výsledkom stvorenia, — buďto ho fyzické a chemické sily hmoty vytvorili. Táto posledná myšlienková možnosť by mala len vtedy miesto, keby bolo možné prapľodenie, ktoré je základnou náukou materialistického učenia.

Dľa Haeckla môžeme len medzi týmito dvoma vecami voľiť, 1. buďto prijmeme prapľodenie, 2. buďto „zázrak“, stvorenie.

Vážni prírodoučenci (Helmholtz, Thomson) ešte aj tretiu možnosť uznávajú, že totižto zárodky života prišli na zem cestou meteorov. Už roku 1880. našiel Hahn koralle v jednom meteorite, a jeden už aj „Uranom Gulielmiho“ pomenoval. Büchner sa veľmi tešil tomuto vynálezu; Hahn osobne oznámil túto radostnú novinu Darwinovi. Lenže táto radosť dlho netrvala, lebo: Daubrée a Meunier dokázali, že tieto koralle boli v skutočnosti nerosty, a tendenciózna veda je o jeden blamáž bohatšou. (Viď. Meffert: Apol. Prednášky II. 63.)

Teória
meteorov.

Dajme tomu, žeby z jednej stránky veľká zima všehomíru, z druhej strany veľká teplota, ktorú pôsobí trenie sa povetria pozemského, bola nevyničila v meteore zárodky života. Ale ešte vždy neznáme: odkiaľ prišiel život do meteora? S týmto sa síce otázka odtisne, ale rozlúštenia nenájde. To je úplne jedno, či sa to tážeme: ako prišiel život na zem; alebo ako sa on dostal do meteora alebo iného nebeského telesa? Toto uznávajú aj materialisti, a práve preto všetku svoju snahu obracajú na obranu prapľodenia. Z tejto rozhodnej rozopry vedy ešte lepšie poznáme ráz materialistických vedátorov.

2. Starí cirkevní otcovia a učenci kedysi na základe Aristotelesovej náuky za pravú skutočnosť držali prapľodenie. Penevác videli, že na zhnílom dreve rastú huby a v hnilom mäse červíaky; domnievali sa, že tieto živé tvory sa rodia z bezživotného zárodku. Ale preto predsa len neverili, žeby bol život bez Boha povstal; oni len to uznávali, že Boh hmotou takými silami vyzdobil, ktoré sú v stave život utvoriť.

Kedysi držali
za možné
prapľodenie.

Ešte aj v 17. stoločí Van Helmont, lekár a iní to tvrdili, že výpar močiarov rodí ryby, slimákov, pijavice a iné živočíchy. Van Helmont ešte aj recepty predpisoval na tvorenie istých živočíchov. Lež túto mýlnu mienku starých celkom podvrátila biológia (životná veda).

3. Už roku 1651. víťazne tvrdil Harvey, vynálezca obehu krvi, že „Omne vivum ex ovo = každý živý tvor pochádza zo živého zárodku, z vajíčka“. Schwaun vynášiel roku 1839. najmenšiu životnú jedinku zvierackého tela: bunku totižto. Trochu skorej vynášiel Schleiden bunku rastlín. A s vynajdením bunky učinila biografia obrovský krok napred.

Životná veda
bunky.

Bunka je nie jednoduchá, ale složená jedinka. Jej čiastky sú: 1. protoplazma (Πρωτος = prvý; Πλυσμα = útvar. Ponevác sa nazdávali, že protoplazma je nosičom života, preto ho aj tak nazvali.) 2. Nukleus, čili zrno. Za istý čas mysleli, že vlakenitou materiou protoplazmy je bielkovina. Dľa Reinkeho $\frac{8}{10}$ bunky tvorí voda, $\frac{1}{10}$ je hustá a len 15 % tvorí bielkovina; deväť známych látok pomenúva, a 6.5 % istež dosiaľ ešte nezná-

Protoplama.

mej látky. Už sama protoplazma je veľmi spleteným útvarom. (Svet ako skutok 184.)

Zrno (nukleus) pozostáva z maličkých vlákien. Aj toto má veľmi spletenú sústavu. Buňka má vlastnosti prvého telesa; totižto života, a množí sa. Stravovanie totižto sa tak deje, že sa bezživotná materia v buňke premieňa, a upotrebenú časťku vysoťčuje zo seba, vlastne samá buňka ju vyhodí z organizmu. Množenie zase sa tak deje, že sa zrno buňky rozdvojí, a z odlúčených častok sa nové semiačka buňkové a bunky samé utvárajú.

Pomer
protoplazmy
a nuklea
jedného ku
druhému.

Život buňky ešte v mnohom tma pokrýva; pretože sa biológii do dnes ešte nepošťastilo ustáliť úlohu jednotlivých častok protoplazmy a nuklea. Toľko ale je už aj dnes isté, že protoplazma a nukleus sú podstatné častky buňky. Nukleus je nositeľom zárodku životného: vzrast a množenie sa počína s rozdelením nukleusa. Protoplazma je zase živiteľom nukleusa. Protoplazma ešte žije za istý čas aj bez nukleusa, ale plodiť je nie v stave. Nukleus bez protoplazmy je ešte len vo vývine stojáca buňka.

Stanovisko
biologie.

4. Wirchow roku 1858. starú životnú zásadu, že „všetek život pochádza z vajíca“, rozširoval a povedal: „*omnis cellula e cellula* = každá buňka je z buňky“, že všetky dnes žijúce rastliny a živočichy povstali z iných rastlín a živočíchov, a že ony zase sa môžu stať rodičmi živých potomkov. Konečne roku 1897. botanik Strassburger vypovedal: „*omnis nukleus e nukleo* = každé zrnko buňky pochádza zo zrnka.“ Nasledovne najpovolanejšia veda biologia už dávno vyniesla výrok smrti nad prapľodením.

V buňke mimo
fyzických a
chemických
síl ešte aj iné
životné zásady
pracujú.

5. Buňka pozostáva z materie, ale životnej. Aj fyzické i chemické sily pracujú v buňke. Ale okrem týchto síl sa v živom organizme ešte aj niečo iné nachádza, čo darmo budeme hľadať v mŕtvej hmote. Niektorí toto nazývajú životnou silou, iní zase životnou zásadou, iní dominansom čili dušou nazývajú toto niečo. Ale nazvime čímkolvek príčinu a — účinok života; predsa stravovanie, rastnutie z vnútra, množenie sa, nemôžeme z fyzických a chemických síl, alebo mechanickou cestou vysvetliť. Niet takého organizmu, ktorý by sa sám od seba stravoval, sám od seba rástol, sám seba sa obnovoval, a na dovŕšenie všetkého, ešte aj sebe podobný organizmus množil.

Buňka
a palička sa
podstatne
rozlišujú.

Niektorí vidia v paličkách priechod od mŕtvej hmoty ku životnej buňke. Lenže medzi paličkou a buňkou je len zovňajšia podobnosť, v skutočnosti sa ony tak líčia jedno od druhého, ako sa živé dieťa líči od bábky z papierovej maši zhotovenej. Ako povstáva palička? Tak že sa jednotvárne atomy vylúčia zo slúčeniny, a že sa postavia jeden ku druhému bez toho, žeby jeden druhého vytisnul, alebo premenil (*juxtapositio*). Príčinou slepenia sa je tu: chemická príťažlivosť. Aj buňka príberá od

vonká cudzé látky, lenže túto látku ona premeňuje a zvyšné čiastky vylučuje zo seba (intussusceptio). Nasledovne buňka sa živí, a síce má usporiadať apetit, lebo neprijme čokoľvek do seba. K tomu ešte buňka rastie od vnútra, a následkom rozlúčenia sa, množí sa. V buňke teda sa nachodia všetky zjavy živého organizmu. Na buňku sa vzťahuje opis života, dľa ktorého žiť toľko značí: ako seba samého rušať: „vivere est movere seipsūm. (Sv. Tomáš.) Tu sa pod pohybom má každá premena rozumieť, nielen pohyb na mieste. (Viď Mercier: Psychologia, str. 44.) Medzi paličkou a buňkou je nasledujúci pomer: zvonká sú obidvoje sriadeným útvarom, lenže buňka žije, palička ale je mŕtva hmota.

Keďže už voči najnižším zjavom života prišiel na bankrot o fyziku a chemiu sa opierajúci mechanizmus, o koľko bezmocnejším on bude voči vyšším životným zjavom, ako sú: smyslové cítenie, myslenie, chcenie a sebedovedenie.

Medzi mŕtvou hmotou a životom je toľká priepasť, že ho fyzika a chemia nikdy nespojí. Odtiaľto si môžeme to vysvetliť, že sa medzi učencami ujala tá všeobecná mienka, že sa k životu viac požaduje, ako na pr. fyzika, chemia a mechanika. (Neovitalizmus.) Aj sám Hertvig, žiak Haecklov, to tvrdí: „Bolo by to bezúčelnou snahou predpokladať, žeby sme živý organizmus na základe mechanizmu vedeli pochopiť.“ Kdežto Hertvig tu len na množenie myslí, o ktorom hovorí: „dnešná naša veda to do dnes za strašnú myšlienku považuje, žeby sa jeden stroj vedel na dva roztrhnúť, následkom rozdelenia svojich častok“. (Viď Maffert. Apol. Prednášky II. 52.)

6. Keď najlepšie zúril Darwinizmus, roku 1868. pri kladení kábelov na dne atlantického oceánu, prišli na malú materiú z maličkých kľbočiek pozostávajúcu. Huxley sa nemálo potešil tomuto vynálezu. Domnieval sa totižto, že sa mu podarilo vyniesť pradedu životných organizmov. K počte proroka darwinizmu „Bathybiusom Haecklii“ pomenoval túto udajnú prabytnosť, ($\beta\alpha\theta\omicron\varsigma$ = hlboký, $\beta\iota\omicron\varsigma$ = život), ktorá bola povolaná tvoriť priechod medzi mŕtvou hmotou a životom. Lenže čoskoro vysvitlo, že je Bathybius mŕtva hmota, sirovým kyselovým gypsom, ba jeden berlínsky profesor ho aj umeleckou cestou vytvoril.

Prívrženci materializmu neustali v svojich márných námahách: kotvu svojej nádeje zapustili do infuzorii a bakterii. Pri živočíchoch vyššieho stupňa sa mohol aj nevedomec ľahko na vlastné oči presvedčiť o pravdivosti tej zásady: že „omne vivum ex ovo = každý živočích je z vajíčka“. Ale pri živočíchoch, ktoré sa len pomocou zväčšujúceho skla dajú rozoznať, je dozor už ťažší. Ale aj tu sa pomýlili. V tejto otázke ich do veľmi nepravdného svetla postavil veľký Pasteur.

Bathybius
Haecklov.

Infuzorie
a bakterie.

Výskumy
Pasteura.

Tento povestný francúzsky učenec pri veľmi vysokom teple očistil zkušebné kolbice, povetrie a vodu; a v jeho kolbiciach nebolo žiadnej stopy po infuzoriách a bakteriách. S týmto dokázal Pasteur nad všetku pochybnosť, že sa prapľodenie ani u nižšotriednych infuzoriách a bakteriách nenachádza, a že sa ta, kde do dnes prapľodenie pokladali, zárodky života s povetrim, vodou, alebo s obidvoma dostaly. Výsledkom výskumov je to: „že je prapľodenie nesmysel“. (Vlastné slová Pasteura.)

Pasteurovi mnohý vytýkal jeho zdĺhavé a opatrné zkušky. Preto aj vedecká parížska akademia vyslala jednu vedeckú spoločnosť na preskúmanie týchto výskumov. Táto spoločnosť dokázala, že sú tieto výskumy bezvadnými.

Po týchto chýrnych výskumoch napísal Quatrefages: „Náuku o prapľodení môžeme za podvrátenú pokladať“.

Aj materialistický Huxley uznal: „že prapľodenie výskumami Pasteurovými dostalo svoj smrtný úder“.

Vírchow.

Vírchow (za mladý bol materialistom) roku 1877. v Mníchove, na shromaždení učencov sa takto osvedčil: „Neznáme žiadnej bytnosti, ktorá by dokázala, žeby sa bolo prapľodenie dakedy udalo... Niet človeka, ktorý by bol videl, že sa prapľodenie dialo, a každého, kto tvrdil, že bolo prapľodenie, podvrátili. Nie viera, lež prírodovedomci ich podvrátili.“

To isté dokazoval aj Bastian v Anglii, že on totižto výskumami vie dokazať prapľodenie; lež pustil sa s ním do hádky, podobne ako aj on materialisticky Tyndall, a dokázal, že jeho zkušky neboly dosť opatrné, a že jeho sterilizácia, totižto očistenie látky od životných zárodkov nebolo dosť bezvadné. Tyndall zopakoval opatrnejšie výskumy Bastianovc, a výsledok bol ten, že v jeho kolbiciach nebolo žiadnej stopy živého bakteria. Dallinger zase upomnul Bastiana na jednu druhú chybu: že sa totižto k týmto výskumom vysoké teplo požaduje; pretože život bakterii je veľmi húževnatý.

Tyndall to netajil, žeby mu o mnoho milším bol býval protivný výsledok, a pritom všetkom s takýmto soznaním zatvoril svoje výskumy: „Uznám, že nemáme ani najmenšieho spoľahlivého dôkazu, ktorý by sa o výskumy opieral, žeby život aj z inšieho mohol pochádzať, ako zo života.“ (Nineteenth. Centory. 1878. str. 507.)

E II.
Ampliata
editione pag.
97. Incipienda.

Ten istý Vírchow roku 1897. na shromaždení prírodovedomcov riekol: „Správnosť toho náhľadu, že prapľodenia niet, je tak všeobecná, že aj medzinárodné zákony byly na tomto základe vynesené. A jestliže kde tu počuť protimluvu, a že niektorí mlúvia o prapľodení, to je anachronizmus. Keby lekár už či počas epidemie, alebo v jednotlivých pádoch pokračoval na základe aequivoca generatie, toho by mali nielen z počtu štát-

nych úradníkov vytrieť; ale by aj slušnú pokutu zaslúžil, poneváž nepretržnosť života je uznaným a istým výsledkom vedy.“

Niet iného, ako zdedeného života. To tvrdenie: že omnis cellula ex cellula = je nepominuteľným výdobitkom vedy. Túto zásadu ponechávame 20. stolietu, ako nepominuteľný výsledok výskumov 19. stolielia. (Viď Meffert: Ap. Prednášky II. 57.)

7. Pred určitou súdnou stolicou vied prírody je zničené základné dogma materializmu. Lenže prívrženci materializmu sa nepoddali výroku vedy, ako to vidno z ich pokračovania, poneváž sa tu nejedná o záležitosť rozumu, ani o vede, ale o tvrdošijnosti nevery. Materializmus hľadá výhovorky a po zdrucujúcom výroku vedy; a hľadá svoje útočiste už v dávnej minulosti, už zase v nedostižnosti. „Trebárs už dnes — hovoria — ostarená príroda je nie v stave z mŕtvej hmoty život vyvieš, z toho nenásleduje to, žeby ona niekedy, keď sily prírody s väčšou húževnatosťou účinkovali, nebola mohla plodiť.“ Lenže materializmus s týmto tvrdením už opustil cestu empirickej vedy a schýlil sa na chodníky a to romantické chodníky špekulácie. Na túto výhovorku toto tvrdia vážni učenci: „Jestliže bola niekedy príroda v stave praplodiť, vtedy by sa toto malo dotiaľ opakovať, dokiaľ sú na zemi podmienky života. Za dnešného času ale sa na zemi nachodí život a to hojný, sily plný život; následovne by sme aj dnes museli vidieť praplodenie, keby ono vôbec kedy bolo bývalo. To tvrdenie materialistov, žeby sily prírody boli dakedy vplyvnejšie účinkovali na zemi, práve proti nim svedčí. Silné účinkovanie tepla, svetla, elektriky nepraje životu: ony buďto soslábujú živý organizmus, alebo ho aj celkom zničia. Bolo by to zvláštnosťou, keby sa práve smrtonosné prostriedky staly prameňom života.“

Húževnatosť
materializmu
v nevere a
iných pokusoch.

Jak komické je postavenie materialistov. Z jednej stránky to hlásajú, že zákony prírody sú od večnosti a sú na večnosť nezmeniteľné: z druhej stránky aby sa vo svojej veľkej úzkosti od skutkov stvorenia oslobodili, tvrdia: Jeden raz, jeden jedinký raz sa stala výnimka vo večných a nezmeniteľných zákonoch prírody: vtedy totižto, keď sa prvá živá buňka z mŕtvej hmoty zrodila!... No, toto je potom vskutku nerozumná viera, jakú Kristova náuka od svojich veriacich nikdy nepožadovala.

Reinke o nevercoch, utiekajúcich sa do ďalekej minulosti, toto tvrdí: Už Heale všetkým právom tvrdil, že vtedy, keď sa zjavenie prvého živého organizmu stalo možným na zemi, bol okršlek povetria teplejším a bohatším na kyselinu. Ale tieto okolnosti sú najmenej spôsobilé k tomu, žeby doniesly život bez rodičov. So stupňovaním tepla môžeme život zabiť, ale z chemických slúčenín takýmto spôsobom života nikdy nedocielime. Ja dodávam, že my v našich laboratoriach veľmi ľahko docielime toľkého tepla a tlaku, ako bolo vtedy na zemi. Ale neve-

rím, žeby sa našiel skúmač, ktorý by medzi takýmito okolnosťami; rieknime: ktorý by z hmoty máčanej v morskej vode živý organizmus vedel stvoriť. Jako v ktorejkoľvek dobe stydnutia zeme, dve čiary neboly nikdy dostatočnými k utvoreniu trojuhlu, práve tak neboly v hmote spiace sily a slúčeniny dostatočnými, žeby z nich čo i najjednoduchší živý organizmus bol mohol povstať. (Philosophia botaniky. Str. 187.)

Dalej: „Keby sme pripustili, že to, čo je dnes chemickou nemožnosťou, bolo možnosťou pred miliard rokmi, toto predpokladanie by nemalo väčšej ceny, ako to, že pred miliard rokmi byly tri čiary dostatočné k utvoreniu štvoruha, alebo že v tom čase olovo lietalo na povrchu vody.“ (Príroda a veda str. 67.)

Miesto snov
materialistov
je: Lemuria

Materialisti v svojej silnej fantázii vedia ešte i miesto uďať, kde by sa bolo dialo prapľodenie v pohádkovej dobe. Na indickom oceáne bola Lemuria, vlast' prapľodenia. Je to pre vedu veľkou škodou, že sa celá Lemuria do mora prepadla.

Útočistiť k
neviditeľnému
svetu.

8. Konečne sa materializmus v svojej veľkej úzkosti k neviditeľnému svetu uchádza. Veda s pomocou zväčšujúceho skla nachodí najmenšiu životnú jedinku v bunke. Materializmus proti tomu hovorí o „bioforoch“, ktoré byly neviditeľnými nosičmi života. „Biofor“ ale (životonosiča) ešte nikto nevidel, on dosiaľ ešte len na papieri, a najviac vo fantázii materialistov jestvoval. Táto historia bioforov je ničím iným, ako jemnejším vydáním starých pomýlenín Empedoklesových.

Dľa Empidekleša na zemi byly pôvodne také tvory, ktoré byly samé oko, samé ucho, samá noha atď. a zo spojenia týchto sa vyvinuly dnešné živé tvory.

Knieža
Amoeba.

9. Konečne Haeckel v tom nachádzal svoju útechu, že jesú bezsemenné, zo samej protoplazmy pozostávajúce prabytnosti na pr. amoeba princeps. Dľa neho tieto prastaré bytnosti monery (jedinky) byly spojkou a priechodom od mŕtvej hmoty k živej bunke. Lenže základnejšie skúmania dokázaly, že tieto moneri sú vlastne nie monermi, sú nie bytnosťami z jednej protoplazmy pozostávajúcimi, ale že majú aj semeno, ktoré ony pôvodne nezbadali. Aj najmilší žiak Haeckelov, Hertwig, musí doznať, že: „Pravdepodobné je, že aj pri tých málo formách, ktoré sa nazývajú monermi, jesto semeno, lenže ho ešte nezbadali.“ Nielen pravdepodobnou, lež istou vecou je, že živé organizmy nepochádzajú z protoplazmových monerov. Dľa náuky biologie totižto sa jednobuňkové bytnosti rozdelením semena množia; nasledovne sa monere nemôžu množiť preto, že nemajú rozdeľiteľného semena, a takto by bezsemenné prabytnosti z nedostatku semena už byly dávno vymrely.

Márne pokusy
na utvorenie
živých buniek.

Materialisti nielen že rozumkovali, ale sa aj všemožným umeleckým spôsobom usilovali živú buňku utvoriť. Výsledok

ale bol nulle rovným. Najnovšie roku 1905 aj naše noviny kričali, že sa profesorovi Burke v Cambridge pošfastilo pomocou radiových lúčov živú látku vynášať. Mužovia vedy s veľkou pochybnosťou prijali túto zprávu, a vskutku: Ramsay dokázal, že otázna látka je nič iného, ako shustená polievka posypaná radiumovým prachom, ktorá následkom chemického vplyvu hádže síce bublinky, ale o živote ani reči byť nemôže. (Vid' Meffert: Apol. Prednášky II. 65.)

Liebig doprosta hovorí: „Lučbe sa nikdy nepodari v laboratorium utvoriť buňku, nervové vlákno, nervy, slovom: živým organizmom vládnúce bytnosti.“ Becquerel úprimne soznáva: „V tom páde, žeby nejaká teplová katastrofa vyničila život na zemi, bezorganičné slúčeniny by sa síce po vystvrdnutí zase utvorily; ale sa mi pomyslieť nedá, ako by potom prvky zvíernat a rastlín povstali. V otázke života sa bez Stvoriteľa zabíjať nemôžeme.“ To samé soznáva aj Lord Kelvin (Thomson), najväčší fyzik Anglie tohoto času: „Tu musí vedecké bádanie stvoriteľskú silu predpokladať, pred 40 rokmi na prechádzke som sa tázal Liebiga: či vskutku verí, žeby tráva, kvetiny, ktoré okolo seba vidíme, len púhymi chemickými silami boli povstali? A Liebig mi takto odpovedal: Toto nemôžem natoľko uveriť, ako neverím, žeby prírodopisná knižka, obsahujúca opis rastlín, bola z chemických síl povstala.“ (List „Times“ 1903. máj 2.). Úsudok Reinkeho v tejto veci znie: „Mechanické a chemické sily sú medzi žiadnymi okolnosťami nedostatočnými k tomu, žeby stvorily živú bytnosť. Týmto sa materialistický názor sveta ako z karát postavený hrad svalu!“ (Svet ako skutok str. 315.)

Liebig.

Becquerel.

Lord Kelvin.

Reinke.

Jestvovanie života na zemi je nepodvratným dôkazom bytnosti Božej. Život je výsledkom tvorivej sily Božej. Ale za to najmenej smieme myslieť, žeby bol Boh ako rozsievateľ zárodok života na zemi porozsieval. Najsprávnejším ponímaním je to, keď stvorenie života si jako skutok vôle Božej predstavíme, ktorý stvoril hmotu, ale tak, že do nej aj istú čiastku sily vložil, s pomocou ktorej stvoril živé bytnosti, keď už byly na zemi podmienky života. Pri človekovi si ale musíme zvláštny, bezprostredný čin stvoriteľsky predpokladať.

11. Konečne aj sama otázka života nám veľmi cenné poučenie poskytuje k tomu, žeby sme ľudí nevery základne poznali. Nevera hovorí ustavične v mene vedy, ak jej to ale pasuje do krámu, vtedy ona výtobytky aj najexaktnejšej vedy odmrští, ako sme to v otázke prapľodenia videli. Materializmus zavrhuje všetky základné pravdy biologie a utieka sa k rozličným fantastickým hypotézam. Celkom tak činí, ako keďby matematik svoju vedu stavil na zásadu dvakrát dva = päť, ale pritom všetkom bude stále hovoriť o vážnej vede. „Voľná

Zúmyselnosť
u istých ľudí
vedy.

Myšlienka“ roku 1903. v 11. svojom čísle o praplogení toto hovorí: „A čoby to hneď aj pravdou nebolo, museli by sme to medzi pravdy prijať, pretože je toto doplňujúcou čiastkou našej náuky o všehomíre.“ Vskutku: praplogenie je nie požiadavkou vedy, lež nevery. A nie natoľko drastické, ako radšej neverecké je počínanie Michala Pekára, v „Knižnici Kultúry“, vo sväzku, v ktorom o človekovi pojednáva. Pekár uznáva, že: „Nikto nevidel povstať novej buňky z ničoho iného, ako z inej živej buňky.“ Uzná i to, že: voľného utvárania buniek dľa všetkej pravdepodobnosti nebolo ani v praveku zeme“. Aj po tretí raz sa navracia k tejto otázke a hovorí: „Po odtočení vody sa začal život, ktorého pôvod je zaiste nie výsledkom náhody.“ Človek navyknutý logicky rozmýšľať, by po týchto veciach právom očakával, že Pekár príde asi k týmto výsledkom: „Ponevác niet na to pádu, žeby bola kedy mŕtva hmota zrodila živú buňku“, a ďalej — „ponevác náhodilosť nemôže byť účinnou príčinou, ktorá by niečo utvorila: preto život nemôže pochádzať len z príčinnivosti Stvoriteľa.“ Toto by bola nepredpojatá, predsudkov prostá a logického vedomca dôstojná reč. Miesto tohto ale čože čítame u Pekára? Jeho posledným slovom v tejto nadmieru vážnej otázke je táto obluda: „Život je nutným výsledkom istých neznámych hypotéz a slúčenín.“

Keby niekto toto povedal: Nevieť síce ničoho o tom, že ja mám v Amerike veľmi bohatého strýca; to ale nič nevadí: lebo ja som si istý v tom, že ja ešte budem miliónárom, lebo môj *neznámy* strýc mi pod neznámymi podmienkami zaiste svoj celý majetok poručí. — Keby toto vskutku niekto povedal, celú túto blbú reč by sme za hlúposť, alebo za nedobrý žart pokladali. A Pekár celkom takto činí, keď vo vedeckom pojednávaní hovorí o X neznámom faktorovi, ktorého nikto nevidel, o ktorom nik nič nepočul, a predsa si dovoľí tvrdiť, že tento neznámy X faktor sa medzi neznámymi okolnosťami nachádzal. On predsa zná dve veci o tomto celkom neznámom, do hmly neistoty zaobalenom X faktorovi. Zná totižto, a) že je ten X slúčeninou, alebo miešaninou slúčenín, b) že on nutne život stvoril. (Knižnica kultúry: O človekovi, str. 118.) Jedine to nech sa nik netáže, že: odkiaľ vie Pekár o tomto neznámom X tieto dve veci? ... Tu — úprimne hovoriac — stojíme voči s duševnej nemoci celkom tak, ako v prvej uvedenom páde o voľnomyšlienkárovi. Meno tejto duševnej nemoci znie: „*theofobia doctorum*“ (nenávisť vedátorov proti Bohu), ktorá sa dľa Reinkeho desí nepríjemného rozlúštenia záhady svetovej, a mimo toho sa má ešte obávať aj posmešného úsmevu vedeckých kruhov.

Nenie teda divom, že podobné chorobné chovanie sa vedeckých kruhov vyzvalo uštipačný posmech básnický. Ešte za

fašiangových časov Darwinizmu roku 1877. toto píše Raymond M.:

„Einst gab es auf Erden nicht Menschen, noch Vieh
Man wuste noch nichts von der Phylogenie.
Es kämpften un's Dasein noch Feuer und Dampf,
Im Nebel der Urwelt den grimmigen Kampf.
Als aber vom Wasser die Erde ward nass:
O selig, o selig! da krabbelt schon was.“

A Lasson vidiač tento divý a romantický výhonok vedeckej fantázie, toto píše: „Tí istí ľudia, ktorí odmršťujú zázrak, ako zhubcu vedy, ľahkomyseľne odvádzajú z náhodilostí chaotic-kých pohybov živé tvory, s týmito oni sami div divov uznávajú. Bude to jednú nepochopiteľným zjavom pred budúim pokolením, že tí istí ľudia, ktorí uskutočnili najväčšie výdobytky techniky, ako sa len mohli dať na také dobrodružné bláznovstvá, voči ktorým viera dávneho stredoveku v strigy a čarodejnice sa dá ako pomýlenie rozumu omlúviť.“ (Viď Reinke: Príroda a veda, str. 47.)

5. Kto, a čo je Boh?

1. Základnou a hlavnou čiastkou náboženstva je pochop o Bohu. Jaký je u človeka pochop o Bohu, také je i jeho náboženstvo.

Boha nevidíme; lež pred nami je dielo rúk jeho: svet. A Boha poznáme z tohoto diela môžeme poznať umelcu, ktorý ho stvoril. Svet je rebríkom, po ktorom rozum ľudský k Bohu vystupuje. Najvyšší stupeň tohoto rebríka je najvznešenejšie dielo zeme: človek. Z človeka môžeme Boha najlepšie poznať.

Nevera sa posmieva z veriaceho človeka, že si pochop Boha na svoj obraz utvára, že totižto anthropomorphismus prevádza. Zjavenie nás učí, že Boh stvoril človeka „na obraz a podobenstvo svoje“ (I. Mojž. 1, 26.). Jestliže je sám Boh vzorom, dľa ktorého stvoril človeka: vtedy môžeme všetkým právom z podobenstva na vzor nasledovať. Ináč ani sama nevera nepopiera, že je človek korunou viditeľného stvorenia, a zdravý rozum nám tvrdí, že sa umelec dá najlepšie z jeho najkrajšieho diela posúdiť.

2. Rozum nám hovorí: Svet je tu, nasledovne musí byť aj večná bytnosť, lebo keby už pred svetom nebolo bývalo večnej bytnosti, svet by nebol povstal. „Ex nihilo nihil fit.“ Ďalej: pretože pohyb poukazuje na prvého hýbača „na motor immotusa“, ktorého žiaden iný neruší — večitý prvý hýbač musí byť neodvislý. Od Boha je teda odvislý celý svet, pretože od neho dostal svoju bytnosť. Boh ale je úplne neodvislý od kaž-

dého iného, preto že on príčinu svojho jestvovania v sebe samom obsahuje. (Ens a se). Úplné a neodvislé jestvovanie je výlučným majetkom Božím, a základom i východištom dôstojného pochopu Božieho.

Ale aj svet jestvuje v skutočnosti, lenže nie tak, ako Boh. Príčina jestvovania sveta je mimo neho, v Bohu, a preto je svet v odvislom pomere: Boh ale príčinu svojho jestvovania nemá v nikom inom, len v sebe samom, a preto je on neodvislým od všetkého iného, čo je mimo neho.

Nekonečnosť
a duchovnosť
Božia.

Z neodvislosti Božej nasleduje jeho nekonečnosť. Poneváž Boha nič neobmedzuje a neohraničuje, preto je on nekonečný. Keby ho čokoľvek ohraničovalo, vtedy by on nebol nekonečným a neodvislým, lebo by závisel od tej hranice. A z nekonečnosti Božej nasleduje aj to, že je Boh duch. Čo totižto pozostáva z častok, čo sa dá na častky deliť, to, čoby bolo akokoľvek veľké, mohlo by sa predsa s novými častkami zväčšovať. Iným slovom: nekonečná hmota je protimluvou a nemožnosťou. Jedine jednoduchý, z častok nepozostávajúci duch môže byť nekonečným.

Boh je večný
a všade
prítomný.

4. Boh je neodvislý od času: on je nad časom a mimo času. Boh nezná počiatku ani konca, alebo: Boh je večný. Podobne je Boh aj od miesta neodvislý. Jeho miesto nemôže obmedzovať. On je na každom mieste, ale ho ani celý svet neobsahuje. Boh je všade prítomný. Detinský pochop majú tí, ktorí sa domnievajú, že Boh sídli niekde na jednom mieste nad svetom. Pravda je, že on svoju slávu tvorom svojim len vo vlasti blaha ukazuje, ale je nevidome všade prítomný. On je aj na zemi blízko nás. Bo „v ňom sa hýbame, trváme a žijeme“ (Sk. ap. 17, 28.). Tam, kde sa človek narodí, tam účinkovala jeho ruka v stvorení duše. On účinkuje v duši pri každom hodnom prijatí sviatosti. Pri každej sv. Omši premieňa ruka Božia chlieb a víno v telo a krv Kristovu. Aj naša bytnosť je ustavičným pokračovaním jeho stvoriteľskej práce.

Ale keď poľutovania hodným nazývame ten názor, ktorý hovorí, žeby Boh len na istom mieste sídlil, tým poľutovania hodnejším nazývame ponímanie slobodozvednárov. Dľa týchto totižto „veľký stavitel' sveta, keď svet vystavil, utiahnul sa na odpočinok, o svoje dielo sa viacej nestará. Straus a Schopenhauer zase v svojom bohorúhavom ponímaní tvrdia, že dnešné výdobytky hvezdárstva do zmätku priviedly nebeského Otca, ohľadom jeho bytu. Takéto vtipkovanie je nie pomäteným, ale až veľmi jasným dôkazom toho, že títo mudrlanti nemajú o Bohu čistého pochopu. Na takúto „vedu“ by sv. Augustín poznamenal: „aniles et pueriles opiniones — babské a detinské tláchaniny“. (Viď Mansbach: Kernfragen 12.)

5. Človek je podobenstvom Božím, nie dľa tela, ale dľa duše. Duša človeka má dve hlavné vlastnosti: rozum a slobodnú vôľu. Ponevác ale výsledok len to môže obsahovať, čo obsahuje aj príčina: nasledovne všetkým právom môžeme tvrdiť, že Boh má rozum a slobodnú vôľu.

Poznáme Boha
z jeho
zemského
podobenstva

6. Rozum jedného človeka je väčší ako druhého, rozum všetkých ale je obmedzený. Človek poznáva len po istú hranicu, mimo tejto obmedzuje jeho rozum miesto a čas. Z prítomných vecí poznávame len nám blízke, ohľadom minulosti je naša vedomosť veľmi nedostatočná; voči budúcnosti ale sme tak rečeno bezmocnými.

Vševedomý.

Poriadok a učenosť vo svete sa javiaci poukazuje na mimoriadny rozum, tak že nás to veľkú námahu a únavu stojí, dokiaľ my vo svete jviace sa myšlienky Božie pochopíme. Keby sme rozum na nekonečnú výšku povzniesli, a keby sme všetky prekážky času a miesta roztrhali, len vtedy by sme koľko-toľko pochopili vševedomosť Božiu. Naším ľudským jazykom najlepšie pochopíme vševedomosť Božiu tak, keď riekneme: Boh všetko vidí; on vidí prítomnosť, minulosť i budúcnosť, pred ním je všetko prítomným. Bárby sme nikdy nezapomli na tú pravdu, že je vševedomý Boh svedkom všetkých našich myšlienok, krokov, ba celého života nášho. Vševedomosť Božia je základom jeho spravodlivého súdu. Jedine vševedomý Boh zná podľa zásluhy odplácať skrytú ctnosť, a podobne podľa jeho zloby trestať tajný hriech.

7. Zvláštnou vlastnosťou našej vôle je, že ona seba samú k činnosti poháňa. V tomto bode sa vôľa celkom líči od hmoty a sily. Ľudská vôľa je istý druh energie; jej sila ale je nie neobmedzená, lež obmedzená; človek môže mnoho učiť, ale nie všetko. Jestliže rozmetáme všetky prekážky, ktoré našu vôľu obmedzujú, vtedy sa koľko-toľko povznesieme k poznaniu všemohúcnosti Božej. Vôľa Božia je nekonečnou energiou. V jeho chcení niet žiadosti: lebo u Boha sa rozhodnutie s uskutočnením shoduje. Najdokonalejšie zjavenie vôle a všemohúcnosti Božej: je stvorenie. Boh chcel a stal sa svet. Ale so stvorením sveta sa moc Božia ani najmenej nevyčerpala. Chce-li, môže sto a sto svetov nových, dokonalejších a krajších, ako je dnešný, stvoríť. Jedna jediná miera pre Boha je: jeho zaľúbenie. On učiní všetko, čo len chce. Z jednej čiastky jeho svrchované Panstvo, z druhej strany zase jeho vševedomosť a všemohúcnosť to donášajú, že všetko tak spravuje, žeby cieľa svojho dosiahol. Toto zase nazývame: múdrosťou Božou.

Všemohúci.

8. Vôľa Božia predovšetkým smeruje seba samej. Toto tak povieme, že: Boh miluje seba samého. Boh pozná a nasledovne nutne aj miluje seba samého. Táto láska je celkom tak nekonečná, ako aj samá veľkosť Božia. Čo ale Boh chce mimo

Sláva Božia
je cieľom
všetkého.

seba, to jedine pre seba samého chcieť môže. Nad Boha niet väčšieho na nebi, ani na zemi, preto aj len on sám môže byť pohnútkou jeho vôle a skutku. Z toho zase to nasleduje, že sláva Božia je konečným cieľom všehomíru. „Omnia ad majorem Dei gloriam — všetko k väčšej sláve Božej“ — toto je najvyššou zásadou mravnosti. Život človeka je tým obsažnejším, čím sa lepšie zračí v ňom sláva Božia.

Boh je svätý.

9. Ponevác Boh miluje seba samého, všetko to chce, čo zodpovie jeho prírode, a nemôže nič takého chcieť, čo sa jeho prírode protiví; alebo druhým slovom: Boh je svätý. Svätosť ľudská je nič iného, ako shodovanie sa s Bohom, podobnosť s Bohom, v rozume, vôle, smýšľaní a konaní.

Boh je
spravodlivý.

Konanie Boha na vonok je: jeho spravodlivosť. Zo spravodlivosti predpisuje rozumným tvorom svoju vôľu za zákon, ktoré potom podporuje v uskutočnení svojej vôle, a každému dá odmenu alebo trest podľa toho, ako vyplnil, alebo sa protivil jeho zákonu.

10. Boh je prítomný vo svete, ale sa od sveta podstatne odľučuje. On už aj vtedy bol tým, čo je dnes, keď svet ešte len pochopom bol v jeho Božskom rozume. A bárby aj nové svety tvoril, on aj vtedy ostáva nezmeniteľným, len svet sa mení.

Jako obraz a socha je nie totožná s umelcom, bárs sa v tom diele duša umelca javí; tak ani svet je nie doplňujúcou čiastkou Božou, bárs sa v ňom zračí duch Boží a bárs je on dielom rúk jeho.

Boh je
nepochopiteľ-
ným.

11. Jako sa poznanie človeka podstatne líči od citového poznania zvierat; tak aj poznanie Božie sa nielen dľa stupňa, lež podstatne líči od ľudského poznania. Podobne aj vôľa Božia sa nie dľa stupňa, lež dľa podstaty líči od vôle ľudskej. Najväčšou výhodou vôle ľudskej je to, že sa ona sama od seba odhodláva; ale keď sa už k niečomu rozhodla; to len s fyzickou a chemickou silou tela môže previesť. Ľudská vôľa vyžaduje hmotu, z ktorej niečo učiní, a silu, s ktorou niečo utvorí. Slovom: človek je veľkým pánom: lebo sa môže sám od seba rozhodnúť: jedno ale predsa nedovedie: stvoriť. Vôľa Božia ale nielen že sa sama od seba rozhoduje, ale jej púhy pohyb dáva bytnosť, totižto ona: stvorí. Človek utvára síce, ale nikdy nestvorí.

Úplný a dokonalý pochop o sebe má len sám Boh. Rozum ľudský bytnosť Božiu úplne nikdy nepochopí a jazyk ľudský nebude nikdy v stave jeho pochop vyjadriť. Ohromné množstvo vody Oceána nikdy nestisneme do litrového pohára; tým menej pochopíme bytnosť Božiu. Myslíme si trebárs niečo najväčšieho, Boh je predsa väčším nad našou myšlienkou. Najbližšie k skutočnosti tak pridáme, keď čím dokonalejšie pozná-

me to, že Boha nepochopíme. Najdôstojnejším človeka je, v prachu zeme sa k nemu približovať.

Jazyk ľudský je ovocím obmedzeného rozumu ľudského. Z toho je jasné, že rozum ľudský nemôže mať úplného pochopu o Bohu. Sme ľudia, a preto po ľudsky smýšľame a mluvíme o Bohu, lebo ináč smýšľaf sme nie v stave. Jediné Boh môže o sebe smýšľaf tak, ako je v skutočnosti. A pretože je aj svet obmedzený, samo sebou sa rozumie, že ani svet nemôže vyjadriť veľkosť Božiu.

Antropomorfizmus.

12. Nekonečná veľkosť Božia je zálohom večnej blaženosti. Boh je nekonečne blažený preto, že pozná a miluje seba samého. Obyvatelia blaženosti sú tým účastní blaženosti Božej, že ho z tvári do tvári vidia. Z tohoto videnia vyviera tak veľká láska, že sa ona nikdy vyčerpať nemôže. Kde je dušiam na pohotove všedomosť a všemohúcnosť Božia, tam sa blaho umenšiť alebo zaniknúť nikdy nemôže. Toto je večná, nebeská blaženosť.

Nekonečná veľkosť Božia je prameňom večného blaha človeka.

6. Boh sa o svet stará.

1. Boh stvoril svet. On všemohúcim rozumom utvoril a všemohúcou vôľou uskutočnil plán sveta. Boh a) z ničoho utvoril svet. Bolo by ale pošetilosťou to myslieť, že príčinou sveta je nič. Lebo z ničoho veru nič nebude. Toto slovo „z ničoho“ len toľko znamená, že: prv, než by Boh bol stvoril, nebolo okrem Boha ničoho, ani hmoty, ani sily. Príčinou tvoriacou svet nasledovne nebolo nič, lež všemohúcnosť Božia. Kozmos je z hmoty vystavený. Ale aj hmota kozmu odbleskuje myšlienku a ducha: podivuhodný poriadok, cieľuprimeranosť, menovite ale sám človek s jeho duševným životom, k úvahe donucuje. Keby v kozmose nebolo myšlienky, nevyčítali by sme myšlienky a zákona z neho. Ba to musíme povedať, že je kozmos veľkolepým prostriedkom k prevedeniu a uskutočneniu vznešených myšlienok Božích. Boh so svetami myslí a chce. Čo bolo prvej? Na každý pád myšlienka, ktorejž vyjadrením je svet. Hmotný svet je ako by predĺženie duševného sveta na vonok a na spodok. b) Boh stvoril svet z lásky. Z lásky ukázal tvorm svojím život a dokonalosť. Tá istá láska Boha k tomu núti, žeby oblažil svoje pre blaho stvorené tvory. Po c) Boh stvoril svet sám pre seba, pre svoju vlastnú slávu. Okrem Boha nebolo ničoho, nasledovne okrem neho samého nebolo nikoho, kto by ho bol donútil k tomu, aby svet stvoril. Ale by ani nebolo bývalo dôstojné Boha, žeby ho nejaká od neho menšia vec nútila k činu. On nestvoril preto svet, akoby mu svet mohol niečo dať, ale keďže ho už raz stvoril, dôstojnosť Stvoriteľa to

Svet je dielo Božie.

Boh stvoril z lásky.

vyžaduje, žeby ho k tomu bol stvoril, žeby jeho múdrosť, silu a slávu ohlašoval. A rozumne tvory len vtedy dosiahnu úplnej blaženosti, keď slávu Božiu ohlašujú.

Nutný následok
stvorenia je
jeho odvislosť.

2. Z diela stvorenia nasleduje neobmedzené nadpanstvo Boha na svet a neobmedzená odvislosť tohoto od Boha. Nadpanstvo Božie sa v dvoch veciach javí: a) že on udržuje, b) že on spravuje svet.

Boh
udržiava svet.

a) Nejaká sila má len dotiaľ výsledok, dokiaľ ona účinkuje. Na zemi na pr. je len dotiaľ život, dokiaľ jej slnko svetla a tepla dodáva. Keď by raz slnko vystydlo, v tom okamžení by všetek život na zemi prestal. Aj svet len dotiaľ trvá, dokiaľ ho sila Stvoriteľa udržuje. Akonáhle by prestala sila Stvoriteľa, svet by v tom okamžení zaniknul. Pre nás je toto účinkovanie Božie nepochopiteľným, pretože žiadna ľudská alebo akákoľvek fyzická sila je nie v stave niečo stvoriť, alebo vniť obrátiť; a čo my nevidíme, to si my ani predstaviť ani pomyslieť nemôžeme. Bolo by to ale smiešnym, keby sme my ľudskú fantáziu alebo myšlienku za najvyšší stupeň poznania držali.

Boh spravuje
svet.

b) Boh spravuje svet. Tvoriace častky sveta sú: a) hmota, b) sily a c) duchovia. V složení hmoty sú veľmi mnohé a početné kombinácie možnými. Podobne aj sily, ktoré slepo a jedným smerom účinkujú, sa dajú na rozličné spoluúčinkovanie slúčiť. — Rozumné tvory môžu tiež následkom ich slobodnej vôle v rozličnom smere účinkovať. Spravovanie sveta je nič iného, ako smerovanie hmoty, síl a duchovných bytostí k jednému spoločnému cieľu: ku sláve Božej.

Túto vec nám veľmi pekne objasní podobenstvo vzaté z umelca, na organe hrajúceho. Hlavné častky organa sú: píšťale, mech a veterná truhla; k tomuto patria ešte zákony súzvuku. Píšťaly sú mnohonásobné a tak sú zostavené, že sa ony len dľa vôle umelca ozývajú. Keby každá píšťala stále znela, vtedy by nepovstala súzvučná hudba, ale zmätkový škrek. Hlasy organu nám vo veci súzvuku a spevu najširšiu rozmanitosť prejavujú. Ale všetkého účinku sú predsa nie schopné. Organista ale môže svoju hudbu na organe doplniť hudbou na trúbach, husliach alebo akoukoľvek inou. Umelec si sadne k hotovému organu, a dľa ľúbosti si odhrá v jeho hlave zrodené nápevy a melodie. Hotový organ je: stvorený svet. Jednotlivé píšťale sú: rozličné v svete uložené sily. Umelcom organistickým je: sám Boh. Na organe odohrané umelecké kusy sú: boh svetový. A v priebehu panujúci súzvuč je nič iného, ako Boha oslavujúca hymna.

Riadenie sveta
sa deje so
stvorenými
silami.

Dľa toho riadenie sveta sa deje s pomocou v ňom sa nachádzajúcich síl. Veľmi sa mýlia tí, ktorí sa domnievajú, že sa Boh stále mieša do sveta, látajúc a plátajúc; nie: on pracuje pomocou stvorených síl. Svet je síce nie pre všetko usporia-

daný, jestliže sa to ale Bohu líbi, žeby sa aj taká udalosť prihodila, pre ktorú je svet nie zariadený, Boh má dostatočnej moci, žeby tento cieľ aj dosiahol. A toto koná, keď zázraky činí.

Romanes, chýrny anglický biolog, sa mnoho narozmýšľal o prirodzenej príčine sveta, že totižto: na svete jedna každá udalosť má svoju príčinu v predošlej udalosti. Kdeže je tu teda účinkovanie Božie? — myslel si Romanes. Naraz ale prišiel na túto myšlienku: „Človeče! veď refaz fyzických príčin je vyjadrenie vôle Božej, lebo svet s celým svojim zariadením je dielom Božím!“ A tu jeho duch hneď našiel odpočinok. Koľko, ale koľko ráz zápríčiňuje slabému človekovi neprijemnosti a duševné trápenie jeho nedorozumenia?!

Ludská vzdelanosť a pokrok tak povstaly, že človek prišiel na to, že ako treba prírodné sily k účinkovaniu povzbudiť a spravovať. Akonáhle by toto spravovanie prestalo, už je po vzdelanosti. Slepé sily samy od seba nestvoria kultúry. Keď teda človek, ktorý aj sám je len jednou pišťalou v organe svetovom, môže vplývať na to, žeby príroda prestala byť prírodou: čím skôr Boh, ktorý stvoril svet, ba aj samého človeka, môže vplývať na spravovanie a riadenie sveta. A poriadok, cieľuprimeranosť a mnohé udalosti nám to tiež zjavne a neodškriepiteľne ukazujú, že prozreteľnosť Božia vplýva na riadenie sveta. Lenže človek následkom jeho obmedzenej prirodzenosti nezbadá vždycky a všade prevedené mysle Božie. Udalosti totižto sú nie vždycky výsledkom jednej príčiny, ale počiatkom mnohých nepochopiteľných príčin. A keďby sme z tejto siete príčin čo len jednu oddialili z jej miesta, hneď sa nám celkom iný výsledok ukáže. Napoleon sa pri Waterloo srazil so svojimi nepriateľmi. Vojsko jeho je plné zápalu: obrovský um ich vodcu je ani teraz neumenšený, aj teraz si drží za isté víťazstvo, na ktoré je navyknutý. Lenže v noci vojnu predchádzajúcej bol silný dážď. Následkom toho Napoleon sa len popoludní odváži napadnúť; jeho kanonieri sa v ohromnom blate nevládzu pohybovať. Prusi ale na tvrdej ceste stále tiahli napred a od chrbtu ho napadnúť. Týmto bol výsledok vojny rozhodnutý, Napoleon bol porazený. Hľa, jeden dážď bol v rukách Prozreteľnosti dostatočným, aby ten, ktorý toľko národov a kráľov ponížil, bol pokorený! Človek ale je obmedzený: on zná len málo príčin vynájsť v ich dlhom rade, veľmi mnoho príčin ani len pochopiť nevie. K tomu ešte: pravý výsledok, ktorý chce Boh docieľiť, sa len po stoliatiach javí. Toto je príčinou toho, že my veľmi zriedka zbadáme ruku Božiu v spravovaní a riadení osudov národov.

Prozreteľnosť Božia sa aj na najmenšie veci rozprestiera. Dľa slova P. Ježiša sa bez vôle nášho nebeského Otca ani len

vlas na hlave nepohne. Na toto ale to povie niekto: „ako je nedôstojné kráľa, aby drobné záležitosti každej obce on sám riadil, tak nedôstojné je to Boha; žeby sa so všetkými maličkosťami trápil.“ Takto hovorí len ten, kto nemá čistého pochopu o Bohu; a Boha za obmedzeného človeka drží. Vidí-li človek veľkú hromadu ľudí, napochytre nevie povedať počet ľudí; len po únavnom namáhaní by vedel ich počet udať; ale ani vtedy by neznal všetky vlastnosti ľudí. Boh ale naraz prehliadne celý všehomír a každý kútik jeho. U Boha niet malej a veľkej veci. Ani v tom nemá žiadnej ťažkosti, žeby miliony a miliony udalostí spravoval. Boh v jednom človekovi a v mikrokozme jednej kvapočky vody celkom tak ukáže svoju vedomosť a všemohúcnosť, ako v mikrokozme (veľkosti) hviezdnatého sveta.

Proti Bohu
sa nič stať
nemôže.

3. Bezpodmienečná nadvláda Božia zas to donáša, že sa bez vôle Božej ničoho stať nemôže. Nadvláda Božia by hneď štrbu utrpela, akonáhle by sa niečo proti jeho vôli stalo. A svet fyzický, rastlín a živočíchov je ani nie v stave s Bohom sa za palce ťahať. Hviezdnatý svet slepo poslúcha zákony chémie a fyziky, cele tak poslúcha život fyzický, rastlinový a živočíchový, zákony životné, k tomuto sa ešte aj zákony pudu pridružujú. Vo všetkom tomto panuje istá nutnosť. Človek môže veľmi ľahko poznať, že u týchto stále panuje nadvláda Božia. Ale ako sa uplatní bezpodmienečne nadvláda Božia voči slobodnému človekovi? Jestliže sa človek pridŕža zákona Božieho, aj tu sa uplatňuje nadvláda Božia. Ale keďže sa človek, zneužívajúc svoju slobodnú vôľu, obráti proti svojmu Pánu Bohu? Čo bude vtedy? Nadvláda Božia ostane aj vtedy nedotknutou. Nadvláda Božia totižto len to žiada, žeby mohla hriech prekaziť. Jestliže ho ale neprekazí, v tom páde ho dopustí. Môže-li ale toto dovoliť svätý Boh?

Pri hriechu musíme tri veci rozoznať: 1. rozhodnutie, 2. prevedenie a 3. výsledok. V čom pozostáva hriech ku pr. zlošti vraždy? V rozhodnutí vraha. Prevedenie a výsledok v tomto hriechu je celkom také, ako u kata alebo u vojaka. Rozhodnutie a nasledovne aj hriech patrí výlučne človekovi. Boh by aj toto mohol prekaziť, a to aj bez zázraku, lenže Boh je to nie povínovať učiniť; a už ustálené rozhodnutie by mohol celkom tak, ako ktorúkoľvek inú silu pristaviť, a môže aj zlobu na dobré obrátiť. Jeho prozreteľnosť vyniká menovite voči človekovi.

On pozná dobré i zlé vlastnosti ľudí, a tieto tak vpráva do behu sveta, žeby slobodnú vôľu človeka neurazil. Keby Boh ale všade prekážal rozhodnutie hriešnika, tým by síce zničil mravné zlo, ale zničil by zároveň aj mravné dobro. Keby sa človek len v jeden smer, asíce len k dobrému mohol rozhodnúť, vtedy by bola zničená jeho príroda, jeho sloboda a nemal by

žiadnej zásluhy zo svojej dobroty, tak, ako ani hviezda nemá v tom zásluhy, že nasleduje zákon gravitácie. Rozhodnutie sa k hriechu je vskutku zneužitím slobody; lenže keď Boh chcel stvoriť bytnosti, hodné odmeny, vtedy musel dovoliť aj možnosť hriechu. Keby ale Boh prekazil nielen možnosť rozhodnutia, ale aj jeho prevedenie a výsledok, na pr. pri vražde a chlipnosti; vtedy by so zničením prirodzených následkov hriechu on sám oslobodil človeka od hriechu, ba by ho k nemu posmeľoval.

4. Pre veriaceho je nekonečne uspokojujúcim to povedomie, že osud človeka a sveta je v rukách Božích, ku ktorému sa kdekolvek, kedykoľvek a v jakomkoľvek nešťastí o pomoc a ochranu uchádzať môže.

Modlitba.

Deista, ktorý si myslí, žeby sa to s dôstojnosťou Božou nesrovnávalo, keby sa on o svet a osudy človeka staral, tým len pomätie zbožného veriaceho. Boh svoje zámery nemení dľa vôle ľudí. Je to naivným a detinským ponímaním sa nazdávať, žeby Boh k vôli modlitbe veriaceho porušil poriadok prírody a žeby k jeho vôli zázraky činil. Ba Büchner a jeho spoločníci sa toho obávajú, žeby sa svet prevrátil, keby Boh k vôli veriacim zázraky činil: „Jako je to možným, žeby sa nepremeniteľný poriadok, v ktorom sa veci pohybujú, kedykoľvek narušiť mohol, bez toho, žeby na svete nenapraviteľná štrbina nepovstala, — a žeby sme my neboli podrobení svecovi celého vesmíru, — bez toho, žeby sa celá veda na vnivoč a všetky ľudské namáhanie v ničomnosť nepremenilo?“ (Sila a látka, str. 36.) Jako? poviem to.

Pohlúdenie
Deistov.

Je to vždy priaznivou vecou pre vieru, keď sú neverci nútení prekrícať pochopy viery, žeby našli body nápadov. Jestliže si niekto účinky prozreteľnosti Božej tak predstavuje, že Boh vyslyší modlitbu veriaceho, a ak mu napadne, k vôli neho aj zákony prírody pristaví; a aby ukázal, že prosbu veriaceho vyslyšal, krok za krokom zázraky činí, to je opravdu naivné pochopovanie. Veriaci vážne rozmýšľajúci si Prozreteľnosť ináč predstavuje. Ohľadom človeka sú veci v časovom poriadku; Boha ale čas nemôže obmedzovať. Jestliže sa veriaci k Bohu v modlitbe obracia, Boh nie práve teraz vidí jeho modlitbu, ale ju od večnosti videl, a túže ako udalosť zariadil do poriadku sveta tak, že sily prírodné potom jej zodpovedne účinkujú. A jestliže Boh určil vyslyšať prosbu veriaceho, on nemusí hneď zázrak učiniť — ale len sily prírody tak usporiadať, ako to aj človek každodenne činí, — a týmto vyplní žiadosť veriaceho. Otázku túto krásne rozlúštil pred 100 rokmi veľký matematik Euler: „Keď Boh na počiatku svetových vecí založil ich vývin, a všetko, čo sa má stať, usporiadal, ohľad mal na vše-

Súzvuk medzi
Prozreteľnosťou
a prírodnými
vedami.

Prekrásne
osvedčenie
Eulera.

Učenie
Sv. Tomáša
Akvin.

Poblúdenie
predurčenia
a fatalizmu.

tky udalosti budúcnosti, menovite ale na pomery rozumných tvorov, na ich žiadosti a modlitby: a podľa týchto usporiadal udalosti. Jestliže si kto niečo s výsledkom žiada od Boha, to si nesmieme tak predstavovať, že sa Boh len vtedy dozvedel o jeho modlitbe. Nie! Boh od večnosti vedel o tej modlitbe, a beh sveta v prospech veriaceho tak usporiadal, že vyslyšanie jeho modlitby je nič iného, ako riadny následok vecí. Dľa tohoto Boh riadne bez zázraku vyslyší modlitbu svojich verných. Pri tom všetkom ale nemáme práve tajiť, žeby Boh nebol činil zázraky, a že ich niekedy aj za našich časov nečinil. (Viď Meffert: Apol. Prednášky II., str. 152.) A 500 rokmi pred Eulerom riekol to na krátko sv. Tomáš Akvinský: „Nie preto sa modlíme, žeby sme zmenili večné úmysle Prozreteľnosti, ale radšej preto, žeby sme na našu modlitbu to dosiahli, čo nám Boh od večnosti určil.“ V týchto slovách sa obsahuje odpoveď aj na to, keby niekto riekol: „Na čo sa mám modliť, keďže sú cesty Božie nepremeniteľné? Akže sa modlíš, tvoja nejestvujúca modlitba nebola v úmysle Božom, a tak ani nesmieš vyslyšanie úfať ...

Nejedného človeka už pomiatla tá myšlienka: „akože sa dá srovnáť so slobodnou vôľou človeka večné predvídanie a určenie Božie? Jestliže Boh všetko zná od večnosti — myslia si — jeho večné rozsudky sa aj tak bezpodmienečne uplatnia; a vtedy všetko, — ešte aj sám hriech — sa deje z nutnosti. A mohamedáni sú vskutku fatalisti, a ani sa nemodlí prosiac; lebo veď čo Allah určil, to sa aj stane, nech človek činí čokoľvek. Reformátori XVI. stoletia učili zase predestináciu; dľa ktorej Boh jednu časť ľudí do záhuby, druhú zase do neba určil, a toto predurčenie sa deje neodvisle od človeka. Lenže mohamedáni celkom tak, ako aj reformátori sa mýlia, lebo preháňajú a prekrúcajú pravdu. V tejto veci je pravda v nasledovnom: Boh predvidí skutky človeka: lenže tieto sa nie preto stávajú, že ich Boh predvidí, — ale preto ich vidí, že sa ony stávajú. Klenotník, bez toho, žeby hlavu zodvihol, popredku vidí v dobre uložených zrkadlách toho, kto do jeho sklepu vstupuje; ale táto opatrnosť netiahne kupca alebo zloděja do jeho sklepu. Nie jeden, ale sto ľudí môže vedieť to, čo budeme činiť, bez toho, žeby toto vedenie prekazilo slobodu našich činov. Podobne ani to, že Boh od večnosti pozná naše skutky, neprekáža slobodu našich skutkov. Boh vie vopred, kto zahynie, alebo kto bude spaseným, ba aj vopred rozhodol o tom, ktorý človek zahynie a ktorý bude spaseným — lenže toto jeho rozhodnutie sa nestalo neodvisle od ľudí, ale tak, že o ktorom Boh predvidel vo svojej vševědúcnosti, že svoju slobodu bude až do konca zneužívať a že bez milosti sijde so sveta, tomu večné zahynutie ponechal. Tento zatratený ale nie Bohu, lež svojej závrtdlivosti má svoje zahynutie pripisovať.

Ináč reformátori XVI. storočia svoj blud ešte s tým dovŕšili, že ešte aj slobodnú vôľu človeka popreli a rovne Boha činili pôvodcom hriechu, nepomysliac na to, že táto ich prekrútená logika zničí mrav a ľud do záfalstva vŕzenie. Na šťastie sa zdravý rozum odvrátil od týchto ich logických poblúdení.

Blud
popierajúci
slobodnú vôľu.

5. Iných zase tieto myšlienky znepokojujú: Jestliže vševomný, všemohúci a najláskavejší Boh riadi osudy sveta, odkiaľ je toľko biedy, zla a bolesti na svete? Na to toto odpovieme: Najviac biedy a bolesti zapríčiňuje na svete zloba a hlúposť ľudská. Pomyslime si len na to: že koľko hrešia ľudia proti svojmu a cudziemu zdraviu; zčiasťky z hriešnej obvyčaj, zčiasťky zo svojej vlastnej nevedomosti. De Maistre, vidiac veľkú nerozumnosť ľudskú, toto napísal: „Ľudia nezomierajú tak, ako majú, ale sa vražia!“ Keby ľudia svoj život zariadili podľa zákonov a myšlienok Božích, bola by zem predizbou nebies.

Mnoho zlých
a
Prozreteľnosť
Božia.

Zlo je dvojnásobné: mravné a fyzické zlo. Mravné zlo zapríčiňujeme výlučne len my sami. Boh, keďže už raz stvoril slobodné tvory, ktoré si svoje vlastné blaho alebo škodu pripravujú, musí dopustiť možnosť mravného zla. Ohľadom fyzického zla ale najlepšie učiníme, keď budeme zdržanliví v úsudkoch našich; poneváč obmedzenosť a krátkozrakosť naša mnoho ráz aj to pokladá za zlo, čo je pre svet užitočné. Tak na pr. bacille a bakterie by mnohý človek sotrel s povrchu zeme, poneváč ony mnoho nemôc zapríčiňujú. Lenže veda i to vie o bacilloch a baktériách, že je bez nich stravovanie nemožným, nasledovne by ani život nebol možným. Aj sopky zapríčiňujú mnoho biedy, ale učitelia to hovoria, že je účinok sopiek v domácnosti prírody veľmi potrebný, lebo by ináč rastliny pred časom zahynuli, nakoľko by zo zvierat pochádzajúca kyselina nebola dostatočnou k udržaniu života rastlín.

V najnovšej dobe sa mnoho hovorí o bezúčelnosti slepého čreva. Paulsen toto hovorí o ňom: „Je ono nikomu nie na osoh, tisícim ale zapríčiňuje bolestnú záhubu.“ Darwinisti vidia v končeku slepého čreva pozostatky vývinu. Človek bol z počiatku dľa ich náuky rastlinožrút, a slepé črevo bolo bamplom. Neskôr stal sa ale človek mäsožrútom a bachor okyptel. Skutočnosť ale je to, že konček slepého čreva sa u obyvateľa Indie, ktorý zo svojich náboženských príčin neužíva mäsa ani zvieracích výrobkov, celkom tak nachádza, ako aj u Eskimákov, ktorí sa len mäsom živia. Zásada vývinu dľa tohoto má sotva vážny základ. Ale na čo je teraz tak mnoho biedy zapríčiňujúce slepé črevo? Na toto takto odpovedal nedávno Bumüller: „Slepé črevo sa končí s hrubým črevom. Toto posledné ale je o mnoho hrubšie ako tamto, a k tomu je ono ešte hore obrátené. Tu teda má črevový systém istú slabinu. Strávené pokrmu musia

Slepé črevo.

prejsť cez črevovú dutinu. Kde je táto rovnako hrubá, pohyb čriev účinkuje rovnako. Tu sa zrazu zväčší priemer črevovej dutiny. Strávené pokrmu sa tu musia nakopiť, dokiaľ sa črevo naplní a pokrmu musia ísť na hor. Z tejto príčiny je to (slepé črevo) akoby nádržka masti uložená, žeby obsah čriev mohol tým ľahšie týmto ťažkým miestom prechodiť. Veľmi otázne je to, či je slepé črevo starým pozostatkom?“ (Viď Mefert. Apol. Prednášky II. 189.) Či má pravdu čítať, písať nevediaci človek, keď vedeckú knižku za bezúčelné čarbaniny pokladá? A či my môžeme povedať, že nejaká vec je bezúčelnou, jedine preto, že my v našej obmedzenosti jej cieľu neznáme? Kedysi aj v hrdelných žľazách videli lekári len nepotrebné veci, ktoré svojimi častými zánetami len biedu pôsobia človekovi, neskoršie ale prišli na to lekári, že tieto žľazy vyrábajú antitoxiny, totižto protijedy, nasledovne končia istú policajnú službu zdravotnú.

Utrpenie.

A mnoho bied a nárekov má tiež svoju dobrú stránku. Keby človeka bieda a nedostatok nenútila, sotva by bolo na zemi pokroku a kultúry. Utrpenie a bieda práve najväčšími pobádajú človeka k tomu, žeby využil svoj rozum, a sily prírodné služby svojej podmaňoval. Čo je vietor v prírode, to je utrpenie v živote; ono očisťuje a posilňuje. Mnohá ctnosť, ako ku pr. trpezlivosť, pokora, hrdinkosť, vytrvalosť, láska k bližnému atď., by bez utrpenia vôbec neboly možnými, alebo by sa len veľmi ťažko daly nadobudnúť. Každý boľný úder, ktorý na nás dopadá, je úderom kladiva v utvorení rázu „per ardua ad astra — cez ťažkosti k slasti“. Ťažká cesta vedie do neba! Keby nebolo utrpenia, hrdinské duše by si ho sami vytvorily; lebo utrpenie je zkúškou ctnosti a bezpodmienečným prostriedkom duševnej veľkosti.

V kvetúcej dobe Darwinizmu, keď boj o život opanoval srdcia a všade videli len tento boj a s ním spojený bôľ, sa citlivé jeremiády ozývaly o bolestiach ľudských a vôbec zvieracích a medzitým sa posmešne pýtali: „Čo je to za Boh, ktorý trpí toľketo more bolesti vo svojom svete?“ V skutočnosti ale sa im bolesť ľudí a zvierat len preto zdala tak nevypovedateľnou, lebo ich slabé a choré nervy sú priveľmi citlivé. A sama táto veľiká citlivosť sa stala prameňom mnohých bied a bolesti. Zvieratá ani z ďaleka nemajú také jemné nervy, ako človek, a preto ani netrpia toľko, ako človek, ktorého bolesti zväčšuje poňatie, a duševné ponímanie. Poličok na pr. zapríčiňuje nielen telesnú, lež aj duševnú bolesť človekovi. Umiarujúceho človeka trápi ešte aj povedomie hriechu, a starostlivosť o svojich, o čom zviera ani poňatia nemá. Ale za to sa bolesť aj u zvierat nalezá. Tým väčším slutkom je bolesť v živote ľudskom. Nárek, s ktorým vstupuje do života nový obyvateľ

zeme, značí, že prišiel do „lacrimarum vallis“ do údolia plaču a náreku. Ale za to je bolesť potrebným prostriedkom udržania ľudského a zvieracieho života. Čo by vlastne bolo, keby nemoc a rozpadnutie telesnej harmónie nechodilo s bolesťou? Bez tohoto by človek i zvierat zahynulo v svojej biede, lebo by nevedelo, že je nemocný a že sa má šetriť. Bolesť je životným anjelom strážcom, ktorý tu šepce nemocnému človekovi i zvierat: „Pozoruj, zle je: šetri sa; nebehaj, nepracuj, ale odpočiň si, a daj času organizmu, žeby sa jeho nakazená harmonia napravila.“

Okrem toho ohľadom človeka má utrpenie a bolesť aj iný veľký význam; ony sú v rukách Božích najlepším nástrojom výchovy, ktorým pobáda človeka ku kultúre k životným vedám, ku ctnostiam a k hlbokému ponímaniu života. Koľko duší zachráni Boh od večného zahynutia pre život večný, a to všetko len dopuštením utrpení a bied. Bez choroby, utrpenia by veľmi mních človek zahynul, ktorého práve utrpenie priviedlo k obráteniu. „Per cruce ad lucem — cestou kríža dôjde človek ku svetlu.“ Roku 1907. dňa 14. jan. zničilo Kingston, hlavné mesto Jamaiky, ohromné zemetrasenie. Williams S. J. píše nasledovne o tejto katastrofe: „Mnoho umierajúcich hriešnikov sa v poslednú hodinu na smrteľnej posteli obrátili. Mnoho proteštantov žiadalo katolíckeho kňaza. Katastrofa tu celkom tak, ako i v S. Francisku, Valparaizu, na spôsob sínaiskej desnej kázne, účinkovala. Veľmi vplyvný ľudia, ktorí predtým za roky a roky premeškávali svoje náboženské povinnosti, vidiac kňaza, na verejnej ulici kľakli a rozhrešenia žiadali.“ (Viď Misiónárske listy 1907. str. 211.) Kto zná, koľko by ich bolo v ich hriechoch zahynulo, keby sa táto katastrofa nebola prihodila.

Odplati sa uviesť nasledujúcu výpoveď sv. Augustína o utrpení: „Mnohá cesta Prozreteľnosti Božej je nevyzpytateľná, ale žiadna je nie nespravodlivá. Keď vidíme bezbožníka v dobrom postavení, pomyslíme si, že je na zemi sotva jeden tvor tak bezbožným, žeby za svojho života niečo dobrého neučinil. Na tejto zemi mu dá spravodlivý Boh zaslúženú odmenu, pokiaľ ho vo večnej blaženosti pre jeho nepravosť odmeniť nemôže. Z druhej stránky zase niet na zemi človeka, a čoby bol aj najsvätejší, ktorý by v živote svojom nejaký hriech nebol spáchal. Za tieto ho Boh už tu na zemi svojimi krížami tresce, žeby ho hneď po smrti, s obídenným očistca, odmenil vo večnom kráľovstve.“

Nesmieme zabúdať, že je pozemský život len úvodom života ľudského: a že je zem len cvičebnou školou pre večnosť. Tam bude utrpenie jedného dňa mať väčšiu cenu, ako desaťročná pozemská rozkoš a radosť. Večnosť nám nejdnu záhadu

Múdry výklad
sv. Augustína
o utrpení.

rozlúšti. Messinské zemetrasenie, ktoré v niekoľko okamžikoch 200.000 ľudí zničilo, nejedného pomiatlo; kdežto mukdenská vojna skoro toľko ľuďom život nenadále odobrala. Pre večnosť je to veľmi malého významu, či niekto o rok dva včasnšie, alebo neskoršie prestúpi prah večnosti, do ktorej aj tak musí raz odísť. Pre večnosť má len jedno cenu: žeby nás totižto úsvit večnosti a smrť v majetku blahoslavenstva a v milosti Božej našiel.

Hlavný cieľ.
totižto:
Sláva božia
bude
bezpodmienečne
docielená.

Žeby sa nadvláda Božia uplatnila, je nie bezpodmienečne potrebným, žeby sa druhotriedny cieľ človeka; totiž jeho oslávenie dosiahlo, a to za každú cenu, ale to sa už zaiste vyžaduje. žeby sa jej hlavný cieľ: totižto sláva Božia uplatnila. Jestliže sa človek na zemi dobrovoľne podá vôli Božej, vtedy bude v ríši blahoslavenstva s radosťou volať: Boh je dobrý, Boh je milostivý, ktorý za krátku vernú službu večným blahoslavenstvom odpláca; jestliže sa ale človek zneužíjúc svoju slobodnú vôľu tu na zemi vôli Božej, ako najvyššieho Pána, oproti postaví a so zeme sa ako nepriateľ Boží odoberie, vtedy zase vo večnom zatratení svojimi mukami hlásať bude: Boh je veľký, Boh je mocný a spravodlivý, ktorý každému podľa zásluhy odpláca. Inú nôtu spieva nebe, a inú peklo: ale oboje hlása slávu Božiu.

7. Nevera (ateizmus).

Praktická
nevera.

1. Ateizmus ($\alpha\delta\epsilon\omicron\varsigma$ = bez Boha) popiera, žeby svet a človek mal pána a správcu, žeby bol Boh. Ateizmus je dvojnásobný: 1. praktický a 2. teoretický. Kto so svojím životom popiera Boha, t. j. kto tak žije, akoby nad nami nebolo Boha, ten je praktickým nevercom. Títo sú riadne do hmoty a do zeme zalúbení. Jedine to vyhladáávajú, čo donáša peniaze, pohodlie a pôžitok; o ideálne statky duševné sa oni netrápia, a preto sa títo praktickými materialistami (hmotármi) slobodne nazývať môžu. Vždycky sa nachodili ľudia, a aj dnes ich je veľmi mnoho, a síce tak medzi vzdelanými, ktorí chcú žiť na spôsob nerozumného tvora, a voči Bohu sa na stanovisko netečnosti stavajú. Táto ľahostajnosť, netečnosť, tento indiferentizmus voči Bohu je kacírstvom moderného sveta.

Dva veľké
skutky Božie.

Dva veľké činy Božie napadnú každému mysliacemu človekovi: totižto stvorenie a vykúpenie. Bolo by to veľkou bezcitnosťou a surovosťou, pred týmito dvoma činami Božími oči zatvárať. Špatnejšie a ničomnejšie sa človek voči Bohu nemôže zachovať, ako keď sa o svojho Stvoriteľa vôbec nestará, ktorý ho z ničoho stvoril a za hlavu celého stvoreného sveta ustanovil, a každodenne ho rozličnými darmi obsýpa; a keď

sa nestará o svojho Vykupiteľa, ktorý z nekonečného milosrdenstva najhroznnejšiu smrť podstúpil a poslednú kvapku krvi svojho milujúceho srdca za neho vycedil. „Si dixeris ingratus dixisti, omne malum. — Povedz o niekom, že je nevďačníkom, povedal si o ňom to najhoršie“, hovorievali starí. Pravdivosť tohoto porekadla sa menovite v náboženskom indiferentizme javí. Indiferentný človek nemá vôbec páru; nad túto nevďačnosť špatnejšieho hriechu sa ani len myslieť nedá. K duševnej bezcitnosti a myšlienkovvej lenivosti sa musí nekonečná ľahkomyselnosť pridružiť, žeby sa človek voči svojmu Bohu, Vykupiteľovi a Stvoriteľovi na stanovisko netečnosti postavil. Prorok, vidiac týchto netečníkov, s bolestnou dušou a s oprávneným opovržením vyvolal trpké slová, ktoré mu Pán do úst položil: „Vôl pozná hospodára svojho, a somár jasle pána svojho. Izrael ma ale nepozná, a môj ľud ma nerozumie“ (Izai. 1, 3.).

Racionalizmus (rozumkárstvo) v teorii síce nepopiera Boha, v skutočnosti sa ale vyrovná neverectvu; lebo jeho hlavnou zásadou je, že je rozum hlavným prameňom pravdy, nie ale prostriedkom poznania pravdy, týmto ale popiera zjavenie. A s hlásaním neodvislej morálky vskutku vypovedá službu Bohu. XVIII. stolie je dobou panovania racionalizmu, rozumu, — opravdu doba nevery. Prorok racionalizmu, Kant, bol tiež nevercom v jeho kritickej dobe.

2. Tých, ktorí sa usilujú seba samých zdanlivými dôkazmi presvedčiť, že niet Boha, menujeme teoretickými nevercami. Ponevď moc poznania človeka je obmedzená, ponevď sa ale menovite pod náruživosťami stojací rozum veľmi ľahko mýli, možným sa stáva, že niekto občas za pravdu drží aj ten omyl, že nieto Boha. Ateizmus ale, ako stále presvedčenie, je vôbec nemožným; po 1. zdravý rozum sa aspoň občas uplatňuje. 2. srdce ľudské sa nijak nevie s ateizmom spriatelíť, preto, že sa tento prirodzenosti ľudskej protiví. Ateista je riadne pochybovačným. Trebným príkladom na toto je bezbožný Schopenhauer a agnostický Darwin. Schopenhauer vo svojej ťažkej nemoci vzdychal: „Bože môj, Bože môj!“ — „No a či vo vašej teorii má Boh miesta?“ — tázal sa ho domáci lekár. Moja teória je v nemoci nič nehodna, bola jeho odpoveď. „Veď keď ozdraviem, to bude zase všetko ináč.“ A tak sa aj stalo. — Knieža Argyll, dľa jeho vlastného podania, toto povedal raz Darwinovi: „Nemožno nám veci skúmať bez toho, žeby sme ich nedržali za prácu a vyjadrenie rozumu.“ — Odpoveď Darwinovu nezabudnem nikdy; pozrel totižto ostro na mňa, a riekol toto: „Táto myšlienka neraz silno dobíja na mňa“ — inokedy sa mi zase to zdá, akoby ona ničím nebola. (Život Darwina, str. 301.) Darwin sa viac zaoberal s prírodou, ako s jej Pánom. On ináč i tak nebol majstrom logiky.

Teoretický
ateizmus.

Dokiaľ si človek zachráni nevinnosť srdca a duše, nevera mu ani len nenapadne. V dospelom veku sa ne jeden muž navráti k opustenej viere detinstva svojho. Starobu nikdy nespokojí. Nevera. Dobou nevery je riadne doba zúrivých náruživostí. Cez celý život zase len tí ostatní nevercami, ktorí zavše stáli pod mocou nejakej hriechnej náruživosti.

Tie dôkazy, ktoré nás presvedčia o jestvovaní Boha, chytro zničia neveru. Popieranie Boha je holou nemožnosťou pred súdnou stolicou zdravého rozumu. Zdravý rozum si nevie predstaviť výsledok bez príčiny, zákon bez zákonodarcu, poriadok bez riaditeľa, cieľuprimeranosť bez mysliacej mysle a účinkujúcej slobodnej vôle.

Neveru
podvrátiť aj jej
následky

Nemožnosť nevery vidno aj z jej následkov. Zkúšobným kameňom nejakej náuky je mravonáuka, ktorá zase neodškriepiteľnou dôslednosťou vyplýva z tohoto učenia: „Strom sa poznáva po ovoci!“ (Mat. 7, 16.) Nieto-li Boha, niet nesmrteľnosti, niet duše, ani svedomia; a vtedy niet rozdielu medzi dobrým a zlým; tu totižto zanikne celá mravonáuka a jej miesto zaujme sebeckosť a náruživosť. Lenže s týmto zanikne záhadou bez rozlúštenia, on bude pokoj srdca a život sa stáva záhadou bez cieľu a spasenia. Nevera, jestliže sa ona logicky a dôsledne prevádza, zničí rodinu, štát a všetok spoločenský poriadok. Tam, kde na celej čiare panuje nevera, tam dľa slov Hipponského orla, sv. Augustína: „Ríše sú veľké zbojstvá = Regna sunt magna latrocinia.“

Rúška
teoretického
ateizmu.

2. Teoretický ateizmus, aby zakryl svoju desnú ohavnosť, oblieka sa v plášť vedy. Tieto vedecké teórie, druhy, nevery sú: „materializmus, panteizmus, agnosticizmus, pozitivizmus“ atď.

Jedine človek pozná z celej viditeľnej prírody Pána a Boha svojho. Mysliaci človek z tohoto odvádza, že Boh práve preto obdaril človeka rozumom, aby Pána Boha svojho poznal. Je to charakteristickou vecou, že nevera tento dar Boží k tomu upotrebuje, aby Boha susedila s trónu, a aby sa zpod jeho nadvlády vytiahla.

Materializmus.

Materializmus toto učí: Celý všehomír je z hmoty a sily postavený. „Kraft und Stoff = sila a látka“ sú božstvom materializmu, ktorý sa nazýva monizmom; monizmus inej bytnosti neuznáva. Ba Hæckel na svoju vlastnú zodpovednosť jednoducho to tvrdí, že hmota a sila sú vlastne jedno a to isté. A ako? Čo je teda život? Ani fyzika, ani chemia. A čo je on vlastne? „On je výkvetom hmoty“; odpovedá monizmus. Skutkom neodškriepiteľným zaiste je to, že sa život javí na hmote, ale je on ani zďaleka nie funkciou hmoty, ako ani pohyb lísta nespôsobí vetra. Život síce mení hmotu, ale je on nie útvarom hmoty. V živých organizmoch je vždy niečo takého, čo je nie ani v hmote, ani v sile. Toto čosi podivného je smerovanie k

Život.

istému cieľu. Živý organizmus vie cieľiť, za istým účelom chodíť, vie viesť a spravovať fyzické a chemické útvary celkom tak, ako experimentujúci vedomec vo svojom laboratoriu. Zásady života sú pracujúce nástroje, ktoré v rastlinách i v živočíchoch podivný svet utvorily, čo ani fyzické, ani chemické slepé sily nedovedú. A podivné! trebárs sú pred nami účinky týchto životných činiteľov, ony predsa nemajú proticeny vo svete síl; a trebárs sú ony účinkujúci faktori, predsa sa nedajú premeniť vo fyzické alebo chemické energie, kdežto každá fyzická a chemická energia sa dá v inú energiu premeniť.

A ešte povedomý život! Práve vtedy, keď sa písaly tieto riadky; vypukla taliansko-turecká vojna. Po dlhej príprave povedal taliansky kráľ rozhodujúce slovo, ktoré si osvojila vláda i národ jeho. So slovom „Do boja“ sa málo dá doniesť do pohybu povetrie, — a toto je hmotný účinok vypovedaného slova — ale to isté slovo hýbe stá a miliony duší, rušia námorské a suchozemské vojsko, na kocku stavia tisíc a tisíc životov, premeňuje mapu Afriky i Európy atď. . . slovom: čini históriu. Kde najdeme niečo podobného v hmotnom živote? . . . Veľkomyšlienka sa sám ani len prstom nedotkne strojov jeho fabriky; on všetko čini pomocou svojich robotníkov a strojov; — a predsa on je ten, ktorý tieto povedomé i nepovedomé sily do pohybu donáša a ich spravuje. A s čím? Mocou myšlienky a vôle. Svätováclavský chrám pražský tak ako aj vrch sv. Gerharda sú hromadou skál, ktoré kohesia hmoty v jedno spája a udržuje. A či niet rozdielu medzi svätoštefanským chrámom a vrchom sv. gerhardským? A čo tvorí tento rozdiel medzi nimi? Oboje je utvorené pomocou fyzických síl; lenže chrám sv. Václava utvoril merník svojím plánom, a tým ho aj viedol; vrch sv. Gerharda ale je dielom slepých síl prírody. Sám tvorca plánu snáď ani skalky nepreložil pri tom chráme, už hádam ani len nežil vtedy, keď tú stavbu spravoval so svojím plánom. Kostol ten predstavuje jednu myšlienku a celý rad myšlienok uskutočňuje. On pomocou hmoty, fyzických i chemických síl uskutočňuje myšlienky; kto by si ale dovolil tvrdiť, že tie myšlienky zrodila hmota a slepá sila? Kto by sa odvážil to tvrdiť, že veda, umenie, náboženstvo, mrav, kultúra a civilizácia sú ovocím hmoty a sily? Toto všetko je výtobytkom a ovocím ducha!

Čo je účinkom ducha? Nech si je život ducha ľudského akokoľvek bohatý a všestranný, jeho schémou je predsa toto: duch stavia pred seba ciele, tieže pozná a usiluje sa ich uskutočniť. Poznať a chcieť, to je život ducha. (Viď nasled. odsek.) Z týchto dvoch vecí sa vyvíja život, kultúra a civilizácia ducha ľudského. A myšlienka alebo chcenie je celkom takým skutkom, ako jestvovanie slnka alebo zeme. Túto skutočnosť

Sebavedomý
život.

Účinok ducha.

neodškriepi so sveta žiadne rozumkovanie ktoréhokoľvek monistu. Život ducha ale je smrťou hmotného monizmu.

Najvyšší duch.

Jako je skutočnosťou život a účinkovanie ducha ľudského; celkom takou skutočnosťou je aj účinkovanie a život vyššieho ducha. Kozmos nám zrejme poukazuje na účinky vyššieho ducha, pretože nám na takých bytnostiach, ktoré nemajú poznanie, ani vôle, ukazuje ciele a snahu na uskutočnenie týchto cieľov. V kozmose okrem človeka ešte i niekto iný „cieľ“. Celý kozmos je nič iného, ako vyjadrením sily a hmoty, tak ako trebárs aj chrám sv. Václava v Prahe.

Náhoda.

Fanatici monizmu to veľmi dobre tušia, že cieľ a snaha za cieľom je smrťou materializmu; a preto sa aj rukami nohami spierajú proti jestvovaniu cieľov. Katanským toporom v ich ruke je „náhoda“, s ktorou by chceli ciele a spolu aj ducha so sveta sniesť. Ale čo je vlastne tá náhoda? Jestliže toto po 1. to značí, že niečo náhodou, t. j. bez príčiny prišlo na svet, vtedy je náhoda nepopierateľným nesmyslom. Jestliže ale „náhoda“ po 2. to znamená, že my nepoznáme príčiny niečoho; vtedy je ona odňatím nášho rozumu, v skutočnosti je ale ona „nihil“ = nič, a preto ona je príčinou ničoho. Keď sa niekto na uhle jednej ulice obráti do druhej, a keď ho vedľa jachajúci automobil zrazí, vtedy povieme: že ho potkala nešťastná náhoda, lebo ani ten cestou idúci človek, ani správca toho automobilu nechcel toho nešťastia. Ale to nešťastie má svoju príčinu; pohyb človeka a proti nemu ženúci sa automobil je jeho príčinou; náhoda je teda nie príčinou jeho, ona len to označuje, že sa to nešťastie nestalo zúmyselne. Jestliže po 3. to značí slovo „náhoda“, žeby slepá sila a hmota boli len tak vo slep stvorily kozmos a celý pekne sriadený všehomír, koľko slepej viery sa vyžaduje, žeby sme uznali „náhodu“, ktorá značí smrť zdravého rozumu. Veď už sám Cicero nevedel pochopiť, žeby mechanické rozmetanie niekoľko tisíc písmen daly Annales Enniusove, tým menej by to pochopil, žeby bola slepá náhoda stvorila o mnoho podivnejší kozmos: „Kto by uznal za človeka toho, ktorý by riekol, že sa tie veci, ktoré sú ovocím toľkého umu, náhodou dejú, to žiadnym rozumom pochopiť nevieme!“

Osvedčenie
Cicerovo.

V pravde veľkým majstrom musí byť tá náhoda, ktorá vedela utvoriť tak veľké veci, ktoré dosiaľ ani najväčšie umy sveta nevedeli pochopiť a vyskúmať.

Trochu ťažkým, ale trefným je osvedčenie Fridricha Vilhelma, pruského kráľa: „náhoda je bohom hlupákov“. Materialisti aj sami cítia slabosť náhody, preto sa aj často chytajú toho figľa, že zosobňujú prírodu, hovoriac: „príroda sa postavila, príroda to stvorila atď.“ Na toto už Seneka riekol: „Natura haec mihi praestat. Nonne intelligis te, cum hoc dicis, mu-

tare nomen Deo? = Toto mi dáva príroda, či nerozumieš, že len meno Boha zamieňaš.“... Pomocou prírody sa Boh stará.

V najnovšom čase Virchow, Dubois-Reymond, Romanes, Wundt atď. opustili suché pole materializmu, — z týchto ale jediný Romanes došiel ku kresťanstvu. „Tratí sa tá viera, že by sa záhada tak telesného ako duševného života daly s mechanikou atómov vysvetliť“, takto písal panteistický Paulsen. V skutočnosti materializmus je nie žiadnou vedou, bársby sa chcel jakokoľvek vedou okrašľovať; ona je nie ani filozofiou, ale lžefilozofiou, ona je slepou vierou, ktorá sa len vedeckou náličnicou okrášľuje. Strauss, Stecker a iní úprimní materialisti to aj hovoria, že sa materializmus nielen na skutkoch, ale aj na viere zakladá. Recept materializmu by vyzeral takto: 10 gramov zdanlivej alebo pravej skutočnosti, ale v zlom osvetlení, — 30 gramov fantázie a smelej obrazotvornosti, — 100 gramov strachu a odvrátenia sa od Boha, — 50 gramov slepej viery smiešané v jednej nádobe nám dá materializmus.

3. Druhou vedeckou podobou ateizmu je: panteizmus. Materializmus je verejný, panteizmus ale tajné popieranie Boha. Dľa panteizmu = „Το πᾶν θεός“ všetko je Boh. Všetko je Boh: skala, rastlina, zviera i človek. V človekovi ale prišiel Boh k povedomiu. Dľa tohoto je svet veľká teopania, t. j. zjavenie Boha.

Panteizmus.

To je zjavné, že je tu meno Božie len prikrývadlom na zaokrytie nevery. Niet-li od sveta rozdielneho Boha, ktorý myslí, chce a povedomým vládne; vtedy niet osobného Boha, vtedy najhlavnejším je človek, človek sa predsa sebe samému klaňať nemôže? Dľa tohoto panteizmus len prach sype do očí ľudí, keď hovorí vzletne o Bohu a náboženstve. Panteizmus je rovným popieraním náboženstva.

Podvrátenie
panteizmu.

Dôkazy, ktoré podopierajú jestvovanie Boha, zničia panteizmus. a) Náhodilý svet vyžaduje nutnú konečnú príčinu; čo ale nutne jestvuje, to sa nemení, pretože nutné jestvovanie vytvára premenu. Hmota ale je niečo premenlivého: nasledovne nutnou konečnou príčinou môže byť len jednoduchý nepremennivý duch.

b) Vo svete panujúci poriadok a cieľuprimeranosť vyžaduje mysliacu a chcúcu príčinu, ktorá ten poriadok a cieľuprimeranosť vymyslela a uskutočňuje. Prastará sila prírody ale je slepý faktor, ktorý ani nemyslí, ani nechce. Nasledovne konečná príčina poriadku a cieľuprimeranosti je rozdielna od prastáry prírody. — Dľa panteizmu by cieľuprimerané účinkovanie bolo všeobecnou večnou vlastnosťou hmoty. Tomuto ale protirečia udalosti, ktoré nás o tom učia, že na seba ponechané energie, akonáhle ostanú bez spravovania a riadenia, nestvorí kozmos, ale chaotické pomery. (Reinke: Svet ako skutok, str. 465.)

Myseľ, vôľa a povedomie človeka nájde svoju dostatočnú príčinu len v mysliacej, chcejúcej a povedomej, nasledovne v osobnej konečnej príčine. — Z praktických ohľadov veľmi treť-ne charakterizoval panteizmus neverec Schopenhauer: „Každý panteizmus sa musí stroskotať na požiadavkách mravovedy. Jestliže je svet teopánia, vtedy všetko, čo koná človek, ba aj zvier, je rovnako božské a výborné: nasledovne neslobodno nič pokarhať, neslobodno nič na úkor iného chváliť; slovom: niet mravu. (Vôľa ako vôľa a účinok II. 677.)

Hovorí-li panteizmus vážne o duchu sveta, vtedy je už nie viac panteizmom: neberie-li ale vážne ducha sveta, vtedy je v skutočnosti materializmom. Základy panteizmu položil najnovšie Kant a Fichte, Hegel, Schelling ich ďalej budoval, a každý novú zmätenú teóriu postavil dľa svojho náhľadu. O Hegelovi, hlavnom prorokovi panteizmu hovorí, že ho len jeden jediný jeho žiak porozumel, i to zle. Nemeckí panteisti boli v minulom stolytí najzvučnejšími hlásateľmi od cirkvi otrhnutej filozofie. Takto sa potom stalo, že dobrodružné sny filozofov a ich pomätené názory doniesly do zlého chýru filozofiu tak, že o filozofovaní mnohý ani počuť nechcel.

Agnosticismus
a
pozitivizmus.

4. Menšie vydanie toho vedeckého materializmu u angličanov sa menuje agnosticizmom, u francúzov ale pozitivizmom. Na pohľad je tento názor veľmi nevinným. On učí: Čo je nad našimi smyslami, to sa nedá poznať (agnosticizmus), uspokojme sa s tým, čo môžeme našimi smyslami dosiahnuť (pozitivizmus). Teória táto nechce o Bohu, náboženstve, ako o nesmyselnej a nedostížnej veci ničoho vedieť; nasledovne je toto zase len novou výhovorkou k úteku od Boha. Nenie toto nič iného, ako poprenie všetkých práv rozumu a smrťou každej vedy. Lebo veda nepozostáva v kopení skutočných udalostí, ale v hľadaní príčin udalostí. Toto je ale nie prácou smyslov, lež rozumu. (Viď nasledujúci odsek.)

V živote aj sami pozitivisti poprú svoju zásadu, keď sa s vedou zaoberajú. Ich zúmyselnosť a tendencióznosť poznať z toho, že oni zásady pozitivizmu len na pole náboženskej obmedzujú, kdežto aj sama veda je nadsmyselnou. Nepredpojatý učenec ináč hovorí: „Poznanie prírody vedie nutne k myšlienk, na Boha. a to síce na základe príčinosti sme tak istí o jestvovaní Boha, ako i o tom, že príroda jestvuje. Prírodoučenec, ktorý pracuje na základe indukcie a analógie v tom, že my jestvovanie a vlastnosti živých organizmov na Boha odvádza-me, vidí nielen najpriateľnejšie, ba jedine možné vysvetlenie. Toto vysvetlenie plyní s presvečiteľnou logičnosťou z udalostí. Jestliže ale hovoria: „Niet Boha, lebo ho byť nemôže, toto je v mojich očiach vedeckou frivolnosťou.“ (Reinke: Život ako udalosť, str. 457.)

II. ODDIEL.

O DUŠI.

A) *O duchovnej prirode duše.*

1. Poznanie duše.

1. Päť smyslov: zrak, sluch, ňuch, chuť a chmat je spojitom medzi človekom a svetom. Človek sa pomocou svojich päť smyslov dozvie o svete, ktorý ho otáča. Z účinkov päť smyslov pochádza smyselné poznanie tak, že následkom ponímania päť smyslov dostáva duša obrazy. Účinkovanie smyslov: sa po 1. obmedzuje výlučne na hmotné veci; po 2. je ono obmedzené aj v poznaní hmotných vecí: ako ku pr. už nezbadá eterické pohyby, ktoré ležia mimo dolnej a hornej hranice barvoobrazu; podobne aj ucho len isté vlnenie povetria zbadá; oko z päťsto miliónového hviezdnatého sveta zbadá len päťsto dohromady, a z podivného mikroskopického sveta sotva čo zbadá. Účinkovanie smyslov je natoľko obmedzené, že po 3. kruh činnosti každého smyslu sa len na isté veci obmedzuje; oko je nie v stave zbadat hlas, ani ucho barvy; chmat po istý stupeň nahradí oko, nakoľko je on nie vstave zbadat podobu vecí, ale barvu on už nezbadá. Teleskop, mikroskop a sluchocieva podivne napomáhajú účinkovanie smyslov; ale nemôžeme povedať, žeby sme trebárs týmito všetkými prostriedkami vyzbrojení, mohli poznať všetky veci hmotného sveta. K poznaniu magnetizmu a električky nemáme zvláštného smyslu; tie energie, ktoré hrajú hlavný zástoj, poznávame len z ich výsledkov, električku okrem jej zvláštnych účinkov, poznávame len vtedy, keď sa ona v svetelných javoch preukazuje. Keby sme mali nie päť, ale šesť, sedem smyslov, poznali by sme aj také veci v hmotnom svete, o ktorých dnes ani poňatia nemáme. Koľko nových vecí by poznal človek, keby mal tak ostrý čuch ako pes... Účinkovanie smyslov je aj preto obmedzené; pretože poznáme len zovňajšok hmotných vecí, vnútro, podstatu a prírodu ich my vypátrať nemôžeme; aj silu môžeme len z jej účinkov poznať.

Smyselné poznanie je ešte aj na jeho vlastnom poli v hmotných veciach obmedzené. Z toho to nasleduje, že ani v

Smyselné
poznanie.

Obmedzenosť
smyselného
poznania.

hmotných veciach nemôžeme tvrdiť: „to, čo nepoznáme, nejestvuje; čo nevidím, to neverím“; ponevác naše smysle ani len v hmotných veciach nedosiahnu všetko. Či podivný svet mikroskopu už predtým nejestvoval? trebárs on pre nás len po vynájdení mikroskopu začal jestvovať, ponevác ho človek slobodným okom nezbadal. A či aj sám mikroskop i s jeho podivnými účinkami je už hranicou smyselného poznania? Či poznáme s ním atomy, elektrou, ion alebo katédove lúče? Keď jesto ešte aj pre smysle nepochopiteľný svet, o koľko viac ho je pre rozum. Zviera mnoho ráz lepšie poznáva smyslami, ako človek; ale poznanie zvieraťa sa nikdy nepovznesie nad smysle. Keď ono zbadá konkrétne predstavy, ono nesúdi, nevyvádza následky, ale len ten dôjem odnáša, ktorý mu smysle predstaví. Zviera nemá vedy.

Učinkovanie
rozumu.

2. Vyššou schopnosťou poznania je rozum, oko duše. Rozum v svojom účinkovaní vychádza z obrazov, ktoré mu smysle poskytujú. 1. vynechajúc bočné známky obrazov, učiní súhrn rovných znakov, totižto: tvorí pochopy a z pochopov výroky; z dvoch známych výrokov ziahne tretí neznámy; 2. zo zovňajších premien vecí zatvára na ich vnútornú prírodu a ustáli prítomnosť pracujúcich síl; 3. zbadá pomer predmetov jedného ku druhému; 4. dozerá na smysle a opráva ich chyby; oko na pr. o tom svedčí, že hviezdy sú jagajúce body; rozum zase tvrdí, že sú ony ohromné svetové telesá. 5. vyhľadáva príčiny vecí. Rozum je teda vyššou schopnosťou poznania, ktorej účinkovanie presahuje smysle. Poznanie rozumu aj tá siaha, kam smysle nikdy nedosiahnu.

Rozum
je vyššia
schopnosť
poznania.

Nepriatelia
viery
popierajú
rozum.

Materialisti tvrdia, že je metafyzika poblúdením rozumu. Agnosticizmus zároveň ako aj pozitívizmus tiež dokazujú, že my o nadmyselných veciach ničoho nevieme. Lenže takéto tvrdenie je otvoreným zapieraním prirodzeného rozumu. Keby títo páni chceli byť dôslednými, vtedy by sa pri takomto ponímaní vecí zriekli všetkej vedy a museli by sa uspokojiť so zvieracím a smyselným poznaním. V skutočnosti ale sa oni zaobierajú aj s metafyzikou, ba až priveľmi smelo sa oni zatúlajú na nadprirodzené polia. Ich dvojsmyselné počínanie len k tomu slúži, žeby mohli oprávnenosť náboženstva, ako vecí nadmyselnej; popierať.

Dušu pozná-
vame našim
rozumom.

3. Dušu nepoznávame našimi smyslami, lež tou vyššou schopnosťou poznania, totižto rozumom. Ako naše poznanie nepríde rovnou cestou k Bohu, ponevác my Boha očami vidieť nemôžeme, podobne sa ani k duši nedostaneme rovnou cestou, nakoľko ani tú vidieť nemôžeme. Boha po jeho skutkoch, a dušu po jej účinkovaní môžeme poznať.

Zásada
poznania duše.

4. My po 1. na mŕtvej hmote poznávame, že sa ona len vtedy hýbe, keď ju od vonká pohybujú; aj kryštál sa len od

vonká zväčšuje. 2. Na rastlinách poznávame, že ony od vnútra rastú, že je u nich prijímanie hmoty a zamieňanie látky, totižto, že sa ony stravujú a ďalej: že ony sebe rovných potomkov tvoria. 3. Pri zvieratách nájdeme ešte viac: majú ony vegetujúci život rastlín, ale okrem toho majú aj smyselný život, a zo svojej vlastnej moci menia svoje miesta. Konečne 4. v človekovi všetko to nájdeme, čo v nerostoch, rastlinách a zvieratách, okrem toho ešte aj niečo také nájdeme u neho, čo by sme v tantých márne hľadali: myseľ a vôľu. Uvažujúci um z rozličných účinkov rastlín, zvierat a ľudí to uzatvára, že životná zásada rastliny, zvierata a človeka je nie rovná.

Poznanie nadsmyselné takto prišlo na svet: „Quale agere, tale esse = Jaký je účinok, taká je účinkujúceho príroda“; alebo iným slovom: každá vec pracuje dľa svojej prírody. Toto je filozofia perennis = večná múdrosť, zásada kresťanskej filozofie, ktorú aj zdravá veda nasleduje, a ktorá z rozličných zjavov zatvára na rozličné sily. Vo všeobecnosti je táto zásada nič iného, ako opravené vydanie zásady príčinnosti. Každý výsledok má aj svoju príčinu; nasledovne z výsledku môžeme na príčinu s určitosťou zatvárať. A keď kresťanská filozofia ustálila túto zásadu, ona pokračovala dľa spôsobu exaktnej prírodovedy: s logickou prísnosťou sviedla výsledok z udalostí, ktoré ona na základe prísnej zkúsenosti nadobudla. Poznanie Boha a duše sa teda zakladá na základe exaktnej prírodovedy.

Zásada
poznania
nadsmyselného

5. Materialista stavia dušu pred súdnu stolicu smyslov. Nechže teda predstúpi tá duša! Nechže ju vidím, počujem a zkusím — potom už uznám jej jestvovanie! Lenže sa duša nejaví pred súdnou stolicou nepovolaných sudcov. A rozum s pohoršením odpovedá materialistovi zápasiacemu v mene smyslov: Duša patrí do môjho oboru. Veď smysle sú aj na svojom vlastnom kráľovstve obmedzené, ani vo svojich vlastných záležitostiach nevedia súdiť, — a predsa si dovoľia v mojej veci súdiť?! A rozum má úplnú pravdu. Duša nepadá pod smysle. Akonáhle by sa duša zjavila pred súdnou stolicou smyslov, a nech by sa ospravedlňovala pred všetkými piatimi smyslami, rozum by ju poprel a neuznal by ju viac za dušu.

Každý smysel má iné a iné pole poznania, ale duševné poznanie sa od všetkých smyslov delí. — Jeden hluchonemý príde do koncertnej siene. S úžasom vidí ako sa umelci namáhajú ústami, hrdlom a rozličnými nástrojami. A z tvári vybraného obecnstva zbadá oduševnenie a radosť: ľudia tleskajú dlaňami, vyskakujú; hluchonemý ale s opovržením hľadá na toto všetko, a raduje sa, že v toľkom počte obecnstva vybraného, on jediný je zdravého rozumu, ktorý neztratil svoju chladnokrvnosť. Kto má teraz pravdu? Či hluchonemý, ktorý so svojimi neúplnými smyslami nevnikne do ríše hudby; a či obe-

Príklad
hluchonemého.

O duši nemáme
obrazu,
ale máme
pochop o nej.

censtvo, ktoré požíva hudbu? Povie-li kto: duše niet, lebo som jej ešte nevidel, to toľko znamená: Nieto hlasu, lebo som ho ja ešte nevidel, niet barvy, lebo som ja barvu ešte nepočul atď. „Ale ani pomyslieť si neviem dušu“, hovorí materialista. Ani toto je nie pravda. Správne by takto mal hovoriť. To je pravda. Smysle sa totižto nevedia povzniesť až k duši, obrazotvornosť ale pracuje len na základe obrazov, ktoré jej smysle podávajú, nasledovne si o duši žiadneho obrazu utvoriť nevedia. Ale či máme obraz o pravde, добрôte, o mravu, zlosti, kráse, ťažkosti, sile atď.? Pochop ale máme o všetkom. Podobne si aj rozum o duši utvára pochop z jej účinkov, ako aj slepý môže mať pochop o zrkadle alebo obraze, trebárs si ho ani dobre predstaviť nevie. Keď materialisti hovoria o duši a duchu, prezradzujú, že majú nejaký pochop o nich. Alebo by snáď o niečom takom hovorili, o čom pochopu nemajú?...

Rozum z premien hmoty zatvára na jej prírodu a na sily v nej pracujúce. Keďže ale raz rozum na človekovi a v človekovi také zjavy vidí, ktoré sa líčia od zjavov hmoty a sily, ba sa protivia účinkom hmoty a sily, tu všetkým právom môže zatvárať na takého činiteľa, ktorý prevyšuje hmotu aj silu, totižto na dušu.

6. Z tohoto rozboru ľudského poznania vidíme, že: a) naše smyselné poznanie je obmedzené ešte aj vtedy, keď by sme sa teleskopom, mikroskopom alebo sluchocievou vyzbrojili; b) podobne je obmedzený náš rozum aj vtedy, vo svojom poznaní, keby rozum upotrebil trebárs ďalekohľad viery. Slovom človek zná mnoho, ale vševedúci je nie. Vo večnosti vidia Boha oslávenci z tvári do tvári, a v Bohu pochopia celý všehomír; ale za to ani oslávenci sú nie vševedúcimi, oni len toľko vedia, koľko ich rozum celkom uspokojí, a ani vo všetkých oslávencoch je poznanie nie rovné, ako sú ani nie všetci rovnako blahoslavení, trebárs jedenkaždý z nich je úplne blažený. Z obmedzenosti ľudského poznania môžeme veľmi ľahko oceniť hodnotu nasledujúceho tromfa: „Čo nepochopím, to ani neuverím!“ Táto vec je celkom toľko hodna, ako keby oko rieklo: „Zo zemegule jestvuje len tá malá čiastka, ktorú ja vidím; slnko má len toľko svetla, koľko ho prejde cez malé zrkadlo oka môjho.“ Ako oko neprijme do seba všetko svetlo celého okršleku; tak ani náš rozum je nie v stave poznať nekonečné more pravdy. Chcieť urobiť rozum ľudský za mieru pravdy, to by toľko znamenalo, ako chcieť všetkých päť svetových oceánov vliať do jedného náprstka.

2. Máme duchovnú dušu.

A) Sebavedomie.

„Ja“ je výsadou človeka.

1. Jakokoľvek krátke je toto slovíčko „ja“, predsa ho ešte nikdy nevyslovilo sebavedome, ani ho nevysloví žiadne zvie-

ra; a akonáhle by ho vypovedalo, prestalo by byť zvieratom. „Akonáhle by ten kôň, na ktorom jazdím, vedel povedať „ja“ — v tom okamžení by som sostúpil s neho, a sňal by som predným klobúk.“ (Kant.) Iný nemecký učenec zase veľkú hostinu prichystal na poctu toho, keď jeho synček prvý raz vyriekol slovičko „ja“. A vskutku toto „ja“ to znamená, že v malom človekovi už začala účinkovať najväčšia schopnosť, že začala účinkovať myseľ. Najprvšou vedou človeka je smyslové poznanie, ktoré je celkom také, ako poznanie zvierat. Pomaličky ale rozoznáva seba od ostatných konkrétnych predmetov. Ale ani teraz ešte nemá úplného poznania seba samého; ono ešte stále hovorí o sebe v tretej osobe: „Janko chce jesť, Janko sa chce hrať.“ Konečne po složení všetkých svojich činov príde k tomu povedomiu, že hračka, jedenie to všetko k nemu patrí. Vie sa už odlúčiť od svojich účinkov, a takto sa v ňom zrodí povedomie jeho „ja“, čili sebavedomie. Na túto výšku sa nikdy nepovznesie žiadne zviera.

Mám päť smyslov: každý z nich má iný a iný úkol, — ale všetky účinky sú v jednej osobe: ja vidím, ja slyším, ja cítim bolesť. V mojej vnútornosti badám viacnásobné účinkovanie: myslím, chcem, predstavujem si, pamätám; ale celá táto činnosť patrí k jednému činiteľovi: ja myslím, ja chcem, atď. „Ja“ je len jedno. Môžem všetko podeliť, môžem si predstaviť moje telo na kúsky posekané; ale o pol alebo štvrt „ja“ so zdravým rozumom žiaden človek hovoriť nebude. „Ja“ je jednotné, ba jednoduché, lebo sa nedá podeliť.

Príroda „ja“.

„Ja“ je jednotné. Jedno a to isté je moje „ja“ nielen v prítomnosti, ale za celý môj život. Kedysi som bol poskakujúcim dieťaťom, potom som sa stal mladíkom, konečne vážnym mužom. Okolo mňa a vo mne sa stala rozličná premena; mnoho znám, čo som predtým nevedel; mnoho nečinnim toho, čo som predtým robil; ale moje „ja“ to sa nepremenovalo, to je jedno a to isté, ktoré aj predtým bolo. „Ja“ zostane večne jedno a to isté. Moje „ja“ sa rozoznáva od celého sveta, ba ešte aj od môjho vlastného tela. Moje vlastné „ja“ je nie moje rameno, noha, ale ani len nie môj modzog. Ani len to by som nebol vedel, že mám modzog, keby som ho nebol videl na anatomickom obraze, alebo keby som to nebol počul od iného, to, že sa v črepe ľudskom modzog nachádza. To mi ale žiaden nepovedal, že moje „ja“ jestvuje, — toto viem sám od seba. Ako nepochybujem o tom, že je svet; tak nepochybujem ani o tom, že jestvuje moje „ja“.

Jednotnosť „ja“.

„Ja“ sa teda delí od sveta, tela i modzgu. Toto povedomie „ja“ sa menuje sebavedomím. Jakože ale ja pridem na to? Moje vlastné „ja“ sa akoby na dvoje rozdelí: na pozorujúceho činiteľa a na pozorovanú vec. Táto reflektujúca činnosť je niečo

unikum v prírode. Ani hmota, ani sila, ale ani len zviera nevie na seba samé účinkovať.

„Ja“ je proti-
vou hmoty. 3. Hmota sa rozprestiera: moje „ja“ ale nemá ani zdlžky, ani šírky, ani výšky. Hmota sa dá na čiastky rozobrať; „ja“ je jednoduché a čiastok nemá; my nevieme ničoho o pol alebo o štvrt „ja“. Hmota má váhu; „ja“ je bez nej. Slovom: „ja“ je úplnou protivou hmoty, vo všetkom sa delí od hmoty. A toto jednotné, nemeniteľné, od zovňajšieho sveta, ba ešte aj od nášho vlastného tela rozdielne „ja“ je nie púha myšlienka, ako mluvníčný podmet, ale opravdivá skutočnosť. Rozum nám hovorí: „Niet pohybu bez toho, žeby sa niečo nehýbalo.“ Iným slovom: „Pohyb predpokladá pohybujúcu sa vec, on požaduje substanciu.“ Nasledovne v „ja“ nachádzajúce účinky sa diať môžu len v skutočnom činiteľovi. Mysel bez mysliteľa je — púhou nemožnosťou.

Pokusy
materialistov

4. Dľa náuky materialistov: povedomie je účinkovanie modzgu. „Povedomie je okružný pohyb atomov modzgu.“ (Czolbe.) Dľa fyziologie je v celom našom tele, a nasledovne aj v modzgu stále zámena látky: v každých siedmych rokoch, ba o mnoho skorej sa obnovuje telo. Jestliže by povedomie bolo účinkovaním modzgu, nasledovne by sa aj toto spolu aj s modzgom každých sedem rokov obnovilo. Dľa zkúsenosti ale povedomie „ja“ je cez celý život to isté. Ale povedomie nemôže pochádzať z pohybu atomov modzgových už aj preto, lebo aj modzog je len hmota: hmota ale celkom tak, ako aj hýbajúca sila sú slepé. Jako by ale mohli dať dva slepí činitelia vidiaceho a rozumného činiteľa? A jestliže je povedomie pohyb, prečo sa teda nejaví ako pohyb? Ponevác sa povedomie nemení, ale je stále nepremenlivo to isté. Materializmus, nepremenlivosť povedomia tým vysvetľuje, že sa v modzgu nachodí jeden bod, ktorý sa nemení. Na tento výklad ale K. Scheidemacher toto poznamenáva: „Ponevác materializmus ničoho neuznáva mimo toho, čo možno vidieť, voňať, hmatať, chuťnať a merať; nech teda pomôžu materialisti, aby sme ten neviditeľný bod mohli vidieť, zavoňať, ohmatať, okúsiť a premerať; potom im uveríme, ale dotiaľ nie.“ Posiaľ nik nevidel tento neviditeľný bod. Aj modzog sa stravuje, je v ňom ustavičná zámena látky; nasledovne by sa aj ten otázný bod mal stravovať a meniť.

Nepovedomé
smysle.
Zaujímavé
pády.

Že je povedomie nie pohyb modzgu, na to makavým dôkazom sú nepovedomé smyselné pudy. Ruete, bývalý rektor univerzity v Leipzigu, opisuje veľmi zaujímavý pád: „Na počiatku mojej lekárskej praxi som na jednom dievčati veľmi boľastnú operáciu previedol, od ktorejž zdarného výsledku záviselo zdravia dievčaťa a moje lekárske meno. Po operácii sa mi zdalo ako by dievča len vtedy začalo nariekať, — (uspanlivý prostriedok, chloroform, vtedy ešte nebol známy). A keď

som ho začal chlácholieť, spolu aj výraz som dal môjmu podiveniu, že len teraz začína horekovať, keď je vec už dokončená. Ale čoskoro ma upovedomili prítomní, že veru dievča pod operáciou o mnoho väčšmi horekovalo, a že terajšie jeho nariekanie je len temnou ozvenou predošlého kriku. Ja som to ale pod operáciou celkom nezbadal, pretože som celú moju pozornosť na operáciu uprel; neskoršie ale horekovanie som zbadal, pretože moja, na operáciu upretá pozornosť, bola oslobodená a moja popudenosť ma úplne popustila. Výkriky pravda aj pod operáciou prišli k mojím ušiam a spôsobily k slyšaniu potrebný pohyb a nástrojovú premenu (pohyb atomov v modgzu), ale pre mňa ony nejestvovaly, pretože ich môj duch nezbadal, a nasledovne ich ani nepremenil v povedomý pocit.“ Podobný pád čítam aj v životopise Danteho: „Tento veľký básnik našiel jednu neznámu knižku u jedného kupca. Chytil knihu a sadnul si s ňou pred domom. Dante do poludnia, dokiaľ tú knihu neprečítal, ani len hlavy nezodvihol. Ničoho nepočul, ani nevidel z toho, čo sa okolo neho dialo, pretože obsah knihy úplne poviazal jeho ducha. Sv. Tomáš Akvinský sa zase jeden raz tak ponoril do svojich písem, že mu horiaca svieca, ktorú držal v ruke, úplne palce spálila; bez toho, žeby on bol cítil tú silnú bolesť. Podobne aj vojak môže z viac rán krvácať na bojišti, bez toho, žeby bolesť pocítil. Aj my len vtedy zbadáme tiktakovanie hodín, keď svoju pozornosť na ne upreme, kdežto ním spôsobený pohyb povetria stále doráža na naše uši. Slovom: nepovedomé myseľné pudy to dokazujú, že povedomie je nie pohyb v modgzu, ale niečo, čo sa delí od pohybu a pudu.

5. Dubois-Reymond vo svojej povestnej reči o hraniciach prirodzeného poznania postavil sedem svetových záhad, o ktorých s veľkou resignáciou vyriekol: „ignoramus et ignorabimus“ = nepoznáme a večne sa nedozvieme“. Jedna z týchto záhad, voči ktorej prírodná veda stojí bezpomocne, je: „povedomie a povedomé rozmýšľanie.“ Na toto riekol Reymond Dubois: „Ja nazývam „hvezdárskym poznaním“, poznanie také nejakej materialistickej teórie, keď my určite poznáme jeho všetky časti, a ich pomer jednej ku druhej, ako aj ich pohyb tak, že my miesto častok v minulosti i v budúcnosti s takou určitou vyrátame, ako sme v stave ustálieho pohybu nebeských telies. Keby sme si mohli o modgzu ľudskom takéto „hvezdárske poznanie“ nadobudnúť, to by bol prirodzene veľký výtobytok, menovite keby sme vedeli povedať, že pri istom duševnom priebehu, v istej atomovej guľočke, alebo v niektorej nervovej cievočke niektorý atom taký a taký pohyb učinil. Veľmi zaujímavé by to bolo, keby sme slobodným okom mohli preskúmať mechaniku modgzu tak, ako prácu jedného poštového stroja... Čo sa ale týka duševného priebehu (povedomia, myslenia) vid-

Osvedčenie
Reymond
Dubois
o povedomí.

no, že tieto ostatní neznámymi aj pri „hvezdárskom poznaní“ celkom tak, ako sú dnes; pretože toto poznanie nám nič iného neukáže, ako pohybujúcu sa hmotu. Nech sa ako len chcú uložia a pohybujú oné látkové čiastočky, nemožno, z nich vyjdúc, v ríši povedomia žiadneho mostu postaviť... Jaký súvis môžeme ustáliť z jednej čiastky medzi istým pohybom atomov, z druhej ale medzi týmito neodškriepiteľnými skutkami ku pr.: ja cítim radosť alebo žiaľ, počujem zvuk organa, vidím červené... z ktorých skutkov bezprostredne nasleduje tá skutočnosť: nasledovne ja jestvujem. — Je to bezpodmienečne a večne nepochopiteľným, žeby to bolo pre isté atomy ľahostajným, že ako ony ležia a sa pohybujú, ako ležaly a sa hýbaly, a ako sa v budúcnosti uložia a pohybovať budú. My to nijak nemôžeme uznať, žeby zo spolupôsobenia atomov povstalo povedomie. Ešte ani vtedy by sa to povedomie nedalo dokázať, keby sa každému atomu osobitné povedomie privlastnilo, a tým naozaj by sme si vedeli vysvetliť jednotnosť povedomia istej osoby. Túto nadmieru poučnú reč Dubois-Reymond takto končí: „Voči záhadám hmotného sveta prírodovedomec na to dávno navyknul, že mužský sozná: ignoramus = nevieme.“ Voči tej záhode ale, že čo je hmota a sila, a akoby mohla myslieť hmota a sila, musí sa raz navždy k tej o mnoho ťažšej pravde odhodlať: „ignorabimus = nikdy nepoznáme“. Toto značí bankrot všetkej materialistickej prírodovedy v snahe chcieť si zjavy duševného sveta vysvetliť. Hmota a sila nám nikdy nevysvetlia povedomie a duševné myslenie.

B) Hlavné schopnosti duše sú: myseľ a vôľa.

Očinky duše.
Pamäť.

1. Keď sa v minulosti odohraté udalosti v dušu uvádzajú, to nazývame pamäťov. „Nemôže byť pochybnosti o tom, že sa v mozgu istá topografia musí nachádzať.“ (Büchner.) Iným slovom: „mozog je dľa materialistov taký fotografický aparát, v ktorom sa obrazy vecí odtláčajú. Tieto obrazy ale dosiaľ ešte nikto nevidel. Ono by to bolo veľmi ťažké obrazy vecí pred 40—50 rokmi sa odohrávších v mozgu nájsť. Mimo toho fotografická platňa nikdy neluže — prečo nás teda klame naša pamäť? Ďalej: Ako môžeme niečo zabudnúť, keďže sa fotografie vecí v mozgu nachodia? A vlastne jaké že to obrazy hádzu tie duševné veci v mozgu? ctnosť, pravda, láska, nenávisť atď. Jaké že sú obrazy vecí barevných, voňavých, zvukných? Prečo sa nepomiešajú obrazy kopie sa jeden na druhý? Odkiaľ je to, že si my môžeme v pamäť privolať kopie sa obrazy dľa ľúbosti? Na toto všetko nám materializmus nevie odpovedať.

Tvornosť.
obrazotvornosť.

2. Pamäť do pohybu donesie často zovňajšie dráždenie, obrazotvornosť stavia zo starodávnych dôjmov, ona skladá, pretvoruje a tvorí nejestvujúce veci. Najpodivnejšou prácou obra-

zotvornosti je, že ona jako by obliekla, v reči a písme zvečňuje myšlienky. Obrazotvornosť v jej práci neprekáža ani čas, ani miesto. Odkiaľ je obrazotvornosť? Dľa materializmu: obrazotvornosť je plodom bujnosti modzgu. Podivné tvrdenie! Odkiaľ má teda chudý a suchý Petőfi toľko ohnivej fantázie? Keďže hmota a sila nevedia ani tie účinky vysvetliť, pri ktorých tak vynikajúci zástoj hrajú smysle: tým menej môžu oni z nich vysvetliť tak vynikajúce vlastnosti, ako sú myseľ a vôľa.

Myseľ.

3. Smysle stoja jedine so smyselnými vecmi v pomere: pomocou oka a ucha poznáme ku pr. len tie veci, ktoré účinkujú na tieto smysle. Okom duše je rozum, tento už ďalej vidí, ako myseľ: intelligit, intus legit = číta vnútri, vnika do riše ducha. 1. Nakoľko poznáva aj tie veci, ktoré nepadajú do smyselného sveta: ku pr. drevo, kvet atď. V prírode ku pr. je slivka, hruška, svrčina, — je ruža, fialka atď., ale nejestvuje drevo, kvet, slovom: nejestvujú pochopy, tieto sa nenachádzajú v prírode, ale len v riši ducha. 2. Smysle nám o tom svedčia, čo jestvuje: rozum zase pozná to, čo malo byť; — slovom: rozum pozná aj príčiny vecí, zná aj to, že všetko musí mať svoju príčinu. 3. Rozum pozná aj tie veci, ktoré smysle nedosiahnu: ku pr. dobré, spravodlivé, čas, večnosť, možnosť i nemožnosť. 4. Rozum pozná aj ciele do budúcnosti a k nim vedúce prostriedky a cesty. 5. Rozum pozná aj svoje zákony. Slovom: účinky rozumu sú nadmyselné, činiteľom nadmyselných vecí ale nemôže byť smyselná vec. Ponevác účinok rozumu môže byť len duchovný, a ponevác každá vec účinkuje len dľa svojej prírody, z tohoto jasne nasleduje to: že aj činiteľ rozumu môže byť len duševným.

Prácu rozumu môžeme na krátko takto vysloviť: rozum odvádza, uzatvára a súdi. Výsledkom tejto práce je myšlienka. Trebárs neznáme podstatu síl, ako električky, magnetu atď., pritom predsa vedia vedomci vymerať každú silu; tú mieru alebo váhu, ktorou by sa dala veľkosť a ťarcha myšlienky odvážiť a vymerať, ešte nikto nenašiel. Keď stelesníme, vypovieme alebo opíšeme myšlienku, vtedy má veta počiatok, prostriedok a koniec. Slovo odznej, a časom sa aj písma smyje: na stelesnenie myšlienky má vplyv čas i miesto, ale na obsah stelesnenej myšlienky, na vetu ony nemajú vplyvu. Obsah tejto vety na pr.: dobré máme činiť, zlého sa chrániť — nezávisí ani od miesta, ani od času: a táto myšlienka je vždy a všade pravdou, ona nemá počiatku, drieru ani konca. Myšlienka nemá totižto váhy, objemu, ona je jednoduchá a nerozdeliteľná, a pritom predsa skutočnosťou, ona je najsilnejšou zbraňou, pomocou ktorej sa stal človek pánom prírody. Celkom tak je aj duša nad priestorom, časom a prameňom myšlienky.

Vôľa.

4. Výsledkom rozumnej prírody je slobodná vôľa. Toto je druhou hlavnou vlastnosťou duše. Rozum poznáva pravdu ako cieľ; a duša by vskutku nešťastnou bola, keby sa ona nemohla k poznanej pravde dostať. Rozumná, ale slobodnej vôle pozba-vená bytnosť by bola opravdivou ohavou.

Poznávajúcu schopnosť duše a jej vôľu si nesmieme tak myslieť, akoby ony boli čiastkami duše, alebo akoby sa ony daly jedna od druhej odlúčiť. Pomer medzi týmito dvoma vec-mi je tento: keď rozum pozná skutočnosť, to menujeme pravdou; keď ale vôľa zachytí túto pravdu, to nazývame dobrým. Dobré a pravé je vlastne to isté, len jeho pomer v duši sa delí. Nasle-dovne dobré a pravé sú akoby dve strany jednej a tej istej duše: nakoľko ona poznáva, je rozumom; nakoľko sa ale po-znanej pravdy domáha, je vôľou.

Vôľa prevyšuje
fyzický svet.
Nad ostatnými
tvorami panuje
nutnosť.

5. „Každé prejavenie slobodnej vôle je divom pre veďu chemie, fyziky a matematiky.“ (Lord Kelvin.) V hmotnom svete panuje železná nutnosť. Telesá nebeské sa s najurčitejšou presnosťou pohybujú na svojej dráhe dľa zákonov tarchy a me-CHANIKY. V mŕtvej hmote sa zákony fyziky a chemie s najvoľ-nejšou dôslednosťou uplatňujú. Rastliny žijú, rastnú a sa mno-žia dľa najprísnejších zákonov. Živočíchy, trebárs sa ony voľ-ne pohybujú, predsa stoja pod mocou smyselných vplyvov a slepo nasledujú svoj prirodzený pud; voľná činnosť im je nie v moci, pretože ony ináč účinkovať nemôžu. Celá príroda stojí pod vplyvom nutnosti: človek ale stojí ako Boh uprostred slú-žobných tvorov: človek je slobodný. Všetko sa musí koríť vôli Stvoriteľa; človek ale na základe jeho výsady sa môže aj proti samému Pánovi a Stvoriteľovi obrátiť. U človeka je možnosť toho, že môže s prúdom plávať a pud prirodzených náchylností nasledovať. Povedomému človekovi ale je to neprirodzeným; pretože dôstojnosť a príroda človeka to vyžaduje, žeby on sám bol pánom svojich činov. On má v moci, žeby sa postavil zo-vňajším vplyvom, a žeby zo svojho vlastného povedomia čerpal zásady a pohnútky svojho života.

Človek môže
slobodne voľiť.

6. Najmohutnejším dôkazom slobodnej vôle je: naše vlast-né povedomie. To každý cíti a zná, a) že je pánom svojich vlastných činov, a žeby sa tieto navzdor všetkých príčin ne-staly, keby jeho privolenie nepristúpilo. Každý cíti, b) že si môže voľiť medzi jednou alebo druhou vecou, totižto: môžu niečo urobiť; ale aj k tomu sa môže odhodlať, že to neučiní; ba aj to zná, že sa on môže k tomu odhodlať, čo mu najmenšia príčina odporúča. V duši jedného každého žije to povedomie, že nepriateľská moc môže síce naše telo podjarčiť, ale takej svetskej moci niet, ktorá by našu vôľu dosiahla; ešte aj v tem-nom žalári môžeme povedať: Moju vieru a moje presvedčenie

nezaprem nikdy. Povedomie slobodnej vôle je tak isté, ako aj povedomie toho, že sme.

Následkom slobodnej vôle je, 1. že činíme rozdiel medzi vecami; o niektorých veciach myslíme, že sme ich nie v stave učiť; o iných zase, že ich môžeme vykonať. 2. rozdiel činíme medzi vecami, za ktoré sme *zodpovední*, a medzi vecami, za ktoré sme nie zodpovední. 3. že sa pred skutkom radíme, čo máme činiť. 4. že sa po skutku radujeme alebo zarmucujeme. 5. že máme pre budúcnosť dobré úmysle. 6. že sa pustíme do boja s našimi vlastnými smysliami, a že s pomocou Božou a s našimi silami premôžeme telesné chťiče. Konečne 7. následkom slobodnej našej vôle je *samovražda*, ktorá sa deje proti najsilnejšiemu pudu, totižto proti sebaudržaniu. Zvíra nebude nikdy samovrahom. Všetky tieto duševné činy by ostaly záhadami, keby človek nemal slobodnej vôle.

Následky
slobodnej vôle.

Za slobodnú vôľu svedčí aj povedomie celého človečenstva. Niet-li slobodnej vôle, niet ctnosti, niet ani hriechu; ponevác to, čo sa z nutnosti deje, nemôže byť ani dobrým, ani zlým. Niet-li slobodnej vôle: vtedy zákon, právo, povinnosť, zodpovednosť atď., sú všetko prázdne pochopy. Zákon, povinnosť, zodpovednosť len tak má smysl, keď si sám človek môže svoje skutky určiť a sa k niečomu odhodlať. Za to, čo nestojí človekovi v moci, trestaným byť nemôže. Popieranie slobodnej vôle značí úplný prevrat mravného a právneho poriadku. V skutočnosti prísluhovanie pravdy u všetkých národov sa zakladá na základe zodpovednosti. Rozdiel medzi dobrým a zlým, zákon, zodpovednosť, odmenu a trest — to všetko o tom svedčí, že celé človečenstvo vyznáva zásadu slobodnej vôle.

Povedomie
slobodnej vôle.

Slobodná vôľa človeka je taká energia, ktorá nemá páru vo viditeľnej prírode. Každú hmotu, každú silu do pohybu donášajú energie zvonjšie; vôľa ale sama seba donáša do pohybu. Na základe tohoto vážneho skutku zdravý rozum takto uvažuje: ku každej činnosti sa vyžaduje taký pracujúci činiteľ, ku ktorému patrí nejaká sila (*accidens*). Trebárs aj nevidím pracujúceho činiteľa, jeho účinky predsa pozorujem, z prírody účinku nasledujem na prírodu činiteľa. Každá fyzická a chemická sila, ktorejž činiteľom je hmota, svoj pohyb a smer dostáva od vonká (aj zvíery poháňajú len smyselné vplyvy): vôľa ale sama seba od vnútra ponúka k čineniu. Nasledovne vôľa nemôže byť fyzická alebo chemická energia: prečo aj činiteľom substanciou a nositeľom vôle nemôže byť hmota. Tento výrok potvrdzuje aj povedomie „ja“, ktoré sa úplne líči od tela a zvonjšieho sveta, a seba za niečo jednotného a nedeliteľného pokladá. A toto je duchovná duša.

Obsah
slobodnej vôle.

Už aj sám Pláto uznal, že duša stojí nad hmotou, a z nadvlády vôle nad telom to uzatváral, že práca duše nemôže byť

Pláto o duši.

ovocím tela. Vo svojom „Phaedone“ toto píše: „Keby duša nebola nič iného ako súzvuk tela, či by ona vtedy nemusela stále poslúchať a nikdy nerozkazovať? Či sa to nezdá tak, že ona práve proti telu pracuje, keď nad ním panuje, z čoho by ona mala dľa mienky iných pochádzať, a predsa cez celý svoj život najrozličnejším spôsobom bojuje proti telu, keď ho tu raz gymnastikou a liekom pokutuje, tam zase útle napomína?“

Zásadou vytrvanlivosti energie môže byť len zákon chemie a fyziky, na ktorom nemôže človek ničoho meniť; vôľa ale stojí nad všetkou fyzikou a chemiou. Tu sa ešte aj prírastok energie nachodí. Vôľa Napoleona pohla celý svet, bez ktorej by sa on nebol pohnul.

Determinizmus.

8. Materializmus sa ale postaví proti všeobecnému presvedčeniu človečenstva a jednoducho popre voľnosť slobodnej vôle. A nevera sa aj tu oblečie do plášťa vedy, ktorého meno je determinizmus. Dľa tohoto je na svete všetko podrobené slepej nutnosti, ešte aj činy človeka. Determinizmus berie svoje zdanlivé dôkazy z tej skutočnosti, že v mnohom človekovi sotva pracuje slobodná vôľa. Koho v živote jeho spravujú žiadosti tela, pohodlie a náruživosť, slovom kto stojí pod papučou vládou smyselnosti: u toho je slobodná vôľa mŕtvou potenciou; lenže takýto duševný mrzák nežije po ľudsky, ale padne do radu zvierat, ba ešte aj pod tieto: pretože vládla smyslov u zvierata je prirodzenou, u človeka sa ona prírode protiví. Menovite ale vášen telesnosti upúta a nehybnou činí slobodnú vôľu.

Za voľnosť
slobodnej vôle
musí sa
bojovať.

Cena každej voľnosti, nasledovne aj voľnosti slobodnej vôle je boj a zápas. Rozum bez učenia ostane hlúpym. Podobne aj vôľa bez cviku ostane okyptenou a mrzákom. Bohužiaľ, čo do vôle ostane nejeden človek aj v svojej starobe dieťaťom. Ale ako z toho, že sú na svete blázni, neslobodno zatvárať to, že je človek nerozumným tvorom: podobne ani z ľudí pod telesnosťou stonajúcich neslobodno to zatvárať, žeby človek nemal slobodnej vôle. V normálnom človekovi panuje rozum a vôľa nad telesnými chťičami a žiadostami. Normálny človek teda má nielen rozum, lež aj slobodnú vôľu. Tu je hlavnou vecou to, že každý zdravého rozumu človek má schopnosť slobody. Že potom niekto nepríde k slobode, a že sa schopnosť nestane energiou, to je jeho chybou, ako aj chybou jedného každého je, keď sa neučí a nemyslí, a takto hlúpym ostane. Nepriatelia slobodnej vôle tak rozumkujú: všetko má svoju príčinu: nič sa nedeje bez dostatočnej príčiny: a preto aj slobodná vôľa jedine preto, že je ona slobodnou, nemôže ona byť nutným následkom príčin. — Na toto odpovieme to: To je skutočnosťou, že sa slobodná vôľa delí od nutných fyzických udalostí, ale to je prázdny tvrdením, žeby ona bola dejom bez dostatočnej vôle. Ponevác sa vôľa nehne, jestliže ju účinkovanie rozumu

nehýbce k činu. Bez súdu rozumu niet vôle. Poznanie rozumu je príčinou rozhodnutia vôle. Medzi vôľou a iným účinkovaním je len ten rozdiel, že iné účinky pochádzajú od zovňajšej príčiny, príčina vôle ale je vnútri, ona pochádza z povedomia.

Lombrosova veda si volá na pomoc aj štatistiku a takto rozumkuje: V istej krajine sa prihodí toľko a toľko zločinov, nasledovne vraždy, samovraždy atď. sa dejú z nutnosti. Podobným mudrovaním by sa dalo aj toto povedať: V Uhorsku dľa štatistiky nechodí 400.000 detí do školy, teda prirodzenou nutnosťou je, že v Uhorsku musí byť toľko a toľko tisíc anal-fabetov. Takéto rozumkovania by veľmi ľahko viedly k Burri-danovej múdrosti. Tento stredoveký filozof takto rozumkoval: Keď postavíme jedného somára medzi dva chlpy voňavého se-na, tento somár iste hladom zahynie, pretože ho oba chlpy rovnako ľahajú a k nepohodlnosti zatracujú. Tomuto dobrému pánovi povieme jednoducho toto: Zkúste túto vec! Že ten so-már oba chlpy sena zožerie, je to tak isté, ako že dvakrát dva sú štyri. Aj v záležitosti zločinov môžeme to samé povedať: Pošlite do každého mesta a dediny apoštolských mužov, ktorí naučia ľudí vo sv. Missiách, ako treba slobodnú vôľu upotrebiť alebo ako sa ona zneužíva, hneď padne počet zločinov a „štat-i-stika nutnosti“ prejde bezodkladne cez veľkú premenu. Mnohý človek svojimi hriešnymi naruživosťami obráti v sebe slobodnú vôľu na mŕtvu schopnosť; ale týmto ešte neprestane zodpoved-nosť, ako ani opitý vojak neújde trestu za to, že nevládze dôjsť na stráž.

Lombrosovi „zrodení zločinci“ sú výplodom fantázie. Roku 1902. sa v Dortmunde Ranke takto osvedčil o útvare črepa zrodených zločincov: „Ja z mojej stránky stojím na strane Giacominiho, ktorý už pred 20. rokmi v záležitosti modzgu zlo-čincov a normálnych ľudí svoje výskumy takto vyjadril: Mod-zog tých ľudí, ktorí sa proti zákonu previnili, netvorí nejaký zvláštny typ, ale len také variácie a pomery ukazuje, ako u iných ľudí, ktoré sa so zločinom do žiadneho pomeru doniesť nedajú.“ Práve vtedy sa profesor Edinger takto osvedčil: „Od dávna sledujem s pozornosťou túto otázku, a prišiel som k to-mu presvedčeniu, že zvláštny modzog zločincov vôbec neje-stvuje.“ Edinger síce dopúšťa, že nedostatočnosť modzgu môže vplývať na zločin, ale celkom tak môžu vplývať na zločince: náramný hnev, alkohol, zlý zvyk a zlý príklad. Dľa Rankeho ale, nedostatok vplyvu modzgu môže veľmi dobre napraviť výchova a silná vôľa. (Viď Meffert. Apolog. prednášky, str. 84.)

Lževda
Lombrosova.

Poviedka
o zrodených
zločincoch.

3. Duša a modzog.

Pomer duše
a tela jeden
ku druhému.

1. Človek stojí na hranici smyselného a duševného sveta: telom svojím patrí do smyselného, dušou ale do duševného sveta. Telo a duša sú dve doplňujúce sa čiastky človeka. Z vnútorného sjednotenia týchto dvoch čiastok pozostáva človek — nie tak, akoby boli tieto dve čiastky jedna ku druhej prilepené — ale tak, že zo sjednotenia tela a duše povstane nová bytnosť, ktorá sa delí tak od čisto smyselných, ako i od čisto duševných bytností. Telo je nielen príbytkom duše, ale podstatnou tvorivšou čiastkou prirodzenosti ľudskej. Pri smrti sa duša a telo odlúči jedno od druhého. Toto odlúčenie je akoby proti prirodzené, lebo duša túži po tele. Z mŕtvych vstanie tela zase učiní možným život dľa prirodzenosti ľudskej.

Celé telo stojí v spojení s dušou; životnou podmienkou celého tela je duša. Plodného tak ako aj smyselného života podstatou je jedna a tá istá duša, ktorá je zároveň predmetom chcenia i myslenia.

Telo je spojujúcim mostom medzi dušou a svetom a navzájom; sústava nervová je zase spojkou medzi telom a dušou. Stredišťom a zároveň najvýznamnejšou čiastkou nervovej sústavy je modzog: tu sa deje spojenie medzi dušou a telom, a zase cestou tela medzi dušou a svetom. Modzog môžeme pripodobniť k telegrafickým alebo telefonickým centrá, smysle zase ku jednotlivým staniciam. Úradník, sediaci v centre, dostáva zo všetkých strán zprávy, a navzájom zase všade podáva zprávy. Nervy prenášajú dójmy od smyslov a orgánov do modzgu a cestou modzgu do duše, a navzájom; duša pomocou modzgu rozdáva svoje rozkazy jednotlivým smyslom a údom.

Modzog je
nástrojom
duše,

2. Modzog, ako to aj za starodávna vedeli, je orgánom a nástrojom duše. Chcenie a myslenie sú duševné činy; ale následkom úzkeho spojenia duše a tela ani len chcenie a myslenie sa nemôže diať bez práce modzgu. Každá myšlienka, každé rozhodnutie vôle pôsobí istý pohyb v modzgu. Úzky pomer duše k modzgu nám rozlúšti všetky protimluvy, ktoré zvykli materialisti prednášať proti rozumnosti duše.

Zásady
materialistickej
vedy o duši.

Dľa materialistov myslenie je plodom modzgu. Podľa nich, ako vraj pečene vylučujú žľ a ľadviny moč; tak zase myšlienka je vylučbou modzgu. Zdanlivé dôvody materialistov sú nasledujúce:

a) Človek prichádza k sebavedomiu pomocou smyslov, nasledovne aj duša je smyselnou. Naša odpoveď znie: pravda je, že podmienka smyselného života, ako: vedenie, počutie atď. podmienkou je sebavedomie tak, ako podmienkou vývinu slivkového jadra je pôda, vlaha, teplo a svetlo. Následkom úzkeho

sjednotenia duše a tela, všetko naše poznanie, nasledovne aj sebavedomie, sa započína pri smyselných veciach. Ale jako možnosť rastnutia je v samom slivkovom jadre, a diamant na mieste jadra slivkového nikdy nezačne rásť, podobne aj možnosť príchodu k sebavedomiu je nie nikdy v smysloch, ale v duši. Aj zviera má cit o sebe, ale nemyslí nikdy o sebe; ono nepríde nikdy k sebavedomiu, lebo nemá rozumnej duše.

Chôdza posilňuje nohy; pohľadom sa cvičia oči; ale chôdza nestvorí nohu, ani pohľad oko. Podobne ani mysle nestvorí sebavedomia. Povestné americké dievča Elena Keller je slepé i hluchonemé; zo smyslov má jedine chmat; a predsa, nielen že má sebavedomie, ale k tomu má ešte toľko vzdelanosti, žeby jej to ktorákoľvek vzdelaná a zdravých smyslov žena závidieť mohla.

b) Materialisti aj toto hovoria: myslenie sa pomerne vyvíja s telom. Keď v starobe upadá telo, slabne vtedy aj myseľ. Zjavné je teda, že myslenie je účinkom tela. Na toto odpovedáme: telo je nástrojom duše. Predmet myslenia podávajú smysle. Detinská duša následkom necvičenia je slabá. Prirodzene, že dokiaľ sa nástroj duše nevyvinie, dokiaľ duša nemá dostatočných predmetov, že dokiaľ duša dostatočným cvikom nezmocnie; že je do tých čias aj myslenie nie dosť vyvinuté. Ale ani to je nie pravda, žeby myseľ bola vždy v pomere s vývinom tela. Dobře vychované 12-ročné dieťa lepšie rozmýšľa, ako 20-ročný nevzdelaný mladík alebo dievča, ktorého vzdelávanie premeškali. A potom, veď aj vtedy, keď už telo dosiahlo najvyšší stupeň vývinu (24. rok) — myseľ sa ešte vždy vyvíja, ba vtedy sa najlepšie vyvíja. V starobe upadá nie natoľko myseľ, ako skorej pamäť a fantázia, ktoré padajú do kruhu činnosti smyslov, a podstatne závisia od nervovej sústavy. A toto upadanie sa dostatočne vysvetlí oslabením sústavy nervovej. Veď aj sodratý a mnoho užívaný klavír sa nedá upotrebiť ku koncertom. A staroba je nie vždycky spojená s úpadkom duševného života. Pápež Lev XIII. ešte ako 90-ročný starec na smrteľnej posteli diktoval krásne básne. Sofokles vtedy vytvoril klasické dielo, keď ho chceli synovia pod kuratelu postaviť.

James Watt, Pascal, sv. Basil, veľký sv. Rehor, boli mrzáci a telesne slabí ľudia, sotva že vedeli na nohách stáť; a predsa svetom rušajúce zásady púšťali medzi ľudí; ich duševná sila by bola aj obrom ku cti slúžila.

c) Materialisti ešte i toto tvrdia: čím je vyvinutejší mod-zog, tým je vyvinutejšia aj myseľ. Nasledovne... Naša odpoveď znie: Čím je dokonalejší nástroj, tým krajšie hrá na ňom umelec. To je isté. Čisto vidíme v dejinách národov, že sa národ na veľmi vysoký stupeň vzdelanosti vyšvihne, a zase

Mylné
dedukcie
materialistov
z vývinu.

padne, trebárs modzog a hlavy sa nepremenily. Neraz vidíme, že vedomci majú pomerne malý modzog, kdežto blázni a blbci majú hodné hlavy. Bisschof odvážil modzog pätnásť múdrych ľudí: z týchto troch boli strednej veľkosti, štyroch ale mnoho menšie ako obyčajne. Modzog povestného Leibniza vážil len 1257 gr. Dollingera práve len 1207 gr., kdežto pri obyčajnom europejskom človekovi váži 1500 gr. A nájdeme nejedného robotníka, ktorého modzog váži 1900 gr. Veľryba alebo slon má väčší modzog ako človek; aj čížik má pomerne väčší modzog; či majú aj väčšie duševné vlohy?

A to je doprosta smiešne tvrdenie, že čím je viac fosforu v modzgoch, že je tým vyvinutejšia myseľ. Dľa Hyrtla, ovca aj hus majú viac fosforu v modzgoch, ako človek. A ktože bude držať tieto zvieratá za vzory rozumu? Liebig dokázal, že je v kostiach štyristo ráz toľko fosforu ako v modzgoch. Keby teda rozum závisel od množstva fosforu, vtedy by kosti boli inakším nástrojom rozumu ako modzog.

Tromf.

d) Tromfom materialistov je toto tvrdenie: Nemoc modzgu zapríčini zbláznenie; z toho vidno, že modzog je to, čo myslí. Na to poznamenávame: z úzkeho spojenia tela a duše, ako aj z toho skutku, že je modzog nástrojom duše, prirodzene nasleduje to, že nemoc tela a modzgu účinkuje na dušu. A čo je zbláznenie? Je to nie nemoc duše, lebo duša ako jednoduchá, nedeliteľná bytnosť, nemôže onemocnieť. Povedzme to v obraze, že: „že poblúdenie a hriech je nemocou duše“. Zbláznenie je nemocou nervovej sústavy. Nemocná nervová sústava podáva duši lživé obrazy, chybné dojmy; a z týchto lživých obrazov potom vynáša duša chybné úsudky. Toto je zbláznenie.

Jako lžou môžeme zaviesť trebárs i najmúdrejšieho človeka; podobne i mýlne obrazy chorej sústavy nervovej zavedú dušu. Možnosť posudzovania je u blázna. Keď sa nešťastný blázon domnieva, že má nohy zo skla, — veľmi si dá pozor na nohy; alebo, jestliže sa blázon pokladá za kráľa, od svojich priateľov požaduje úctu a poklonu. Ako na rozštiepených husliach alebo na potrhaných strunách nevie ani Paganíni zahrať, a ako na rozheganom a rozídenom klavíri nevie ani Liszt poriadnej piesne uviesť; podobne ani najväčší vedomec nevie s chorobami, uzarenými a vädňúcimi modzgami normálne a riadne myslieť.

Základnou
chybou mate-
rialistov je
zamenenie
podmienky
s príčinou.

e) Konečne i takto rozmyšľajú materialisti: isté účinky duše sú viazané k istému miestu modzgu, tak že jestli sa urazí isté miesto modzgu, prestane pamäť atď., teda modzog je prameňom duševného života. — Na toto znie naša odpoveď: aj smyselný pocit je k miestu viazaný: tak, videnie k oku, slyšanie k uchu, voňanie k nosu atď. A každý to drží za prirodzené,

že vyklaté oko nevidí, a ucho, ktoré je neschopné zachytiť a ďalej oddať vlny zvuku, nepočuje. Podobne aj duša k rozličným účinkom potrebuje rozličné čiastky, prestane i zodpovedné účinkovanie duše, jestliže len iná čiastka modzgu neprevezme úkol poranenej čiastky.

Chýrny fyziolog, Claude Bernard, hovorí: „to tvrdiť, že je myšlienka výronom modzgu — to toľko značí, ako tvrdiť, že hodičky sú výkonom času, a že pochop času je výsledkom hodinovej sústavy. Slovom, podmienku neslobodno zameniť s príčinou. Na tomto sa zvrtné všetko. A vskutku materialisti sa tým dopúšťajú najväčších chýb, keď tak rozumujú, že: bez farby a štetca niet obrazu; bez papiera, pera a atramentu niet listu; bez nástroja niet hudby; nasledovne: štetec a farba sú obraz; papier, pero a atrament sú list; nástroj je hudba. Podmienka je ešte nie príčinou, ale len prídavkom jej.

Na večnosť ostane pravdivým výklad R. Mayera, vynálezcu trvácnosti energie, že: v živom modzgu sa ustavične dejú premeny hmoty, ktoré my pohybom čiastočiek nazývame, a že účinky duše sú v úzkom spojení s účinkami modzgu. Veľkou chybou by bolo tieto dva paralelné účinky jedno s druhým stotožňovať. Známu vecou je, že bez súčasnej chemickej práce nemožno telegrafovať. Výsledok telegrafovania, alebo obsah telegrafu neslobodno držať za výsledok chemického účinkovania (akoby sama elektrika bola docielila obsah telegrafu). Tak sa to má, a to v o mnoho vyššom smysle, aj o modzgoch a myšli. Modzog je len nástrojom duše, ale je nie nikdy samou rozumnou dušou.

4. Človek a zviera: duša a pud.

1. Rastlina je živým organizmom; podobne i zviera aj človek je tým. Nasledovne rastliny, zvieratá i ľudia majú istú spoločnú vlastnosť. Tieto spoločné vlastnosti sú: organický život, stravovanie, vzrast, množenie, ktoré sú u rastlín, zvierat a ľudí podstatne totožné. Nasledovne i medzi rastlinou a človekom je istá podobnosť. Tým skorej nájdeme podobnosť medzi človekom a zvieraťom. Zvieratá (rozumieme tu vyššieho rádu zvieratá) majú tak, ako človek päť zmyslov. Smyselný život u zvieraťa ako i u človeka je podstatne ten istý. Zviera má možnosť smyselnej túžby. Aj človek má takúto možnosť túžobnú. Vnútorne organické zariadenie človeka je podstatne totožné so zvieratím. Podobnosť človeka a zvieraťa v tom pozostáva, že je u nich rovný a) život udržiavania, b) vnútorné organické zariadenie, c) smyselné poznanie, d) a smyselná túžobná možnosť. Poneváž aj človek má istý životný pud, tak ako

Podobnosť
medzi zvieratami,
rastlinami
a človekom.

aj zvierat, nasledovne mnoho spoločných vlastností nájdeme medzi človekom a zvieratom.

Jestliže sa teraz do toho zamieša už či nevedomosť alebo zlomyselná zúmyselnosť, je veľmi blízke nebezpečenstvo, že sa z *podobnosti učení rovnosť*, trebárs je medzi človekom a zvieratom podstatný rozdiel. Podstatou tohoto rozdielu je: duševný život človeka.

Aj človek
má pud.

2. Dotiaľ, dokiaľ nepríde k moci v človekovi rozum, aj človek žije pudový život. Nemluvniatko niekoľko dňové plače, keď vyhladne. Tento plač to značí, že je dieťa lačné a žeby jedlo: nasledovne primeranou vecou je jeho plač. Ale malé neviniatko nevie ničoho o tom, že k čomu slúži plač. Cieľuprimeraná činnosť bez poznania cieľu sa nazýva pudom. Aj u človeka rozumne pracujúceho sa nachodí pudová činnosť. Tak ztratí-li človek rovnováhu, bez toho, žeby na to myslel, vystre ruku a podobne.

Pud
u zvierat.

U zvierat činnosť k udržaniu jednotlivca a rasy je podivne vyvinutá; chráni sa škodlivých pokrmov, poznáva svojich nepriateľov; stavia si zodpovedný byt, stará sa opatrne o svojich potomkov atď. — Toto je pudový život u zvierat, ktorý následkom jeho primeranosti je akoby ozvenou ľudského primeraného účinkovania. Mercier, povestný neothomista, túto primeranú zvieraciu činnosť nazýva „smyslom pre dobrobyt“, sv. Tomáš ale „zvieracou múdrosťou“.

Pud sa rodí
spolu
so zvieratom.

Pud u zvierata je jeho spoluzrodenou vlastnosťou, podľa ktorej ono aj bez zkušnosti účinkuje cieľuprimerane. A ponevác aj zvieratá majú vlastnosť poznania a túžby (na pr. záznamy smyselných dôjmov, pamäť, fantáziu, spontánny, ale v úzkom smysle slova vzatý pohyb), nasledovne je veľmi prirodzené, že vlastnosť poznania a túžby u zvierat dáva istú ohebnosť pudu. Včela na pr. dierky svojho súšu vždycky v tých istých rozmeroch stavia. Pokazí-li človek včele jej začatý plášť, ona si ho naprávi. Toto je, hľa, ohybnosť. Ale táto ohybnosť siaha len po istú hranicu: včela už nevie napraviť chybu v plášti do poly dokončenom. Zaujímavé príklady donáša H. Fabre, ktorý už 40 rokov pozoruje pudový život chrobákov. „Tam máme dierky pláštu, v ktorom je už med. Keď prebodnem spodok dierok, týmito dierkami vykvapká a ztratí sa med; ale včielky zato len ďalej nosia med do nich. Človek by myslel, že ony bezodkladne opravia chybu, čoby bolo nevyhnutne potrebné; ved sa jedná o budúcom osude mladu. Toto ale darmo čakáme: včelička len ďalej nosí usilovne med, akoby sa nič nebolo stalo. Za tri hodiny pozorujem túto podivnú vec. A malá včielka, ktorá je ozaj neúnavnou, nepriloží záplatky na Danajský súdok; hlavate si myslí, že naplní nádobu bez dna, z ktorej jej stále

uniká nashromaždený med. Stále len končí svoju staviteľskú a shromažďujúcu prácu: zväčšuje steny plášťa a donáša nové hotovizne. Tridsaťdva razy vyletí pred mojimi očima, aby tu medu, tu vosku doniesla; ale ani raz jej nenapadne, aby zaplá-tala dierku na bunke plášťa. (Mercier. Psychologie I. 287.)

5. Pud sa vyvíja súčasne s telesným organizmom, mno-ho ráz behom niekoľko dní. Animalia instituta nascuntur — zvieratá sa rodia múdre, a k životu pripravené. (Seneca.) Malé kurča ešte nevyšlo z vajca, a už rozlúšti veľkolepý silový problém: svojim nadmieru ostrým zobáčikom poškrabe škrupinu vajca, a svojou pomerne slabou silou preborí na poškrabanom mieste pomerne mocnú stenu vajca. Za deň-dva už odpadne s jeho zobáčika ostrý koniec, pretože už vykonal svoju úlohu a kurča by prekážal v zobaní. A včielka taký merovedecký problém rozlúšti pri stavaní plášťov; ktorú matematická ve-da len v 18. stolytí vedela rozlúštiť s pomocou vyššej mate-matiky (najmenšia plocha — najväčší objem). A niekoľko dňo-vá včelička celkom tak stavia, ako aj stará.

Pud sa rýchle.
vyvíja.

Človek v pomere ku zvieratu sa rodí sprosté a nemotor-ne. So svojim prirodzeným pudom (plač, cicanie) by nemohlo ostať pri živote, keby nemalo rozumných rodičov. Vlastnosti človeka pri jeho narodení sú ešte len — in potentia — sú ešte len v stave možnosti; ale tieto vlastnosti sú mimoriadne pro-striedky pokroku.

Nemluvia
porovnané
so zvieratom.

V živote zvierata nemôže byť ani reči o napredovaní. Zov-ňajšie vlivy môžu síce prispôsobovať jeho pudovú činnosť; ale táto činnosť nikdy neprestúpi svoj zvláštny kruh. Znalci vtákov hneď na prvý pohľad poznajú, že ktoré hniezdo je dielom ktorého vtáka, bárs všetky hniezda tej istej rasy vtákov sú nie rovné. Včela aj za času Šalamona len tak pracovala ako dnes; lastovička za doby Abraháma celkom tým spôsobom stavala svoje hniezdo ako i teraz. Prirodzene, že pre pudovú činnosť nejstuje pochopu: pokrok.

Zviera sa neučí.
nenapreduje.

6. Činnosť pudu u zvierat, jestliže sa do neho nezamieša žiadna prekážka, je podivne cieľuprimeraná. Ale či zviera po-zná cieľ, za ktorým ide jeho pud? Sv. Tomáš tvrdí, že zviera nezná cieľumieriaceho do budúcnosti, a zkusenosť potvrdzuje toto učenie oného veľkého učenca.

Zviera
nepozná cieľu.

Lárva. (Calicurgus scurra.) Osa sa živí živým mäsom. Jako že zaopatruje osa tento pokrm pre svojho potomka? Za svoju korisť si vyberie jeden druh pavúkov. Lenže je pavúk o mnoho silnejší ako osa. Jakože učiní osa pavúka neškodným, bez toho, žeby ho zabila? Najprv pichne pavúka po hlave, s týmto oslabí jeho tykadlá, pomocou ktorých sa živí, a ktoré tvoria zbraň pavúka. Toto nadmieru presné pichnutie utráfi

Podivné
účinky osť.

veľmi významný nerv v jeho ústach. Keby osa presne neuhádla tento nerv, tykadlá pavúka by ju okamžite zabily; keby ale trafila do mozgu, zabila by svoju korisť, a nenadobudla by živého mäsa svojím potomkom. — Druhou prácou jej je zoslabenie nôh pavúka, žeby vajíčka neboly následkom pohybu znebezpečené. Osa toto tak docieli, že ho pichne pod prednými nohami na veľmi citlivom mieste, tam kde je nerv nôh. Týchto dvoje pichnutí nezabije, ale len oslabí pavúka. Teraz už osa kladie svoje vajíčka na brušnú stenu pavúka; a keď sa vajíčko vylažie, už nájde živé mäso, ktoré mu poskytuje ohlušený pavúk. — Podobnou zručnosťou odbavuje aj druhý druh vražedných osí svoju obeť, totižto hodnú popoľavú húsenicu a to tak, že ju deväť ráz tak presne pichne do boku a ju omračí, tak že vždy utraí do nervovej sústavy. (Viď Mercier. Psychologie I. 94. str.)

Či osa vie o tom, že jeho lárva potrebuje živé mäso, a že od neho závisí jej život, alebo že ona toto živé mäso len omračením zaopatrí svojmu potomkovi? Kto by na túto otázku ánom odpovedal, ten by ose takú vedu privlastňoval, jakéj nemá ani najzručnejší chyrurg na svete. Tu nemôže byť reči o učení a probovaní; tu príde k cieľu jedine umelá operácia. (H. Fabre.) Lebo, nepodari-li sa operácia, ose je koniec; poraní-li nadmieru svoju obeť, vtedy zase nepríde k pokrmu lárva, lebo kým sa osa vylažie, dotiaľ pavúk už dávno zhní.

Zvieratá
nepoznajú cieľ

Aj iné výskumy to dokazujú, že viera aj vtedy pracuje cieľuprimerane, keď nemá spôsobu poznať cieľ. Mladý vtáčik sa aj vtedy vzfahuje, trebárs ešte nikdy nevidel zimy, a trebárs by nevedel, žeby na svojom vidieku z zime nenašiel pokrm. Motýľ kladie svoje vajíčka na spodok listu kapustného alebo kalerábovho, a to preto, aby ich dážď nezmyl. Preto ich kladie na kuchyňské rastliny, aby hneď, akó sa vylažú, našly pokrm. Sám motýľ nepožíva kapustných listov. Roháč (chrobák) v lárve samčekovho vajíčka nechá miesto i pre rohy, trebárs nevie, že mu ony narastú. A cicindela tak vyhryzie do dubovej kôry diery pre svojho potomka, že je oná čiastka diery širšia, kde bude mať tento svoje krásne paročky. Piesočnatá osa zase vyhrebí jamku; omračí pavúka alebo húsenicu, zavlečie ju do jamky, a na ňu nakladie svoje vajíčka; a potom zahrebí jamku. Ona len na polovic zabije svoju obeť, aby nezhníla dotiaľ, pokiaľ sa jej vajíčka nevylašú, aby takto malý pokrm. Kdežto osa sama sa neživí zdochlinou, ale sladkými šťavami.

Tu uvedené príklady zjavne dokazujú, že zvieratá nepoznajú, nemôžu poznať cieľu do budúcnosti, ani k cieľu vedúcich prostriedkov.

V cieľuprimeranom púde zvierat sa javí Božia доброта a múdrosť.

7. Teraz ale: dľa pravidiel logiky cieľu primeraná činnosť predpokladá myslíaci a chcejúci podmet. Ale sa nevyžaduje, žeby cieľu primerane myslíaci a chcejúci bol jeden a ten istý.

Aj stroj pracuje cieľu primerane a prezradzuje myšlienku. Ale mysliteľom je nie stroj, ale vynálezca, zhotoviteľ a správca stroja. Aj strom pracuje cieľu primerane; prácu koreňov-listov ako aj činnosť všetkých častok smerujúcu k doneseniu ovocia, nevedia ani najlepšie chemici nasledovať. Strom ale nemyslí a nechce — ale myslí a žiadal ten, ktorý stvoril prírodu stromu, — Boh stvoriteľ. Podobne: aj cieľuprimerane zariadený život zvierat a ich mnoho ráz podivne vyvinutý pud ohlašuje múdrosť a dobrotu Stvoriteľa.

Príde-li zviera medzi neobyčajné pomery, hneď ho opustí jeho pud, a začne veľmi hlúpe pracovať, ako nám to dokazuje príklad včielky, ktorá nosí med do bezodného plášťa. Keď usilovnú včielku privábi oblokom do izby vôňa sladkého moku, a keď potom zatvoria oblok — ona sa dotiaľ bude o sklo búchať, dokiaľ si nerozrazí hlávku. Podložia-li pod kvočku billiardovú guľu, ona bude pekne na nej sedieť, a bude ju chcieť vyliahnúť. Jestliže kurčatá alebo iné domáce zvieratá počas ohňa vyženieme z ich bytu, ak len môžu, ony sa navrátiť do plamenného mora, ponevác ich pud do ich bytu tiahne, kde sa v najväčšej istote cítia. Teda búchaním hlavy napomína matku, aby pustila mlieko, ale to teda i vtedy bije hlavou, keď necicia, ale keď pije. Pud, trebárs ukazuje na niektorom mieste istú ohybnosť, inde zase úplne vypovie svoju službu.

8. Medzi rozumom a pudom je taká podobnosť, ako medzi hrou umelca na organe a verklom. Jednotvárna hra verkla zodpovie cieľu primeranej činnosti pudu, kdežto umelecká hra virtouza na organe sa podobá činnosti rozumu. Rozum je tvoriaci umelec: pud je ale cieľuprimerane pracujúci stroj, jehož rozumného správcu musíme mimo neho hľadať.

Paralela medzi
rozumom
a pudom.

Vliv Stvoriteľa na zvieratá nesmieme tak rozumieť, akoby Boh každé jedno zviera poháňal k jeho cieľu — ale v tom smysle, že Stvoriteľ utvoril každé zviera s takou prírodou a takou náchylnosťou, že toto zviera jeho vlastný pud núti k cieľuprimeranej činnosti.

9. Podivuhodné výsledky dressury u zvierat sú nie ich vlastným výdobytkom, ale výdobytkom ľudského rozumu. Človek vypátra náchylnosť zvierat, a svojím vlivom na ich pud prispôsobňuje a dáva smer činnosti zvierat. Opicu na príklad cvičia jej náchylnosťou k napodobňovaniu, psa alebo koňa bičom alebo jeho milým pokrmom.

Dressura
je dielom
ľudského umu.

Pred rokmi v podiv uvádzal jeden cestovateľ obecnosť so svojimi rozumnými kanálikami. Predostrel pred nich mapu Belgicka a susedných zemí. Ktokoľvek z obecnosti mohol získať kanálikov zo zemepisu. Mohli sa opýtať ktoréhokoľvek mestu na mape, kanálik priletel a ukázal ho zobáčikom. Zdan-

Rozumné
kanáliky.

livosť prevyšovala ešte tá okolnosť, že sa jedna žena pýtala o Brüseli, majiteľ ale rozumel Brügg (aspoň sa tak stváral), a hľa, kanálik neukázal Brügg, ale Brüsser. Odkiaľ mali kanálici túto zemepisnú vedu, ktorá by nejedného žiaka bola zahabila? Celá táto veda nebola nič iného, ako šikovné využitie vyživujúceho pudu kanálikov. Kanálikov kŕmieval totižto na mape. Na mieste miest sa pomocou strojov vydvihovaly malé klinčeky, na ktorých sa nachodilo zrnko. Tieto predstavenia ukazoval vždy len s lačnými kanálikami. Ktoré miesto pomenoval, tam vyskočil klinček a na ňom zrnko, po ktorom skočil lačný kanálik. Celá veda kanálikov nebola nič iného, ako illusia obečenstva (podvod).

Ešte múdrejší
berlínsky kôň:
Hanz.

Ešte zaujímavejší pád je berlínskeho koňa, menom „Hanza“. Roku 1904. vytrubovali noviny do sveta, že tento múdry kôň píše, číta a že sa rozumie aj do hudby atď., slovom: že on samostatne myslí, súdi a konzekvencie odvádza celkom tak, ako vzdelaný človek. Haeckel už volal víťazne do sveta: „Či som nepovedal už pred 30 rokmi, že medzi človekom a zvieratom niet podstatného rozdielu? Hľa, tu máte makavý dôkaz koňa pána Ostena, menom Hanza... Lenže Stumpf, správca duševného seminára, vzal pod odbornú zkúšku múdreho koňa Hanza a jeho odborná mienka účinkovala hrozne neprajne na priateľov Hanzových. Pán Strumpf totižto dokázal, že kôň Hanz nevie odpovedať na predložené mu otázky, keď nevidí svojho gazdu. Z tohoto vidno, že Hanz veru ani nečíta, ani nepíše, ani nepočuje, ale že na optický znak začne hriebsť nohou a na tento istý znak prestane. Pri tomto pohľade dostal kôň Hanz taký cvik, že dľa pohybov tváre opytujúceho sa pána začal alebo prestal hriebsť. Stumpf takto zakončil svoju odbornú mienku: „Čo ostane po tomto vede, a čo svetovému názoru? Teda zmena našej mienky o nerozumnej duši zvierata, ako to mnohí čakali, a ako sa to mnohí obávali (?) vystane. Naopak, to musíme tvrdiť, že: keďže tak šikovná a samojediná učiteľská nadanosť pána Ostena po jeho štyriročnej vytrvalej a každodenne sa opakujúcej práci nevedela vylúdiť ani len tónu pochopového myslenia — vtedy tento klasický pokus potvrdzuje to tvrdenie starodávnych filozofov, že totižto zvieratá sú nie toho schopné, aspoň štvorkopytné zvieratá nás o tom presvedčily. (Meffert: Apol. Vorträge II. 107., Wasmann: Instinkt u. Intelligenz, der kluge Hanz.)

Pokusy niektorých
zvieracích
psychologov.

8. Do psychologie zvierat nemáme priameho nahliadnutia. Človek pozoruje život a činnosť zvierat, a potom podľa svojej vnútornej zkušnosti vysvetľuje jednotlivé účinky. Preto je tu potrebná veľká opatrnosť, bez ktorej zvierací psycholog môže ľahko zájsť na ľad, ponevác svoj duševný život prenáša na ži-

vot zvierat. V tomto je v najnovšom čase Brehm najväčším majstrom. A takáto lživá zvieracia psychologia potom učíní zo zvierata mysliacu, tvoriacu a chcejúcu bytnosť. Lenže je toto nie veda, ale zneužívanie vedy.

Veľmi zaujímavé sú v tejto veci dôvody Wundtove, ktorý kedysi aj sám ľahkomyselne bral zvieraciu psychológiu: Jestliže kedysi Bákon nedostatočné vývody Aristotelesovských ľudí prirovnával ku správam, ktoré zakladal niektorý poslanec nie na presné výskumy ohľadom účinkov vlády, ale na mestské klepy, — vtedy tento obraz veľmi dobre pasuje na zvieraciu psychológiu dnešnej doby. Veď dnes tak veľmi vychytená psychologia zvierat pozostáva v tom, že úkazy duševného života nevidia za také, ako sa ony ukazujú v priamom, a od predsudkov slobodnom pochopovaní, — ale že vedomci kladú do nich svoje vlastné reflexie. A potom z tohoto zachádzania s psychológiou zvierat nutne to nasleduje, že účinky zvierat počnúc od najnižších až po najvyššie za rozumné činy pokladajú. Jestliže sa nejaký životný zjav tak ukazuje, žeby on *mohol byť* výsledkom výskumov a dedukcií; toto je pre nich už dostatočným dôkazom, žeby oni tvrdili, že sa takéto výskumy a dedukcie v *skutočnosti* aj udaly... Tá otázka, že: či tu niet aj inej jednoduchejšej udalosti? otáznym ani len nenapadne; lebo kde len majú príležitosť seba samých zkúšať, tam hneď aj nájdú skutočnosť v reflexii vo svojom samom povedomí. A ku tým chybám, ktoré pochádzajú z nepoznania duševného stavu, pridruží sa ešte u mnohého zvieracieho psychologa i tá náchylnosť, že rozumné, totižto bezvedomé, cieľuprimerané činy zvierat vidia v jagajúcom svetle. A táto radosť, ktorá sa rodí z oddanosti k veci, sa potom v podobných pádoch aj mimovoľne stane takou snahou, žeby čím zaujímavejšie veci zbadali. A kde už i tak chýbá úzda vedeckej kritiky, fantázia skúmateľa dobroprajne vycifruje zjavy slobodne vybájenými príčinami. A následkom toho, keby tieto zjavy boli i pravdivé, na základe takéhoto násilného vysvetľovania psychologa, ktoré on síce niekedy i mimovoľne zamieša do svojich výskumov, sa potom aj tie samé udalosti javia vo *falošnom svetle*. Na toto vzťahujúce sa dôkazy ukazujú sa skoro na každej strane diel pojednávajúcich o zvieracej psychologii. Aesop svoje zvieracie rozprávky pomenoval aspoň fabulami; istí moderní zvierací psychologovia ale svoje básne nazývajú vedou.

Výroky
Wundtove.

9. Zviera je nie mechanizmus. Život zvierata sa nedá vysvetliť fyzickými a chemickými silami. Ani zásada životná rastlín nevie vysvetliť činnosť zvierata, pretože je toto citový život; citová obrazotvornosť, fantázia, pamäť; toto všetko vyžaduje vyššiu duševnú zásadu. Táto životná zásada je zvieracia Duša zvierata.

duša, ktorá sa s telom rodí, ale aj s telom naraz zahynie. Zvieracia duša je jednotná, ale nie jednoduchá a nerozdielna, lebo veď ku pr. cit chmatu má objem (keď ruku položíme na mramorovú platňu, a jeden palec zodvihneme, pocit sa umenšuje). Duša zvierafa je nie duch; lebo to, čo sa nikdy nad hmotu nerozprestere, to nemôže byť duchovné. Poznanie alebo túžba zvierafa sa nikdy nerozprestiera na abstraktné a duševné veci, ono ostane vždycky len v obore citlivých a hmotných vecí.

Zdanlivá
múdrost.

Zaujímavý príklad vzťahuje sa na túto vec, spomína povestný Mercier. (Psychologie I. 285.) „Niektorý sa chce člnkovať, ale člnok je mokrý a špinavý. Člnok si zvyknul riadne so špondiou utrieť; lenže teraz nemá špondie pri ruke. Dá teda znamenie svojmu psovi, žeby potreboval špondiu. Čo sa nestane? Pes sa rozbekne domov a donesie špondiu. Či tento skutok psa je nie výsledkom rozumovej činnosti? „Ani reči“ — hovorí Mercier. Tu niet o inom reči, ako o zachytení konkrétnych vzťahov. Dajme tomu ale, že pes nenájde tej špondie, ktorú zvyknul jeho pán upotrebovať. Keby ale miesto toho doniesol handru na utieranie, ktorú on v ruke jeho pána nikdy nevidel, vtedy by skutok psa celkom iné označoval. To by dokazovalo, že ten pes v špondii a handre nevidel len konkrétne veci, ale že ztiahol s nich ich spoločnú vlastnosť, že totižto obidvoje vypije vodu.“ Poznanie abstraktných a všeobecných vecí, to je intelligencia, to je rozum. Zamenenie citových obrazov, to je len zvieracia múdrost, ktorú v tomto príklade citová pamäť psova rozlúštila. Zviera pozná to, čo mu je milé a užitočné, — alebo čo mu škodí. Príjemné a užitočné veci vábia jeho túžobné vlastnosti, nepríjemné a škodné veci zase opačne účinkujú naň. Takto sa vyvíja spontánny pohyb u zvierat.

Miesto čínov
u zvieracej
duši.

Vlastnosť poznania u zvierafa ostáva vždycky v obore citových vecí. Zviera nikdy nepozná abstraktné, duševné veci. A práve preto, a) nevie si utvoriť pochopu, b) tým menej vie súdiť a konzekvencie vzťahovať, c) nehovorí, lebo nezná čo povedať, nemá myšlienky (reč je vyjadrenie myšlienky), d) nepozná pomer cieľu a prostriedkov, a preto ono nikdy nezhotoví nástroj (žeby opice používaly odlomené haluzi za paličku, to patrí do sveta bájok); e) nikdy nevynájde nových cieľov a k nim potrebných prostriedkov — slovom, zviera je pokroku neschopné. f) Trebárs sa voľne pohybuje, nemá slobodnej vôle, lebo jeho pohyb zapríčiňujú výlučne zovňajšie dôjmy a náchylnosť jeho ústrojnosti.

Výrok
D. Straussa.

Aj sám Strauss, ktorý sa stal materialistom, toto tvrdí: „Zviera sa rozpomätá, predstaví si rozličné udalosti a podľa nich sa riadi; — ale všeobecnej zásady, opravdivej myšlienky z toho nevyvedie.“

Zviera svoj hlad, bolesť alebo sýtosť ukazuje hlasmi. Ale toto je nie rozumná mluva, toto je nie reč. V ľudskej mluve citoslovky zodpovedajú zvieracím hlasom (ako k. pr. ah, jaj). Tieto podobne vyjadrujú cit, ale nie myšlienku, a sú pusté čiastky ľudskej mluvy. Človek ešte aj city svoje vyjadruje abstraktne a v myšlienkach.

Veľký
význam reči.

Zviera má tiež nástroj reči, jazyk; nasledovne chyba toho, že nevie hovoriť, je nie v organizme. „Jazyk opice je celkom tak dokonalý ako človeka. Že zvieratá nevedia mluviť, príčinou toho je nie nedostatok nástrojov; veď sa nájdú zvieratá, ktoré sa naučily jednotlivé slová, ba celé vety vypovedať.“ (Buffon Hist. nat. XV. k 32.) Zviera jedine preto nehovorí, lebo nevie čo povedať, nemá myšlienky. Aj z tej reči, ktorá sa dá docieliť dresúrou, chýbi duša reči, totižto myšlienka.

Aj menej vzdelanému človekovi napadne jazyk a veľiká skutočnosť reči, ktorej význam povestný jazykovedomec takto vyjadril: „Pytevnej prekážky nemáme, prečo by zviera nemohlo hovoriť. Zviera by len vtedy mohlo hovoriť, keby sa stalo mysliacou bytnosťou, — lenže vtedy by už nebolo zvieratom, ale človekom. Človek hovorí, kdežto zviera ešte nevypustilo jedného rozumného slova. Reč je našim Rubikonom, ktorý zviera nikdy neprestúpi. Toto je našou odpoveďou pre tých, ktorí hovoria o pokroku a nazdávajú sa, že aspoň stopy ľudských vlastností našli v opíciach, a chcú dokázať to, že je človek len také zviera, ktoré má prednosti a ktoré zvíťazilo v boji o jestvovanie. Reč je niečo nápadnejšieho, ako taký alebo onaký záhyb modzgu. Tu sa nedá rozumkovať. Žiadna prirodzená udalosť nebude vedieť zo spevu vtákov alebo z hlasov zvierat význam majúce slová vyčítať. (Meffert. Ap. Vorträge. II. 211.)

Svedectvo
Max Müllera
o reči.

Ponevác nemajú zvieratá rozumnej duše, preto z ich života chýbí všetko to, čo je výsledkom rozumnej prirodzenosti človeka: a) zviera nemá reči, lebo nemá myšlienky, ktorú by vyjadriilo; b) zviera nemá náboženstva, kdežto človek mal vždy a všade náboženstvo; c) zviera nemá svedomia ani mravu; d) zviera nemá vedy ani umenia; e) zviera je neschopné pokroku a zdokonaľovania; slovom: človeka od zvierata celé svety oddeľujú, a síce divné svety ducha, ktoré sú síce vystavené na citovom svete, ale siahajú vysoko nad citový svet, hore do večnosti, až k samému Bohu.

Čínska stena
medzi človekom
a zvieratom.

B) Duša ľudská je nesmrteľná.

1. Pochop a poznanie nesmrteľnosti.

1. Z váľajúceho domu sa vysťahujú obyvatelia. Keď sa už počne váľaf telo a nebude už síce, žeby bolo bydlom a nástrojom duše, duša vytiahne z neho. Toto je smrť, po ktorej potom

Hranica.

duša i telo o sebe prebývajú. Okamžik odlúčenia duše od tela nevie ani najvýtečnejší lekár udať; lebo veď sa život môže celé dni skrývať, a chemické a fyzické sily ešte i po odlúčení duše ďalej účinkujú, ba aj jednotlivé nástroje ešte ďalej konajú svoju zvyčajnú prácu. Otázka je teda, či posledný úder srdca opravdu značí smrť.

Hľadajú-li lekári neverci v mŕtvom tele dušu, — toto môžeme pomenovať, nejasným žartom alebo obmedzenosťou. Ktorýže múdry človek bude nožom, a to ešte v mŕtvom tele dušu hľadať? Cele týmto spôsobom by mohol poľovať kliešťami i na myšlienky...

Vedecké
poznanie ne-
smrteľnosti.

2. Duša, ako duchovná bytosť nemôže byť predmetom citových skúseností. Dokiaľ duša pracuje pomocou tela, dotiaľ môžeme vidieť jej činnosť, z ktorej môžeme správne na dušu uzatvárať; akonáhle ale smrťou sa odlúči duša, viac ju už citové poznanie nedosiahne, ale ju ovšem dosiahne vedecké duševné poznanie. Nesmrteľnosť je predmetom nielen viery, ale aj vedeckého poznania. Nasledovať zo skutkov, z iste poznaných právd, s určitou logikou na neznáme následky; toto sa menuje vedeckým postupovaním.

a) Prirodzenosť duše poznávame z jej činnosti; a z jednoduchej prirodzenosti duše môže uzatvárať na jej posmrtný osud. b) Podobne poznáme pudové túžby a žiadosti duše. A jako z nástrojov a pudov zvierat uzatvárame, že nástrojom a pudom zodpovedajú isté veci; (ku pr. že keď sú uši, musia byť aj hlasy; súli-li oči, musí byť aj svetlo; je-li pud vzťahovania sa, následovne musia byť aj teplejšie kraje — ďalej keď vidíme, že vták, alebo chrobák má dlhý zobák, uzatvárame, že si on svoj pokrm berie z hlbokých kališkov kvetín); podobne môžeme z pudových žiadostí a snáh duše uzavierať, že tieto túžby musia mať aj zodpovedné predmety. c) A pretože konečne, svety pravdy celkom tak, ako aj hmotný svet nepozostávajú z jednotlivých od seba neodvislých čiastok, ale že pravdy tvoria organický a dokonalý celok; preto z poznaných čiastok svetov pravdy môžeme uzatvárať i na nepoznané. Poznanie pod a) a b) bodom tvorí predmet prirodzenej vedy, pod c) ale znamená filozofické poznanie.

Dušu nemôžeme si predstaviť ani v našom pozemskom živote, trebárs myslíme o nej. Podobne si nevieme predstaviť poznanie a chcenie bez smyslov, lebo veď počas celého nášho života len pomocou smyslov poznávame a chceme. Ale z toho, že my za živa len pomocou mozgu poznávame, nenásleduje, žeby bez mozgu nebolo myšlienky. Vtedy by ani Boh nemohol myslieť, lebo veď ani tento nemá mozgu. — A vskutku Du Bois Reymond sa s tým postavil na posmech, keď tvrdil, že keď

je mysliaci Boh, že musí mať niekde aj modzog. A predsa slepý, sprostý alebo zlostný to musí byť, ktorý by vo svete nepoznal myšlienky Božie. Obyčajné ponímanie materialistov je zovšeobecňovanie, že ponevác je ono v týchto alebo oných okolnostiach takto a takto, — nasledovne to musí tak vždycky byť. Toto rozumkovanie tak znie, že ponevác lekár nevie poradiť tomuto alebo tamtomu nemocnému, zvyšné je lekára vôbec volať k nemocnému, daktorého dieťaťa sa učenie vôbec nechytí, nasledovne škoda sa s učením trápiť; alebo: mnoho milionov ľudí nezná lyžky a vidličky, teda veľmi mnoho milionov žije z povetria, lebo neznajú nástrojov na jedenie.

Keby sa trestanec, ktorý sa má vyslobodiť zo žalára, večer predtým postavil do obločka a rozumkoval by, posiaľ som aspoň týmto úzkym obločkom dostával svetlo, od terajška ako že budem vidieť? Odpovedali by sme mu, načo že ti je oblok, keď sa vyslobodíš z väzenia? Po smrti prestanú tie účinky, ku ktorým sa požaduje modzog (ku pr. citové poznanie, obrazotvornosť).

Duša je čistá poznávajúca a chcejúca možnosť; ona nepotrebuje obloka, smyslov, aby mohla myslieť a chcieť.

Teraz poznávame hmotné veci pomocou smyselných obrazov, duševné ale s abstrahovaním a odvádzaním, po smrti ale poznáva duša duchovnými obrazmi. Tie známosti, ktoré si duša pomocou smyslového poznania za živa nadobudla, podrží si aj po smrti. Pri smrti, keď sa človek lúči, je on dľa nášho úsudku bez vedomia, totižto: nevie o svete; ale o tom nemáme vedomosti, žeby duša nevedela o sebe. Ináč, veď aj v spánku je človek bez vedomia a predsa príde každé ráno k povedomiu. Prečo by teda aj po smrti nemala duša prísť k povedomiu? ... Toto je predsa len možnosťou. Že duša musí mať aj po smrti povedomie, to dosvedčujú dôkazy nesmrteľnosti.

3. Rímsky básnik, ktorý bol presvedčený o kráse svojej múzy, toto hovorí: „non omnis moriar. — Nezmrem celkom“. Aj toto je jeden druh nesmrteľnosti v pamäti života a potomstva. Toto je ale nie pravá nesmrteľnosť. Pantheisti tvrdia, že „duša nezomre a nezahynie — ale že sa človek po smrti vtopí do všehomíru“. Ani toto je nie pravá nesmrteľnosť.

Opravdivá nesmrteľnosť pozostáva v tom: a) že duša ostáva po smrti; b) že si podrží sebavedomie, t. j. že sa pozná za takú, akou bola predtým.

Keby duša po smrti nemala sebavedomia, vtedy by pre nás bolo ľahostajným jej jestvovanie. Ztrata sebavedomia sa vyrovná zaniknutiu. O posmrtných tajnostiach hovoril P. Kristus vo svojom podobenstve o boháčovi a chudobnom Lazárovi. (Luk. 16, 19—31.) Niektorý sv. otec toto vyprávania drží za skutočnosť a nie podobenstvo. Či už takto alebo tak vezmeme tú vec, zrno je to, pravda je v tom, že duša i po smrti má sebavedomie.

Pochop
nesmrteľnosti.

2. Duša je jednoduchá a preto nesmrteľná.

Duša sa nemôže
podeliť na
čiasťky, lebo
je jednoduchá.

1. Telo sa po smrti rozdelí na čiasťky. Ale zato sa ani len jediná čiasťčka tela neztratí; zásada o nepominuteľnosti hmoty sa vzťahuje aj na ľudské telo. V celej prírode nenájdeme takej sily, ktorá by niečo mohla zničiť. Ani sám všemohúci Boh nemôže tou mocou obdať nejakého tvora, aby mohol zničiť niečo. K zničeniu je potrebná celkom taká moc, ako ku stvoreniu, stvorenie je ale vlastnosťou nekonečnej prirodzenosti Božej; konečná bytnosť nemôže byť nosičkou nekonečnej moci.

Keďže sa ani len jediná čiasťčka z čiasťok tvoriacich telo ztratí nemôže, tým menej možno zničiť dušu, ktorá nepozostáva z čiasťok, a ktorá sa následkom svojej jednoduchej prírody nemôže na čiasťky deliť.

Nadprirodzený život duše (posväcujúcu milosť) môže človek vyhasiť, duša môže pre Boha zomrieť, ale prirodzený život duše nemôže žiadna moc zničiť. Človek alebo nejaká iná prirodzená sila môže donútiť dušu, aby sa odlúčila; — ale ani telo, ani dušu nemôže vsotiť do nečistoty. Duša je, a preto jestvovať bude na večnosť.

Dôkaz vzatý
z energii.

Dľa zákonov fyziky množstvo energii je vo všemíre stále. To toľko znamená, že prirodzené sily nemôžu ani zväčšiť, ani zmenšiť fyzické a chemické sily. Keďže sa teda ani energia mŕtvej hmoty nemôže ztratíť; ako žeby zanikla duša, najhlavnejšia a najpodivnejšia energia celej prírody.

Boh nezničí
dušu.

2. Jediné ten by mohol zničiť dušu, ktorý ju stvoril. Boh ale ani hmotu, ani silu nezničí: tým menej zničí dušu. Vôľu Božiu ohľadom duše nám povie sama príroda duše; jestliže je duša jednoduchá a nemôže sa zkaziť, je to znakom toho, že ju Boh nechce zničiť.

Boh stvoril všetko z lásky, a nevezme od svojich tvorov svoj najveľkodušnejší dar: jestvovanie. Veda tvrdí, že bude dakedy koniec sveta. Toto isté hlása aj zjavenie, ale hneď aj toto dokladá: „A hľa, utvorim nový svet a nové nebesá, v ktorých prebýva pravda“ (Izai. 65, 17. Peter II. 3, 13.).

Aj geologia to dokazuje, že naša zem už viac premien zkusila. Dejiny zeme hovoria o stálom vývine. Vrcholom tohto pokroku bude oslávené kráľovstvo ľudí pod panstvom Kristovým.

Zničenie duše
by nebolo
Boha dôstojné.

3. Človek je jedinou bytnosťou v celej prírode, ktorá vie porozumieť reč a cieľ stvorenia. Jako Dante alebo Ráfael nie preto vytvorili svoje umelecké diela, aby ich zase o deň dva zničili; podobne ani Boh nemohol stvoriť rozumnú bytnosť, človeka totižto len na niekoľko rokov.

„Dva pôžitky sú na svete: pôžitok rozumu, ktorý nájde svoje uspokojenie vo vede: pôžitok srdca, ktorý v tom pozostáva, že si ľudia uľavujú ťažkosti a útrapy života. Keby úlohou najvyššej bytnosti bolo to, žeby na rozličných nebeských tele-

sách také bytnosti stvoril, ktorým by poskytoval pôžitok, ale tak, žeby tieto len 80—90 rokov žily, to by bol veľmi biedny úmysel. Ale aj to, keby duša žila za 80—90 milionov rokov a potom by zanikla, aj táto radosť by sa hodila len do cmi-tera.“ (Gaus, matematik.) Slovom: to by nebolo dôstojné najvyšš múdreho Boha, žeby tak umelé dielo, ako je duša ľudská, zničil.

4. Jako „ja“ sa vždy za jedno a to isté drží, trebárs by človek na zemi aj vek Matuzalema dožil, bársby sa okolo neho, alebo aj v samom ľudskom tele všetko bolo premenilo; predsa aj vo večnosti by sa len za to isté pokladalo. Bez stálosti seba-vedomia by sa po istých rokoch hriešnik nemohol potrestať, lebo by vtedy bol už niekto iný potrestaný. Večná odplata ako aj pokuta predpokladá stálosť sebavedomia.

Dľa náuky fyziologie sa telo ľudské behom 70 rokov aj desaťkrát obnoví; ale preto v podstate ono zostane len tým istým, totižto našim telom počas celého života. Toto obnovenie sa tela ľudského úplne zničí objekcie Häcklove donesené proti tela zmŕtvych vzkrieseniu. „Behom časov — hovorí Häckel — jeden a ten istý prvok je čiastkou rozličného tela ľudského: či bude teda tento prvok po vzkriesení?“ Totožnosť tela vôbec vyžaduje totožnosť prvkov, lebo veď by v tom páde už v tomto živote každý deň iné a iné bolo naše telo, ponevác sa čiastky jeho každodenne menia. Všemír má dosť prvkov železa, vápna, vody atď., aby sa mohlo telo každého človeka poznové vybudovať. A konečne, keby nebolo dosť prvkov, je Boh v stave ešte stvoril. Bo veď ten istý Boh, ktorý stvoril človeka, ho aj z mŕtvych vzkriesi.

Povedomie
života
a večnosti
je stále.

3. Prírodzenosť rozumu poukazuje na nesmrteľnosť.

1. Jestliže už rozumný a sebavedomý človek má stále cieľ pred očami; čím viac to platí o Bohu. Boh nič nekoná bez účelu. A ponevác Boh všetko stvoril cieľuprimerane, nasledovne z prírodzenosti vecí môžeme ich cieľ vyčítať. Oheň vždy a všade hreje a svieti. Z tohoto môžeme právom uzatvárať, že cieľom ohňa je svietenie a hriatie.

Spolitosť
medzi prírodou
a cieľom vecí.

Duša ľudská *poznáva* a *chce*. Cieľom duše je teda poznanie a chcenie. Tieto dve vlastnosti duše poukazujú na jej nesmrteľnosť.

Dvojnásobná
činnosť duše
poukazuje na
nesmrteľnosť.

2. Predmetom a pokrmom rozumu je pravda. A jako je pravda večná: tak aj duša, ktorá požíva večný pokrm, je večná.

Duša žije
večne, lebo
večná pravda
je jej pokrmom.

Predmetom rozumu je pravda v rozličných svojich podobách: pravda v prírode, pravda vo vede atď. Prameňom a základom pravdy ale je sám Boh. Pravda je príbuznou, obživujú-

cim povetrím a svetlom duše. Jako fyzické svetlo a oko sú jedno pre druhé, tak aj duša a pravda patria spolu a sú jedna pre druhú. A duša je len vtedy blažená, keď nájde pravdu. Starý Archimedes nahý vyskočil z kúpeľa a volal po ulici „eureka, eureka“ — našiel som, našiel som, vtedy keď prišiel na kľb nejakej matematickej pravdy. Mýli-li sa rozum, duša je nešťastná a nespokojná. A možno, že duša niekedy ustane v hľadaní pravdy, — ale nikdy neustane v túžbe po pravde. Ba aj dokonalosť samého rozumu stojí v pomere s poznaním pravdy. Čím bližšie príde rozum k pravde, menovite k Bohu, ako prameňu pravdy; tým dokonalejšia je duša. Boh, tento prameň a základ pravdy je večný. Podobne aj pravda je večná a duša je nesmrteľná, pretože stojí v pomere s pravdou a s jej večným základom.

To, čo je s Bohom v priamom pomere, nemôže zahynúť: „Jako smysle preto, že je telo porušiteľné, vidia len pomínutelné veci; tak aj duša, pretože ona len o nesmrteľných veciach rozjíma, musí byť nesmrteľná.“ (Sv. Athanas. Adv. Gentiles č. 33.)

„Duševný človek stojí v pomere s celým svetom a s jeho duševným základom. Zpomedzi všetkých obyvateľov zeme jedine on má potrebu náboženstva, alebo rieknime, tušenie o nekonečnom, túžbu po nekonečnom, ktorá hýbe dejinami človečenstva a ktorá sa odblekuje v rozličných náboženstvách...“ Jestvovanie človeka teda nemôže byť prikované k zemi. Myšlienka na večnosť je prvý čin nesmrteľnosti. A tak pozorovanie prírody nás vedie k tej istej náuke, ktorú Písmo sv. detinskými slovami vyjadruje. (Baer. biolog.)

Veda
neukojí dušu.

Či rozum dosiahne tu na zemi svoj predmet, pravdu totižto? Sokrates, ktorý celý svoj život ztrávil v rozumkovaní, toto hovorí o sebe: „Preto som múdrejší nad iných, pretože viem, že nič neviem.“ Alebo či moderný človek pokroku a pravdy dosiahne pravdu? „Vede sa pošťastilo niekoľko zaujímavých problémov rozlúštiť, — za to ale nerozptýlila, ba ešte zväčšila panujúce tajomstvo.“ (Young C. A., chýrny americký hvezdár, vo svojej reči 1884. vo Philadalfii. — La Place, Newton soznania 41. str.) Göthe, táto modla moderného sveta, toto hovorí posmešne o svete:

„Tu stojím ako blázon
a som múdry, ako som bol,
a badám, že nič nevieme,
tá vec kruší moje srdce.“

(Faust.)

Reymond Dubois vystúpi na verejnosť a v mene prírodných vied, ktoré on najviac povzniesol, zavolá do sveta túto zdrcujúcu pravdu: „Ignoramus, et ignorabimus.“ — Neznáme, a nebudeme znať. Brünetiére sa nebojí, že bude zavrátený, keď hovorí o „bankrotte vedy“.

Duša žijú po pravde. Aj starý nepriateľ pokolenia ľudského znal tento fah duše, a preto ju na tomto bode napadnul:

Eritis sicut dii, scientes bonum et malum. — Budete ako bohovia, znajúc dobré i zlé.“ (I. Mojž. 3, 5.) Smäd a večité nenasýtenie je položením duše na zemi.

Pud zvieraťa je hneď ukojený, ako dosiahne svoj predmet. Rozum ale nevie tu docieľiť pravdy v celej jej podstate. Nasledovne pre dušu musí jestvovať taká *budúcnosť*, v ktorej sa považajú všetky ohrady poznania, a duša v Bohu, ako v stredobode, nájde svoju pravdu.

Jako pud dosiahne svoj predmet, tak aj duša musí dosiahnuť pravdu.

Načo by bola taká škola, v ktorej sa nenaučil žiak ani abc? A pozemský život je práve takouto školou pre človeka. Nenájdeme takého učenca, ktorý by z knihy prírody bol ďalej prišiel, ako ku syllabizovaniu. Jako sa v prírode nachodí hojnosť svetla pre oko; tak aj pre dušu musí svitnúť slnko jej pravdy!...

4. Snaha vôle vyžaduje život večný.

I. *Blaženosť*, toto je to kúzlo, ktoré drží srdce ľudské vo večnom nepokoji. „Všetci túžime po blaženosti. Nešťastnými nechceme byť; ba toto ani len chcieť nemôžeme.“ (Sv. Augustín. De Trinit. XIII. 4.) Aj po hriechu len preto túži človek, pretože tento — bár mýlne — za užitočný a príjemný drží pre seba.

Duša túži po blaženosti.

Keď sa človek zapomnúť na svoju duševnú prirodzenosť ponorí do smyselných vecí a chce za každú cenu požívať, — padne do záhuby, nešťastia a najbiednejšej slúžobnosti. Každá smyselná rozkoš je v svojom základe len dráždenie nervov. Človeka nič tak rýchle nezničí, ako práve smyselná rozkoš. Odtiaľ je-to, že od hmotnej kultúry zachvátené národy zpusťnú a zahynú. Prehnaná kultúra ženie rozum do smyselnej služby a všetka jeho snaha smeruje na zadováženie nových a nových smyselných vecí. Ponevác sa ale smysle nikdy nenasýtia, a k tomu ešte i okypetjú v nemiernom požívaní: za nimi chodí bieda a bolesť.

Smyselné rozkoše neuspokoľujú.

Snáď kultúra ducha bude ten nadzemský pokrm, ktorým sa duša do blaženosti nasýti? ... Nechže nám odpovie ten duchovný obor, ktorého jeho vrstovníci za miláčka bohov držali: „V základoch takto hovorí — nebol môj život ničím iným, ako únava a práca. Opravdu môžem tvrdiť, že som počas môj-

Ani duševná kultúra nenasýti dušu

ho 75-ročného života nebol ani za 4 týždne spokojným. Môj život bol taký, ako gúľanie kameňa, ktorý som musel stále zdvíhovať.“ (Göthe.) A druhá podobná veličina Bismark drží ten deň za najšťastnejší v svojom živote, keď prvého zajaca zastrelil. A títo dvaja ľudia už ozaj mali všetko, po čom svet túži. Od Bismarkovho soznania je ani najmenej nie odchodnejšie svedectvo toho francúzskeho učenca, ktorý za najšťastlivejšiu dobu svojho života držal tie štyri týždne, keď ležal nemocný v týfuse, lebo vtedy aspoň zkusil nežistnú lásku opatrujúcich ho mnišiek. Pri hľadaní blaženosti všetci učitelia prišli k tej Šalamonovej výpovedi: „Márnosť nad márnosťou, a všetko márnosť.“ (Eccles. 1, 2.) a toho držali za najšťastnejšieho, ktorý sa ešte nenarodil.

Človek už i preto nemôže byť šťastným na zemi, pretože jeho poznanie je nedokonalé, a preto zriedka nachádza to, čo ho oblažuje. Krásne o tom napísal jeden mladík: „Keby ti zem otvorila svoje útroby, dala všetky svoje zlaté poklady; keby slnko na teba vylialo všetky svoje zlaté lúče, a keby zem všetku svoju rozkošnú vôňu vyliala okolo teba; ani vtedy sa nebudeš blaženým cítiť, pretože je v tebe ešte niečo, čo nenašlo ukojenia: jedna čiastka, totižto tvojej duše, ktorá plače.“ (Eötvös „Karthausi“, ktorú napísal v svojom 24. roku.)

Ponevác na zemi niet pre človeka uspokojúcej blaženosti, musí ona byť na druhom svete.

Dve veci sú isté: a) človek túžobne očakáva blaženosť a uspokojenie, b) táto túžba po blaženosti nenájde na zemi ukojenia, pretože sa pozemský život podobá onej skaline, v ktorej sa len poriadku nachodí zrnko zlata. Príroda ale len v mimoriadnych pádoch, a to len vtedy, keď ju niečo pomýli, donáša ohavy. Tvory sú riadne cieľom svojím primerane usporiadané. Keďže teda túžba človeka po blaženosti na zemi nedôjde ukojenia; vtedy je isté, že je on nielen pre zem stvorený, a že po pozemskom živote musí iný nasledovať, v ktorom túžba človeka ukojenia dôjde. Boh totižto lživú neukojiteľnú túžbu nemôhol vstúpiť do ľudského srdca.

Impossibile est, esse appetitum naturalem frustra. — Nemožné je, žeby prirodzená túžba bola neukojiteľná. (Sv. Tomáš.) Vskutku prirodzená žiadosť, ako na pr. hlad, nemôže ostať neukojiteľným. Toto je zákon prírody, ktorý platí i o človekovi. Jako má príroda dostatočnosť pokrmu k ukojeniu hladu: podobne aj duševný hlad po blaženosti musí byť ukojený.

Blaženosť čistého svedomia.

Pravá blaženosť na zemi je povedomie čistého svedomia, tojest to povedomie: že si svoj život dľa Božích úmyslov zariaďujeme. Táto blaženosť ale je už nie ovocím zeme, ona je už predchutou budúcej blaženosti, nakoľko sa ona rodí v lúčoch večnosti a poukazuje na plnosť blaženého života. Keď niekto, tak iste človek čistého svedomia sa zhrozí myšlienky zaniknutia.

2. „Príroda nič nekoná márne. Každá rozumná bytnosť túži po osobnom trvaní. Rozdiel je nasledujúci: tie bytnosti, ktoré znajú len terajší okamžik, — len po prítomnosti túžia a nie po večnom jestvovaní; tie bytnosti ale, ktoré znajú večnosť, nutne túžia po večnom bytí. A práve preto je nemožné, aby niekdy zanikly. (Sv. Tomáš. *Contra gentes* II. 79.)

Dôvodenie
sv. Tomáša
prirodzenej
túžby.

Základnou vlastnosťou prirodzenosti ľudskej je túžba po živote večnom. Čo zná vzťahujúci sa vták o cudzích krajinách, o teplejších krajoch? Pud jeho ho núti vzťahovať sa a neklame sa. Čo zná roháč o vajíčku svojho samčeka? A predsa tomuto väčšiu lárvu usnuje, ako samičke, aby sa mu rôžky vmestily. Tá istá múdrosť a moc, ktorá vštepila do zvierat pud pravdy, nemôže do srdca človeka nepravdy uložiť. Keby bol Boh človeka len pre túto zem stvoril, istotne by ho bol ušetril od myšlienky na večnosť, ktorá by bola bez ukojenia páliacou ho bolesťou.

5. Pravda vyžaduje nesmrteľnosť.

1. Požiadavkom pravdy je, žeby osud človeka bol primeraný jeho mravnej hodnote; slovom: ctnosti patrí odplata, hriechu ale pokuta. Ale kde na okršleku zemskom nájdeme tú súdnu stolicu, ktorá by ľuďom pravdu a to úplnú pravdu prislúchovala?

Pravda vyžaduje mravnej hodnote primeranú odplatu alebo trest

a) „De internis non iudicat praetor = o vnútorných veciach sudca nesúdi“, je jednou základnou pravdou zemských súdov, čím dokazujú svoju slabosť. Skutkom je, že pravú cenu človeka vie len vševéduce oko oceniť, ktoré skúma srdcia i ľadviny;

V pozemskom živote pravda nevláda.

b) zemská spravodlivosť je tak nedokonalá, že sa na odplatu pravdy ani nepodujma.

c) Niektorý hriech tresce síce súd, — ale darmo má on oči zaviazané, jeho stranníckosť je mnoho ráz až povestná. Keď nie aj vždycky, ale veľmi často sa stáva, že veľkých zlodejov pustí utekať, malých ale do žalárov zatvára, ako to hovorieval Pázmán: „malí zloději dostávajú konopnú žinku, veľkí ale zlaté retiazky“. Mnoho ráz sa aj to stáva, že veľký zlodej pokutuje malých, a veľký hriešnik súdi nad malými.

d) Mnoho ráz ale trestné rameno súdu ani len nedostihne hriešnika. Jestliže niekto lúpi, zabíja, nevinných utláča... a potom sa zastrelí, kdeže je potom jeho pokuta?

e) Justícia mnoho ráz i pri najlepšej vôli nemôže prislúžiť úplnú pravdu. Vraha obesia, čo majú urobiť tomu, ktorý sto ľudí zavraždil?

2. Snáď aspoň Boh dá úplnú odplatu ctnosti a hriechu na tomto svete? Prst Boží síce je nie ukrátený. Mnoho ráz tresce a to hrozne hriešnika, ale len *niekedy*. Aj dobré odpláca s po-

Ani Božia spravodlivosť je nie úplná na zemi.

kojom svedomia: ale toto môže byť len závdavkom pravej odplaty. S ctnosťou je spojené sebazaprenie, obeta a boj, mnoho ráz aj duševné trápenie. A potom kdeže je odmena zaznanej a prenasledovanej nevinnosti? Kdeže je koruna milionom mučedníkov viery a povinnosti? ... Aj pre zlostníka je trestom hryzenie jeho svedomia. Ale veď práve zlostník vie zatupiť a ohlušovať svoje svedomie. A konečne: čože má za smysel hryzenie svedomia, jestliže niet sudcu nad oblakmi? Aj zlostníka len preto trápi svedomie, pretože sa obáva posmrtného trestu. Neni-li záhrobného súdu, prestáva aj svedomie. Mnohý celý svoj život nebol zdravý; iný žije v biede a nedostatku; mnohí fažkou prácou vyhľadávajú svoj čierny chlieb. A títo všetci by mali skončiť so smrťou?!...

Nasledovne
pravda musí
na druhom
svete víťaziť.

Základom zemskej pravdy je: „fundamentum regnorum est justitia = Spravodlivosť je základom krajín. Rozum ľudský by sa zľahčil pri tej myšlienke, žeby pravda nemala byť základom svetového poriadku. Boh nemôže po smrti zničiť dobrých, lebo by bol nespravodlivým: ale nesmie dovoliť ani zločincov zničiť, lebo by ináč zahynula jeho moc. Je Boh: nasledovne musí byť aj nesmrteľnosť.

Svedectvo
nemocných
opatrojúcej
mníšky.

Nedávno v Pešti jedna mníška v špitáli k nemocnému, ktorého opatrovala, takto riekla: „Keď človek za toľko rokov po nemocniach vidí tak ohromnú biedu a trápenie — nepotrebuje dôkazov, že je duša nesmrteľná. Táto bieda a trápenie nemôže byť cieľom života. Človek je v mnohých pádoch nie pánom svojho osudu. Sloboda človeka ale a jeho mravná dôstojnosť vyžaduje, žeby on sám bol pánom svojho šťastia a osudu. Poneváž ale osud človeka na zemi nezodpovie jeho vnútornej cene; vyrovnanie musí prísť za hrobom.“ Toto je slovo zdravého rozumu a presvedčenie celého ľudstva.

Bez nesmrteľ-
nosti sa
nedá vysvetliť
dielo
vykúpenia.

3. Veriaci, žijúci vo svetle zjavenia Božieho, aj bez filozofie je presvedčený o nesmrteľnosti duše. Tragédia vykúpenia, ktoré bolo činom lásky a spravodlivosti, by sa stalo nerozluštitelnou záhadou bez nesmrteľnosti duše. Hrozné by bolo i len pomyslieť, že Pán Kristus pre smrteľné duše prešiel Golgotou umučenia ...

6. Presvedčenie celého pokolenia ľudského o nesmrteľnosti duše.

Presvedčenie
národov
o nesmrteľnosti

1. O starodávnych národoch toto hovorí Cicero: „Jako na základe prírody veríme, že je Boh: tak na základe spoločného presvedčenia národov veríme, že duša ostáva. (Tusc. quaest. I. 12. 13.) Podivné je, že Kant tvrdí o židoch starého zákona, že oni neznali nesmrteľnosti, a nasledovne, že ani nemali nábožen-

skej viery. Lahkomyseľnosť tohoto smelého tvrdenia z toho vidno, že Písmo sv. hneď na prvej strane takto hovorí: „A stvoril Boh človeka na svoj obraz.“ „Stvoril Boh teda človeka zo zeme a do jeho tváři vdýchnul dych života.“ (I. Mojž. 1, 27; 2, 7.) Podobne tam čítame, že Boh vzal Henocha pre jeho nábožnosť, a že ho nebolo viac vidieť. (I. Mojž. 5, 24.) Na knihu stvorenia cieľiac hovorí kniha Kazateľa: „A prach nech sa navráti do zeme, z ktorej povstal, a duša nech sa navráti k Bohu, ktorý ju dal.“ (Mudr. 12, 7.) Táto istá kniha takto hovorí na konci: „Boha sa boj, jeho príkazy zachovávaj; lebo toto je celý človek... a všetko, čo sa stáva, či je to dobré, alebo zlé, každé pohlúdenie prednesie Boh na súd.“ (Mud. 12, 13—14.) Kniha Jóbova podobne zjavne hlása tela z mŕtvych vzkriesenie. (Jób 19, 25—26.) Patriarchovia idú do „scheol“-u (t. j. do limbusu) a nie do „keber“-u, t. j. do hrobu atď.

Presvedčenie dnešných národov v nesmrteľnosti posbieral Knabenbauer medzi inými. „Nirvána“ Budhova je nie vierou národov, ale len niektorých filozofov. Pochop o budúcom živote je u rozličných národov rozličný: mohamedán očakáva od neho smyselné rozkoše; Indián zase úfa veľké poľovačky v kráľovstve Manitu; Eskimák konečne sníva o bohatom love rýb atď. V tom sa ale všetci shodujú: že duša žije i za hrobom a že zlého očakáva pokuta, ctnostného odplata.

Ludia v každej dobe i v každej čiastke sveta s najväčšou starostlivosťou pochovávali svojich zomrelých: a keď milé veci zomrelého položili vedľa neho do hrobu, detinským síce spôsobom, ale predsa prejavovali vieru v nesmrteľnosti.

Jednotlivci sa vždy našli a nájdu, ktorí popierali druhý svet. Ale ktože sú to? Či snáď mladíci čistého života, verní manželia, v poctivosti sostarali ľudia? Tí nechcú vedieť nič o budúcom živote, ktorí majú dosť príčiny obávať sa budúceho súdu. Môžu si jednotlivci vykláť oči, aby nevideli, za to príroda len stvorí oko pozerania schopné; podobne môžu jednotlivci popierať nesmrteľnosť duše, ale rozumná príroda predsa len splodí to presvedčenie, že je i druhý život. Zovňajší svet ale hovorí stále o hynutí a pomínutelnosti. Zo zovňajšieho sveta môže človek najviac myšlienok o pomínutelnosti nabráť. Ale pozre-li do svojho vnútra, menovite táže-li sa svojho vlastného svedomia, toto mu bude hovoriť o zodpovednosti pred Bohom, a z tohoto iste vyčíta myšlienku nesmrteľnosti. A trebárs táto myšlienka je nielen pre hriešnika hrozná, ale aj pre spravodlivého úzkostiplná. — Človečenstvo pritom všetkom nevie zo srdca svojho myšlienku nesmrteľnosti vyplieniť.

Dľa Darwina viera v záhrobný život by bola z toho povstala, že jednoduchý syn prírody sníval o svojich drahých zo-

Zlostníci
popierajú
druhý život.

Názor
Darwinov.

mrelých, a tak sa domnieval, že oni ešte žijú. — Lenže od nesmrteľnosti sa nedá odlúčiť myšlienka *súdu*; jakože ale táto povstala zo sna? . . . A potom nechže si bol syn prírody akokoľvek jednoduchý, *zdravý rozum* predsa len mal, lebo veď sa rozum nenarodil len v XIX. alebo XX. stoly. Ten prostý syn prírody, ktorý vedel oheň vykresáť, bol iste väčší rozum, ako ktorýkoľvek vynálezca. A prostý syn prírody tiež len vedel rozdiel medzi snom a skutočnosťou. Alebo prostý syn prírody zborí za to svoj domček, že sa mu snívalo, že má palác? . . . A keby sa boli aj jednotlivci pomýlili, na celý svet predsa len nebudeme tento blud vzťahovať. A to je pravda, že sny tiež ukazujú na mystičnosť duše. Sen aj moderného človeka a vedomca napomína, že je v človekovi okrem smyselného života ešte i niečo iného.

Hlas prírody
je hlas Boží

Nesmrteľnosť celkom tak ako aj myšlienka Božstva je prirodzeným následkom rozumnej prírody ľudskej; a preto ona musí byť aj pravou. Príroda totižto nelže.

DODATOK K 2. ODDIELU I. ČIASTKY.

1. Nápadý proti dôstojnosti ľudskej: o Darwinizme.

Poučná hlava
z dejín vedy.

Dejiny Darwinizmu. V arzenále materialistickej vedy najväčšou zbraňou proti náboženstvu mimo prapľodenia je ešte Darwinizmus. Dľa náuky tohoto posledné slovo vedy by bolo to, že je človek zvierat a že je nič nie viac ako zvierat. Následovne darwinizmus je obrátený proti dôstojnosti ľudskej.

Tento systém dostal svoje meno od Karola Darwina a jeho základnou myšlienkou je: vývin; premena ale je nie myšlienkou Darwina. Už grécki učenci nadhodili tú myšlienku, že je v prírode postupný vývin: dokázať to ale nevedeli.

Na počiatku minulého stolytia Lamarck pod vlivom Kopernikovej hvezdárskej teórie a Kant-Laplaceovej náuky o vývine, zase nadhodil myšlienku vývinu. Po Lamarckovi E. G. Saint-Hilaire, ináč hodný veriaci človek, tvrdil, že dnešné druhy sú potomci do zeme pochovaných druhov zvierat a rastlín. Lenže túto svoju teóriu tak slabo bránili, že voči ním zvíťazil Cuvier, ktorý bránil zásadu Linného, dľa ktorého je toľko druhov, koľko ich Pán Boh stvoril.

Po Cuvierovi až po vystúpenie Darwina jedine d'Omalin d'Halloy, verný katolík, samojediný zastával zásadu vývinu. Až roku 1859. sa zjavila Darwinova hlavná práca o povstaní druhov. Toto dielo nebolo protinábožné; ba naopak, Darwin tvrdil, že vývin je hymnou Stvoriteľa. On vývin nepojednával ako vedeckú pravdu, ale len ako hypotézu. Podstatou jeho diela bolo

to tvrdenie, že všetky zvieratá i rastliny pochádzajú od jednej prabytnosti, alebo že rastliny tak ako zvieratá pochádzajú od štyroch-piatich rastlinových a zvieracích prabytností. Človeka ešte vtedy vyňal z vývinu.

V tej dobe pod vodcovstvom Vogta v istých kruhoch Nemecka sa už javil materializmus. Vogt už verejne hlásal, že je človek potomkom opice. Vogt a jeho duševní priatelia s radosťou prijímali náuku Darwina, ktorá im podávala celú zásobu zdanlivých dôkazov. Roku 1874. už písal R. Mayer: „Táto vec (darwinizmus) má preto toľko nasledovníkov, lebo sa dá z nej zbraň ukuf pre ateizmus.“ A roku 1883. Heer, slávny paleontolog, takto píše o darwinizme: „Príčinou toho, že sa niekoľko učencov do vývinu, ako do poslednej dosky zachytilo, je to, že sa obávali cieľuprimeranosti, ktorá sa nachodí v prírode, vlastne strach pred Stvoriteľom.“ Spolu ale aj to podotknul, že je táto doska veľmi slabá, ako to dokázal Baer, najslávnejší učenec na poli vývinu.

Vogt.

Roku 1871. sa už zjavila aj druhá práca Darwinova, kde teóriu vývinu rozprestrel už i na človeka. Materialisti ostali bez seba od radosti. Kto sa nepridal k Darwinovi, ten nebol za učenca považovaný. Huxley a Hæckel boli najdivšími prívržencami darwinizmu. A tuctoví učenci si tiež žiadali čiastku zo slávy Darwinovej. Dľa Ranke-ho sa stal darwinizmus modou: „Vedecká hypotéza ešte nemala medzi učencami nikdy toľko úspechu, ako táto, ak totižto oblaky prachu budeme držať za úspech.“ (Die Welt als Tat. 377. st.)

Huxley
a Hæckel.

Na toto vede nedôstojné blúznenie poukázal Virchow roku 1882. na 13. antropologickom kongresse: „Nebolo doby, v ktorej by sa s tak vážnou otázkou, s takou ľahkomyselnosťou, ba riekol by hlúposťou zaoberalo, ako dnes.“ Našli sa aj vtedy vážni učitelia, odborníci, ktorí vedeli chladnokrevnosť zachovať. Roku 1876. Baer uprostried víťaznej opojenosti darwinizmu, tento veľký biolog písal: „Mladí ľudia to ešte dožijú, že premenu zvierat budú len ako možnú hypotézu pojednávať tak, ako to za dávna činili. (List k Huberovi.)

Virchow.

Po smrti Darwinovej sa vlny utíšili. Zdravý rozum požadoval svoje práva. Roku 1898 W. Dawson už takto hovorí: „Jednostranný vývin, to jest dobu mechanickej premeny, ako to učil i Darwin a Spencer, môžeme už za pominutú považovať.“ Roku 1905 botanik Dennet napísal už dielo pod týmto menom: „Na smrteľnej posteli darwinizmu“ a roku 1906. pod tým istým menom pokračoval vo svojej práci. Dennert z vlastných slov novších učencov dokázal, ako sa usilujú zachrániť z topiacej sa lode darwinizmu. Roku 1907. Eudevít Méhely okrem darwinizmu ešte štyri teórie vývinu dokázal, ktoré povstali po teo-

rii Darwinovej. Zoolog Driesch ešte prv takúto pohrebnú pieseň spieva darwinizmu: „Hľa, aj darwinizmus už len dejinám patrí, ako aj druhé kuriosum nášho stoločia, totižto Hegel-ovská filozofia. Obidvoje je premenou tohoto tvrdenia, že ako možno jedno pokolenie za nosom vodiť, — čo sa najmenej hodí k tomu, žeby česť nášho zanikajúceho stoločia pred budúim potomstvom povznieslo.“

Anglická choroba teda už prestáva. Veď už učinila svoju prácu. Ktože by vedel odhadnúť tú nekonečnú škodu, ktorú pôsobil darwinizmus vo viere a mravoch vzdelaného sveta? . . . A toto pustošenie sa dialo v mene vedy. Teraz prešiel darwinizmus ako od pánov shodená šata ku *sociálnej* demokracii, on sa stal vedou rozvratníkov, a ničí ďalej v mene spopularizovanej vedy . . .

„Či boli vzdelaní alebo nevzdelaní tí, ktorí túto vytrubovanú múdrosť prehltli, oni jed prehltli a škodu utrpeli, za ktorú zodpovednosť poneseť materialisti. Na týchto duši priskne, že sa tisíce a tisíce odcudzili svojmu náboženstvu, lebo im verili, že predávajú udajne čistú vedu, kdežto obecenstvu, ktoré sa nerozumie kritike, podávali veci, ktoré sa nedajú dokázať, a ktoré sa aj v najlepšom páde len za hypotézu môžu prijať.“ (Otto Hermann.)

3. Obsah a spôsob darwinizmu. Darwin pozoroval, že jaké výsledky docielia záhradníci a vychovávatelia zvierat, tým, že vyberajú zvieratá a ich križujú, a domnieval sa, že čo títo umele docielia, že to dovedie aj príroda. Východ bol veľmi pekný.

Hrad v povetrí
obrazo-
tvornosti.

Mudrovanie Darwina bolo nasledovné: Prvé rastliny a zvieratá sa natoľko rozmnožili, že pre nedostatok miesta a potravy vypukla válka medzi nimi. (Túto myšlienku vzal Darwin od Malthusa.) Premeny povetria a času, ďalej: nápady nepriateľa nútili zvieratá i rastliny, aby sa bránili. Takto povstal boj a život.“ V tomto boji zviřazily tie zvieratá a rastliny, ktoré boli silnejšie, alebo ktoré sa lepšimi vlastnosťami vystrojili do boja. Slabšie, alebo tie, ktoré mali menšie vlastnosti. — pomaličky zahynuly. A takto sa stal istý výber (selectio) v ríši zvierat a rastlín. Vo stálom boji sa prajné vlastnosti zosilnili a prešli na potomkov (dedenie). K tomu sa ešte aj to pridružilo, že sa pozostale zvieratá a rastliny prispôsobily k meniacim sa okolnostiam života (mimikry). Pomaličky prešli jednotlivé zvieratá a rastliny cez malé premeny, ktoré sa časom zväčšovali. (Variacia.) A takto triedy, druhy, rasy a oddiele splodili len zovňajšie mechanické príčiny. Podstatou darwinizmu je spletenie zovňajších a bez všetkej súvislosti účinkujúcich príčin. Táto myšlienka to bola, ktorá sprijemnila túto teóriu v očiach pred Bohom utekajúcich ľudí. Následkom toho Boh

nemal práce v prírode, a dľa rúhavých slov Vogta, by sa bol mohol „vyhodiť cez dvere“.

Dľa Darwina boj o život, výber, zdedenie, variácia, zrodily vo zvieratoch a rastlinách cieľuprimeranosť a zvierací pud, ba aj duševný život v človekovi.

A táto vybájaná teória si dovoľí v mene prírodovedy vystupovať, trebárs i nevedomec zbadá, že sa tu nejedná o vedeckú pravdu, ale o zdanlivé hypotézy, alebo lepšie rečeno: o umeleckom vybudovaní hypotéz. Darwin na hlavu postavil teóriu exaktných vied, ktoré ustália rad udalostí, a z istých skutkov s neúprosnou logikou odvádzajú svoje konzekvencie; darwinizmus celkom opačne robí: postaví si smelou obrazotvornosťou svoju teóriu, a smelou konzekvenciou vzťahuje z tej teórie výsledky bez toho, žeby bol dokázal základ; a potom hľadá skutky k podopreniu teórie. Darwinizmus je teda nie empirická prírodoveda, ale prírodofilozofia, ktorá popácha ohromné množstvo hriechov proti logike, a ktorá len k tomu slúži, žeby tak prírodoveda, ako aj filozofia ztratila dôveru u ľudí, ktorí dôsledne smýšľajú. Logickou základnou chybou tejto teórie je to, že ona z *možností učíni hneď skutočnosť*. Kdežto je veľmi mnoho možností, ktoré ale v skutočnosti nikde nejestvujú.

Vybájaná
teória, ktorá
sa protiví vede.

Wigand (jeden z najsilnejších protivníkov Darwinových) takto opisuje Darwinov protivedecký spôsob: „Krásny to bol čas, keď shodili ľudia kazajku logiky, a keď zahodili všetky sväzky prísneho učenia, a vysadnúc si na okrydleného koňa filozofickej vedy, lietali v povetrí ponad hlavy ťažko hýbajúcich sa ľudí.“ Wigand na čelo toho diela, v ktorom dokázal neudržateľnosť darwinizmu, tieto slová Shakespeare-a napísal: „Hľa, viďte, čo bude z rozumu, keď sa po zakázaných cestách skrýva.“

Wigandov
úsudok
o tejto teórii.

Že sa darwinizmus nezakladá na skutočných udalostiach, toho klasickým svedkom je Weismann, ktorý je mimo Haeckla v nemeckom vedeckom svete najväčší darwinista. Tento takto píše: „Prírodný výber nemôžeme bezprostredne pozorovať, pretože sa výber vždy veľmi pomaly deje a nemáme k tomu ani dosť jemnej pozorujúcej schopnosti!“ „Ustálil to, že či v prírode ostala najzodpovednejšia vec, nemôžeme preto, pretože nevieme, čo je najzodpovednejšie. Preto som musel prirodzený výber ukázať na vymyslených a nie na zkušenných príkladoch.“

Darwinista
Weismann
proti
darwinizmu.

C) Čo povie zdravý rozum a prírodoveda k teórii Darwina?

Krátka kritika
v mene zdravého
rozumu.

a) Boj o život. Či je vskutku v prírode takýto boj? Je: ale nie v toľkej miere, ako to tvrdí Darwin. Dľa jeho učenia príroda je stálym zápasištom, ktoré sa ozýva od bojovníkov a

stonov umierajúcich. Skutok ale je to, že je v prírode veľmi mnoho zvierat a rastlín, ktoré sa veľmi pokojne vmestia jedna vedľa druhej, pretože podstatné podmienky ich života sú rozdielne; ba mnoho ráz sú jedno na druhé odkázané. Podivné je, že teraz práve jeden anarchista, knieža Kropotkin, vo svojom diele „Obapolná pomoc vo vývine“, na základe mnohých z prírody vzatých príkladov dokazuje, že je najviac zvierat sociálneho smýšľania, a tú zásadu nasleduje: „že vrana vrane oko nevydobe“. „Kde ale musia zvieratá zápasiť s nedostatkom potravy, tam všetky druhy, ktorých sa táto bieda dotkne, z tohto boja vyjdú na zdraví a sile natoľko zlomené, že sa na čas tohoto tvrdého zápasu žiaden vývin predpokladať nedá.“ Takto len úpadok môže nasledovať.

Osvedčenie
Steinmanna
o boji.

Dľa paleontologie ku koncu doby kriedovej vymreli sau-rusi (ohromní okrydlí obojživelníci) a po nich nasledovali ssavci. Na toto hovorí Steinmann: „Od doby Darwinovej zahynutie niektorého organizmu s radosťou si tak vysvetľujú, že zahynuvší padli voči silnejšiemu nepriateľovi. Jestliže kde, tak tu neobstojí toto vysvetlenie, kde obrovské, dobre vyzbrojené, široko rozšírené, k rozličným druhom výživy navyknuté druhy zvierat padajú; — kdežto protivník vystupuje v podobe malých a nie nebezpečných vačkovitých zvierat. Tento boj by vyzeral tak, ako zápas slona s myšou.“

Rozdielne vlastnosti druhov ohľadom osožnosti sú ľahostajné, pretože ony nesúvisia s jestvovaním druhov a jednotlivcov: nasledovne sa z tohto boja nemôžu predpokladať. A potom: boj je nie vždycky udržujúcou silou. Silní a bojovní jednotlivci rýchlo odpadnú v boji: zbabelci ale, práve preto, že sú zbabelými a že sa utiahnu, touto zbabelosťou zachránia svoj život. Jestliže sa aj slabí jednotlivci zamiešali do boja, odpadli a ostali len na udržanie druhu súcimi jednotlivcami; čo toľko znamená, že sa tento boj skončil s prajným výsledkom na udržanie druhu. (Michelitch: Haeckelizmus a Darwinizmus.) Boj o život vysvetlí síce zahynutie zvierat a rastlín, ale nevysvetlí vznik nových druhov.

Poznámka
Kassovitz.

Preto sa posmešne táže Kassovitz: „Či sú len tie tisíciky mäkkišov slabé a nešikovné, ktoré na jeden glg prehltnú veľryba. — a obri a falošníci utečú so svojou šikovnosťou a silou?“ ...

Prírodného
výberu niet.

b) Výber (selectio). Záhradník a dochovávateľ zvierat vskutku docieli veľkých úspechov následkom výberu; to je ale otázka, či je v slobodnej prírode taký činiteľ, ktorý by mal odbornú znalosť dochovávateľskú? slovom: či jesto umelému výberu zodpovedný prírodný výber? ... Dennert, botanik, tvrdí, že sa darwinizmu ani len za štyridsať rokov nepodarilo dokázať.

žeby v prírode bol voľný výber. A výsledky umelého výberu hneď prestanú, akonáhle prestane účinkovať odborná znalosť vyberača: zošľachtené zvieratá a rastliny sa hneď navrátiť do svojho prirodzeného stavu. Odlúčenie lepšie vyvinutých vzorov v slobodnej prírode je úplne nemožné. (Kascevit.) Má-li sa takto vec, výberu niet. Vzor výberu pre Darwina je: vlk. Dajme tomu na pr., že sa vlk živí mäsom rýchlonohých zvierat, ako jeleňa, vtedy vlci rýchlejších nôh prídu skorej k pokrmu, ako leniví; následkom čoho títo zahynú, rýchlonohí ale sa rozmnožia. Ale rozumkovanie Darwina má tu nenapraviteľnú chybu, že ponevác sa toto, alebo ono takto stať *mohlo*, hneď aj tvrdí, že sa to aj *tak stalo*. No uzatvárať: „a posse ad esse, conclusio non valet“. = Z možnosti nesmieme hneď na skutočnosť konkludovať. Od možnosti ku skutočnosti je ozaj dlhá cesta. Na vlkov príklad toto hovorí Wolf: „Po prvé, z tohoto príkladu len to môžeme uzatvárať, že leňochonohý vlk odoženie mnoho jeleňov, ktorých rýchlonohý dohoní: ale odtiaľto k *vymretiu* je ešte dlhá cesta. A konečne veď vec môžeme i prevrátiť: leňochonohý vlk má mnoho ráz prednosť pred rýchlonohým, ponevác ide mnoho ráz darmo na lov, a tak ho hlad núti *častejšie poľovať*; častý pohyb tela ale posilňuje telo jeho, následkom čoho je v stave lepšie zápasíť s ťažkosťami a nemocami, ako rýchlonohý, ktorý je nie odkázaný k toľkému pohybu, a tak viac času strávi v telo ubíjajúcej leni, a preto má menej výhľadu na vydržanie ako leňochonohý. Takýmto spôsobom sa dochovávali tichonohí vlci.

Ale dajme tomu, že v prírode zahynú slabšie rastliny a zvieratá. Toto ale najmenej vysvetlí vznik nových druhov. (De Vries botanik); naopak: silnejšie vzory sa lepšie držia na udržanie čistého druhu.

c) Variacia. Tejto Strauss predpísal nasledujúci zákon: „malé kroky, ohromné doby“. Dľa teorie Darwina by rastlinový a zvierací svet mal byť vo večnej premene; rovní jednotlivci by sa mali len náhodou nájsť. Dľa jeho náuky vtáci povstali zo štvornohých, tým spôsobom, že sa im predné nohy za mnoho tisíc potomkov premenili na krídla. Nástroje, smysle by boli tiež výsledkom tohoto postupného vývinu. V skutočnosti ale miesto chaotického a priemenlivého sveta nájdeme druhy rastlín a zvierat, ktoré majú svoj stály ráz, ktoré veda do tried, druhov a radov prideľuje. Aj vo veľkom muzeume sveta jednotlivé vrstvy zeme ukazujú len veľmi málo skamenelých rastlín a zvierat, ktoré by učenici nevedeli potriediť; teda aj v praveku panuje ráz druhu. Čo sa ale krýdeľ týka, tie sú veru užitočné a cieľuprimerané, ponevác napomáhajú pohyb;

Variacia.

ale toto platí len o vyvinutých a k lietaniu spôsobilých krýdlach! Meniaca sa noha ale, ktorá je vlastne už nie nohou, ale ešte ani krýdlom, ale len počiatkom krýdla, — taketo ani krýdlo, ani noha je nie na závade zodpovednému zvieratu. Aj oko je užitočný smysel; ale čo za význam by malo také počiatkové oko, ktoré by len pri mnoho tisícovom pokolení ostalo vidiacim okom? ... Udanlive k vyvinutiu jedného smyslu sa vyžaduje 14.000 pokolení: teda na jedno pokolenie by padla jedna $\frac{1}{14000}$ z toho smyslu. No, ktože dozeral túto premenu? ... A čo za osoh by malo zviera, alebo rastlina z tejto premeny? ... A potom jestliže sa táto premena nestala u obojeho pohlavia, následkom pomiešania sa, na potomka ona neprešla. Konečne: ako sa menily párne ústroje: oči, uši atď.?

Meniace sa zviera by bolo mrzákom: „Či nemuselo zviera prejsť cez tak škodné stadia, že ho selectia musela na smrť odsúdiť a preto či nezabilo priemenu už v zárodku? ... Jednotlivca nie počiatkové, ale dokonalé prospôsobenie sa napomáha v boji o život.“ (Wettstein.)

Reinke, De Vries, Weismann a ostatní dovoľia, že povstaly nové druhy — ale nie pomaly a stupňovane, ale rýchlo a skokom. (Na pr.: húsenica, lárva, motýľ.) A títo vážni biologovia vnútornými príčinami vysvetľujú túto zmenu, tak že „zovňajší vplyv len zvláštny účinok mal na ne“. (Reinke.) Premena zakladajúca sa na vnútorných príčinách je vrahom darwinizmu, lebo pri týchto odpadá boj a život.

Dedenie.

d) Dedenie. Živé organizmy dedia ráz svojich predkov. Nasledovne: dedenie má ráz rozdeľujúci a udržiavajúci druhy. Vlastností z vonká nadobudnuté nededia potomci, tak ako dieťa nededí po rodičovi písanie, čítanie alebo hru na klavíre. Bastardi, ktorí povstávajú následkom miešania druhov, sú buďto neplodní, alebo v jednom alebo v druhom pokolení sa stanú neplodnými. Premena, ktorá sa docieli umelým dochovávaním, hneď prestane, ako prestane umelý výber. Následkom toho prišlo na bankrot aj to tvrdenie Darwina: že dedenie nemá druh premieňajúceho rázu. Ešte aj Weismann bojuje proti náuke dedenia, bárs ináč je on prívržencom drawinizmu. Dľa Wágnera: „Veda nevie do dnes ukázať ani len jedného vzoru, žeby sa nadobudnuté vlastnosti boli zdedily.“

S pudom si
nevie pomôcť
teoria variácie.

e) Tým menej môžeme vysvetliť pudy z variácie z dedičnosti. Ako sme to videli v II. oddiele, II. čiastky v V. hlave pri podivnom pude osí; $\frac{1}{4}$, alebo $\frac{1}{100}$ čiastka tohoto pudu by týmto zvieratom pramálo bola pomohla. Včelka pracovná stavia buňky, nosí med; jej rodičia, kráľovna totižto a trúd túto prácu nikdy nekončili; ako teda mohla pracovná včelka tento pud po svojich rodičoch zdediť? Gazella sa bojí týgra. Ale tento strach

nemohla zdediť od svojich predkov, lebo je isté, že prvá gazella, ktorá sa dostala do pazúrov týgra, nič nenechala svojim potomkom, pretože ju týger zožral atď. (Mercier.)

Konečne: plodný pud je tak tvrdý orech pre darwinizmus, že ho s pomocou „nahodilého“ lieku nikdy nerozhryzne. U zvierať sa tento pud obdobne hlási, a toto spravuje tento pud a prekáža jeho zneužívanie. U človeka niečo tohoto obdobného hlásenia sa, pretože človekovi dal Stvoriteľ slobodnú vôľu na udržanie a riadenie tohoto pudu (manželstvo). Plodný pud je iste dôkazom snahy na nepretržitelnosť. Ale a) akže život povstal z hmoty, ako to tvrdia darwinisti: vtedy tá istá príčina, ktorá zrodila život, tá by ho aj udržala v prvom organizme. Miesto toho ale vidíme, že prvé organizmy vymrely a život druhu sa pokračuje v potomkoch. Tu podobne vidno javenie sa vôle mimo živých organizmov. b) Nástroje pudu sú rozdelené medzi dvojím pohlavím; či je i toto dielom náhodilosti? c) Pud obťažuje život zvierať následkom materinstva a stravovania; okrem toho ešte aj silných konkurentov rodičom tvorí; ako sa to dá srovnáť s bojom o život, ktorý ešte stále jazdí na prajných podmienkach? ... Slovom: príroda ničím nepodporuje Darwinove teórie, a dľa Steinmanna: „pominuly už tie časy, v ktorých Darwinove výklady s naivnou vierou držaly za alfu a omegu dedenia.“ Po štyridsiatych rokoch z celého darwinizmu neostalo nič iného, ako pochop vývinu; — a ani tento je nie výdobytkom Darwinovým. Darwinových prívržencov vedie „metafyzická nutnosť“, totižto strach a útek pred Bohom. Keby oni našli nejakú inú zodpovednú mechanickú prírodovedeckú vysvetlivku, všetci by Darwina opustili.

2. Haeckelizmus.

1. Pôvodcom a prorokom haeckelizmu je Ernest Haeckel, univerzitný profesor v Jene, ktorý si pred odborníkmi niekoľko zdarnými prácami dobré meno získal, — neskoršie s fanatizmom nevery a slepoty učinil z darwinizmu materialistický svetový názor, a v posledných rokoch už verejne vystupuje ako prorok náboženstva *monizmu*. Jeho auktorita ale pred odborníkmi sa čoskoro otriasla, menovite keď mu anatom His vedomý klam dokázal. Haeckel chcel totižto v jednom svojom diele dokázať, že nakoľko sa podobá embryo človeka, opice a psa v prvom svojom štádiu; a túto podobnosť tak dokázal, že dal obraz všetkých troch embryov vytlačiť s *jedným a tým istým klišom*. Keď ale odborníci povstali proti tomuto zjavnému klamu, Haeckel tento svoj čin za najväčšiu hlúposť života svojho vyhlásil. (Dennert. Die Wahrheit über E. Haeckel, str. 16.) Po-

Haeckel,
prorok
z Jeny.

dobným klamom ho obviňoval aj Semper, že totižto v svojom diele Antropogenie menovanom donáša jeden obraz z veľmi vážnej doby vývinu človeka, a tvrdí akoby ho bol *skúmal*; kdežto skutočnosťou je to, že tomuto podobný obraz ešte nikdy neprišiel do rúk učencov.“

Haeckel stále odbočuje na pole filozofie; ale tak nešikovne sprevádza toto svoje remeslo, ktorému aj tak nerozumie, že ho ešte i panteistický Paulsen takto karhá: „s páliacim studom som čítal toto dielo Haecklovo, a opravdu som sa stydíl za nedostatočnosť všeobecnej vzdelanosti nášho ľudu.“ — Haeckel vo svojej vede sa stále klania *dvojitému vedeniu* kníh; keď ale píše odborníkom, ktorí ho môžu dozerať, vtedy hovorí o skromných *hypotézach*; keď píše pre široké obecnstvo, tu svoje hypotézy už ako za dokázané *prírodovedecké pravdy* vyhlasuje. Eastian a iní mu verejne vyhadzujú na oči, že „*klame obecnstvo*“. Následkom toho potom je, že si Haeckla a jeho mienky málo všimajú odborníci. Za dnešného času je Haeckel učencom sociáldemokratov, ktorí sa postavili na základ neznabožstva.

Lži o prap'odení, podobná je teória o opliciach.

2. Základ „monistického“ vedeckého náboženstva je prapľodenie; posledný jeho výdobytok je, že človek povstal z opice.

Vážna prírodoveda uzná, že sa dnes nepodarilo ani v kruhu zvierat, ani v kruhu rastlín dokázať, žeby jeden druh z druhého povstal. „S hotovosťou uznám, že to nikto nikdy nevidel, žeby jeden druh bol druhý splodil, alebo žeby sa jeden na druhý bol obrátil, a nemáme takéhoto dokázaného skutku, ktorý by dosvedčil, že by sa premena kedy bola stala.“ (Yves Delage. *Mercier. Psychologie* 371. str.)

Tým prekvapujúcejšia je smelosť, že nevera už od polstolietia dokazuje, že človek od opice pochádza. Predpojatá veda hovorí: „Človek je potomkom orangutanga alebo šimpansa.“

Shonba po prarodičoch zvieracích človeka.

3. Tu ale sa už zamiešala aj veda, a dokázala, že medzi telom človeka a orangutanga alebo šimpansa je taký rozdiel, že sa vedecky vôbec nedá dokazovať, žeby človek od opice pochádzal. Záujem vedy by bol vyžadoval, žeby sa to už za vybavenú vec pokladalo, žeby človek už pre jeho telesnú ústrojenosť mohol od opice pochádzať. Záujem nevery ale iné vyžadoval, tá postavila svoju zásadu, že človek bezprostredne nepochádza ani z najvyvinutejších opíc; ale že medzi človekom a opicou musí byť jeden priechodný tvor; a tak sa narodil na papieri „homo atalus“, „proantropos“ alebo „pitekantropos erektus“. Začala sa honba za vyhľadaním tohoto príhodného tvora, ktorý by ešte nebol človekom, ale ani opicou, lež opica-človekom. Poprevracali všetkých päť častí sveta a hľadali usilovne tohoto priechodného tvora. Kde-tu sa ozval radostný výkrik: tu je. Už v Afrike medzi Nígrami, už v

Polinesu medzi papuancami si trúfali nájsť toto spojujúce ohnivo medzi človekom a zvieracom. Uprostried tohoto hnusného pohonu napísal Eötvös: „Pred niekoľko rokmi rozniesol sa chýr, že v Afrike našli taký druh ľudí, ktorého chrbtová kosť vyčnieva o niekoľko prstov. Mňa ani na okamžik neprekvapila nič natoľko táto zpráva, ako radšej to *uspokojenie*, s jakým ju niektorí učitelia prijali. Keby povstal nový Plato, Newton, Shakespeare, iste by sa tomu natoľko neradovali, ako tomu, že v tých našich afrických bratoch, v tých vlkoch našli to ohnivo, ktoré spája človeka s opicou. Tak sa zdá, že sa dnes veda nesnaží dôkazy dôstojnosti ľudskej vyhľadávať, ale príčiny, aby ukázala našu brutalitu.“ (Myšlienky, str. 158.) Keď ale z blízka a lepšie pozreli tých údajných priechodných opico-ľudí, presvedčili sa, že je reč buďto o opravdivých opiciach, alebo o opravdivých ľuďoch. Ale krajný darwinizmus neupadnul do zúfalstva. Ponevác sa žiadaný proantropos nedá nájsť v ríši živých, nájsť sa musí iste vo svete mŕtvych; on musí voľakde byť, ponevác ho neveriaca veda potrebuje. Započalo sa hľadanie vo veľkom hrobitove vrstiev zeme, a tu sa opäť nevrátila tá vede nedôstojná stopujúca mánia.; a už v Neanderovom údolí, už na ostrove Jáva, už v doline „Krapína“ našli hľadaného proantroposa. Dľa Wirchova všade cítili zá-
pach opice.

4. Roku 1899. už toto písal Haeckel (Welträtshel 99.): „V posledných dvoch desiatinách rokov našli v dosť hodnom počte skamenelé opice a poloopice; u týchto sa nájdú všetky stredné údy, ktoré podávajú spojivo medzi človekom a opicou, počnúc od praľudí. Vo svojich ľudových spisoch už pôvod človeka z opice za *historickú udalosť* udáva. Na dôkaz tejto svojej smelej mienky uvádza jeden jediný nález: javaiský nález Eugena Dubois-a z roku 1890—1891. Aj Eudevít Méhef oslavoval tento nález ako veľký výdobytok. Dľa tohoto máme v javaiskom náleze do činenia s pozostatkami takého vymretého tvora, ktorý ešte nebol človekom, ale dosiahol stupeň dnes žijúcich a človeku podobných opíc, mal rovnú podobu tela, a vedel pravdepodobne aj hovoriť.“

Z čohože pozostával tento nález? Z jedného zuba, potom o mesiac neskoršie asi na diaľku jedného metra nájdenej čepe, a zase o rok asi na pätnásť metrov vyšej nájdenej pišťale, a konečne ešte z jedného zuba. Niektorí hneď od počiatku pochybovali, či sú tieto nájdene kosti pozostatkami jedného tvora? (Aurel Török); iní zase tvrdili, že z lebky sa nedá s istotou uzatvárať na veľkosť a podobu hlavy. A konečne: tento nález ležal v diluviálnej vrstve, keď už „homo sapiens“ — rozumný človek žil na zemi, a keď už priechodného tvora vôbec nemalo byť.

Vynález
z Jávy.

O tomto javainskom náleze roku 1895. na zverovedeckom kongresse Wirchow, chýrny leydenský profesor, toto povedal: 1. Vrch črepa a píšala nepatria spolu. 2. Vrch črepa nebol zo šimpansa, ako sa to mýlne nazdával Dubois, ale z gibbonského už vymretého druhu opíc. (Platz: Človek.) Tento nález pre jeho nedostatočnosť veľmi rozdielne posudzovali; posiaľ z 24 prírodoučencov 10 ho držali za pozostatok človeku podobnej opice, (medzi nimi Wirchow, Ranke, Selenka, Zittel), sedmoria za človeka a sedmoria zase za priechodného tvora. Jedným slovom: nález javainkský neposkytuje žiadneho určitého základu k vedeckým dedukciám; preto ale on len ostal v očiach Haeckla a jeho spoločníkov „rozhodujúcim“ dôkazom.

Krapinský
nález črepa.

Roku 1899. v údolí „Krapinskom“ v Chorvátsku našli jednu lebku (hlavu). Nálezca tohoto črepu sám hovorí, že majiteľ tejto hlavy vedel oheň kresal, nástroje robil; nasledovne je tu reč o skutočnom a mysliacom človekovi.

Hlava v údolí
Neanderskom.

Roku 1856. našli jednu hlavu v údolí Neanderskom. Predpojatá veda za dlhý čas túto držala za svoj najsilnejší dôvod. Najnovšie Ranff to tvrdí, že dobu tejto lebky nemožno ustáliť. Ináč aj tento nález posudzujú najrozmanitejším a najprotivnejším spôsobom. Huxley našiel na nej rás opice, Vogt ju držal za črep blbého človeka; Darwin tvrdil, že je veľmi dobre vyvinutá. Dľa Lyella lebka Neanderská je nie k zavrhnutiu; Wirchow zase našiel chorobné zmeny (nemoci anglickej a lámavice); Pruner ju drží za lebku keltskú; Quattrefages zase spomína dve dánske lebky, na ktorých sa odchýlky vypuklejšie nachádzajú ako na Neanderskej lebke; Sabatier tejto podobnú našiel v gallskorimanskom hrobe. Mayer myslí na padlého kozáka roku 1814; najnovšie Macnamara dokázal, že aj dnes žijú ľudia, ktorí majú Neaderskej podobné lebky; toto sú lapponci a austrálci. (Platz: Človek. — Meffert: Ap. Vorträge II. 192.) Neanderská lebka má hrubý bočný výrastok na boku, čelo jej je nízke, obrvná kosť vyčnieva, slovom celá lebka je abnormná.

Základný omyl
Haeckelistov.

5. Najväčšou chybou haecklovských darwinistov je, že oni z malej hlavy, zo zarostenej postavy, z viac prsníkových hlávok, slovom z neriadnosti uzatvárajú na úpadok (atavizmus) a na zvierací pôvod. Lenže zdravý rozum nevie nijak pochopiť, ako možno z človeka majúceho dve srdcia, z dvojhlavého tela, zo štvornohého kurčata na nejaký úpadok zatvárať, ako sa tu môže na predkov myslieť? ... Malohlaví sú riadne neplodní; ako tedy mohli povstať ešte z menšohlavých: A štyro- alebo šesťhlavkový prsník neznačí nič viac ako dve hlavy, dve srdcia, alebo trebárs štyri nohy u kurčata. Abnormita je výsledkom marivých vplyvov, na takéto ale teóriu chcieť stavať, — to je protivedecké pokračovanie. Keby po tisíc rokoch nejaký japonský učenec našiel na mieste zahynutej Budapešte kosť hrbá-

tého človeka a z toho by zatváral, že Maďari boli hrbatým národom, — či by bolo vedecké pokračovanie?

Niektorí to zkusili, že ľudská krv rozpustí krv opíc nižšieho stupňa, ale vyšnostupňových nie. Gorka na toto víťazne poukazuje: „Hľa, indiskrétna krv nepochybne poukazuje na opičiu pokrevnosť...“ Lenže aj to zkusili, že krv rakov, črvakov nerozpustí krv potkanov a vrabcov. Podivné, tu už nik nehovorí o pokrvnenstve a bezprostrednom pôvode! Jednotlivé bakterie neurážajú ľudskú krv a organizmus; iné zase za niekoľko dní, ba za niekoľko hodín ho zničia. Dľa predpojatej vedy by sa predkovia človeka mali pravdepodobne hľadať u priateľských bakterií... (Weismann: Die moderne Biologie u. die Entwicklung.)

Falošné dedukcie z chemickej prírody krvi.

6. Zittel (Handb. der Paläontologie IV. 718.) toto hovorí: Všetky spoľahlivé z doby diluviálnej (staršej nenašli) v Európe nájdené ľudské pozostatky, ako aj v jaskyňách nájdené lebky sa dľa podoby, obsahu a veľkosti srovnávajú s „homo sapiens“-om, a vôbec sú dobre vyvinuté. Tieto na žiaden pád nepreklenujú priepasť medzi človekom a opicou.“ Dľa Rankeho: „Vedecké skúmanie diluviálneho človeka to docielilo, že výsledok skúmania nijak nezodpovedá zdanlivým požiadavkám vedeckej teórie. Na miesto viac-menej opici podobných, po strohoch sa škrabajúcich, s veľmi dlhými ramenami, s krátkymi s paznechtami vystrojené nohy majúci tvorov, ako si to v teórii mnchý človek predstavoval, predstavuje pred nás zástupca prastarých týpov európejských, totižto peknej podoby, a mimoriadne šlachetný Cro-Magnonovský týp.“ (Meffert: Ap. Vorträge II. 195.) Dľa Wirchova: „Nielen vo Východnej Indii a Brazílii, ale aj v Európe našli vykopané ľudské pozostatky, ktoré by sa mohli k dnes žijúcim opiciam prideliť. Ale ani jeden nevyplní tú priepasť, ktorá je medzi človekom a opicou.“ „Všetko to, čo vieme o vykopanom a predhistorickom človekovi, nám len to dokazuje, že už bol homo sapiens.“ A v konečných dôsledkoch: „Nemôžeme učiť, nemôžeme za výdobytok vedy pokladať to, žeby človek od opice, alebo od iného zvieraťa pochádzal.“ „Proantropos je už viac nie predmetom antropológie. Možno, že sa nájde antropolog, ktorý videl vo sne proantroposa — v povedomom stave sa mu iste nepriblížil.“ (Viedeňská reč 1889.) Pôvod človeka sa pokúsili cestou špekulácie ustáliť, a prišli k opičej teórii, ale tým istým právom mohli prísť aj k baranej teórii“. (Insbruck 1894.) Dľa paleontologa Fraasa: „Tá myšlienka, žeby bol človek z niektorého druhu opice povstal, je najväčšou hlúposťou, ktorú len mohli dakedy v dejinách ľudstva vymyslieť; a zasluhuje si toho, žeby jeden raz v dejinách ľudských hlúposť, v novom vydaní bola zvečnená.“ (Meffert: Ap. Vorträge II. 214).

Výrok vážnej vedy.

Takto hovoria odborníci, ktorí sú ďalekí ešte aj myšlienke vieroobraný. A predsa čo vidíme? Haeckel a jeho spoločníci hlasujú ako vedecky dokázané pravdy, že človek od opice pochádza. Opravdu zatvrdlivá hlavatosť.

Eudevít Méhel

7. Roku 1905, dňa 5. nov. držal v národnom muzeume veľkému obecnstvu prednášku Eudevít Méhel, a sny haeckelian-ske predostrel pred oči nekritickému obecnstvu „ako vedecké pravdy“. Méhel v mene vedy aj to povedal, ako sa stal ten zázrak, zmena opice na človeka. Čujme len! „Vyrastená veľkosť a farcha antropoid opice, ktorá by sa mala pokladať za prarotca človeka, nútila ju k tomu, žeby sišla so stromu, a neskoršie aby aj horu opustila. Ale akonáhle byly pozbavené predné údy tohoto zverafa stromu, totižto prirodzenej opory a akonáhle prestala ich zachytávajúca a škrabajúca sa práca, — počaly sa pri nasledujúcich potomkoch krátiť natoľko, že konečne celkom krátke ostaly, tak že chôdza na štyroch nohách už ťažko padla zvierafu, následkom toho bolo ono prinútené k rovnému držaniu a chôdzy.“ „Človek tedy sa najprv nohami stal človekom“, konečne sa mu počal aj mozog silne vyvinovať.“ A potom? Potom začal hovoriť; až konečne „následkom reči si získal aj abstraktnú možnosť myšlienky ľudskej.“ (Pôvod 34, 37, 43.) Hľa jak jednoduchá je v očiach nevereckých vedomcov veľká svetová udalosť: totižto vývin opice na človeka! Ale priblížme sa len k tejto bájke so spôsobom exaktnej prírodovedy, podľa ktorej prírodovedeckú pravdu treba brať: a) z radu udalosti, b) s prísnou logickou, c) tézu treba aj skutkom dokázať. Teda viďme: a) „Opica sišla so stromu“. Kto, a kdeže to zbadal? Žiadna odpoveď. „Opica opustila horu“. Jako? Či si opica tam nechala svoju komoru? Toľkúto obeť nemôže žiadať od opice ani tá dôstojnosť, že sa stane človekom. Túto ťažkosť zbadali aj niektorí Haecklisti a povedali: jedna katastrofa zničila horu. Lenže táto šťastlivá katastrofa by bola aj opicu pochovala. Aj Méhel sa chytá radšej farchy a zväčšenia tela. Ale ozaj prečo sa zväčšila farcha tela u opice? Odpovedi žiadnej.

b) „Opica slezie so stromu a žije na zemi.“ Toto je tvrdené: akoby niekto povedal: rybe sa zunovala voda, žije teda na lúke. Výživným miestom rybe je voda, opici zas hora. Haeckelizmus si ale len s neprirodzenými opiciami vie poradiť. Ale aj pochodila nešťastná opica, prečo len opustila horu? Ponevác v nedostatku stromov sa skrátily jej predné údy, a nevedela viac štvornožky chodiť.

c) Opica tedy ostala dvojnohou. Jedine tú maličkosť nám zabudnul pán Méhel vysvetliť, ako sa vyvinula z ruky noha, ktorá má päťovú kosť. S takýmito maličkosťami sa Méhel ne-trápi, on pozoruje len na tú hlavnú vec: „že jej mozog podrá-

stol.“ Či ozaj spozoroval toto zväčšenie modzgu? Triezve smýšľajúci ľudia ále vedia, že základom rovného držania človeka je pomer veľkosti modzgu k chrbtovo-kosťovému modzgu a zvláštny útvar nohy. Méheľ naopak veľkosť modzgu drží za následok rovného držania tela. No máme my predsa len samostatných a pôvodných učencov...

d) Pôvodzene, že s veľkým modzgom ide aj myslenie. Ale predsa nie! Dľa Méheľa reč je spojená s veľkým modzgom, a následkom reči prišla abstraktná myšlienka. Oh logika, závoj na oči! Veď už trefotriedny žiak ľudovej školy zná, že: „veta je slovami vyjadrená myšlienka.“ Dľa tohoto bez myšlienky niet vety, a bez vety niet reči. Nasledovne musíme povedať: že myšlienka zrodila reč. A toto vieme aj skutkom dokázať; hluchonemý na pr. nevypovie jedného rozumného slova, — a predsa ne jeden hluchonemý má nielen myšlienky, ale aj krásne vzdelanie. Ale Méheľ a jeho spoločníci na vrub obrátia logiku obyčajného človeka. Dľa nich: dcéra porodila matku, a reč zrodila myšlienku.

Príčina: slieznutie so stromu; následok: veľká anatomická zmena a nadobudnutie rozumného života. Opravdu veľký majster je tá „nahodilosť“, že vie takéto podivné následky splodiť. Mohli by to páni učenci oprobovať vo zverinci, či by ozaj svojou veľkou vedou nedocielili to, čo dľa nich slepá „náhoda“ spôsobila?!...

Haecklovskí učenci celkom zabudnú na chvost opice. Pravdepodobne slutoval sa nad ňou nejaký milosrdný holič a jedným šikovným seknutím ju pozbavil tej zadnej okrasy. Táto bájka, žeby totižto opica sa stala človekom, ako vidno je tak neprírodná že sa i samé opice zdráhajú človekom ostať, a nechcú na veľkú škodu vedy pokračovať v tom divč, žeby sa na ľudí obracali!!

Toto je nie žart. Haeckelisti v mnohom človekovi zničili vieru svojimi bájkami, a keď postavili vedu na posmech, najväčší zločin spáchali na svojich spolublížných. Po nás nasledujúca doba sa bude diviť, že v dvadsiatom stolytí pokutovali padelateľov chleba, múky a mlieka: padelateľov vedy ale, ktorí ne jedného človeka o vieru orabovali, do dobre platených úradov postavili...

8. Haeckelista Gorka nás aj o tom poučuje, že keď budeme ďalej skúmať, že v človekovi nenajdeme ani jedného takého nástroja, ktorý by či v menšom, alebo väčšom stupni vývinu, nebol aj v opici.

Škoda únavy! Aj najbohatší človek je žobrákom, keď odhliadneme od jeho peňazí: aj teória trebárs najskvelejšieho pôvodu sa stane nullou, bez peňazí vedeckých skutkov, — ona

Lživé
stanovisko
Gorku.

je taká, ako vybájený alebo v mesiačku sa nachádzajúci poklad. Stanovisko Gorku a spoločníkov je také, ako keby niekto povedal: „Majetku sice nemám, ale zato som boháčom.“ To každý dávno vie, veď to môžeme na vlastné oči vidieť, že nielen človeku podobné opice, ale i každé domáce zviera má v podstate nám podobné telo.

Toto namáhanie nevery sa dávno minulo s cieľom, že len to máme hľadať, či organizmus zvierať sa s ľudským organizmom srovnáva. „Naše telo je veru zvieracieho útvaru, bárs sa ono líči od tela zvierať. To zksuje menovite ten, ktorý povolí telu vo všetkom a žije na spôsob zvierať.

Človeka nie telo, ale rozumná duša činí človekom. Nie telo, ale svetlo duše: myšlienka, reč, náboženstvo, mrav, veda, pokrok stavia neprekonateľné hradby medzi človekom a zvieratím. Keby sa aj podarilo vede niekedy dokázať, že je ľudské telo zvieracieho pôvodu, — s týmto by ešte nezanikla dôstojnosť človeka, totižto tá skutočnosť, že Boh človeka na svoj obraz a podobenstvo s nesmrteľnou dušou stvoril. „Stvorenie človeka sa vtedy stalo, keď bola jeho rozumná duša stvorená a zo zeme vzatým telom spojená. Tú otázku: či Boh užíval takú hmotu, ktorá by na základe prirodzených príčin bola schopná sjednotenia sa s dušou, aby sa ona takto stala nosičkou duše, túto otázku my môžeme z teologického ohľadu nechať otvorenou. Sv. Augustín, veľký cirkevný otec, svojim príkladom nás učí, že sa katolícky človek v tomto ohľade nemá čo obávať.“ (Wasmann: Berlínska reč). Tu je nie reč o skutočnosti, ale len o *možnosti*, že Boh totižto do zvieracieho tela, ako do nástroja uložil rozumnú dušu. Aj takto by človek ostal tvorom a obrazom Božím. Stranníka a predpojatá veda vidí v človekovi len telo. Dľa vážnej vedy ale tu v človekovi nemôže byť ani reči o zvieracom pôvode nášho tela.

3. Vývin a viera.

Vývin je
myšlienkou
premeny.

1. Za dnešnej doby žije na zemi nesmierne množstvo zvierať a rastlín, ktoré majú stále vlastnosti. Odkiaľ že sú druhy? Či ony boli od počiatku a či sa vyvinuly jeden z druhého?

Písmo sv. učí zreteľne, že všetci ľudia pochádzajú od jedného páru; etnografia ale už od dávna pozná ľudí rozličného druhu, ako: bielych, čiernych, hrdzavých. Následkom toho musí byť v človekovi nejaká premenlivá schopnosť. Paleontológia učí, že po rastlinách a zvieratách nižších ústrojov nasledujú zvieratá a rastliny vyšších ústrojov. Porovnáme-li zvieratá a rastliny: v istých rodinách zvierať a rastlín nájdeme spoločný základný fah atď.

Tieto zjavy nastolily tú otázku: keby sa boly teraz žijúce rastliny a zvieratá jedny z druhých vyvinuly? . . . Táto myšlienka je hodne staršia ako darwinizmus. A keď táto myšlienka najväčšmi zúrila, učenci: Waagen, Lossen, David, Herer, Quenstedt, Baer, Lord, Kelvín boli už prívržencami premeny a myšlienky postupného vývinu. Dneska sa už sotva nájde prírodoučenec, ktorý by sa chladno postavil proti myšlienke vývinu. Darwin premenu druhov chcel „náhode“ pripísať za päťdesiat rokov, ale prišiel celkom na bankrott. Od Darwina povstaly už štyri nové teorie. Kölliker, De Vries, Weismann, Naudin, Reinke sú prívržencami vývinu na základe vnútorných príčin. Niektorí hovoria nie o tichom, ale o náhlom skokovom vývine.

2. Čo je myšlienkou vývinu? Hľadanie a hľadanie. Od tohto ešte ďalej nezašli. Kölliker, Baer, Wüchov silne prírvukujú, že je tu reč ešte len o hypotézy. Reymond-Dubois sa tiež takto osvedčuje: „Chce-li človek román čítať, vtedy nájde aj lepší, ako Haecklove descendenčné tabule.“ Voči teorii vývinu stoja ešte ohromné ťažkosti: a) zkusenosť musí uznať stálosť druhov. Prírvukovanie krátkeho času dejín je len výhovorka. Dľa Cohna sa bakterie za tri dni na štyritisíc bilionov rozmnožia. Nasledovne tu za krátky čas môžeme o milionoch potomkov úsudok vyniesť. Učenec môže niekedy dľa ľúbosti do rozličných okolností doniesť, ale premenu ustáliť je predsa nie v stave. (Mercier. Psychologie. I. 372.)

Je to zdanie,
ale nie veda.

b) Vo vrstvách zeme vystupujú dokonalejšie podoby po me nej dokonalých; ale i vedľa seba prídu rozličného druhu zvieratá a rastliny, o priechode žiadnom nevedia ustáliť. Utváraj z „post hoc“ na „propter hoc“ by bolo protilogické pokračovanie.

c) Jednotlivé podoby sa dajú v každej dobe nájsť. Prečo že sa aj tieto nezmenily? . . . Najväčšia ťažkosť je dľa Merciera *nedostatok skutočných* udalostí a dôkazov.

Či pokročí vývin dakedy ďalej od predpokladania a bádania? Procházka, ktorý je sám aj priateľom vývinu, hovorí: „Evolucia zaťala sekeru do veľkého dreva, ktoré ona nikdy nezotne.“ (Nebo a Zem, 273.)

Mnohí ešte do nedávna verili, že sa každý živý organizmus dá zvieť z pracellule. O. Hertwig, žiak Haecklov, bol nútený roku 1899. soznať: „Medzitým nás čas a zkusenosť učinila skromnejšími. Najnovšie hovoria už o 17. kmeňoch. Tým prekvapujúcejšia je ľahkomyselnosť Gorkova, s jakou hovorí o pochádzaní: „Pochádzanie je isté — hovorí — len nevieme ako.“ Ale práve toto „ako“ je hlavné. Bez tohoto nemôžete vývinu alebo pochádzania ani na vlas ukázať.

Myšlienka
vývinu sa
neprotiví viere.

3. Jaký je pomer myšlienky vývinu ku viere? Tá udalosť, že odkedy sa hovorí a vývine, že aj veriaci učenci sú prívržen-
cami vývinu, to dokazuje, že pochop vývinu sa *neprotiví viere*.

Písmo sv. hovorí: „A stvoril Boh zemské zvieratá dľa ich druhov, zvieratá a všetky zemeplazy zeme dľa ich pohlavia.“ (I. Mojž. 1, 25.) Mojžiš teda spomína druhy a rody; ale v jakom smysle? Či sa od Linne-a alebo Buffona naučil rozoznať pochop druhov a rod? ... Druh a rod tu jednoducho to znamená, že všeho druhu zvieratá Bohu majú ďakovať svoj vôvod. Toto ostane aj vtedy pravdou, keby sa jednotlivé druhy samy zo seba boly vyvinuly. Sv. Písmo sa teda neprotiví myšlienke postupu alebo vývinu.

Starodávnou zásadou teologie je: „Deus in superfluis non abundat. = Boh nemárni svoje sily tam, kde to príroda skončí.“

Už sv. Augustín a Akvin. sv. Tomáš to učili, že si stvorenie i tak môžeme predstavovať, že Boh dal do hmoty možnosti „potentie“, ktoré pri prajných okolnostiach začnú účinkovať. Podobne zásadou sv. Otcov je, že prírodu máme podľa jej zákonov posudzovať. Preto otec Wasmann, chýrny biolog, hovorí: „Tam, kde môžeme účinky z prirodzeného vývinu vysvetliť, nemáme predpokladať priame zakročenie Stvoriteľa.“ Keby sa teda vede pošťastilo v kruhu rastlín a zvierat prirodzený vývin vysvetliť, — mohli by sme, ba museli by sme bez naštrbenia viery výdobytky vedy prijať.

V prirodzenom ako aj v nadprirodzenom poriadku vidíme, že Boh uviedol na svete v činnosť druhotriedne príčiny; tak diatky cestou rodičov dostávajú život; veriaci zase cestou kňazov, duchovných rodičov dostávajú nadprirodzený život, nasledovne Boha dôstojná myšlienka je aj tá, že jeden druh rastlín a zvierat dostáva svoj život od druhého. Dal-li Boh do organizmov vlastnosť premeny, tým krajšie nám svieti jeho moc a múdrosť.

Hranice
vývinu.

Trebárs veda nevie vývinu ani len najskromnejšieho rozmeru ukázať — filozofia predsa už vie udať posledné hranice postupu vývinu. Zo *všetkého nemôže byť* všetko. a) Medzi mŕtvu hmotu a rastliny postavil nepriestupnú stenu, plodný život. b) Medzi rastliny a zvieratá neprekročiteľnú priepasť vystavil, smyselný život. c) Medzi zvieratá a človeka zase neodolateľnejšiu stenu, ako je čínska, postavil *duševný život*. Mŕtvu hmotu, rastliny, zvieratá a ľudia svoju bytnosť len zvláštnym a zvláštnym činom stvorenia mohli dostať, jedni z druhých sa vyvinúť nemohli. Medzi týmito, zdravým rozumom ustálenými hranicami je voľné bádanie, len nech stačí veda dokazovať pochop vývinu! ...

III. ODDIEL.

O ZJAVENÍ BOŽOM.

1. O potrebe náboženstva. O cielei človeka.

1. Boh stvoril človeka. Následkom tohoto božského činu je pomer medzi Stvoriteľom a stvorením, dľa ktorého Bohu patrí svrchované panstvo, človekovi bezpodmienečná odvislosť a úplná podriadenosť.

Stvorenie bolo
nutné,
následok
odvislosti
od Boha.

Boh mohol urobiť, žeby nebol stvoril človeka; ale keď ho už raz stvoril, nemôže dovoliť, žeby človek nebol jeho tvorom a podriadeným slúžobníkom. Vec, ktorá sa raz stala, Boh nemôže nestatou urobiť, tak *nutný* logický následok stvorenia človeka nemôže zničiť bez toho, žeby neprišiel do protimluvy sám so sebou. A tým menej moci má človek, žeby zo stvorenia vyplývajúci pomer menil. Jako dieťa nemôže urobiť, aby nebolo dieťaťom svojich rodičov; podobne ani človek nemôže urobiť, aby nebol tvorom Božím.

2. Človek je rodeným slúžobníkom Božím. Jako patrí k podstate človeka, že má telo i dušu; celkom tak patrí k jeho podstate odvislosť od Boha: lebo nielen že dal Boh človekovi bytnosť, ale aj spôsob jeho jestvovania a odvislosť je od Boha.

Človek
zrodeným
a človeka je
služobníkom
Božím.

Právo vlastníctva a panstva Božieho nemá podobného na svete; ponevác nikto nevie stvoriť, nasledovne žiaden si nemôže Bohu podobné právo vlastníctva nadobudnúť.

3. Ponevác nad Boha väčšieho niet na nebi ani na zemi: — koná-li Boh, tvorí, a toto môže jedine sám pre seba urobiť. Z toho nasleduje, že cieľom všehomíru je: oslava Božia. — Rozum postrádajúce tvory bez rozumu, rozumom obdarené tvory ale seabedome pejú Bohu hymnu chvály: „Gloria in excelsis Deo — Sláva Bohu na výsosti.“

Účelom sveta
a človeka je
sláva Božia.

Dieťa môže od rodičov utiecť, ale zato neprestane byť ich dieťaťom. Podobne aj človek môže zaprieť svojho Pána, Boha; ale tým ešte neprestal byť stvorením Božím; a jak ešte zavča-

su nepríde k rozumu, Boh ho donúti do záhuby, aby tam spieval jeho hymnu: „Gloria in excelsis Deo“, ktorý každému dľa pravdy odplatí.

Pomer odvislosti sploď náboženstvo.

4. Pomer odvislosti človeka od Boha je náboženstvo. Jak nutným je tento pomer, tak potrebné je i náboženstvo.

Pozná-li človek svojim rozumom tento pomer, a náboženstvo v podmetnom (osobnom) smysle. „*Ja som Pán — Boh tvoj*“ — toto je vieroveda v jednej vete vypovedaná.

Rozum hľadá Boha.

5. Prirodzenosť človeka je na základe jeho pomeru k Bohu zariadená. Čo je pokrm a nápoj teľu; čo je svetlo oku — to je *pravda* rozumu. Rozum sa na základe prirodzenej potreby za pravdou obracia, a neuspokojuje sa do tých čias, dokiaľ sa po rebríku skutočných vecí k Bohu nedostane, ktorý je prameňom pravdy. Dostal-li sa človek už raz ta, porozumie *všetko*, vie zodpovedať na hlavné otázky jestvovania: *odkiaľ? kde? a prečo som na svete?*

Podielom rozumu bez Boha je trápenie, tma a bolesť: jako nedostatok pokrmu je biedou pre človeka. Rozumná prirodzenosť len v náboženstve nájde úplné zdokonálenie a odpočinutie. Jako novonarodené nemluvniatko volá po matke, bárs ju ešte nezná; podobne aj človek hneď túži po Bohu ako začne po ľudsky žiť, t. j., keď začne myslieť. Túto vlastnosť prirodzenosti ľudskej poznal už Homér: „*Ľudia túžia po Bohu!*“

Aj vôľa túži po Bohu.

6. Vôľa sa riadi dľa rozumu, a toho istého Boha, ktorého rozum uznal za najvyššiu pravdu, vôľa zase ako najlepšie dobro žiada. Ponevác Boh človeka pre seba stvoril, srdce ľudske nič takého neukojí, čo by bolo menšie od Boha. „*Fecisti nos ad te, Deus, et inquietum est cor nostrum, donec requiescat in Te — Pre seba si nás stvoril, Bože, a preto nespokojné je naše srdce, dokiaľ len neodpočinie v Tebe.*“ (Sv. Augustin.)

Jako ku prirodzenosti človeka patrí chcieť a myslieť: podobne aj to patrí k jeho prirodzenosti, žeby na Boha myslela, a Boha žiadala. Homo est animal rationale et ideo religiosum — človek je rozumný tvor a aj preto nábožný.

Celý človek sa musí poddať Bohu.

7. Ponevác človek všetko: svoju bytnosť, život, telo, dušu, i vlastnosti od Boha dostal: má sa *celý* Bohu poddať. Človek sa musí rozumom svojim ta vynasnažovať, aby Boha čím lepšie poznal, aby svoje myšlienky s Božími sjednotil, so svojou vôľou ale musí po tom túžiť, žeby sa vo všetkom vôli Božej prispôobil.

Dlho bolo slnko mierou času a hodinami človeka. Aj dnes, keď vynalezavosť ľudská stavia rozličné hodiny, hlavnými hodinami mu je slnko: keď stojí slnko najvyššie, ukazuje poludnie: a tomuto sa musia slnečné, vežové, stenové i vačkové hodiny prispôobiť, ak majú dobre chodiť. Boh je slnkom všehomiru,

a človek len vtedy žije riadne, keď sa mu myšlienkami, citami, slovami i skutkami, slovom, keď sa mu všetkým prispôsobuje. Stať sa človekom dľa myšlienky Božej — toto je najvyšším ideálom.

Cieľom človeka je — Boha čím lepšie poznať a čím dokonalejšie milovať. Láska je jeho hlavným cieľom, jeho ideálom, nad ktorý sa väčší myslieť nedá.

Vzor
kresťanský.

Láska je ideálom človeka každého druhu a pohlavia. Bárs rozličné cesty vedú k tomuto ideálu, — predsa reholník, kňaz, muž i žena, mladý i starý — všetci sa schádzajú v tomto ideály. Reholník s nasledovaním evanjelických rád, kňaz zachovávaním coelibátu a vzorným plnením svojich apoštolských povinností, muž zachovávaním manželských povinností, plnením svojich učiteľských, lekárskech, alebo jakýchkoľvek stavovských povinností, prípravou k svojmu budúcnemu povolaniu usilujú sa vôľu Božiu plniť. Idú rozličnými cestami, ale za jedným cieľom spiechajú: Boha milovať, toľko znamená, ako vôľu Božiu plniť. Každodenná modlitba, nedeľňajšie počúvanie sv. Omše, pôst, spoveď, sv. prijímanie, slovom celý náboženský život ta smeruje, žeby sme Boha čím lepšie poznali a čím dokonalejšie milovali: Boh stvoril Človeka na svoj obraz. Čím je človek Bohu podobnejším, tým väčšia je jeho dokonalosť a jeho blaženosť. Stupeň dokonalosti je mierou večnej blaženosti. Ambíciou životnou mladého človeka má byť čistú dušu a telo, a toľko seba opanovanie doniesť do manželstva, aby vernosť manželskú ešte aj myšlienkou zachoval, ďalej duševné vlohy tak vycvičiť, žeby svoje spoločenské povolanie k blahu všeobecnému, dobrému vyplnil...

2. Matka náboženstva a mravnosti.

(Neodvislý mrav).

Nikdy nebolo revolúcie, ktorá by bola hlbšie siahala, hroz-
nejšie ničila a nemilosrdnejšie súdila, ako reformácia. (Droy-
sen, protestantský historik: Geschichte der Preisen II. 6, 100.)
Hrdina reformácie: Luther zavrhnul každú auktoritu; jedine
auktoru Božiu prijal — ale len na oko. Dľa Pfleiderera prote-
štanta: „Luther Bibliu len natoľko prijal za slovo Božie, na-
koľko sa Božie slovo shodovalo s jeho srdcom“. (Religions fil.
319.) Luther to tvrdil, že sudcom Slova Božieho je človek tak
ako je každý pre seba pápežom, biskupom a kňazom. Toto je
nová evanjelická sloboda: stála revolúcia proti Kristovi, ktoré-
hož cirkev človek evanjelickej slobody má za nič.

Duševný základ
neodvislého
mravu.

Mudrci XVIII. stoločia úplne premysleli zásadu Lutherovu, a preto verejne zavrhlí nebeskú auktoritu. Najnadanejší zástupca ducha svojej doby Kant, toto knieža duchovných revolucionárov, učí na základe svojej „neodvislej mravouky“. „Som slobodný. Príroda je voči mne bezvládna; pretože rozum neberie svoje zákony z prírody; ale rozum predpisuje zákony prírode.“ — „Som slobodný. Niet človeka, ktorý by *mi* mohol rozkázať. Zákonom sa nepoddám, pretože sa *mi* zákon za Boží hlási. Musím vedieť, že pretože si sám vynášam zákony pre seba, či sa ony shodujú *so mnou*. (Willmann: Gesch. des Idealismus III. 395.) Sám som sebe pánom; od nikoho a ničoho som neodvislý. „Zákon nerobí dobrou moju vôľu; ale moja vôľa predpisuje zákon. Ja som prameňom pravdy a dobra. Zodpovedný som nie žiadnemu. (Tam. 464—468.)

Toto šialené sebazbožňovanie je modernizmus, ktorý sa pre zbožňovanie rozumu racionalizmom a pre tlak do predku svojho vlastného „ja“ humanizmom nazýva. A keď sa spoločenský poriadok na „neodvislé ja“ postaví, vtedy sa on *liberalizmom* menuje.

Teória Kantova je teóriou bezbožnosti; pretože ona Boha srúti s trónu srdca, a miesto neho svoje „ja“, s neslýchanou nadutosťou postaví. — Na konci XVIII. stoločia francúzsky národ potom prakticky uskutočnil túto svetochýrnu filozofiu: Boha sosalil s trónu a na jeho miesto posadil *rozum*, ktorý v osobe pouličnej dievky povýšil na oltár. A pod panstvom bohyne rozumu sa také ohavnosti porobily, že na návrh Robespiera zase vypovedali: Predsa je len Boh.

Nebezpečnosť
a neodvislosť
modernizmu.

2. Teória Kantova je najnebezpečnejšia forma neznabožstva. Opravdivý kantista sa sotva kedy obráti, pretože je hroznou pýchou naplnený. A modernému nevereckému svetu sa táto teória nesmierne ľúbi. Neobmedzená sloboda, ktorá hraničí so zlobou, má naň neslýchaný vliv: O istej pravde, alebo dogme, ktorá vystúpi s požiadavkou voči človekovi, niet slova od nej; pretože od takého zákona, ktorý *si každý sám* sebe ustanoví, môže dať človekovi aj dispenzáciu. Prívrženec tejto teórie môže žiť na spôsob dobytku nemajúceho gazdu, a k tomu si môže ešte jagavý plášť obliecť na zaokrytie svojej nevery, totižto tú krásne znejúcu frázu: „mojim náboženstvom je mrav.“ Pravdaže ten mrav, ktorý nespôsobí bolesti, ktorý neukladá nepríhodnej povinnosti a zodpovednosti človekovi...

Sloboda
a neodvislosť
sú rozličné
veci.

3. Jako niet človeka, ktorý by sa sám bol stvoril, tak niet neodvislého, autonómneho človeka. Celý všehomír, ako aj človek závisí od Boha. Táto odvislosť je logickou nutnosťou stvorenia.

Sloboda sa nesmie zameniť s neodvislosťou. Sloboda je

nutnou požiadavkou mravnej bytnosti: neodvislosť zase u tvo-
ra je nesmyslom. Keď človek zneužíva svoju slobodu, totižto,
keď hreší — vskutku hrá komédiu neodvislosti, aspoň v okam-
žení hriechu nemyslí na Boha a na miesto vôle Božej nasleduje
svoju vášnivú náruživosť, slovom: dáva neodvislého.

Dávanie neodvislosti ale je smiešnym vypínaním sa pre ob-
medzeného človeka. Človek prichádza v úplnej bezmocnosti na
svet; ešte aj jeho ostanie pri živote závisí od iného: od rodi-
čov, keby ho rodičia pokladali za neodvislého, keby nevplývali
naň a ho nevychovávali; nikdy sa nestane človekom, ani len
ľudskej reči si nenadobudne. Vyvíňujúci sa mladý človek zá-
visí od učiteľov a majstrov; vyrastlý človek zase závisí od štátu
a spoločnosti; ozaj by zle pochodil ten, kto by sa od týchto či-
niteľov chcel neodvislým učiť a chcel by dľa svojej vôle žiť.
Ani len zdanlive najodvislejší človek, panovník, je nie neodvi-
slým, pokiaľ sa musí koríť nielen ústave svojho ľudu, ale ešte
aj vôli svojho dvorného lekára. A keď už človek závisí od tak
rozličných vecí, smiešne to vypadá, že sa práve od najhlavnej-
šieho: totižto od Boha neodvislým chce učiť.

Neodvislosť
je smiešna.

V celom všehomíre je jedon neodvislý: Boh. Neodvislého
človeka sa ešte nenarodilo; a ohľadom na to, žeby sa musel bez
tvoriacej príčiny narodiť, aby bol opravdive neodvislým; preto
sa ani nikdy nenarodí. Keďže niet neodvislého človeka — niet
ani neodvislého *mravu*.

Neodvislého
človeka sa ešte
nenarodilo.

4. Mŕtva hmota má veľkolepé zákony, a vypátranie týchto
pôžitok pôsobí rozumu. Podobne aj život rastlín a zvierat je
dľa podivných zákonov riadený. Preto to musíme za vopred
vytvorené držať, žeby človek, ako mravná bytnosť, nemal Stvo-
riteľom vykázaných zákonov.

Z prirodzenosti Boha a človeka, z pomeru človeka k Bohu
a k spolublíznym nasledujú mravné zákony, ktoré rozum po-
znáva síce, ale netvorí. (X. prikázaní.)

Rozum zná,
ale nestvorí
zákony mravy.

Jako neustáli človek zákon hviezdám, rastlinám a zviera-
tom; tak nestvorí ani mravných zákonov. Zákon, a vôbec prav-
da, — je aj vtedy pravdou, keď ju rozum ľudský nepozná. Ke-
by rozum ustáľoval mravný poriadok, vtedy na základe zása-
dy „koľko hláv, toľko mienok“ — by bolo toľko mravov, koľko
je ľudí na svete. Jako ale je len jedna ľudská prirodzenosť a len
jeden Boh: tak aj mravný poriadok v jeho základných fahoch
môže byť len jeden.

Zákony mravov sú nad človekom, a preto ani nezávisia
od človeka; naopak, človek závisí od mravných zákonov a ne-
zachovávanie týchto mravných záhubu pôsobí človekovi.

Človek závisí
od zákonov,
a nie naopak.

Prírodnosť
mravného
zákona.

Jako zvier, ani rastlina nemôže žiť bez zákona života, a ako by zahynul fyzický život bez zákonov fyziky: podobne by aj človek zahynul bez X. prikázaní. (Pomyslime len na V. a VI.) Mravný zákon je pre človeka fyzickým zákonom. A rozumný človek ľahko pozná, že mravný zákon zodpovedá jeho prirodzenosti, že ho tento pozdvihuje a zdokonaluje. Preto musí uznať, že mu Boh nie z tyranstva, ale z *lásky* dal zákony.

Sankcia mrav-
ného zákona.

5. Človek majúci pred očami mravné zákony, rozdiel robí medzi dobrým a zlým, medzi správnym a nesprávnym. A toto poznanie bezodkladne nasleduje hlas svedomia: „dobré a správne *máš* alebo *môžeš* činiť, zlé a nesprávne *nesmieš* robiť“. A keď sa človek proti svojmu svedomiu postaví, vie, že prišiel do protivy so svojim Bohom, ktorý ho niekedy za jeho skutky na zodpovednosť ťahať bude.

Zodpovednosť
pred Bohom
je sankciou
mravného
poriadku.

Bez tejto sankcie niet príčiny, ktorá by nás pohla k nasledovaniu dobrého a k opusteniu zlého. Jako sa nedá pavučinou lev poviazať; jako sa nedá detským bičom týger krotiť: tak sa nedá s jagajúcou frázou neodvislého mravu: „dobré sa má samo pre seba činiť“, hriešna náruživosť zaúdiť. Touto zásadou sa môžu od hriešnych náruživostí slobodní anjeli riadiť. Túto sankciu žiada aj svrchovanosť Božia. Bez nej by človek na hromadu pováľal mravný poriadok a na posmech by vystavil svrchovanosť Božiu. Pre túto sankciu, ktorá odmenu sľubuje: hovoria Kantovi prívrženci o slúžobnej mravnosti. Kdeže sú ale tí bezžistní Kantisti, ktorí by bezplatne, bez mzdy a odplaty pracovali, a z povetria žili?! Čím je mravnejší človek, tým je on dokonalejší, a tým viacej blaženosti schopným. A jako dobré oko lepšie vidí ako slabé: tak svätý človek viac blaženosti užije, ako menej svätý! ...

Základy
mravnosti.

6. Boh *súd* Boží, nesmrteľnosť, večný mravný zákon, *svedomie*, — toto sú *základné* stĺpy mravnosti. Keď sa tieto srúti, srúti sa aj mrav; druhým slovom: náboženstvo je matkou mravnosti.

Keby diabol čo len na desať dní vykradol zo srdca ľudských vieru v Boha a v nesmrteľnosť duše: hneď by prestala sila svedomia, oslobodilo by sa sobectvo a hriešne náruživosti, a zem by sa stala divadlom takej hrôzy, akej ešte svet nevidel.

Človek svojím rozumom poznáva myšlienky Božie, vôľu Božiu, a idúc za poznanou pravdou, vôľu svoju vôľi Božej prispôbuje. Takto sa rodí mrav. Dľa pravdy môžeme povedať: viera je náboženstvom rozumu; mrav ale vôľe; viera je základom, mrav je budovou; viera je stromom, mrav je ovocím stromu.

Viera je so
svojimi milo-
stami podporou
mravu.

7. Viera v Krista je nielen svojimi základnými pravdami, lež aj svojimi milosťami podporou mravného poriadku. Sobec-

tvo, smyselnosť; slovom: hriešne náklonnosť sa nedajú bez milosti náboženstva premôcť.

Bolo mimo kresťanstva veľmi mnoho učencov a filozofov, ktorí *dobre poznali* krásu ctnosti. Našiel sa ne jeden, ktorý nasledujúc vlastnosti svojej šľachetnej prírody, a ktorý pod tlakom okamžitého záchvatu veľmi šľachetné a krásne skutky konal; ale úplnú bezžisťnosť, čistotu srdca, vernosť v malom i veľkom; slovom: *úplný a harmonický charakter*; by sme márne hľadali mimo kresťanstva. Čo je platná teda krásna fráza racionalizmu, že: „nech sa človek z povedomia svojej dôstojnosti povzniesie k ctnosti, a nech sa stane vzorom charakteru“ — keďže sa behom tisícročí nikdy niečo podobného nestalo zo samých ľudských síl!...

Coho je schopný na seba ponechaný človek.

Sokrates, Seneka, Cicero atď. vedeli veľmi krásne písať a hovoriť o ctnosti; život svoj predsa len pošpinili nepeknnými vecami. Aj sám Rousseau uzná, že: „predtým som veril, že človek môže byť aj bez viery čestným; ale som vytriezvel z tohto bludu“. Podobne sa osvedčuje Goethe: „bezžisťné charaktery, ktoré som vedel ctíť, som len tam našiel; kde som našiel horlivý a nábožný život“.

8. Bez viery sa len o tom dá hovoriť: čo je prospešného alebo čo je škodného pre človeka. Toto hovorí Nietzsche s podivnou otvorenosťou: „Všetko je prospešné, čo prospeje záujmom panujúcej triedy.“ Toto je surový a nemilosrdný utilitarizmus. Keď život vyžaduje obetu, sebazaprenie, obrovskú samožertvu, vtedy sa neverec táže: čo mi to prospeje? a ctnosť prepustí iným, ponevác mu ona nesľubuje osoh. Naopak, jestliže z hriechu kynie osoh a výhoda — dôsledný neverec je všetkého schopný; len nech sa neobáva trestu.

Bez viery zásadou je: osoh.

Vďaka dovolíme, že aj neverec môže dobré činiť. Neveriaci *sociálni demokrati* niekedy veľmi pekné obete donášajú za svojich bratov. Ale toto dobré je nie logickým následkom nevery. Neverec nečiní dobré pre svoju neveru, ale *navzdor svojej* nevere.

Najviac nevercov bolo v svojom detinskom veku veriacimi. Neskoršie odhodili vieru; ale mravné zákony zahodiť nejde tak ľahko. Jako slnko aj po svojom západe svieti vo večernej žiare: tak aj viera ešte i v neveriacom ukazuje svoje blahodarné následky.

„Dobrý strom dobré ovocie donáša, zlý strom zlé ovocie rodí!“ (Mat. 7, 17.) Logickým následkom náboženstva je: mrav; následkom nevery je: nemravnosť. Kto sa nebojí Boha, je všetkej zlosti schopný.

Ctnosť je prirodzeným ovocím náboženstva. Nemravnosť je logickým následkom nevery.

Sociálni demokrati sa preto stavajú na základ nevery, ponevác by svoju zásadu: sotretie súkromného imania; voľnú lá-

sku (lepšie: telesnú bezúzdnosť) na náboženskom základe nemohli uplatniť. Toto je úplnou nemožnosťou.

Žiaden štát sa
posiaľ nepo-
stavil na základ
neodvislej
mravnosti.

9. Že nakoľko prázdna je reč racionalizmu a neodvislej mravnosti, to vidno najlepšie z toho, že sa ešte do dnes nenašlo zákonodarstva na okrsleku zemskom, ktoré by svoj štátny život na voľný mrav bolo chcelo postaviť. Keby jedna štátna hlava takto hovorila k svojim podriadeným: „toto a toto môžete činiť“, — to a tamto vám nevoľno robiť! Očakávam, že dobré každý pre samé dobré bude konať, hriechu ale pre jeho ohavnosť sa bude chrániť.“ Ak by sa našiel takýto panovník, vysmiali by sa mu poddaní. Zdravý rozum toto nakladá zákonodarcovi: každý zákon musíte sankciou a trestnou záverkou potvrdiť, ktorý možno beztrestne prestupovať: je žiadnym zákonom. A vskutku: pri každom zákonodarstve sú tam *súdne stolice*, ktoré priestupníkov zákona na zodpovednosť ťahajú. Panovník zdravého rozumu sa nepodujme na tŕňové kráľovstvo. Samo sebou sa rozumie, že sa všemohúci Stvoriteľ a Pán neba i zeme nepodujme na to, žeby pomocou takej mravnosti udržiaval poriadok sveta, ktorej by schádzal najšľachetnejší záujem, totižto: večná odplata neba, a strach pred večným trestom pekla . . .

3. Náboženstvo je základom spoločenského a štátneho poriadku.

Bez auktority
a vrchnosti
nemôže sa spo-
ločnosť udržať.

1. Človek je spoločenským tvorom, dľa Aristotelesa: „zoon politikon“. Iným slovom to toľko znamená: len v spoločnosti sa stane človek človekom, lebo len v spoločnosti sa môže zdokonaľovať, a len takto vyhovie jeho požiadavkám. Ale z viac členov pozostávajúca spoločnosť nemôže zotrvať bez spojujúcej auktority. Najmenšia spoločenská ustanovizeň je rodina, oživujúca duša spoločnosti; najväčšia zase je štát. Ani jedna nemôže napredovať bez otcovskej a štátnej hlavy. Každá bezhlavá ustanovizeň sa rozpadne a zahynie. Ani zbojnícka banda nemôže byť bez hlavy. Poneváž je vplyvom prirodzenosti ľudskej, a poneváž spoločenská ustanovizeň nemôže zotrvať bez auktority: musíme povedať, že spoločenská auktorita je od Boha, ktorý stvoril prirodzenosť ľudskú.

Prameňom
spoločenskej
auktORITY
je Boh.

Všetci ľudia na základe prírody sú rovnoprávni. Žeby sa podali rodičovskej a štátnej auktorite, k tomu sa vyžaduje, žeby sa presvedčili, že je auktorita výsledkom vôle Božej.

Surová sila môže tiež poriadok urobiť, lenže takýto poriadok patrí do klieťky dravcov, ktorý len dotiaľ trvá, dokiaľ je strach pred surovou silou. Takáto poddajnosť je nedôstojná človeka a nepoistí stálosť poriadku.

2. Náboženstvo je matkou mravnosti; mravnosť zase je základom spoločenského a štátneho poriadku. Jako strom vykopaný vyschne; tak aj spoločnosť musí zahynúť, ak nebude na Bohu vybudovaná.

Náboženstvo je na základe mravnosti základom štátneho a spoločenského poriadku.

Kaldeiské, rimanské atď. ríše zahynuly vtedy, keď hmotná filozofia a s kultúrou spojené pôžitkárstvo vyničilo v nich náboženstvo a mrav. Ľudia francúzskej revolúcie od roku 1789—1795 vyniesli 15.000 zákonov, vyliali nesmierne množstvo krvi, — a predsa nevedeli poriadku uviesť natoľko, že Robespierre bol nútený v zákone vypovedať, že je Boh, ktorého boli degradovali v svojej radosť, a že je duša nesmrteľná. Príde-li na nevere stojaca sociálna demokracia k moci, — to bude značiť bankrot štátneho poriadku.

3. Náboženstvo je základom spoločenského a štátneho poriadku tým, že *budí a pestuje svedomie*. Bez svedomia niet spohľadlivého úradníka, niet verného vojaka a občana. Svedomie je najväčšou zábezpekou proti svedóli panovníkov.

Svedomie je základom spohľadlivosti.

Nesvedomitý rodič, učiteľ, lekár, sudca, panovník neslýchané biedy zapríčiní spoločnosti. Ľudia ako *náboženské tvory*, môžu len na základe svojho pomeru k Bohu jednotnú spoločnosť a štát utvoriť.

Keď sa priatelia Voltaira pri jednej príležitosti pustili do bezbožných rečí, tento prorok nevery ich takto napomnul: „Počkajte, dokiaľ vyjdú moji sluhovia; nehovorte zatiaľ tak bezbožné reči; lebo ma v najbližšiu noc môžu zavraždiť.“ Mnohý duševný prívrženec Voltairov tak myslí, že je náboženstvo potrebná brzda *pre ľud* — u nich náboženstvo nahradí vzdelanosť. Toto je ale obrovský omyl. Vzdelanosť je cibrenie *rozumu*. So vzdelanosťou sa veľmi podobne vmestí zloba *vôle*. Už Sokrates uznal, že zlý človek je tým nebezpečnejší, čím väčšia je jeho veda. Hlavy lupičov a najhroznejší zlosynovia nevyšli z jednoduchého, nevzdelaného ľudu...

Vzdelanosť nenahradí náboženstvo.

Majitelia moci a vodcovia ľudu majú predovšetkým v sebesamých pestovať svedomie spojené s nábožnosťou a svojím príkladom predchádzať vo vzdelávaní ľudu.

Základná povinnosť inteligencie.

5. Najväčšími zločincami a najnebezpečnejšími zhubcami spoločnosti a štátu sú tí, ktorí či svojím príkladom, či pod viedou a umenia, napádajú a ničia *vieru a mravnosť*; lebo týmto napádajú *korene* spoločenského a štátneho poriadku.

Neverci sú najväčší zhubcovia spoločnosti.

„Ten, ktorý učiní niečo takého, čo by unížilo kresťanstvo, spácha zradu na človečenstve a na civilizácii.“ (Macaulay.) O spisovateľoch hovorí Geibel: „Čím je slabší jed, a čím je krajšia forma; — čím je väčšia vloha, a čím je zlostnejšie užívanie vlohy; tým väčšia bude ich zodpovednosť na súdny deň.“ (Osviedčenie Plateau 27. str.)

Dľa Aristotelesa podmienky štátu, bez ktorých nemôže existovať, sú: náboženstvo, roľníctvo, priemysel, vojenské a peňažné záležitosti, prislúchovanie pravdy. Na prvé miesto kladie záležitosť *náboženstva*. Dľa neho sa majú k vykonávaniu úcty Božej zvláštne budovy stavať, a na ich udržiavanie sa má štvrtina pozemkov obrátiť. — Podobne aj Hegel uznáva: „Zákony dostávajú moc od náboženstva.“ Osvietení a slobody milovní Gréci nevedeli sa natoľko povzniesť, žeby boli neveru strpeli: neznabožstvo smrťou trestali.

Najväčšou kliatbou *moderného života* je: *bezúzdnosť nevery*. Kresťan sverí na Boha trest hriešnika, *rozširovanie* nevery ale drží za najväčší úklad. Keďže štát nedrží za svoju povinnosť neveru trestať, nech aspoň prekáža rozširovanie nevery a nemravnosti, a nech rozširovanie nevery a nemravnosti neodmeňuje rozdávaním vysokých výhod.

4. Prirodzené zjavenie.

Vysvetlenie
zjavenia.

1. Plod ľudského rozumu je myšlienka. Reč je pominutelným, písmo ale *stálym* vyjadrením myšlienky.

Človek dáva rečou i písmom na vedomie svojim spolubližným a potomkom to, čo mu leží na duši. Reč a písmo je *zjavením* duše; lebo to, čo sa v jeho duši stalo, sa takto *zjavným* stane iným.

Každá kniha, každá vec je zjavením. Zjavením je vôbec všetko to, čo vyjadruje duševnú prácu a myšlienku, na pr.: nástroj, dom, kostol, náradie, barva, socha atď. Dvojkoľosová taliga a prvý nástroj železný nám hovorí o obrovskej duševnej práci.

2. Jako vyjadrí *Boh* to, čo sa v ňom deje? Boh nepíše písmenami a nehovorí slovami: *Boh* svoje myšlienky *stvorením* vyjadruje. Každý tvor a pomer tvorov jedno ku druhému nám svedčí o tom, čo sa v Bohu deje (myšlienka, rozhodnutie). Ponevác stvorené tvory *stále* hlásajú myšlienku Božiu: môžeme stvorenie rečou, tvory ale písmom Božím nazvať.

Svet je knihou
Božou.

Najväčšou, najmúdrejšou knihou je: *knihy sveta a prírody*: „Coeli enarrant gloriám Dei = nebesá vyprávajú slávu Boha.“ (Žalm 18, 1.) Nielen slnka a hviezdy; aj chrobáček, malý komár hovorí o veľkosti Božej, oni hovoria o jeho múdrosti, moci a добрôte.

Keď sa človek — hlavná písma — zjavila na zemi — v knihe prírody už bolo nesmierne množstvo myšlienok zaznačené. A žeby sa časom dozvedel človek i o minulosti zeme, zanechal mu Stvoriteľ sveta svoje záznamy.

Zamestnaním človeka od počiatku bolo: *čítanie v knihe* Povinnosťou *Božej*. Preto vyzdobil Boh človeka rozumom, aby nielen ako človeka je čítať zvieru videl písmeny prírody, — ale aby aj *mysel* tých pís- vo veľkej knihe men pochopil. stvorenia.

„Lebo jaké poznanie o Bohu je možné, známe je aj pred nimi (pohanmi): pretože im to Boh zjavil (knihou prírody); lebo to, čo je v ňom neviditeľné: ako jeho večná moc a Božstvo, dá sa od stvorenia sveta v jeho dieloch porozumieť a vidieť, tak že sa vymlúvať nedajú.“ (Rím I. 19, 20.)

4. Mluva sveta o Bohu: je *prirodzené zjavenie*. Z tohoto človek asi toto mohol vyčítať: 1. *Je Boh*, ktorý napísal veľkú knihu prírody. A pretože je vo svete súvislosť, poriadok a súlad, — môže on byť dielom len jedného tvorcu. 2. Stvoriteľ je mysliaci a tvoriaci, nasledovne je on *osobnou* bytnosťou. 3. Stvoriteľ sveta je *nekonečne múdry a mocný*, pretože vedel tak veľké umelecké dielo vymyslieť a utvoriť. 4. Medzi Bohom a človekom je pomer: *rodiča k dieťaťu; pána ku sluhovi*; a preto: 5. povinnosťou životnou človeka je *Boha poznať, jeho vôľu plniť*; slovom: človek sa musí vynasnažovať, aby Boha poznal, miloval a ctil, (modlitbou, obetou); a z jeho pomocou k bližným vyplývajúce zákony zachovával. 6. Keby sa bol človek dobre napäť, bol by zo svojho pomeru k Bohu a bližnému trebárs aj všetkých X. prikázaní vyčítal. 7. Človek mohol zo svojho duševného a náboženského života poznať, že je jeho šťastnejšia čiastka — *duša* nesmrteľná a že pred Bohom za svoj život zodpovedať bude.

Tieto pravdy, ktoré človek aj svojim *púhym zdravým rozumom* mohol poznať, tvoria *prirodzené náboženstvo*.

To, čo človek okrem tohoto vyčíta z prírody, čo sa rovno nevzťahuje na pomer človeka k Bohu, — toto nazývame *prirôdovedou*.

Trebárs veľká kniha prírody už od tisíc rokov stojí človekovi otvorená, predsa ani najväčšie umy to nedoniesly ďalej od slabikovania, a v mnohých veciach skôr hľadajú, než poznajú smysel písmen.

5. Potreba aktívneho zjavenia.

1. Od možnosti k skutočnosti je ďaleká cesta. Z toho, že sa niečo dá poznať, ani z ďaleka nenasleduje, že to človek skutočne aj poznal. Pytagorasov článok zpomedzi mnoho miliardov ľudí práve len Pytagoras vynašiel. Očami vidíme, rukami to hmatáme; ale predsa si to nedovolíme povedať, žeby sme všetky tajné záhady prírody poznali. A *náboženské* otázky sa k tomu ešte veľmi líšia od ostatných právd. Isté otázky fyziky a

Prekážky
v poznaní nábo-
ženských
otázok.

matematiky byly na svete všeobecne prijaté, ponevác sú tieto pre život ľahostajné, keby ale ony ťažké povinnosti životu ukládaly, veru by neboly bývaly tak všeobecne prijaté. Náboženské pravdy hlboko reží do tela, ony kladú veľké povinnosti človekovi, a preto sa človek s báznou blíži k nim, a aj vtedy sa im ťažko *poddáva*, keď *auktorita Božia* stojí za týmito pravdami a povinnosťami. Preto púhe *náboženstvo* rozumu, ktoré si človek vymyslel — je bájkou.

2. Dľa Pláta: „Poznanie pravdy je nie vecou množstva, ale vždy len *jednotlivcov*, ktorí tvoria šľachtu ľudstva.“

Najviac ľudí je
neschopné
pravdu hľadať.

Obmedzenosť rozumu, lenivosť v myslení, nesriadene náruživosť, starosti životné zdržujú najviac ľudí od hľadania pravdy.

A *náboženské* pravdy by mal *každý človek* už od detinstva mať, aby si podľa nich svoj život zariadil. Keď ale niekto celý svoj život hľadá, a konečne na starosť príde k náboženským pravdám, — kedy že ich bude životom prevádzať? ... A skutkom je to, že v starom veku len niektorí hľadali pravdu, podobne aj dnes ju len málo jednotlivcov hľadá.

Kde zašlo
ľudstvo
v starom veku.

Pláto, Aristoteles, Cicero nám označujú tú výšku, na ktorú sa v starom veku dostal rozum ľudský z vlastnej moci. Skutkom je, že títo mužovia poznali moc právd, a že mnoho krásneho popísali — ale aj to je skutkom, že sa v mnohých vážnych veciach mýlili.

Bludy
Aristotelesa,
Plátu a Cicera.

Dľa Aristotelesa žena a otrok sú nie rovnocenní ľudia. Pláto vo svojom ideálnom štáte dovolí spoločný majetok žien. odporúča mordovanie slabých a nevyvinutých dietok, opovrha otrokom a barbárom. Cicero bráni lož, falošnú prísahu a pomstu. A k tomu títo múdri ľudia spolu aj so Sokratesom sa ešte nerozlúčili s politeizmom, ba Pláto a Cicero ho za štátne náboženstvo odporúča. Títo mudrci sami boli v tom domnení, že nemajú celú pravdu. Pláto s jedným svojím žiakom sa tešia: „Čakajme za niekym, nech to bude sám Boh, alebo Bohom nadchnutý človek, ktorý nás poučí o náboženských pravdách, a sníme beľmo z našich očí.“ Dľa Cicera: „Quaestio de natura deorum perdifficilis et perobscura. — Otázka o prirodzenosti bohov je veľmi ťažká a temná.“ V záležitosti pravej a bohumiľej úcty neboli ani učenci na čistom. Sami múdri mužovia odobrovali výstupky ku cti bohom páchané. Pláto, Sokrates aj v tomto bode čakali s hora osvietenie. Alkibiades sa táže: „Otče! nože mi povedz, ako máme ctíť božstvo?“ — Sokrates hovorí: „Toto zná len samé božstvo povedať: my musíme čakať, dokiaľ nám Boh s neba *nepošle mudrca*, ktorý nám sdelí, ako máme ctíť Boha!“ Alkibiades: „Kiežby sa bol v mojom čase zjavil na zemi, bol by som sa ho tak pridržiľ, ako sa dieťa vinie do lona matky.“ (Pláto: Gorgias.)

V starom veku koniec mudrovania bola riadne pochybnosť a pessimizmus: „Nikto a nikdy nepoznal úplnú pravdu, a nezná ju ani vo veci bohov, ani vo veci sveta; a keby aj niekto poznal celú pravdu, (nevedel by, že je ona), ani sám by nevedel o tom, pretože k všetkému sa prilipne *zdanie*. Teda: „*ignoramus et ignorabimus*“, už bolo v starom veku známo!...

Pochybnosť a
pessimizmus.

V *uplatnení pravdy*, v mravoch stáli aj mudrci veľmi zle. Cicero nútený je vyznať: „Cum eorum vita pugnare oratio, quod turpissimum est = s ich životom je reč v protikľu, čo je veľmi špatné!“ Ináč učitelia sa zatvárali pred ľuďmi, a nielen že krajiny neobrátili na cestu pravdy, ale ani len jednu dedinu, rodinu, ba ani seba samých nevedeli obrátiť. Na základe týchto skúseností je sv. Tomáš Akv. nútený sozdať.

„Preto potrebné bolo, aby Boh sám učil človeka ešte aj o tom, čo mohol človek svojím prirodzeným rozumom poznať; pretože na základe púheho prirodzeného bádania poznánie Boha, a) len málo ľuďmi, b) po dlho trvanlivom hľadaní a po c) len s primiešaním mnoho bludov sa dostalo; — kdežto od poznania tejto pravdy závisí blaho celého ľudstva, ktoré blaho sa nachádza jedine v Bohu!“

Výrok
sv. Tomáša
o potrebe
zjavenia.

Aj v novom zákone je to isté postavenie človeka, jestliže sa zavrie pred zjavením. Moderní učitelia chodia tiež len po cestách starých bludov. Dobro povedal o nich Hegel: „Na každú novú zjavujúcu sa teóriu môžeme povedať slová Petrove: „nohy tých, ktorí ňu pochovávajú, sú už pred dvermi.“ Týmto aj nad sebou trefný súd vyniesol.

Kto sa zaviera
pred svetlom
zjavenia, blúdi
aj teraz.

Dľa Pláta štáty budú vtedy šťastnými, keď ich budú mudrci spravovať. Fridrich II. zase hovorí: „Keby som chcel niektorú krajinu potrestať, sverím jej spravovanie učencovi!“ Pláto hovorí o učencoch pravdu hľadajúcich. Fridrich II. ale hovoril o moderných filozofoch, ktorí aj hotovú pravdu zavrhnú, a domnievajú sa, že je ich systém cesta k všehomíru.

3. Prikutý Prometheus: od Aischilosa, W. Eschenbachov „Parsifal“, Danteho: Divina komédia, Shakespearov „Hamlet“, Goetheho „Faust“, veľké dielo Madacha: „Tragédia človeka“ — toto všetko značí jednu prorockú výšku, na ktorú vedel človeka jeho veľký um povzniesť. Z výšky týchto výšin videl človek hroznú tajnosť: totižto *trápnu tajnosť hriechu*. Pokolenie ľudské je biedny Lazár, nešťastný hriešnik; ktorého duša boj medzi životom a povinnosťou, povedomie totižto hriechu trhá. A na otázku hriešnej duše, od ktorej závisí jeho časné i večné blaho; nemá žiadne rozumkovanie uspokojujúcej odpovede.

Tajomstvo
hriechu.

Jako dostanem odpustenie hriechov? Keď opustím hriech? Veď ten, ktorý neurobil nového dlhu, ešte nezaplatil starý!... Keď sa zarmucujem nad hriechom? Všetok môj zármutok ne-

Odpustenie
hriechu.

navráti viacej život obetí môjho hnevu a mojej pomstvy! Cítim, že k odpusteniu je potrebná ešte ľútosť; ale aj to cítim, že mojou ľútosťou len to dám Bohu môjmu, čo by som mu i tak po dlžen bol býval i vtedy, keby som nebol hrešil.

K odpusteniu hriechu v prvom rade má slovo obrazený, *totižto Boh*; a nezjaví-li to Boh hriešnikovi, že jako mu chce odpustiť, bez toho hriešnik nenájde uspokojenia.

„Nečakaj dotiaľ, že bude koniec tvojim mukám, dokiaľ niektorý z bohov sa nezjaví a nevezme na seba *tvoje bolesti*, a hotový bude za teba sostúpiť do tmavého Hádesu a do hmlistej hlbiny Tartarusa“. (Prometheus 125.)

Jestliže je v pravdách prirodzeného náboženstva zjavenie božie len mravne potrebné, t. j. že by bez neho len veľmi ťažké bolo poznanie tých pravd, — v ohľadu *hriechu* je viac potrebné ako mravná potreba. Bezpodmienečne sa vyžaduje zjavenie božie z ohľadu *nadprirodzeného* cieľa.

4. K prirodzenosti ľudskej patrí aj to, že je človek tvorom a slúžobníkom božím, a že môže Boha svojim rozumom poznať z dielov jeho. To aby sa človek stal účastným prirodzenosti Božej (posväcujúcou milosťou), aby Boha z tvári do tvári videl, — nekonečne prevyšuje prirodzenosť ľudskú.

Z ohľadu nad-
prirodzeného
cieľa je neo-
mýlné potrebné
zjavenie.

Jestliže Boh človekovi nadprirodzený cieľ vytchnul, k tomuto je nevyhnutelne potrebné zjavenie Božie; lebo bez takéhoto zjavenia nemôže človek poznať tohoto cieľa nadprirodzeného, ani cesty a prostriedkov, pomocou ktorých by prišiel k nadprirodzenému cieľu.

Každý poddaný Uhorska vedel, že je poddaný uhorskému kráľovi; ale bez zvláštnoho kráľovského osvedčenia nemohol nikdy vedieť, že ho kráľ povýšil na zemanskú, barónsku alebo grófsku hodnosť. Podobne: bez zvláštnoho zjavenia Božieho nemôžeme vedieť, že nás Boh v jeho veľkej láske na *hodnosť delinstva* Božieho povýšil. A toto by bolo bývalo aj vtedy potrebné, keby sa vôľa človeka po úpadku do hriechu nebola oslabilila. Jako kameň na základe svojej prírody sa nikdy nestane človekom: tak aj človek na základe svojej prirodzenosti by nebol nikdy prišiel k posväcujúcej milosti. Toto povznesenie a povýšenie mohla len zvláštna milosť Božia docieľiť.

Keďže sa
ľudským učením
povznáša ro-
zum, čím viacej
Božím učením!

Otázka je, či je vôbec činné zjavenie Božie možné? Táto otázka vážne smýšľajúceho ani nepovstane. Lebo či by ten Boh, ktorý vyzdobil človeka s tou vlastnosťou, že môže svoje myšlienky iným sdeliť, nemohol zjaviť úmysle a myšlienky človekovi? ...

Lessing a iní racionalisti sa toho boja, žeby Božie zjavenie rozum ľudský *snížilo*. To je opravdu hlúpa mienka. Lebo učenie a vzdělávanie sa je základom pokroku ľudského. Keby učenec neprijal mienku iných a začal všetko sám od predku —

vtedy by nebolo vedeckého pokroku. Človek najväčšiu čiastku svojej vedy od druhých dostáva. Najviac ľudí veľmi málo priloží k svojej vede zo svojho kapitálu. Jestliže je pre človeka nie unížujúce učiť sa od ľudí, prečo by bolo unížujúcim učiť sa od vševedúceho *Boha*? Ináč zjavenie Božie to nevytvára, žeby sa človek aj pomocou rozumu neusiloval nadobudnúť si tie pravdy, ktoré sa zdravým rozumom nadobudnúť dajú. (O Bohu, nesmrteľnosti atď). Slovom: zjavenie nepokladá za zvyšné užívanie rozumu, ba naopak veľmi vážnu prácu vyžaduje ono od človeka.

6. Vnútorne znaky, po ktorých sa poznáva zjavenie Božie.

1. Aby rozum nejaké učenie prijal za zjavenie Božie, musí Trpné kritéria. vedieť, či toto učenie vskutku od Boha pochádza.

Uvažuje-li rozum *obsah* niektorého učenia, a vidí, že je to učenie nie Boha dôstojné, pretože ono uráža zákony zdravého rozumu alebo prirodzený mrav, vtedy je istý, že je to učenie nie zjavenie Božie. (Trpné kritérium.) Boh totižto nemôže prísť do protivy sám so sebou, nemôže učiť veci protiviace sa rozumu a mravu. (Nadprirodzené veci ale môže učiť.) Už tieto trpné dôkazy sú dostatočné k tomu, žeby rozum poznal lživosť rozličných pohanských nábožností.

2. Keď je reč o takých pravdách, ktoré rozum uzná za Činné kritéria. pravé, vtedy povie rozum o nich, že ony *môžu byť ovocím zjavenia*; ale aj to je možné, že rozum tieto pravdy zo svojej vlastnej sily poznal. Ináčej sa má vec, keď sa jedná o celom systéme právd, ktorý charakterizuje vznešenosť a súvislosť a ktorý povyšuje a oblažuje prirodzenosť ľudskú. Tu je veľká *pravdepodobnosť*, že je tento náboženský systém výsledkom zjavenia Božieho; lebo vieme zo skúsenosti, že ľudia ťažko poznávajú systém právd, a ľahko pomicšajú pravdu s bludom. Práve preto systém majúci znak pravdy poukazuje na Boha, ako na svoj prameň. (Činné kritérium.)

Bárs aj vnútorné kritéria zjavenia Božieho sú vzácné, istoty nám predsa neposkytujú. K istote sa vyžadujú iné kritéria, o ktorých nižšie bude reč.

7. Zovňajšie znaky, po ktorých poznávame zjavenie: zázraky, proroctvá.

1. Boh buďto sám, buďto cestou svojich poslov hovorí k Hodnoverná
pečať božských
poslov. ľuďom.

Jako poslovia panovníkov sa preukazujú svojimi poverujú-

cimi listinami; podobne aj Boží poslovia musia dokázať svoje poslanie, tak že vedľa nich svedčí Boh svojou *všemohúcnosťou* (zázraky) alebo *vševetúcnosťou* (proroctvá). A každý, kto sa na *znamenie* Božie odvoláva, bezpodmienečne *zaslúži* vieru, pokiaľ Boh nebude svojou všemohúcnosťou a vševetúcnosťou vydávať svedectvo bludu alebo lži.

Zázrak a proroctvo sú jediné prostriedky, ktoré má Boh na uhodnotenie svojich poslov a okrem toho sú veľmi závažné a dajú sa ľahko poznať.

Učenec, ktorý vynašiel nejakú pravdu mudrovaním, alebo predstavovaním dokazuje svoju pravdu. Boh, keď zjavuje *nad rozumom* stojacu pravdu, darmo by ju dokazoval dôvodami, lebo rozum nemôže vedieť vnútornú potrebu pravdy, prevyšujúcej jeho prirodzenosti. V takom páde môže Boh len zázrakmi dokazovať.

Bázeň pred
zázrakom.

2. Niektorí ľudia dostanú triašku, keď počujú o zázraku. Tento stav je následkom predpojatosti a Reinkom spomínanej nadutosti.

Najmenší zázrak porazí do vedeckého rúcha oblečení neveru; veľmi prirodzené je, že sa materialista, panteista, racionalista tak bojí zázraku, ako čert svätenej vody. U racionalistov menovite nevieme rozumieť, prečo sa oni boja natoľko zázrakov; lebo veď racionalisti aspoň na oko pripúšťajú jestvovanie Božie; a predsa nechcú pod žiadnou podmienkou dopustiť, žeby Boh dal znak o svojom jestvovaní a moci. Aj agnostik J. Stuart Mill musí uznať, že: „Prijmeme-li raz jestvovanie Boha, vtedy účinok dľa jeho vôle je nie viac predpokladaním, ktoré pripúšťame na dôkaz nejakej udalosti, ale je to vážna možnosť, s ktorou musíme účtovať.“ (Essay 198.) Bázeň racionalistov pred zázrakom pochádza z toho istého prameňa, ako strach nevercov; neverci materialisti a panteisti nechcú k vôli svojmu systému nič vedieť o zázrakoch, aby praktické následky od seba odvrátili, — ináč by museli prijať nadprirodzené náboženstvo, — toto ale nepasuje do ich systému, tohto sa stráňa v svojej nadutosti.

Pochop
zázraku.

3. Zázrak je taká udalosť smyslová, ktorú moc Božia pôsobí, a ktorú nemôžu sily prirodzené utvoriť. Zázrak je pre človeka nadprirodzenou vecou, pre Boha ale prirodzenou. Zvláštnym pôsobením Božím je stvorenie; zázrak ale je výplývom stvoriťskej sily.

Hlboká je to myšlienka, ktorú čítame v Goetheho Fauste: „Auf einmal sah ich Rat, und schrieb getrost: im Anfang war die Tat.“ Svet spolu aj so svojimi zákonami ďakuje svoje jestvovanie slobodnému rozhodnutiu Božiemu. Svet sám je jeden veľký zázrak, znak tvoriacej sily a múdrosti Božej. Sila Božia

so stvorením sa ešte nevyčerpala; chce-li môže nové svety stvoriť; nik nemá moci Boha k nečinnosti odsúdiť. Vstúpi-li v činnosť tvoriaca sila Božia, to je pre nás vždycky zázrakom; lebo ani my, ale ani žiadne iné sily prírody nevedia stvoriť.

Boh od večnosti určil stvorenie sveta. A výsledok tohoto rozhodnutia Božieho je svet so všetkými svojimi silami a zákonami. Celkom tak mohol Boh od večnosti chcieť, žeby jeho tvoriaca sila niekedy z vyšších príčin prišla k činnosti. A výsledkom tohoto Božieho rozhodnutia je zázrak, totižto niečo takého, k učeniu čoho Boh prírodu nevystrojil.

Vzkriesenie k životu už rozpadajúceho sa mŕtveho je niečo takého, k učeniu čoho je príroda nie vystrojená. Vstane-li predsa takýto mŕtvy, na tom sa vzdelaný i nevzdelaný rovnako čuduje a zastaví, tu musí vyznať, že tu prst Boží účinkuje! Dľa tohoto je zázrak najlepším prostriedkom k dôkazu toho, že ten, ktorému k vôli sa stal zázrak, je poslom Božím, a nasledovne je isté, že pravdu hovorí.

4. Nevera sa nijako nevie spriatelíť s tým, žeby Boh zázraky činil. Najpodivnejšie vystupovanie proti zázrakom je to, že proti Bohu jeho vlastné dielo: prírodu totižto chce postaviť.

Výhovorky
nevercov.

a) „Všetko čo sa deje, stáva sa silami prírody, dejstvovania bez príčiny niet, ba ani je nie možné.“ Takto hovorí neverec. Odpovedáme: Opravdive účinnok prírody je výsledok tých príčin, ktoré Boh pri stvorení priviedol na svet. Aj to je pravda, že sa bez zodpovednej príčiny nič nedeje. Zázrak sa ale nie bez *príčiny*, ale len bez *prírodzenej* príčiny stáva. Zodpovedná príčina pri zázraku je: *moc Božia, ktorá je príčinou celej prírody*. Zázrak pôvod svoj aj vtedy Bohu ďakuje, keď sa on s pričinením človeka stal.

Bez príčiny sa
nič nedeje.

b) „Hotovosť hmoty a sily prírody je stála, a preto toto zabezpečuje trvanie sveta. Dľa zázraku by sa rozmnožila alebo umenšila sila a hmota; toto sa ale protiví zásade sotrvávaniu hmoty a sily.“

Zásada trvania
hmoty a sily.

Koľko hmoty a sily v prírode je opravdu stála, pretože ani človek, ani druhá sila prírody — nemôže ani stvoriť, ani zničiť hmotu alebo silu. Ale z toho, že človek nemôže hmoty stvoriť, nenasleduje, žeby ani Boh, ktorý stvoril všetku hmotu sveta, nemohol novej hmoty stvoriť, keby chcel. Zásada trvanosti hmoty je áno platnou pre chemické a fyzické sily; — ale *energia* vôle stojí nad touto teoriou. Vôľa jedného veľkého Alexandra alebo Napoleona ozaj značila veľkú energiu, ktorej fyzických alebo chemickú protiváhu by sme ťažko našli.

Každý zázrak nedonesie novú *hmotu* a *energiu* do všehomíru. Božie, od prírody odchyľne spravovanie už jestvujúcich síl môže zapríčiniť zázrak. Pri podivnom rozmnožení chleba,

mohol p. Ježiš stvoriť hmotu chlebovú; alebo aj tak mohol urobiť zázrak, že hmotu chleba vzal už z jestvujúcej hmoty. Jestliže sa hmota a energia sveta rozmnoží pričinením zázraku Božieho, vtedy je len ich vznik zázračným, potom sú ony už podané zákonom hmoty a sily. O rovnováhu všehomíru sa nemáme pre zázrak čo obávať. Keď niekoľko stometrový meteor nevyrúši zem z jej rovnováhy; malá, so zázrakom spojená hmota a energia iste nezničí svet.

Ináč táto námietka sa veľmi zle vyníma zo strany vzdelaného človeka, ktorý sa deň po deň dotýka prírody; tu núti prirodzené sily k väčšej a harmonickej práci, — tam zase ich pristavuje v ich riadnom pôsobení. Lekár na príklad prekazí účinnok jedu protijedom a nedopustí voľného toku tým účinkom, ktoré by nemocnému smrť pôsobily. Celá technika a kultúra je nič iného, ako panovanie ľudského rozumu nad hmotou a slepými silami. A jestliže rozum ľudský neznebezpečňuje rovnováhu prírody, neobávajme sa Boha o jeho vlastné dielo.

Zmätok
v poriadku
prírodzenom.

c) „Zázrak poruší poriadok v prírode, nemožnou učíní prírodovedu; lebo takto by sme sa nikdy nedozvedeli, či je nejaký účinok vplyvom prirodzených síl, alebo nejakého nadprirodzeného zamiešania sa?“

Veda skúma riadne udalosti prírody. Zázrak, následkom jeho nadprirodzenosti a nadprirodzeného rázu nemôže byť predmetom prírodovedy. A zázrak nielen že nenarušuje beh prírody, ba doprosta podmieňuje poriadok v prírode, lebo by sme ináč zázrak ani nezbadali.

Nebojme sa my o sily prírody pre zázrak! „Či za to, že Kristus jedného nemocného uzdravuje, máme zahodiť lekársku vedu? Či za to, že Kristus vzkriesil Lazara sa máme obávať, že vstanú všetci naši predkovia, a že budú od nás požadovať svoje majetky? Či keď Kristus rozmnoží niekoľko chlebov, tak že sa tisíce nasýtiť, už nemusíme zbožia siať? Boh zázrakom neporuší zákony prírody, ktoré jej on sám dal. (Roh: Kto je Kristus?)

Zázrak sa deje mimo prírody, nad prírodou, a len zdanlive ruší silu prírody. Pán Ježiš kráčať nad vodou, čím zdanlive — v tomto páde — zničil zákon ťažkosti; ale toto bolo len zdanlivosťou; v skutočnosti svojou božskou mocou nahradzoval zákon ťažkosti, ktorý ostal aj tu v platnosti.

Z mimoriadnych
príčin činiť Boh
zázraky.

d) „Príroda postačuje k všetkému, ona dostatočne zjavuje Boha.“ — Príroda postačí k tomu, k čomu ju Boh stvoril a zariadil. Zázrak neláta-nepláta poriadok sveta, — tento sa deje z vyšších mravných príčin. Mnohí práve z riadnych udalostí prírody nasledujú, že je všetko nutným výsledkom večitých zá-

konov sily a hmoty: prečo by Boh nemohol zázrak urobiť, aby ukázal svoju moc nad prírodou?

Pred 150 rokmi ešte toto písal Rousseau: „Keby niekto vážne nadhodil otázku, či Boh môže urobiť zázrak? Nezaslúžene by sme ho poctili tým, žeby sme mu chceli odpovedať; riadne pokračovanie voči takému by bolo, aby sme mu v bláznivom dome miesto vyznačili.“

Tým neobyčajnejší je strach pred zázrakom za času prírodovedy, ktorá deň po deň nové a nové neobyčajné a podivné veci nalezá. Chemik spáli dva gázy: hydrogén a oxigén. Pri horení sa spoja dve čiastky hydrogénu s jednou oxigenovou, a výsledkom tohoto sjednotenia je voda, ktorá je tekutá a o mnoho ťažšie teleso a prekáža horenie, kdežto hydrogén a horiaci plyn ešte napomáha horenie. Kto toto pochopí?

Botanik zaseje žaľuď. Žaľuď sa započne v dvoch smeroch vyvíjať: korene žienú do spodku, kmeň zase ženie do vrchu. Botanik tvrdí, že tu účinkuje ťažkosť, ako dráždiaca sila, že koreň má pozitívny, kmeň ale negatívny geotropizmus. Lenže je tu terminus technikus len pokrievkou nevedomosti; veď ktože to pochopí, že príťažlivosť malý koreň priťahuje, veľký kmeň ale odtisuje od seba?

Teplota rozširuje, zima sťahuje telesá. Toto je zákon prírody. A hľa, voda neposlúcha tieto zákony! Voda je pri $+4^{\circ}$ stupňoch najhustejšia, pri 0° je už tak hustá, ako pri $+8^{\circ}$ stupňoch, a keď zamrzne jej rozmer, narastie o 9° stupňov. Vieme, že táto príroda vody je veľkým požehnaním v živote: ktože ale zná príčinu tohoto zjvu? ... Hovorí, že molekule vody sú takto utvorené, ale prečo sú takto sriadené? Isté je, že toto chovanie sa vody má svoju prirodzenú príčinu: ale ktože pozná túto príčinu? ...

Ponevác aj sama príroda nám ukazuje mnoho takých zázračných vecí, ktoré v dnešnom čase nevieme pochopiť, — smiešne je preto bojovať proti zázrakom, že ich nepochopíme. Stvoriteľské dielo Boha celkom tak nepochopíme, ako nevie krava pochopiť, že ako povstala: „Tragoedia človeka“ a čo za smysel má táto dráma ... Práca človeka sa od práce zvierat podstatne líši, — podobne i práca Božia sa od práci ľudskej podstatne delí. Pre zviera je práca človeka nadprirodzenou; podobne pre človeka je skutok Boží nadprirodzeným. Ponevác je zázrak výsledkom účinku Božieho, prirodzené je, že je on človekovi v istom ohľade nepochopiteľným, tak ako aj stvorenie. Opravdivý učenec je zdržanlivý, a preto že mu je nejaká vec nepochopiteľnou, za to nepopiera zjavné skutky. Tvrdí-li to, že vodu zima roztiahne — trebárs zima na základe prirodzeného zákona telasá sťahuje, — zato nepopiera prirodzenosť

Príroda sama
je plná zázrač-
ných vecí.

Žaľuď.

Teplota a zima.

vody; najviac povie: voda tvorí výmienku, ktorej cieľ rozumiem, ale príčinu udať neviem. Jestliže hviezdár zbadá, že sa vo svetovej sústave najdu telesá, ktoré sa nekrúčia od západu na východ, ale naopak od východu na západ, — nepopre tento mimoriadny zjav, lež povie: tu je reč o výnimke, ktorú nepochopím.

Rozmýšľajúci človek vidí z tohto, že zákony prírody sú nie bezpodmienečné, že príroda veľmi dobre znesie výnimky, a že následkom zázrakov sa svet nesrúti.

Pre nepochopiteľnosť sa mnoho ráz mylila veda.

Vstúpili-li učitelia pre nepochopiteľnosť na pole zapierania, popálili sa mnoho ráz. Keď vynášiel Newton svoj zákon príťažlivosti, nie bárs kto, ale jeden Huygheus ho preto na posmech obrátil. Galvaniho zase žabacím tančomajstrom prezývali jeho učení vrstovníci. Keď Stephenson tvrdil, že bude parolode stavať, ktoré prebehnú za hodinu 12 míľ zeme — jeho učení spoločníci vypočítali zo vzdorovitosti vody a povetria, že je to nemožnosťou; nemeckí učitelia zase tým strašili ľudí, žeby takáto rýchlosť pobila ľudí, lebo žeby nemohli dýchať. Dnes jednotlivé parolode za hodinu 25—30 míľ obehnú. Roku 1751. padnul v Horvatsku s neba meteor. Záhrebská svätá stolica vzala o tomto zápisnicu — učení profesoria viedenskej univerzity a ostatní učitelia si posmech robili z týchto jednoduchých kniazov.

Keby niekto bol pred 30. rokmi tvrdil, že chce odфотографovať kostru živého človeka, iste by ho boli vysmiali. Dnes to môže ktokolvek urobiť s Röntgenovými lúčami. A keďže rozum ľudský činí mnoho divov s pomocou prirodzených síl; — veľmi prirodzené a tým podivnejšie je výsledok, keď sa sám Boh dotkne prirodzených zákonov. Preto bázeň pred zázrakom len tak môžeme vysvetliť, že sa mnohí obávajú logických následkov zázraku a všemožným spôsobom sa usilujú zázrak popierať — k vôli nevereckej teórii.

Prorockto.

5. Druhá uhodnoverňujúca známka Božích poslov: je prorockto. Mojžiš hovorí Židom: „Jestliže Dátan a Abiron tak umrú ako ostatní ľudia, nie som poslom Božím; ale jestliže Pán učíní novú, neobyčajnú vec, tak že zem otvorí svoje ústa, a oni živí pôjdu do pekla; — vtedy veďte, že sa rúhali Bohu.“ (IV. Mojž. 16—28, 30.) — Pán Ježiš povie vopred, že zomre na kríži. (Mat. 20, 19.), bárs by ho dľa ľudského vypočítania ukamenovanie očakávalo, ako sv. Štefana. Petrovi, navzdor jeho protimluve predpovedal, že ho trikrát zapre, prv než kohút dvakrát zaspieva. (Mark. 14, 30.) Tieto prorocktá sú predpovedanie takých skutkov, ktoré človek (ale ani bytnosť) napred povedať nemôže.

Pythia radšej to povedala vopred; čo sa malo stať, ako čo sa potom stane; neskoršie dľa Demosthenesa politizovala. Sy-

billa dľa Cicera takto hovorila: „Ut quodcunque accidisset, praedictum videretur. = Bárby sa čokoľvek bolo stalo, proroctvo bý sa bolo splnilo.“ Zdanie, zjavné videnie a podobné veci je následkom napnutej nervovej sústavy predpovedanie takých vecí, ktoré už majú svoje tajné príčiny. Na takomto základe aj zlý duch môže budúcnosť predpovedať; a toto všetko je nie pravé proroctvo.

8. Známky zázrakov.

1. Pri zázraku poznáme dve veci: a) samý skutok, b) že je skutok nie výsledkom prirodzených síl. Činnosť Božej moci a jej spôsob je pred nami neznáma. — Protivníci zázrakov ale takto mudrujú: aby sme poznali, či nejaký dej prevyšuje sily prírody, k tomu potrebujeme a) aby sme poznali všetky sily prírody, b) musíme vedieť hranicu, pokiaľ siaha účinok prirodzených síl. Ináč nerozoznáme zázrak od prirodzenej udalosti, a tak sa stal zázrak zvyšným, pretože sa nedá rozoznať, nasledovne ztratí svoju dokazujúcu silu. Boh ale na darobné veci nemárni svoju silu. — Toto mudrovanie racionalizmu poukazuje na veľkú potuťnosť. Skutkom je, že ani najväčší učenec nepozná všetky sily prírody, aj to je ťažko povedať, pokiaľ siahajú hranice prirodzených síl. Dľa tohoto mudrovania by sme teda nikdy nepoznali zázraky. Skutočnosť ale celkom iné ukazuje.

Podvodné
mudrovanie.

2. Na toto mudrovanie racionalizmu odpovedáme: po prvém mnohom *pretváрке* treba k takémuto mudrovaniu, že totižto práve tí, ktorí sa tak chovajú, akoby všetky tajnosti kuchyne prírody boli vypátrali, tuná sa práve s nedostatkom poznania zakrývajú. Takto môžeme vopred vedieť, že celé mudrovanie je nič iného, ako pretváрка a útek pred pravdou. — Keď je reč o konkrétnom zázraku, nemusíme na *všetky* sily prírody myslieť: úplne dostatočné je, keď budeme myslieť na tie sily prírody, ktoré sa pri tomto konkrétnom zázraku do povahy brat môžu. Keď Pán rozmnoží chlieb, prečo máme myslieť na všetky chemické a fyzické sily prírody? Dostatočné je, keď známe vzrast obilia a keď vieme, že k zhotoveniu chleba sa vyžaduje sejba, zrast, dozrenie, žatva, mlatba, mletie a pečenie. Keď ale vidíme, že tu o tomto ani slova nemôže byť, — ale že sa *chlieb naraz, na púhy rozkaz* rozmnožil — z toho vieme, že to sily prírody neučinily.

Pri zázraku sa
neberie každá
prirodzená sila.

3. K posúdeniu toho, či je nejaká udalosť výsledkom prirodzených síl, sa nevyžaduje to, aby sme vedeli, čo môžu vykonať všetky sily prírody — ale dostatočné nám je vedieť, že *čo-ho sú nie schopné*. To nemôžeme určite vedieť, že koľko kilov je

Dostatočné je
poznať negatívnu
hranicu.

v stave človek jednou rukou zodvihnúť; ale to viem, že sto metrov nezodvihne. Medzi smrteľným a všedným hriechom je mnoho ráz ťažko rozoznať; ale to viem s istotou, že je dobrovoľná vražda smrteľným hriechom. Nech si lekárska veda pokročí koľkokolvek, to vieme istotne, že na slovo žiadneho lekára mŕtvola zomretého človeka, ktorá už páchne, k novému životu nepovstane. Hoci koľkokolvek tajností odhalila meteorológia, bárs človek vie výbuchami umele dážď vyvolať, — táto veda to predsa nikdy natoľko nedovedie, žeby na jej rozkaz zastal vietor a žeby sa búrlivé more utíšilo.

Nech nájde ľudská vynáleživosť spravovať sa dajúcu vzducholod, ale bez nástroja sa sotva kto povznesie nad oblaky. Menovite zázraky P. Ježiša sú tak jednoduché a natoľko sa odchyľujú od prirodzených dejov, že nielen učenec, lež aj jednoduchý človek v okamžiku zbadá ich zázračnú prírodu. Človek zná veľmi dobre rozoznať svoje účinky od dejov prírody — podobne vie učiť rozdiel medzi dejom prirodzeným, činom ľudským a skutkom Božím.

Príroda nemá
takých síl,
ktoré by na
rozkaz tvorily.

„Keď jedenkrát poznáme všetky sily prírody, vtedy dostanú všetky zázraky prirodzené rozlúštenie“, takto hovoria niektorí. Je to podivná vec, že dľa tohoto protidôvodu, že pred 2—3 tisíc rokmi sa našli ľudia, ktorí poznali také tajné sily prírody, ktoré ani najväčší prírodovedomci XX. stoločia neznajú. Ešte podivnejšia vec je, že tieto tajné sily celkom *protivne* účinkovali, ako tie, ktoré sú dnes známe. Najdivnejšie je v tom, že tieto tajné sily len vtedy začnú účinkovať, keď to nejaký divotvorca *rozkáže*, — kdežto vieme, že vôľa človeka vie len na jeho telo účinkovať, a že mimo svojho tela so svojou púhou vôľou ani len prášek nedonesie do pohybu. Úsek do príšeria nevedomosti a na pole budúceho tajnostkárstva veľmi dobre známe ako jeden prameň nevery.

Výhovorka
Renana.

5. Renan a jeho spoločníci voči zázrakom Ježišovým doniesli tú výhovorku, že sa tieto nestaly pred shromaždením učencov, a preto že sú neprijateľné. — Bárs sa zázraky Pánove nestaly pred modernými učencami, to je predsa isté, že nepriatelia Ježišovi boli veľkí kritici, — a ani títo si nedovoľovali popierať skutočnosť zázrakov Pánových. Vezmime na pr. vzkriesenie Lazara! Čoby ozaj boli zkusili moderní učitelia pri tomto zázraku? a) Zhnilé telo, b) jeden rozkaz, c) živého človeka — slovom: aj učitelia by len to isté boli videli, čo videli neučení apoštolovia a prostý ľud. K ustáleniu zázraku sa nevyžaduje veda, ale zdravé oko, pravý smysel a nepredpojaté smýšľanie: ktoré sa v synovi ľudu často skorej nájdu, ako do svojej teorie v zamilovanom učencovi.

Konečne na výhovorky Renana môžeme s P. Bohom po-

vedaf: „Zopakujte ktorýkoľvek zázrak Pánov v okolnostiach v evanjeliach opísaných, lebo učenec XX. stoletia môže len takto o voľnom prirodzenom vysvetľovaní hovoriť.“ Na toto sa učenici fažko podujmu.

6. V najnovšej dobe hypnotizmus spomínajú istí vedomci, Hypnotizmus. akoby tento všetko rozlúštil. Skutočne hypnotizmus už moc podivných vyliečení pôsobil. Lenže tieto liečenia sa jedine na nervové nemoce vzťahujú (histeria, neurastenia), slepca od narodenia, krivého mrzáka ešte nikto nevyliečil hypnotizmom. A potom: hypnotické vyliečenie zvykli umele zväčšovať. Janet Pierre, hypnotizujúci lekár, hovorí, že sa hypnotizmom len zjavy nemoci dajú oddialiť, (tedy základne nelieči) a nemôžeme nikdy byť istí, či sa ten chorobný zjav o niekoľko dní alebo týždňov neobnoví. — Dajú-li sa hypnotizmom všetky nemoce liečiť, načo sa trápiť s pokrokom lekárskej vedy?!

7. Účinky dobrých a zlých duchov na človeka sú podivné, Spiritizmus. pretože ich duševné sily prevyšujú ľudské. Pravdivého zázraku z vlastnej sily ale ani duchovia nevedia učiniť. Dobrí duchovia sa pridŕžajú vôle božej, a preto nemôžu zaviesť človeka. Zlí duchovia podobne len toľko môžu vykonať, koľko im Boh dovolí. Zlí duchovia sa usilujú niekedy zaviesť človeka, ale ich klam vynde čoskoro na svetlo. Ponevác v spiritizme hlavnú rolu hrá z čiastky klam, zo stránky človeka; zo stránky zlých duchov ale podvod, — múdry veriaci sa vzdáfuje tejto povery. Ktorý sa dá podviesť špiritistickým kúskom, bárby sa jeho viera v posmrtný život aj utvrdila, predsa len škodu utrpí, keď uverí lžiam mediumov: že je totižto každé náboženstvo dobré, že peklo netrvá večne a podobné!

II. ČIASTKA.

O BOŽSKEJ PODSTATE KREŠŤANSKÉHO NÁBOŽENSTVA.

I. ODDIEL.

O ZJAVENÍ STARÉHO ZÁKONA.

1. Úvod. Dejiny duše ľudskej.

Človek sa len s pomocou Božou stane blaženým, ale aj on musí pracovať na svojej blaženosti.

1. Boh preto stvoril, pretože miloval, preto chce oblažiť všetky svoje tvory. Sám od seba je jidine Boh blaženým, človek môže byť len pomocou svojho Pána a Stvoriteľa blaženým. Ponevác je človek rozumná a slobodná bytnosť, môže byť len svojej prírode zodpovedne blažený; slovom: blaženosť človeka sa musí zakladať na jeho *vlastnom rozhodnutí*, človek musí svojim rozhodnutím ukázať, že je hoden tej blaženosti, ktorú mu jeho Stvoriteľ určil. Aj blaženosť, keby bola nenútenou, zničila by slobodnú mravnú prírodu človeka.

Nadprirodzená blaženosť bola v úmysle Božom.

2. Dľa dôkazov zjavenia božieho, Stvoriteľ hneď od počiatku nadprirodzenú blaženosť určil pre človeka: z veľkodušnosti Božej prišiel človek k posväcujúcej milosti, čím sa stal istým spôsobom účastným prirodzenosti Božej. Tento podivný dar boží, ktorý nijak nepatrí prirodzenosti človeka, dovŕšilo ešte zošľachtenie tela, ktoré sa stalo účastným podmiennej nesmrteľnosti (*posse non mori*). Dľa Božieho úmyslu by bol mohol takýto zošľachtený človek účastným byť večného blahoslavenstva s telom i s dušou bez smrti. Od *možnosti* k *skutočnosti* ale človek mal sám tento veľký krok učiť: bezpodmienečné podrobenie sa Bohu malo dokázať, že je v skutku hoden tohto veľkého daru a postavenia.

Človek hriechom premenil úmysel Boha.

3. Zlosť ľudská ale zmenila tento úmysel Boží, pretože sa postavil proti Bohu a Stvoriteľovi svojmu, zhrešil a hriechom

svojím utratil posväcujúcu milosť, nesmrteľnosť tela a večné blahoslavenstvo.

Lenže zloba ľudská predsa nemohla zmariť úmysel Boží. Na prípad hriechu mal už Boh hotový plán na vyslobodenie pokolenia ľudského. Boh mohol pravda na svoj osud ponechať urážajúceho Ho človeka; ale jeho nekonečné milosrdenstvo povzbudzovalo Boha k zachráneniu človeka; ktorý mu hneď po jeho páde vyznačil cestu oslobodenia: *Vykupiteľa* sľúbil hriešnemu pokoleniu ľudskému, ktorý by zlomil moc hriechu, a zpät vydobyl človekovi všetko to, o čo ho hriech oraboval a usku- točnil pôvodný úmysel Boží.

Láska a múdrosť
Božia
to napravila.

4. „Nepriateľstvo položím medzi tebou a ženou medzi se- menom твоjim a semenom jej, ono (potomok ženy Vykupiteľ) potre hlavu твоju, a ty budeš úklady klásť pätám jej“ (I. Mojž. 3, 15.) Toto je proto-evanjelium, prvá radostná zvesť, ktorá je od tejto doby vierou a nádejou človečenstva, stredobodom a zrnom náboženstva.

Kristus uplatnil
úmysel Boží.

Keď na veľký Piatok odznelo na dreve kríža to Božie slo- vo: „Consummatum est = Dokonáno je“, úmysel Boží na obla- ženie pokolenia ľudského sa stal skutkom, od týchto čias každý kto len chce si môže v Kristovi a skrze Krista tento veľký dar nadobudnúť: posväcujúcu milosť, nesmrteľnosť tela v blaho- slavenom zmŕtvychvstaní, a nadprirodzené radosti neba.

5. Úmysel Boží je aj dnes odvislý od mravnej a slobodnej prirodzenosti človeka. Ako kedysi Adam ako zástupca celého pokolenia ľudského, tak aj teraz každý jeden človek má roz- hodnúť nad svojím blahoslavenstvom alebo zatratením. Hrdi- nom v záležitosti duše, blahoslavenstva alebo zatratenia je člo- vek — a predmetom jeho je: Kristus. Kto sa s dôverou a poko- rou obráti ku Kristovi, bude spasený; kto ale nechce počuť o Kristovi, zahynie. Všetci, ktorí budú spasení, spasení budú len v Kristovi, a skrze Krista aj v starom zákone všetka minulosť bola výsledkom zásluh Kristových. Kristus je kľúčom celého zjavenia.

Každý človek
musí prejsť
zkúškou.

Jako človek stojí na dvoch nohách, tak aj náboženstvo na dvoch základných stĺpoch spočíva: jeden je *stvorenie* a druhý *vykúpenie*. K prvému my nemáme žiadneho slova; druhý sa zase nemôže v nás uplatniť bez nášho prispenia, akonáhle sme k rozumu prišli.

2. Historická pravda zjavenia Božieho.

1. Či skutočne mlúvil Boh k ľuďom? Toto je historická o- tázka, ktorá sa musí celkom tak ako ostatné historické pravdy rozlúštiť.

Či mlúvil Boh
k ľuďom?

Pramene dejín sú: dokumenty, pamiatky, ustanovizne atď. Tieto pramene musia byť prirodzene hodnovernými; ale trebárs sú ony hodnovernými aj v tom páde, ako to z prirodzenosti vecí vyplýva, nerodia ony fyzickú, ale mravnú istotu. V histórii pracuje slobodná vôľa, a preto nemáme v nej fyzickú nutnosť hľadať.

Sbierka zjave-
nia Božieho
je Písmo sv.

2. Na dôkaz skutočnosti zjavenia Božieho máme také dôkazy, akých nemáme na dôkaz poznania jednotlivých udalostí, ale ani k poznaniu dejín národov. Sbierka dokumentov zjavenia Božieho je Písmo sväté.

Živým svedkom
zjavenia
je cirkev.

Biblia pochádza z gréckeho slova „biblos“, t. j. kniha, čo toľko značí, ako kniha kníh, poneváž je ona knihou večnej spásy.

3. Zjavenie Božie okrem Písma sv. má aj večne živého svedka, totižto: Cirkev Kristovu, ktorá je pôvodu Božieho, večne žije bez pretrhnutia a i v tom páde by vedela dokázať pravdivosť zjavenia Božieho, keby nám ani písmeny a Písma sv. nestálo pri ruke.

Keby nebolo Písma sv., Cirkev Kristova by so svojim ústnym podaním a so svojimi ustanovizňami dokázala pravdivosť zjavenia Božieho. Ako totižto vojak môže hodnoverne dokázať hodnovernosť vojny, v ktorej sa zúčastnil; podobne aj cirkev dokazuje hodnoverne svoje založenie, svoje ustanovizne, slovom svoj celý život.

3. Čiastky Písma sv. starého zákona a jeho obsah.

Rozdiel
Písma sv.

1. Písmo sv. sa delí na dve čiastky: na starý a nový zákon. Písmo sv. starého zákona pozostáva z 21 dejepisných, 7 poučných a 17 prorockých kníh.

Pentateuchus.

2. Rad dejepisných kníh, ako aj celé sv. Písmo otvára päť Mojžišových kníh: Pentateuchus, t. j. Päť kníh.

Prvá kniha Pentateucha je: Genesis, ktorá nám podáva stvorenie sveta a človeka, staré zjavenie Božie, úpadok do hriechu, patriarchom dané zjavenie a potopu. Druhá: *Exodus*; ktorá obsahuje: narodenie a Božie povolanie Mojžiša, vyslobodenie ľudu Izraelského z Egypta (*Východ*: odtiaľ má i svoje meno „Exodus“) a vyhlásenie desať Božích prikázaní. Tretia kniha je *Leviticus*: ktorá je sbierkou zákonov a levitov. Štvrtá kniha *Numeri*, hovorí o sčítaní ľudu, udáva ďalej putovanie židovského národa po púšti a podobné. Konečne piata kniha opakuje a dopĺňa dosavadné zákony (odtiaľto má aj svoje meno: Deutoronomium, čili druhý zákonník. Židia týchto päť Mojžišových kníh *Thorou*, t. j. zákonom nazývajú.

Poneváž je Genesis nič iného ako písmo zakladateľa náboženstva, preto sa v prvom rade a zvlášte s touto knihou budeme zapodievať v nasledujúcej hlave.

Zvestovatelia
Vykupiteľ .

2. Proroci boli Bohom osvietení muži, ktorí ohlašovali pokánie v mene Božom, mnohokrát zázraky činili a prorokovali.

Na vyvolený ľud účinkovali so svojimi skutkami, rečami a pís-
smami. Dľa rozsahu ich písem rozoznávame 4 veľkých a 12
malých prorokov. Väčší proroci sú: Izaiaš (700 roku pred Kr.).
Jeremiáš (okolo 588), Ezechiel (575) a Daniel (606—534). Men-
ší proroci sú: Ozeáš (790), Joel (800), Amós (790), Abdias (800),
Jonáš (775), Micheáš (pod Ezechiášom kráľom), Nahum (650),
Sofoniáš (pod Joziášom kráľom), Aggeus (520) a posledný Ma-
lachiáš (450).

(Najhlavnejšie proroctvá viď v 10. hlave, nižšie.)

Okrem druhej knihy Machabejskej a Knihy Múdrosti sú
všetky knihy starého zákona v *židovskej* alebo aramejskej (prí-
buzná židovskej) reči písané. Tobiaš, Judith, I. kniha Machabej-
ská, kniha Jezusa Syna Sirákovho, kniha Barucha (táto sa pri-
počíta k Jeremiášovi), tieto máme už len v gréckom preklade. Z
Babylona domov navracajúci židia sossbierali sväté knihy. Toto
sú protokanoničné knihy (prvá sbierka): len v gréckom prekla-
de sa nachádzajúce knihy sú druhá sbierka (deuterokanoničné).

Jazyk
sv. Písma
starého zákona.

4. Staré chýrne preklady Písma sv. sú: „Septuaginta“
LXX.: tojest Preklad sedemdesiatych, ktorá bola zhotovená v
gréckej reči v Alexandrii asi 300 rokov pred Kristom. „Itala“
je latinská, ktorá pochádza z druhého stoloetia po Kr., ktorú ne-
skoršie sv. Hieronym na rozkaz pápeža Damaza (383.) prepra-
coval, ktorá prepracovaná latinská kniha prichodí pod menom:
„Vulgata“, t. j. obecná kniha, ktorá je dnes úradným prekla-
dom Cirkve. Jednodobá s Italou je sirska Peschito zvaná (ver-
ná). Vulgata a Peschito obsahujú v sebe celé sv. Písmo. Maďar-
ský preklad je Kaldy-Tarkáňovský — slovenský preklad je
pod tlačou u spolku sv. Adalberta Vojtecha v Trnave.

Preklady
Písma sv.

4. Hodnovernosť sv. Písma starého Zákona menovite Pentateucha.

1. Jestliže nejaký dokument a) pochádza *od toho*, komu
sa on pripisuje, b) jestliže je pôvodca tohoto dokumenta *spo-
lahlivý*, že mal totižto príležitosť pravdu poznať, a bol toho
rázu, že chcel výlučne len pravdu písať; — a c) konečne doku-
ment neutrpel v podstate žiadnej zmeny: vtedy sa otázný do-
kument za hodnoverný pokladať môže.

Podmienky
hodnovernosti.

Týmto prísny, historicko-kritickým spôsobom posudz-
jeme aj Písmo sv., keď je reč o jeho hodnovernosti.

Od historicko-kritickej otázky hodnovernosti sa delí otáz-
ka jeho *božského* pôvodu, ktorý dokazujú zázraky a proroctvá.
(Viď 10. hlavu.) Božskosť ale požaduje bezpodmienečnú hod-
novernosť Písma sv.

Verejný ráz
Písma sv.

2. Keď je reč o knihách Písma sv., poznamenať musíme, že sú tieto sväté knihy nie *súkromnými* dokumentami, ktoré by boli skryté niekde v kúte nejakej knižnice, alebo ktoré by len jednotlivcov zaujímali, — ale toto sú verejné dokumenty, ktoré každého zaujímajú; ani nemlúvia ony o nejakom malom alebo väčšom hmotnom záujme, ale o najväčšom a najsvätejšom záujme: ony stoja v službe náboženstva. Okrem toho pri sv. Písme starého zákona musíme aj to do ohľadu brať, že menovite Pentateuchus je zákonníkom náboženským, spoločenským a štátnym ľudu židovského. Práve preto prvým záujmom celého národa bolo, aby sa presvedčil o hodnovernosti týchto svätých kníh.

Svedectvo ľudu
židovského.

3. Ľud židovský, pre ktorý sa vlastne chystali tieto sväté knihy starého Zákona, bol vždy o tom presvedčený, a stále to vyznával, že tieto sväté knihy vskutku od tých pochádzajú, komu sa ony privlastňujú. Jednohlasné svedectvo celého národa musíme za hodnoverné svedectvo brať.

Čo sa týka Pentateuchu, aj za času P. Krista bola u židov všeobecná mienka a podanie, že je sám Mojžiš jeho pôvodcom. „Majú Mojžiša, majú prorokov, nech tých poslúchajú.“ (Luk. 16, 19.) „Jestliže Mojžiša a prorokov neposlúchajú, ani tomu neuveria, keby niekto z mŕtvych vstal.“ (Luk. 16, 31.) Toto podanie uznávajú 300 rokmi pred Kr. aj vzdelaní prekladatelia „Septuaginta“, 500 rokov pred Kr. o hodnovernosti Pentateucha svedčí Esdraš, tento veľký zákono-učenec, ktorý tieto sväté knihy posbieral. 1000 rokov pred Kr. svedčily o hodnovernosti Pentateucha od Júda odtrhnutí obyvatelia krajiny Izrael, ktorí by iste neboli prevzali tieto sväté knihy od svojich nepriateľov, keby ich neboli za hodnoverné držali. Po Mojžišovi sostavené sväté knihy predpokladajú, ba to aj verejne vyznajú, že je Mojžiš pôvodcom tohoto zákona. Tak kniha Jozue, ktorá bola hneď po Mojžišovi napísaná, hovorí: „Čo je v zákonnej knihe Mojžišovej napísané!“ (23, 6.) Konečne pôvodca Pentateucha sa sám Mojžiš za takého pomenúva. (Deutor, 31, 26.)

Vnútorne
dôkazy.

Aj vnútorné dôkazy hovoria, že Mojžiš je pôvodcom Pentateucha, Egypt tak určite nevedel poznať, len ten, kto tam žil a vyrástol. Štyri knihy Pentateuchu pôvodca písal ako denník na základe videných a počutých zkúseností; neskoršie by ich bol pôvodca vo väčšom poriadku napísal. Konečne ani myslieť sa nedá, žeby ľud prijal taký zákonník od kohokoľvek, ktorým také ťažké povinnosti ukladal, ako Mojžišova kniha zákona, keby ju neboli držali za knihu Božiu.

Pramene
Mojžišov

Vysoký vek patriarchov (Adam 930, Seth 912, Enos 905, Matuzalem 969 rokov žili) obľahčili náboženské a historické podanie. V záležitosti vysokého veku starých ľudí Jozef Flavius

volá všetkých gréckych a iných spisovateľov za svedkov. Po potope vek človeka padnul, pravdepodobne pre klimatické pomery. O 150—160-ročných ľuďoch počuť i v novšom čase hovoriť.

4. Čo Mojžiš v Genesisi rozpráva, to mohol vedieť z ústneho podania, ale i to je možné, že mal pri ruke aj písané dôkazy.

V tom, čo hovorí Mojžiš v ostatných štyroch knihách Pentateucha, je on sám očitým a ušným svedkom, ba mnoho ráz on sám je hlavnou osobou dejov. Aj ostatní spisovatelia sv. kníh opisujú buďto také udalosti, ktorých oni sami boli svedkami, a ktoré sa v ich dobe stali, alebo to čerpali z hodnoverných prameňov. Spisovatelia kníh starého zákona mohli veľmi *dobre vedieť* to, o čom písali.

Spisovatelia sv. kníh, v prvom rade Mojžiš, neboli obyčajní, ale za vec Božiu oduševnení, zvláštneho charakteru ľudia, ktorí porozprávajú aj chyby praotcov, všetky neprávosti svojho ľudu, hriechy zvláštnych vodcov, ba ešte aj svoje vlastné chyby opíšu; nasledovne majú každopádne znak *pravdomluvnosti*. Mojžiš na pr. povie, že jedného Egyptčana vlastnoručne, prečo a jako zavraždil, ďalej svoje odľahovanie sa od Božieho vyslania, svoju nevernosť a trest.

Spisovatelia
sv. kníh sú
zvláštne osoby.

5. Ľud židovský bol vždy a s najväčšou úctou voči svätým knihám. Židia pod sírskymi kráľmi boli hotoví radšej zomrieť, ako sväté knihy vydať. Pri takejto nálade je nie pravdepodobným, žeby sa boli dopustili padelania sv. kníh. Ale aj ťažko, ba doprosta nemožné bolo by bývalo sväté knihy padelať. Poneváž Pentateuchus od najdávnejších časov v chráme strážili a v každý sobotný rok verejne pred celým ľudom prečítali. Toto bol zákonník verejného i súkromného života židovského, ktorý týmto spôsobom stál pod dozorom celého národa. Od roku 995. pre vzájomnú žiarlivosť krajiny Júda a Izrael toto padelanie sa stalo nemožnosťou. Od tretieho stoletia ale pre veľké rozšírenie „Septuaginta“ bolo toto vytvorené.

Podanie by
bolo bývalo
veľmi ťažké.

Dľa udania svätých kníh bol národ židovský tvrdošijný, smyselnej prirodzenosti, nevďačný a k modlárstvu náchylný. K tomu ešte vo svätých knihách sa nachádzajú aj také miesta, ktoré zjavne hovoria o zkaženosti židovského národa a o jeho zavržení od Boha. Jestli, čo tak zaiste tieto na hriechy, haňbu a zkaženosť ľudu židovského sa vzťahujúce čiasťky by boli vynechali. Ale neučinili to; aj tieto biľagujúce miesta verne zachovali. Proroci vyhadzujú na oči ľudu židovskému všemožné jeho hriechy, ale ho nikdy neobviňujú z padelania svätých kníh.

5. Biblia a pokrok vedy.

V najnovšom čase prišlo v istých vzdelaných kruhoch do zvyku, že s veľkou radosťou a odhodlanosťou bojujú proti hlavnému prameňu zjavenia Božieho: totižto proti Písmu sv. Menovite prvé hlavy Biblie sv. zvykli istí ľudia v mene vedy napádať. Preto držíme za dobré, žeby sme najprv skončili s nápadami vedy, vlastne istých „učených“ ľudí, a len potom sme prešli k dokazovaniu Božskosti Písma svätého. Aby sme jasne videli, vezmíme najprv pomer vedy k náboženstvu.

Náboženstvo
a veda je nie
jedno.

1. Náboženstvo a veda sú dve rozličné veci. Bez náboženstva nepríde človek k svojmu poslednému cieľu, totižto k večnému blahoslavenstvu, ale bez vedy môže byť spasený.

Veda, menovite prírodoveda nemá priameho pomeru na posledný cieľ človeka. Japonci si za posledných päťdesiat rokov privlastnili všetky výdobytky modernej vedy bez toho, žeby boli od svojho učiteľa, od Európy aj kresťanské náboženstvo prevzali. Tento skutok nám to zjavne dokazuje, že náboženstvo a veda je nie jedna a tá istá vec.

Bez prírodovedy
môže byť
každý spasený.

Ponevác je prírodoveda k spaseniu nepotrebná, preto Boh prírodovedu ani nezjavil. Sám dovŕšiteľ zjavenia Božieho, Ježiš Kristus, človekom stanuvší sa Syn Boží, ani len jedinej fyzickej alebo chemickej pravdy nám nezjavil.

Ten, ktorý znal najtajnejšie myšlienky svojích nepriateľov, — ktorý znal veci, ktoré sa majú stať v ďalekej budúcnosti: ten iste znal aj tajnosti prírody, ale ničoho nezjavil z týchto tajností, ponevác za zbytočné držal takéto zjavenie.

„Nikde v evanjeliu nečítame, žeby Kristus bol toto povedal: Pošlem vám utešiteľa, ktorý vás naučí o behu slnka a mesiaca; ponevác on ľudí chcel kresťanmi, ale nie matematikmi učiť.“ Sv. Augustín.

Vedu si musí
sám človek na-
dobudnúť.

2. Boh dal človekovi oči i rozum, a to chcel, aby sám človek pomocou tejto zbrane vnišiel do tajností prírody, aby si sám od seba nadobudnul znalosť prírody.

Program vedeckého pokroku.

Túto vôľu Božiu zjavne vyčítame z prvej hlavy Písma sv.: „A požeňal ich Boh a riekol: „Rastnite a množte sa a naplňte zem, a uveďte ju pod moc vašu, a panujte nad rybami morskými, nad vtáctvom nebies a nad každým zvieraťom, ktoré sa hýbe na zemi.“ (I. Mojž. 1, 28.) Podmaňte si prírodu! S čím? Vaším *rozumom*, vašou *vedou*. Hľa, veľký svetový program prírodovedy a hmotnej kultúry, ktorý sám Stvoriteľ vyznačil človekovi. Cesta k uskutočneniu tohoto programu je dlhá a ťažká. Je nepopierateľné, že Boh mohol obľahčiť a skrátiť ľudstvu túto ťažkú a unavnú cestu kultúry; ale Boh nedal človekovi lekciu z prírodovedy, ponevác chcel, žeby si človek na zemi spô-

sobom človeka dôstojným nadobudnul vedu. Na tomto mieste neprekážaly človeka vášne a neriadne náruživosti srdca; — naopak: nádejný zisk ho popudoval k pokroku a usilovnosti.

Múdry učiteľ vyučuje žiaka svojho k pracovitosti a snážitosti, lebo dobre vie, že bez nej niet pravého pokroku. Aj Boh, ako najvyšší učiteľ chce cestou samovzdelania poistiť vedecký pokrok ľudstva.

3. Ľudstvo, menovite kresťanské národy Európy sa statočne a usilovne vynasnažovali, žeby Bohom vykázaný program vedy uplatnili; prírodoveda učinila neslýchaný postup; ale do podstaty vecí sme ešte aj dnes sotva nazreli. Toto je dobrý liek proti vypýnaniu vedy.

Výdobytky
vedy.

Veľký Newton vynášiel zákony príťažlivosti, do matematických obrazov obliekol tieto zákony, a predsa hovorí: „Keď sa ma opýtate, že čo je atrakcia? na túto otázku neviem odpovede. Môžeme využiť k našej službe rozličné hmoty, môžeme donútiť sily prírody bez toho, žeby sme vedeli, čo sú vlastne tie moci a sily.

V pokladnici našej vedy je veľmi málo absolútnej ceny, slovom: naše vedenie a príroda sa nekryjú. Aj to, čo nazývame zákonom prírody, je premeniteľnou vecou; ba Wirchov práve v tom vidí postup vedy, že na základe nových výskumov a zkúseností prideme na to, že je zákon nie zákon. „Prírodovedecká pravda je, premenlivý pochop závisí od rozsiahlosti našej vedy. Čo je dnes dokázanou pravdou, môže sa o niekoľko desiatok rokov omylom dokázať. My zo stálych našich výskumov zvädzame následky, a toto nazývame vedeckou pravdou. Ale každý nový vynález rozmnožuje obsah pravdy... Po kľúčkovitých cestách, mnoho ráz cestou omylov prichodíme k pravde. Z nevedomosti ale sa nikdy nenarodila pravda. Ale čím väčšími prehĺbime podstatu vecí, tým väčšími nám napadá nekonečnosť toho, čo nevieme. Každý krok napred nás stavia pred nové tajnosti, až konečne prideme k hraniciam toho, čo nemôžeme prekročiť.“ (Zittel Paleontolog.)

Na dôkaz nedostatočnej našej vedy spomneme len jeden príklad. Optika, ktorá učinila neslýchaný postup, hovorí: svetlo je *vlnenie aethera*. Ona hovorí o bilionoch pohybov za jednu sekundu, k uvedeniu toho sa nie veda, ale viera vyžaduje. Bez aethera sa celá teória svetla srúti. Voči tejto zase učenc druhého oddielu vedy, hvezdár hovorí: „Aj aether, ktorý je stokrát ľahší ako povetrie, by vzdoroval, nasledovne by zdržiaval pohyb hviezd: všehomír musí byť teda prázdny.“ Jako sa má teraz držať človek voči týmto dvom exaktným vedám?

Nedostatočnosť
nášho vedenia.

4. Boh nie bezprostredne, ale cestou svojich poslov hovoril ľudstvu v starom zákone.

Hlásatelia boží.

K pochopu osvietenia Božieho sa najlepšie priblížime, keď si pomyslíme na jasný okamžik učencov, umelcov a básnikov, keď im naraz nečakane napadne myšlienka, ktorú predtým ani dlhým a unavným rozmyšľaním nevedeli najst.

Bohom osvietení ľudia poznali také náboženské pravdy, ktoré by prirodzené myslenie veľmi ťažko, alebo vôbec nebolo nikdy poznalo.

Boh vplýval na *rozum* osvietených mužov, žeby pravdu poznali, — a na ich *vôľu*, aby túto pravdu iným sdelili. Omylom by to ale bolo myslieť, žeby svätí spisovatelia boli bývali mŕtvymi perami Božími a žeby boli dľa diktovania písali, bárs v niektorých pádoch ako pri slove „Logos“, pri založení krstu a najsv. oltárnej sviatosti sa osvietenie aj na slová rozprestieralo. Osvietenie nepremenilo charakter a vedu svätých spisovateľov, ani ich slobodné uplatnenie.

Poslovia Boží
sú dietky ich
doby.

Poslovia Boží sú dietkami svojej doby, v ktorých sa odblekuje pochop, veda, spôsob mluvy ich vrstovníkov. Nebezpečnou vecou by to bolo bývalo, keby boli poslovia Boží v poznaní prírody svoju dobu ďaleko predišli; lebo by ich v tomto páde vrstovníci neboli porozumeli, a práve preto táto neporozumená veda by bola bývala príčinou, žeby boli zjavenie Božie s nedôverou prijali.

Potomci, menovite osvietené XIX. a XX. stolo tie by bolo zase pre toto poznanie prírody, ktoré by prevyšovalo ich dobu, v pochybnosť vzali hodnovernosť sv. spisovateľov, a bolo by myslelo na neskorší pôvod kníh svätých. Konečne nesmieme zapomenúť, že Boh svoje zjavenie nedal pre malý počet učencov, ale pre *celé pokolenie ľudské*, a zamiešanie sa vedy do zjavenia Božieho by bolo len obťažilo porozumenie tohoto.

Niektoré odvet-
via vedy sú
potrebné k po-
rozumeniu
Písma sv.

Poznanie reči, obyčajov a zemepisu starých národov — je nie ľahostajnou vecou pri porozumení Písma sv. Čím hlbšie vnikneme do poznania minulosti, tým lepšie poznáme sv. spisovateľov v ich postavení. Ale nielen archologická, rečová, zemepisná a dejepisná veda koná službu veriacemu a učencovi, — ale v tomto ohľade aj pokroku vied prírody môžeme mnoho ďakovať.

Náboženstvo
mnoho ďakuje
prírodovede.

5. Prírodoveda prehlbila a rozšírila pochop o svete. Čím lepšie poznáme veľkosť sveta a jeho podivné zariadenie, tým lepšie pochopíme veľkosť, múdrosť a moc Stvoriteľa jeho.

Slobodné oko pozná päťtisíc jagajúcich sa svetiel na oblohe: veda nám ale hovorí o päťstomiliónoch telies nesmiernej veľkosti. O koľko väčším teda poznáme týmto Boha... Svetlo učiní za sekundu 42 tisíc míľ cesty, hvezdárska veda nám ale hovorí, že sú nebeské telesá, z ktorých svetlo nepríde k nám len po 12 tisíc rokoch. O koľko prideme s týmto bližšie k pochopu

nekonečnosti... Mikroskop nám ukáže malý svet kvapky vody a podivnú sústavu organizmov. O koľko iný pochop dostaneme týmto o múdrom zariadení sveta...

K hlbšiemu, širšiemu a vznešenejšiemu pochopeniu náboženstva — nemáme lepšieho prostriedku nad prírodovedu.

6. Ale nezabúdajme nikdy, že sa prírodné vedy tam končia, kde sa končia *prírodné príčiny*; a preto nakoľkokkoľvek kráča rozum ľudský v poznaní prírodných príčin, toto povedomie ho neopravňuje, žeby prestúpiac vedu, napádal nadprírodné zjavenie.

Veda nemá
právo napádať
náboženstvo.

Nadprírodný poriadok je vystavený na prírode, ale prevyšuje prírodu. Príroda a zjavenie sú dve rozličné, ale nie protivné veci, tak ako mikroskop a teleskop sa neprotivia oku.

6. Šesť dní stvorenia.

1. Prvá hlava prvej knihy Písma sv. je Božia náuka o Božom účinkovaní: o *stvorení*. V tejto hlave stavia Boh človeka ako by na pokraj jestvovania. „Na počiatku stvoril Boh nebo i zem“: na jednej strane je hrozná priepasť ničoty — na druhej strane zas Stvoriteľ, ktorý stvorí svojou všemohúcou vôľou svet.

Náuka
o prírode.

Človek sa výchovou stáva človekom; jeho povolanie vychovávateľa sú rodičia. Neľudský je to rodič, ktorý svoje dieťa bez všetkej výchovy púšťa do sveta. O Bohu, ako o Otcovi ľudstva nemôžeme predpokladať, žeby stvoril svoj rozumný tvor človeka, a žeby ho bez všetkej osvety a vychovávania pustil do sveta. Dľa svedectva Písma sv. hneď prvý pár ľudí dostal výchovu; v prvom rade o svojom, potom stvorení sveta, ďalej o jeho učení nadprírodnom, tojest že si so svojím dobrovoľným podriadením môže duševnú i telesnú nesmrteľnosť a večné blahoslavenstvo získať. Boh poučí človeka v prvej hlave Písma sv. o svojom Božom účinkovaní, ale *ľudskou rečou* mlúvi k človekovi, lebo by ho ináč neporozumel. Nie filozofom, ani prírodovedcom znie táto náuka, ale *pokoleniu ľudskému*: prečo aj takou rečou dáva Boh túto náuku, žeby ju aj najjednoduchší človek porozumel. Z takéhoto hladiska sa majú súdiť antropomorfizmy Božie, mluviace o stvorení sveta.

Z druhej strany jazyk ľudský nevie ináč lepšie priblížiť pochop stvorenia, ako ho priblíži Písmo sväté. Je-li vyjadrenie veľkolepej veci vznešené — vtedy táto náuka Božia z ohľadu vznešenosti je opravdu samojediná v spisbe svetovej: „Na počiatku stvoril Boh nebo i zem“. — „Riekol Boh: buď svetlo! A stalo sa svetlo!“ atď. Toto je vrcholom vznešenej prednášky.

Podstata a jakosť stvorenia je tajnosťou pred človekom celkom tak, ako aj bytosť a vnútorný život Boha, tajomstvo najsv. Trojice, Vtelenia a najsv. Oltárnej Sviatosti. Tieto tajomstvá prevyšujú pochoť človeka. Boh nesotí, nezodvihne, nehodí — ako fyzika — tu je ale slovo o metafyzike, — o nekonečnej tvoriacej príčine, ktorá utvorí fyzický svet. Toto je človek nie v stave pomyslieť a pochopiť; ale keď jestvovanie sveta drží za výsledok rozkazu Božieho, skutočnú vec myslí, a dľa ľudského ponímania, to aj najlepšie myslí.

Nechže je pred nami toto Božie vzdelávanie v celej svojej jednoduchosti a vznešenosti!

1. „Na počiatku stvoril Boh nebo i zem.
2. Zem ale bola prázdna a pustá, a tma bola na dne priepasti, a duch Boží sa vznášal nad vodami (nad tekúcou hmotou).
3. A riekol Boh: Buď svetlo! A stalo sa svetlo.
4. A videl Boh svetlo, že je dobré, a oddelil svetlo od tmy.
5. A pomenoval svetlo dňom, a tmou nocou; a stalo sa ráno a večer, prvý deň.
6. Riekol ešte Boh: Nech bude obloha medzi vodami a vodami, a nech oddelí vody od vôd.
7. A položil Boh oblohu a rozdelil vody, ktoré boli pod oblohou, od tých, ktoré boli nad oblohou. A stalo sa tak.
8. A nazval Boh oblohu nebom; a bolo ráno a večer druhý deň.
9. Riekol ale Boh: Nech sa shromaždia vody, ktoré sú pod oblohou na jedno miesto, a nech sa ukáže sucho. A stalo sa tak.
10. A nazval Boh sucho zemou, a shromaždenie vôd morom. A videl Boh, že je dobré.
11. A riekol: Nech rodí zem zelené a úrodné byliny a ovocné stromy, ktoré by ovocie donášali podľa druhov svojich; a ktorých semeno by bolo v nich samých na zemi. A stalo sa tak.
12. A rodila zelené a úrodné byliny, dľa druhov svojich, a ovocné stromy, ktoré by mali semena podľa druhu svojho. A videl Boh, že je dobré.
13. A bolo ráno a večer tretí deň.
14. Riekol ale Boh: Nech budú svetlá na oblohe nebeskej, a nech oddelia deň a noc, a nech budú znamením na časy, dni a roky.
15. Aby svietili na oblohe nebeskej, a osvecovaly zem. A stalo sa tak.
16. A učinil Boh dve veľké svetlá: väčšie svetlo, aby pa-

novalo vo dne, a menšie svetlo, aby panovalo v noci, — a hviezdy;

17. A postavil ich na oblohe nebeskej, aby svietili na zem.

18. A aby panovaly vo dne i v noci, a aby oddeľovali svetlo a tmú. A videl Boh, že je dobré.

19. A bolo ráno a večer štvrtý deň.

20. Riekol ešte Boh: Nech donášajú vody živé plaziace sa tvory a opierencov nad zemou, a pod oblohou nebeskou!

21. A stvoril Boh veľryby a všetky živé a pohyblivé tvory, ktoré doniesly vody podľa druhov svojich, a všetky krýdeľnaté tvory podľa rozdielu ich. A videl Boh, že je dobré.

22. A požehnal ich rieknúc: Rastnite a množte sa, a naplňte vodyorské; a vtáci nech sa množia na zemi.

23. A bolo ráno a večer piaty deň.

24. Riekol ešte Boh: Nech rodí zem živé tvory podľa ich rodov, hovädá, zemeplazov a divé zvery zemské podľa svojich druhov! A stalo sa tak.

25. A utvoril Boh zemské divé zvery podľa ich druhu, a zvieratá, a zemeplazov podľa rodu svojho. A videl Boh, že je dobré.

26. A riekol: Utvorme človeka podľa obrazu a podobenstva nášho, ktorý by panoval nad rybamiorskými, a nad vtáctvom nebeským, a nad zvieratmi a nad celou zemou, a nad všetkými zemeplazmi, ktoré sa hýbu po zemi.

27. A stvoril Boh človeka na svoj obraz: na obraz Božího stvoril, mužom a ženou ich stvoril.

28. A požehnal ich Boh a riekol: Rastnite a množte sa, a zaplňte zem, a vezmite ju pod moc svoju, a panujte nad rybamiorskými, nad vtáctvom nebeským, a nad všetkými zvieratmi, ktoré sa hýbu po zemi.

29. A riekol Boh: „Hľa vám som dal všetky plodné byliny na zemi, a všetky stromy, ktoré majú v sebe semeno podľa druhu svojho, aby vám boli za pokrm,

30. a všetkým zvieraťom zeme, a všetkým vtákom neba, a všetkému, čo sa hýbe po zemi, a v čom je duch, aby im boli za pokrm. A stalo sa tak.

31. A videl Boh všetko, čo stvoril, a bolo veľmi dobré.

A stalo sa ráno a večer šiesty deň. (I. Mojžiš, 1, 1—31.)

1. „Dokonané sú nebesá i zem, a všetka ich krása.“

2. A zakončil Boh siedmeho dňa dielo svoje, ktoré stvoril; a odpočinul v deň siedmy od všetkej práce svojej, ktorú dokončil.

3. A požehnal deň siedmy, a posvätil ho; lebo v tento odpočinul od všetkého diela svojho, ktoré (v myšlienke) stvoril Boh, aby ho dokončil (skutkom).

4. Toto je pôvod neba a zeme, keď boly stvorené, v ten deň, keď stvoril Pán Boh nebo i zem.“

5. „Utvoril teda Pán Boh človeka z hliny zeme, a vdýchnul do tváři jeho dych života, a tak sa stal človek živou bytnosťou.“

6. „Vzal teda Pán Boh človeka, a usadil ho do rozkošného raja, aby ho obrábal a strážil. (Povinnosť práce ešte pred hriechom.)

7. A rozkázal mu rieknúc: „Zo všetkých stromov raja jedz;

8. ale so stromu vedenia dobrého a zlého nejedz; lebo ktorého dňa budeš jesť z neho, smrťou umreš.“ (Nadprirodzený pozitívny zákon).

9. Riekol ešte Pán Boh: Nie je dobre človekovi samému byť; stvorme mu pomocnícu, podobnú jemu.

10. Preto dopustil Pán Boh tuhý sen na Adama; a keď usnul, vyňal jedno z jeho rebier, a položil telo miesto neho.

11. A Pán Boh rebro, ktoré vybral Adamovi, utvoril za ženu, a zaviedol ju k Adamovi.

12. A riekol Adam: Toto je teraz kosť z kosti mojej, a telo z tela môjho...

13. *Z tej príčiny opustí človek otca i matku svoju, a pridrža sa manželky svojej, a budú dvaja v jednom tele.*“ (I. Mojžiš, 2, 1—25.)

Prvá hlava
Genesisu.

3. Čo je teda vlastne v prvej hlave Písma svätého? „V prvej rozprávke Písma sv. sa nachádzajú aj na prirodzené deje vzťahujúce sa pozitívne a objektívne dáta, ako na pr. ten poriadok, že sa najprv utvorila zem, potom atmosféra; z mora vynikla suchá zem, a počaly byliny na nej pučiť, potom ryby, obojživelníci a ssavci sa ukázali na povrchu, a najnovšie stvorený dľa Písma sv. je človek.“ (Procházka). Písmo sv. ale nevyučuje hvezdárstvo, ani geológiu, ani prírodopis; neučí ani trvácnosť druhov, ani plodenie; slovom: Písmo sv. nás neučí prírodovedu, ale mnoho a mnoho vážnejšiu vec, ako je to.

Základné pravdy náboženstva.

Písmo sv. učí predovšetkým tajomstvo stvorenia, na ktoré by na seba ponechaný rozum nikdy nebol prišiel, najviac by bol mohol tušiť o ňom; učí, že je svet nie večný, ale že v čase povstal, a síce vôľou a mocou Božou. Všetko, čokoľvek je na nebi a na zemi, je stvorením Božím. Aj človek s telom i s dušou je stvorením Božím, a preto mu je povinný slúžiť. Prvá hlava Písma sv. je základnou listinou božskosti náboženstva, je základom tohoto príkazu: „*Ja som Pán — Boh tvoj, preto mŕ*

slúž!“ Táto božia základná listina náboženstva ďalej dáva nám na známosť, že sa svet delí od Boha, a svoju bytnosť slobodnému rozhodnutiu Boha ďakuje, že je Boh jeden, ktorý myslí a chce, nasledovne osobná a sebavedomá bytnosť; že je svet dobrý, menovite, že je dobrý človekovi (odvrhnutia dobrého a zlého boha), a že sa Boh v svojej láske hojne postaral o svoje stvorenia, menovite ale o človeka. Konečne nám táto hlava na vedomie dáva, že sa človek podstatne delí od zvierat; že telo dostal zo zeme, dušu ale bezprostredne od Boha.

4. Čo teda znamená šesť dní stvorenia? Z učenia prorokov vieme, že ich Boh mnohokrát vo videniach a víziách poučoval. Najlepšie sa priblížime k pravde, keď si to pomyslíme, že Boh Adama cestou videnia poučil o pôvode sveta a človeka a v jeho pomere k Bohu. Krásné názorné učenie to bolo! Šesť dní by dľa tohoto šesť videní znamenalo.

Šesť dní.

Šesťkrát opakujúce sa: „A stalo sa ráno a večer! ... poukazuje tiež na víziu. A potom dľa Písma sv. slnko len štvrtého dňa začalo osvecovať zem, len vtedy nastala doba rána a večera; nasledovne prvé tri dni nemohly byť fyzické dni. Konečne: Písmo sv. celý týždeň stvorenia menuje *jedným dňom*, a deň odpočinku stvorenia „sabbath“ ešte aj teraz trvá. Toto všetko sa protíví tomu, žeby sme týždeň stvorenia za fyzický týždeň brali. Mojžiš mohol trebárs aj na 10—12 dní rozprestrieť stvorenia sveta. Ale so šiestimi dňami stvorenia chcel veľký, *nábožensko-mravný* cieľ dosiahnuť; chcel odôvodniť povinnosť zasvätenia „sabbathu“. Boh pracoval za šesť dní; nasledovne aj človek nech pracuje len za šesť dní, v siedmy deň nech si odpočinie a svojmu Bohu slúži. Toto je vysvetlenie šiestich dní.

Písmo sv. v druhej hlave pri stvorení Evy rozhodne *spá-*Stvorenie Evy.
nok spomína; totižto Adam takto videl vo vízii stvorenie Evy. že mu Boh vyberá rebro, a z neho tvorí Evu. Táto udalosť o rebre nám označuje vnútornosť Bohom *založeného sňatku* manželského; muž a žena tak patria jeden ku druhému, akoby boli jedno telo.

Sväté Písmo sa neprotíví tomu pochopovaniu, že Boh Adama a Evu naraz stvoril. Veď prvá hlava zjavne hovorí: „*že ich za muža a ženu stvoril.*“

Cuvier napísal toto: „Mojžiš nám takú kozmogoniú zane- *Zvelebovatella*
chal, ktorej presnosť je zo dňa na deň zjavnejšou... Knihy *a tupítelia*
Mojžišove dokazujú, že on mal úplný pochop o najhlavnejších *Mojžiša.*
otázkach prírodovedy. Zvláštnu pozornosť zasluhuje kozmogonia, pretože ona odseky stvorenia v tom istom poriadku uvádza, ako aj prírodoveda.“

Ampère sa takto oduševňuje: Mojžiš buďto mal tak dokonalú znalosť prírodovedy ako dnes, buďto hovoril z inšpirácie“.

Helmholz dá výraz svojmu podiveniu nad tým, že dľa Mojžiša svetlo bolo prvej stvorené ako slnko (on myslel na Kant—Laplace-ovu teóriu, dľa ktorej sfahujúca sa plynová hmota svietila). Dľa Quenstedta: „V tejto knihe (v Genesisi) je toľko pravdy, že z ohľadu na starobu stanoviska môžeme tvrdiť, že Mojžiš bol najväčším geologom všetkých dôb.“ Ostatní sú nie spokojní s Mojžišom, preto že neučí Koperníkovu hviezdovedu, že hlása geocentrický svet, že hovorí o Kant—Laplace-ovej vývinovej teórii sveta, atď. Ale ani oslavovatelia, ani tupitelia nemajú pravdy. Mojžiš netúži po oslave prírodoučencov, ani sa nebojí hany prírodovedcomov: on je prorokom Božím a hlásateľom jeho náboženstva, a nie hlásateľom prírodovedeckých teórií. Mojžiš tak hovorí o svete, ako sa on jednoduchému človekovi ukazuje. Pre neho je zem stredobodom sveta. A ozaj aj pre najväčšieho moderného učenca je zem stredobodom sveta natoľko, že je zem naším svetom. Dľa Mojžiša slnko vychodí a zapadá a syn osvieteného stololetia prírodovedy tiež — ten zjav, že nami obývaná čiastka zeme, príde do svetlokruhu slnka, neskoršie zase, že následkom krútenia sa zeme, táto čiastka príde do tône, tiež len takto vypovie: Slnko vychodí, slnko zapadá; lebo by ho ľudia, ktorí sú nie učenci, nerozumeli.

Zázrak Jozua.

V 10. hlave knihy Jozue je o tom reč, že na rozkaz Jozue zastalo slnko. Toto je v očiach niektorého hviezdára kameň urážky. Jozue nevysvetľuje tento zázrak. Ani jeden spisovateľ starého alebo nového zákona sa nepodujaľ na to, žeby vysvetľoval zázraky Božie. Uráža-li učenca *zastavenie* slnka — nech si tak predstaví vec, že slnko následkom zlomenia lúčov dlhšie svietilo. Jozue nehovorí ako učenec, ale to chcel povedať, že slnko dľa vôle Božej dlhšie svietilo, ako riadne, až dotiaľ, do kľia nepriateľa úplne neporazili. Aj toto je zázrak. — Geologia, ktorá je ináč ešte sotva storočná, a zápasí ešte s detinskými nemocami svojho veku, má voľné pole v svojom bádani. Ona môže vziať dlhšiu alebo kratšiu dobu k utvoreniu sa zeme — Písmo sv. ju v tomto ani najmenej neprekáža.

7. Jednotnosť a vek pokolenia ľudského.

Náuka Písma sv.
o pokolení
ľudskom.

1. Dľa učenia Písma sv. Boh stvoril *jeden pár ľudí*, a toto manželstvo je prameňom života ľudského. Celé pokolenie ľudské, tvoriace asi 1600 millionov ľudí je *jednotného* pôvodu.

Tento skutok sa shoduje s úpadkom do hriechu, ktorý pokazil *celé* pokolenie ľudské; — a s vykúpením, ponač je Kristus vykúpiťom *celého* pokolenia ľudského.

Učenie vedy
o tomto istom.

2. *Veda to isté* hlása, čo učí Písmo sv.

a) Zo *sobášenia* všetkých druhov ľudských, pochádzajú plodní potomci.

b) Kostra pračloveka sa shoduje s kostrou dnešného človeka. Kostra amerického človeka je úplne taká, ako kostra európskeho pračloveka, — kdežto zvieratá z doby pračloveka amerického sú veľmi rozdielne od európskych zvierat tej doby. Austrálsky a africký pračlovek sa úplne srovnáva s európskym pračlovekom; kdežto zvierací prasev Austrálie sa ešte väčšmi delí od európskeho ako americký.

c) Či v Sibírii, či v Egypte, či v Skandinávii alebo v Amerike prvá zbraň pračloveka bol *kremeň*. A nástroje kremenné na celej zemi sú rovné tak, akoby ich všetky jedna ruka bola zhotovila. Aj ostatné nástroje a nádoby pračloveka ukazujú veľkú podobnosť.

d) Všetky ľudské druhy sú vzdelania a pokroku schopné. A trebárs ohľadom vloh je medzi druhmi tak rozdiel, ako aj medzi jednotlivcami, — pritom všetkom príroda ľudská je v základe predsa len rovná (reč, náboženstvo).

e) Staré podania všetkých národov hovoria o zlatej dobe pokolenia ľudského, o úpadku do hriechu a potope sveta atď. (Viď. nasl. 9. hlavu.)

Našli sa učitelia pred darwinizmom, ktorí „v mene vedy“ popierali jednotnosť pokolenia ľudského. Vtedy boli potrebné nižšie druhy ľudské na *odôvodnenie otroctva*. Od doby Humbolda sa ale sotva nájde vážny učenec, ktorý by popieral jednotnosť pokolenia ľudského.

3. Vek pokolenia ľudského dľa Vulgaty je 4000 rokov, — dľa „Septuaginta“ asi 6000 rokov.

Vek pokolenia
ľudského dľa
Písma sv.

Vulgata i Septuaginta sa srovnávajú v chronológii patriarchov, neskoršie sa ale potom odchyľujú. Toto sa tým dá vysvetliť, že židovské rukopisy, čísllice *písmenami* označovali, a takto sa chyby veľmi ľahko vkrúžly. Aj takto chronológia Písma sv. je veľmi vzácna, bárs je ona dľa teologov nie úplne hodnoverná.

4. Veda dejepisná pripisuje Číne 3000, Egyptu 4000, Babylonii 5000-ročnú kultúru (pred Kr.).

Stanovisko
historie.

Staré čínske, indické a egyptské písma minulosť svojich krajín na viac tisícročnú dobu kladú. Toto sú ale zjavné národné zveličovania.

5. Geológia a paleontológia dokazuje, že človek v Európe medzi dvoma dobami ľadu (diluvium) vystupuje. V staršej vrstve sa ešte nepodarilo prísť na ľudské stopy.

Slovo geologie.

Toto diluvium je nie totožné s potopou sveta, ktorá prišla po diluviume.

V tej otázke, že koľko rokov minulo po diluviume, sa mien-

ka učencov veľmi odchyľuje. Lyell hovorí ešte o 30.000 rokoch. M. W. Upham spomína už len 10.000 rokov a M. Gilbert aj toto maximum na 7000 snižuje; Winschel podobne 7—8000 rokov berie.

Tieto výpočty geológov mnohokrát na veľmi neistom základe spočívajú. Vypočítujú, že k utvoreniu takej a takej zhrúbky vrstvy zeme, potrebné bolo toľko a toľko rokov, pretože vrstva za rok toľko a toľko zhrubne. Ale to zabudnú v svojich výpočtoch, že jedna povodeň vrstvu zeme väčšmi zhrubí, ako viac storočné ukladanie v riadnych pomeroch. Poznačia, že koľkú hĺbku vymyje rieka do skaly za rok, a podľa toho zatvárajú na hĺbku koryta. Ale si nepomyslia, že púšťanie sa *ladov* veľmi urýchlilo vyžieranie vody a pukanie skál mohlo na raz veľkú priepasť spôsobiť. V údolí Níla našli v 50 a 72 stopovej jame dve tehly a črepy. Následkom tohoto niektorí na 12—30 tisíc ročné tehly zatvárali. Tie tehly a črepy ale mohli do tých jám prv prísť, než by sa bol Níl tam vylial. Starí egyptskí na slnci sušievali tehly. Pálenie tehly a črepov len Rímania doniesli do Egypta.

„O zvýšení pôdy pri vtoku nemáme určitých dát, a každý chronologický výpočet ohľadom pamiatok múlom Nílu занесенých sa zakladá na nedorozumení. Fellah, ktorý na koniec svojej role mať postaví, za jeden rok viac podvihne pôdu, ako viac tisícročný nános vo výpočte umu najväčšieho učenca Európy postavený“. (Max. Eyth. L. Platz. Človek. 343.)

Boucher de Perthes na jednu 3 cm. hrubú vrstvu rašeliny vypočítal jedno stolieť. Na 30 stôp hrubú vrstvu rašeliny v údolí Somme, by bolo treba dľa toho 33.000 rokov. Kdežto v tejto rašeline našli rímske zbrane a peniaze. Pri Grôningenu v rašeline 30 stôp vysokej našli peniaze z času Gorgiána cisára (+ 244). Stĺpové stavby odhádli niektorí na desaťtisíc rokov. Neskoršie ale vysvitlo, že stĺpové stavby sa dialy aj v dobe po Kristovi, ba aj teraz sa dejú.

Výpočty vzťahujúce sa na kamennú, bronzovú a železnú dobu sú úplne nespoľahlivé; lebo na niektorých miestach už od tisíc rokov užívali železo, kdežto kde inde boli ešte kamenné nástroje v úžitku. Škoti ešte roku 1298. po Kr. bojovali s kamennými sekerami. Žiadneho vedeckého dôkazu nieto na to, žeby pokolenie ľudské bolo staršie od 8, najviac 10 tisíc rokov.

8. Starožitné nálezy a Písmo sv.

Ninive
a Babylon.

1. Na východ a severo-východ od Palestíny je bohatý vidiek Eufrata a Tigra (pod tureckým panstvom ostal chudobným). Už starí spisovatelia tento vidiek držali za kolísku po-

kolenia ľudského. Od Eufrata na sever bola Mezopotámia, na juh Babylonia (Kaldea). Na týchto krajoch bývali summerakádi, ktorí mali prv vyvinutú kultúru; neskoršie ich zaujali semitské národy, ktoré prvotriednu rolu hraly v dejinách ľudstva. Hlavné miesto severnej časti bolo Ninive, južnej časti Babylon.

Ninive, ohromné assýrske hlavné mesto, bolo roku 606. pred Kr. na hromadu rozstriešané. Ani Xenophonových desaťtisíc, ani Veľký Alexander, ani Rimania, ktorí na tomto mieste vojnu viedli, nevedeli, že chodia po srúcaninách svetového mesta.

Babylon, druhé svetové mesto, nikdy nescapalo úplne z povrchu zeme; ale keď sa neskoršie vedľa neho postavila Seleucia, potom Bagdad a Ktesifon, ztratilo svoj význam a stalo sa tiež hromadou ssutín.

2. Roku 1842 sa začalo na týchto miestach prekopávať a Staré pamiatky. pomaly sa ukázal starý podivný svet pred očami ľudstva. Paláce, kostoly, umelecké veci, zbrane, domáce náradie, ba celé knižnice vyšly na svetlo, ktoré o skvelej kultúre hovoria. Knižnice preto ostaly, pretože knihy boli *vypaľované hlinené tehly*, ktoré so svojim klincovým písmom hovoria o dávno zaniklých časoch (klincové znaky od hora a zľava na pravo.) Zručnosť Grotefendova rozlúštila klincové písmo, a tak prišiel svet k veľmi cennej historickej veci.

3. Tieto výskumy veľkú radosť spôsobily v prvom rade v radoch teologov. Radosť teologov. Ponevác je Assýria a Babylonia v susedstve Palestíny, a ponevác tam bývaly židom príbuzné národy; z Kaldey z mesta Úr pochádzal Abrahám, praotec ľudu židovského, a ponevác sa židia s týmito národami dva razy bezprostredne stýkali, — boli jeden raz v Babylonii, druhý raz v Assyrii v zajatí: právom sa dalo očakávať, že minulosť týchto krajín a ich poznanie jasné svetlo hodí na minulosť, zvyky a smýšľanie ľudu židovského, a tak aj porozumenie Písma sv. bude ľahšie. A vskutku: starožitné výskumy už aj dosiaľ v mnohej veci potvrdily Písmo sväté.

4. Na podvodného hada Boh tú pokutu uložil, že bude „*prach zeme hltat*“. Naučenie. Skaly hovoria. Vykladatelia Písma sv. aj dosiaľ obrazne rozumeli túto reč; ale celé nové svetlo prišlo na túto vec, keď sme sa z babylonských pamiatok dozvedeli, že táto mluva: „*zem jesť*“ tolko značí, ako do pekla *zatrateným* byť.

Starožitné výskumy to jasne dokázaly, že doba pokolenia ľudského je viac ako 4000 rokov pred Kr., teda Septuaginta sa blíži k prvému výpočtu; ponevác tieto historické rozpomienky až do štvrtého tisícletia siahajú, kde už predtým vzdelaní summer-akkadí bývali, ktorých kultúra nevyrástla za deň dva. — Tieto, ďalej egyptské výskumy aj to vynašly, že Písmo sv.

podáva opravdu históriu; — a že prednáška Písma sv. o starých dejinách pokolenia ľudského je v takom pomere s tradíciami týchto národov, ako história k povestárovi. Konečne tieto vynálezy dokázaly jeden veľkolepý passívny výsledok, totižto že: Mojžiš náboženstvo nevzal od súseďných národov, ale že nám čisto podal staré zjavenie.

Dejiny
stvorenia.

Viďme tento vážny výsledok v jednom-druhom príklade. Dľa babylonskej bájkypypukla jeden raz medzi bohy vzbura. Tiamat, — bohyňa chaosu sa vzbúrila. Bohovia sa na tento chýr ľakli; a držia poradu. Marduk, boh mesta Babylonie, sa ponúkne, že sa pustí do boja s povstalcem, — ale si vynúti, že sa mu za odplatu dostane právo riadenia sveta, teda aby prednosť medzi bohami bola jeho. Bohovia prijmú dohovor, a učinili veľkú hctinu. Marduk sa ozbrojil bleskom a južným vetrom, zabije Tiamata, na dvoje roztrhne jej telo, z jednej čiastky nebo, z druhej zase zem stvorí so všetkými živočíchami. — Babylonská bájka je teda politeizmus pomiešaný s panteizmom: svet sa stane z tela bohyně. — O koľko ináč sa vyníma vznešená reč Písma sv.: *Na počiatku* stvoril Boh nebo i zem!“...

Nakoľkokoľvek je spotvorené prazjavenie v babylonskej povesti, predsa len preblieska ňou pravda. Dľa Písma sv.: „Zem bola pustá a prázdna... a duch Boží sa vznášal nad vodami (chaosom) al-pene tehôm). Podivné je, že sa Delitsch do slova tehôm zachytáva. Dľa neho je Tiamat — tehôm — a to chcel dokázať, že Mojžiš dej stvorenia prevzal z babylonského. Lenže tehôm u Mojžiša značí neforemnú hmotu: v babylonskej bájke ale bohyňu. Ale dajme, že Mojžiš z babylonského vzal slovo „tehôm = chaos. Čo toto dokazuje? Keď po tisícoch rokov začne japonský učenec kopať na mieste zahynutého Prešporku, a tam na náhrobnom pomníku nájde nápis: „Na silu bol Herkulesom“, — a z toho bude to zatvárať, že Slováci v XX. stoloťi boli ešte prívrženci gréckeho politeizmu: či bude mať pravdu tento učenec?...

Mojžiš mohol veľmi dobre použiť slovo tehôm = chaos, bez toho, žeby bol prevzal aj myšlienku bájkyp. Roku 1904 aj sám Delitsch musel uznať: „Pôvodca stvorenia Písma sv. vzal pod *náboženskú* očistu starú bájku a pozbavil ju všetkého politeistického a mythologického prívesku.“ My povieme správnejšie: „Mojžiš podáva prazjavenie, — babylonský mythos ale prekrútil prazjavenie.

Potopa sveta. V Epose „Gilgames“ (hrá vo hviezdach) sa pýta hrdina Gilgames „Ut-napistima“: jako pršiel do ríše bohov? Na to mu Ut-napistim rozpovie, že na radu boha Ea vystavil loď, tak že vyslobodil z veľkej potopy, a podobné.

Každý, kto zná históriu Noema, v tomto rozhovore Ut-napistima pozná hneď dej potopy. Aj tú skutočnú udalosť opi-

suje Mojžiš — babylonský epos ale v mithosy podáva spotvorenú udalosť.

Dľa jedného assyrského kalendára 1, 7, 14, 21. a 28. deň sabbatu (sabbat) je taký deň, v ktorý neslobodno nič pracovať pre lnev bohov. Aj tu je spotvorené prazjavenie, dľa ktorého už prarodičia zasvätili sabbath ako deň odpočinku a radosti v Bohu.

Sabbath.

Slovom: Mojžiš a babylonský mithos majú jeden a ten istý prameň: prazjavenie a ústne podanie. Dokiaľ ale Mojžiš podáva skutočnosť a o čím dávnejšom čase hovorí, tým menej uvádza, ponevác len udalosti uvádza: babylonský mithos naopak všetko vie, a všetko prekrúti, ale aj takto dokazuje pravdu Písma svätého.

5. Roku 1899. vynášiel Scheil, dominikánsky reholník z Suse jeden stĺp, ktorý ta prišiel z Babylona. Na tom stĺpe bolo vidieť podobu Chamurabi kráľa (2230. pred Kr. panoval), ako dostáva zákon od boha Chamas. Zákon ten je na stĺpe, a v mnohom sa ponáša na X. prikázanie. Ani tu nesmieme na prevzatie rátať. Desať prikazov je prirodzený zákon: on bol aj u starých Číňanov a viac menej aj u iných národov známy; u ktorých sa prevzatie ani myslieť nedalo. Tým menej nás prekvapuje, že kráľ, z ktorého ľudu pochádza Abraham, praotec ľudu židovského, vynáša také zákony, ktoré sa podobajú zákonu ľudu židovského. Na to sa ani myslieť nedá, žeby Desatoro prikázaní bolo u ľudu židovského pred Mojžišom celkom neznáme bývalo. Vyhlásenie na vrchu Sínai len to, čo *už bolo predtým v úžitku*, slávnostne potvrdilo.

Zákon Chamurabiho.

Delitsch ešte aj monoteizmus židovský z Babylona odvádza. Ani toto by nebolo chybou, keby veda v Babylone monoteizmus vskutku bola ustálila; aj toto by len bolo potvrdilo to vyprávanie sv. Písma, že pranáboženstvom pokolenia ľudského bol monoteizmus. Lenže, ako to neskôr aj sám Delitsch musí uznať, táto jeho zbraň proti zjaveniu Božiemu je len papierovou zbraňou, a aj sám „bláznivou“ nazýva tú myšlienku, žeby monoteizmus Písma sv. z Babylonu bol prišiel.

9. Stopy starého zjavenia o pamiatkach a bájkach iných národov.

Dve udalosti utkvely menovite zo života starého ľudstva: katastrofa pádu do hriechu, a potopy sveta; menovite ale o zvena trestných katastrof volá k nám z podania starých národov. Ale okrem týchto nájdeme o bájkach náboženských

Podanie
vzťahujúce sa
na stvorenie,
pád do hriechu
a potopu.

starých národov aj pamiatky o stvorení, o raji, a o Vykupiteľovi.

Prví ľudia.

1. Dľa svätých kníh starých Persov (Zend—Avesta) pokolenie ľudské pochádza od jedného páru: meno muža je Meschia, a ženy Meschiane. Ich stvoriteľom je Ormund, dobrý boh. Z počiatku boli ľudia nevinní a poslušní Stvoriteľovi svojmu. Ahrimon, zlý boh ale im závidel ich osud; ponúknul im v podobe hada ovocie, a povedal im, že je on Stvoriteľ sveta. Ľudia mu uverili, a tak sa Ahriman stal pánom nad nimi. — Obyvatelia južno-azijských Ostrovov a praobyvatelia Ameriky rovnako hovoria o tom, že pán sveta ženu z rebra muža stvoril. V starom Egypte rebro je zase hieroglyphom ženy.

Ovidius takto básní o stvorení človeka:

„Sanctius his animal, mentisque capacius altae
Deerat adhuc, et quod dominari in caetera posset;
Natus homo est... Hunc divino semine fecit,
Fmixit in effigiem moderantium cuncta deorum.“

Ešte svätejšie a väčšieho rozumu ako títo ešte
chýbalo stvorenie, ktoré by panovalo nad inými.
Narodil sa teda človek... Toto semeno Božie,
stvorené na obraz všetko spravujúcich bohov.

(Met. 1. 84—88.)

Jupiter.

Potom zase o zlatej dobe, a o čase raja takéto krásne veci vedel písať:

„Aurea prima sata est aetas, quae vindice nullo
Sponte sua, sine lege fidem rectumque colebat.
Poena metusque aberat... Ver erat aeternum
placidique tepentibus auris.
Mulcebant zephýri natos sine semine flores.
Mox etiam fruges tellus inarata ferebat.“

Najprv kvitla zlatá doba, ktorá bez trestajúceho
sudcu, a bez zákona, dobrovoľne vieru
a spravodlivosť ctíla. Nebolo pokuty, ani strachu.
Kvitlo večné jaro, ľahké teplé vetry ľúbaly
bez semena narastené kvety.
A zem neoraná donášala hojné plody.

(Met. 1, 89—109.)

Osemsto rokov pred Ovidiusom Hesiodos ešte aj toto vedel o zlatej dobe: „Nebolo vtedy nemoci ani bolesti, ktoré by u rýchľily blížiacu sa starobu.“

Hriešny
Prometheus.

Prečo prišiel koniec zlatej dobe? Pre hriech. Hesiodos vo svojej „Theogonii“ toto píše: Prometheus bol prvým človekom, ktorého manželkou bola Pandora, od samého Zeusa stvorená panna. Ponevác chcel Prometheus v svojej smelosti vziať bohom svätý oheň, ktorý keby bol mal človek, bol by sa stal v ohľade *vedy* a *veku* bohom rovným, Jupiter ho shodil na zem a prikoval ho k jednej skale Kaukazu. Tam sa zjaví každodenne jeden orol, vyďobe mu pečene, ktoré mu ale každodenne narastú.

Ale ani žena neostala bez trestu: Dľa Homéra (19. pieseň Iliasa) aj Ate, dcéra Zeusova bola pokutovaná. Zeus ju chytil za blýskavé vlasy a shodil ju s hviezdnatého neba, a prisahal, že viac nikdy nepríde na Olympe, nadhviezdnatú oblohu hriešnik, ktorý oklamal každého. — Dľa Hesioda: „Zo suda, ktorého prikryvku ženská zvedavosť zodvihla, vyšla všetka hromada rozmanitých bied na ľudstvo, a zem i more sa zo všetkých strán naplnilo biedou. Jedine *nádej* nevyskočila zo suda; táto ostala hlboko na dne suda; ponevác žena na rozkaz Zeusa rýchlo zaprela vrchnák.

Báika
Homérova.

Zrnom týchto podaní je: človek bol blaženým, dokiaľ bol nevinným; hriech zapríčinil záhubu človeka.

Následkom hriechu je aj to: „Nitimur in vetita, cupimusque negata. — Túžime po nedovolenom, a žiadame zapovedané veci.“ Alebo dľa Ovida: „Video meliora, proboque — deteriora sequor. — Vidím i za dobré uznám, čo je dobré — a predsa zlé nasledujem.“

2. O potope sveta takto spieva Ovidius:

„Jamque mare et tellus nullum discrimen habebant,
Omnia pontus erant, — deerant quoque littora ponto. —
Zem a more sa už nelúčily jeden od druhého.
všade bolo more, a voda nemala viac brehu.“

Pokolenie ľudské vyhynulo vo veľkej potope, ponevác vyslobodený Deukalion takto hovoril k Pyrho:

O Soror, o conjux, o femina sola supersteo
Terrarum, quascunque vident occasus et orus
Nos duoa turba sumus, possedit caetera pontus
Nunc genus in nobis restat mortale duobus:
Sic visum Superis, hominumque exempla manemus.

O, sestro, o manželko, o ženo, ktorá si sama ostala. Na celom okršleku kde vychodí i zapadá slnko. Jedine my dva sme pokolenie ľudské, ostatných pohltlo more. — Teraz v nás ostalo smrteľné pokolenie ľudské — takto to určili bohovia, a ostaneme za vzory ľudom.“

Na jednom mexikánskom obraze možno toto vidieť: Noe sa vznáša na člnu, ľudia a zvieratá sa vo vode topia. Tam sa dá vidieť aj vrch, kde sa pristavil Noe. Jeden holub rozdeľuje ľudom jazyky (pomätenci jazykov), ktorí sa po svete rozídu. Trochu ďalej stojí babylonská veža.

Zápas titánov nás tiež na stavbu babylonskej veže upomína. Mnohí sa domnievajú, že „Birs Nimrud“ je babylonská veža, ktorá stojí na pravom brehu Eufrata. Obsahu je 700, výsosť 72 metrov. Kallisthénés, sprievodca Veľkého Alexandra, z jednej tehly vyčítal taký rok, ktorý by zodpovedal 2231. roku. (Na Vykupiteľa vzťahujúce sa podanie viď v nasledujúcej 10. hlave.)

9. Božskosť Písma sv. starého zákona.

Starý zákon je
stupňovaní
výchova.

1. Zjavenie Božie je nie jednoduchým zvestovaním istých holých pravd, ono je nielen osvietením a vychovaním pokolenia ľudského — ono je zároveň aj povzbudzovaním, odmenou, i trestom, slovom: výchovou pokolenia ľudského. Táto Božia výchova ďaleko prevyšuje výchovu ľudskú, lebo nielen že ukazuje cieľ a k cieľu vedúce prostriedky, ale aj sily dáva človekovi k dosiahnutiu tohoto cieľu.

Celé zjavenie je jednotné svetlo milosrdného Otca nebeského. Cieľom je povedomie pôvodného úmyslu Božieho; povznesenie pokolenia ľudského do stavu posväcujúcej milosti a k spôsobilosti k blahoslavenému videniu Boha. Tento Božský plán prevedie: Ježiš Kristus, Syn Boží, ktorý sa stal človekom. A celý starý zákon je nič iného, ako „paedagogus in Christum“ — vychovávateľ a učiteľ ku Kristovi. (Gal. 3, 24.)

Jako ľudský vychovávateľ má v svojej výchove postup a cieľuprimeranosť: túto istú cieľuprimeranosť a postup máme aj vo veľkom diele zjavenia Božieho. Počnúc od proto-evanjelioma až po hlas na kríži: „Consummatum est — Dokonano je“ stupňový postup v zjavení Božom. Dokončené je plnosťou zjavenia Božieho: totižto Ježiš Kristus, mimo ktorého niet, ba ani sa myslieť nedá pokrok.

Menšie zlo k
vôli vyhnútiu
sa väčšiemu
zlu.

Vychovávateľ všeličo prehliadne u malého dieťaťa, čo by u mladíka alebo dospelého človeka nijak neprehliadnul. Starý zákon značí detinský vek. V tomto veku Boh ešte pretrpel k od-

stráneniu väčšieho zla (menovite vraždy) u surového a k telesnosti náchylného národa židovského, vydanie priepustného listu žene, ba niekde aj mnohoženstvo, čo ale pri svetle zjavenia Kristovho, keď už k pomoci ľuďom stojí more nadprirodzenej milosti, Boh viacej nestrpí. (Podobne činí aj Cirkev: ona vždy zatracovala miešané manželstvá, pretože v manželstve nemá byť nič polovičatého, ale úplná jednota duší, aby muž a žena spolu aj s dieťkami kráčali ruka v ruke k večnému blahoslavenstvu; pretože ale cirkev pozná krehkosť ľudskú; a láska ako každá náruživosť je slepá, tak že zamilovaní sú v stave aj do pekla ísť, — k vyhnutiu väčšiemu zlu, a k prekazeniu odpadlícťva od viery, cirkev *trpí* miešané manželstvá, predpokladajúc ale, že katolícka výchova dieťok je zabezpečená. Aj takto je miešané manželstvo ešte bieda; pretože viera katolíckeho manžela zvädne pri proteštantskej stránke tak, ako keď ku kvetine ľad pristavíme; ale odpadnutie od viery by bola ešte väčšia bieda. Preto sa miešané manželstvo bez zábezpeky výchovy katolíckej dieťaťa nepovoľuje; ba pod tarchou smrteľného hriechu sa zakazuje. Takéto miešané manželstvo je zapretie viery v dieťať, je hrozné orabovanie duše dieťaťa.)

V záležitosti rozsobášneho listu a viacženstva ináč povedal verejne Pán Ježiš, že pre tieto veci v novom zákone niet miesta.

2. V celom starom zákone na spôsob červenej niti sa dve myšlienky ťahajú: viera v jedného Boha a nádej vo Vykupiteľa. Tieto dve myšlienky sú dôkazom božskosti zjavenia starého zákona.

Dve Božské myšlienky, ktoré sa dajú rukou ľapiť.

Dľa jednotného svedectva Písma sv. a historie nielen menšie susedné národy židov, ale aj národy veľkej kultúry, ako ríša egyptská, syrska, babylonská boli *modlárstvu* oddané. Následkom toho národ židovský nemohol monoteizmus od susedov prevziať. Ale ani z prírody a náchylnosti národa židovského sa nedá monoteizmus vysvetliť. Naopak: Písmo sv. nám podáva svedectvo, že bol tento ľud k modlárstvu náchylný. Keď sa vyslobodil z Egypta, a takrečeno v ovzduší samých zázrakov žil, postačilo dva tri dňové vzdialenie Mojžišove, že sa jedna čiaska tohoto ľudu telcom začala klaňať, ako to v Egypte videli. A takéto poblúdenia od Mojžiša počnúc, až k Machabejským sa často opakovali. Často sa stalo, že židia prevzali modly susedom. Ešte aj najmúdrejší ich kráť: Šalamon ostal na starosť modlárom.

Monoteizmus a proroci.

Dvetisícročné dejiny národa židovského je nič iné, ako stály bôj o monoteizmus: stále vystupujú Bohom osvietení mužovia a privádzajú ľud k jednému pravému Bohu, poučovaním a vyhrážaním pokút. Aj iné národy mali veľkých ľudí a

zákonodarcov, — ale prorokov nemali. Veľký počet prorokov v živote židovského národa je ojedinelou udalosťou v dejinách svetových.

Viera národa židovského v Jedného Boha sa môže vysvetliť len Božím zamiešaním. Pozorujeme-li prírodu a okolnosti životné židov, dvatisíc-ročný monoteizmus tohoto národa sa dá len Božím zamiešaním vysvetliť. Vnútorne dôkazy na základe ich prirodzenosti môžu len *pravdepodobnosť* zrodiť; v tomto bode dvatisícročný čistý monoteizmus z ohľadu mimoriadnych okolností rodí *mravnú* istotu ohľadom toho, že je zjavenie starého zákona opravdu cieľom Božím.

Myšlienka na Vykupiteľa po-ukazuje na zjavenie Božie. Druhou vodiacom myšlienkou starého zákona je: viera a nádej vo Vykupiteľa. Dvatisícročný rad proroctví vzťahujúcich sa na Vykupiteľa bez Božieho zamiešania sa, je nielen nepochopiteľným, ale je vôbec nemožný. Jedine Boh mohol vedieť tak opísať obraz Vykupiteľa o dvatisíc rokov prísť majúceho, ako ho u prorokov nachodíme.

Zárodok messiánskych predpovedaní. Bezprostredne po upadnutí prvých ľudí odznelo toto Božie zaslúbenie: „Nepriateľstvo položím medzi tebou (podvodným hadom), a medzi ženou; ona (jej potomok) pošliapie hlavu tvoju, a ty budeš úklady klásť pätám jej.“ (Mojž. 3, 15.) Toto je proto-evanjelium, prvá radosná zvesť, ktorá oznamuje padlému pokoleniu ľudskému príchod Vykupiteľa. Toto je zárodok messiánskych proroctví. Pozrime ako sa tento zárodok behom časov vyvíja.

Rodostrom Vykupiteľa. a) Jeden potomok Séta: Abrahám dostáva nasledujúce zaslúbenie Božie: „v semeni tvojom požehnané budú všetky pokolenia zeme“. (I. Mojž. 22, 18.) Vykupiteľ dľa neho bude potomkom Abrahámovým.

Dávid pred svojou smrťou dostal od Boha takýto sľub: „Tvoj kráľovský stolec bude večne stáť.“ (II. Kral. 7, 16.) To zaslúbenie Božie, ktoré sa v Abrahámovi na celý *národ* vzťahovalo, sa tu už len na *jednu rodinu* obmedzuje. — Tristorokov neskoršie Izaiáš ešte jasnejšie hovorí: „A prút z rodu Jesse, a kvet vynde z jeho koreňa. A spočinie na ňom duch Pána . . . V ten deň koreň Jesse bude na znak nad národami; k nemu sa budú utiekať národy; a jeho hrob bude slávny.“ (Izai. 11, 1—10.) A na dôkaz hodnovernosti tohoto tisícročného rodokmenu, Gabriel, posol Boží, ktorý oznamuje Marii tajomstvo vtelenia, toto hovorí: „Tento bude veľký, a Synom Najvyššieho nazvaný bude“ (spôsob mluvy Písma sv. má sa rozumieť „On bude Synom Najvyššieho“), a dá mu Pán Boh stolicu Dávida, otca Jeho; a kráľovstvu jeho nebude konca.“ Keď Augustus nariaďuje sčítanie ľudu, s tým naložením, žeby sa každý v svojom meste dal napísať, Panna Maria išla do Betlehema, do mesta Dávidovho, pretože odtiaľ pochádzala. Toto predpovedanie prešlo celkom do povedomia židovského ľudu. Na otázku P.

Ježiša: „Čo myslíte o Kristovi? Či syn je? Odpovedali mu: Dávidov.“ (Mat. 22, 42.)

b) Dľa predpovedania proto-evanjelioma, Vykupiteľ potre hlavu hada, tojest zničí moc satana, ktorú si nadobudnul skrze hriech nad ľuďmi. Vykupiteľ teda bude vysloboditeľ. Ale ako vyslobodí pokolenie ľudské? Tak, že na seba vezme hriechy sveta a zadosť učiní spravедlnosti Božej. Už Dávid takto dá hovoriť Messiašovi: „Ja som červ a nie človek; potupa ľudí, a vyvrhel sveta. Všetci, ktorí ma vidia, odvrátia ústa a kývať budú hlavami. Veril v Bohu, nech ho vyslobodí, ponevác ho miloval!“ (Žalm 21, 7—9.) „Prebodli ruky a nohy moje, spočítali všetky kosti moje; oni sa ale dívali a hľadeli na mňa; rozdelili si rúcho moje, a o šatu moju hádzali lós.“ (21. Žalm 17, 19.) — Izaiáš nám už nastieni nielen zovňajší obraz na kríž pribitého Vykupiteľa, on tajomstvo vykúpenia takto odhaluje: „Nenie podoby, ani krásy; a dívali sme sa naň, a nemal výhľadu, ako by sme ho boli žiadali, opovrženého a posledného z ľudí, muža bolesti, a k biede navyknutého.“ A predsá: „naše nemoce znášal, a naše bolesti nosil“. A my sme ho držali za malomocného, od Boha ubitého a poníženého; on ale bol poranený pre naše nepravosti, a roztrhaný pre naše hriechy; pre pokoj náš je potretý, a modralosťou jeho sme uzdravení. My všetci ako ovce sme blúdili, každý sa schýlil na cestu svoju; a Pán na neho položil všetky nepravosti naše. Obetovaný je, ponevác on sám chcel, a neotvoril úst svojich; ako ovca je vedený k zabitíu, a onemel, ako baránok predtým, ktorý ho strihá, a neotvoril úst svojich. Z úzkosti a súdu je vytrhnutý; kto vypovie pôvod jeho? Ponevác je vyfatý zo zeme živých; za hriechy ľudu môjho som ho potrel. (Izai. 53, 1—9.)

Tajomstvá
vykúpenia.

c) Proto-evanjelium len temne označuje, že ten, ktorý potre hada, bude vysloboditeľom. Žalmy už aj na to ukazujú, že vysloboditeľ bude Boh: „Riekol mu Pán: Ty si môj Syn, ja som Ťa dnes splodil.“ (2. Žalm 7.) „Riekol Pán k Pánovi môjmu: seď na pravici mojej, dokiaľ nepodložím nepriateľov tvojich za podnošku nohám tvojím.“ (Žalm 109, 1.) Izaiáš ešte jasnejšie označuje božskú dôstojnosť Vysloboditeľa: „Narodilo sa nám dieťa a syn nám je daný, na ktorého pleciach je panovanie, a nazvané bude jeho meno Podivný, Radca, Boh, mocný, otec budúceho veku, knieža pokoja.“ (Izai. 9, 6.) Ďalej: „Povedzte bojazlivým srdca: Posilnite sa a nebojte sa. Hľa! Boh váš donesie odplatu; sám Boh príde, a vyslobodí vás!“ (Izai. 35, 4.)

Božská
dôstojnosť
Vykupiteľa.

d) Jaké požehnanie donesie Vykupiteľ?

„Vtedy sa otvoria oči slepým a uši hluchým budú otvorené; vtedy bude skákať krivý ako jeleň, a nemému sa jazyk chudobných.

Vykupiteľ bude
veľký divo-
tvorca a učiteľ
chudobných.

rozviaže.“ (Izai. 35, 5, 6.) „Ľud, ktorý chodil vo tmách, videl svetlo veľké; a sediacim v tóni smrti vzišlo svetlo.“ (Izai. 9, 2.) „Duch Pánov je na mne, pretože ma pomazal Pán; poslal ma krotkým zaniešť zprávu (dľa židovského: „chudobným“), aby som vyliečil skrúsených srdcom a oznámil vážnom vyslobodenie.“ (Izai. 61, 1.)

Vykupiteľ sa
narodí z Panny.

b) Z koho sa narodí Vykupiteľ?

„Preto sám Pán dá vám znamenie: Ejha, Panna počne v živote a porodí Syna, a meno jeho bude Emanuel“ (Boh s nami). (Izai. 7, 14.)

V Betleheme sa
narodí.

f) Kde sa narodí?

„Ale ty, Betlehem, efrata! maličký si síce medzi tisícami Júda (medzi veľkými mestami s tisíc a tisíc obyvateľov), predsa z teba mi vynde, ktorý bude panovať v Izraeli, príchod jeho je od počiatku, a od dní večných!“ (Večným bude.) (Mich. 5, 2.) Keď sa kráľ Herodes na dopytovanie mudrcov tázal židovských zákonníkov; kde sa mal narodiť Messiáš? Poukázuc na prorocstvo Micheáša, odpovedali: „v Betleheme Júdovom“. (Mat. 2, 5.)

Príchod jeho
oznámi
posol Boží.

g) Príchod Messiáša oznámi posol Boží: „Hľa, posielať anjela môjho (posla), aby pripravil cestu pred tvárou mojou.“ (Malach. 3, 1.) Sám Messiáš príde v chudobe: „Hľa, kráľ tvoj prichodí k tebe, spravodlivý a spasiteľ. On chudobný a na oslici sediaci, a na osliatku pod jarmom.“ (Zach. 9, 9.) Predajú ho za 30 strieborných (cena jedného otroka za času Pána). „A vymerali cenu moju tridsať strieborných. A riekol mi Pán: Zahod' hrnčiarovi túto slávnú mzdu, ktorou som bol nimi ocenený. A vzal som tridsať strieborných, a hodil som ich do domu Pánovho pred hrnčiara.“ (Zach. 11, 12—13.) „Žlčou a octom ma napájali.“ (Žalm 68.) „Zabijú ho.“ (Dan. 9, 26.) „Ale neostane v hrobe a nevezme porušenia.“ (Žalm 15, 10.) „Vstane z mŕtvych (Žalm 67, 19.) a pošle Ducha svätého.“ (Joel 2, 29.)

Založí novú obetu: „Daru z rúk vašich nepríjmem, lebo od východu slnka až na západ je veľké meno moje, medzi národami, a na každom mieste (nielen na Sione) budú obetovať a čistú obetu preukazovať menu môjmu.“ (Malach. 1, 10—11.) A pred Malachiášom už 500 rokov prorokoval Dávid: „Prísahal Pán, a nebude toho želiť: „Ty si kňazom na veky podľa rádu Melchizedechovho.“ (Žalm 109, 4.)

Cirkev
kráľovstvom
Messiáša.

Všetky národy shromaždí do kráľovstva svojho: „Prídem, aby som shromaždil všetky národy a jazyky; prídem a uvidia slávu moju. A položím znamenie na nich (darom Ducha sv.), a ktorí sa z nich vyslobodia, pošlem ich k národom za more do Afriky a Lydie, ku tým, ktorí striedajú zo šípov; do Talianska a Grécka, a do ďalekých ostrovov ku tým, ktorí neslyšali o mne. A ohlašovať budú národom slávu moju.“ (Izai. 66, 18, 19.)

h) Kedy príde ten, ktorého národy očakávajú? Na túto otázku umierajúci patriarcha Jakub odpovedá: „Nebude odňatá kráľovská berla od Júda, a vodca z pokolenia jeho, dokiaľ nepríde ten, ktorý má byť poslaný a bude ten, ktorého očakávajú národy.“ (I. Mojž. 49, 10.) Júda viedol najprv ako pokolenie: neskoršie panoval s rodinou Dávida. Zo zajatia sa skoro samotný navrátil.

Cas prichodu
Messiáša

Roku 63. pred Kr. Pompeius učiní Palestínu poplatnicou a na trón posadí Hirkánusa. Caesár už k Hirkánusovi posadí Antipatera idumejca, ako miesto držiteľa rímskeho. (Tento bol z rodu Ezaua.) Roku 40. pred Kr. rímsky senát posadí syna Antipatrovho: Herodesa na trón. Roku 6. po Kr. už sedí rímsky prokurátor na krku Júda. S týmto zanikla neodvislosť a samostatnosť Júdova.

i) Zo zajatia pod vodcovstvom Zorobabela navrátiť sa židia z čiastky vystavili chrám. Starí, ktorí ešte boli videli slávu dávneho chrámu, sa zarmútili, preto, že nový kostol ani zďaleka nepriblížil krásu bývalého chrámu Šalamonovho. Aggeus prorok vtedy teší zarmútených: „Ešte málo času, a ja zatriasim nebo i zem, more i suchú. A pohnem všetky národy; a príde, ktorého žiadajú všetky národy; a naplním tento dom slávou, praví Pán zástupov. Veľká bude sláva tohoto posledného domu, väčšia, ako bola prvého, hovorí Pán zástupov, a dám na tomto mieste pokoj, hovorí Pán zástupov.“ (Agg. 2, 7—10.) 40 rokov po smrti Pánovej bola už púšť na mieste chrámu. Kdežto on v živote svojom sa ešte mnoho ráz obrátil v tomto chráme.

Chrám.

Roku 537. pr. Kr. sa Daniel modlí jedného dňa za vyslobodenie ľudu svojho. Pán pošle k nemu Gabriela archanjela, ktorý mu toto povie: „Daniel! teraz som prišiel, aby som ťa naučil a upovedomil. Na počiatku prosby tvojej vyšlo slovo: a ja som prišiel, aby som ťi zvestoval, že si ty mužom túžieb; pozoruj teda na slovo, a rozumej videnie: Sedemdesiat týždňov (rokových týždňov) bolo vyznačené na tvoj národ a na tvoje sväté miesto, aby prestal priestupok zákona, a koniec vzal hriech, a sotrená bola neprávosť, a predvedená bola pravda, a naplnené bolo videnie, a predpovedanie, a pomazaný bol Svätý svätých. Veď teda a zaznač: Od vyhlásenia toho slova, aby bol oznove vystavený Jeruzalem, až do Krista kniežata, sedem a šesťdesiat dva týždňov bude; a zase budú vystavené ulice a múry v úzkosti času. A po *šesťdesiat dvoch týždňoch* zabitý bude Kristus; a nebude jeho národom ten, ktorý ho zapre.“ „A jeden národ so svojim kniežatom príde a *rozhádže mesto i svätyniu*; koniec toho spustlosť. A po odtiahnutí vojska dokončuje spustošenia. Ale jeden týždeň veľmi potvrdí smluvu, a na konci

Chýrne pro-
roctvo Daniela.

tohoto týždňa prestane pokrm, a všetka obeta; a bude v chráme ohavnosť spustošenia, a do konca a stále zostane spustošenie.“ (Daniel. 9, 22--27.)

Hľa najhlavnejšie z proroctví messiánskych. Sedem týždňov učení 49 rokov; šesťdesiatdva týždne (po 7 rokov) = 434 rokov; spolu šesťdesiatdeväť týždňov = 483 rokov. Nariadenie na vystavenie múrov Jeruzalema vydal na ponúkaniu Nehemiáša v dvadsiatom roku panovania svojho Artaxerxes roku 455 pr. Kr. (299 po založení Rímu). Dľa sv. Lukáša 3, 1. vystúpil sv. Ján Krstiteľ v 15. roku panovania Tiberia, totižto v 782. po vystavení Rímu. Odtiahnuc teda zo 782 — 299, ostane 483, alebo 69 týždňov rokov. V prostriedku nasledujúceho týždňa bol zabitý Kristus, a obety starého zákona ztratili platnosť pred Bohom. Onedlho (70. roku po Kr.) nasledovalo rozvrátenie mesta pod vodcovstvom Tita. (Už tisíc rokov pred Danielom proročoval Balaám: „Na lodiach prídu z Italie (Kittim, t. j. západné ostrovy) premôžu assýrskych a spustošia židov, a konečne i sami zahynú.“ (IV. Mojž. 24, 24.) Najhroznejšie v celom proroctve je: „A nebude jeho národom, ktorý ho zapre.“

Stiahnime následky z týchto proroctví! Učinily-li zázraky poslov Božích dojem na židovský ľud v starom zákone, ktoré ich predvrstovníci ich ospravedlňovali; na nás ešte väčší dojem *čini splnenie týchto proroctví* v Kristovi.

Dejiny Kristove
v starom zákone
ne majú len vo
vševvedúcnosti
Božej
svoj základ.

Samojedinou udalosťou in v svetových dejinách je, žeby osoba, pred svojim *zjavením sa* na zemi už tisíc rokami vopred mala svoju historiú. Počnúc od proto-evanjeliuma až po Malachiáša (V. stol. pr. Kr.), koľkí maľujú obraz Kristov, ktorý sa na ňom skutočne vyplnil!! Prameňom týchto proroctví dľa úsudku zdravého rozumu môže byť len *vševvedúcnosť Božia*. Tento skutok v sebe nám dokazuje Božský pôvod kníh svätých.

Stopy
vykupiteľa
u pohanských
národov.

4. O vykupiteľovi vedia aj pohanské národy starej doby. Dľa podania Egyptčanov syn panny Izis: Horus premôže draka Tryphona, ale ho nezničí. Z tohoto nám svieti zaslúbenie proto-evanjeliuma.

Ešte podivnejšie je vyprávanie Aischülusa (z 500. pr. Kr.).

V druhej čiastke prikovaného Prometheusa príde ku skale prikovaného Prometheusa *Jo* menovaná panna a pýta sa ho, či nemá nádeje, žeby bol dakedy koniec jeho mukám? „Mám iste — odpovedá Prometheus — práve tvoj syn v treťom pokolení po iných desiatich ma vyslobodí.“ A na novú otázku *Jo*, že ako to bude? Odpovedá Prometheus takto: Na hranici, neďaleko vtoku a nánosy Nila, leží Kanobos mesto; tam ti dá Zeus zase sviatosť duše, a následkom jeho ľahkého dotknutia dostaneš potomka, menom *Epaphos*, ktorý je milý syn jeho veľmi rozhnvaného otca.“

Ku koncu divadelného kúska sa zjaví Merkur, posol bohov, a toto hovorí nešťastnému Prometheusovi: „Nečakaj koniec múk, dokiaľ sa niektorý z bohov nezjaví, a nevezme na seba tvoje bolesti, a nebude hotový sostúpiť do tmavého Hádesa a do hmlistej hĺbky Tartarusu.“

U Číňanov nie menší, ako sám zakladateľ náboženstva (Konfucius) (600 pr. Kr.), takto hovorí: „Počul som, že v krajoch západu povstane svätý muž, ktorý vykoná nesmierne množstvo dobrých skutkov u ľudí. Niet človeka, ktorý by vedel povedať jeho meno, ale som to počul, že je on opravdivý svätý“. Neskôršie Mingi (64. pr. Kr.), čínsky cisár poslal vskutku dvoch mandarinov na západ, aby vyhľadali toho veľkého svätého.“ Bohužiaľ, čínske posolstvo zablúdilo do Indie, odkiaľ doniesli budhizmus do svojej krajiny. Virgil vo svojej IV. Elogii takto spieva:

„Magnus ab integro saeculorum nascitur ordo.
Jam redit et virgo, redeunt Saturnia regna;
Jam nova progenies coelo demittitur alto.“

Nová veľká doba časov sa narodí.
Už sa vracia panna, vracajú sa Saturnové ríše,
Už sa z výšin nebies púšťa potomok nový.

„Ille decum vitam accipiet. — Dieťa dostane život bohov.“
Národy starej doby mohli od židov prevziať okrem prazjavenia tieto o Messiašovi znejúce proroctvá; ktoré sú samostatné, a z čiastky poprekrúcané.

Židia po zajatí babylonskom zvykli túto modlitbu odriekať, ktorá sa aj dnes v ich modlitebných knižkách nachodí: „Požehnaný buď ty večný, ktorý si spomneš na milosti otcov a dáš ich potomkom Vykupiteľa! Ty prinesieš spásu (Jesúáh = Ježiša.) Vzbud' čím skorej potomka sluhu tvojho Dávida, a nech sa tvojím vykúpením povznesie do vysosti jeho moc; lebo v tvojom vykúpení dúfame!“

Že ale neskôršie očakávanie Vykupiteľa do starého zákona kresťania nevložili, to vysvitá z toho, že pri vystúpení sv. Jána Krstiteľa, všetci mysleli, či je on nie Kristus. (Luk. 3. 15.) Z očakávania Messiaša sa dá vysvetliť aj ten zjav, že po Kristovi vystupujúcim falošným messiášom tak ľahko verili. O očakávaní Messiaša vedeli aj rimanskí spisovatelia. Seneka, vrstovník sv. Pavla, píše: „Ubi sapientem invenies, quem tot saeculis quaerimus. — Kde nájdeš toho mudrca, ktorého po všetky časy hľadáme?“ Ešte určitejšie píše Svetonius: „Percrebuerat oriente toto vetus et constans opinio, esse in fatis, ut eo tempo-

Očakávanie
Messiaša.

re Judaea profecti rerum potirentur. — Na celom východe sa rozšírila tá stará a stála mienka, že následkom určenia osudu, budú v tom čase panovať tí, ktorí vyšli z Judaei.“ Celkom tak svedčí aj Tacitus, vrstovník Seneku: „Pluribus persuasio inerat, antiquis sacerdotum libris contineri, eo ipso tempore fore, ut valesceret orientem profectique Judaea rerum potirentur. — Mnohí sa domnievali, že dľa kňazských starých kníh pride na vrch Východ, a že budú panovať tí, ktorí pochodia z Judstva.“

Židia vskutku vedeli, menovite z proroctva Danielovho, že Vykupiteľ už prišiel. Dľa Talmudu sa počas spustošenia Jeruzalema vskutku narodil Messiáš, ale že ho Boh pre hriechy ľudu svojho skryl.

II. ODDIEL.

O ZJAVENÍ NOVÉHO ZÁKONA.

1. Úvod.

1. Hľa ja sám vyhľadám moje ovce, a navštívim ich. Bu-Boží vykupiteľ. dem ich pásť na tučných poliach... Čo sa ztratilo, vyhľadám, čo bolo zahnané, späť navrátim; čo je ranené, obviažem, čo je slabé, posilním... A vzbudím im pastiera, ktorý ich bude pásť, sluhu môjho Dávida (jeho potomka); on ich bude pásť, on bude ich pastierom. Ja, Pán, budem ich Bohom, a môj sluha Dávid, bude medzi nimi kniežatom; Ja, Pán som to riekol. A smluvu pokoja uzavrem s nimi.“ (Ezech. 34, 11—25.)

A po tisícročnom očakávaní prišiel pastier pastierov, potomok Dávidov (dľa krvi), knieža, zakladateľ novej smluvy. „Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis; et vidimus gloriam eius, gloriam quasi Unigeniti a Patre, plenum gratiae et veritatis.“ — A Slovo telom učinené je, a prebývalo medzi nami, a my sme videli slávu jeho, ako slávu Jednorodzeného od Otca, plného milosti a pravdy!“ (Ján 1, 14.)

V starom Zákone hovoril Pán k ľuďom skrz sluhov svojich. Oni svietili ľuďom, ale len tak ako bludice a mesiace, ktoré do-
stávajú od slnka svoje svetlo. V plnosti času vyšlo samo *Slnko* pravdy na nebi ľudstva, — Lumen ad revelationem gentium — Svetlo k osvieteniu národov; — ktoré viac nikdy nezapadne. Slovo P. Ježiša: znie: „Ja som Svetlo sveta. Kto ide za mnou, nechodí vo tme. (Ján, 8, 12.)

Doniesol
svetlo duše.

2. Samá druhá osoba Božstva sa spustila k nám s vysokého neba, ktorá sa stala človekom a našim bratom, aby nás pozdvihla a dieťkami Božími učinila.

Uzdraví nemoc-
né pokolenie
ľudské.

Celé pokolenie ľudské bolo nemocné (massa damnata — sv. Augustín), všetky kosti jeho poprechodil hriech. Ani človek, ani anjel nemohol vyliečiť ťažko nemocné pokolenie ľudské. Preto Syn boží, ktorý sa stal človekom, sa postavil na čelo nemocného pokolenia ľudského, a na seba vzal jeho *hriechy*, zaplatil *daň* jeho hriechov spravdnosti Božej, a blúdiacich nazpäť priviedol k ich Pánovi a Bohu. On vzal na seba všetky naše nemoce duše. A pretože prebývala v ňom plnosť Božstva, nemohol mu uškodiť jed hriechu; premohol hriech, a mzdu hriechu smrť. Po svojej smierivej smrti vstal z mŕtvych. A z mŕtvych vstalého Krista, ako z hlavy vykúpeného pokolenia ľudského povstal nový život všetkým tým, ktorí vstúpia s ním do styku. Takto sa stal p. Ježiš večitým zdravým, pôvodcom večného života, a kniežatom smluvy pokoja.

Kristus
je nielen slo-
vom, ale aj
skutkom
zjavenia.

Toto Božie zjavenie nového zákona sa stalo nielen slovom a učením, ale aj *skutkom*; dielo vykúpenia Božieho otvorilo oči ľuďom. Jestliže *svet* posiaľ hovoril o *múdrosti* a moci Božej; na vrchu vrchov, na Kalvárii vystavený *križ* ukázal človečenstvu nekonečné *milosrdenstvo* a *lásku* Božiu. Cez prebodené srdce Kristovo pohliadlo ľudstvo akoby do srdca Božieho, a poznalo hlboké a nekonečné more *lásky*.

2. Dokumenty zjavenia nového zákona. Jednotnosť Písma sv.

Čiastky
Písma sv.
nového zákona.

Písmo sv. nového zákona pozostáva z 27. čiastok, a síce: z 5. dejepisných kníh, z 21. apoštolských listov, a z 1. prorockej knihy.

Či mlúvil Boh k pokoleniu ľudskému krz svojho Syna? Na túto vážnu otázku dáva predovšetkým 5. *historických* kníh odpoveď. Dejepisné dokumenty nového zákona sú: štyri evanjelia a skutky apoštolské. Tieto dokazujú historickú pravdu kresťanského zjavenia.

Evanjeliá.

2. Evanjelium dľa smyslu slova „dobrá zvesť“, je radostná zpráva o tom, že prišiel túžobne očakávaný Messias, že sa stalo Božie vykúpenie človeka.

Pôvodcovia evanjelií sú: Matúš, Mark, Lukáš a Ján. Pôvodcom knihy, menovanej „Skutky Apoštolské“ je sv. Lukáš. Táto kniha je nič iného, ako pokračovanie evanjelií sv. Lukáša, ona je prvými Dejinami cirkve. Štyri evanjelia sú štyri životopisy P. Krista. Ponevác sa udalostí a prednáška prvých troch evanjelií zväčša srovnávajú, preto sa ony „synoptickými“ evanjeliami menujú, čo toľko znamená, ako spoluhradiace alebo shodujúce sa. Táto shoda sa tým vysvetliť dá, že apoštolovia

po nanebevstúpenie P. Ježiša ešte dlho ostali spolu v Jeruzaleme, a tak následkom častejšieho opakovania vyprávania života p. Krista sa istá jednostajná a určitá forma prednášky vyvinula.

Štvrté: evanjelium sv. Jána doplní prvé tri: ono podáva menovite reči p. Krista.

Poriadok evanjelií je zároveň ten istý ako ony povstaly. Matúš, žid, v židovskej reči napísal svoje evanjelium, dokiaľ Peter a Pavel v Ríme učili, a tam Cirkev založili. Po ich smrti: Mark, tlumač Petrov, napísal to, čo tento učil; sv. Lukáš, spolucestovateľ Pavlov, zase na základe učenia tohoto napísal svoje evanjelium. Konečne aj Ján, učeník Pána, keď sa v Efezy v Azii zdržoval, dal nám písané evanjelium (sv. Ireneus, cirk. otec).

2. Matúš bol jeden z 12. apoštolov. V Jeruzaleme pred zničením mesta nepokojní a búriaci sa židia učili, žeby Messias už mal prísť. Toto prirodzene veľmi škodilo rozširovaniu viery. Preto napísal sv. Matúš svoje evanjelium, v ktorom dokázal, že Messias už prišiel v osobe Ježiša Krista.

Matúš.

Matúš v židovskej reči napísal svoje evanjelium. Ale k vôli kresťanom, ktorí sa z pohanstva obrátili, bolo čoskoro do gréckej reči preložené. Tento preklad časom celkom do úzadia vtisnul pôvodinu židovskú, následkom čoho sa ona celkom ztratila.

Marek bol učenikom a prôvodčím sv. Petra apoštola, a dľa jeho úpravy a pod jeho dozorom napísal svoje evanjelium.

Mark.

Klemens alexandrinský (+ 216) píše, že sv. Marek, ešte za živa Petra napísal svoje evanjelium. Proti tomu ale Ireneus, ako sme to vyššie videli, hovorí, že ho napísal len po smrti Petra a Pavla. Táto zdanlivá protimluva sa vyhladí, keď vezme- me, že sv. Marek začal dľa úpravy sv. Petra písať, a po smrti apoštolovej dokončil svoje evanjelium, ktoré posvätil pamiatke svojho majstra. — Už okolo 120. roku Papias hovorí, že Marek naznačil prednášky Petrove.

Lukáš sa narodil v Alexandrii. Bol pohanom a lekárom. Sv. Pavel ho v jeho rodnom miesta obrátil, a pojal sebou za spoločníka. Evanjelium sv. Lukáša bráni auktorita sv. Pavla.

Lukáš.

Sv. Lukáš písal najviac o detinskom veku. P. Krista: Nie- kde poukazuje ako na prameň Pannu Mariu. (2, 19, 51.)

Konečne okolo 100 roku v Efezi, na prosbu biskupov ma- lej Azie, napísal sv. Ján svoje evanjelium. Ján písal proti ka- cióm maloazijským, ktorí sa usilovali miast veriacich, a pö- pierali Božstvo Kristovo.

Ján.

Preto aj začína svoje evanjelium s večitým narodením Pána: „In principio erat Verbum, et Deus erat Verbum, et Verbum erat apud Deum. — Na počiatku bolo Slovo, a Slovo bolo

u Boha, a Boh bol Slovo.“ (Ján 1, 1.) Z tejto príčiny uvádza všetky tie reči, ktoré hovoria o Božstve Kristovom.

Skutky
Apoštolské.

Pôvodcom piatej historickej knihy: „Skutkov Apoštolských“ je sv. Lukáš: V prvých 12. hlavách hovorí o skutkoch sv. Petra. V ostatných príde do popredia sv. Pavel národoposol.

Lukáš túto knihu vydal po 62. roku. To nasleduje z toho, pretože na konci knihy je slovo o prvom rímskom väzení sv. Pavla. (62.) Evanjelium svoje napísal pred touto knihou.

Lukáš túto knihu, ako aj evanjelium svoje, istému Theofilovi, poprednému rímskemu kresťanovi venoval.

Osamelé dokumenty
historické.

Týchto päť kníh je päť popredných dokumentov historických kresťanského zjavenia a cirkvi Kristovej. Niet na svete krajiny, niet ustanovizne, ktorá by o svojom založení takéto dokumenty mala.

Listy
apoštolské.

4. Ale keby ani evanjeliumov nebolo, zjavenie Božie by aj vtedy malo dosť dôkazov, na svoj pôvod v *listoch apoštolských*. Toto sú: 14. sv. Pavla, z ktorých niektorý priblíži objem jedného evanjelioma; jeden list Jakubov; dva listy Petra kniežata apoštolov; tri listy Jána; a jeden list Júda Taideáša.

Jestliže sú evanjelia príležitostné spisy, tým skorej to platí o apoštolských listoch. Tieto listy povstali tak, ako ich apoštolská potreba a horlivosť vyžadovala. Pavel apoštol písal nasledujúcim cirkevným obciam: do Rímu (okolo 58.), do Korintu dva razy (57), ku Galatom (55), ku Efežským, Filipenským, Kolossenským, (tieto tri listy písal z Rímu okolo 61—63.), dva razy k Tessalomickým, dva razy k Timoteovi, jeden raz k Titovi, a jeden raz k učeníkovi svojmu, menom Filemonovi. List sv. Pavla k židom pravdepodobne niektorý učeník Pavlov napísal ešte v Ríme, ktorý sv. Pavel sám poslal židom do Jeruzalema (64). Pavel sa v listoch svojich ako obor rozumu a charakteru predstavuje. Dľa Erazmusa: „Tonat, fulgurat, flammas loquitur Paulus = hrmí, blýska a ohňom hovorí Pavel“. Ostatné listy apoštolské neboly k jednotlivým cirkvám písané, ale ku celým krajinám, prečo ich aj *katolickými*, čili všeobecnými listami nazývame. Bárs listy apoštolské sú v prvom rade *poučné* diela — predsa sa v nich hodne historickej materie nachádza. Zároveň slúžia ony za výborné komentáre a vysvetlivky ku evanjeliám.

Kniha zjavenia.

Posledná kniha nového zákona je prorocká a menuje sa knihou „Tajných zjavení“. (Apokalipsis.) Napísal ju sv. Ján apoštol na ostrove Pathmos, vo vyhnaní roku 96.

Táto kniha je samé videnie o budúcom osude cirkve. Cirkv víťazí nad židovstvom i pohanstvom, a konečne z pozemského kráľovstva Božieho, stane sa nebeské kráľovstvo.

6. Trebárs Písmo sv. pozostáva z mnohých kníh, predsa ono celé jednu knihu tvorí, takú knihu, ktorá sama má väčší vplyv na pokolenie ľudské, ako všetky ostatné knihy a spisy sveta, a končí sa s posledným súdom. Ono pojednáva o všetkých záhadách života a smrti: ono dá nazrieť do hlbín, do ktorých žiadna veda nenazre. Behom XVI. stoletia 40. vekom i miestom rozličných ľudí písalo Písmo sv. Každý Bohom osvietený spisovateľ skončil tú úlohu, ktorú mu Boh uložil. Najrozličnejšie slohy a zvláštnosti písania sa zjavujú v ňom počnúc od najjednoduchšieho spôsobu písania až po najvznešenejší — a predsa Písmo sv. je jednotné; a jeho majiteľka: Cirkev Kristova len jedno náboženstvo vyčíta z neho; len jedno *učenie* je v ňom: o Bohu, o stvorení, o ciele človeka, o ceste a prostriedkoch spasenia a prozreteľnosti Božej; atď. Odkiaľže je táto nápadná jednota učenia v Písme sv.? Odtiaľ, že len jeden voľakto: totižto sám Boh *je vlastným* pôvodcom Písma sv.

Jednotnosť
Písma sv.

3. Opravdivosť sv. kníh nového zákona.

1. Keď je reč o spoľahlivosti a hodnovernosti sv. kníh nového zákona, musíme predovšetkým nasledujúce veci uvážiť: a) Knihy sväté sú nie také spisy, ktoré by boli bývaly uložené medzi zaprášenými spisami nejakej knižnice, ktorých hodnovernosť by sa mala len po ich nájdení dokazovať. Tu je reč o knihách, ktorých *hodnovernosť* bola od *samého počiatku ustálená*. b) Keď sa sv. knihy chystaly, viera Kristova bola už po celej rímskej ríši rozšírená, a menovite apoštolmi založené cirkve kvitly. c) Cirkevné obce poznaly z tvári *do tvári* spisovateľov sv. kníh, a ich obsah dávno počuly, prv, než by boli tieto knihy do rúk dostaly. d) Keď apoštolovia dali do rúk niektorej cirkve jedno evanjelium alebo jeden list, — to bola mimoriadne *vážna* udalosť v živote tej cirkvi. Cirkev spis apoštolský prijala a opatrovala ako drahý poklad. e) Tieto sv. spisy čítali hneď od počiatku nielen doma, ale *verejne* pri službách Božích. f) Keď sa niektorá cirkev dozvedela, že iná obec má jeden takýto apoštolský spis, hneď si žiadala z neho hodnoverný odpis; aby sa aj oni z neho učili. — Keď všetky tieto okolnosti uvážime, musíme uznať: že niet na svete knihy, ktorej hodnovernosť by bola taká istá, ako práve hodnovernosť kníh nového Zákona.

Zvláštne okolnosti
dodávajú
mimoriadnej
hodnovernosti
Písma sv.

2. V druhej polovici minulého stoletia paralelne s prírodovedou sa aj druhé odvetvie vedy vyvinulo: totižto historická kritika, ktorá sa v mnohom páde hyperkritickou stala. Predpojatí racionalistickí pestovatelia tejto vedy napádali menovite

Soznanie hlavného
zástupcu
kriticismu.

hodnovernosť evanjelií, pretože sa domnievali, že z evanjeliami zahynie aj Kristova viera. Tento boj bol tak rozvetvený, že každý možný protidôvod doviedli do boja. A výsledok čo bol? Hlavný muž kriticismu, Harnack: protest. racionalista, ktorý je odborníkom v starej cirkevnej spisbe, hovorí roku 1897. toto: „Bol čas — široké obecenstvo je ešte i dnes v ňom — v ktorom verili, že sa celá kresťanská spisba — tu sa má rozumieť aj nový zákon, má držať za sieť klamu a podvodu. (Za času Straussa a Renána.) Tento čas minul. Toto bola pre vedu doba, v ktorej sa mnoho naučila, ale po jej pominutí musí aj mnoho zapomenúť. Nasledujúce „reakciové“ výskumy ešte prevýšia to, čo sa stredným stanoviskom kritiky dnešnej nazývať môže. Najstaršia spisba cirkevná ohľadom dejepisnej spisby je v hlavných bodoch a mnoho ráz aj v najviac cestách *pravá* a *hodnoverná*. Ponevác poriadkový rámec, do ktorého podanie tieto knihy položilo, v každej hlavnej otázke, počnúc od listov Pavlových, až po Ireneu je presná, a historika núti k tomu, aby každú takú, na umelé vysvetlenie veci *vynájdenú* hypotézu zaprel, ktorá nezodpovie tomuto rámcu... Príde doba, a už je tu, v ktorom sa historická spisba na prakresťanstvo sa vzťahujúca málo bude zapodievať s dejepisnými problémami, pretože sa každá *dosažiteľná vec vo všeobecnosti* uzná, totižto podstatu *ústneho podania* po odčítaní málo závažných výnimiek. Uznajú jedni, že už z čiastky pred spustošením Jeruzalema (70), z druhej po dobu Trajána (98—117), základné tvrdenie kresťanského podania, jeho učenia, zjavenia, ba aj ustanovizne, — odhliadnúc od kníh nového zákona, ako od zbierky, (len ku koncu II. stoletia prišli sv. knihy do zbierky) — v podstate sa staly zakončenými.“ (Die Chronologie der altchrist. Literatur. Predmluva II. vyd.)

Opravidnosť.

3. Hlavnou otázkou je: či štyri evanjelia, ktoré tvoria historický prameň kresťanského zjavenia, vskutku Matúš, Marek, Lukáš a Ján písali? Na túto otázku cirkev Kristova, ktorá tieto knihy z rúk apoštolov prijala, vždy s ánom odpovedala: počnúc od prvého stoletia v cirkvi nikdy nepovstala pochybnosť o tom, či sú evanjelia pravdivé.

O niektorých apoštolských listoch, ako aj o opravdivosti „Knihy zjavenia“, jedna druhá cirkev behom prvých troch stolietí občas pochybovala, až sa konečne o skutočnosti presvedčili: o evanjeliách o takomto pochybovaní čo len na okamžik, ani len stopy nenájde v pracirkvi.

Ponevác ešte aj Strauss a Renán dopúšťajú, že sv. knihy nového zákona prostriedkom II. stoletia už boli, zvyšné je neskoršie dôkazy uvádzať. Viďme niekoľko historických dôkazov z onej starej doby.

Sv. Ireneus (130—202) bol učeníkom Polykarpa, apoštol-^{Staré historické}ského otca. Vo svojom liste k Florinusovi takto píše: „Čo do seba vezmeme za mladí, to s nami rastie, ba skoro srastie s nami. Tak ešte dnes viem ukázať to miesto, na ktorom sedel blahoslavený Polykarp, keď prednášal. Ešte aj na to sa rozpo-^{dôkazy:}meniem, ako vystúpil, jako žil, jakú podobu mal, jaké reči mal k ľudu; jako rozpovedal svoje rozhovory s Jánom a s ostat-^{Ireneus.}nými, ktorí videli Pána; jako uvádzal ich slová; jako predniesol to, čo o Pánovi a jeho zázrakoch a učení počul od tých, ktorí Slovo života na svoje vlastné oči videli, a toto všetko v súzvu-ku s Písmom“. Toto *Písmo*, štyri evanjelia uvádza sv. Ireneus na 400 miestach. Vlastnými menami spomína pôvodcov: Ma-^{túša, Marka, Lukáša a Jána, a toto hovorí:} túša, Marka, Lukáša a Jána, a toto hovorí: „Cirkev po ce-^{lom svete rozšírená spočíva na štyroch evanjeliach, ako na}štyroch stĺpoch“. (Adv. haer. III. 11, 8.)

Sv. Justin roku 138 v samom Ríme k cisárovi v svojej apo-^{Sv. Justinus.}logii toto píše: „Apoštolovia v spisoch svojich, ktoré sa menujú evanjelia, zanechali to, čo im Ježiš prikázal; vezmúc chlieb, chválu vzdal a riekol: „Toto je telo moje, toto činite na moju pamiatku, atď.“ Ďalej: „V nedeľu sa všetci, ktorí bývajú v me-^{stách a dedinách, sijdú na jedno miesto a prečítujú sa spisy a-}poštolov alebo prorokov“. (Apol. I. c. 66—67.) — Sv. Polykarp (69—168) bol učeníkom sv. Jána; sám apoštol ho učinil smir-^{ňanským biskupom. Roku 107. v svojom k Filippenským písanom}ňanským biskupom. Roku 107. v svojom k Filippenským písanom liste uvádza evanjelium Matúša a Lukáša, Skutky apoštol-^{ské a skoro všetky listy Jána a Pavla. — Sv. Ignác, antioch-}ské a skoro všetky listy Jána a Pavla. — Sv. *Ignác*, antioch-^{ský biskup, podobne apoštolský učeník, roku 106. na svojej}ský biskup, podobne apoštolský učeník, roku 106. na svojej ceste do Rímu písal 7 listov k rozličným obciam. Aj v týchto sa mnoho uvádza z evanjeliama Matúša a Jána, zo Skutkov apoš-^{tolských a z viac listov Pavla. — Sv. Klemens, učeník sv. Pe-}tolských a z viac listov Pavla. — Sv. *Klemens*, učeník sv. Pe-^{tra a v pápežstve tretí nástupca, ako pápež roku 96. písal ku}tra a v pápežstve tretí nástupca, ako pápež roku 96. písal ku Korintským list, a tento list je plný citátov z evanjelia Matúša a Lukáša, a skoro zo všetkých Pavlových listov.

Pravdivosť evanjelií uznali aj kacíri a pohanskí ^{mudrci}^{Dôkazy kacírov} tej doby. Dľa výšuvodeného Ireneusa: „Sila evanjeliiov je tak veľká, že aj sami kacíri svedčia pri nich, a z týchto vychodia, keď dokazujú svoje kacírske učenie.“ (Adv. haer. III. 11, 7.) Po-^{hanský Celzus, ktorý písal za času Hadriána, cisára (117—138)}hanský Celzus, ktorý písal za času Hadriána, cisára (117—138) ba aj neskoršie, chce kresťanov *na ich vlastné meče* pohádzať, a preto z „písem učeníkov Ježišových“ kuje zbraň proti nim.

Konečne za pravdivosť evanjelií hovorí aj osud lživých e-^{vanjelií.}^{Osud lživých}vanjelií. (Petrovo, Barnabášovo, Nikodémovo evanjelium atď.) Vskutku jestvovaly, ale ich hneď od počiatku za nepravé, za apokrypné alebo pokútne držali. Aj to sa za zlé bralo, keď sa z

nich uvádzalo. A apokryfy mali aj skutočné veci, a najväčšia čiastka ich nebola k zavádzaniu napísaná.

Navzdor takýchto jasných dôkazov skutočnosti podvodu a hyperkritické kúsky Straussa a Renána zaviedly nejedného človeka a v mnoho dušiach škody narobili. A čo sa stalo onedlho? Vystúpi tretí hlavný racionalistický kritik a nútený je takéto soznanie učiť. „Pred šesťdesiatimi rokmi si myslel D. Strauss, že historickú pravdivosť troch prvých evanjelií zničil. Historicko-kritická práca dvoch pokolení ale zase všetko napravila. (Harnack: *Vesen des Christenthum* 14.)

Vnútor-
né dôkazy.

Zovňajšie dôkazy sv. evanjelií silne podporujú aj *vnútorné dôvody*. a) Reč evanjelií je grécka; ale nie literárna grécka reč, ale takzvané hellénske nárečie, v ktorom vrstovníci apoštolov ako: Philo a Jozef Flavius písali. Časté sú v evanjeliách aj *hebraizmy*, ktoré poukazujú na palestínsky pôvod. Hellénske nárečie po apoštolskej dobe prestalo. b) Prednáška evanjelií je nielen živá a názorná, ale je v jednom aj *určitá*. Evanjelisti vedia určité miesto a čas dejov, ako aj osoby dejateľov. Niekedy ešte aj výkriky a aj gesty uvádzajú. Jednotlivé slová Ježišove uvádzajú v židovskej reči tak, ako ich Pán povedal. Kto číta evanjelia nepredpojate, musí uznať; že takto len očití svedkovia mohli písať, alebo takí, ktorí na základe prednášky očitých svedkov písali! c) Historický rámec, do ktorého vložili evanjelisti život P. Krista z ohľadu zemepisného, politického, náboženského a spoločenského je možno najpresnejší. A toto je tým dôležitejšie, pretože sa tento rámec po 70. roku, po spustošení Jeruzalema a rozohnaní národa židovského základne premenil. Vidíme toto aspoň v jednom príklade!

Kostolná daň.

U Matúša čítame: „A keď prišli do Kafarnauma, výberčí dane prišli k Petrovi a oslovili ho: „či váš majster nezaplatí daň? Odpovedal on: áno!“ A keď vnišiel do domu, predišiel ho Ježiš rieknúť: Čo myslíš, Šimon, kráľovia zeme od koho vyberajú clo alebo daň: od svojich synov alebo od cudzincov? A riekol mu: od cudzincov. Riekol mu Ježiš: synovia sú teda slobodní. Ale aby sme ich nepohoršili, id' k moru, hoď udicu a prvú rybu, ktorá sa chytí, lap a otvoriac jej ústa, nájdeš jeden stater (štyri drachmy), vezmi to a daj im to za mňa, i za seba.“ (17, 23—26.) Tu je reč o chrámovej dani: do r. 70. každý žid platil dve drachmy kostolnej dane, po 70. rímania donútili židov, žeby túto daň Jupiterovi na Kapitoliуме platili. Iste že židia túto daň s najväčšou nevoľou platili, a ani sa nedá myslieť, žeby po 70. roku odopretie tejto dane *bolo židov pohoršilo*. Po 70. roku by už čitatelia ten dej bez vysvetlenia neboli porozumeli.

d) Všetci traja synoptici uvádzajú proroctvo Ježišovo o *srúcaní* Jeruzalema; ale o splnení proroctva mlčia, kdežto pri spomienke druhých proroctví vždy poukáža aj na ich splnenie. Toto poukazuje na to, že všetci traja písali *pred 70. rokom*. Všetky tieto vnútorné dôvody sa vzťahujú aj na Skutky apoštolské. Táto kniha naraz prestane s prvým rímskym väzením *sv. Pavla*. Toto je dôkazom toho, že boli pred vyslobodením a smrťou Pavlovou napísané; ináč by pôvodca nebol mlčal o týchto udalostiach. Veda dosiaľ nevedela u pôvodcov nového zákona žiadnej chyby nájsť; kdežto v týchto sv. knihách je veľmi mnoho malých odtienkov.

Proroctvo
o spustošení
Jeruzalema.

V evanjeliách sa síce nájdú zdanlivé protimluvy na pr. jeden spisovateľ spomína jedného, druhý ale dvoch anjelov pri vzkriesení. Ale práve tieto zdanlivé protimluvy sú dôkazom hodnovernosti. Keď nejakú udalosť čo len dvaja svedkovia uvádzajú, v podrobnostiach sa sotvá budú shodovať, ak sa len nedohovorili. Hlavné veci udajú oba verne, — v malých odtienkoch sa budú odchyľovať jeden od druhého, pretože pozornosť jedného táto, druhého zase tamtá okolnosť zaujala. Takto sa to mohlo stať i pri sv. hrobe: jeden evanjelista zo svojho miesta videl len jedného anjela, a uvádzanie tejto udalosti poukazuje na jeho hodnovernosť, keď len o jednom anjeli hovorí, — kdežto druhí videli a hovorili o dvoch anjelochoch.

Zdanlivé
protimluvy.

5. Ináč, keď vezmeme do povahy charakter svätých písem, pomer spisovateľov a cirkevných obcí, — nevieme si predstaviť, ako by sa bol mohol nepravý spis zamiešať medzi pravé. Takýto klam nebol možný za života apoštolov. Po smrti apoštolov na čele cirkvi stáli učenici apoštolov, ktorí museli mať istú vedomosť o všetkých spisoch apoštolov. Po smrti apoštolských otcov bolo ešte ťažšie za apoštolský udať taký spis, ktorý nebol za ich života držaný za taký.

Zamiešanie
falcšných spisov
medzi pravé
bolo nemožné.

4. Spôhlivosť sv. kníh nového zákona.

Matúš a Ján boli učedníkmi Pána, ktorí na vlastné oči videli zázraky Pánove a na vlastné uši počuli jeho učenie; Marek a Lukáš zase písali na základe očitých a ušných svedkov.

Sv. spisovatelia
znali to,
o čom píšú.

Hlavný prameň Marka: Prednáška Petra apoštola. Lukáš sám soznáva, že píše z počutia očitých svedkov: „Ako nám to dali tí, ktorí sami videli od počiatku“. (Sk. ap. 1, 2.) V udalostiach „Skutkov apoštolských“ on sám bol svedkom, ktorý videl a počul. Pavel, ktorý bol neskoršie povolaný ako ostatní apoštoli, dostal *zvláštne zjavenie*; ale sa stýkal aj s ostatnými apoštolmi.

Ich charakter
ich nútil
pravdu mlúviť.

2. Apoštolovia a evanjelistovia nielen že vedeli pravdu, ale ju aj *verne* podali. Najhlavnejší dôkaz ich pravdomluvnosti je ich ideálny charakter. Takí ľudia, ktorí zomierajú za svoje učenie, nezvykli luhaf.

Objektívna prednáška apoštolov nemá páru v svetovej literatúre. Najpodivnejšie veci podávajú bez všetkého podivu a vysvetlivky. Najpodlejšie urážky Pána podávajú bez toho, žeby sa ho čo najmenej pokúsili brániť. Svoje vlastné chyby, napomenutia svoje od Pána, svoju ťažkovernosť; — tak uvádzajú, že sa nepokúsia samoobranu. Nikdy nepísal nikto s takou *samo-kázňou*, ako svätí spisovatelia.

Prekrúcanie
a vymyslenie
bolo u nich
nemožné.

3. Prekrúcanie alebo vymyslenie bolo u apoštolov nemožné. Nielen ich charakter, ale aj tá okolnosť, že písali *vrstovníkom*, ktorí opísané veci videli na svoje vlastné oči a čuli na vlastné uši, alebo ich poznali už zo živej prednášky, vytvárala možnosť prekrúcania. Hlavná vec je: nimi nakreslený *charakter Kristov*, a tento je tak vznešený, že jeho vymyslenie aj zo strany najväčších múdrcov by bolo bývalo nadľudské podujatie. Takéto niečo možno len napísať, ale nie vymyslieť.

Podelenie sv.
spisov bolo
mravnou
nemožnosťou.

4. Padelanie sv. spisov na základe vecí bola nemožnosťou. Apoštolské cirkve si ešte za života apoštolov zamenily sväté spisy. Jakonáhle bola sv. kniha vo viacerých prímerkoch, padelanie sa už stalo nemožným. V prvej polovici II. stoletia už Pešito a hodnoverný preklad Italy vytváraly padelanie.

Sinaiský kodex.

Roku 1859. vynašiel Tischendorf v sinaiskom sv. Katarinskom kláštore Sinaiský kodex, ktorý bol v IV. stolytí zhotovený. Tento kodex sa v podstate vecí so všetkým shoduje s Vatikánskym, podobne zo IV. stolytia pochádzajúcim kodexom a s neskoršími rukopismi. Z prehliadnutia odposivateľov behom stolytí mnoho menších odchýliek prišlo do variansov, ako to ani ináč nemohlo byť. Na toto povstala celá veda, ktorá pôvod a dejiny variansov skúma. Tieto variane ale sú nie padelky, ale z ľudskej krehkosti pochádzajúce chyby.

Obsah svätých kníh môžeme porovnať s citátmi sv. Otcov z prvých stolytí, s ktorými sa ony verne srovnávajú, čo tiež dokazuje ich hodnovernosť. Viac než tisíc rukopisov nám ostalo, a odhliadnuc od variáns, ktoré by len zázračné zamiešanie Božie bolo mohlo prekaziť, obsah všetkých sa vo všeobecnosti a vo všetkom presne shoduje.

5. Svedectvo židov a pohanov o pravdivosti zjavenia nového zákona.

Svedectvo
nepriateľov.
Talmud.

1. Duch popierania v najnovšej dobe už tak ďaleko zašiel, že nepriatelia zjavenia Božieho začínajú aj to v pochybnosť

brať, že by Pán Ježiš bol býval historickou osobou. Toto bláznivé tvrdenie na hromadu povalia *súveki* židovskí a pohanskí spisovatelia. V Talmude čítame nasledovné: „Ježiš s čarodejníctvom (farizei Belzebuba vytiahli), ktoré si doniesol z Egypta, mnoho zázrakov činil a ľud k tomu presvedčeniu vábil, akoby ich z vlastnej moci bol konal, a preto, pretože prevádzal kúzelníctvo a klamal ľud, bol v predvečer veľkej noci ukrižovaný, tretí deň našli jeho hrob prázdny, pretože jeho telo učeníci jeho ukradli z neho.“

Jozefus Flavius (37—94), židovský spisovateľ a miláčik cisárskeho dvora vo svojom diele: „Starožitnosti židovské“ toto píše: „V tomto čase žil Ježiš, jeden múdry muž, ak že ho vôbec človekom nazývať možno, pretože konal podivné veci a vyučoval ľudí, ktorí pravdu s radosťou prijímali od neho. Mnoho židov, ba aj grékov priťahol k sebe. Toto bol Kristus. A keď ho na udanie našich najlepších mužov Pilát na smrť odsúdil, ani vtedy ho neopustili tí, ktorí ho milovali. Ponevác sa im zase tretí deň živý zjavil, ako to o ňom tak ako aj iné zázračné veci predpovedali proroci. A kresťania ktorí sa od neho takto menujú, ešte ani dnes nevyhynuli“. (Antiqu. Jud. XVIII. 33.) V týchto niekoľko riadkoch sa v hlavných bodoch celé evanjelium obsahuje.

Tacitus, s opovržením vzdelaného pohana takto píše: „Nero s vybranými trestami pokutoval tých, ktorých my všeobecne kresťanmi nazývame, a ktorí boli pre svoje hanebné skutky nenávidení. Toto meno pochádza od Krista, ktorého Pontský Pilát za času panovania Tiberia smrťou kríža pokutoval. Na čas odtisnutá ich povera zase vypukla nielen v Judey, odkiaľ zlo vyšlo, ale aj v Ríme.“ (Ann. XV. 44.) Svetonius medzi iným toto píše: „Židov, ktorí následkom búrenia istého *Chrestosa* (Kristusa) sa stále znepokojovali, Klaudius cisár vyhnal z Ríma.“ (Vita Claudii. č. 25.) To isté tvrdí aj sv. Lukáš v „Skutkoch apoštolských“. (182.) — Makrobius v zbierke svojich žartov hovorí o Herodesovom krviprelievaní v Betleheme: „Keď sa Augustus dozvedel o tom, že medzi tými dietkami, ktoré Herodes, kráľ židovský, pred ich dvojročným vekom dal zamordovať, a že aj jeho syn ztratil život, toto povedal: Lepšie je byť Herodesovou ošípanou ako synom.“ (Salurn. II. 4.) Mladší Plinus (111—113.) miestodržiteľ Bithinie a Ponta, na rozkaz cisára kutal po kresťanoch. Výsledok jeho hľadania znie nasledovne: „Všade sa rozšírila táto povera: po mestách, po dedinách a po vidieku. Kresťania sa pred východom slnka shromažďujú, aby svojmu Bohu — Kristovi — chválospevy prespevovali.“ (Plin. jun cap. X. 97.) — Konečne Phlegon, pohanský spisovateľ, ktorý pod Hadrianom účinkoval (117—138.),

Tacitus atď.

píše nasledovné veci: „Vo štvrtom roku 202. Olimpiasa (tento čas zodpovie smrti Pánovej) sa stalo veľké, väčšie ako ktorékoľvek predtým slnka *zátmenie*. V šiestu hodinu dňa sa taká tma stala, že bolo možno hviezdy vidieť na nebi. A v Bithinii zemetrasenie v meste Nici mnoho domov pováľalo.“ — O tomto podivnom zatmení slnka aj Tertulián vo svojej obrane toto píše: „Povešť o tejto svetovej udalosti opatrujú tam v štátnom archíve.“ (Apolog. č. 21.)

Že druhí súveki spisovatelia nehovoria o P. Ježišovi, to sa dá vysvetliť tým malicherným pohrdaním a opovržením, ktorým sa oproti židom vzdelaní Rimania a Gréci chovali, ako to vidno aj u vážneho Tacitusa. Toto zo židov pochádzajúce opovrhovanie preniesli aj na kresťanov, a v svojej klasickej pýche tak ďaleko išli, že ani len Tacitus sa nepodíva na koreň vecí, ale jednoducho na základe rozličných bájok píše o kresťanoch.

6. Hodnota historických dôkazov zjavenia nového zákona.

Hodnota svedectva židov a pohanov.

1. Historický dokument je tým *závažnejší*, čím bližšie padá k tým udalostiam, na ktoré sa on vzťahuje. Z ohľadu tohoto dôkazy židovské a pohanské sú preto závažné, pretože ony pochodia z dôb *apoštolských*. Tieto dôkazy už samy v sebe dokazujú dostatočne, že bol *Ježiš Kristus* historickou osobou; ba aj o obsahu zjavenia nám podajú vysvetlenie.

Spisy sv. Otcov.

2. Závažnejšie a cennejšie od týchto sú listy a ostatné spisy sv. Otcov z druhého stolia, pretože títo mali o mnoho presnejšie a hodnovernejšie známosti o udalostiach a obsahu zjavenia Božieho. Svätí Otcovia čerpali z prvého prameňa, totižto od samých apoštolov, ktorí boli očitými svedkami zjavenia; od nich sa dozvedeli o zjavení Kristovom, ich postavenie a charakter boli silnými dôkazmi *pravdomluvnosti*, prečo sa oni klasickými svedkami nazývať môžu. V profannej histórii spisy mužov vážnych, stýkajúcich sa so svedkami udalostí, sú prvotriednymi prameňami.

Spisy apoštolské

3. Ešte vážnejšie dokumenty, ako spisy sv. Otcov, sú listy apoštolov a ich dejepisné spisy (evanjelia, „Skutky Apoštolské“), pretože tieto pochádzajú od očitých a ušných svedkov, ba v mnohom ohľade od samých dejateľov udalostí. Vskutku riadením prozreteľnosti Božej to bolo, že o tak nekonečne vážnej udalosti: o skutku Božieho *vykúpenia* nám tak významné dôkazy ostaly.

Živý svedok zjavenia Božieho.

Okrem písaných dôkazov zjavenia Božieho máme aj živého očitého svedka, totižto *Cirkev Kristovu*. Táto cirkev sa zrodila *pred* evanjeliami a nie na základe evanjelií. Keď

sa napísali evanjelia, vtedy už Cirkev bola rozšírená a krásne kvitla. Cirkev utvorily slová, vôľa, život a zázraky Ježišove. A cirkev so svojou ústavou, so svojím vyznaním viery, so svojím vnútorným životom a sebavedomým stojí pred svetom ako ovocie a výsledok vykúpenia, a aj bez dôkazov, len so svojím trvaním, sebavedomým a životom nám podáva živý dôkaz o skutočnosti Božieho vykúpenia a Kristovho zjavenia.

Svet bol už pred Mojžišom makavým dôkazom diela stvorenia Božieho. A keby Mojžiš aj nebol napísal deje stvorenia, aj tak by sme boli mali hodnoverné dôkazy o stvorení zo samého trvania sveta. Podobne: aj cirkev je zjavným dôkazom diela vykúpenia Božieho. Ale jako Mojžišov opis stvorenia sveta *oblahči* pokoleniu ľudskému poznanie stvorenia sveta, tak aj listy apoštolské a evanjelia nám *oblahčujú* poznanie vykúpenia. Preto ani Písmo sv. nového zákona je nie zvyšné, pretože je ono drahým prostriedkom, pomocou ktorého poznávame diela vykúpenia nového zákona.

Písmo sv.
je nie zvyšné.

DIEL TRETÍ.

JEŽIŠ KRISTUS.

1. P. Ježiš je najpodivnejšou osobou dejín sveta.

Tmavá záhada.

1. Myšlienka messiánska bola dušou náboženstva ľudu židovského. Jako sa to stalo, že najväčšia čiastka tohoto ľudu odsotila Messiáša, keď prišiel? Táto hrozná záhada nám posvieti na duševný stav židov za času P. Krista. Židovstvo vtedy bolo na viac sektov potrhane: *samaritáni* boli takí položidia, ktorí sa mnoho ráz modlám klaňali. Ostatní pohŕdali nimi. Prijat od Samaritána kúsok chleba, značilo toľko, ako pôrčové mäso požívať. *Saducei* boli židovskí racionalisti a materialisti, ktorí len to chceli prijať, „čo sa srovnávalo so zdravým rozumom“; v skutočnosti ale boli prívržencami evanjelia pôžitkov. Najvážnejšia sekta bola tábor farizeov. Farizei boli kedysi zástupcami čistoty viery, — neskoršie boli stelesnenými zástupcami židovskej pýchy, oni boli ľuďmi písmeny a zovňajška, ktorí v sebe samých videli synov Jehovy, pohanov mali za smet; skrytú nemravnosť nezbadali, spásu ale čakali od zovňajšieho, čím prísnejšieho zachovávanía predpisov.

Farizei aj messiánsku myšlienku spadelali a na svoj obraz prerobili; oni netúžili po oslobodení od hriechov, ale silného kráľa čakali, ktorý vyslobodí národ Jehovov od nenávidenej služby pohanských Rimanov, pokorí všetky národy zeme, k nohám židovským složí všetky poklady sveta, a oni ako milí synovia Boží nad všetkými národami sveta budú panovať. V chudobe a pokore zjavený sa Messiáš, ktorý žiadal vnútorné ospravedlnenie, pokánie, ktorý im ich podlosti na oči vyhadzoval; — Messiáš duševnej sviatosti im nebol potrebný. Takto sa stalo, že v pýche svojej urazený o svoje mastné úrady a vplyv sa bojací farizei Svätého Pána s pomocou veľkomestskej lúzy na drevo kríža priviedli, — a tak z tých, ktorí stáli najbližšie ku spásu, sa veľmi málo oslobodilo. Starý Simeon ale videl svojím prorockým okom do hĺbín dejín svetových;

zbadal samojedinú vážnosť osoby Pána Ježiša, pocítil poženú premenu sveta, ktorú stvorí milosť Pánova; lenže on zbadal aj osudný účinok milosti Božej na zátvrdlivcov a povedal: „Postavený je tento k pádu a povstaniu mnohých, a na znak, ktorému bude protirečené!“ (Luk. 2, 34.)

Pán Ježiš je veľké znamenie sveta. Kto sa s vierou blíži k nemu, povstane; kto sa odvráti od neho, zatratený bude. Žiaden, kto ho raz zbadal, neprejde nebadene vedľa neho; jestliže nebude pre neho prameňom spásy, vtedy bude pre neho znamením, ktorému bude protirečiť, a následkom zväčšenia zodpovednosti, príčinou zahynutia: „Kto je nie so mnou, proti mne je.“ (Mat. 12, 30.) „Toto je vždycky dej milosti; šľachetnejších tiahne k sebe, protivníci ale sa musia v zlobe svojej zatvrdiť; milosť tak účinkuje ako slnko: naraz roztápa i zatvrdzuje.“ (Hettinger.)

Najzvláštnější mudrci starej doby: Sokrates, Pláto, Cice- Božský hrdina.
ro, Epiktet, Seneka, Markus, Aurelius, — jak krásne vedeli písať o múdrosti a ctnosti. A čoho docielili? Nielen že ani jednu krajinu, mesto, rodinu nepreporodili, ale ani len seba samých nezošľachtili. Zjaví sa Pán Ježiš: všetko spolu len tri roky účinkuje verejne; ani neprestúpi hraníc malej židovskej krajiny; chudobný svoj život zakončí na potupnom dreve kríža: a — *vydvihne svet zo základov.*

Mladší Plinius sa stal mimovoľne historickým spisovateľom svetových udalostí, keď na počiatku II. storočia píše Trajcinovi: „Všade sa rozšírila táto povera, po mestách, dedinách a vidieku. Chrámy našich bohov stoja prázdne, a ľudia už dávno nedonášajú obetí. Niekoľko žien, ktoré nazývajú slúžobnicami (diaconissae), som dal chytiť a na lavicu k mučeniu vytiahnuť; ale nenašiel som nič iného, ako ničiacu poveru. V určité dni sa schádzajú pred východom slnka, a *Kristovi ako Bohu prespevujú* chválospevy a svätým sľubom (krstným sľubom) sa zaväzujú, že sa nedopustia žiadneho zločinu a chránia sa krádeže, rabovania a cudzoľožstva, že nezlomia vernosť a nezradia im sverených.“ (LX. 97.) Hľa, preporoda mravná, ktorá sa posiaľ nikomu nepodarila.

Klassické
svedectvo
Plinius.

3. Zakladatelia náboženskí: Buddha, Confucius, Mohamed atď. rozumkovali, učili, použili prúdy času a svojho ľudu; svoju vec aj násilnými prostriedkami, zbraňou podporovali, — týmto sa stali zakladateľmi náboženstva.

Pán Ježiš nerozumkuje, ale hovorí a zjavuje; nenasleduje Prameň obnovy
ducha svojho času a ľudu, ale proti nemu, ba nadeň sa postaví; sveta je osoba
neupotrebuje žiadneho prostriedka moci, ale jedine svoju *osobu* Kristova.
postaví do sveta; a jeho Božská osoba sa stane prameňom života a obnovy pre svet.

Pri ľudských zakladateľoch ich osoba ustupuje ako by do úzadia voči ich náboženskej teórii; Pán Ježiš ale *sám* je základom, stredobodom a najhlavnejším predmetom svojho náboženstva. Osoba Pána Ježiša je nad gránit silnejším základom, na ktorom spočíva jeho náboženstvo. Je-li Kristus Boh, tak jedine jeho náboženstvo je opravdivé, vtedy vskutku vykúpil pokolenie ľudské, vtedy kráľovstvo jeho, totižto jeho Cirkve, je útvorom Božím, ktorý sotrvá až do konca sveta, aby vodila ľudstvo ku spáse; vtedy učiteľský úrad Cirkve je neomýlny, pretože Boh má spôsob, žeby svoju ustanovizeň zachránil od bludu a zavedenia. Je-li Kristus vskutku Bohom, vtedy najsv. Oltárna sviatosť je jeho opravdivé telo a chlieb života; vtedy krst a pokánie vskutku očisťuje dušu. Je-li Kristus Boh, vtedy jesto vzkriesenie a život večný, slovom: Božská osoba Pánova je základom celého náboženstva, — bez nej sa všetko na hromadu pováľa. Porovnáme-li sústavu náboženstva Pána Ježiša s jednou umeleckou budovou, vtedy základom tejto budovy je Božská osoba Pána Ježiša; držíme-li ho za kruh, vtedy jeho Božstvo je stredobodom jeho.

Kristus žije
a panuje.

4. Veľký zákon dejín je zahynutie a zabudnutie. S Pánom Ježišom vstúpila na zem Božská moc a život, ktorá celý svet do pohybu doniesla, život stvorila, bez toho, žeby mu nebezpečenstvo zahynutia a zapomenutia hrozilo: Kristus žije a panuje.

Zákon pominateľnosti človek nikde tak neporozumie, ako pri hrobe veľkých ľudí. Jeden z najväčších bol Napoleon. Za živa millionsy oduševňoval; na jeho slová sa stotiny rútily do smrti; z druhej strany sa zas ním potlačené národy s nenávisťou odvracali od neho. Dnes: zaň nikto palcom nehne; už aj nenávisť voči nemu vymrela zo sfdc. Jeho hrob preto navštevujú ľudia, aby ukázali svoj dejepisný cit.

Za Pána Ježiša išli miliony a miliony ľudí na slávnú mučenícku smrť nielen v minulosti, ale aj dnes miliony a miliony ľudí sa púšťa do najťažšieho boja, do boja so svojou zkaženou prírodou, so svojimi hriešnymi náruživosťami; státisíc ľudí kráča po kráľovskej ceste jeho evanjelických rád; a bude-li treba, aj dnes sú hotoví tisíci a tisíci ísť na smrť za Krista. (V Číne 1900 roku 80.000 odkrvácalo za vieru.) Kristus žije a s nebeským kvasom svojho náboženstva premeňuje ľudí, povznáša ich na neslýchanú výšku duševnú, jestliže sú hotoví Krista bezpodmienečne do seba prijať. Ale nielen láska voči Pánu Ježišovi žije v srdciach ľudských, lež aj nenávisť voči nemu žije v srdciach tých, ktorí sa mu nechcú koríť, on je znamením, ktorému mnohí protirečia. Ponevác ale nechcieť o Kristovi vedieť a jemu sa nepokoríť, značí cestu záhuby; preto aj dnes je on k povstaniu, ale aj k zahynutiu mnohým.

Nadmieru zaujímavé je osvedčenie výšspomínaného Napoleona o samojedinej veľkosti osoby Pána Ježiša. Vo svojom vyhlásení na ostrove sv. Heleny často rozmýšľal o Bohu a večnosti; a po kajúčnej spovedi zomrel tento veľký človek. O Pánu Ježišovi medzi iným takto rozjímal: „Kristus s vážnosťou rozkazuje, aby sme verili, a inej príčiny neudáva, ako toto úchvatné slovo: Ja som Boh.“ Jak silný dôkaz je toto Božstvo Ježišovo. Žiada bezpodmienečné pomenovanie, a nemá iného zámeru, ako duševnú nápravu ľudí, čistotu svedomia a sviatosť duše... Všetek druh poklony žiada Pán Ježiš pre seba; úctu si vlastnou rukou stavia, nie zo skál, ale z ľudí. Svet obdivuje podmanenie Veľkého Alexandra; tu ale vidíme podmaniteľa, ktorý nemá nároky a nepodmaňuje pre seba len jeden národ, ale celé *pokolenie ľudské*. Čo je to za zázrak! Vskutku zázrak zázrakov! On žiada *lásku* od ľudí, totižto to, čo sa dá najľahšie na svete nadobudnúť. Srdce chce a žiada pre seba, a síce žiada ho bezpodmienečne a okamžite ho aj získa. Ja z toho to nasledujem, že je Kristus Boh. V tomto bode Veľký Alexander, Caesar, Hannibal, Ľudvik XIV. utrpeli stroskotanie. Zaujali, podmanili svet, ale ani to nedocielili, žeby si aspoň jedného dobrého priateľa získali. Dnes som ja snáď jediný, ktorý miluje Hannibala, Caesara, Alexandra Veľkého. Kristus otvorí ústa a pridávajú sa k nemu pokolenia, v srdci zapáli takú lásku, ktorá prekoná samolásku a ktorá každú lásku prevýši. Či z tohoto zázraku jeho vôle nemáme poznať „Slovo“, ktoré stvorilo svet? Iní zakladatelia náboženstva ani pochopu nemali o tejto láske, ktorá tvorí podstatu kresťanstva“...

„Teraz, keď sa nachodím na ostrove sv. Heleny, keď som ako pustovník ku skale prikovaný, — kto bojuje za mňa? Kto zaujíma krajiny pre mňa? Takýto je osud veľkých ľudí; takýto bol osud Caesara a Veľkého Alexandra! Zabudnú nás, a meno podmaniteľa a cisára je len predmetom výučby v škole. Zomieram pred časom... toto je blízky osud veľkého Napoleona. Koľká priepasť je medzi mojou biedou a medzi večitým panovaním Krista, ktorého ohlasujú po celom svete, ktorého milujú, ktorému sa klaňajú a ktorý večne žije!... Jeho smrť, či je to ozaj smrť? Či skorej život neznačí jeho smrť? Vskutku: Smrť Kristova je smrťou jedného Boha!“ (Dľa Nikolasa).

2. Povedomie Pána Ježiša o sebe.

Jedného dňa sa pýta Ježiš učeníkov svojich: „Za koho majú ľudia Syna človeka?“ Ľudia súdiac po zovňajšku, držali Pána za proroka. Apoštolovia už hlbšie nazreli, a na otázku P.

Najvážnejšia
otázka
na svete.

Ježiša: „Za koho ma vy máte?“ Peter odpovedá: „Ty si Kristus, Syn Boha živého! (Mat. 16—16.)

Hlavnou a základnou pravdou viery Kristovej je: Božstvo Kristovo. S týmto stojí, alebo padá kresťanské náboženstvo; na tomto sa zvrtné spása sveta. Odkedy svet stojí, ešte neodznelo vážnejšej otázky ako táto: „Za koho držia ľudia Syna človeka?“

Vidíme predovšetkým, čo myslí o sebe Syn človeka?

Pomer P. Ježiša
k Bohu Otcovi.

1. Pán Ježiš, ktorý nás učil, aby sme sa takto modlili: „Otče náš!“ On sám skoro nikdy nepovedal „Otče náš!“ ale hovoriac o Bohu, povedal „Otče môj“ alebo toto: „Váš Otec, ktorý je na nebesiach“. S týmto zjavne to poukázal, že je on v inom pomere k nebeskému Otcovi, ako ľudia. (Mat. 7. 21; 12. 50; 17. 27; 26. 42; Ján, 13, 21 atď.)

Povedomie
večného
pôvodu.

2. Ľudia sú stvorenia Božie. V Pánu Ježišovi ale darmo budeme hľadať povedomie *stvorenia*. V ňom žije povedomie večného narodenia. „Vyšiel som od Otca, a prišiel som na svet.“ — Pán Ježiš teda verejne vyznáva, že pochádza od Otca, a tento pôvod je večný. „Osláv ma, ty Otče, tou slávou, ktorú som mal u Teba, prv nežli by svet bol“. — Miloval si ma pred stvorením sveta! (Ján, 16, 28; 17, 5.)

Povedomie
života
večného.

3. Boh je večný a príčinu svojej bytnosti a života má sám v sebe. V Pánu Ježišovi povedomie tohoto absolútneho a Božského života žije: „Ako Otec má život v sám sebe, tak dal aj Synovi, že by mal život v sebe.“ (Ján, 5, 26.) V majetku plnosti Božského života sa za jedného pokladá so svojim nebeským Otcom: „Otec je vo mne, a ja v Otcovi!“ — „Ja a Otec sme jedno“. (Ján, 10, 28; 16, 30.)

Táto jednota je nie mravná ako je na pr. medzi Bohom a jeho milujúcim človekom, ktorý svoj život prispôsobuje vôli Božej, — ale toto je jednota fyzická; iným slovom: „Pán Ježiš je s Otcom jeden v Božskej prirodzenosti.

Jednorodzený.

4. Následkom tohoto Božského povedomia je, že sa Pán Ježiš menuje „jednorodzeným Synom“ Božím: „Tak Boh miloval svet, že dal svojho jednorodzeného Syna, aby každý, kto v ňom verí, nezahynul, ale aby mal život večný!“ (Ján, 3, 16.) Podobne následkom Božieho povedomia je aj to, že Pán Ježiš nie len že dovoľí, žeby ho učeníci a iní „Synom človeka“ vyznávali, — ale rovno žiada pre seba tú istú *poklonu od nich*, ktorá patrí Otcovi: „Všetci nech tak ctia Syna, ako ctia Otca.“ (Ján, 5, 23.) — A túto poklonu vždy aj prijíma.

„A vidiac ho, klaňali sa mu!“ (Mat. 28, 17.) „Ktorí ale boli v lodičke, prišli a klaňali sa mu, rieknuť: „Ty si zaiste Syn Boží.“ (Mat. 14, 33. atď.)

Následkom Božského povedomia hovoril P. Ježiš nasledovne: „Ja som cesta, pravda a život. Ja som cesta sveta, kto mňa nasleduje, nechodí vo tme, ale svetlo sveta bude u neho.“ „Ja som vzkriesenie a život; kto vo mne verí, keby aj zomrel, bude žiť.“ „Všetka moc mi je daná na nebi i na zemi.“ „Idúc teda učte všetky národy, pokrstiac ich v mene Otca, i Syna, i Ducha sv., a hľa ja som s vami po všetky dni až do skončenia sveta.“ (Ján 14, 6; 8, 12; 11, 25; Mat. 28, 18, 20.) Takéto nikdy netvrdil človek o sebe. Takto hovorí len suverénny Boh! Výjav najzjavnejší božského povedomia je táto Kristova reč: „Iste, iste pravím vám; že príde hodina, keď mŕtvi počujú hlas Syna človeka, a ktorí uslyšia budú žiť. (Ján, 5, 25.)

Pädagogická opatrnosť P. Ježiša nedovolila, že by takto hovoril: „Ja som Boh.“ Židia, ktorí boli príkriti monoteisti, by boli toto slovo za popieranie Boha držali, — pohanía by si zase boli vykladali, že je Ježiš jedným z mnohých bohov. Pán Ježiš ako zjaviteľ vnútorného života Božieho a tajomstva najsv. Trojice, sa dôsledne za Syna Božieho vyznáva, čím vyhnul podozreniu popierania Boha. Podobne pädagogická opatrnosť sa aj v tom javí, že so svojím učením a svojimi zázrakmi najprv pripraví *pôdu*, a len tak hovorí zjavne o svojej Božskej prirodzenosti, keď už vidíac jeho mnohé zázraky, ľahšie mohli poznať Božstvo jeho. V jeho Božskom povedomí ale niet vývinu; v dvanástom roku veku svojho tak vedel, že je Synom Božím, ako aj pri smrti svojej: „Či neviete, že v tých veciach, ktoré sú Otca môjho, musím byť?“ hovorí dvanásfročný Ježiš. (Luk. 2, 49.) A na kríži takto volá: „Otče! do rúk tvojich porúčam ducha môjho!“ (Luk. 23, 46.)

V povedomí
P Boha niet
vývinu.

6. Hlavné vyznanie a koruna svedectva, ktoré Pán Ježiš o sebe vydal, je jeho slávnostné osvedčenie, ktoré pred kňazskou radou pod prísahou povedal: „Rieklo mu knieža kňazské: Zaklínám ťa na Boha živého, aby si nám povedal, či si ty Kristus, syn Boha živého?“ Odpovedal mu Ježiš: „Ty pravíš, ja som; ale pravím vám: od teraz uvidíte Syna človeka sediaceho na pravici moci Božej a prichádzajúceho v oblakoch nebeských.“ (Mat. 26, 63, 64; Mark. 14, 62.)

Hlavné
vyznanie.

Hlavný kňaz, odvolávajúc sa na *živého Boha*, kladie otázku: odpoveď teda znie pod prísahou. Nie o tom znie otázka, či je Ježiš Kristus z milosti Božej prijatý dieťa Božie, — ale o tom: či je on *Kristus*, totižto od prorokov predpovedaný Messiaš, a či je *od prirodzenosti Synom Božím*? Pán Ježiš, ako aj členovia rady takto rozumeli túto otázku, lebo Pán Ježiš nielen to odpovedá: Ja som, ale aby predišiel všetkému nedorozumeniu, odvoláva sa na svoje *Božské* sudcovské právo: na čo mu hlavní kňazi odpovedajú: „Rúhal sa“, pokiaľ súč človekom, činil sa

synom Božím. Pre toto slávnostné a pod prisahou prednesené osvedčenie ide Pán Ježiš na smrť. A umierajúc ešte jeden raz vydá svedectvo o svojom synovstve Božom, rieknuć: „Otče! odpusť im, lebo nevedia, čo činia!“ (Luk. 23, 34.)

Zlosť nevery.

Mučedelníci s týmto vyznaním išli na smrť. „Christianus sum — som Kresťanom!“ A každý im veril, že pravdu mluvia; pretože za lož nik nejde na smrť. Kristus s týmto vyznaním vystupoval na kríž: „Ja som jednorodený syn Boží!“ A toto vyznanie spečatil smrťou svojou (a o 3 dni zmŕtvychvstaním). Vskutku zastrašujúca bezočivosť je to, že mnohí predsa to spáchajú voči nemu, čo by voči druhému neučinil: že totižto Pán Ježiš s nepravým vyznaním išiel na smrť! Opravdu bezodná hĺbka zloby je to!

Vyznania
Pánove
v svetle
zjavenia,

Tieto vyznania Pánove ešte viac vtedy vyhrajú na svete, keď ich postavíme v rámci celého zjavenia. U Izaiáša čítame: „Sám Boh príde a vyslobodí vás, vtedy sa otvoria oči slepým, a uši hluchých budú otvorené“ atď. (35, 4, 5.). — Zvestovateľ vtele-
nia Božieho toto hovorí: Sväté, čo sa z teba narodí, Synom Bo-
žím nazvané bude. (Ponévác mu toto meno patrí dľa Božskej
prirodzenosti. Luk. 1, 35.) Svätý Ján Krstiteľ, posledný z proro-
kov, ukázal prstom na Vykupiteľa a s radosťou zvolal: „Ejhľa,
Baránok Boží! Ejhľa, ktorý sníma hriechy sveta! A videl som,
a svedectvo som vydal, že je toto Syn Boží!“ (Ján, 1. 29, 34.) —
Apoštolí trebárs nie hneď od počiatku jeho účinkovania vidiac
jeho zázračný život a skutky, poznali Božskú prirodzenosť Pá-
na. Na pohľad z mŕtvych vstavšieho Pána aj neveriaci Tomáš
vykričnul: „Boh môj a Pán môj!“ (Ján 20, 28.) Peter z vnúknu-
tia Božieho hneď poznáva skutočnosť: „Ty si Kristus, Syn Bo-
ha živého!“ (Mat. 16, 16.) Ale pred ním už Nathanael vyznal:
„Rabbi! Ty si Syn Boží, ty si kráľ izraelský!“ (Ján 1, 49.) Ján
celé svoje evanjelium posväčuje dokazovaniu Božstva Pána.
Vznešené jeho vierovyznanie je tam v 1. hlave: „Na počiatku
bolo Slovo, a Slovo bolo u Boha, a *Boh bol Slovo*. Všetky veci
sú skrze neho, a bez neho nestalo sa nič, z toho čo je učené. A
Slovo telom učené je a prebývalo medzi nami a videli sme
slávu jeho, ako slávu jednorodeného Syna od Otca“. (Ján, 1.
1, 14.) Dľa Pavla apoštola: „V ňom prebýva v skutočnosti celá
plnosť Božstva!“ (Kol. 2, 9.)

Smelá lož
racionalistov.

Racionalisti, ktorí kujú mithos, udrúc za ucho pravdu, ho-
voria, že sa učenie o Božstve Pána Ježiša len v II. stolytí vyvi-
nulo. Skutočnosť je to, že apoštolovia do jedného presvedčení
boli o Božstve Ježišovom, a za toto svoje presvedčenie aj život
položili. Prameňom ich presvedčenia nebola nejaká bájka, ale
a) splnenie proroctví starého zákona v Pánu Ježišovi, b) výpo-
vede, učenie a zázračný život Pána, c) jeho proroctvá, zázraky,

menovite ale jeho zmŕtvychvstanie. Slovom: apoštolovia svoje presvedčenie odtiaľ čerpali, odkiaľ ho aj my čerpáme: s tým rozdielom, že na nich ako na svedkov života a zázrakov Pánových, tieto skutky mali ráz bezprostrednosti. Ináč bájkou mýtosa racionalistického zničí aj Plinius, ktorý na počiatku II. stolecia, keď na čele cirkvi ešte učenici apoštolov stáli, toto píše o kresťanoch: „Christo, tamquam Deo carmina dicunt — Kristovi, ako Bohu piesne prespevujú.“

3. Mravný charakter Pána Ježiša.

1. Od človeka trebárs aj svätého je nerozlučiteľná krehkosť a povedomie hriešnosti. Trebárs niekto aj nehreší ťažko, v malých veciach sa predsa potkne, a stále sa musí obávať, že do väčšej chyby upadne. Aj svätý človek môže denne bez všetkej pretvácky povedať: „Odpusť nám naše viny, a neuvoď nás v pokušenie, ale zbav nás od zlého.“

V Pánu Ježišovi niet stopy povedomia hriechu, v ňom niet tône hriechu. On sa nikdy, ani v hodinu smrti svojej nemodlí za odpustenie hriechov svojich. V úplnom povedomí bezhriešnosti svojej sa pýta nepriateľov svojich: „Kto z vás ma bude obviňovať z hriechu?“ (Ján, 8, 46.) A vskutku ostrý zrak jeho nepriateľov nevie v ňom ani len najmenšieho hriechu vynájsť. Jeho pohanský sudca Pilát je nútený vyznať: „Ja na ňom žiadnej viny neanaležám!“ k trestu. (Ján, 19, 4.) Jeho nešťastlivého zradcu Judáša tiež to zúfalstvo vohnalo do samovraždy, že „zapredal krv spravodlivú“.

Úplná sloboda
od hriechu
a krehkosti.

2. Svätí, ktorí sa takými stali v škole Ježišovej a ktorí so svojim životom prevýšili aj najväčšie sny mudrcov, majú *určitý charakter nakoľko sa jedna alebo druhá zvláštna ctnosť v nich vyvinie*: Jána apoštola môžeme smele nazvať mužom útľej lásky. Pavla mužom sily a vedy, Paulánskeho sv. Vinca apoštolom lásky milosrdenstva atď. V Pánu Ježišovi nenachodíme žiadnej jednostrannosti: on vyniká vo všetkých ctnostiach, ani jednu ctnosť nemôžeme pomenovať zvláštnosťou jeho charakteru, pretože je on vo všetkých nedostižiteľným.

Hlavným ťahom charakteru Ježišovho je: všestrannosť a súmernosť. Pán Ježiš je nie typom niektorej ctnosti, lež on je vzorom, prototypom úplnej dokonalosti a všetkých ctností.

Všestranná
a súmerná
dokonalosť.

Život Pána Ježiša je názorným zjavením všetkých ctností, on je názornou školou všetkej dokonalosti. On mohol všetkým právom povedať: „Učte sa odo mňa.“ (Mat. 11, 29.) Ježiš je aj príkladom svojho vzorného života svetlom sveta.

Pán Ježiš „je dobrotivým a láskavým — bez slabosti; on horlí za pravdu a práva — bez netrpezlivosti, on je silný a stály — bez zafatosti; tichý a pokorný — bez slúžobnosti; trpí s oddanosťou — bez únavy a hrubosti. Nakoľko je snížený k maličkým, chudobným, trpiacim a k úbohým hriešnikom... S jакou silou sa postaví oproti nadutosti mocných. S koľkou rozhodnosťou strhá škrabošku z tvári pyšných a pretvárajúcich sa farizeov... Koľko dôslednosti a súmernosti je vo všetkých skutkoch jeho! Koľko múdrosti je v odpovediach jeho!“ (Roh. S. J.)

Svätí v povedomí svojej krehkosti, akoby niekdy prestupovali aj hranice: Assiský sv. František snáď aj nadmieru opovrhne hmotnými vecmi, niektorí sú príliš prísni voči sebe samým. V Pánu Ježišovi nenájdeme bázne pochádzajúcej z krehkosti. Odtiaľto je súmernosť v jeho živote — odtiaľ príťažlivá príroda jeho príkladu. Keďže už svätí tieto slabé odtienky Pána Ježiša prevyšujú ideálneho človeka Plátovho: o koľko je neprevyšiteľným ideálnym praobrazom sám P. Kristus. Ešte aj jeden Strauss, ktorý popiera Božstvo P. Ježiša, je nútený uznať, že je Pán Ježiš „vzorom nikdy nedostižnej a nikdy neprevyšiteľnej mravnej veľkosti“... Keď Pán pri smrti vyvolá: „Bože môj! Bože môj! prečo si ma opustil?“ toto je síce zdánlivo znak slabosti, v skutočnosti je to zjavenie: týmto dáva na vedomie svetu, že za hriechy ľudstva, hľa pretrpel všetky muky a okúsil ešte aj pekelné bolesti opustenia od Boha.

Život P. Ježiša
je najväčší
mravný zázrak

3. *Skutky* Pána Ježiša sú zázraky vo *fyzickom* svete, jeho život je zázrakom v mravnom ohľade. Chcel-li sa Boh v podobe ľudskej zjaviť na zemi; život Pána Ježiša je úplne dôstojným Boha zjavivšieho sa na zemi.

Ruka Leonarda da Vinci sa triasla, keď maľoval tvár Kristovu, ponevác nedôveroval svojim maliarskym schopnostiam: tým menej vie pero ľudske opísať hodnoverne charakter Krista. V tomto najlepšie priblížia skutočnosť Bohom osvietení evanjelistovia.

4. Zázraky P. Ježiša.

Pomer
zázrakov k vý-
povediam
Pánovým.

1. „Ja som syn Boží!“ Toto bola neslýchaná reč na svete. Preto židia jedného dňa obklopili Ježiša a riekli mu: „Dokiaľ držiš v neistote dušu našu? Si-li ty Kristus, povedz nám otvorene!“ — Odpovedal im Ježiš: Hovorím vám a neveríte. Skutky, ktoré činím v mene Otca, tie vydávajú svedectvo o mne. Ja a Otec sme jedno. — Na toto chytili židia kamene, aby ho ukamenovali... Ježiš im ale riekol: Mnoho dobrých skutkov som vám ukázal od Otca môjho, — za ktorý z týchto ma chcete ukameňovať? Odpovedali mu židia: Za dobrý skutok ťa ne-

kamenujeme, ale pre rúhanie, pretože súč človekom činíš sa Bohom. — Odpovedal Ježiš: Nečiním-li skutky otca môjho, neverte mi; jestliže ale činím, a predsa mi nechcete veriť, skutkom verte, aby ste poznali, že je Otec vo mne, a ja v Otcovi.“ (Ján, 10. hlava.) Hľa pomer zázrakov k výpovediam Ježišovým.

2. Život Pána Ježiša je nepretržitá reťaz zázrakov: vtelenie jeho oznamuje nebeský posol; jeho narodenie oslavujú anjeli, ohlašuje ho mimoriadna hviezda; pri jeho krste otvárajú sa nebesia a zjavuje sa Duch svätý, oslávený je na vrchu Tábor; pri jeho smrti zatrasie sa zem, zatmie sa slnko, skaly sa pukajú, mŕtvi vstávajú, opona chrámu sa na dvoje trhá... Prečo sa toto všetko deje? Jeden raz zavznela k nemu nebeská ozvena: „Oslávil som ňu, a zase ňu oslávim!“ (Ján, 12. 28.)

Božsky život
v Božskom
rámci.

3. Pán Ježiš konal nesmierne mnoho zázrakov so svojou Božskou mocou, ktorá je jedna a tá istá s Otcom, a týmto ukázal svoju Božskú moc. a) Premenil vodu na víno; dvakrát niekoľko chlebov tak rozmnožil, že sa z nich viac tisíc lačných ľudí nasýtilo a omrvín o mnoho viac ostalo, ako bolo pôvodného chleba; rozkazoval moru i vetrom; chodil po vode atď., — s týmto to ukázal, že je *bezpodmienečným* pánom prírody; b) jedným slovom liečil slepých, krivých, nemých, malomocných a rozličné nemoci, vzkriesil mŕtvych; — čím to dokázal, že je pánom života i smrti; c) svojim rozkazom vyhánal diablov z ľudí, — týmto ukázal, že je pánom aj duchovného sveta.

Kristus ukázal
svojimi zázra-
kami jeho
Božské
poslanie.

U sv. Matúša v 8. hlave v 28. a nasledujúcich veršoch čítame: „A keď prešiel cez more do krajiny Gerazenských, dvaja diablom obsadení mu bežali v ústrety, vyjdúc z cimitera, tak diví, že nik nemohol ísť tou cestou. A hľa, volali rieknuť: „Čo máme s tebou Ježišu, Synu Boží? Prišiel si nás sem pred časom trápiť? — Neďaleko nich sa páslo veľké stádo sviň. Diabli ho teda prosili rieknuť: Jestli nás vyženieš, nechaj nás do ošípaných vniść! — A riekol im: Idte! — Tito vyjdúc, vnišli do ošípaných; a hľa celý kúdeľ sa rozbehnul do mora a potopily sa vo vode. Pastieri ale sa rozbehli, a idúc do mesta, všetko zvestovali o tých, v ktorých boli diabli. A hľa celé mesto išlo Ježišovi v ústrety, a vidiac ho, prosili ho, aby odišiel z ich hraníc.“

4. Najväčší zázrak učinil Pán Ježiš na sebe, keď tretieho dňa vstal z mŕtvych a po štyridsiatich dňoch vstúpil na nebesia. O zmŕtvychvstaní Pána, ako základnom kameni našej viery, na inom mieste budeme pojednávať.

5. Proroctvá Pána Ježiša.

1. Pán Ježiš predpovedal: a) spôsob svojej smrti, jej miesto a okolnosti.

Proroctvo
Pánove
o svojej smrti.

„Hľa vstúpime do Jeruzalema, a Syn človeka bude zapredaný kniežatom kňazským a zákonníkom, a odsúdia ho na smrť, a vydajú ho pohanom, a bude posmievaný, bičovaný, ukrižovaný, a na tretí deň z mŕtvych vstane.“ (Mat. 20. 28, 19.) „Iste, iste, pravím vám, že jeden z vás ma zradí.“ Ten ale (Ján) sohnúť sa na prsia Ježišove, riekol mu: „Pane, kto je?“ Odpovedal mu Ježiš: „Ten, ktorému podám omočený chlieb.“ A omočiac chlieb, dal ho Judášovi, synovi Šimona iškariotského. „Iste, iste pravím tebe (Petrovi), nezaspieva dotiaľ kohút, dokiaľ ma trikrát nezapreš.“ (Ján, 13, 21; 25—26, 38.)

O zmŕtvych-
vstaní, nanebe-
vstúpení a po-
slní Ducha sv.

b) Predpovedal svoje zmŕtvychvstanie, nanebevstúpenie a poslanie Ducha svätého.

„Zrušíte chrám tento, a vo troch dňoch ho vystavím.“ (Ján, 2, 19.) „Toto (zasľúbenie Sviatosti oltárnej) vás pohoršuje? A keď uzrete Syna človeka ísť ta, kde bol predtým? ... (Ján, 6. 62—63.) „Prijmite moc prichádzajúceho shora na vás Ducha svätého, a budete mi svedkami v Jeruzaleme a v celej Judey a Samarii, a až do končín zeme“. (Sk. ap. 1, 8.)

O osude
apoštolov.

c) Vopred povedal osúd apoštolov a spôsob smrti Petra a Jána.

„Vydajú vás súdom, a v synagógach vás budú bičovať a pred kráľov a kniežatá budete vedení pre mňa.“ (Mat. 10. 17, 18.) Petrovi: „Keď sa zostarieš, vystreš ruky svoje, a druhý ťa bude viazať a ťa ťa povedie, kam nechceš.“ O osude Jánovom „chcem, aby ostal tak, dokiaľ neprídem.“ (Ján, 21. 18, 22.)

O Cirkvi
a osude židov.

d) Konečne najlepšie ukázal Pán, že stojí nad časom tými prorockými, ktorými predpovedal podivné rozšírenie, večné trvanie svojej Cirkve, zkažu Jeruzalema, rozohnatie a spustošenie národa židovského.

„Pravím vám, že mnohí prídu od východu a západu slnka a sedieť budú v kráľovstve nebeskom s Abrahámom, Izákom a Jakubom.“ (Mat. 8, 11.) „Podobné je kráľovstvo nebeské semenu horčičnému, ktoré je síce najmenšie medzi všetkými semenami, keď ale narastie, bude väčšie nad všetky byliny, a bude strom, tak že prídu vtáci nebeskí, a budú bývať na ratolestiach jeho.“ (Mat. 13. 31, 32.) Cirkev stojí na skale, a preto: „brány pekelné ju nepremôžu.“ (Mat. 16, 18.)

Židovský národ ale, ktorý bol za čas celého starého zákona opatrovaný, pretože opovrhnul Messiášom, bude rozmetaný a vo svojom rozmetaní ostane ako výstražné znamenie pred národami. „Jeruzalem, Jeruzalem, ktorý zabíjaš prorokov a kameňuješ tých, ktorí sú k tebe poslaní; koľkokrát som chcel shromaždiť synov tvojich, ako slepica shromažďuje kurčatá pod krýdla svoje, ale ty si nechcelo“. (Mat. 23, 37; 24, 2.) „Na teba

prídu dni, a obľahnú ťa nepriatelia, násypom obstanú ťa a sužovať ťa budú zo všetkých strán. A po zem ťa porazia a synov tvojich, preto, pretože si nepoznalo čas navštívenia tvojho!“ (Luk. 19, 43—44.) „A popadajú ostrým meča, a odvedení budú do žalára ku všetkým národom, a Jeruzalem bude pošliapaný od pohanov, dokiaľ sa nenaplní čas národov. (Luk 21, 24.) „Slepota u jednej čiastky Izraela bude dotiaľ, dokiaľ nevstúpi úplný počet pohanov.“ (Rim, 11, 25.)

2. a) Dľa ľudského vypočítania smrť Pána Ježiša na kríži nebola pravdepodobná. Veď ho židia držali za bohoruhača, a zákon Mojžišov kamenovanie predpísal na bohoruhačov. Aj Pilát za nevinného držal P. Ježiša a len v okamžitej slabosti sa poddal židom. Zradu Judášovu a zapretie Petrovo nemohol žiaden človek popredku vedieť. b) Tým menej mohol niekto vedieť zmŕtvychvstanie, nanebevstúpenie Pána a príchod Ducha sv., preto že na tieto Božské skutky nemohla žiadna ľudská vôľa vplývať. c) Žeby ale jedna spoločnosť, ktorá počas odchodu svojho zakladateľa nepozostávala ani z 20 členov, a ktorí nemali žiadnych prostriedkov moci, že by sa táto uprostried stálych prenasledovaní nielen po celej zemi rozšírila, ale že aj večne trvať má, toto je taká udalosť, ktorú žiaden človek nemohol predvídať. Spustošenie Jeruzalema aj Titus sám Božej moci pripisoval; ale tým Božskej je jeho predpovedanie a jeho okolnosti (násypom ťa obklúčia, — spustošenie chrámu navzdor toho, že ho Titus chcel zachrániť), ako aj predpovedanie toho, že židia i vo svojom rozohnaní zotrávajú. Toto je osamelý zjav v dejinách sveta.

Rozum ľudský
nemohol poznať
Pánom
predpovedanú
budúcnosť.

Všetky tieto proroctvá nosia na sebe znak Božej vševedúcnosti; ony sú teda zjavnými dôkazmi Božstva Ježišovho.

6. Div divov: zmŕtvychvstanie Pánovo.

6. Div divov: zmŕtvychvstanie Pánovo. „Ja položím môj život, aby som ho opäť vzal. Nikto ho nevezme odo mňa, ale ja sám ho složím od seba, a mám moc ho složiť, a mám moc ho opäť vziať“. (Ján 10, 17, 18.)

Pán Ježiš splnil svoje predpovedanie vzťahujúce sa na zmŕtvychvstanie svoje a týmto na svoje účinkovanie pečat Božstva udel. Táto skvelá Božská pečat je dôkazom našej viery v Krista: „Jestliže Kristus nevstal z mŕtvych, márne je naše kázanie, márna je i viera vaša!“ hovorí národa apoštol sv. Pavol. (I. Kor. 15, 14.)

Uhodnoverňujúca
Božská
pečat.

Sluší sa teda, aby sme si základ našej viery dobre ohliadli.

Udalosti
predchádzajúce
smrť Pánovu.

1. Umučenie Pánovo sa započína na hore Olivetskej, v zahrade Getsemanskej, kde ho smrteľná úzkosť nadíde: „Smutná je duša moja až do smrti“, a tieto muky *krvavý pot* vytisly z tvári jeho. Po nich nemá pokoja ani duch, ani telo jeho. Ráno ho vedú pred Piláta, kde ho zbičujú. Bičovanie, ktoré bolo v tom čase vo zvyku, bolo tak ukrutné, že ono nejedného zbičovaného život stálo. K bičovaniu prišlo ešte *tŕním korunovanie*. Následkom tohoto bol P. Ježiš natoľko zničený, že dľa výpočtu Pilátovho pohľad naň bol dostatočným, žeby nekonečná nenávisť židovská nasýtená bola. Keď nesie kríž na svojich zranených ramenách, už ani nejde, ale sa vlečie. Trikrát padá pod farchou kríža. Hlavní kňazi ustrnú: a jakže im zomre cestou, a neužrú ho na hanebnom dreve kríža! Preto nútia Šimona Cirenejského, aby niesol kríž za Pánom. Na to nasledovalo križovanie, ktoré bolo spojené s veľkými mukami a veľkým ztratením krvi. Následko ztraty krvi boa *sužujúca* ho žízeň. Vísenie na klincoch stálo činí bolesť a krvácanie. Zástup zúri, a pohľad naň tiež spôsobí duševnú bolesť Pánovi. Po troch hodinách dľa svedectva všetkých štyroch evanjelistov: „naklonil hlavu a vypustil ducha.“

Okolnosti
jeho smrti.

Ponevác sa blížil deň sviatočný, pri východe prvej hviezdy sa muselo mŕtve telo s kríža odstrániť, lebo by ináč potupený bol deň sviatočný. Zjavia sa odborní kati, Pilátom vyslaní vojaci, žeby previedli na ukrižovaných predpísané zlamanie kostí. V otužených a pred ukrižovaním natoľko neztrápených lotroch bol ešte život: preto ich kosti na nohách a prsoch ohromnými kladivami polámali. (Starí ľudia mysleli, že v nohách je životná sila.) Kati na Pánu Ježišovi už nenašli žiadneho znaku života. Ale lepšie a istejšie bude — myslia si — a jeden z nich svojou širokou kopijou od spodku na hor prerazí srdce Ježiša. Kopija prerazí obál srdca, i *samé srdce — a krv i voda vyteká* — teda bezpodmienečne istá smrť. Odborní kati, hlavní kňazi, priatelia Pánovi, jeho matka, — títo všetci sú presvedčení, že je Pán mŕtvy. Rýchlo ho snímu s kríža a do hrobu v kamení vytesanom Jozefa z Arimatee ho pochovávajú. Ponevác už nemali času, žeby telo dľa zákona zabalzamovali, položili aspoň 100 funtov voňavých masť k telu, do plachát zavinenému. Vôňa týchto masť by bola aj zdravého človeka v hrobe usmrtila.

Prvé bezočivé
popieranie.

Smrť žiadneho tak nedokázali poslať, ako práve P. Ježiša. Kniežatom kňazským ani len myšlienka nenapadla, žeby Pán nebol zomrel. Behom XVIII. stoloťi nikomu nenapadlo pochybovať o jeho smrti. Jedine v XVIII. stoloťi „mudrcov“ napadlo jednemu do pseudonyma oblečenému slobodnozednárovi povedať, že P. Ježiš nevstal z mŕtvych, ponevác on ani neumrel, ale bol len zájdený, a následkom prášku, ktorý dostal od svojich jeruzalemských nevercov slobodnomurárov, že ožil v hrobe.

Jedine to sa nedá vedieť, kto mu dal toho prášku, od ktorého ožil? A ako mu ho dal, keď omdlený ležal? A či ten podivný prášok má len na „Východe“ účinok? Hľa, také zbrane používa nevera k zavedeniu ľudu.

2. Hlavní kňazi sú istí o jeho smrti, ale znajú i o prorocktví ^{Starost kniežat kňazských.} vzťahujúcom sa na jeho zmŕtvychvstanie. Samé proroctvo držia síce za nesmysel, ale sa boja, ak žeby jeho telo učenici jeho ukradli. Vo svojom farizejskom svedomí ešte toho istého dňa zapečatia hrob; vypýtajú od Piláta vojenskú stráž: Pane! hovoria — rozpamätali sme sa, že ten klamár ešte za živa povedal: po troch dňoch z mŕtvych vstanem! ... Daj teda strážiť hrob až do tretieho dňa, aby snád neprišli jeho učenici a neukradli ho a nepovedali ľudu: z mŕtvych vstal! a bude posledný blud horší, ako bol prvý!“ Povedal im Pilát: „Máte stráž; choďte, strážte ako viete!“ (Mat. 27, 63—65.) Chrám k vôli pokladom, ktoré boli v ňom opatrované, stále strážilo hodne vojakov: na týchto poukazoval Pilát. Trebárs bol hrob blízko mesta, a Golgota bola plná cudzincov pod šiatrami bývajúcich, — predsa silná vojenská posádka strážila hrob (pravdepodobne 16). Kniežatá kňazské znajú rímsky vojenský zákon, ktorý na stráži usnuvšieho alebo utekajúceho vojaka smrťou pokutuje, — a preto sa uspokojá: učenici sa nemohli k hrobu ani priblížiť.

Ináč učenikom niečo takého ani do rozumu nepríde. Pri lapení majstra sa rozutekali. Najsmelší z nich na slovo slúžky zaprel Majstra. Oni očakávali slávne kráľovstvo Messiašovo (ešte aj v deň na nebe vstúpenia Pána snívali o tom) — a hľa ich Majster zomrel na potupnom dreve kríža! ... Táto hrozná skutočnosť ich ženie do zúfalstva. Ani len na pohreb sa mu neodvážia ísť. Len aby ich na kríž nepribili. Ešte nerozumeli tajomstvo kríža. Noc nastala v ich duši. A títo by mali ísť ukradnúť telo Majstrovo? A prečo? ... Krasť, klamať jedine ten zvyknul, ktorý z toho zisk úfa. Na tejto zemi pronasledovanie a pokuta smrti, na druhom svete ale večné zahynutie by ich za tento čin očakávalo! ...

3. Tretieho dňa zavčas rána sa pohne zem. Vojaci čosi zlého tušia. Veď aj pri smrti Nazaretského bolo zemetrasenie! ...

Duša Pánova sa navrátila do tela, a z vlastnej sily vyšiel zo zapečateného kamenného hrobu tak, ako lúč slnečný prechodí cez sklenený oblok.

Potom, ako blesk, anjel stúpil s neba: odvalí kameň od hrobu a víťazne sadne na kameň. Vojaci vidia anjela, v strachu na zem padli; a precítia utiekli do mesta. Hrob je už prázdny, a blízkosť anjela je nebezpečná! V meste svojim pánom rozpovedia udalosti.

Duševný stav učeníkov.

Div divov.

„A shromaždiac sa so staršími z ľudu radu držali, dali mnoho peňazí vojakom rieknúc: Povedzte, že učenici jeho prišli v noci a ukradli ho, keď sme my spali!“ Vojaci zbadajú nebezpečenstvo lže, pre ktorú by ich Pilát na smrť odsúdil. Ale uspokojia ich kniežatá kňazské: „A keď to počuje miestodržiteľ, mi ho prehovoríme a uistíme vás.“ Tí prijímú peniaze, tak učinili, ako boli vyučení. A tento chýr je rozšírený u židov až do dnešného dňa.“ Takto písal o tomto Matúš v Židovskej krajine, v židovskej reči, niekoľko rokov po vzkriesení. (Mat. 28, 12—15.) Mnoho peňazí a uisťovanie hlavných kňazov došlo svojho účinku, vedeli oni dobre, že niekoľko sto dukátmi možno zakúpiť niekoľko vojakov. V hroznom zmätku nepomyslia kniežatá kňazské, že každý zdravého rozumu človek to môže povedať strážii: Keďže ste spali, akože ste videli krádež? Jestliže ste nespali, prečo ste ho dopustili ukradnúť? (Sv. Augustín.) Kniežatá kňazské si vedia pomôcť len so spiacimi svedkami, ktorých by žiaden súd na svete nepripustil... Tento sprostý podvod vymysleli kniežatá kňazské len na zavedenie ľudu, oni sami to neuverili.

Ukradené tela
by bolo bývalo
najväčšou
zbraňou kniežat
kňazských.

Keby sa bolo skutočne stalo ukradnutie tela: jak neoceníteľná zbraň by to boja bývala v rukách kniežat kňazských. Boli by mohli svoje búriace sa svedomie ukojiť: veď sme len podvodníka zabili. Boli by mohli apoštolov donútiť na vydanie tela a stanúc s mŕtvolou pred ľud, mohli povedať: Hľa hrozný, nad všetku podlosť strašnejší podvod! Nech to čuje každý, ktorý má podiel v tom. A na jeden úder by boli zničili Nazaretského spolu aj s jeho dielom na veky.

Toto ale nemôžu urobiť. Niekoľko týždňov po tom apoštolovia hlásajú Krista. Kniežatá kňazské ich dajú bičovať a naložia im mlčanie; ale nikto ich netahá na zodpovednosť za túto *hanebnú krádež*, kdežto povinnosťou kniežat kňazských by bolo bývalo takéto podlé zavádzanie ľudu potrestať. Týmto svojím počínaním dokázali hlavní kňazi, že neveria v tú krádež: preto ani nám nech to nemajú za zlé, že im to neveríme. Pravdepodobné je, že ako iné, tak aj tento zázrak Pánov pripisujú Belzebubovi.

Nábožné ženy.

Tretieho dňa pospiechajú k hrobu nábožné ženy. Ony myslia na balzamovanie tela a nie na zmŕtvychvstanie. Hrob našly prázdny. „Niet ho tu, ponevác vstal z mŕtvych, ako predpovedal“, — hovorí im anjel. A pospiechajú do mesta, ejhľa: Prišiel im v ústrety Ježiš rieknúc: Pokoj vám!“ Tieto približiac sa k nemu, objaly mu nohy a kľaňaly sa mu!“ (Mat. 28, 99.) — Maria Magdalena, jedna z nich prišla prvej ku hrobu, a vidiac ho prázdny, zvolala: „Ukradli ho!“ Magdalena volá Petra a Jána k hrobu. Vidia, že je hrob prázdny, a že plachty a rubáš poskrúcané ležia. Aj oni povedali: Ukradli ho! Magdalena neide

s nimi do mesta, ale opäť nazre do hrobu: „Videla dvoch anjelov, v bielom oblečených, tam sedieť... Ktorí jej riekli: Ženo, čo plačeš? Odpovedala im: Lebo vzali Pána môjho, a neviem, kde ho položili. Keď toto riekla, obrátila sa nazpäť a videla Ježiša tam stáť; ale nevedela, že je to Ježiš. Ženo, čo plačeš? Tá domnievajú sa, že je to zahradník, riekla mu: Pane! jestli si ho ty vzal, povedz mi, kde si ho dal, a ja ho vezmem. Riekol jej Ježiš: Maria!...“ Na toto poznala Ježiša a padla k nohám jeho.

Nábožné ženy donesú zpravu jedenástim: rozpovedia, čo videli. Apoštolovia im ale neveria; celú vec držia za ženské pletky. „Pred týmito sa pošetilosťou zdaly tie slová a neverili im.“ (Luk. 24, 11.) Na zvesť o zmŕtvychvstaní Pána dáva sa Kleofáš a jeho spoločník na cestu do Emmausu. Čo majú teraz robiť v Jeruzaleme, keď je všetkému koniec... Na ceste sa im zjaví Pán (viď Luk. 24, 13—35.), ale ho len v Emmause pri lámaní chleba poznali. Hneď sa navrátia do Jeruzalema. Tam čujú zvesť, že sa Pán zjavil Šimonovi. Aj oni rozpovedia, čo videli a apoštolovia ešte vždy pochybujú. Vtedy sa im zjaví Ježiš zatvorenými dvermi. A hľa apoštoli ani vlastným *očiam neveria*. Myslia si, že ducha *vidia*.“ Na to im riekol Ježiš: „Viďte ruky moje, a nohy moje, že som to ja; chyťte a viďte, lebo duša tela a kosti nemá, ako vidíte, že ja mám.“ Apoštolovia ešte vždy pochybovali. Vtedy vzal Ježiš rybu a plášť medu a jedol pred nimi, aby ich presvedčil.“ (Luk. 24, 37.) Tomáš nebol vtedy prítomný. Ostatní mu s radosťou zvestujú: „videli sme Pána!“ Tomáš im ale neverí: „Neuvidím-li na jeho rukách diery klincov, a nepoložím-li prst môj na miesto klínov, a nepustím-li ruku moju do boku jeho, neuverím!“ (Kofká rana to mohla byť.) Po ôsmych dňoch sa im zase zjavil Ježiš zatvorenými dvermi. Obráti sa k Tomášovi a uvádzajúc jeho vlastné slová riekol: „Polož sem prst tvoj, a viď ruky moje; dones sem ruku svoju, a pusť ju do boku môjho, a nebuď neveriaci, ale veriaci!“ Tu sa zlomí nevera Tomášova, a padnúc k nohám Pánovým skríkol: „Pán môj a Boh môj.“ (Ján, 20, 25.) — Mimo toho zjavil sa Pán Jakobovi a ostatným apoštolom pri mori Tiberiadskom, kde na Petra sveril celé stádo svoje; zjavil sa v Galilei na vrchu, kde ho viacerí ako päťsto videli. Konečne štyridsiateho dňa po zmŕtvychvstaní svojom ešte raz shromaždil učeníkov svojich v Jeruzaleme, sľúbi im ešte jeden raz Ducha svätého, vynde s nimi na horu Olivetskú, a pred očami ich všetkých vstúpi na nebesia.

5. Nevera apoštolov bola opravdu veľká; menovite hrozná je zátvrdlosť Tomášova. Lenže ich *nevera je posilou našej viery*.

Nevera
apoštolov.

Chovanie sa apoštolov sa dá do istej miery porozumieť. Vidiac poníženie a hroznú smrť Majstrovu, natoľko sa pomiatli, že úplne zabudli na proroctvá o jeho zmŕtvychvstaní, ktoré vtedy dľa ich vlastného soznania nerozumeli. Zmŕtvychvstanie je niečo tak neobyčajného, že sú to nie v stave uveriť. Zjavenie sa v oslávenom tele je zázračné, a preto pochybujú v ňom. Len keď ho vidia, počujú, dotýkajú sa ho, jie s nimi, — len vtedy mu uveria, že vskutku žije. A tento veľký zázrak učiní aj v nich zázrak: úplne sa premenia a s hrdinským duchom, oduševnene hlásajú z mŕtvych vstátého Krista. Tak isté a tak všeobecne známe bolo zmŕtvychvstanie Pánovo, že ani jeden z evanjelistov sa nepustil do podrobného opisovania z mŕtvych vstania: len poznámky učinili o ňom, akoby za zvyšné držali všeobecne známu a istú udalosť opisovať. Ináč ani len obyvatelia jeruzalemskí neuverili rozprávku kniežat kňazských o krádeži. 50 dní neskôršie ich obviňuje Peter z Bohovraždy, a toto hovorí k shromaždeným: „Tohoto Ježiša Boh vzkriesil, čoho sme my všetci svedkami!“ (Sk. ap. 2, 32.) A hľa 3000 židov uveri a sa pokrstí; druhý deň sa ich zase 2000 obráti.

Nie nadarmo povedal Pán opätovne učedelníkom svojim: „Budete mi svedkami po celom svete“; — apoštolovia porozumeli tomuto slovu Kristovmu: Po nanebevstúpení Pána na návrh Petra na miesto Judáša Mateja vyvolia lózom za apoštola, aby bol s nimi svedkom zmŕtvychvstania.“ (Sk. ap. 1, 22.)

So skutkom z mŕtvych vstania išli apoštolovia k podmaneniu sveta. Mŕtvi nepracujú: v zázrakoch apoštolov ale videl svet *zázračnú moc* Kristovu. Hromadne sa obracali ľudia na vieru Kristovu, tak že už pod Nerom „ingens multitudo“ — hrozné množstvo (Tacitus) zomrelo za Krista. Bez deju z mŕtvych vstania by sa kresťanstvo nikdy nebolo narodilo.

Otázka
Celzova.

6. Už Celzus túto otázku položil: Prečo sa nezjavil Kristus hlavným kňazom po zmŕtvychvstaní? Aj moderní pohania toto prednášajú. Toto je jeden fígel nevery. Keby to boli povedali evanjelia, že sa hlavní kňazi obrátili a pokrstili; neverci by neboli nič dali ani na svedectvo kniežat kňazských, ako ani svedectvo obrátených apoštolov za nič nemajú. Pán sa nezjavil kniežatom kňazským, pretože títo neboli hodní tejto milosti. Povinnosťou Pána Boha je nie ľudí za každú cenu na vieru obracať, lebo takto by viera ztratila zásluhu. Aj diabli „veria a trasú sa!“ (Jak. 2, 19.) Či by zjavenie sa Pána kniežatom kňazským bolo zlomilo ich zatatosť? Či by neboli Belzebubovi pripisovali jeho zjavenie? ... Či by neboli proti nemu nový úklad podujali? ... Aj milosť Božia má hranice; a po istej hranici aj milosť len zväčšuje zodpovednosť. Gamaliel sa neskôršie obrátil; celkom tak sa mohli aj ostatní obrátiť, keby neboli milosť Božiu zavrhlí.

7. Súhrin. Racionalisti.

1. Rímski cisári žiadali poklonu pre seba, takú, aká patrila bohom na Olympe, v ktorých ale ani oni, ani ich poddaní neverili.

Kristus je samojediný v dejinách sveta, ktorý sa *vydával* ^{Mimo Krista sa neodvážil žiaden za Boha sa vydávať.} za *Boha*, a to s takým výsledkom, že ho milióny najvzdelanejších národov, šľachetní učenci a rozumní ľudia po všetky poňom nasledujúce stáročia za Boha vzývali a uznávali. Z tohoto samojediného skutku Napoleon toto nasleduje: Ako je pravda, že je Boh, — celkom tak je pravda, že je Kristus Boh.

„Ako rozumný človek nevie premeniť svoje seba povedomie, tak aj najrozumnejší a najmúdrejší človek sveta sa nemohol sklamať vo svojom seba povedomí. Ako som istý v tom, že som ja nie viac ako človek, tak istý som v tom, že je Kristus viac ako človek.“ (Napoleon). — Dľa Harnacka: „Sebavedomie Kristovo je večnou záhadou“. Ale toto je nie pravda. Ba áno: kto chce oči otvoriť, predtým je sebavedomie Ježišovo nie záhadou, ale odlesk pravdy vidí v tom.

2. Svoju Božskú moc a všemohúcnosť ukázal Pán Ježiš svojimi zázrakmi a prorockými. Svoj Božský život zavŕšil svojim slávnym zmŕtvychvstaním. Ponevác smrť len Pán a Stvoriteľ života môže premôcť.

Zázraky
Kristove
sú skutočné.

Zázraky P. Ježiša a jeho zmŕtvychvstanie sú historické udalosti. Historické udalosti sa ale nedajú rozumkovaním alebo svedkovým predpokladaním, ale svedkami a historickými dokumentami dokazovať. Evanjelia (viď diel predošlý) sú hodnoverné historické dokumenty; a síce záznamy očitých a ušných svedkov o zázrakoch a zmŕtvychvstaní Pána Ježiša (Matúš, Ján), lebo sú evanjelia ich zápisníkmi (Lukáš, Marek), ktoré dľa možnosti najlepším spôsobom dokazujú zázraky a zmŕtvychvstanie Pánovo.

Skutočnosť zázrakov v evanjeliách opísaných, ako sme to videli, dokazujú Jozef Flavius, „Talmud“, apoštolskí svätí Otcovia a obrancovia viery. Sv. Ignác, otec, sa v svojom 168. roku písanom liste stále odvoláva na zázrak zmŕtvychvstania. — Quadratus, atenský biskup, vo svojej apologii roku 126. k Hadrianovi napísanej toto tvrdí: „Skutky Kristove sú zjavné; o jeho zázrakoch vydávajú svedectvo živí svedkovia, totižto tie osoby, ktoré sa zo svojej nemoci vyliečily, alebo z mŕtvych vzkriesené boli; videly ich nielen v tom okamžení, keď boli vyliečené, ale ešte aj potom za dlhý čas ostaly živými svedkami zázrakov; nielen dotiaľ žily, dokiaľ žil Pán, ale i po jeho smrti ešte za mnohé roky vydávaly svedectvo o Božskej moci

Svedectvo
Quadratusa.

Pána a o jeho zmŕtvychvstaní; lebo niektoré z nich ešte i do dnešného času žijú.“

Lstiví kritici
zázrakov
Pánových.

Zázraky Pánove boli natoľko známe, že ani Celzus, Porphyrius, Jamblichus, Hierokles sa neopovážili v pochybnosť brať ich pravdivosť, ale si tak pomáhali, že ich magií pripisovali. Skutočnosti zázrakov najhodnovernejšími svedkami ale sú sami farizeji a kniežatá kňazské, ktoré ustavične úklady kládli P. Ježišovi a najväčšími figlami sa ho usilovali znemožniť na pr. pri uzdravení od narodenia slepého na spôsob detektívov kutali skutočnú udalosť. Títo kritickí nepriatelia P. Ježiša sa už po vzkriesení *Lazara* radili a riekli: „Čo učiníme? Poneváž človek tento mnoho zázrakov činí? Ak ho takto necháme, všetci uveria v neho!“ (Ján, 11, 47, 48.) Dľa farizejskej logiky je toto najlepšie: Nech umre divotvorca! Ale nikomu nenapadne popierať zázraky, alebo ich prirodzeným spôsobom vykladať. Keby kniežatá kňazské boli povedali ľuďom: Čo ste videli, to je nie pravda — alebo to je prirodzená vec; boli by ich vysmiali. Ináč veľmi trefne hovorí sv. Augustín (Tract. in Joan): „Keby boli prví kresťania jedného na kríž pribitého židovského muža bez zázrakov za Boha držali, toto by bol býval najväčší zázrak sveta.“ Prijatie Božstva Kristovho a trvanie jeho diela je stálym a makavým dôkazom pravdivosti jeho zázrakov.

Protivedecké
pokračovanie
racionalistov.

Čo činia voči zázrakom a z mŕtvych vstaniu Pána racionalisti a moderní pohani? Menujú sa od „racio“ od rozumu racionalistami, akoby oni boli do árendy vzali zdravý rozum: a predsa rozumu a vedeckou teoriou protiviacim spôsobom pokračujú. K väčšej sláve nepredpojatej vedy vychádzajú vo veľkej miere z predpojatých predsudkov, že totižto zázraky a zmŕtvychvstanie je nemožné. Oni sa nestarajú o to, že oni týmto predsudkom hrešia oproti zdravej filozofii. (Viď hlavu o zázrakoch.) Keď je o tom reč, že ako prišly zázraky a zmŕtvychvstanie do evanjeliuma? oddajú sa na vyhľadávanie povestí a násilenstvo páchajú na historických udalostiach. „V prostriedku druhého stoletia — hovoria — sa vyvinuly Kristus-mitósy (bájkky), keď o svojom hrdinovi horliví veriaci rozličné zázračné a pekné veci vymysleli. Menovite rozprávka o zmŕtvychvstaní tak povstala: Apoštolovia veľmi očakávali zmŕtvychvstanie Majstra. Vo veľkom očakávaní halucinovali (snívali) a túto halucináciu vzali za skutočnosť.“ Takto poličkujú skutočné udalosti do glorioly osvetly a vedy oblečení slávni mužovia, keď dľa posledného slova hyperkriticismu sú evanjelia hodnoverné a z čiastky už pred 70. rokom napísané boli. (Viď Harnack. Osvedčenie.)

Apoštolovia, učenici apoštolov, súvekí židia i pohania, v Cirkvi žijúce podanie, statné zázraky a makavé dôkazy zmŕtvychvstania, — toto všetko hovorí o skutočnosti zázrakov, — ale racionalisti, postaviac sa oproti skutkom, dovoľia si o bájkach hovoriť, a práve vtedy s ničím nedokázanou a vynájdenou bájkou vystúpia proti skutkom. Nimi o zmŕtvychvstanií vymyslená bájka je smiešna, pretože: a) Apoštolovia práve nečakali zmŕtvychvstanie (viď predošlú hlavu), b) títo boli otužení rybári a nie k halucinácii náchylní a nervózni ľudia; c) mam nedržali za pravdu, ba aj sami pravdu držali za podvod, dokiaľ sa len svojimi vlastnými smyslami: očima, ušami, rukami nad všetku pochybnosť istejšie nepresvedčili o skutočnosti.

Keby bola reč o tom, že sa Pán raz jednému človekovi ako blesk bol zjavil, vtedy by sa ešte mohla predpokladať možnosť klamu. Ale Pán sa zjavil viackrát, na viac miestach, za dlhší čas, jeden ráz viac ako 500 ľuďom naraz, — hovoril, karhal, vážne ustanovizne založil, jedol s apoštolmi, ba ešte aj na to ich oslovil, aby sa ho rukou dotkli, — nasledovne čistým snom by bolo tu o samoklame hovoriť. Ani to nebol samoklam, keď apoštolovia v mene P. Ježiša nemocných uzdravovali a mŕtvych kriesili. Všetky poblúdenia ľudí odtiaľ pochádzajú, že buďto znásilnia skutočné udalosti, alebo hrešia proti *rozumu* a *zákonu* logiky. A racionalisti obidva tieto protivedecké hriechy páchajú: postavajú si protirozumovú teóriu o nemožnosti zázrakov, a k vôli vymyslenej teórii poprú pravé a skutočné udalosti. V ich počínaní je všetko: smelosť, predpojatie, ľahkomyselnosť; — len veda a logika chýbajú v ňom. Ale ich aj došiel trest ich vybájenej teórie na školu Harnacka, Baura, Straussa a Renána vyčíta veda svoj zatracujúci výrok. H. St. Chamberlain, ktorý aj sám bol racionalistom, keď na posmech stavia Straussa, Renána, zástupcov vedeckej nevery, takto píše o nich: „I jeden i druhý boli zahnutým zrkadlom, jeden na zdĺžosť, druhý na šírnosť spotvoril fahy obrazu Kristovho.“ (Viď Meyenberg: Reč v Regensburgu 1904.)

V posúdení Krista jedine veriaci stojí na vedeckom základe logiky a udalosti. Dľa racionalistov: „je Pán Ježiš nazaretským mudrcom“, „veľkým sveta reformátorom“, „nedostižným vzorom mravnej veľkosti“, slovom najlepším a najväčším človekom na svete; — ale *len človekom*. Keďže sa ale ku Kristovi od racionalistov vymyslenému blížime so skutočnosťou udalostí a zákonmi logiky, vtedy musíme povedať, že: Kristus sa pokladal za jednorodeného Syna Božieho, a dľa vedomosti celého sveta pre toto zomrel na kríži. Jestliže toto jeho udanie nezodpovedá pravde, vtedy je Kristus nie ani veľký ani múdry člo-

vek, ale jeden blázon, ktorého ani najbolestnejšia smrť nevylicila z jeho bláznovstva, — alebo najhorší človek, aký vôbec žil na svete, ponevác ľudí v najväčšej veci — v náboženstve oklamal a do modlárstva doniesol. A to je nečestný človek, ktorý sa pridfža podvodníka a zbožňuje. Slovom: racionalistami vybájený Kristus sa nemôže za nečestného držať. My žiadame pravého Krista! A o našom Pánovi s Petrom na kolenách sa mu klaňajúc vyznávame: Ty si Kristus, Syn Boha živého.

IV. DIEĽ.

O CHARAKTERE ZJAVENIA KRISTOVHO.

I. ÚVOD.

1. V predošlom diele sme videli, že je Pán Ježiš druhá Božská osoba. Prirodzeným následkom jeho Božstva je, že nim zjavené náboženstvo je Božské. Boh môže len pravdu hovoriť.

Ponevác je ale Boh nepremeniteľný a pokoleniu ľudskému sa aj tak len jeden raz bezprostredne zjavil, — z toho, že je Pán Ježiš Boh, aj to nasleduje, že *jedine* jeho náboženstvo je Božské.

Pán podržal zjavenie starého zákona; on zjavne povedal, že neprišiel *sotrieť*, ale *doplniť* zákon (Mat. 5, 17.). A toto vy-
znanie P. Ježiša o starom zákone samo je dostatočné, aby sme
starý zákon za Božský uznali. Ponevác dušou zjavenia starého
zákona bolo zasľúbenie Messiánske, sľub prestáva s jeho splne-
ním; nasledovne židovstvo, ktoré ešte stojí na základe sľubu,
teraz už nemá Božieho náboženstva. Židovský národ vo svo-
jom zaslepení neprijal Messiáša. Týmto neverným ostal smlu-
ve Božej a prestal byť vyvoleným ľudom Božím. Opona chrá-
mová, ktorá sa pri smrti Pánovej na dvoje roztrhla, zovňajšie
ukazovala, že Boh styky so židovským národom roztrhol.
Mravné, večne platné zákony starého zákona zdedilo kráľov-
stvo Kristove.

Boh len jedno
náboženstvo
môže učiť.

2. Kristus je Boh a on chodiac po zemi založil náboženstvo. Keď teda o niektorom učení, alebo ustanovizni vieme dokázať, že ono patrí k náboženstvu Kristovmu, s týmto sme už božský a bezpodmienečne opravdivý jeho pôvod dokázali.

Každá čiastka
náboženstva
Kristovho
je Božská.

Preto povedal Buckle: „Dokáž mi, že je Ježiš Kr. Syn Boží; hneď budem katolíkom“. Ale ako svet je nielen preto die-
lom Božím, že ho Boh stvoril; ale aj preto, že je svet v celku
ako aj v svojich čiastkach zrakmi múdrosti a moci Božej ozdo-
bený: podobne aj náboženstvo Kristovo v celej svojej ústrojno-
sti ako aj v svojich čiastkach znaky stvorenia Božieho nosí na
sebe. O tomto pojednáva nasledujúci oddiel.

Vznešené učenie Pána Ježiša.

Pán Ježiš
nehovorí na
spôsob ľudských
učiteľov.

1. Človek hľadá pravdu, ktorú dôkazmi podopiera. Mnoho ráz ale ešte aj vtedy ostáva úzkosť v človekovi, keď sa domnieva, že pravdu našiel. Odtiaľto pochádza tá Cicerova alebo Plátova výpoveď: „esse videtur = zdá sa.“ V Kristovi sa javí sama *pravda*. On nehľadá, neváha, ešte ani len nedokazuje: on povie, oznámi, zjaví. „A divili sa nad jeho múdrosťou, pretože jeho reč bola moc“. (Luk. 4, 32.) „Nikdy nehovoril tak človek, ako tento človek!“ (Ján 7, 46.) Aj spôsob učenia Pána Ježiša bol rozdielny od spôsobu svetských učiteľov; ale ešte väčšími prevýšil ľudskú múdrosť, obsah jeho reči. Na krátko hovoriac vo škole Kristovej dvojce nachodíme: *poznávať a milovať*.

Kristovo učenie
posvieti do naj-
hlbších otázok
bytia.

Predtým ľudia nikdy tak nepoznali Boha, človeka, svet, pomer človeka k Bohu, ako ho poznajú v svetle zjavenia Božieho.

„Kresťanstvo je súhrnom všetkej civilizácie, ktoré sa vzťahuje na všetko: ono obsahuje vedu o Bohu, o človekovi a svete. Tu sa naučíš: kedy a ako povstali veci; ako a kedy bude ich koniec, tu sa zjavujú najpodivnejšie tajomstvá, ktoré stará filozofia nepoznala... Kto okúsil z tohoto prameňa múdrosti, ten viac vie ako Pláto alebo Sokrates.“ (Donoso Cortes: Essay Dermel: Zitat Apol. 201.) Zjavenie Kristovo nám dá určitú odpoveď na najhlavnejšie otázky o jestvovaní: Odkiaľ? Kde? Načo sme na svete? Čo bude s nami tam? ... Už Zlatoústý sv. Ján povedal, že: Kríž učinil všetkých sedliakov múdrymi.“ Len následkom zvyku a povrchnosti nezbadáme: koľká veda je na pr. v „Otčenáš“-i, „Verím v Boha“. Keby Pláto alebo Sokrates bol niečo takého poznal!...

Najväčšia veda
je Boha
milovať.

2. V škole Kristovej sa naučíme to najväčšie, na čo nevedel človek ľudí naučiť: naučíme sa *Boha milovať*. S týmito všetci, ktorí sa s telom-dušou pridávajú ku Kristovi, sa na podivnú ideálnu výšku povznesú.

Láska humaniz-
mu je len ako
pri mesiačku.

Náboženstvo kresťanské sa nazýva náboženstvom lásky. Boh je duch, ktorého v duchu a pravde milovať máme. „Miluj Pánu Boha svojho z celého srdca svojho! Miluj bližného svojho ako seba samého! Čo nechceš, aby ti ľudia činili, ani ty nečiň druhému! Všetci sme dieťky jedného Boha, a medzi sebou bratia!“ (Mat. 22, 37—39; 7, 12; 6, 9.) Toto sa ľúbi aj racionalistom, ktorí na humanizmus prisahajú, a dľa ich viery toto je zrnom kresťanstva; ale že ako smýšľa niekto o osobe Kristovej, to je im pobočné. A v tomto je najväčší omyl nacionalizmu. Ponevác: poznať zákon lásky a uskutočniť ho, medzi týmito je

taký rozdiel ako: poznať, čo je život, a v *skutočnosti* žiť; znamená vedieť; čo je blaženým byť a v blaženosti skutočne aj prebývať; — vedieť: čo je bohatstvo a v skutočnosti bohatým byť; slovom: medzi týmito dvoma je rozdiel ako medzi možnosťou a skutočnosťou.“

Keby bolo dostatočné len poznanie a prízvukovanie zákona lásky, vtedy by sme všetci boli hrdinami lásky; lebo v dnešnom čase menovite niet človeka, ktorý by neznal krásny príkaz lásky, ako niet človeka, čo by neznal bohatstva. Ale ako poznanie bohatstva ešte neznamená bohatým byť; tak poznanie lásky ešte neznamená: lásku aj mať.

Kristus je slnkom teploty lásky, bez neho niet pravej, požehnanej lásky. Keď sa oko povznesie k Spasiteľovi, ktorého všemohúca láska doniesla do betlehemskej maštalky a na tvrdé drevo kríža; keď v duši čuje slovo Kristove: „Čokoľvek ste učinili najmenšiemu, mne ste učinili; keď pomocou sviatostí príde do duše prúd milostí; vtedy sa rozplamení srdce ľudské; vtedy povstane v duši láska, ktorá je v stave pre Krista aj nepriateľov milovať, sobectvo a náruživosti svoje krotiť, zrieknuť sa a obeť donieť. Láska vyviera z toho vplyvu, ktorý činí Kristus na dušu. Jako by zem bez tepla slnka ľadovou guľou bola: tak aj srdce naše by bolo chladné bez účinkov Kristových. Mladíka, premáhajúceho pálčivé náruživosti a svodné pokušenia, v nemocnici utrpenia zatvorenú mníšku, medzi divými národami účinkujúceho missionára, ktorý sa zrieknul všetkého pohodlia, a ktorý všetko znáša, slovom: obetivej, sebazapierajúcej lásky bez Krista si ani len myslieť nemôžeme.

Humanizmus je *čiastočné* vyvlastnenie ideálov Kristových, ale bez božskej osoby Kristovej je veľmi maličká jeho cena. Najkrajšie hovoria skutky. A Kristus nielen slovom, lež aj skutkom hlása lásku: svojim duchom naplňa srdce, takto aj sily dáva k láske. Jedine v Kristovi a skrze Krista vieme opravdive milovať Boha a bližných našich. Humanizmus je ako lúč mesačný, ktorý sa blyští, ale tepla, života nedá. Človekovi v blahobyte a hojnosti žijúcemu nepadne ťažko *hovoríť o láske*, — ešte snáď aj udelí, akže jeho dobrý skutok nevyžaduje veľkého sebazaprenia, akonáhle je slovo o veľkom sebazaprení, o bolestnej obeť, — humanizmus hneď vypovie službu. Trpíť za povinnosti, alebo za blaho iných a svoje pohodlie pokoj obetovať, to je nie chlebom humanizmu. „Mnoho hlásaná láska ľudstva“ je nič iného, ako paródia lásky Kristovej.

Opravdive milovať vie len z viery Kristovej žijúci kresťan. A všetci cítime, že to je náboženstvo pravé, ktoré človeka k najväčším ideálom povznáša.

3. O tajomstvách viery.

Príčiny zjavenia
tajomstvi viery.

1. Keď Boh v svojom nekonečnom milosrdenstve určil, že druhá Božská osoba sa stane človekom, potrebné bolo, žeby Boh o sebe samom, o svojom vnútornom živote poučil pokolenie ľubské, bez čoho by ono nikdy nebolo pochopilo zázrak Božskej lásky a slutovania. Rodinné tajomstvá sme nezvykli na cudzích alebo neznámych ľudí sveriť. Odkedy sa ale druhá Božská osoba stala človekom a našim bratom, — aby synov ľudských učinil dieťkami Božími, — od tých čias počnúc sme už viac neboli cudzincami. Sám P. Ježiš hovorí učeníkom svojim: „Už vás nemenujem služobníkmi, ale priateľmi.“ (Ján, 15. 15.) A jako svojím priateľom aj to dal na známosť, že sú v jednom Božstve tri osoby: Otec, Syn a Duch svätý. (Tajomstvo najsv. Trojice.) Ďalej naučili sme sa, že druhá osoba sv. Trojice sa človekom stala (vtelenie), a že svojou smrťou na dreve kríža nás všetkých vykúpil od hriechu a od večného zahynutia. (Tajomstvo vykúpenia). Prvé tajomstvo viery je: tajomstvo najsv. Trojice, o živote Boha, druhé dve hovoria o skutkoch Božích. K týmto trom tajomstvám pristupuje aj najväčší zázrak lásky Božej: tajomstvo najsv. Sviatosti Oltárnej.

Tajomstvá
viery poznáva-
me len zo
zjavenia
Božieho.

„Boha nikto nevidel; jednorodený Syn, ktorý je v lone Otca, ten ho zvestoval.“ (Ján. 1, 18.) Bez zjavenia Božieho by to nik nebol vedel, že sú v Bohu tri osoby, pretože zo sveta len jedného Boha poznať možno, vtelenie, vykúpenie, Oltárna sviatosť. Toto všetko je dielom slobodným lásky Božej, o ktorých sa podobne len cestou náuky Božej dozvieme. Ale aj po zjavení Božom vlastne len toľko vieme: v čom pozostávajú tieto tajomstvá; že „ako“ a „prečo“, to nám v svojej podstate skrytým ostane. A preto tieto základné pravdy viery našej *tajomstvami*, mysteriami, skrytými vecmi nazývame.

Tajomstvo
najsv. Trojice.

2. a) Tajomstvo najsv. Trojice. Prirodzenosť Božia je jedna; ale v jednej prirodzenosti Božej sú tri osoby. Tieto tri osoby ale sú nie traja, ale len jeden Boh. Druhá Božská osoba: Syn je z Otca od večnosti zrodený. — Nie Božská prirodzenosť Boha Syna, ale jeho osoba sa narodila z Otca. Duch svätý od Otca i Syna od večnosti pochádza. — Tento skutok každý rozumie, že je Božstvo v troch osobách, — ale to už žiaden rozum ľudský nerozumie, prečo musia byť v Božstve tri osoby? Jako sa deje od večnosti večné narodenie a pochádzanie? ..

Evanjelium sv. Jána „Verbum“, „Slovom“, nazýva druhú Božskú osobu. Cirkevní otcovia vychodiac z tohto, taktó rozumovali: Boh predovšetkým sám seba pozná. Ba Boh nielen že sa pozná, ale sa *úplne porozumie*. A keď toto porozumenie Boh vnútorným slovom vypovie, narodí sa druhá Božská osoba:

Slovo. Ďalej: Otec a Syn sa navzájom poznajú a nekonečne milujú, (lebo o úplnom, nasledovne o nekonečnom poznaní nekonečnej dôstojnosti je reč). Z nekonečného prúdu lásky Otca a Syna pochádza Duch svätý. — Takýmto spôsobom sa usilovali veľké rozumy Cirkve na koľko-toľko priblížiť tajomstvo najsv. Trojice. Ako vidno zemský obraz Boží, človek totižto im slúžil za základ pri tomto premýšľaní; dve hlavné vlastnosti duše sú slobodná vôľa a rozum; a predsa týchto obidvoje je v tej istej jednotnej a nerozdielnej duši. Duchovná bytnosť, rozum a slobodná vôľa = trojica a predsa jedno. Trebárs takéto rozumkovanie k nášmu rozumu bližšie prinesie tajomstvo sv. Trojice: tajomstvo to predsa len tajomstvom ostane. (Sv. Augustín a chlapec na brehu morskem, ktoré svojim malým priehrštím chce more do jamky preliať.)

b) Tajomstvo vtelenia. Druhá Božská osoba sa človekom stala. Nie Boh sa premenil na človeka; ani človek sa nestal Bohom. Niečo takého je nemožné. Syn Boží sa stal človekom bez ľudského otca, z nedotknutej Panny, tak že jeho Božstvo neutrpeľo žiadnej premeny. Dušu ľudskú a telo ľudské, teda prirodzenosť ľudskú vzal na seba, ale tak, že prirodzenosť ľudská nemá v ňom druhej osoby, ale tak ľudská ako aj Božská prirodzenosť je vlastnosťou (majetkom) jeho Božskej osoby, jeho Božská osoba je nosičom oboch prirodzeností. Skutok tento poznáme, ale „ako“ je to, to nerozumieme. Podobne aj to rozumieme, že Božstvo vtelením ničoho neztratí, prirodzenosť ľudská sa tým na nekonečnú výsosť povzniesie.

Tajomstvo
vtelenia.

c) Tajomstvo vykúpenia. Čím väčšia je hodnosť urazenej osoby: tým väčšia je urážka. Hriechne pokolenie ľudské mnohými zlošťami povstalo proti velebnosti Božej, urazilo nekonečného Boha. Urážka nekonečného Boha je nekonečne veľká. Kto je v stave dať účtu zodpovednú nekonečnej urážke? Ľudia ani o sebe, ani spolu sú toho neschopní, ale ani zástupy anjelské sú nie v stave dať zodpovedné zadosťučinenie čo len za jeden ťažký hriech. Pravda, Boh môže odhliadnuť od úplného zadosťučinenia. Ale múdrosť Božia nielen sľutovaniu, ale aj *spravedlnosti* žiadala zadosťučinenie. A človekom stanuvší sa Syn Boží tak jednej, ako aj druhej dal zadosťučinenie. Svojou smrťou na potupnom dreve kríža zaplatil hojne za svojich ľudských bratov, ktorým sa stal hlavou svojim vtelením, ale zároveň aj ho ukázal pokoleniu ľudskému, že jak nekonečne milosrdný a svätý je Boh, ktorý za cudzie hriechy, za hriechy pokolenia ľudského prijal od svojho nevinného Syna toto zadosťučinenie. Vskutku hlboké je tajomstvo vykúpenia, ktoré by išlo hore až k srdcu Božstva. Kto by to bol v stave celkom pochopiť?

Tajomstvo
vykúpenia.

Tajomstvo
najsv. Sviatosti
Oltárnej.

d) A konečne, keď už náš rozum vypovie službu voči fyzickým výsledkom, vo fyzickom svete učinенým (stvorenie, zázrak) ešte väčším tajomstvom pred nami je nadprirodzený zázrak milosti Božej, najsvätejšia Sviatosť oltárna, ktorá vysoko stojí nad celou fyzikou.

K udržaniu nadprirodzeného života milosti patrí aj nadprirodzený pokrm. K zachovaniu Božského života je zodpovedný len Božský pokrm. Ale kto by to bol myslel, žeby týmto Božským pokrmom bolo práve sväté telo Vykupiteľa? Toto je zázrak veľkodušnosti a hojnosti Božej; voči ktorej len pokorná poklona, ale žiadna kritika nemá miesta.

Skutočnosť mysteria aj tu rozumieme: moc Božia premení chlieb a víno na telo a krv Pánovu, aby sme mali Boha dôstojnú obeť a deťom Božím zodpovedný pokrm. Aj to porozumieme, že je to nekonečným uctením synov ľudských; ale „jako“, „prečo“, toto je tajomstvom pred nami.

Ani tajomstvá
prírody
nepochopíme.

3. Aj veľká kniha prírody hovorí o Bohu a Božom účinkovaní. Od tisíc rokov je táto kniha pokoleniu ľudskému otvorená, ale kto vyčítal jej tajomstvá? ... Ani najväčšie umy to nedoniesly od šlabikovania ďalej, len zajaklivá veda hovorila o tajomstvách prírody. Do podstaty vecí nemôžeme nahliadnuť. K službe našej donútime sily prírody, v naše dobré obrátíme zákony prírody, bez toho, žeby sme do ich vnútornosti a podstaty skutočne nahliadli.

Tým menej
pochopíme nad-
prirodzené divy
Božie.

Tajomstvá viery stoja nad prírodou. Tajomstvo nasv. Trojice nás vedie do nekonečnej hĺbky života Božieho, ostatné tajomstvá nám zas hovoria o láske, starostlivosti a diele Božom. Jakoby tu asi človek prišiel na rozlúštenie záhady „jako“ a „prečo“? Medzi malým dieťaťom, medzi čítať a písať nevediacim mužom a medzi vzdelaným hvezdárom je len *postupný*, ale nie *podstatný rozdiel*. Ale či pochopí to dieťa, a ten čítať a písať nevediaci človek výpočty a myšlienky jedného hvezdára? ... Medzi Bohom a človekom je podstatný rozdiel, a síce taký rozdiel, že to my ani pochopiť nemôžeme. Keď teda nekonečne veľký Boh hovorí k nám o svojom vnútornom živote, o svojich myšlienkach a súdoch; nakoľko veľkosť Božia prevyšuje človeka, nakoľko nepochopiteľnou musí byť táto božská reč človekovi.

Ľudský rozum
je nie v stave
vo všetkom
pochopiť my-
šlienky Božie.

Ponevác je Boh vo svojej nekonečnosti nepochopiteľným pre človeka, akonáhle začne hovoriť ku človekovi, môžeme vo pred istí byť, že sú v tomto Božom zjavení tajomstvá. Tajomstvá viery a Bohom zjavené náboženstvo sú jedno od druhého nerozlučiteľné. A jestliže o niektorom náboženstve pochopíme všetko, môžeme byť istí, že je náboženstvo toto nie Božské, ale

vynález rozumu ľudského, ktoréhož zásady by sme boli v stave aj my sami vynájsť, lebo veď sme v stave celý pochopiť.

Je-li v stave prednášku nejakého učenca šestročné dieťa pochopiť, veru nemôžeme tvrdiť, žeby ten učenec bol sišiel do hlbín vecí. Jakonáhle je o hlbokej vede slovo, táto reč bude dieťaťu v mnohom nepochopiteľnou. Podobne: keď nám Boh hovorí o sebe, — táto reč nám je v mnohom nepochopiteľnou; lebo veď voči Bohu je ani najväčší učenec nie viac ako malé dieťa.

Co porozumie-
me, to je vyná-
lez rozumu
ľudského.

4. Pomocou tajomství viery sa obohacuje rozum, pretože nové pravdy poznáva.

Úžitok
tajomství viery.

Teleskop nový svet ukázal človekovi na hviezdnom nebi: hmľisté škvrny sa rozišly a miesto nich nové svety vidíme. Podobne aj mikroskop ukázal nový malý svet človekovi. Tak teleskop ako aj mikroskop obohacuje a rozširuje kruh nášho poznania. Božská viera je ďalekohľad rozumu, ktorý nám také pravdy ukazuje, ktoré by sme bez viery nikdy neboli poznali.

Jako uzná výhodu telegrafu, telefonu a parostroja aj ten, ktorý nezná zariadenie telegrafu, telefonu a parostroja, a nezná tie zákony prírody, na ktorých sa tieto stroje zakladajú: tak aj nekonečné požehnanie tajomství Božích poznáme a užívame, trebárs na dno týchto tajomství sostúpiť nemôžeme.

5. Konečne: tajomstvá viery nám k tomu slúžia, žeby sme sa Bohu svojmu najväčšou poklonou, totižto *poklonou srdca* zavďačili. Týmto väčšej poklony človek nezná.

Tajomstvá
viery činia ju
zásluhou.

Tu je nie reč o zaprení rozumu nášho! Boh nám zato nedal rozum, žeby žiadal od nás, aby sme ho zapreli. Keď s detinskou poklonou prijmem tajomstvá viery, s týmto uznávame, že Boh je väčší um ako náš. A keď bez úplného porozumenia za pravdu uznáme zjavené tajomstvá, týmto dáme výraz našej detinskej dôvery proti Bohu. Ani malé dieťa nezavrhné svoj rozum tým, keď uzná, že jeho otec viac vie ako ono, a keď svojmu otcovi uverí to, čo ono svojim detinským rozumom pochopiť nemôže.

6. Racionalizmus nazýva články viery „príkrými formami“, ktorých sa rozum štíti. Je to pravda? A ako by to bola pravda? Skutočnosťou je to, že tam, kde niet nadprirodzeného, tam sa aj *nadsmyseľná* vec v hmle rozíde. Tajomstvá viery mnoho ráz viac života vliaty do ľudí, ako prirodzené pravdy viery Kristovej. Koľko svetla a života sa rozlieva na nás z jasíel betlehenských, z kríža Kalvárie a z tajomství oltára!... Všetko, čo je v kresťanoch hlboké, veľké a hrdinské, to je ovocím tajomství viery! Aj umenie kresťanské odtiaľto bralo inšpiráciu ku svojim nesmrteľným umeleckým dielam. Práve preto táto neobyčajná úrodnosť je dôkazom prirodzenosti Bož-

ských tajomství... Tajomstvá viery *tvoria dušu* kresťanstva. Vezmeme-li tajomstvá z kresťanského náboženstva, týmto sme z nich to vyňali, čo je Božské.

4. Prostriedky kresťanskej viery k zdokonaľeniu človeka.

Dielom
náboženstva
Kristovho je
obraz Boží
utvoril
v človekovi

1. Pán Ježiš mlúvi k vnútornému človekovi: so svojim učením obohacuje a sošľachtuje rozum: so svojimi prikázaniami a milostami usporiadať, napomáha a zdokonaľuje vôľu. Praktické kresťanstvo je samovzdelávanie a posväcovanie. Cieľom jeho je: vytvorenie obrazu Božieho v človekovi, čím dokonálejšia podobnosť medzi Bohom a človekom. „Buďte dokonáli, ako aj váš nebeský otec dokonály je.“ (Mat. 5, 48.) Kto sa vhlbi do právd viery a tieto pravdy učiní svojimi duchovnými pokladmi totižto tak myslí o Bohu, človekovi, o svete, ako sám Boh, — ten sa stane Bohu podobným *rozumom* svojím. Kto ale nasleduje vodcovstvo viery a s pomocou milosti chodí po cestách zákonov Kristových — tento sa zase *vôľou svojou* stane obrazom Božím. (Viď obširnejšie v 8. hlave.)

Človek je smyselná bytosť. Jedine to sa vie k duši človeka priblížiť, čo prejde k nemu oblokom jeho smyslov. Dobré to vedel nebeský učiteľ, — smyselným spôsobom prišiel na svet a opravdu krásny život Boho-človeka žil pred očami našimi.

Živý a vzorný
obraz.

Pán Ježiš nás v prvom rade svojím *životom* učí. Život jeho je dokonály a živý vzor *kresťanskej* dokonálosti. Život Pánov nám predstavuje nie abstraktným učením, ale názorným spôsobom, s pomocou obrazotvornosti predstavuje cieľ totižto: vytvorenie obrazu Božieho.

Svätí boli kopiai, odtiskom Pánovým. A tým väčšia je ich sviatosť, čím vernejšie nasledovali, odtískali svoj živý obraz, Krista. Ich príklady sú nám natoľko na prospech, nakoľko nám v rozličných pomeroch veku, pohlavia a postavenia predstavujú umenie kopírovania Krista.

V tomto veľkom a najprvšom umení nám viera Kristova dva také prostriedky dáva, aké žiadne iné náboženstvo nemá.

2. Dva najlepšie prostriedky dokonálosti sú: spoveď a prijímanie.

Spoveď.

Cieľom spovedi je doniesť do harmonie vôľu človeka s vôľou Božou a ju udržať tým, že odstráni hriech z duše.

Spoveď predpokladá určité poznanie Boha a jeho sv. zákonov, ďalej poznanie seba, totižto srdca a duše.

Jeden zo siedmich gréckych mudrcov povedal: „poznanie seba samého je vrchol múdrosti.“ Preto na delfickú svätyňu na čelo napísali: „gnoti se auton — poznaj sám seba“. — Kto sa

chce spovedať, sostúpi do hlbín duše, poprezerá jej najtajnejšie záhyby, myšlienky, žiadosti, slová, skutky, premeškania; — slovom celý svoj život porovná s príkazmi Božími, — a všetko, čo sa Bohu protiví, vyhodí zo života svojho. A pomocou Kristovej sviatosti, na základe úprimnej ľútosti, dostane odpustenie spáchaných hriechov a dľa úpravy duchovného otca s novou silou sa vynasnažuje plniť vôľu Božiu. Sviatosť pokánia je Boží napravitelský ústav; ona je najsilnejším nástrojom samovzdelania, ktorá do harmónie donáša bitie nášho srdca s bitím srdca Božieho, a pomáha nám k tomu, aby sme boli ľudia podľa vôle Božej.

Aj protestant Pestalozzi vyznáva: „Vo spovedi, na základe jej ustanovenia, sú veľké sily k výchove ľudí“. A podobne protestantský Leibnitz takto oslavuje spoveď: „Svätá spoveď je ustanovenie nepopierateľnej múdrosti Božej zodpovedná, a v celom kresťanskom náboženstve niet nad ňu krajšej a chvalitebnejšej veci. Ešte aj Číňania a Japonci obdivovali ustanovenie spovedi. Poneváž spoveď vskutku mnoho ľudí zdržuje od zlého, menovite tých, ktorí sú ešte nie zátvrdliví, ona je menovite útechou pre padlých. Ja vo vážnom a múdrom spovedníkovi vidím nástroj Boží ku spáse ľudí. Jeho rady naprávajú naše žiadosti, dajú nám poznať naše chyby a povzbudzujú nás, aby sme príležitostiam k zlému vyhýbali, učinené škody napravili, pohoršenie odstránili, z pochybnosti vyviazli a z biedneho sebavedomia sa pozbavili, slovom: naša chorá duša vo všetkých nemociach vyliečenie alebo aspoň uľavenie nájde vo spovedi. A jestli že v ľudských veciach nemáme väčšieho pokladu nad dobrého priateľa; o koľko vznešenejšie je to, keď je tento dobrý priateľ na základe Božskej sviatosti odkázaný, aby nám vernosť a pomoc preukázal!“

Pestalozzi
a Leibnitz
o spovedi.

Každý katolícky človek by mal každodenne chválu vzdávať P. Ježišovi za to, že nám spoveď ustanovil. Na veľkú ľahkomyselnosť alebo nevedomosť to poukazuje, keď si katolícky človek medzi tupiteľov spovedi stane. A koľkí to činia! ... Katolícky človek len dve námietky môže mať proti spovedi: 1. „Nechcem sostúpiť so smetiska hriechu“. 2. „Nechcem sa rozlúčiť s mojou obľúbenou hriešnou obyčajou.“ Ale s oboma výhovorkami *seba*, nie ale spoveď odsúdi.

Za spoveď
patrí vďaka.

3. Šlachetní protestanti celkom ináč súdia o spovedi. Roku 1900 protešt. Reichsbote v jednom čísle písala: Našej cirkvi je tak potrebná jako každodenný chlieb, — totižto zavedenie ušnej spovedi. Kto dlhší čas pracoval na poli duchovnom, ten vie, že v našej cirkvi je veľmi mnoho ľudí, ktorí by sa mali spovedať; ale zase mnohí sa nájdu, ktorí túžobne žiadajú spoveď. Tisíci a tisíce sú, ktorých minulosť ako tmavý tieň straší. Škrvnité

Osvedčenie
moderných
protestantov
o spovedi.

strany z knihy života svojho by slzami a krvou svojou vymazali. Ale ich svedomie ostane aj ďalej poranené, ich duša choravie, pretože cítia nedostatok slova Božieho odpustenia, ktoré ľudské *ústa vypovedia*, óh, keby sme vedeli dom, do ktorého by sme sa na kratší alebo dlhší čas utiahnuť mohli! Taký dom, ktorého duchovným pastierom je posvätená osoba, ktorý je odborníkom v zachádzaní s nemocnými dušami, ku ktorému by sme sa s dôverou obrátiť mohli a do ktorého by sme našu hriešnu minulosť ako do tmavého hrobu pochovali. Keď toto píšem, myslím na zástup tých, ktorí sa rmútia bez útechy, na tých myslím, ktorí by dlhšiu duševnú opateru potrebovali. Kdeže je ale tento dom útechy pre ľudí malej viery? Čo má učiť ten otec, ktorého vyrastený syn sa navráti s dolámanými krídlami, zvädnutý a ustatý? ... Kde je ten dom slutovania, v ktorom sa nachodí olej a víno na jeho rany? Čo má učiť matka s dcérou, ktorá znáša nevypovedateľné duševné muky, ktorú žiadne morské povetrie ani južný kraj nevylieči? ... Dom potrebujeme, taký dom, ktorý je na duševnú, a to základnú kúru zariadený. *Spovedelnica* sa potrebuje do tohoto domu, do ktorej každý duševne trpiaci má voľný prístup! Dnešná doba stavia mnoho opatrovní, nemocníc a ústavov zotavenia pre telo: mnohá duša sa ale sem-tam potuluje, ako holubica Noemova, ktorá nenašla miesta, kde by odpočinula!“

V spisoch
baróna Lütvitza
o spovedi.

Veľmi poučné je aj to, čo napísal barón Lütvitz vo svojich rozpomienkach: „Moje srdce — hovorí — ťažký myšlienkový hriech obfažoval, ktorého som sa chcel pozbaviť. Išiel som k môjmu pastorovi a pýtal som sa ho, či máme u nás spoveď? Máme. — Jako je to, že do môjho 42. roku veku som nepočul, žeby sa bol z nás niekto spovedal? — Na každý pád niečo takého niet u nás, pretože sa naši veriaci nezvykli spovedať; ale preto aj u nás je spoveď. — Jako vy teda odpúšťate hriechy? — Máme jednu formulu — hovorí — pretože som jej ešte nikdy nepotreboval, ztratila sa mi niekde. Chcete-li, vyhľadám ju.“ Pohoršil som sa na tom. Odišiel som do Paríža, že sa tam nebadane vyspovedám. Tážal som sa po najchýrnejšom protest. pastorovi. Zaviedli ma k jednému ctihodnému mužovi s bielou bradou ako sňah, s ktorým sme sa rozprávali. — Čo si žiadate? — Spovedať by som sa chcel. — Jako sa menujete? — Nechajme meno. Preto som prišiel, aby som sa pred Bohom vyspovedal. — Na to ma oslovil, aby vstúpil do druhej izby. Sadnul som do pohovky. On sa posadil proti mne. — Kto ste vy? pýtal sa odznova — medzitým niekoľko vierovyznaní pomenoval. Zadivil som sa. Teda okrem našej, od všetkého bludu očistenej cirkve je ešte aj iná, ktorá je bludu prostá, kdežto cele protivné učenie vyznáva jako naša?! Toto zamlčali pred nami, a v tom domnení nás držali, že sľub Kristov, dľa ktorého jeho katolícka cir-

keď sa nemôže pomýliť, sa predsa pomýlila, hoci ju jej zakladateľ uistil o tom, že ju bude duch pravdy večne viesť, — ale chvála Bohu, našiel sa jeden svätý, drahý muž, ktorý to napravil, čo Duch svätý pokazil... Prečo ste tajili pred nami túto pravdu? ... Iste preto, pretože ste sa báli, že vidiac tú veľkú rodinu otvoria sa nám oči (reformovaným očistením) a že my prípadne o všetkých pomätených, ľuďmi vymyslených nápravách nebudeme chcieť počuť a že konečne budeme mať k Duchu sv. viac dôvery, ako ku mnohým vzácnym, božím mužom, a od nich pochádzajúcim, sebe protirečiam, mnohým sesterským cirkvám.“

„Čo sa chcete spovedať? — pýta sa. — Na to som mu pomenoval môj myšlienkou spáchaný hriech a pýtal som ho, žeby mi v mene Božom odpustil. — My neodpúšťame hriechy! — hovorí — pretože nevieme, či Boh odpustí naše hriechy! — Ale keď v evanjéliume čítam — odpovedal som — že Kristus dal apoštolom moc hriechy odpúšťať! — Na každý pád — riekol pastor — ale my túto moc neupotrebuje. — Ale Pane, keď týmto vyznávate, že je protestantizmus na nevere vystavený, a núťte ma, aby som katolíkom ostal. — Na to toto povedal nad hrobom stojaci protestantský pastor: Ani na okamžik vás nezdržujem od toho, aby ste katolíkom neostali. Toľko vierovyznani je u nás, že nevieme, ku ktorému sa máme priznávať. Ostaňte len spokojným srdcom katolíkom!“

„Toto už bolo ozaj mnoho. Jeden pastor hovorí: Aj u nás je spoveď, len som odložil rozhršujúcu formulu, druhý zase hovorí: U nás niet spovedi, bárs Kristus založil spoveď na odpustenie hriechov...“ (Hammerstein: Naša blaženosť v cirkvi. 102 str.) Po čom v týchto tklivých slovách túžia dve šľachetné protestantské duše, toto už od 19. storočia máme v katolíckej Cirkvi. Nebeský lekár: Ježiš Kristus už dávno vystavil sanatorium pre nemocné duše vo spovednici; a opravdu hroznú vec vykonalí hrdinovia reformácie, keď tento Kristov sanatorium rozrúcali.

4. Spoveď Kristova očisťuje dušu od špiny, zahojí jej rany a napraví hriechom porúchaný nadprirodzený život. Život ale je pohyb a práca. A ku každému pohybu sa vyžaduje energia, sila. Kdeže je stroj, kdeže je mašina, ktorá by bez oživujúcej energie účinkovala? Duševný pokrm, ktorý dáva energiu k zdokonaľovaniu a pokroku, je: Oltárna sviatosť. Kráľ duše našej chce, aby v nás bol život, „a to hojný život“; a preto učinil tento najväčší zázrak lásky svojej, preto nám zanechal za pokrm svoje presväté telo: „Kto jie telo moje — má život večný.“ (Ján. 6, 55.) To jest: v tom je životná energia, ktorú ani smrť nezničí, ktorá trvá aj za hrobom a prechádza do blaženého života večného. „Chlieb života“ dával silu mučedníkom v ich

Prilímanie.

hrozných a krvavých zápasoch; tento posilňuje milosrdnú sestru, ktorá dňom i nocou za celý život divy obetivej lásky koná; tento tvorí prameň obetivého života misijnárskeho. Časté, hodné sv. prijímanie udržuje v mladíkovi čistotu duše i tela, bez nej nik neobstojí uprostred víchru pokušenia za dlhší čas. Jako lačný a na smrť unavený vojak nemôže zvládnuť: tak aj lačná unavená duša je nie v stave skrotiť nesriadene náchylnosti tela.

Prostriedky
posväcovania
vo sv. spovedi
a prijímaní.

Spoveď a prijímanie sú tie dva prostriedky, ktoré vychovávajú svätých.

U protestantov niet ani jednej, ani druhej sviatosti, u odtrhnutých bludárov (šismatíkov) niet poslanca, ani moci k spovedaniu (jurisdictio); preto ani nevedia vychovávať svätých.

Katolícky človek, ktorý zradne opustí svoju vieru, a odhodí od seba k vyslobodeniu duše a zdokonaľovaniu ustanovené poklady Kristove, činí sebe a svojim potomkom nenahraditeľnú škodu.

Modlitba
povznáša
k nebu.

Užívanie týchto dvoch sviatostí Kristových predpokladá modliacu sa dušu. A náklonnosť k modlitbe je ideálny prostriedok zdokonaľovania sa.

Modlitba je poklona pred Bohom a zároveň obcovanie s Najvyšším. — Modlitba je dýchanie duše, sviatok srdca, poezia večnosti a život zbožnej duše. Bez modlitby je duša unavená. Kto sa nemodlí, ten shodí rebrík, po ktorom sa môže k Bohu dostať.

Najvznešenejšia a najbožskejšia forma modlitby je poklona vo sv. *Omši*, pri ktorej sa modlitba Kristova s modlitbou človeka pri *Omši* sv. prítomného a pobožne modliaceho v jednu nadzemskú melódiu sjednotí. Toto je opravdu služba Božia. Svätú *Omšu* slyšať značí toľko, ako z mora milosti čerpať.

Opravdivá
vzdelanosť.

Najhlavnejšie prekážky povzneseniu sa k Bohu sú: pýcha, sobectvo a nesriadené žiadosti tela. Modlitba ale a úprimné vyznanie hriechu zlomí pýchu, lútosť a opravdivé predsavzatie oslobodí dušu od nesriadenej žiadosti tela; svedomité zpytovanie seba prídje na tajné chodníky sobectva; a sjednotenie sa s Kristom vo sv. Prijímaní nábožné city budí v nás. Takto sa stanú opravdiví kresťania vskutku vzdelanými ľuďmi. „Najjednoduchší kresťan, ktorý pomocou evanjelia skrotil v sebe sobectvo a hmotný cit, je opravdu vzdelaný človek; lebo kresťanstvo dodá súmernosti jeho smýšľaniu, slovám a skutkom; — zoškrabe z neho čo je surového a nízkeho, a takto aj jeho zovňajší život učiní krásnym.“ (Palmer, Pfleger: Kath. Glaube 5.)

Výchova vôle.

Škola Kristova je vzdelávajúcou školou nielen rozumu, ale menovite vôle. K vychovávaniu vôle treba ale energie a milosti.

Pán Ježiš, ako sme videli, hojne sa postaral o pramene milosti; on sa voči nám veľmi štedre choval. Keď sa za doby vývinu nášho na nás valia naše náružvosti: vtedy nás sviatosťou *bir-movania* posilňuje do boja; tých, ktorí sa venujú službe Cirkve v sviatosti Posvätenia kňazstva, rodičov zase v *sviatosti* stavu manželského posilňuje. A keď sa naša pozemská púť ku koncu chýli, v nemoci nás v sviatosti *Posledného* pomazania posilňuje do posledného boja. Čo ešte mohol urobiť Spasiteľ svojmu ľudu? ...

Sviatosti povznášajú človeka nad seba samého. A podivné je, že v nás práve tie body povyšuje, v ktorých je človek zvieratom podobný. Narodenie zošľachťuje krst, plodenie, stav manželský, chovu Oltárna sviatosť a smrť posledné pomazanie.

5. Náboženstvo Kristovo ukojí rozum aj srdce.

1. Pán Ježiš so svojou vieronaukou oslobodí a) rozum od bludov, b) istú odpoveď nám dá na hlavné otázky jestvovania, a takto ukojí zvedavosť.

Vieronauka
Kristova
a rozum.

Čo je tma pre oko; to je nevedomosť pre rozum. Čo je jed pre telo: to je blud pre dušu. Jaký asi je osud tých národov, ku ktorým nezašlo svetlo Božieho zjavenia? Potlkanie sa vo tme, hapkanie v bahne bludu. Dejiny národov, postrádajúcich svetlo zjavenia Božieho, mohli by sa týmto spoločným menom označiť: „Dej márnотratného syna — posledné dejstvo bez vstúpenia do seba.“

Rozlievajúce sa
svetlo Božie.

Dnes už sotva nájdeme národ na okrášleku zemskom, ku ktorému by aspoň malý lúč svetla zjavenia Božieho nedošiel. Vplyv kresťanstva sa aj tam uplatňuje, kde by sme to najmenej hľadali. Aj v starom zákone bolo veľmi málo takých národov, ktoré by boli celkom vytvorené bývaly z kruhu zjavenia Božieho. Menovite ale národa filozofov, Grékov, sa dotkli lúče zjavenia Božieho. Lenže výpary náruživostí zatemnily rozum, burina bludov vydusila zrnká pravdy; — a najmúdrejší z grékov, Sokrates, takéto vyznanie učinil v Plátovom Phaedrus: „Pôvod človeka a jeho určenie by sme nikdy nepoznali bez istej cesty zjavenia Božieho, alebo bez Božieho „Logos“-u (tu iné znamená tento výraz, ako u sv. Jána Slovo), žeby sme takto cestu života nášho, ako v istote plávajúcej lodi učinili.“ Hľa, smutná pieseň zrieknutia sa v Starom zákone, ktorá znela ignoramus, et ignorabimus (nevieme a nebudeme vedieť).

Menovite čo schádza mimo kruhu zjavenia Božieho potulujúcemu sa človekovi? Čisté videnie, rozhľad vo všehomíre sveta, slovom: istý *názor svetský* mu schádza.

Názor sveta.

Katechizmus

nám dá vzneše-
ný názor sveta.

Nebeský lekár, ktorý toľko nemocným navrátil zrak, sňal nášho oka beľmo, vyslobodil rozum od múk bludu a tak sa stal aj *vykupiteľom rozumu*.

Kúp si za niekoľko halierov počiatočný katechizmus a ob-
siahol si najučenejšiu knihu sveta. Toto tvrdenie je nie prehna-
ná fráza, ale čistá pravda. Jeden Windhorst, Reichensperger,
jeden Malinkrót, jeden Garcia Morenas, — ktorých vedu a cha-
rakter celý svet poznal a obdivoval; nebáli sa, že budú pod-
vrátení, keď si dovolili katechizmus najvedeckejšou knihou sve-
ta pomenovať.

P. Abel
o katechizmus.

Povesný kazateľ P. Abel dňa 27. okt. roku 1894 nasledov-
né veci hovoril vo svojej kázni: Jeden raz prišiel ku mne býva-
lý professor prírodovedy na univerzite, bol to starý, vyše 70-
ročný muž, a prišiel do spovednice — a spovedal sa zo života
50-ročného. Toľkýto čas sa nespovedal. Tento učený professor
mi toto povedal: Dôstojný Pane! Ja som teraz vyše 70-ročný.
Matka moja bola dobrá žena, ktorá ma kresťanský vychovála.
Na univerzite pri študovaní vied prírody som ztratil vieru. Zja-
vila-li sa v niektorej knihe nová teória, pažravo som behal za
ňou, a myslel som: našiel som pravdu. Čoskoro som sa pre-
svedčil, že aj táto mienka je nepravá, obrátil som sa k novým,
a to takto trvalo až do môjho 70. roku. Teraz ale už jasne vi-
dím, že: najvedeckejšia kniha je predsa ten malý katechizmus,
z ktorého som sa v mojom detinskom veku učil vieru. Ľudská
veda je len mienka, ktorá necháva hlavu prázdnu a srdce
chladné. Božská veda ale účinkuje silou pravdy a srdcu tepla,
rozumu ale svetla dodáva. Takto hovoril starý Pán. Ja som sa
ho tázal, či mi toto slobodno v kázni spomenúť, čo teraz pove-
dal? Povedzte to kdekoľvek. Aj meno moje môžete spomnúť. —
A povedal svoje meno. Veľmi známe meno, preto ho nespomí-
nam.

Veru len na bankrot príde veda, chce-li náboženstvo na-
hrádzať! Ešte aj jeden Schelling toto hovorí: „Keď poznáme tie
pravdy, za ktoré mnohí dajú poklady múdrosti a vedy, ktoré
sú v Kristovi skryté; mimovoľne nám príde na rozum ten kráľ,
o ktorom hovorí Sancho Panza, že si predal kráľovstvo a kúpil
si zaň krdeľ husí.

Svedectvo
Jouffroy
o katechizme.

„V katechizmus nájdeme rozlúštenie všetkých otázok, áno
všetkých bez výmienky. Opýtajte sa kresťana: Odkiaľ pochá-
dza ľudstvo? On vie: odkiaľ, a kde ide človek; on ešte aj to
vie, ako ide v ústrety svojho osudu, áno, on vie ako. Opýtajte sa
chudobného dieťaťa, na čo je na zemi, a čo bude s ním po smr-
ti? — a dá vám vznešenú odpoveď. Pôvod sveta, počiatok a
jednotnosť pokolenia ľudského, cieľ človeka na tomto i na dru-
hom svete — všetky tieto otázky sú mu známe. A keď oné die-

fa vyrastie, na základe katechizmusa sa vie celkom tak obbrať v práve ľudskom a prirodzenom, pretože toto všetko vyplýva z vedy obsaženej v katechizmuse. Toto ja nazývam veľkým náboženstvom. Za takéto ho držím preto, pretože má odpoveď na každú vážnu otázku (Jouffroy).

Od času Kristovho vieme, že Boha a dušu hľadáme (sv. Augustín), ale aj to známe: *ako* ho máme hľadať? Z križa sa rozlieva svetlo na zemi i do večnosti. A v tomto svetle cez otvorený bok Kristov príde akoby k srdcu Božstva. Nikdy pred tým neznal svet natoľko Boha, ako od prvého *Veľkého piatku*. Nikde sme sa nenaučili poznať natoľko cenu duše ako v tóni križa. Teraz poznávame, že je toto vrchol múdrosti života: Ut sic per transeamus per bona temporalia, ut non amittamus aeterna — aby sme tak užívali časné veci, žeby sme neztratili večné.“ (Modlitba k sv. Omši III. ned. po Duchu sv.)

Odkedy Pán oslobodil rozum od jeho osudných bludov, od tých čias aj v prirodzených veciach čistejšie vidi. Nie je to púha náhoda, že všetkých vied zakladateľmi a učiteľmi, takrečeno sú kresťanské národy. Keď ale vedecký človek zaslepený pokrokom, vo svojej pýche opovrhne zjavenie Božie, — tak pochodí ako matematik, ktorý odhodí kráľ: zase len začne blúdiť a nevie dať základnej odpovedi na tie otázky, ktoré najväčšmi zaujímajú človeka: odkiaľ, kde ideme? na čo sme na svete?

Veda nedá svetového názoru. Aj to je veľký výdobytok, že nás veda priviedla k poznaniu tohoto. Aj u márnотratného syna vtedy nastal obrat, — keď prišiel k povedomiu svojej biedy. — Čujme len uznanie bankrotu vedy od takého človeka, o ktorom celý svet vie, že pozná vedu.

Sklamanie opanúva ľudí: pretože vedecké skúmanie im nedáva to, čo od neho čakali: všestranný a istý názor sveta a v potrebných bodoch múdrosť života. Starému pokoleniu toto všetko dalo náboženstvo, čili teológia. Miesto teologie zaujala v XVIII. storočí filozofia. S jakou nádejou jej hľadeli v ústrety Voltair a vrstovníci Fridricha II. Posledný predstaviteľ čistého rozumu bol Hegel. Potom novšie pokolenie, nasledujúc svojich predkov, ktorí v náboženstve dúfali, sa sklamarlo v dôvere, v rozume uloženej, a obrátilo sa k vede, že exatná veda dá určitý základ vlohám našim, a tie nám poskytnú verný obraz o svete. Ale veda nám ho nedá. Čím viac sa ukazuje, že ani veda nás nevedie k takému názoru sveta, ktorý by objímal všehomír, a ktorý by uspokojil obrazotvornosť a srdce. Veda nám poskytuje len tisíc rozličných čiastočiek, ktorých istá čiastka je ako-tak poistená, menovite aspoň veda nám dáva také poznania, ktoré technike isté základy poskytujú; ináč len večne záhadné a premenlivej ceny poznania dostaneme, na pr. v dejepisných príro-

Veda
a kresťanstvo.

Veda nedá
svetového
názoru.

Paulsen o vede.

dovedách. A následok je: *pocit klamu*. Veda neukojí našu túžbu po poznaní. Ani len túžbu po osobnom vzdelaní neukojí. Poviaže všetky naše sily a predsa veľmi chudobne odpláca. Aj tí, ktorí z vedeckých kruhov pochádzajú, príhodne dávajú výraz svojej resignácii.“ (Paulsen: Die deutschen Universitäten, und das Universitätsstudium, 81—82.)

S. Humboldt
o vede.

Hlad telesný ukojíme kúskom chleba, žízeň môžeme zhasiť glgom vody; hlad duše ale nemôžeme samou vedou ukojiť. Tu len jedna veda pomáha: božská veda náboženstva! Čože nám vlastne dáva púha veda? Alexandrovi Humboldtovi v celom jeho živote veda bola modlou — a predsa s koľkou trpkosťou a užšpačným posmechom píše o nej v svojich rozpomienkach: „Život je najväčšou hlúposťou. Keď človek za 80 rokov hľadal a bojoval, a na konci výnede to, že nič nenašiel a nevybojoval. Keby sme aspoň to vedeli: načo sme na svete? Ale všetko ostáva záhadou pred mysliacimi; ešte najväčším šťastím je, keď sa niekto sprostým narodil.“ (Humboldt, 365.) Hľa, neumý učenec, ktorý zatvára oči pred slnkom pravdy: pred Kristom! Veď práve prvá otázka katechizmusa znie: „Načo sme na zemi?“ — na ktorú vsutku vznčšenú odpoveď dáva.

Náboženstvo
umenia.

Jednotliví neverci by chceli náboženstvo nahradiť s dielami jednotlivých umelcov a básnikov. Lenže, keď z diel veľkých spisovateľov vyneme to, čo sa vzfahuje na Boha, dušu, náboženstvo, mrav a večnosť, čo potom ostane na zošlachtenie a potešenie srdca ľudského? Veď keď náboženský element oddialime z prác veľkých spisovateľov, vtedy sme oživujúcu dušu vyhodili z nich! Práve nábožensko-mravná čiastka poezie zošľachtuje a teší dušu... Veľmi trefne to napísal Dubois Reymond: La Meurieriovi (bol na smrteľnej posteli obrátený materialistický učenec) by nikdy nebolo prišlo do umu, žeby na útechu miesto náboženstva poeziu a umenie odporúčať; on to dobre vedel, že v pravej biede, ako dajme tomu: že v izbe naplnenej ženami na raka nemocnými, toto odporúčať by toľko znamenalo, ako nemilosrdenstvo s posmechom smiešať!“

Útecha
Haecklova.

V najnovšej dobe jeden bezúzdny fanatik nevery, jenský Haeckel, zopakoval recept Straussov, a ako útechu odporúča „pôžitok krásnych foriem prírody.“ „Z kostolov treba vyhodit kríže, obrazy i sochy svätých. Miesto nich treba postaviť útle palmy a na steny do sklených skriň a akváriov treba vystaviť zázračné veci mora. Miesto omše treba držať prednášky z hvezdárstva s pomocou svetelných obrazov. Toto by bolo náboženstvo krásy.“ Kedysi aj Strauss odporúčať toto náboženstvo a spieval pred kulisňami: So leben wir, so wandeln wir beglückt („takto žijeme, takto chodíme oblažení.“) A za kulisňami čo sa stalo? Spisovateľ jeho života písal o ňom, že v svojom domácom živote sa veľmi biedne cítil.

2. Náboženstvo Pána Ježiša oslobodí človeka od mučiace-^{Náboženstvo je} ho povedomia hriechu, a takto dá uspokojenie sužovanému srd-^{pokoj srdca.} cu.

Muky múk sú: nepokoj poraneného svedomia. A povedomie hriechu nesužuje tú menej šľachetnú čiastku, ale šľachetnejšiu čiastku ľudstva; lebo zločinci zadusia v sebe hlas svedomia. Jako sa oslobodí človek od hriechu? Či s tým, že nehreší viac? Či ale človek vyrovná svoje staré dlhy s tým, keď neprirobí nového dlhu ku starým? Či snáď polepšením, či s tým, že bude napozatým chodiť po cestách prikázaní Božích, napraví svoje predošlé hriechy? S týmto len to učiní, čo by bolo jeho povinnosťou aj vtedy bývalo, keby nebol hrešil... Čo má dať biedny hriešnik svojmu Bohu, ktorého hriechami svojimi obrazil? Hriešnik cíti a povedomie má o tom, že uznanie hriechu, ofutovanie jeho a polepšenie, toto všetko je len podmienkou, ale nie právom na odpustenie hriechov.

V trápení pôsobenom povedomým hriechu nám úľavy nedá ^{Oslobodenie} ani chemia, ani fyzika, ani hvezdárstvo, — ale ani veda, ^{od múk hriechu.} vied, ani filozofia. Tu len jedno pomáha: veda Kristova!... Veriaci ľútostive a úprimne vyzná svoje hriechy pred slúžobníkom Božím, pred kňazom, ktorý vyriekne nad ním Božské slová roz-hrešenia: Ego te absolvo a peccatis tuis in nomine Patris et Filii, et Spiritui sancti. — Ja ťa rozhrešujem od hriechov tvojich v mene Otca i Syna i Ducha svätého — a vtedy sa ľútosť hriešnikova spojí cestou Sviatosti so zásluhami smrti kríža Pána Ježiša Krista. Toto, hľa, je právo na odpustenie: umučenie a smrť Vykupiteľa nášho Pána Krista, ktorou on nadobudnul zadosťučinenie urazenému Otcu nebeskému za hriechy celého sveta!...

Dľa štatistiky všeobecným zjavom je, že je medzi prote-^{Statistické dáta} stantami štyri razy toľko samovrahov, ako medzi katolíkmi. ^{o samo-} Táto skutočnosť napadla jeden raz Vilhelmovi, prusskému krá-^{vražďach.} ľovi, neskoršie cisárovi Vilhelmovi I. Videl so zhrozením, že v Sliezsku, kde bývajú katolíci s protestantmi pomešano, je mnoho viac samovrahov protestantov ako katolíkov. Pýtal si vysvetlenie od jedného breclavského univerzitného profesora, ktorý tiež bol protestantom. „Veličenstvo — riekol — katolíci majú spoveď, v ktorej nájdú uspokojenie v tom, že sú im hriechy odpustené; — protestantov do samovraždy mnoho ráz po-vedomie hriechu privádza.“ —

Pán Ježiš ale je nielen preto Vykupiteľom naším, že nás oslobodí od nemoci duše: od hriechu, — ale aj preto, pokiaľ svojou mravoukou a prostriedkami milosti veriacich učiní ľudmi podľa vôle Božej.

3. Mravouka Pána Ježiša poistuje ^{Svrchovanosť} duše nad ^{duše nad telom.} hmotou, nad telom; a týmto nás harmonickými čili blaženými

ľuďmi už tu na zemi učiní; a zároveň nám dá základnú nádej na večné blahoslavenstvo.

Adam sa vzbúri proti Bohu, a za pokutu telo sa vzbúrilo proti duši. Pán Ježiš ale napravil *všetko*, čo hriech pokazil: so svojou mravoukou zaistí svrchovanosť duše nad telom, — a takto napraviť harmoniu medzi Bohom a človekom. Toto je základ tej základnej zásady mravouky Kristovej: Zapri sám seba! „Kto chce za mnou ísť, nech sa zapre!“ (Mat. 16, 24.) Toto je nie púha rada, ale záväzný príkaz.

Oslobodenie
od lakomstva.

„Blahoslavení chudobní duchom!“ (Mat. 5, 3.) hovorí Pán, totiž tí, ktorí sa neriadne nepridŕžajú pomínutelných zemských vecí. A učiteľ aj sám sa pridŕžal tejto duševnej chudoby: prišiel na svet v cudzej maštálke; nemal miesta, kde by hlavu sklonil; aj poslednú večeru v cudzej izbe strávil; keď zomrel na kríži, ešte aj svoje šaty dal katom; pochovali ho v cudzom hrobe. Pán vystriha človeka od lakomstva a žiadosti očí svojim učením aj príkladom. A keď toto činí, pripravuje cestu blaženosti človeka. Ponevác bez duševnej chudoby nemá jeho srdce pokoja. Majiteľ millionov je tiež chudobný, jestliže si ešte viac žiada, kdežto chudobný, ktorý sa uspokojí so svojou biedou, je pravým boháčom. Blaženosť nepozostáva v množstve peňazí, ani v hojnosti rozkoší, ale v oslobodení srdca od neriadnych žiadostí, v tomto je blahoslavenstvo. Toto je semenom aj spoločenskej otázky. Bez učenia a príkladu Kristovho sa nedá zdarene rozlúštiť spoločenská otázka. Aj neverec E. Hartmann uznáva: „Otázka náboženská sa len vtedy stane opravdu pálčivou otázkou, keď už človečenstvo všetko dosiahne, čo sa ako výdobytok kultúry na zemi dosiahnuť dá, keď už uznajú biedny stav najvyšších výdobytkov zeme.“ Dobrá a prospešná je hmotná kultúra, ale tá musí byť spojená s chudobou ducha, aby sa ona stala prameňom spokojnosti a nie nespokojnosti. Pažravé užívanie výdobytkov kultúry ženie človeka do zkazy a učiní ho bedárom...

Oslobodenie od
tyrannie tela.

Druhé veľké nebezpečenstvo ľudstva je: bezúzdnosť telesných žiadostí. Stane-li sa telo pánom nad dušou, tým sa stane k panovaniu stvorená duša otrokom najnižších chťičov. A takýto nešťastlivý človek čoskoro telesne-duševne zakrpatie a stane sa bedárom a nešťastníkom. Preto volá k nám Pán: Zapri sám seba! Drž na uzde smysle svoje! Zaúzdí myšlienky svoje! Chráň sa príležitosti k hriechu, ešte aj vtedy sa rozžehnaj s ním, keby ti tak milý bol ako ruka, noha alebo oko! Posti sa, aby si naučil poslušnosti telo svoje! Zapri sa v pokrme a nápoji, aby sa brucho nestalo tvojím bohom! Zapri sa! Odťahni si niekedy aj dovolené pôžitky, aby telo navyklo na panovanie duše! ... Prijemný pocit zdravia tela odtiaľ pochádza, že

každý úd tela je taký a tak pracuje, ako má pracovať, slovom: povedomie zdravia je výsledkom harmonie organizmu. Ak budeme nasledovať zásadu sebazaprenia Kristovho, vtedy panuje v nás duša nad telom a duša naša príde do súzvuku s Bohom. A z tejto dvojitej harmonie pochádza pokoj srdca, ten najväčší poklad, záloh a počiatok večného blahoslavenstva...

Kto s doživotnou spoveďou (generálnou z celého života ako k rozumu prišiel) oddiali od seba disharmoniu, ten si podmaní telo a príde do súzvuku s Bohom svojím; takýto človek makeve zkusí, a okúsi sladký pokoj srdca a presvedčí sa o pravde slov Pánových: „Kto chce plniť vôľu toho, kto ma poslal, pozná o mojom učení, že je ono od Boha, alebo či ja sám od seba hovorím!“ (Ján 7, 17.) Pokús sa len: Preži *učenie Kristovo!* — a srdečný pokoj fa o tom presvedčí, že je ono pravé učenie, pretože jedine pravda oblažuje! Ryba je len vo vode šťastlivá, pretože je ona jej životnou podmienkou, na mákkom hodvábnom vankúši zahynie. Človek ale je vtedy blažený, keď žije dľa Boha svojho, pretože jeho podmienkou životnou je súzvuk s jeho Bohom, a toto ho oblažuje.

Blahoslavenstvo pokoja.

Panovanie duše nad telom, nad hmotou je podmienkou tichého a krásneho pozemského života. Človeka jedine duša činí človekom, a jedine vtedy žije život ľudský, keď duša panuje nad telom. Panovanie duše je zároveň poistením zdravia telo. Jeden chýrny nervový lekár našej doby ešte aj proti nervozite najlepši liek nachádza v náboženstve; pretože 1) zachovanie mravného zákona ochráni človeka od najnebezpečnejších nervy rušiacich nemocí, (nemiernosť, chlipnosť); 2) viera dáva človekovi sily, a nábožný človek bez sklátenia sa prenesie úderu osudu; 3) náboženstvo dáva výborný pokrm duši; 4) náboženské rodinné (školské) slávnosti majú blažený účinok do ďalekej budúcnosti. (Oppenheim.)

Spokojný život na zemi.

Sebazaprenie, potreba askesii je následkom úpadku do hriechu. Bez sebazaprenia žiaden človek ešte nepreviedol veľkej veci. Radostným zjavom je, že nedávno protestant Foerster, curiský univerzitný profesor v nasledujúcej svojej práci: „Čo sa môže naučiť protestantská pädagogia od Cirkvi katolíckej?“ pekne uzná, že je askesa potrebná pri každej základnej výchove. Medzi iným toto píše: „V boji vôle so smyselným človekom cvičenie sily je jediný nástroj, ktorý poistuje človekovi duševnú slobodu. Cvik držíme za potrebný na každom mieste: cvičíme um, pamäť, svaly, hlas, — len práve od vôle očakávame, aby správne končila svoju najsilnejšiu a najspletenejšiu prácu bez toho, že by sme ju cvičili. Foerster chváli zásadu sv. Františka assiského: „Quanto fa — tanto sa, — toľko znáš — koľký um“, oslavuje úctu svätých, ktorých príklad silne účinkuje na nás.

Foerster o askesii.

6. Kresťanstvo a dôstojnosť ľudská.

Šliapanie
dôstojnosti ľud-
skej a classic-
kých národov.

1. Grécky ľud bol národom mudrcov a umelcov. A najväčší Grék je Aristoteles, ktorého ešte aj sv. Tomáš akvinský dôsledne „Majstrom“ menuje. Tento veľký filozof v pochybnosť uvádzal, žeby otrok a žena boli rovnnej ceny s gréckym mužom. Dobre charakterizuje pochop Grékov ten muž, ktorý chválu dával bohom: za to, že je 1. človekom, a nie zvieraťom; 2. mužom, a nie ženou; 3) Grékom, a nie barbarom. V očiach Gréka otrok a barbar nebol človekom, — žena je potrebné zlo, ktoré ani na to nedrží za hodné, žeby pri jeho stole jedla. Žena u nich nemá čiastky v literatúre a umení: ona žije v oddelenom priestore pod dozorom otroka, bez ktorého vedomia ani nohy z domu nemôže vytiahnuť. Dejepisci spomínajú ako zvláštnu zriedkavosť, že po vojne pri Cheroneii ženy vo veľkom zmätku si dovolili až po prah domu výst... Život dieťaťa závisel od formy jeho údov a od jeho sily. Otrok nebol osobou, ale obyčajnou vecou u Grékov. Za času Periklesa bývalo v Athénach stotisíc ľudí, a z týchto bolo šesťdesiatšísic „vecí“, totižto otrokov.

V Ríme bol ešte horší pomer. Za času Ciceru v Ríme z 1,200.000 obyvateľov bolo asi 12.000 občanov „qui rem habent“, ktorí mali majetok, ostatní „res alterius“, boli majetkom iného. Otrok bol úplne bez práva, so ženou, deťmi bol bezpodmienečným majetkom jeho pána; ani len na život nemal práva! Rímsky občan bol pánom života manželky i dieťaťa svojich. Odvrátil-li sa od svojho novonarodeného dieťaťa, — tým vypovedal smrteľný oriel nad svojim dieťaťom. Ich najmilšou zábavou boli hry gladiatorské, pri ktorých v potokoch tiekla krv otrokov. Pompeius, jemný kavalier, poslal 42.000 zajatých do Rímu, ktorí sa behom 132 dní vraždili na zábavu vznešeného rímskeho ľudu. Trajan „šľachtic“ za 123 dní usporiadal krvavé gladiatorské hry. Na koniec už tak ďaleko šla u nich mánia krveprelievania, že občanovi rímskému už ani obed nechutnal, ak sa pri ňom nedíval na smrtný zápas dvoch—štyroch otrokov. Neraz na stôl vystriekla krv zápasiacich... A Gréci i Rimanovia najďalej postúpili v kultúre. A v tej vyvinutej kultúre si natoľko ctili dôstojnosť ľudskú!...

Duša je väčší
poklad ako svet.

Slová Pána Ježiša: „Čo osoží človekovi, keby aj celý svet získal, keď na duši krivdu utrpí? Alebo jakú výmenu dá človek za dušu svoju?“ (Mat. 16, 26.) Tieto slová Kristove sú božským proklamovaním dôstojnosti ľudskej.

Jedna jediná ľudská duša, či je ona slobodného, otroka, muža, ženy alebo dieťaťa, je viac hodna, ako poklady celého sveta. Tak vysoko cení ľudskú dušu ten, ktorý ju stvoril a vy-

kúpil! ... Už aj kniha Stvorenia natoľko vyniesla dôstojnosť človeka, dľa ktorej Boh človeka na „svoj *Božský obraz* stvoril.“ Ale dôstojnosť človeka v jeho celej veľkosti ukázalo len vykúpenie. Syn Boží sa stane človekom, za 33 rokov pracuje na zemi, konečne vystúpi na potupné drevo kríža, aby na ňom zomrel za človeka. Čo je teda človek, za ktorého toľko učinil Boh?! Potupné drevo kríža je kazateľnicou dôstojnosti ľudskej, z ktorej sa do celého sveta ozýva slovo Božie: Nekonečne veľký je Boh, ktorý natoľko miluje, ale po ňom aj človek je nepomerne veľký, ktorého natoľko miluje a ctí Boh.

Ustálenie hodnoty duše a dôstojnosti ľudskej je najväčší kultúrny čin, nad ktorý väčšieho nevedia ukázať dejiny kultúry.

Ustálenie
najväčšej ceny
človeka.

Otrok je nie „res“, ale *osoba*. Otroci, žena i dieťa sú bytosti nekonečnej ceny a povolania! Také niečo vysloviť v rímskej ríši si mohol jedine Boh dovoliť. Väčšia protiva, ako je medzi klasickými národami a medzi kresťanským názorom, sa ani myslieť nedá. Pravdepodobne za pravdu musíme dať Ehringovi, chýrnemu protest. právnikovi, ktorý píše: výdobytok kresťanstva je, že otroci, ženy sú nie „res“ (vec), ale *právna osoba*. — Tento výdobytok samý značí už väčší pokrok v kultúre, ako všetky priemyselné vynálezy dohromady.“

Vyhlásenie nekonečnej ceny duše značilo emancipáciu otroka, ženy i dieťaťa. Svätý Pavel, tento veľký duch sveta, hneď zbadal následky vykúpenia a víťazne zvolal do sveta: „Niet viac žida, ani Gréka; niet slúžobníka, ani slobodného, niet muža, ani ženy; ponevác ste všetci jedno v Kristu Ježišovi!“ (Gal. 3, 28.)

Základ
emancipácie.

Vykúpenie bolo zošľachtenie pokolenia ľudského; verní Kristovi sú dietky Božie. Toto je vrchol dôstojnosti ľudskej.

Človek je
dieťa Božie.

Syn Boží sa stal človekom, aby syn človeka sa stal dieťaťom Božím. Pokrstený človek sa povzniesie na dôstojnosť dieťaťa Božieho, pomocou posviacujúcej milosti Božej sa stane istým spôsobom účastníkom prirodzenosti Božej, on chodí v svetle Božom, chová sa Božským pokrmom, a povolaný je k večnému životu Božskému. A toto zošľachtenie sa aj na telo rozprestiera: „Neznáte, že údy vaše sú chrámom Ducha svätého?“ (I. Kor. 6, 19.) Kto jie telo moje a pije krv moju, ten má život večný, a ja ho vzkriesim na posledný deň.“ (Ján. 6, 55.) Sv. prijímanie je zrnom vzkriesenia tela.

Vykúpenie je v pravde kráľovské, človeka učiní potomkom Božím. Cirkev Kristova ucteniu dôstojnosti ľudskej krásy príklad dáva v ucteníu svätých. Nikto na svete nectí väčšími dôstojnosť ľudskú a ctnosť, ako kat. Cirkev! Aj v chudobnom videla Cirkev vždy človeka, dieťa Božie. „Res sacra miser“, úbo-

hý je vecou svätou, — toto je staré ponímanie v Cirkvi katolíckej.

Moderná kultúra a dôstojnosť ľudská.

Čo činí voči tomuto moderná kultúra? Istí ľudia modernej vedy sú na tom, aby za každú cenu z človeka učinili zviera. Najmodernejšia filozofia (Nietzsche) hovorí o malom človekovi, ktorý má len k tomu slúžiť, žeby nad ním istí ľudia panovali (übermensch). Liberalizmus vidí v robotníkovi len pracovnú silu, ktorú treba čím lepšie využiť. V očiach moderného osvieteného človeka je žena len „pôžitkový článok.“ Dľa Henrika Spencera: „Zničenie slabého človeka v boji so silným je múdry zákon, *nekonečné dobrodenie* prírody.“ Nietzsche ide ešte ďalej a takto sa rúha: „Ja to hovorím, že je kresťanstvo kliatba kliatieb, najväčšia z vnútorných zrád, večná škvrna sveta.“ A prečo? Preto, že je voči slabému milosrdný. Dľa Nietzscheho: „Slabý a nedospelý nech zhynie.“ Toto je dľa neho prvý zákon lásky k človekovi. „Netreba ho podporovať, ale mu treba priskoriť zahynutie.“ „Antichrist“ sa skveje na čele tohoto šialenca. Opravdive trebné meno! ... Moderný, od Krista odvrátený svet padne do pohanstva: človek bude zase „res“, nie osoba; milosrdná láska sa stane neľútosťou slabému.

7. Kresťanstvo a sloboda.

Svetský poriadok duší.

1. Hlbšie ako more je toto slovo: Veritas liberabit vos. — Pravda vás vyslobodí.“ (Ján, 8, 32.) Ako,jakým spôsobom nás obdarí pravda nebeským pokladom slobody? Takto: Vykupiteľ nám predloží skutočnosť, pravdu a ten pomer, ktorý je medzi človekom a Bohom. a medzi ľuďmi navzájom. A jakonáhle si osvojíme zásady Bohom dané, tým sa prispôbime do „Kozmosa“, ktorého stredobodom je Boh; a týmto spôsobom sa staneme slobodnými, autonómny, zákonami pre seba samých. Aj bludica sa preto môže krútiť okolo svojej osy, že sa krúti okolo slnka. Keby sa odtrhla od slnka, ani okolo svojej vlastnej osy by sa nekrútila viacej, stala by sa túlavou vecou, ktorej osudom by bolo zahynutie.

Človek je dotiaľ slobodným, dokiaľ sa prispôsobí do poriadku svetového, totižto dokiaľ sa uspokojí s úkolom bludice a dokiaľ nechce byť neodvislým slnkom; pretože jeho ťiahnutie sa k stredobodu, pokorenie jeho pred Bohom mu umožní, žeby sa aj okolo seba krútil. Týmto *pokorením* prijme do seba myšlienky Božie a touto cestou je zákonom sebe samému. Akonáhle sa ale odtrhne od stredobodu, od Boha, a chce by sa stať neodvislým slnkom: v okamžení by letel do chaosu, do svojej záhuby.

Kristus Vykupiteľ náš napravil aj zákon gravitácie, príťažlivosti a snahy, ktoré bol porúchal blud a hriech.

Dľa tohoto základom slobody ľudskej je poslušnosť a poklona pred Bohom.

Poslušnosť je
základom
slobody.

Z neodvislých telies nebeských sa nedá vybudovať kozmos, t. j. sriadený svet: z neodvislých ľudí, z polobohov sa nemôže utvoriť kráľovstvo Božie. Poriadok duševného sveta je *zákon Boží*, iným slovom: základ pravdy je zábezpeka slobody — veritas liberabit vos.

„Zákon, domáci poriadok je len pre otrokov a nádenníkov.

Zákon je
formou slobody.

Pre slobodného, šľachetného človeka niet dobrého, ani zlého; čo robí, to je dobré“, hovorí jeden hrdina modernizmu (Momsbach: Kernfragen, 49.). „Slobodný vývin jednotlivca“, toto je pieseň. Toto chce aj Kristus, ale so zachovaním svrchovanosti zákona. Forma slobody je zákon. Roztopený kov nám dá umelecké dielo, keď naplní umeleckú formu, — kdežto neforemnou massou ostane a ničí a pustoší, keď sa slobodne rozleje. Každá sila pustoší, chaos robí — bez riadenia. Preto jeden moderne smýšľajúci človek v svojom šľachetnom rozhorlení privoláva fanatikom slobody: „Hlavné je pokorenie sa a poslušnosť! Ty chceš slobodne uplatniť tvoju osobu? Dobré. Uplatniš ju: keď slobodne jieš, slobodne piješ, slobodne sa túlaš, slobodne padneš, a konečne sa slobodne preklájaš a letíš do zahynutia.“ (Ruskin.) Základné piliere mravného poriadku sú: auktorita, zákon, sloboda. Auktorita je obrazom zákona: zákon je zábezpekou slobody. Poriadok bez slobody je tyrannia, sloboda bez zákona je anarchia. Hrdinovia modernizmu, ktorí nechcú ani počuť o zákone a auktorite, sú salónnymi anarchistami, ktorí, keď to ich záujem vyžaduje, sa stanú aj pouličnými anarchistami. Krásne hovorí Goethe: „Vergebens werden ungebundene Geister — Nach der Vollendung reiner Höhe streben — wer Grosses will, muss sich zusammen reffen“ — In der Beschrenkung zeigt sich der Meister, und das Gesetz nur kann uns Freiheit geben. — Márne sa budú k dosiahnutiu pravej výšky snažiť nekázaní duchovia, — kto chce veľkú vec previesť, sa musí pokoriť, v zaúzdí sa javí majster a jedine zákon nám môže dať slobodu.

Jedine človek je pre slobodu stvorená bytnosť na zemi. Človek jedine je schopný poriadok Bohom ustálený na svete poznať a k tomuto poriadku sa prispôbiť. Keď vyšiel človek z rúk Božích, bol slobodný, pretože dobre poznal svoj pomer k Bohu, a nechcel byť ničím inším, ako stvorením a dieťaťom Božím. Hriech ale porušil tento pomer, — a preto rozum človeka sa stal otrokom bludov, vôľa ale otrokom hriechu a náruživosti.

Človek vypovedal službu Bohu, za pokutu telo vypovedalo

službu duši, ktorá prišla pod moc nesriadených náruživostí smyselnej prirodzenosti.

Najšpatnejšie
otroctvo.

Lakomec a úžerník je poslušným sluhom peňažného vreca. *Telesnosť* je otrokom najnižších chtičov, ona hľvie pod vládou dotýkania sa, čo je takým otroctvom, do akého ani nerozumné zviera neupadne. Otrokom ľahu slúži hrdlu, svoj bruch si postaví za boha. Pyšný je otrokom svojej náruživosti; s trónu srdca svojho svalí Boha a seba postaví na jeho miesto. Slovom: **kto sa emancipuje zpod Boha**, „kto hriech pácha, je slúžobníkom hriechu.“ A najnebezpečnejšou a najšpatnejšou formou otroctva je, keď sa náruživosti stanú neúprosnými katmi človeka.

Pán Ježiš vypovedal hriechu vojnu: so svojou mravoukou a milosťou premôže hriech, a takto nás povznesie na výšku duševnej slobody; ale len tak, keď aj my chceme slobodu. „Violenti rapiunt — násilníci ho uchytia.“ Čo? Regnum coelorum — kráľovstvo nebeské! Len za cenu boja sa povznesie človek do slobody kráľovstva Božieho, ktoré potom prejde na večné kráľovstvo blaženosti. Pre zbabelcov a lenivcov niet slobody.

Duševný
základ slobody

Kto s pomocou milosti Božej premôže svoje neriadne náruživosti: úžeru, lakomstvo, nemiernosť, telesnosť, pýchu, — ten bude svojim vlastným pánom.

Oslobodenie
od hriechu je
cesta k slobode

Oslobodenie od hriechu — restitutio i integrum, — je späť uvedenie človeka do majetku slobody duševnej, ktorá je koreňom každej inej slobody.

Táto duševná sloboda poistuje naše rozhodujúce právo. Jedine v ovzduší duševnej slobody žijúci človek sa vie oslobodiť od vlivu hriešnych náruživostí, len ten sa vie postaviť na výšku Bohom vydaného mravného zákona. Jedine on vie skúmať v krásnej prírode. Len on vie opravdivé užívať slobodu svedomia. V nedostatku duševnej slobody žiadna spoločenská, politická sloboda neučiní človeka slobodným. Kto nevie panovať nad sebou; — ten nemôže byť nikdy slobodným človekom. Otroci hriešnych náruživostí je aj na kráľovskom tróne len otrokom! ...

3. Keď nás Pán oslobodí od neriadnych náruživostí, — týmto odstráni z cesty našej prekážky slobody, on totižto v negatívnom smere poistí našu slobodu.

Sloboda dieťok
Božích je slobodou
svedomia.

Činne nás vtedy obdaril Pán Ježiš plnosťou slobody, keď nás povýšil na hodnosť dieťok Božích.

Hlavný zákon dieťok Božích je: vôľa *ich otca* nebeského. Následok tohoto zákona je: sloboda svedomia. Túto slobodu hlásal Peter pred radou židovskou, keď vypovedal to veľké slovo: Boha musíme viac poslúchať, ako ľudí. (Sk. ap. 5, 29.)

Viera Kristova s touto slobodou znamená veľký pokrok. Ponevác Starý zákon neznal slobody svedomia. Štát, vlastne

hlava štátu vnikla aj do slobody svedomia: on určil náboženstvo. Tohoto tyranského ponímania otrokom sa stal Sokrates; obeťou tohoto boli milliony mučeníkov. Prívrženci všemohúcnosti štátnej upadnú do tohoto pohanského názoru. Dľa nich je Cirkev nie slobodným kráľovstvom Kristovým, ale jednou čiastkou, spoločnosťou štátu; najhlavnejšie je nie zákon Boží, ale parlamentárna vôľa a väčšina zákona a práva. Parlamentárna väčšina ale, ako dnes vo Francúzsku, sa môže aj z nepriateľov Kristových utvoriť. A slobodno-zednárska väčšina a vláda tejto nešťastlivej krajiny ešte aj to chcela predpísať, že také má byť zariadenie Cirkve. Novosriaďiť sa majúce cirkevné obce chcela pod dozor štátu postaviť a takto štát, vlastne hlavný oddiel slobodno-zednárov chcela za správcu svedomia ustanoviť. A tento podlý útok pomenovali „*oslobodením Cirkve*“. Vskutku krásna sloboda! U vojenských dôstojníkov za prekážku postupu považovali to, keď niekto pristupoval mesačne ku sv. Sviatostiam a trebárs bol aj najlepším vojakom, atď.

Kedysi krvou platili veriaci Kristovi za slobodu svedomia: vo Francúzsku ale v roku 1906. po narodení Pána Cirkve popredne len *celým majetkom* zaplatila za slobodu svedomia. Cirkev ale radšej volila žobrácku palicu, ako ztratu slobody svedomia, celý svoj majetok popustila lupičom, ale slobodu svedomia ochránila.

Zásadou každého katolíckeho učiteľa mravov je: Hrieš je to, čo sa proti svedomiu robí. „Quidquid fit contra conscientiam, aedificat ad gehennam“ — čo sa deje proti svedomiu, pripravuje cestu do pekla. Toto vypovedal všeobecný lateránsky snem. A preto Cirkev Kristova okrem učenia a presvedčenia nepozná iného nástroja k získaniu veriacich. Každý násilný prostriedok by nebol nič iného, ako zneuctenie Cirkve a zaprenie jej zásad. K tomu toto násilie by sa minulo s cieľom: pretože Cirkev od každého, kto chce byť jej údom, vyžaduje vieru a kajúcnu lútosť. Opravdivú, z presvedčenia plynúcu lútosť a vieru nemožno žiadnymi násilnými prostriedkami vynútiť. Ešte nevynášli, ani nevynájdu toho spôsobu, ktorým by mohli *presvedčenie* na niekoho nanútiť. Násilenstvo môže najviacej pretváračov zrodiť. Aj cirkevná inkvizícia pokračovala dľa tejto zásady: usilovať sa presvedčiť blúdiacich. Pokutu na zátrvrdlivých bludárov nie cirkevná, ale svetská moc vymerala preto, pretože kacírstva riadne poprevracali poriadok a pokoj krajín.

Vynálezcom a výdobytkom reformácie je táto tyranská zásada: Cuius regio, eius religio — aký pán, taký chrám. (Akého náboženstva je majiteľ — takého aj poddaní musia byť.) Dľa toho panovník má právo predpísať náboženstvo poddaných. Upotrebeniu tejto tyranskej zásady ďakoval protestantizmus svoje rýchle rozšírenie. Panovník, ktorý si sobral majetok Cirkve, ostal prívržencom reformácie; ani v tom nevidel násilia,

Jediným nástrojom obrancom v cirkvi je presvedčenie.

Tyranská zásada reformácie.

keď svoje nové náboženstvo poddaným nanútil. Len vtedy zbadali protestanti tyranniu, keď aj katolícki panovníci zo *sebaobrány*, túto istú zásadu upotrebovali. Katolícki panovníci ale celým právom mohli povedať: kto ide na mňa kanónom, tomu kanónom odpovedám, a nebudem sa trsteničkou brániť...

V novšom čase sa začína uplatňovať pravá katolícka zásada obracania. A práve pod vplyvom katolíckej Cirkve stojaci panovníci boli prví, ktorí aj veriacim iného náboženstva dali slobodné vyznávania svojej viery v ich zemiach. Uhorskí protestanti dostali už pred 300 rokmi slobodu náboženstva. Anglickí katolíci ale po mnohých prenasledovaniach len pred 80 rokmi dostali slobodu, Švédi ale ešte o mnoho neskoršie dostali emancipáciu. Niektorý menší protestantský panovník ešte ani dnes nechce dovoliť slobody svojim katolíckym poddaným.

Základ
spoločenskej
a politickej
slobody.

4. Keď Pán oznámil nekonečnú cenu duše a keď ľudí pozvnišol na hodnosť dielok Božích, týmto položil základy spoločenskej a politickej slobody.

„Sloboda, bratstvo, rovnosť je nie výdobytkom francúzskej revolúcie, ona je ovocím krvi Kristovej. V svetle kríža na Golgote poznali ľudia: a) že každá duša je nekonečnej ceny; b) vykúpený človek je dieťaťom Božím; c) medzi sebou sme bratia, lebo medzi človekom a človekom niet rozdielu.“ Veriaci aj v najbiednejšom človekovi vidí obraz Boží, a v najchudobnejšom nájde brata svojho v Kristu, ktorý je k tej istej sláve povolaný.

Otroctvo.

Ovocím ducha Kristovho to bolo, keď jeden rímsky patricius na Vianoce s 8000 svojimi otrokmi prišiel v kostole pred pápeža a takto riekol: Z lásky oproti môjmu Otcovi nebeskému a z vďaky oproti P. Ježišu Kristu, vykupiteľovi nášmu, všetkých týchto svojich bratov v Kristu týmto za slobodných vyhlasujem a moje majetky medzi nich podelím. (Roh. Vorträge, III. 125.)

Prečo sa vo všeobecnosti neujal príklad tohoto patriciusa? Preto a) ponevác duch Kristov len pomaly podmaňoval ľudí. A potom b) otroctvo bolo aj hospodárskou a politickou otázkou, a úplné odstránenie jeho sa stalo možným len s vývinom a úplnou premenou hospodárskych a politických pomerov. Keby boli v rímskej ríši hneď a naraz všetkých otrokov oslobodili: to by bolo značilo základný prevrat tejto ríše: čím by sa na úplnú slobodu nenavyknutí otroci tyranmi svojich pánov boli stali. A konečne c) dlhší čas udržiavala otroctvo ľudská lakomosť. A potom v dobe kresťanstva otrok už nebol pravým otrokom (res) vecou, ale osobou.

Cirkev stále zápasila v záujme otrokov. Posledné križiacke ťaženie proti kupcom otrokov sa tiež k menu kardinála Lavigerie viaže. Blahej pamäti pápež Lev XIII. ešte len nedávno vydal svoj svetový list na vyslobodenie otrokov kapitalizmu,

na vyslobodenie robotníkov, aby títo mali človeka dôstojný život.

S otázkou otrockou je totožný aj indiánsky triedny kastový poriadok, ktorý je najväčšou prekážkou obrátenia Indov. Len v najnovšom čase sa podarilo missionárom jednu z 58 rodín pozostávajúcu obec založiť z najvyššej kasty: z kasty brahmínov. Brahmovia sa dosiaľ preto nechceli obracať, pretože sa nazdávali, že s obrátením potratia svoje kastovské (triedne) práva, čím utrpia veľkú spoločenskú a gazdovskú škodu. Keby missionári rovno napadli ich triedny systém, tým by raz naviď cestu obrátenia zastavili. Kliatbou triednej kasty je, že páriu (sedliak asi), trebárs by bol najsúcejším, nemôžu za kňaza vysvätiť; pretože by takýto z parie vyrastený kňaz nemal žiadneho vplyvu na ostatné kasty; ba ešte aj samé parie by pohrdly s kňazom z nižšej kasty. Takéto predsudky, ktoré majú svoje korene vo viactisícročnom živote, sa dajú len pomaly a dlhým bojom premôcť. Aj otroctvo sa dalo len pomaly a postupni sotrief.

Indiánsky
triedny
poriadok.

5. Zo slobody dietok Božích vyrástla aj politická sloboda: sloboda občanov. Keď sa národy kresťanské stali slobodnými a vyvinulo sa v nich kresťanské povedomie: vtedy sa založil (v XIII. stol.) rád slobodných občanov. Toto isté povedomie požaduje dnes aj pre štvrtý rád: totižto pre robotnícku triedu politických slobodu.

Politická
sloboda.

Kedysi panovníci držali svoje ríše za svoj rodinný majetok a v ich vladárnej rodinný záujem bol smerodajným. Krajiny sa pomaličky dľa sústavy Cirkve celkom premenily, a cieľom krajín sa stalo všeobecné dobro...

8. Kresťanstvo a pokrok.

1. Čo je pokrok? Či teplomerom pokroku je množstvo kasárň, počet čadiacich sa vysokých komínov, alebo hromada kapitálov po bankoch? Kasárne sú školy na remeslo vraždiace ľudí, továrne sú miestami tej práce, ktorá človeka činí bezcitným a nemysliacim strojom; banky sú zástupcovia peňažnej moci, ktorá moc je stvoriteľom moderného otroctva. — Toto nemôže byť teplomerom pravého pokroku! ... Sme ľudia! Teda len to môže byť pokrokom, čo človeka povznáša, zdokonaľuje a blaženým činí.

Pochop
pokroku.

2. Nástrojom a základom prirodzeným telesného i duševného vývinu je práca. Kresťanstvo sa pustilo s prácou k podmaneniu sveta, a s týmito pravú zásadu pokroku pustilo do sveta. V starej dobe práca bola údelom *otrokov*.

Práca je základom
pokroku.

Dľa ich náuky ako je hanbou otrokom byť: tak je hanbou aj pracovať. Rímsky občan, ktorý si prácou vyhľadával chlieb, ztratil svoje občianske práva. Zdravý rozum ale hovorí: práca je jediný poklad, za ktorý sa dajú dary prírody kúpiť. Náboženstvo Kristovo hovorí ešte toto: Práca je služba Božia, mravný skutok. Kniha stvorenia o človekovi ešte pred úpadkom do hriechu toto hovorí: Vzal teda Pán Boh človeka a zaviedol ho do raja rozkoše, aby ho obrábal a strážil.“ (I. Mojž. 2, 15.)

Vôľa a rozkaz Stvoriteľa je, aby pracoval: nasledovne práca je povinnosťou. Hriešnemu Adamovi toto riekol Boh: „V potu tváří tvojej budeš jiesť chlieb svoj.“ (I. Mojž. 3, 19.) Práca po úpade do hriechu je nielen povinnosťou, ale je zároveň aj pokutou a má náter obety.

Idealizovanie
zásady práce.

Pán Ježiš ešte do krajšieho svetla postavil zásadu práce. Dovolil, aby ho držali za syna „nazaretského tesára“; aj on sám pracoval; a takto malý nazaretský domček obrátil na hlavnú školu, z ktorej odlesk slávny práce svietil do sveta.

Privrženec Kristov tam vidí na počiatku dejov pracujúceho Boha stvoriteľa: vidí, že je vykúpenie ovocím práce, a to krvo-
potnej práce; vidí pred sebou nazaretskú tesársku dielňu — a táto hovorí o tom: Chceš-li byť obrazom Božím a nasledovníkom Kristovým, musíš aj ty pracovať! Toto je nie rada, ale prísne zaväzujúci rozkaz natoľko, že Kristov apoštol si dovolil napísať: „Kto nerobí, nech nejie.“ Mravouka Kristova lenivosť medzi sedem hlavných hriechov pripočíta, ako taký hriech, z ktorého mnoho iných hriechov pochádza.

Pohani toto učia: Slobodní „fruges consummere nati“, sa rodia, aby požívali; kresťanstvo ale hlása: Kto nepracuje, keď vládze, to je naničhodný zaháľač v očiach Božích a nezaslúži ani kúsok chleba! Kto nepotrebuje prácu pre seba, ten nech pracuje pre iných.

V strednom veku cirkiev s heslom: ora et labora — obracala kmen germánsky, slovanský a maďarský. Aj dnes s týmto heslom idú misiónári k divým národom, aby ich v prvom rade pre prácu získali. Jedine pracujúci človek, ktorý svoje duševné i telesné sily cvičí, zaslúži vskutku meno človeka; kresťana ale len z človeka možno utvoriť. Dokiaľ je niekto lenivá a neohľadná hmota, a len užívať chce a zvierá kŕmi v sebe: do tých čias nezaslúži, aby sa stal kresťanom. V dnešných moderných kruhoch vidno ten veľmi rozšírený a od ducha Kristovho ďaleko stojaci názor, že sa telesná práca nehodí pre vzdelaného človeka. Toto je podmanenie do starého pohanstva. Práca je nie haňbou, ale slávou. Snažiaca sa práca je prameňom pokroku. A jako je pravdivá zásada, že je práca pokrok; celkom tak je

pravdou aj to, že sa kresťanstvo idealizovaním práce stalo najväčším prostriedkom pokroku.

3. Každá práca zošľachťuje, ale nie rovnako. Telesná práca Práca človeka bez duševného a mravného zámeru je prácou zvieráťa. V prvom dôstojná. rade tá práca je skutočne ľudskou prácou, ktorá vnútorného človeka vzdeláva, povznáša a zošľachťuje. Kresťanské náboženstvo toto hlása pre všetkých: Najhlavnejšou úlohou života tvojho je vzdelanie svojej duše, umu a vôle. Keď sa na toto nepodujmeš, zrieknuš si sa kresťanského mena.

Kristus sa postaví pred dušu a vypovie to veľké slovo: Buďte dokonalí, ako aj váš Otec nebeský je dokonalý.“ (Mat. 5, 48.) Vskutku závažný a vysoký ideál! ... K veľkým veciam nás pozýva Pán, a ideál ducha vytrhne na oblokoch života nášho, zároveň ako dobrý učiteľ aj názornými prostriedkami nás napomáha, hovoriac k nám nasledovne: Pohľadte sem! „Môj pokrm je plniť vôľu Otca nebeského.“ Ja som živý obraz dľa smýšľania Otca môjho. Ja vám životom *predstavujem život dokonalého človeka*. Mňa nasledujte, mňa kopirujte, vtedy budete aj vy dľa úmyslu Božieho dokonalí ľudia! ...

4. Vytvorenie obrazu Božieho v človekovi dľa predobrazu Vytvorenie Krista — je vrchol pokroku. Nad toto vyššie sa ani len anjeli obrazu Božieho nepovznesú. Ideálnejší obraz ako toto ani vševéduci rozum Boží nejväčší pokrok. nevie vymyslieť pre nás.

Rozumu ponukuje Pán svoju mravouku, ktorá každú prav- Pokrok rozumu. du prirodzeného rozumu obsahuje v sebe, mimo toho aj božskými myšlienkami obohacuje náš rozum, takými pravdami, ktoré by rozum sám od seba nikdy nebol dosiahol. Vžijeme-li sa do vierouky Kristovej, vtedy o Bohu, svetu a človekovi tak myslíme, ako Boh myslí o nich. Nad tieto veci vyššie rozum ľudský nevýjde. Vierouka Kristova povznáša náš rozum, dónáša ho do súzvuku s Bohom a vytvorí v ňom obraz Boží.

Krátky obsah mravouky je Desiat prikázaní. Pán v svojej reči na vrchu zdokonáluje X. prikázanie. Dľa tohoto hriešnikom je nielen vrah, ale aj ten, ktorý má nepriateľskú myseľ proti blížnému; nielen cudzoložník zasluhuje zatratenie, ale aj ten, kto manželstvo rozlučuje; ba „kto pozre na ženu, a žiadal ju, už cudzoložil s ňou. V srdci!“ (Mat. 5, 28.) Dobré máme činiť nie z márnivosti, k vôli ľuďom; ale k vôli Bohu. Spásu duše nesieme za žiadne časné, dobré v nebezpečenstvo vystaviť. Náboženstvo sú nie nábožné výlevy, dobre padajúce city, — ale práca, rad vážnych skutkov. „Nie každý, kto mi rieka: Pane, Pane! vojde do kráľovstva nebeského, — ale kto plní vôľu Otca môjho nebeského, ten vojde do kráľovstva nebeského!“ (Mat. 7, 21.)

Pokrok
vôle ľudskej.

So svojou mravoukou zase naše srdce i vôľu donáša do súzvuku s Bohom Učiteľ nebeský, v našom srdci a vôľi utvorí obraz Boží! Vždycky a vo všetkom sa riadiť dľa Boha, vždycky plniť vôľu Bžiu, — to znamená Boha milovať. Toto je plnosť zákona.

Pomocou posväcujúcej milosti Pán povznesie človeka nad prírodu, ba istým spôsobom ho účastným učiní prírody Božej. Zlatá refaz lásky nás najvnútornejšie sjednotí s Bohom. Plnosť milosti, čím dokonalejšie vyplnenie vôle Božej, snesie mnoho stupňov. Náš živý obraz: Krista celkom síce nikdy nedosiahneme; ale v mnohom ho viac-menej priblížime. Týmto sa teda kresťanovi nekonečné miesto pokroku otvára.

Náš vek trpí na duchovnú slepotu. On nevie poklady dľa ich hodnoty oceniť. Ktorýkoľvek nepatrný dedinský kostol je takou školou duševného vzdelania, že ktorúkoľvek hlavnú školu starej doby prevýši; tam sa z kazateľnice také učenie ozýva, ktoré Plátu aj Cicera obdivom naplnia. V svedelnicí sa koná také duševné vzdelanie, ktoré nemá páru. Voči týmto sa ztratí „každé voľné učenie“, zatemní každý etický pochop.

Goethe nebol síce pobožným človekom, ale vo veci vzdelania bol odborníkom, pretože si privlastnil všetku možnú svet-skú vzdelanosť. A tento mimoriadne vzdelaný Goethe uznáva, že: „Nech na koľkokoľvek pokročí vzdelanosť ducha, nech sa učia koľkokoľvek a nech sa stanú hlbokými učenci prírodovedy, nech sa naľko chce vynesie rozum; nad *kresťanskú* mravnú vzdelanosť, ako je ona v evanjeliach složená, sa nepovzniesie.

Ideálny duch
kresťanstva je
prajný vede aj
umeniu

Podstata Kristovej mravouky je: svrchovanosť duše nad telom, nad hmotou. Kresťanstvo duševne slobodných a pomocou viery ďaleko hľadiacich ľudí vychováva. Tento smer je nadmieru prajný každému duševnému pokroku. Len otázkou času bolo, aby sa moc duše na celý svet rozšírila; a toto je veda. Preto napísal De Maistre: Náboženstvo je matkou vedy. Európa len tak vedela získať vladárske žezlo vedy, že sa stala kresťanskou. Preto sa vyšvihla na tak, vysoký stupeň vzdelania a poznania, pretože začala s teológiou. Univerzity všetky na počiatku boli teologické ústavy. A pretože každú vedu zaštepili do tohto Božieho kmene, preto z jeho záživnej šťavy stala sa veda nevýslovne úrodnou.“

Napodobňovanie Krista je veda vied. A tento ideálny smer nutne viedol k rozkvetu umenia: Kvetúci náboženský život chodil vždy s rozkvetom vedy a umenia. Dupfovaná „Summa“ sv. Tomáša, Divína Comoedia, Danteho, kolinský dóm, všetko toto je dielom jedného hlboko nábožného stoeťia. Ktoré stoeťie že to bolo, ktoré by bolo väčšie veci nad toto dielo stvorilo? ...

Dľa Goetheho: „Každá doba, v ktorej panuje viera, je skve-

lá, srdceunášajúca a úrodná tak pre vrstovníkov, ako aj pre potomkov. Kdežto každá doba, v ktorej panuje nevera, keby sa na hodinu-dve aj skvelou ukazovala, zahynie pre potomstvo, pretože s neúrodnými vecmi sa nikto trápiť nechce!“

A jako v dnešnej dobe missionár je človekom vzdelanosti, pokroku a ľudskosti v Azii, Amerike i Afrike, medzi divými národami, on je ten, ktorý počnúc od počiatkovej školy až po univerzitu, každú školu postavil; tak to bolo aj v minulosti u národov Európy, tak to bolo aj v našej vlasti. Missionári učili Slováka čítať, písať, zem obrábať a ovocinárstvu i staviteľstvu. A zase Cirkev to bola, ktorá počnúc od dedinskej školy až po univerzitu všetky vystavila. Do reformácie šesťdesiat univerzít založila v Európe, a niektorá univerzita mala viac ako 30.000 poslucháčov.

Cez mnohé stolytia mimo služobníkov Cirkve sotva kto sa zaoberal s vedou. A obmedzenosť alebo zloba, alebo obidvoje dohromady hovoria do sveta, že Cirkev je nepriateľom vedy a pokroku!

V novej dobe sa vzdelaný svet vo veľkej čiastke v duchu odtrhol od Krista. Mnohý ako nevďačné dieťa sa proti svojej matke: proti Cirkvi obrátil. Toto ale len na svoju škodu a záhubu činia; pretože odtrhnutie sa od Krista značí pokrok do záhuby...

Sok Darwinov, Angličan Wallace, je snáď spoľahlivým svedkom. Ale tento prírodoučenec tento drakonský výrok vyčíta na hlavu od Krista odpadnutej spoločnosti: „Nedostatočná mravnosť je veľkou škvrnou modernej civilizácie a najväčšou prekážkou pravého pokroku. Naša moc nad prírodou viedla k rýchlemu rozmnoženiu pokolenia ľudského a k veľkému nakoopeniu bohatstva; ale toto šlo s toľkou chudobou a tak mnohými zločinmi, ono prialo vývinu tak mnohej ohavnej smyselnosti a vývinu prhlých náruživostí, že sa musíme tázať: či sa stav duševného a mravného života nášho ľudu pomerne nezhoršil, a či sú škody nie väčšie ako výhody? Voči fyzickým vedám, a skrze ich užívanie na praktickom poli dosiahnutým podivným výhodám naša spoločenská a mravná organizácia ostala v barbarskom stave. (Malaysche Architel II. 4. 26.)

Wallace
o modernom
pokroku.

Vidiac Pius X. odvrátenie sa od Krista, riekol, že jeho programom je: Instaurare omnia in Christo! — všetko obnoviť v Kristu!“ Toto je program pravého pokroku.

Aj racionalista Chamberlain toto volal nedávno do sveta: „Narodenie Krista je najväčnejší deň dejín sveta. Jestliže svet nepozre na obeť Golgaty a rýchle sa neobnoví v duši, bude nasledovať bankrot vedy a spoločnosti.“ (Die Grundlagen des 19. Jahrh. Mayerbergova reč 1904.)

Kristova pravda a milosť je jediný nástroj k vyslobodeniu do záchuby padajúcich ľudí a národov. Toto vidíme najlepšie z tých divotvorných premien, ktoré viera Kristova pri jeho vstupe do sveta doniesla.

9. Príchod kresťanstva do sveta.

Rýchle
rozšírenie mo-
hamedanizmu a
protestantizmu.

1. Mohamedanizmus i protestantizmus sa tiež rýchlo rozšíril. Toto je historická udalosť. Lenže i tu i tam prirodzené príčiny účinkovali. Náboženstvo Mohameda je náboženstvom tela, ktorého silným spojencom je smyselnosť. Zbraňou tohoto náboženstva nebolo presvedčenie, ale meč — ono sa potiaľ rozšírilo, pokiaľ siahla meč Mohamedánov. Kdekoľvek bol nejaký kresťanský život, tam on nevedel opanovať nikoho.

Protestantizmus zase: a) nevystupoval ako nové náboženstvo, ale ako reforma, b) on sa rozširoval nie medzi pohanmi, ale medzi kresťanskými národami, pretože c) so zásadou slobodného skúmania nadŕžal pýche ľudskej, d) so svojou zásadou „solafides“ s odhodením sebazaprenia a dobrých skutkov (pôst, spoveď, coelibát) sa zaliečal ľudským náruživosťami; e) so zásadou cuius regio, eius religio — vyhlásil panovnícky absolutizmus, a túto neobmedzenú panovnícku moc učinil svojim missiônárom; a čo je najhlavnejšie f) odobratie cirkevného majetku podnecovala horlivosť panovníkov. Dľa Buchmanna, koppenhágskeho luteránskeho pastora: „Luther dal panovníkom bohaté kláštory a opátstva, kňazom ženy, obyčajným ľuďom bezúdnú slobodu; a toto veľmi potislo jeho vec. (Wetzel: Das Vaterh. 76.)

Menovite rozšírenie protestantizmu má ráz búrania. Váľal ale je sto ráz ľahšie, ako budovať. Ten krásny chrám, ktorý vystavila usilovná práca za desiatky rokov, možno za niekoľko dní rozbúrať. Aj pád vo viere môže byť prácou jednej slabej hodiny: obrátenie ale je ovocím dlhej a trápnej práce. Protestantizmus ešte ani jeden pohanský národ nepozdvihol z jeho nízkosti na výšku civilizácie.

Kristova viera sa takto nešírila po svete. Vstúpenie kresťanstva na zem a jeho rozšírenie išlo s takými bojami, že jeho rýchle rozšírenie musíme za pravý zázrak pokladať. Tieto boje mali mnoho silných vnútorných i zovnútorých príčin.

Vnútorne ťaž-
kosti rozšírenia
viery Kristovej.

2. Vnútorne ťažkosti proti rozšíreniu viery Kristovej spočívala jej viera a mravouka. Príroda tajomství viery (Trojice, vtelenie, vykúpenie, Oltárna sviatosť) vyžadovala od rozumu obetu. Boh, ktorý leží v chlieve a zomiera na dreve kríža, je „pohoršením židom, potupou ale pohanom“. (1. Kor. 4, 23.) Jej mravouka zase žiadala veľké nároky od vôle. Spolu s Aristotelesom

hovorí celý starý vek.“ „Otrok je duševný nástroj“, kresťanstvo zase hovorí: „Otrok ti je bratom“. Láska k nepriateľom, premoženie lakomstva, ale menovite požiadavka čistého života nárokovala, aby sa človek z celej svojej bytnosti vyzliekol, celú svoju minulosť zaprel a aby celkom nový, s prísnyim sebazaprením spojený život začal. Toto všetko dovršovala povinnosť, vyznania viery až po samé mučedníctvo, a mnoho ráz verejné vyznanie hriechov. A odplata za všetky tieto veci? Odplata len v budúcom neviditeľnom svete.

Moderný vzdelaný človek dostal kresťanskú výchovu, vyrástol v kresťanskom ovzduší. A trebárs sa riadne nevie celkom oslobodiť od kresťanských právd, — predsa jaký rozdiel je medzi jeho životom a medzi učením Kristovej mravo- a vierouky, — odvráti sa od náboženstva a jak ťažké je jeho opravdivé obrátenie! A duša rimanského a gréckeho národa ešte ďalej stojí od viery Kristovej, ako duša moderného človeka. Dľa rimanských a gréckych spisovateľov je kresťanstvo „immodica superstitia — nemalá povera“; stultitia, amentia, dementia, furiosa opinio = hlúposť, bláznivosť, šialenosť, bláznivá myšlienka; — barbaron dogma — barbarský článok viery. Tacitus kresťanské náboženstvo medzi tie veci pripočíta, ktoré sú atrocía, et pudenda — surové a hanobné.“

Dnes aj sláva služby Božej príťažlivo účinkuje na tých, ktorí sú mimo. Z počiatku aj toto chýbalo. Pre prenasledovania v skrytosti, a dľa možnosti najjednoduchšie oslavovali sv. tajomstvá.

3. Na rozširovanie Kristovho náboženstva apoštoli boli tí ^{Apošto'ovia, po ľudsky hovoriac} najneschopnejší dľa ľudského rátania. Veď oni boli opovrhnutí ^{boli nesúci na rozšírenie viery.} rybári, z otrhaného a biedneho židovského národa (teterima gens u Tacita), ktorých sami židia vyobcovali zo svojho shromaždenia, ktorí boli v očiach rímanov a grékov predmety opovrzenia. K tomu ešte im schádzalo i klassické vzdelanie. Takýchto hlásateľov mohol len ten poslať do sveta, ktorý riekol o sebe: „Nebojte sa, ja som premohol svet!“ (Ján, 16, 39.) Vskutku nebeský obraz sú tí 12 rybári, ktorí idú do sveta s tým poslaním, že ho oni pre svojho Majstra získajú! ...

4. Od vonkajška sa tiež celá hromada ťažkostí valila na vieru Kristovu. Najnebezpečnejším nepriateľom kresťanstva bolo neukrotiteľnou *nenávisťou* naplnené židovstvo.

Židovstvo už vtedy bolo rozprchnuté po celom svete. Keď si niekde na svete židia nevedeli pomôcť s kresťanmi, vtedy pohuckali na nich pohanov. Najúčinnivejšia ich zbraň bola *pomlva*. „Skutky Apoštolské“ nám skvelé príklady židovskej nenávisťi a zlosti ukazujú. Sv. Justin hodil do očí židovskému Trypanovi: „Z Jeruzalema do celého sveta ste poslali povereníkov,

Zovňajš
nepriatelia.
Židia.

ktorí by hlásali, že je kresťanstvo sektou nevery, ktorí dôverníci všetko to hlásali o nás, čo hlásajú tí, ktorí nás nepoznajú.“ — Tertulián synagogu nazýva rovno „teplou hradou našej zlej povesti“. (Seminárium infamiae nostrae).

Mnoho zlého zapríčinili aj tí, ktorých môžeme nazývať *domácimi nepriateľmi* kresťanstva, ktorí pochádzali z lona kresťanstva. Toto boli dľa svojho rozumu pokračujúci kacíri, proti ktorým už apoštoli museli ťažký boj viesť (Simon Magus, Marcion, Cerinthus, zo židov kresťania), a ktorí v dobách poapoštolských stále znepokojovali kresťanov. Kacíri menovite preto boli nebezpeční, pretože oni proti cirkevnej vrchnosti búrili, čistotu náuky Kristovej znebezpečovali, a s ich nenávisným krikom už vtedy v takom svetle stavali Cirkev, ako by ona reformu viery potrebovala. (Nie síce podobnou nenávisťou, ale svojou bezmiernou samodôverou, aj dnes mnoho škody zapríčiňujú takzvaní „reformieri“, ktorí miesto toho, aby seba a svojich bližných zreformovali, so svojím krikom taký náter dávajú, akoby Cirkev Kristova reformy potrebovala.)

Cisár.

5. Najsilnejším zovňajším nepriateľom bol všemohúci rímsky cisár, ktorý v povedomí svojej moci vyniesol smrteľný oršiel „non licet vos esse — nesmiete byť“ — a celú moc nesmiernej rímskej ríše vzal do boja proti kresťanstvu.

Cisár videl v kresťanoch svojich *osobných* nepriateľov, pretože mu odpierali úctu Božiu. Silného spojenia proti kresťanom mal cisár aj vo *vlasteneckom presvedčení*; pretože vodčie kruhy ríše si mysleli, že po srútení sa štátneho náboženstva, srúti sa aj sama ríša. Kresťanov ničiacu horlivosť rozduchovali v cisárovi tí, ktorí mali výhody zo štátneho pohanského náboženstva.

Riadne hovoria, že štátna a kultúrna jednota ríše rímskej priala **rozšíreniu** kresťanstva. Toto je pravda. Ale aj to stojí, že táto jednota aj prenasledovaniu kresťanstva obľahčovala.

Prenasledovanie od počiatku.

6. Ako to predpovedal Pán, krvavé prenasledovanie jeho veriacich sa začalo hneď na prvé Turíce, hneď po narodení Cirkve v Jeruzaleme, Palestíne a pokračovalo sa v rímskej ríši tak, že Cirkev vo svojom 30. veku, za času Néra, už mala nesmierne množstvo mučedelníkov (Tacitus — ingens multitudo.)

Kto sa stal kresťanom, ten sa znepriatelil riadne so svojou rodinou, ztratil spoločenské výhody a bol vydaný všemožným ukrutnostiam vrchnosti. Ba môžeme smeľe tvrdiť, že krst dával vstupenku na mučenícku smrť. Behom troch stovieť dľa výpočtu spisovateľov *jedenásť millionov* kresťanov z rozličného rodu a stavu podstúpilo mučenícku smrť za svoju vieru.

Kresťanstvo sa predsa rýchle rozšírilo.

7. Navzdor tisíc násobným zovňajším aj vnútorným prekážkam sa kresťanov tak rýchle rozšírilo, že už sv. Pavel hovorí o náboženstve kresťanskom ako o takom, ktoré sa „po celom sve-

te hlása“. (Rím. 18.) Pod Nerom „nesmierne množstvo“ kresťanov vytrpelo mučenícku smrť. Za času Trajána dľa udania Plinius Bythinia už bola kresťanská. V III. storočí už takto hovorí pohanským rímanom Tertullián: „Včerajší sme a naplňujeme vám všetko, — mestá, ostrovy, osady, mocnosti, ba aj samé tábory, cisársky palác, senát, fórum, — len práve vaše kostoly vám necháme“. A na počiatku IV. storočia, navzdor stáleho ničenia kresťanov, sv. kríž sa už tam víťazne skveje na cisárskom paláci.

8. Ozaj čo bolo príčinou tejto samojedinej svetovej udalosti? O Mommsenovi hovoria, že preto nenapísal IV. sväzok svojích rimanských dejín, pretože rýchle rozšírenie a víťazstvo kresťanstva si nevedel prirodzenými príčinami vysvetliť. Kto je nie v svojej predpojatosti otrokom nejakej evolučnej teórie, ten musí uznať, že tu stojí pred záhadou, ktorá sa nedá riadnou cestou vysvetliť. Ako sa zjavenie prvého života na zemi a zjavenie ducha v človekovi len zamiešaním Božím dá vysvetliť, podobne aj neslýchané rozšírenie a víťazstvo kresťanstva sa len tak dá rozumieť, že sa do života pokolenia ľudského sám Boh zamiešal.

a) Veľké ideály Kristove o nekonečnej cene duše, o dôstojnosti a slobode človeka, — ako aj tajomstvá viery Kristovej, — so znamením *nebeského pôvodu* prišli na svet. b) Zázraky Kristove, menovite jeho slávne zmŕtvychvstanie a zázračné skutky apoštolov o tom presvedčily svet, že vo viere Kristovej *Božie sily* účinkujú, prečo aj *rozumnou* vecou je, pokoriť sa Kristovi. c) Milosti náboženstva Kristovho dajú sily, obráteným na obranu duše.

Menovite energia, sila schádzala až dosiaľ na uskutočnenie šľachetných a krásnych návok. Tohoto hojne udelilo náboženstvo Kristovo. Čistý život kresťanov, braterská láska, predtým neslýchaná láska proti nepriateľom, podivné hrdinstvo v mučeníctve, toto boli zázraky milosti Božej, ktoré so silou fyzických zázrakov účinkovali na pohanov. Stane-li si jeden alebo druhý človek do služby šľachetných myšlienok, a dá-li svoje presvedčenie a život, toto nás natoľko prekvapuje, ako zástupy kresťanov, ktoré sú za Krista všetkého schopné, títo vystupujú pred mysliacim ako Božie potomstvo.

Kto je len koľko-toľko zbehlý v histórii duší, vie, že obrátenie *jedného hriešnika* je väčší zázrak, ako vzkriesenie mŕtveho (sv. Augustín) a že obrátenie bez milosti Božej je nemožným. Obrátenie *sveta* zo zkaženosti pohanstva je najväčší mravný zázrak dejín sveta, ktorý makave dokazuje božskú moc viery Kristovej.

Nadprirodzené
zbrane.

Najväčší
zázrak.

10. Dokončenie a všeobecnosť zjavenia Kristovho.

1. Starý zákon je zjavenie, ktoré má pädagogický postup. A počnúc od Mojžiša až po posledného proroka celý starý zákon ukazuje do budúcnosti na veľkého proroka, na Messiáša, v ktorom požehnané budú všetky pokolenia zeme.

V novom zákone nenájdeme takúto ukážku do budúcnosti.

Naopak Pán Ježiš zreteľne ukázal, že povinnosťou jeho je vyplnenie zákona totižto jeho zdokonálenie a úplné dokončenie. (Mat. 5, 17.)

Preto napomenul sv. Pavel prvých kresťanov, že keby aj anjel prišiel z neba, aby mu neverili, jestliže by iné hlásal, ako čo on hlásal z poverenia Pánovho“. (Gal. 1, 8.)

So smrťou posledného apoštola sv. Jána je zjavenie nového zákona zakončené. Boh prirodzene má právo aj napozatým niektoré vyvolené osoby zázračným spôsobom osvietiť. S takýmto súkromným zjavením ale sa obsah božieho zjavenia viac obohatiť nemôže (sv. Gertrúda, Terezia bl. Alcoque Margita). Ale aj z takýchto súkromných zjavení môžeme brať úžitok natoľko, že z nich lepšie porozumieme jednotlivé body zjavenia Božieho. Ale dogmou, článkom viery sa súkromné zjavenie nikdy stať nemôže.

Kresťanstvo je
darom Božím
pre ľudstvo.

2. Zjavenie Božie nového zákona je dar Boží požehnanej ruky Kristovej pre pokolenie ľudské, prečo aj ono platí pre každého človeka. Preto riekol Pán: „Učte všetky národy!“ „Hlásajte evanjelium všetkému stvoreniu!“ (Marek. 16, 15., Mat. 28, 19.)

Trebárs sa človek na mnoho druhov a národov rozdeľuje a rozličné národy sa v mnohom delia jeden od druhého, — prirodzenosť ľudská je predsa len jedna a tá istá v synoch všetkých druhov a národov.

Pravda, aj milosť Kristova platí pre všetky duše, tak ako povetrie je oživujúcim elementom každých pľúc a lúče slnečné sú pre každé oko.

Za starodávna dobrí priatelia si jednu tabuľku tesserá rozlomili a po tomto sa poznávali neskoršie. Podobne Kristovo náboženstvo a duša spolu patria; pretože je duša stvorením Božím: náboženstvo Kristovo je ale pravdou a milosťou Kristovou.

Pravdu nemôže obmedziť ani miesto, ani čas. Preto „národné náboženstvo“ je nonsens, hlúposťou a nemožnosťou tak, ako o „národnom“ povetří, o „národnej“ vode, alebo o „národnom“ jedenkrát hovoriť je bláznivosťou. „Národné“ náboženstvo je dieťaťom predpojatostí; a natoľko je ono „národným“, natoľko je falošným. Ale ako spoločná veda, spoločné povetrie, spoločné slnko, spoločná prirodzenosť ľudská je nie na prekážke národ-

nému vývinu; tak aj Kristovo všeobecné náboženstvo nepreká-
ža vývin národného rázu. Ba naopak: náboženstvo Kristovo
povznáša, zošľachťuje prirodzenosť ľudskú a národné vlastno-
sti povznesenej a zošľachtenej duše národnej zdokonaľuje.

3. Nepriatelia náboženstva, zlomyseľní alebo povrchné my-
sliaci ľudia náboženstvo do protivy stavajú s *vlastenectvom*
preto, že je Kristovo náboženstvo všeobecné. „Najprv som Če-
chom a potom katolíkom“, hovoria mnohí. Skutočnosťou je, že
výchova činí človeka Čechom, Slovákom, ktorý sa v prvom ra-
de *človekom* narodil. Bez vlasteneckej výchovy nič neplatí pô-
vod zo slovenskej krvi. Ba z detí slovenského pôvodu možno
vychovať Nemcov, Francúzov, Angličanov i Maďarov. A zase:
z nemeckých, francúzskych, maďarských detí vlasteneckí rodi-
čia a učitelia najlepších slovenských vlastencov vychovať môžu.
Podobne aj *katolíkom* činí výchova toho, ktorý sa človekom na-
rodil.

Náboženstvo a
vlastenectvo

Ponevác sjednocovanie ľudí v národy a štáty je zákonom pri-
rodzenosti ľudskej, a nasledovne vôľa Božia a národný charak-
ter sa veľmi pekne smestí so všeobecnou prirodzenosťou ľud-
skou a so všeobecným náboženstvom. Ba všeobecná viera Kri-
stova je teplou hradou pravého vlastenectva. Mravouka Kristo-
va usťahuje totižto *stupne* v láske k bližnému: našu rodinu mu-
síme lepšie milovať ako cudzincov, a našu národnú rodinu, kto-
rá je spoločného pôvodu a spoločnej minulosti, máme lepšie mi-
lovať, ako cudzie národy.

Mravouka Kristova vyžaduje poslušnosť a poddanosť nie-
len voči hlave rodiny, ale aj voči štátnej hlave a jeho predstave-
ným. V očiach veriaceho vlastenectvo je nielen prirodzenou ná-
chylnosťou, ale aj jednou z najhlavnejších mravných povinností
a zapretie tejto hraničí so zapretím viery. Nevlastenec môže byť
všetkým, len opravdivým veriacim Kristovým byť nemôže; *po-
nevác nemá sriadenej* lásky a nepoddáva sa predstavenstvu ná-
rodnej rodiny, ku ktorej rodine patrí z vôle Božej.

Vlastenectvo je taký kvet, ktorý do minulosti a historie ná-
roda púšťa svoje korene a odtiaľ sa živí. A jestli kto, tak na tra-
dícii žijúca Cirkev má smysel pre historickú minulosť a pre spá-
jajúce podanie. A preto je Cirkev schopnejšia ako ktokoľvek iný
k výchove vlasteneckého potomstva.

Konečne: keď je reč o veľkých obetiach a hrdinských či-
noch, k tomuto jedine náboženstvo dá sily človekovi: len boha-
bojný sa nestane zradcom, keď mu zrada kynie výhodami, alebo
keď mu hrozí veľkými trestami. Poukazuje to na zlobu alebo
hlúposť alebo na oboje, keď niekto do protivy stavia veci, ktoré
sa pekne smestia spolu, ba ktoré sa navzájom podmieňujú.

V kresťanstve
je len osobný
pokrok.

Ponevác nám zjavenie Kristove žiadnej nádeje nedáva k tomu, že by ho Boh v budúcnosti chcel ešte rozšíriť, ponevác je onô aj tak najdokonalejšie: preto u náboženstva Kristovho nemôže byť reči o pokroku a zdokonalení. Človek tak nemôže zdokonaľiť náboženstvo Božie, ako nemôže stvoriť. Tu sa o pokroku natoľko dá hovoriť, že v poznaní náboženstva Kristovho a v jeho uskutočnení môžeme pokračovať, a sa zveľaďovať. Ako príroda je ešte nie ani najmenej preskúmaná: tak niet človeka, ktorý by mohol povedať, že náboženstvo Kristovo úplne preskúmal; a tým menej sa nájde človek, ktorý by zúrodňujúcu a zošľachťujúcu silu náboženstva Kristovho v jeho celistvosti bol vyčerpáť a na seba vzťahoval. Preto pre *osobný* pokrok je tu veľmi široké pole pre každého veriaceho. Niet takého svätého, ktorý by nemohol byť ešte svätejším. (Panna Maria je jediná z ľudí, ktorá bola „milosti plná“, totižto ona mala toľko milosti, koľko len mohla niesť prirodzenosť ľudská.)

III. ČIASTKA.

O KRISTOVEJ, ČILI O KATOLÍCKEJ CIRKVI.

I. ODDIEL.

ZÁKLAD CIRKVE, JEJ PODSTATA.

1. Vykúpenie a Cirkev.

1. Druhá osoba Božstva sa stala človekom, a za 33 rokov svojím príkladom, za 3 roky ale slovom vyučovala. Konečne na ^{Vykúpenie, cieľ} potupnom dreve, na kríži zakončil svoje Božské nádenníctvo. ^{pozemského} Prečo sa stal človekom? Prečo zomrel na dreve kríža? Preto, ^{života Pána.} aby napravil to, čo hriech pokazil, aby človečenstvo soddvihnul z bahna hriechu, aby ho nazpät postavil do stavu milosti, a aby mu možným učinil večné blahoslavenstvo. Dľa reči Kristovej: „Syn človeka prišiel spasiť a hľadať to, čo bolo ztratené!“ (Mat. 18, 11.)

2. Tí, ktorí sa s vierou obrátili k Pánu Ježišovi a pokánie ^{Osobne málo} držali, zachránili svoju dušu. Lenže počet týchto nebol veľký. ^{ľudí vyslobodil.} Veď Pán v celkosti len tri roky pracoval verejne, a miesto jeho účinkovania bola len malá Palestína. Keď sa navrátil k svojmu otcovi nebeskému, dohromady len stodvaďsiati sa pridali k nemu. Trebárs okrem týchto mal aj iných veriacich, ktorí ho milovali a za svojho Vykupiteľa vyznávali, predsa počet jeho veriacich bol nepomerne malý voči veľkej hromade ľudstva. Či teda vykúpenie bolo takto dôstojné Boha, ktorého ovocie v najlepšom páde by bolo bývalo obrátenie a spasenie niekoľko tisíc ľudí? Či takto našiel Pán to, čo bolo ztratené?

Zdravý rozum chcejúc-nechcejúc musí uznať: že keby sa práca P. Ježiša s jeho odchodom do neba bola skončila, vtedy by celé jeho podujatie nebolo bývalo Boha dôstojné.

Pán je Vykupiteľom celého človečenstva.

3. Vec sa ale nemá tak: s nanebevstúpením Pána sa neskončilo jeho dielo! Triatridsaťročný pozemský život Pána a jeho smrť je len počiatkom, základom. Pozemský život Pána a jeho smrť bol jarom a sejbou spásy, ale miesto vývinu semena je celý *okrslek zemský* a čas vývinu semena je čas *pozemského života* celého pokolenia ľudského. Pán Ježiš je vykupiteľom všetkých národov a všetkých časov. Toto je podujatie Boha dôstojné.

Ustavične pracuje v Cirkvi svojej.

4. Pán Ježiš aj po svojom nanebevstúpení pracuje cestou svojej Cirkve. V cirkvi složil *svoje učenie* a prostriedky svojej milosti, cestou Cirkve príde *učenie a milosť* Kristova ku všetkým národom a dobám. Cirkev je orgánom, nástrojom vykupiteľskej činnosti Pána. Len cestou Cirkve sa stal Pán Ježiš opravdivým Vykupiteľom a Spasiteľom človečenstva. Cirkev je teda nie náhodnou prílohou vykupiteľskej práce Pánovej, ale nutným následkom vykúpenia potrebným prostriedkom Kristovho učenia a milosti.

Pán Ježiš vlastne nezaložil kresťanstvo. Toto slovo: *kresťanstvo* je výplodom nášho umu ako sú aj tieto slová: drvo, zviera, človek. Je strom jablňový, hruškový, svrčinový atď., ale stromu v skutočnosti niet, pretože je toto „*pochop*“. Je pes, mačka, lev, ale zvieraťa v skutočnosti niet. Podobne sú ľudia slovenskí, francúzski, nemeckí, ale „človek“ je abstraktný *pochop*. Pán Ježiš založil Cirkev. Táto *Cirkev je kresťanstvo*; ona je živé a skutočné, a nielen v *pochopu* kresťanstvo.

Cirkev je matkou kresťanov.

5. Bez Cirkve niet kresťanstva: ako ani bez rodičov niet dietok.

V rozhovore nočnom s Nikodemom povedal Pán: „Iste, iste pravím ti: kto sa nenarodí oznove z vody a z Ducha sv., nevojde do kráľovstva nebeského!“ (Ján 3, 5.) Jako telesný život dáva Boh človekovi cestou rodičov, podobne aj nadprirodzený duševný život dáva cestou svojej Cirkve pri krste, a keď niekto ťažkým hriechom vyhasil v sebe tento nadprirodzený život, zase len cestou svojej Cirkve mu ho navráti vo Sviatosť pokánia. Pokrm nadprirodzeného života sv. telo Pána dostáva veriaci tiež od Cirkve. Zjavné je, že bez Cirkve niet znovunarodenia, ale ani výchovy kresťanského života. Dľa sv. Pavla: „musíme vyzliecť starého hriešneho človeka a musíme sa obliecť do Krista, ktorý je vzorom každého kresťana. Nesmieme dotiaľ odpočívať „donec formetur Christus in nobis“, — dokiaľ sa v nás nevytvorí Kristus“ (Gal, 4, 19.), dokiaľ nebudeme môcť povedať so sv. Pavlom: „Vive ego, jam non ego, vivit vero in me Christus — Žijem ja, nie už ja, ale žije vo mne Kristus“. (Gal. 2, 20.) K takémuto umeniu: K vytváraniu Krista je dobrý učiteľ potrebný. A tento učiteľ je Cirkev Kristova. Jako sú rodičia Bohom

daní vychovávateľa dieťaťa, tak aj Cirkev je Bohom daným vychovávateľom ľudstva!

Krásne meno majú Maďari pre Cirkev, anyaszentegyház = svätá, spoločná, domáca matka. Alebo spoločný svätý dom matky. Tedy o dome je tu reč, ktorý je samojediný, opravdivý, rodičovský dom, pretože je Cirkev matkou duše našej, ktorá nie len rodí, ale kŕmi a vychováva dušu našu, takže Cirkev sa stáva domom, shromaždením svätých: slovom Cirkev je dom duše našej.

Cieľom vykúpenia je: znovuzrodenie duševné, vnútorné posvätenie. Tento istý cieľ má aj Cirkev. Tak teda povolaním Cirkve je: uskutočnenie vykúpenia v dušiach tým, že aj im privlastňuje zásluhy Kristove.

Cirkev
uskutočňuje
vykúpenie.

2. Založenie cirkve.

1. Príprava:

Jedného dňa dovedie Ondrej svojho brata: Šimona k Ježišovi. „Pozrúc naň Ježiš riekol: „Ty si Šimon, syn Jonášov; ty sa budeš menovať Keľas, čo znamená Peter.“ (Ján, 1., 42.) Na východe premena mena vždycky znamenalo vážnu vec. Aj Peter to tušil, že u neho tiež nomen — omen. Neskoršie sa dozvedel o veľkom význame mena svojho.

Povolanie
apoštolov
a učedníkov.

Inokedy riekol Ježiš (Filipovi): „Nasleduj ma!“ (Ján, 1, 43.) Takýmto spôsobom aj viacerých povolal Pán k sebe. Z jakej príčiny to učinil? „Poďte za mnou (riekol Petrovi a Ondrejovi) a učiním vás rybármi ľudí.“ (Mat. 4, 19.) Konečne vyvolil Pán dvanástich z tých, ktorí sa pridali k nemu. A nekonečne veľký význam činu tohoto nám dáva tým na vedomie, že sa najprv celú noc modlil: „Stalo sa v tých dňoch, vyšiel sa modliť, a celú noc strávil v modlitbe. A keď sa rozvidnilo, povolal učeníkov svojich, vyvolil si z nich dvanástich, (ktorých apoštolmi nazval)“ (Luk. 6, 12—13). „Po týchto vyvolil si Pán ešte aj iných sedemdesiatichdvoch a poslal ich po dvoch pred sebou do každého mesta a obce, kde mal on prísť.“ (Luk. 10, 1.) Načo ich poslal? Úlohou ich bolo ten radosný chýr zvestovať: „Priblížilo sa k vám kráľovstvo Božie!“ (Luk. 10, 9.)

Prv než sa pustí človek do stavby, pripraví si k stavbe potrebné veci. Podobne učinil aj Pán: dvanásť apoštolov a sedemdesiatdva učeníkov, všetko sú základné kamene do stavby Cirkvi Kristovej: „Nie vy ste mňa vyvolili, ale ja som vás vyvolil, a ja som vás poslal, aby ste išli a ovocie donášali.“ (Ján 15, 16.) Jeho Cirkev nebude dielom ľudským, ale jeho vlastným Božím založením.

Hlavnou starostou Pánovou bolo potom vyučenie a vzdelanie „dvanástich“. Idú s ním všade, slyšia každé jeho učenie, vidia jeho každý skutok. Ešte ich okrem toho učí, vychováva a brúsi: „Vám je dané vedieť tajomstvá kráľovstva Božieho“. (Mat. 13, 11.) Ku krásnej budove sa potrebujú krásne tesané kamene. Toto je príprava k založeniu Cirkve! Z týchto sa obrisy Cirkve ešte len tušíť dajú, — účel ich ale sa už dobre dá vybrať: „učiním vás rybármi ľudí.“

Pozrime teraz ako stavia nebeský staviteľ!

2. Slávne založenie základného kameňa.

Ako to sám Pán povedal, že múdry človek nestavia na piesku, ale na silnom základe: Pán Ježiš na vyvolený kameň vystavil Cirkev svoju. Keď totižto na otázku Pánovu: „Vy ale za koho ma držíte?“ oduševnene odpovedal Šimon: „Ty si Kristus, syn Boha živého!“ — odpovedajúc riekol mu Ježiš:

Základ Peter.

„Blahoslavený si, Šimon, syn Jonášov, lebo nie telo a krv zjavilo to tebe, ale otec môj, ktorý je v nebesiach. A ja pravím tebe, že ty si Peter (skala) a na tejto skale vystavím Cirkev moju a brány pekelné ju nepremôžu. A tebe dám kľúče od kráľovstva nebeského. A čokoľvek zaviazáš na zemi, zaviazané bude aj na nebi; a čokoľvek rozviažeš na zemi, rozviazané bude aj na nebi.“ (Mat. 16, 15—19.)

Hľa toto je slávnostné položenie základného kameňa Cirkve! Z týchto slov Pánových Peter i jeho spoluapoštovia porozumeli význam mena „Peter“, totižto „skaly“. Peter je základným kameňom Cirkvi Kristovej, ktorý sám nebeský staviteľ zapustil do zeme. Tento kamenný základ dáva toľkú silu Cirkvi, že ani najväčšia nepriateľská moc: ani peklo ju nepremôže. „Brány pekla, dľa veľkého Pázmána, všetky moci, ktoré len môžu výstíť cez bránu pekla. Pomyslime si len na tento východný výraz: vysoká alebo skvelá porta! (Rady vojenské sa vydržiavali v bránach).“

Peter ale je nielen základom, on je aj stredobodom, najvyššia auktorita v Cirkvi, zástupca najvyššej moci. Jemu dáva totižto Pán kľúče od svojho pozemského kráľovstva. „Kráľovstvom nebies“ preto nazýva Pán Cirkev svoju, pretože jej konečným cieľom je, aby sa stala kráľovstvom nebeským. Majiteľ kľúčov rozkazuje v dome. Oddanie mesta a kľúčov hradu znamená poddanie sa! Že ale Peter s kľúčami dostal *najvyššiu moc* v Cirkvi, to sám Pán zjavne oznámil, keď povedal, že nariadenia Petrove, ktoré učiní na zemi, odobrí v nebi.“

Zúmyselné
figle.

Tak teda dľa Pázmána odchýlenie sa od pravdy musíme „bludným túlaním sa“ nazývať to, že sa Luther, keď ho s vyš uvedenými slovami sv. Matúša do úzkeho vohnali, tým vyrúbal, že pri týchto svojich slovách: „na túto skalu vystavím Cirkev

nielen od spodku, ale aj od vrchu sdrúzuje 12 stĺpov, aby sa ani na pravo, ani na ľavo nepovalily, ale aby isto stály.

Jakú moc a poverenie dostane 12 apoštolov? Práve v deň svojho nanebevstúpenia takto hovorí k nim Pán:

Úrad učiteľský.

a) „Daná mi je všetka moc na nebi i na zemi. Idúc teda učte všetky národy, pokrstiac ich v mene Otca i Syna i Ducha svätého; učiac ich zachovávať všetko to, čo som vám prikázal!“ (Mat. 28, 18, 19.)

Týmito slovami sveril Pán na apoštolov povinnosť vystavenia svojej Cirkve: Učte národy! Predostrite im všetko to, čo ste počuli odo mňa. A ktorí prijmu moje nauky a moje príkazy, totiž ktorí veria, tých pokrstíte a vsaďte do budovy mojej Cirkve! Ale pozorujte! Údom mojej Cirkve je len ten, ktorý prijme *všetko*, čo som vám prikázal. Nemôže teda údom Cirkve byť ten, ktorý sa nepokrstí (Žid, pohan), ktorý neprijme všetko od Krista (kacíř), ktorý sa odtrhne od základu (bludár, schizmatik).

Zvlášťne je na tomto mieste zjavenie toho, že Pán z plnosti moci svojej nariaďuje: „všetka moc mi je daná na nebi i na zemi!“ Vie Pán, že moci zemské budú prekážať apoštolov v ich staviteľskej práci: preto sa odvoláva na svoju Božskú moc, voči ktorej sa ztratí každá zemská moc, či sa menuje cisárom, kráľom alebo štátom.

Moc
omšu slúžiť.

b) Pri poslednej večeri, keď Pán prvú sv. Omšu slúžil, povedal apoštolom: „Toto činite na moju pamiatku.“ (Luk. 22, 19.)

Túto tajnostnú obeť, ktorú som ja teraz mojimi vlastnými rukami preukázal, obetujte aj vy na nekrvavé obnovenie mojej krvavej obety kríža. Takto žive zotrvá pamiatka moja medzi mojimi vernými.

Moc hriechy
odpúšťať.

c) Štvrtého dňa po poslednej večery, teda v deň vzkriesenia, dáva Pán najzvlášťnejšie ovocie svojej vykupiteľskej práce apoštolom: moc hriechy odpúšťať. „Prijmite Ducha svätého! Komu odpustíte hriechy, odpúšťajú sa im; komu zadržíte, zadržané sú!“ (Ján 20, 22, 23.) Toto je neslýchaná moc slúženia sv. Omše a odpustenia hriechov (kňazská moc), ktorá pristupuje k moci krstenia. Táto zvlášťna Božia moc v rukách ľudských by bola úplne nesrozumiteľnou bez zvlášťneho Božieho nariadenia, ktoré by k nej oprávňovalo (kňazský úrad).

Moc spravovať.

d) Konečne aj tú moc dal Pán apoštolom: Iste pravím vám, čokoľvek zaviažete na zemi, zaviazané bude i na nebi; a čokoľvek rozviažete na zemi, bude rozviazané i na nebi. (Mat. 18, 18.)

Apoštolovia rozväzujú a zaväzujú svojimi nariadeniami v mene Pánovom. Takéto účinky sú: Prijatie do Cirkve, vytvorenie z Cirkve, odpustenie hriechov i pokút, alebo ich zadržanie,

vypustenie zákazov, oslobodenie od zákonov (dispenzácie od pôstov, zakázaných kníh, prekážok manželských).

Apoštolí tedy pod náčelníctvom Petra, ktorý zvláštne ešte pred nimi, dostal kľúče, sú tiež správcovia.

Okrem apoštolov si vyvolil Pán ešte 72 učeníkov, ktorých s tým poveril, aby hlásali, že sa priblížilo kráľovstvo Božie. Od Pána dostali aj moc zázraky činiť. (Luk. 10, 1—16.) Toto sú presbyteri, ktorí pod menom „starší“ prichádzajú v Písme sv. „Apoštolovia a starci“. (Sk. ap. 15, 4.) Nikde nečítame, žeby starci boli dostali učiteľskú, kňazskú a kráľovskú moc od Pána. Zo „Skutkov Apoštolských“ ale je zjavné, že „starci“ mali cirkevný úrad. „Starci“ boli kňazi, najviac z nich boli aj biskupi; ale oni neboli *samostatnými stĺpmi*, ale *pomocníci* apoštolov. Pomocník to končí, čo mu majster a splnomocniteľ sverí. Kňaz má Kristovu moc, ale ju nemá samostatne, ale z *poverenia* jeho *biskupa a pod jeho dozorom*. Podstata kňazskej moci je: moc sv. Omšu slúžiť a hriechy odpúšťať, ktorú kňaz pri svojom posvätení dostane od svojho biskupa. K moci odpúšťať hriechy sa potrebuje ešte aj poslanie (jurisdictia, ktorá sa riadne na celé biskupstvo rezprestiera. (Aj sudca, trebárs aj má sudcovskú zkúšku, len vtedy zastupuje úrad sudcovský, keď ho vymenujú.) K vyučovaniu môže aj svetský veriaci dostať moc od biskupa.

Časom apoštolí aj pomocníkov nižších rádiv vysvätili. A od ľudu vyznačených „diakonoch“ čítame, že apoštolí modliaci sa „položili na nich ruky svoje“. (Sk. ap. 66.) Kňazstvo, posvätenie kňazstva je vlastne len *jedno*, má ale viac stupňov; plnosť *kňazstva* má biskup, ktorý je nástupcom apoštolov a môže nielen veriacich krstiť atď., ale môže aj *kňazov vysvätiť*. *Plnosť kráľovskej a učiteľskej moci má len pápež*.

4. Dokončenie.

Bol už základ, sú už stĺpy Cirkve, úradníci aj pomocníci. Ale za to ešte vždy nebola úplná Cirkev. Bolo telo, ale chýbala z nej životná zásada, duša. O tejto povedal Pán Ježiš: „Ja budem prosiť Otca, a iného Utešiteľa vám dá, aby na večnosť ostal s vami, Duchu pravdy, — tento vás naučí všetkému, a pripomne vám všetko, čo som vám riekol.“ (Ján, 14, 16, 17, 26.) Dľa toho sám Duch svätý bude oživujúcou silou, dušou Cirkvi. Ale aj o sebe to sľúbil Pán Ježiš: Hľa, ja som s vami po všetky dni, až do skončenia sveta!“ (Mat. 28, 20.) Jakože bude účinkovať Pán v Cirkvi svojej? Skrže *Ducha svätého*.

Desiateho dňa po nanebevstúpení Pána prišiel prisľúbený *Obnova cirkve*. Duch svätý uprostred veľkého huku v podobe ohnivých jazykov a „naplnení sú všetci Duchom svätým“ (Sk. ap. 24.). Takto sa narodila večne žijúca Cirkev. „Stvoril Boh človeka z hliny zeme, a vdýchnul do tvári jeho dych života a tak sa stal človek živou

bytnosťou“. Toto čítame o stvorení prvého človeka. (1. Mojž. 27.) Z ľudí, ako z hliny zeme stvoril Boh aj Cirkev, a v deň Turíc vdýchnul do jej tvári dych života: poslal do Cirkve obživujúceho Ducha.

Sám Pán Ježiš pripodobnil Cirkev svoju k semenu horčičnému, ktoré trebárs je maličké, v lete narastie tak veľké, ako strom. Peter a jeho spoluapoštovia a 72 učeníkov; — toto je veru nie dosť na začiatok k svetovej Cirkvi, to opravdu len horčičné semeno. Ale akonáhle na Turíce sostúpil na Cirkev obživujúci Duch, hneď začne rásť horčičné semeno! A jako náramne začalo rásť! Na Petrovu turíču reč, tí, ktorí ju prijali, boli pokrstení. „A pripojilo sa k ním toho dňa asi tritisíc duší.“ (Sk. ap. 2, 41.) Jak významný je to výraz: „pridalo sa k ním“, 3000 sa pridalo ku stodvadsiatim. Tedy tých 120 duší tvorilo už celú vývinu schopnú Cirkev.

Co stvorilo
Cirkev?

Dokončme! Čo stvorilo Cirkev? Náhoda? Náhoda nestvorí ničoho. Vôľa ľudí stvorila Cirkev? Ani reči. Vôľa Petrova a jeho spoluapoštolov len natoľko spolupôsobila, že privolili pozvaníu a nariadeníu Pána. Snáď Písmo sv. stvorilo Cirkev? Evanjelium je „magna charta“, čili základný list Cirkve alebo lepšie rečeno: hodnoverná zápisnica o založení Cirkve, — ale ani Písmo sväté nedalo života Cirkvi. Veď Cirkev bola prvej ako Písmo sv. nového zákona! Príčinou *Cirkve bola vôľa* božská Pánova; tá istá vôľa, ktorá na počiatku stvorenia riekla. „Fiat lux = Nech bude svetlo!“ Pán Ježiš neprišiel preto na zem, aby niekoľko sto alebo tisíc ľudí obrátil: on potreboval celý svet! A k obráteníu a spaseníu sveta založil svoju Cirkev. Toto bolo úlohou životnou Syna človeka. To je skutočne Boha dôstojná práca.

Boh nielen stvoril svet, on aj spôsob bytia určil svetu: aj Pán Ježiš nielen že dal bytnosť svojmu náboženstvu, ale aj spôsob jeho jestvovania určil; druhým slovom: Kristovo náboženstvo ani chvíle netrvalo bez Cirkve; *náboženstvo* Kristovo je jeho Cirkev. Krásne to popisuje A. M. Weis (Luther Psychologie 108.): „Vskutku Kristus nikde nezaložil kresťanstva, nikde nezaložil „zvláštného náboženstva“, — on len Cirkev založil. Kresťanstvo Kristovo *jestvuje len vo forme* Cirkve. Cirkev sa nevyvinula z kresťanstva nejakým postupným odštiepením: Cirkev do kresťanstva nevštepilo ľudské smýšľanie alebo sila, tým menej prišla ona ako podpora ku náboženstvu, ako to nedávno vysvetľovali, že akoby nejakú padajúcu budovu bolo treba piliermi podoprieť! Nie sám Kristus založil Cirkev, svoju *jednu a jedinu* katolícku Cirkev, — a v podobe tejto Cirkve zanechal nám on kresťanstvo.“

Jestlíže sme s pozornosťou sledovali účinky a nariadenia

Kristove, ktorými Cirkev založil, nepotrebujeme nič iného, ako prísnu logiku, žeby sme z týchto ustanovizní vyniesli ústavu Cirkve, jej známky, cieľ, slovom o Cirkvi znejúcu nauku katolícku. Len kde-tu sa nám bude potrebné na slová Kristove, apoštolov a ich nástupcov odvolávať, aby sme nariadenia Pánove do pravého svetla postavili.

9 Ústava Cirkve.

Cirkev je, ako sme to videli, dielo Pána Ježiša: ona je preto, lebo on chcel, aby bola, — tak je *ako* on *chcel*, aby bola. Ustanovizne Kristove vo veciach cirkevných tvoria organizmus, ústavu Cirkve.

1. Pri každom zariadení smerodajným je cieľ: cieľ predpíše spôsob zariadenia. Celá príroda hľása túto pravdu. A táto istá pravda sa uplatňuje aj v nadprirodzenom poriadku.

Cieľom Cirkve je spasenie ľudstva skrze učenie a prostriedky milosti Kristove, slovom: *uskutočnenie* vykúpenia. Prirodzeným následkom toho je, že Pán nezaložil Cirkev len pre jedno pokolenie, ale na celý čas pokolenia ľudského, totižto Cirkev, aby dosiahla svojho cieľa, dotiaľ musí trvať, dokiaľ budú na zemi ľudia, ktorí potrebujú spasenie.

Cirkev bude
stát večne pre
svoj cieľ.

Logika a ustanovenia Kristove sa celkom kryjú. Keď Pán ustanovil v Petrovi *vrchnosť* Cirkve, riekol, že ju brány pekelné nepremôžu. Nepremožiteľnosť ale predpokladá stálosť, lebo keby brány pekelné mohli Cirkev zničiť, týmto by ju konečne premohly. — Ešte jasnejšie hovoril Pán, keď ustanovil *úrad* ostatných apoštolov: „Hľa, ja som s vami každý deň až do skončenia sveta, a Duch svätý tiež ostane s vami na večnosť.“

Peter a jeho spoluapoštolovia nedostali poverenie len pre ich osobu, oni dostali *úrad*, ktorý má *večne* trvať v Cirkvi.

Apoštolovia
dostali úrad.

Pán to dobre vedel, že Peter a jeho spoluapoštolovia sú smrteľní ľudia. Petrovi ešte aj spôsob smrti predpovedal. Aj to vedel, že so samými apoštolmi neostane do skončenia sveta. Keď teda predsa tvrdí, že ostane s nimi až do „skončenia sveta“, toto on nerozumel na ich osoby, lež na ich *úrad*, ktorý oni večne nosiť budú. Úrad, ako vieme, nikdy nezomre.

2. Moc Petrova.

a) Uskutočnenie vykúpenia, spása ľudstva vyžaduje večné trvanie Cirkve, a síce nie v srúcaninách, ale jej sotrvanie v jej celkosti. Cirkev, aby svojho cieľa došla, musí večne tak ostať, ako ju Kristus založil. Cieľ Cirkve je: vnútorné posväcovanie ľudí, a z tohoto vyplývajúca večná spása.

Spoločnosť
nemôže byť
bez hlavy.

Tam, kde sa mnohí usilujú za jedným cieľom, spoločný cieľ, spoločná cesta, spoločné prostriedky zrodia spoločnosť.

Každá spoločnosť ale vyžaduje spoločnú hlavu, ktorá na základe svojej vážnosti dáva smer a udržuje členov spoločnosti. A skutočne, každá ľudská spoločnosť má hlavu: v rodine otec, v obci rychtár, mešťanosta, v stolici župan, v krajine panovník je hlavou. Ešte aj kasína a čítacie kruhy si volia hlavy. Spoločnosť bez hlavy by tak vyzerala, ako aj človek bez hlavy. U človeka odňatie hlavy značí smrť. Smrť hlavy spoločností, jestliže niekto iný nenastúpi jej miesto, za sebou ťahne rozpadnutie spoločnosti.

Dokiaľ Pán Ježiš chodil po zemi, prirodzene on bol hlavou svojich veriacich. Keby po jeho nanebevstúpení bola Cirkev ostala bez hlavy, to by bolo značilo zahynutie a rozpadnutie jeho Cirkve, ak len nechcel Pán večnými zázrakmi násilne učiniť na slobodnej vôli ľudí.

Ústredná auktorita. Úrad Petrov je životnou zásadou.

Poneváč trvanie Cirkve vyžaduje ústrednú auktoritu, Pán túto auktoritu aj stvoril v Petrovi, keď mu riekol: „Pas baránky moje, pas ovce moje!“ (Ján, 21, 16, 17.)

Stádo môže mať mnoho pastierov, — ale mnoho pastierov nezabezpečuje, že stádo spolu ostane, ak nie je nad pastiermi hlavného pastiera. Bez hlavy sa môže stádo natoľko čiastok rozpadnúť, koľko má pastierov. Túto pravdu hlásal Pán Ježiš, keď verejne riekol, že úrad Petrov je zásadou sotrvania Cirkve: „Ty si Peter, a na tejto skale vystavím Cirkev moju a brány pekelné ju nepremôžu!“ Dľa slov Pánových úrad Petrov je zásadou víťazného trvania.

Jako vstúpil do života úrad Petrov.

b) Vidíme teraz pri svetle dejín: ako vstúpila do života ustanovizeň Pánova?

Peter v povedomí svojho hlavnopastierskeho úradu navrhuje, žeby miesto zradcu Judáša druhého apoštola vyvolili. (Sk. ap. 1, 15.) Na Turíce on drží prvú missionársku reč; on prijíma prvých obrátených židov do Cirkve. (Sk. ap. 2.) Tenže pokrstí rodinu *pohanského* Corneliusa, s čím rozhodnul veľmi vážnu zásadnú otázku. (Sk. ap. 10.) Peter predsedá a vedie slovo na apoštolskom shromaždení v Jeruzaleme. (Sk. ap. 15.) Ako hlavný pastier navštívi všetky *kresťanské* obce. (Sk. ap. 9, 32.) Slovom: Peter sa skutočne chová ako hlavný pastier. Ale aj apoštolovia uznali Petra za hlavu a pastiera nad sebou. Tri razy sa opakuje v Písme sv. menoslov apoštolov: Mat. 10, 2. — Mark. 3, 16. — Sk. ap. 1, 13., a meno Petrovo je vždy na predku, trebárs Ondrej bol starší ako Peter, a Pán ho pred Petrom pozval za apoštola. (Ján, 1, 40., 41.) Najzvláštnnejší je menoslov Matúšov, ktorý takto znie: „Mená dvanástich apoštolov sú tieto: Prvý Šimon, ktorý sa aj Petrom nazýva, — a Ondrej“ atď. o druhom, tretom už niet slova, z čoho nasleduje, že Matúš Petra pre jeho úrad položil na *prvé miesto*. Pavel, ktorý dostal

bezprostredne od Pána zjavenie a apoštolské pozvanie (Gal. 1, 18:) píše toto: „Potom o tri roky som šiel do Jeruzalema, aby som videl Petra a ostal som pri ňom za pätnásť dní.“ Pavel, „nádobu vyvolenú“ Pánova, pred započatím svojej apoštolskej práce učinil veľkú cestu, žeby sa Petrovi, ako hlave Cirkve, predstavil.

c) Peter svoj hlavnopastiersky stolec preložil z Jeruzalema do Antiochie a odtiaľto do Ríma. S kratším, dlhším pretrhnutím pracoval v Ríme 25 rokov, a pod Nerom (29. júna r. 66. alebo 67-om) zomrel tam mučeníckou smrťou: ukrižovali ho dolu hlavou.

Peter zomrel, ale jeho úrad nezomrel s ním. Tento úrad je *hlavnopastierskym* úradom stáda Kristovho. Po Petrovi jeden jeho učeník: Linus nasledoval na rímskom biskupskom stolci, ktorý nielen apoštolský úrad Petrov, jeho biskupský stolec, ale zdedil s tým spolu aj hlavnopastiersky úrad celého stáda Kristovho. Po Linusovi nasledoval Kletus a za týmto Klemens. Terajší 261. nástupca Petrov je Benedikt 15. *Jako* sa deje dedenie pápežstva? Pápeža už od mnoho stoviek kardináli volia. V prvých stoeitiach volili pápeža rimskí kňazi a veriaci, neskoršie ale len kňazi. Čo je účinok voľby? *Vyznačenie osoby*. O tomto Pán nič neustanovil, preto v tomto bode sám pápež porobil poriadky, a síce okolnostiam primerane viacnásobne ustanovil. — Akonáhle vyvolia pápeža a tento voľbu prijme, týmto sa tento stane majiteľom hlavnopastierskeho a hlavnoučiteľského úradu. *Hlavnopastiersky úrad nedostane od kardinálov*, ale bezprostredne od *samého Krista Pána*. A okamžite môže prevziať hlavnoučiteľskú a hlavnopastiersku moc, aj v tom páde, keby ešte nebol biskupom. Hlavnokňazskú moc (svätích kňazov a biskupov) dostane len po svojom vysvätení za biskupa, ak by pri voľbe nebol býval biskupom.

d) Jako pochopovali nástupcovia Petrovi svoj úrad? Pavel založil v Korinte cirkevnú obec. Na konci prvého stoeletia boly veľké roztržky v cirkevnej obci. Trebárs ešte vtedy žil sv. Ján apoštol a býval neďaleko v Efezy, — korintskí sa predsa do Rímu, k tretiemu nástupcovi Petrovmu, ku pápežovi Klemensovi obrátili. A Klemens prísny list (potentissimas litteras) poslal korintským, v ktorom medziiným toto píše: „Veľký hriech by bol, keby sme úradu pozbavili takých kňazov, ktorí vzorne plnia svoj úrad.“ Klemens si teda privlastňoval *právomoc* v cudzej, nie v rímskej, ale v korintskej cirkevnej obci, a to ešte za živa posledného apoštola, z čoho vidno, že si Klemens bol povedomý toho, že je on *hlavným* pastierom celého stáda Kristovho.

Viktor bol od r. 189—198-ho rímskym biskupom. Za jeho času boly ostré srážky v azijských cirkvách ohľadom času za-

Úrad Petrov je
stály v jeho
nástupcoch.

Jako smýšľali
nástupci Petrovi
o svojom úrade.

Sv. Viktor.

svätenia veľkej noci. A Viktor celú azijskú provinciu s vyobcovaním postrašil, keby sa zdráhali naraz s rímskou Cirkvou veľkú noc sláviť. Na toto ešte aj Harnack hovorí: „Jakoby bol mohol Viktor od samostatných obcí takúto vec žiadať, keby ho, rímskeho biskupa, za strážcu cirkevnej jednoty neboli prijali.“ (Dogmen — Gesch. I. 448.)

Začo držali iní
rímskeho
biskupa?

Za čo držali iní rímskeho biskupa? Ignác, učeník Jána, rímskú Cirkev nazýva *hlavou* „spolku lásky“. Dľa Ireneusa patrí rímskej Cirkvi „*potior principatus* = hlavná právomocnosť“. Tertullián už bol kacír, a predsa napísal: „Čujem, že padlo rozhodnutie, a síce *konečné* rozhodnutie; vypovedal hlavný biskup, *biskup* všetkých biskupov: Ja udeľujem rozhrešenie kajúcníkom.“

Všetko sa dialo
dľa vôle
Pánovej.

Ustanovenie Pána Ježiša v záležitosti hlavnopastierskeho úradu v jeho Cirkvi, dľa svedectva dejín, presne vstúpilo do života a nástupca Petrov je aj dnes tým, čím mal byť dľa ustanovenia Pánovho.

Spôsob
užívania
moci riadenia.

e) O spôsobe užívania riaditeľskej moci Pán ničoho nenariadil. Toto je tiež znakom jeho božskej múdrosti. Meniace sa pomery vyžadujú *rozličné* ustanovizne. Pán Ježiš ustálil len *zásadu*: „Peter, a jeho nástupcovia sú hlavnými pastiermi stáda môjho.“ Spôsob riaditeľskej moci sveril na múdrosť rodičov úradu. A z nariadení pápežov, ktoré stvorily istý stály stav, sa zrodilo *cirkevné právo*. Toto stvorili na základe Kristových zásad pápežovia. Základné zásady cirkevného práva sú nepremenniteľné dogmy; nariadenia na základe týchto zásad vybudované sú prípadne premenlivé nariadenia. V tomto poslednom bode môžeme hovoriť o vývine práva. Na misijnárskych osadách, tak ako aj na počiatku Cirkve ustanovizne cirkevného práva len veľmi pomaly a po čiastkach vstupujú do života. Tu ale niet reči o dogmách. Dogma, ako náuka Kristova, je večne nepremenniteľná. Na rozličné pomery rozličným spôsobom treba dogmu upotrebíť.

Či bol Peter
v Ríme.

f) Takzvaní reformátori popierali hlavnú moc rímskeho pápeža. A čím ospravedlnil protestantizmus toto svoje popieranie? Tým, čím sa zvykla nevera brániť: *vedou*; toto je najmilšia hračka schovávania. Neverci zvykli hovoriť v mene prírodovedy, protestanti zase v mene *dejepisnej* vedy. Gregorovius cele chladnokrevne napísal: „Dejepis nevie ničoho o tom, žeby Peter dakedy v Ríme bol býval.“ (Dejiny Rímu v stredoveku I. 172.)

Keby Peter nikdy nebol býval v Ríme, vtedy prirodzene nástupcom Petrovým by nemohol byť rímsky pápež. Ale čože hovorí o tomto dejepis? Keď aj odhliadneme od ústneho podania, dľa ktorého Peter v Ríme zomrel, a tam má aj svoj hrob; — predsa máme také a toľké dejepisné dôkazy v tejto veci, žeby

sa s tými akákoľvek dejepisná udalosť nepopierateľne dokázat mohla. Rímsky Klemens, tretí nástupca Petrov, vo výšuve-
nom liste Petra spomína medzi tými, ktorí „nedávno“ mučení-
cku smrť podstúpili v Ríme. Klemens už len mohol mať istú
zprávu o smrti svojho majstra! Ignác, apoštolský otec (okolo
108.) toto píše k Rimanom: „Ja vám nemôžem tak rozkazať, ako
Peter a Pavel“. Znalec východu i západu, Ireneus to hovorí, že
rímsku Cirkev založili slávni apoštolovia Peter a Pavel.“ Ter-
tullian zase takto píše: „Máš Rím, kde zomrel Peter Pánovi po-
dobnou smrťou.“ A navzdor takýmto prvotriednym dôkazom
predsa si dovoľila popierať protestantská historická veda!

Konečne i protestant Harnack, ktorý je tiež nosičom kriti-
cizmu, a z racionalistickej predpojatosti aj samého Pána Ježiša
vykritizoval z evanjelií, ktorý ale staré dejiny cirkve zá-
kladne pozná, — nútený je takto písať: „Že Peter zomrel v Rí-
me mučeníckou smrťou, to predtým z protestantskej predpoja-
tosti, neskôr z kritickej zúmyselnosti popierali. Ale blud v obi-
dvoch pádoch napomohol správne poznanie *historickej* pravdy;
veda učinila tedy svoju službu. Že popieranie bolo *bludom*, to je
nad slnko jasnejšie pred každým skúmačom, ktorý nezaviera
oči *pred pravdou*. Celý kritický apparát, s ktorým Baer napá-
dal podanie, sa môže dnes za bezcenný pokladať.“ (Chronologie
des altchrist. Literatur, I. 244.)

Toto je len jeden hriech na rováši tej istej „vedy“, a koľko
takýchto hriechov obťažuje predpojatú protestantskú vedu?
Luther, ako to neskoršie chýrny Denifle dokázal, popadelať rad
za radom učenie a ustavovízne Cirkve. A nosičia protestantskej
vedy bez všetkej kritiky uverili, že Cirkev učila Lutherove lže a
pomlvy, — a v týchto lžách vychovali a vychovávajú protest.
mládež.

3. Okrem Petra aj ostatní apoštolovia dostali úrad od Pá-
na, a síce: učiteľský, kňazský a riaditeľský úrad. (Viď predošlú
hlavu.) Úrad ostatných
apoštolov.

Jako pochopili apoštoli a ich nástupcovia tento úrad? Sv.
Pavel hovorí: „A keby sme vám my, alebo anjel z neba ohla-
šoval niečo iného, ako to, čo sme vám hlásali, — zakliaty buď!“
(Gal. 1, 8.) totižto: nech je vytvorený z Cirkve. Dľa sv. Pavla
boli apoštoli nielen učители, ale *neomylní* učители, ktorých uče-
nie bolo nezmeniteľné; pretože sa pavda premeniť nemôže.
Inokedy zase ten istý sv. Pavel píše: „Tak nás nech považuje
človek, ako slúžobníkov Kristových (úradníkov) a vysluhova-
teľov tajomství Božích!“ (I. Kor. 4, 1.)

Nástupcovia apoštolov sú biskupi, ktorí z nariadenia Kri-
stovho dedia *trojnásobný apoštolský* úrad.

Pavol píše Titusovi: „Z tej príčiny som ňa nechal v Krete,

Biskupi
nástupci
apoštolov.

aby si usporiadal, čo ešte ostalo, a ustanovil po mestách cirkevných slúžobníkov (biskupov a kňazov), ako som ti to naložil.“ (Tit. 1, 5.) U Klemensa čítame: „Apoštoli ustanovili *nástupcov*, a ustálili pre budúcnosť zákon dedičstva, žeby po ich smrti iní vyzkúsení mužovia prevzali ich cirkevný úrad.“ V svojom chýrnom liste ku Korintským píše zase toto: (I., 42.) „Krista Boh, apoštolov ale Kristus poslal; všetko toto sa stalo z múdreho nariadenia Božieho... Apoštolovia potom, keď po mestách a dedinách kázali, najprednejších z veriacich, ktorých v duchu vyzkúsili, za biskupov a diákonov učinili.“

Nástupcovia apoštolov ale nezdediti všetko po *apoštoloch*. Tak: nezdediti po nich osobnú *neomylnosť* (toto jedine *nástupca* Petrov zdedil ako uvidíme) nezdediti *moc* na celú Cirkev. Apoštolovia ako misiónári, trebárs im bol Peter aj hlavou, mohli dľa potreby kdekoľvek ustáľovať, a aj účinkovali. Nástupcovia apoštolov ale len na istú časťku Cirkve dostali *právomoc*. Predtým v Uhorsku, apoštolský kráľ, nie ako kráľ, ale ako hlavný patrón cirkve v Uhorsku vymenúval biskupov, a to na základe pápežských privilegií. Ale toto vymenovanie nikoho neučinilo biskupom. Toto vymenovanie len vyznačilo osobu na biskupstvo, a dalo mu právo úžitku na majetok s biskupským úradom spojený. Pápež môže odmrštíť predostretú mu osobu. Prijme-li a vymuneje-li pápež predostretú osobu, týmto vymenovaný dostane právomoc na svoju diecésu. a toto právo môže hneď aj použiť, trebárs by nebol biskupom vysväteným; lenže ne-vysvätený biskup nemôže kňazov vysväcať. Vysvätenie biskupa riadne traia biskupi končia, aby takto, nakoľko je to ľudsky možno, poistilo rovné spojenie s apoštolmi skrz vloženie rúk biskupov. Keby sa niekto bez pápežského vymenovania dal za biskupa vysvätiť, mal by síce stav biskupa, ale by nemal *právomocnosti*, nemal by zákonite poddaných veriacich. Biskup len tú časťku Cirkve spravuje, ktorú mu pápež pridelil.

Kňazi zase, ako pomocníci biskupovi, tú časťku biskupstva spravujú, do ktorej ich biskup pošle. Kňaz biskupským vysvätením obdrží *stav* kňazský; ale svoju kňazskú moc len dľa nariadenia svojho biskupa môže užívať. Jahňovia (diaconi) za dnešných čias hneď ako dosiahli zákonitý vek (24. rok s pápežskou dispenciaciou v 22 a $\frac{1}{2}$) sa za kňazov vysviacajú.

Pán Ježiš prirovnal cirkev svoju k semenu horčičnému, ktoré semeno vyrastie v stroh, a dá bydllo vtákom nebeským. — Najvyššia pápežská auktorita to činí možným, že semeno horčičné vyrastie v *strom*, a nie v horu. V zmätenú horu by bola vyrástla cirkev, keby boli biskupi neodvislí bývali od pápeža.

V prvých stoliatiach mali biskupi aj takú moc, ktorú dnes len pápež užíva (na pr. vyhlásenie za svätého). Ale jednu vec

vedel vždy každý biskup, totižto: že keď sa odtrhne od pápeža, tým sa odtrhne od Cirkve.

4. Pápež, biskupi, kňazi — všetci títo sú nie pre seba samých, ale pre Cirkev, ktorej hlavnú čiastku veriaci tvoria. Cirkev Kristova je rodina Kristova, v ktorej pápež, biskupi a kňazi sú rodičia, — veriaci sú dieťkami. Jako dávajú rodičia dary, a dieťky prijímajú: tak aj klerus, kňazstvo dáva veriacim; — ale nie zo svojho, lež z Kristovho učenia, z milosti pokladnice jeho.

Predstavení
a veriaci.

Medzi rodičmi a dieťkami na základe prírody je nutný pomer. Jestliže sa dieťa vyťahne zpod vlivu rodičov, spustne a zahynie: práve takýto nutný pomer je aj medzi kňazstvom a veriacimi: kto sa emancipuje zpod kňazstva, duševne spustne, rúti sa do večného zahynutia. Sám pôvodca spásy, Ježiš Kristus, riekol zreteľne, že voči trojnásobnému úradu kňazskému majú **veriaci** trojnásobnú **povinnosť**.

Slovo Pánovo ku kňazstvu: a) „Hlásajte evanjelium každému stvoreniu!“ A hneď doloží: „Kto uverí a pokrstený bude, (skrže krst prijíma celú vieru) bude spasený; kto ale neverí, ten bude zatratený!“ (Mark. 16, 15, 16.) b) Povinnosť kňazstva dľa vôle Pánovej je sv. Omšu slúžiť, krstiť a svedčať, slovom sviatosti Pána vysluhovať; povinnosťou veriacich zase je sviatosti užívať, pri sv. Omši prítomným byť atď. c) Povinnosťou kňazstva je veriacich spravovať; povinnosťou veriacich je poslúchať; a ktorí neposlúchajú, počujú z úst samého Pána výrok: „Kto vás opovrhne, mnou opovrhne!“ (Luk, 10, 16.) „Kto neposlúcha Cirkev, nech ti bude ako pohan a publikán!“ (Mat. 18, 17.)

Toto rozdelenie
učinil sám
Kristus.

Tieto ustanovizne Pánove neznačia tyranskú moc kňazov, ale skorej to značia, že sú kňazi **slúžobníci veriacich**. Krásne vyjadril túto myšlienku veľký sv. Rehor, pápež, ktorý vtedy, keď ho huckali, aby prijal meno „všeobecného patriarchu“, tým odpovedal, že sa servus servorum Dei — sluhom služobníkov Božích pomenoval. A toto krásné a trefné meno aj dnes užíva pápež.

To je isté, že má kňazstvo z nariadenia Pána Ježiša charakter predstaveného; ale jeho povolanie má byť „prodesse magis, quam praeesse“. Radšej osožným byť veriacim, ako panovať nad nimi. Dobrý kňaz sa na to usiluje, aby dľa príkladu sv. Pavla „všetkým všetko bol, aby všetkých Kristovi získal. (I. Kor. 9, 22.) Jednou osudnou a charakteristickou nemocou dnešného veku je **opovrhnutie** auktority, akoby dľa slov Písma sv. vyznávali slová pokúšiteľa: Eritis sicut dii — budete bohom podobní“. (I. Mojž. 3, 5.) Jestliže sa dieťa od svojich rodičov emancipuje, ani len človekom nebude; kto sa zpod Cirkve emancipuje, nemôže byť veriacim Kristovým, nemôže večné blahoslavenstvo obsiahnuť. To je zákonom domácnosti Kristom usta-

noveným, že cestou Cirkve obsiahne vedu spásy, nadprirodzený život. Tento zákon žiaden človek nepremení, pretože ho ustálil Syn Boží.

Ústava Cirkve
je Božská, preto
sa nemôže
premeniť.

4. Spôsob jestvovania Cirkve je ústava cirkevná, ktorú dostala Cirkev spolu aj so svojou bytnosťou od Pána. Preto Božská ústava Cirkve je nepremenniteľná; pretože človek nemá moci Božie nariadenie premeniť.

Vo Francúzsku roku 1906. bola zdanlive len o malú vec reč: o tom totižto, že dľa občianskych zákonov ustavivšie sa *cirkevné* obce sa môžu vo svojich záležitostiach k *štátnemu senátu* odvolať. Ponevác je ale toto nič iného ako svetská moc nad Cirkvou, totižto oklamanie pápežskej a biskupskej moci, — pápež zakázal sriadenie takýchto cirkevných obcí, trebárs predvidel, že toto bude zdanlivou príčinou na orabovanie cirkve. Táto vernosť k zásadám, ktorá je hotová všetko ztratiť, ale od pravdy nikdy neodstúpi, — zaslúžila si uznanie hollandských, anglických a severo-amerických protestantov.

4. Psychologia Cirkve.

Dľa zovňajška sa Cirkev javí ako ríša; má hlavu, má ministerstvo, úradníkov i poddaných, ale nemá vojska, žandarmerie a polície; nemá žalárov a šibeníc. Preto právom mohol povedať zakladateľ a kráľ tejto ríše: „Kráľovstvo moje je nie z tohoto sveta.“ (Ján, 19, 36.)

Ešte jasnejšia nám bude táto vec, keď sa prizreme *vnútornému* zariadeniu kráľovstva Kristovho, keď trochu nazreme do *vnútorného života* Cirkve.

Cirkev pozostáva
z Božej a
ľudskej čiastky.

1. Človek pozostáva z tela i duše. Aj v Kristovej Cirkvi rozoznávame dve tvoriace čiastky: božskú a ľudskú čiastku. Ľudskú čiastku môžeme nazvať *telom* Cirkve; božskú ale *dušou* Cirkve.

Telesná, ľudská čiastka Cirkve sú: pápež, biskupi, kňazi a veriaci. „Jako v jednom tele máme mnoho údov, každý úd ale nemá jednu a tú istú prácu, tak mnohí sme jedno telo v Kristu!“ (Rim, 12, 56.) Duša cirkve, jej božský obživujúci element je: Kristus. Každá náboženská pravda je jeden lúč od Krista, od večnej pravdy; každý život milosti pochádza zo života Kristovho.

Či ale nepreháňal apoštol, keď pomenoval Cirkev telom Kristovým? Ani reči, žeby bol preháňal! Veď sám Pán naučil apoštolov svojich tejto pravde: „Šaule, Šaule, čo ma prenasleduješ.“ (Sk. ap. 9, 4.) Toto slovo upravil Kristus k apoštolovi národov, keď on *veriacich* Kristových prenasledoval. Aj vtedy sa

nazval Kristus oživujúcou dušou Cirkve, keď riekol: „Ja som vínný kmen, vy ale ste prútky; kto ostane vo mne a ja v ňom; ten donáša hojné ovocie; lebo bezo mňa nič nemôžete urobiť.“ (Nič takého, čoby zaslužiło život večný.) (Ján, 15, 5.)

2. Jako duša obživuje telo: tak obživuje Kristus svoju Cirkv. A toto nebeské obživovanie koná spolu s Otcom skrze Ducha svätého Pán Ježiš. Výživa Božia
je podobná
výžive duše.

Pán Ježiš je hlavou, kráľom a dušou Cirkve. On chráni skrze Ducha svätého učiteľský úrad Cirkve od bludov; on sám je ten, ktorý je jej sluhom pri Omši sv.; on na slovo kňazovo chlieb a víno mení na svoje telo a krv. Sám náš Pán Kristus účinkuje skrze Ducha svätého vo sviatostiach: pri krste sv. Božská moc Ducha svätého znova zrodí človeka; v pokání umenie Ducha svätého očistí a spravodlivou učiní dušu hriešnika atď. Každá milosť pomoci je darom z rúk Kristových, ktorú dáva Duch svätý duši. Slovom môžeme povedať: jako je telo bez duše mŕtva hmota; podobne sa nedá myslieť život Cirkve bez obživujúceho, osviežujúceho a posväcujúceho Ducha.

3. Kristus je kráľom duší.

Z ohľadu svrchovanosti Kristovej niet rozdielu medzi údami Cirkve. V prvom rade veriacimi Kristovými sú: pápež, biskupi a kňazi tak, ako aj ostatní veriaci; a úradníci Cirkvi Kristovej tou istou náukou a pomocou tej istej posväcujúcej milosti budú spasení, ako ostatní veriaci. Pápež sa tou istou spoveďou a lútosťou očistí od hriechov, ako aj posledný nádenník. Čo kňazi kážu, to neplatí len veriacim, ale aj samým kňazom. Niet zvláštnej viery pre kňazov a pre veriacich. Kristus
je kráľom duší.

Keď Pán to riekol: „Kráľovstvo Božie je vo vás!“ Pod kráľovstvom rozumel panovanie nad dušami. Ponevác ale toto duševné panovanie ide spolu znovuzrodením, povznešením a zosľachtením duše, preto porovnal Pán jeho duševné kráľovstvo ku kvasu, ktorý prejde a premení hromadu múky.

Kristus môže dvojakým právom sedieť na tróne duše: právom stvorenia i vykúpenia. Ale jeho kráľovské panovanie je nie tyrannia, ale „jemné jarmo“, ktoré je k dobru duší: práve tak ako spravovanie Božie všehomíru sveta je na osoh svetu. Kto poslúcha Krista, ten už aj teraz panuje a jednúc bude mať podiel v kráľovstve Kristovom.

Najmilšia reč moderného sveta je, „že sa kňazstvo sháňa po Kňazská moc.“ Skutkom je, že hlavnou povinnosťou kňaza každého stavu a druhu je podmaniť ľudí, ale nie sebe, lež Kristovi. Akonáhle sa kňaz nestarí o to, aby Kristus sedel na tróne duší, je neverným sluhom Pána svojho. Keď je ale slovo o slobode Cirkve, menovite o slobode vyučovania, mnohý veriaci hovorí: Toto je povinnosťou kňaza! Nech sa bránia ako vedia! Ale takáto reč

poukazuje na hroznú nevedomosť a nedbanlivosť. Sloboda Cirkve je totižto spoločným pokladom kňazov i veriacich. Keď kňaz nemôže slobodne pracovať; veriaci nemôže slobodne prísť k pokladom Kristovým a nemôže žiť dľa *svojho svedomia*. Keď sa jedná o slobode Cirkvi, každý veriaci, ktorý je milovníkom a človekom slobody najhlavnejšej, *slobody svedomia*, si má toto povedať: „Res tua agitur“ — jedná sa o moju vec, mojou svätou povinnosťou je pracovať na obranu môjho najväčšieho pokladu!

Kristus dosiahne svoj cieľ i pri chybách svojich kňazov.

4. Úradníci kráľovstva Kristovho: pápež, biskupi a kňazi sú ľudia, majúci slobodnú vôľu, ktorí na základe svojej slobodnej vôle môžu celkom tak hrešiť ako ostatní ľudia. Cirkev tvoriace umenie v tom vyniká najlepšie, že hriechy jeho sluhov nezničia jeho Božské dielo, ba ani len prekaziť nemôžu jeho Božské účinkovanie v Cirkvi.

Učenie Kristove je aj vtedy pravda a život, keď ho hriešne ústa hlásajú. Účinok sviatostí Kristových nezávisí od sviatosti alebo hriešnosti kňaza: sviatosti na základe ustanovenia Kristovho (ex opere operato, non operantis) účinkujú. Preto rozhrášenie hriešneho kňaza je celkom tak platné, ako svätého. Toto je k veľkej poteche Kristových verných, ale prirodzene neospravedľňuje hriechy kňazove. Ba naopak: hriech kňazov — následkom jeho postavenia — má o mnoho väčšiu zodpovednosť, pretože zapríčinené pohoršenie pre slabosť ľudskú veľmi prekáža panovaniu Kristovmu nad dušami, pretože mnohí nevedia odlúčiť od úradu osobu a pre hriešnosť osoby sa odvracajú od náboženstva. Aj na toto nám ukáže pravú cestu náš Učiteľ, ktorý takto napomínal židov, ako sa majú chrániť voči zlostmým farizeom a zákonníkovi: „Na stolicu Mojžišovu sa postavili farizei a zákonníci. Preto čokoľvek vám hovoria, to zadržte a čiňte; ale dľa ich skutkov nekonajte, pretože hovoria a nečinia!“ (Mat. 23, 2, 3.)

Lenže záhuba, ktorú zapríčini pohoršenie, je následkom hriechov nielen kňaza, ale aj *veriacich*.

Menovite ľahostajnosť náboženská vzdelaných kruhov záhubne účinkuje na ľud. „Od hlavy ryba smrdí.“ Toto platí nielen o kňazovi, ale aj o intelligentnom človekovi. — Ako ale zase nábožný život kňaza napomáha jeho zdarné účinkovanie, tak aj z viery a podľa jeho viery žijúci vzdelaný veriaci je živou apológiou, obranou náboženstva, ktorá je viac hodna, ako desať sväzková napísaná apologia. Keby každý kňaz i každý veriaci bol taký, aký má byť dľa vôle Kristovej, už by sa dávno klaňal Kristovi celý svet, alebo aspoň každý človek dobrej vôle by bol údom Cirkve. Jednou veľkou prekážkou obrátenia pohanských národov je hriešny život europejských kresťanských ľudí. — Nielen ústa naše nech hovoria: „Príď kráľovstvo tvoje!“ ale aj

robme, aby kráľovstvo Kristovo prišlo do srdca našich a aby sa rozšírilo medzi ľuďmi. Podporovanie kresťanského života a misie je čestnou povinnosťou každého katolíckeho človeka. Preto aj na čele tejto knihy stojí napísané: „Jedna veľká záležitosť je na svete: záležitosť rozširovania kráľovstva Božieho“.

5. V hospodárstve, ale aj pri iných podujatiach práca je prameňom požehnania.

Aj v hospodárstve kráľovstva Kristovho sa táto zásada uplatňuje: Čím väčšia je horlivosť tak kňazov, ako veriacich, tým hojnejšie prší na nich požehnanie a milosť Božia. Boh je nie nikdy na príčine.

Keby každý človek len desiatu čiastku tej starosti a usilovnosti obrátil na opateru duše, ktorú obracia na zapotrebenie peňazí, do jedného by sme došli spasenia a nenapĺňovalo by sa peklo.

Pracovať
za Boha.

5. Cirkev a štát.

1. Človek je spoločenský tvor. Človek len v spoločnosti sa stáva človekom, pretože len tam ukojí svoje nároky. Makavým dôkazom jeho spoločenskej prirodzenosti je jazyk, reč, ktorá by pre osobitne stojaceho človeka žiadneho významu nemala. Najmenšou spoločenskou jedinkou je: rodina, ktorá sa časom stane národnosťou, konečne ľudom a štátom. A tento postup je nie výtvorom nejakej spoločenskej obrazotvornosti (*contrat social* — Rousseau), toto je ustáľujúcim zákonom *prirodzenosti ľudskej*. Štát vtedy dozre, keď namiesto záujmov osobných a rodinných nosiča auktority (kráľa) stúpi všeobecné dobré, záujem celého ľudu. Ponevác ale človekova spoločenská prirodzenosť je od Boha, preto prirodzený následok spoločnosti štát je od Boha. Vôľa, nariadenie Božie je teda, aby ľudstvo žilo v štátoch.

2. Pán Ježiš kráľovstvo svoje, Cirkev, nadprirodzene postavil nad kráľovstvo Otca Stvoriteľa, totižto nad prírodu, ale bez toho, žeby prírodu a štáty bol zničil alebo narušil. Menovite, aby ho židia zle nerozumeli, zjavne povedal: „Dajte cisárovi, čo je cisárovo, a čo je Božie, Bohu!“ (Mat. 22, 21.)

Pán Ježiš
uznal štát.

Pán svoj príchod na zem neoznámil ani cisárovi Augustovi, ani kráľovi Herodesovi. Ako suverénny Boh posla svojho Jána len k svojmu vyvolenému národu posla, aby pripravil cestu pred ním. V svojom 30. veku bez hlavnokňazského a kráľovského *placetu* započal svoje účinkovanie, svoju Cirkev na základe svojej Božskej auktority a moci založil. Práve pri založení Cirkve svojej vypovedal to veľké slovo, ktoré si ľudské ústa nikdy nedovolili vypovedať: „Daná mi je všetka moc na nebi i na zemi. Idúc teda, učte všetky národy, pokrstiac ich v mene Otca, i Syna i Ducha svätého... a hľa, ja som s vami až do skončenia sveta.“ (Mat. 28, 18—20.)

Cirkev a štát
sú podstatne
rozdielne.

3. Štát je výnosom prírody, nasledovane nie bezprostredným, lež prostredným útvarom Božím. Jeho cieľom je: všeobecné dobré, oblaženie jeho údov v *tomto živote*. Prostriedky k dosiahnutiu jeho cieľov sú *prírodné*. Cirkev ale *priamo* vôľa Božia stvorila. Cieľom Cirkve je: vybudovanie kráľovstva Božieho v dušiach, dosiahnutie *večného blahoslavenstva*. Prostriedky jej sú: učenie Kristovo a prostriedky milosti. — Toto všetko je nadprirodzené.

Cirkev a štát teda v pôvode, cieľu a prostriedkoch sa podstatne delia jeden od druhého. Preto riekol Pán: „Kráľovstvo moje je nie z tohoto sveta!“ (Ján, 18, 36.) Alebo: štát je nie Cirkvou mojou, ale: kráľovstvo Božie.

Neprovia sa
jeden druhému,
ebo sú jeden
vedľa druhého
ustanovené.

4. Dve spoločnosti vtedy prídu do srážky jedna s druhou: a) keď majú jeden a ten istý cieľ, v ktorom páde záväzovanie a rozopry príslušnosti povstávajú medzi nimi. b) Keď nemajú jeden a ten istý, ale *protivný* účel, pretože v tomto páde je medzi nimi zásadný rozdiel. Medzi štátom a Cirkvou ale ani jednej z týchto možností nejst; pretože Cirkev a štát majú síce *rozličné*, ale nie *protivné* ciele: kráľovstvo milosti je vystavené na neporušenej prirodzenosti.

Krásne to vypovie hlavná auktorita Cirkvi: „Boh opateru ľudí dvom mociam sveril: Cirkvi a štátu. Jednu postavil nad božskými a druhú nad zemskými vecmi. Každá je svrchovaná vo svojom obore; každá má určité ustálené hranice, ktoré im povolanie a príroda určí. (Lev XIII. 1. nov. 1885. Encyklika o štátnych poriadkoch).

Dľa tohoto je aj Cirkev dokonála spoločnosť, ktorá neodvisle od štátu ide za svojím cieľom; aj štát je dokonála spoločnosť, ktorý neodvisle od cirkvi končí svoje záležitosti. Každá spoločnosť je suverénna v svojom obore.

Sú aj takzvané spoločné záležitosti, ku pr. záležitosť školská. Tu je najlepšie počínanie, keď v shode a vzájomnou dobrou vôľou, k opravdivému obecnému dobrému, spoluúčinkuje Cirkev i štát.

Ak prídu do rozporu Cirkev a štát, to nepochádza z prirodzenosti týchto dvoch *spoločností*, ale z ľudskej *krehkosti*, nakoľko jedna — a to riadne štát býva — prestupuje kruh svojej príslušnosti a vstupuje do zapovedaného.

Cirkev následkom veku a rozširovania je vyššia ako štát.

Trebárs Cirkev a štát v ohľade suverénnom sú si rovní, z ohľadu cieľu je Cirkev vyššieho charakteru, spoločnosť, pretože jej cieľ je o mnoho vyšší ako štátu, aj jej účinkovanie i prostriedky sú vznešenejšie.

Cirkev aj *vekom* a *veľkosťou* svojou prevyšuje štáty, pretože Cirkev tam stála pri kolíske europejských štátov.

Trebárs je Cirkev vyššia, predsa nemá práva miešať sa do štátnych záležitostí, — ale následkom prírody, z ohľadu smeru,

ktorý má Cirkev dávať životu pre večný cieľ, ona má predsa *smerujúci* účinok na štát. A Cirkev nikdy neprestáva prosiť, sú- riť, žeby sa zástupcovia najvyššej štátnej moci zdržovali takých nariadení, ktoré by znebezpečovali večný cieľ a ktoré nariadenia neposlúžia ani záujmom štátnym, totižto zemskému blahobytu.

Veľká žaloba.

6. Nepriatelia cirkvi najradšej jazdia na tom, že sa hlav- vy Cirkve, pápežovia sháňajú po zemskej moci. A túto svoju pomluvu stavajú na výpovede niektorých pápežov stredoveku. Na toto odpovedáme: Stredovek sa musí dľa pochopov stredo- veku posudzovať. Vtedajšia jednotná spoločnosť videla v pápe- žovi najvyššiu auktoritu kresťanskej spoločnosti a spoločného otca, ktorému pripisovala právo vo všetkých záležitostiach roz- hodovať. V stredoveku zastupovali pápeži tútorský úrad nad panovníkmi Európy a nad štátmi tej doby, ale každý nepred- pojatý človek musí uznať, že toto tútorovanie malo dobrý úči- nok na panovníkov a štáty, pretože ono prekážalo, žeby sa pa- novníci na spôsob východných mocnárov tyranmi nestali a tým chránili slobodu občanov. Dňa 16. nov. roku 1894 takto hovoril Hübler na bernskej univerzite: „Pápežstvo je jeden z najväčších zjavov, ktoré kedy vstúpili na svet. Bez pápežstva by sa bol stredovek stal korisťou *barbarstva*. Ešte i v dnešnom čase by sa v najväčšom nebezpečenstve nachádzala sloboda národov bez pápežstva. Toto je najlepšia protiváha proti všemohúcnosti štátnej.“ (Wetzel: Der röm. katolicismus, 25. str.)

Boly časy, v ktorých by boli pápeži uskutočnili svoje úmy- sle, keby sa boli po svetskej moci sháňali (XIII. st.). Teraz, keď pápež pozbavený svojej krajiny na spôsob vážna sedí vo Vati- káne, strašiť svet s túžbou po svetskej moci, je nič iného, ako detinský strašiak a umelé podnecovanie nepriateľského smýšľa- nia. Pápeži len v tom smysle túžia po svetskej moci, žeby Kris- tus vo všetkých dušiach panoval, a síce tak v súkromnom, ako aj vo verejnom živote.

7. Ponevác sú tie isté osoby veriacimi Cirkve a poddanými štátu, rozluka Cirkvi od štátu sa protiví prírode.

Rozluka Cirkve od štátu je ne- prirodzená.

„Salus reipublicae suprema lex — ponevác blaho štátu má byť najväčším zákonom: preto Cirkev a štát musia ruka v ruke pracovať, ponevác len takto môžu prospieť všeobecnému dobru. Cirkev koná neoceniteľné služby štátu, ponevác a) so svojou náukou o auktorite, dľa ktorej „nieto moci na svete len od Bo- ha“, s celou silou podporuje auktoritu štátu; b) so svojou mra- vo- a vieroukou je prvou vzdelávajúcou zásadou a občanov na nevidanú výšku duševnej vzdelanosti povznáša; a hlavne c) s vycvičením svedomia isté základy kladie štátom.

Štát ale sa tým zavražďuje Cirkvi, za tieto jej veľkolepé služby, a) keď sa zdržuje všetkého toho, čoby Cirkvi prekážalo v jej účinkovaní a čo sa protiví zákonom náboženstvu; b) keď svojimi ustanovizňami dľa možnosti podporuje Cirkev v dosiahnutí časného i večného cieľu človečenstva. A keď toto činí štát, menovite keď podporuje náboženskú výchovu, týmto len sám seba posilňuje.

Osvedčenie
sboru biskup-
ského.

„Katolícka Cirkev si nadobudla nesmrteľných zásluh pri založení a povznesení blahobytu štátov. Ona stvorila civilizáciu, vlejúc do duší národov svätú náuku a milosť Krista Pána. Ona vzala pod opateru pred tisíc rokami náš národ pri krste svätom a vychovávala ho materskou oddanosťou. Ona nadobudla štátnu auktoritu, poriadok a právo; ona učila panovníkov a národy povinnostiam a ich svedomitému plneniu; ona doniesla vedu, školu, umenie; pozdvihla chudobných, podporovala opustených, učinila rodinu svätyňou; navrátila dôstojnosť žene; ona poskytla všetko to, čo je potrebné k blahu a šťastiu národov natoľko, že mlúviac so sv. Augustínom, tak sa zdá, žeby ani vtedy nebola mohla viac urobiť za blaho národov, keby len k zabezpečeniu a povzneseniu časného blaha národov založená bola.“ (30. nov. 1893.)

Panovníci stredoveku uznali v cirkvi nekonečne mocnú pomocnicu štátov, preto ju aj hmotnými výhodami, zákonami podporovali a bránili. Moderní vodcovia štátu tým, že olupujú Cirkev a v jej práci oslabujú, dokazujú nie štátnu múdrosť, ale predpojatosť a zlomyseľnosť.

8. Keď sa štát postaví na základ beznáboženstva, týmto vstúpi na neistú pôdu *lži*, pretože národov beznáboženských nejest. Keď sa auktorita najvyššia štátu v štáte miešaného náboženstva za bezkonfesionálnu uznáva, aj vtedy na základe najväčšej slobody, na základe slobody svedomia, ktorá každému občanovi patrí, musí slobodu Cirkve poistiť, pretože katolícky občan len vtedy má *slobodu svedomia*, keď je jeho Cirkev slobodná v jej *účinkovaní*. V takomto páde žiada Cirkev odlúčenia Cirkve od štátu. V takomto páde sa Cirkev zriekne podpory zo strany štátu, ale sa nezriekne svojho božského práva slobodného účinkovania. (Sjednotené Štáty) „Slobodná Cirkev v slobodnom štáte“ je lžou v ústach nevery; lebo kde príde k moci táto zásada, ako na pr. vo Francúzsku, ide rovno na zničenie Cirkve.

Väčší úder nemôže prísť na jeden štát, ako keď štát príde do rúk nevercov, ktorí vženú štát najprv do nábožensko-mravnnej samovraždy a potom na základe logiky skutkov do úplnej záhuby. Chovanie sa francúzskej štátnej moci v posledných rokoch pred mysliacim sa tak zdá, akoby to bol samovražedný pokus jedného národa.

6. Samojednosť a viditeľnosť Cirkve.

Pán Ježiš, ako sme to v druhom odseku videli, vskutku založil Cirkev. Samá tá otázka: či Kristus vskutku len jednu Cirkev založil, sa zdá násilnou; a predsa musíme aj na túto odpovedať, pretože naši nepriatelia ešte aj túto nad slnko jasnejšiu udalosť chcú v pochybnosť vziať. A o tejto otázke je rozhodným slovo Krista, zakladateľa Cirkve. Čo teda povedal Pán Ježiš o svojej Cirkvi?

A) Kristova Cirkev je jedna.

Spasiteľ často hovoril o Cirkvi svojej, pretože — ľudsky hovoriac, — hlavnou úlohou života jeho bolo založenie Cirkve. A koľko ráz hovoril o svojej Cirkvi, vždycky len o *jednej* Cirkvi hovoril. Kristus vždy len o jednej Cirkvi hovoril.

Dľa mlavy Pána Cirkve je „kráľovstvo Božie“; „kráľovstvo nebeské“, „jeden ovčinec“, ktorý má jedného pastiera, alebo jednoducho jeho „Cirkev“: „na túto skalu vystavím Cirkev moju!“

2. Židia si mysleli, že Vykupiteľ jedine pre nich, totižto pre vyvolený národ prišiel na zem. Ale Pán Ježiš opravil toto ich mýlne pochopovanie osvedčiac, že aj *pohani* sú povolaní do „kráľovstva Božieho.“

Židia i pohania sú ale nie do dvoch, ale len do *jednej Cirkve* povolaní: „Mám ešte aj iné ovce, ktoré sú nie z tohoto ovčínca, (zo židov), aj tie musím priviesť, a budú slyšať hlas môj, a bude jeden ovčinec a jeden pastier!“ (Ján, 10, 16.) Celé pokolenie ľudské je povolané do jednej Cirkve.

Ani myslieť sa nedá, ako mohol dať Pán ešte jasnejšie poučenie o tom, že on vskutku len jednu a nie dve, tri, desať atď. Cirkvi založil.

3. Dľa vôle Pánovej musela Cirkev nielen pri založení, ale po všetky časy len *jednou* ostať, preto on aj položil v Petrovi zásadu jednoty do Cirkve. Zásada jednoty poukazuje na jednu Cirkev.

Peter dľa nariadenia Pána je kamenným základom Cirkve. Na *jednom* základe môže len *jedna* budova stáť. Peter je nosičom najvyššej auktority, ktorá drží Cirkev v jednote. Kto opustí tento Kristom založený základ, kto sa vytiahne zpod moci Petrovej, ten je už nie v Cirkvi. Dľa svedectva dejín Petrovi odaná najvyššia moc bol ten operačný nôž, ktorý odrezal z tela Cirkve jej jednotu znebezpečujúce kacírstvo a vyobcoval bludárov a kacírov.

4. Veľký rozum sv. Pavla jasne videl a označil základy výlučnej jednoty Cirkve, keď takto hovoril: „Jeden Pán, jedna viera, jeden krst!“ (Efez. 4, 5.) „Jeden je Pán“, totižto: Boh otec všetkých je len jeden, a jeden je Kristus Vykupiteľ nás všetkých. Pretože ale Boh je len *jeden*, Vykupiteľ je tiež *jeden*, prirodzenosť ľudská je *jedna*, preto pomer človeka k Bo- Konečné príčiny jednoty Cirkve.

hu a Vykupiteľovi je tiež len *jeden*, alebo „*viera* je jedna“, jedna je pravda viery, a jedným a tým istým krstom sa zaväzujeme nasledovať *jednu* pravdu viery.

Ako nemôžeme hovoriť o *bohoch*, o človečenstvách, o kresťanstvách; tak so zdravým rozumom nemôžeme hovoriť o cirkvách v tom smysle, žeby tieže rovnako boli *Cirkvi* Kristove. *Pravda* je jedna, a preto aj Cirkev je len *jedna*. Pán Ježiš ani nezaložil viac Cirkví. Kristus je „cesta, pravda a život“, (Ján, 14, 6.), „cesta“ k jednému Bohu, k jednému „cieľu“, cesta skrze jednu v Cirkvi složenú pravdu a milosť. Sv. Pavol takto vyjadri túto pravdu: „Cirkev je telo Kristovo, ktorého hlavou je on sám!“ (I. Kor. 12, 27. Efez. 5, 23.)

Zvykli hovoriť: „Každá cesta vedie do Ríma.“ Mnohí tomu tak rozumejú, že mnohým spôsobom, totižto v každom náboženstve že prideme k Bohu. K istému zemepisnému bodu pravda sú rozličných ciest vedie, a každou môžeme prísť k ta smerujúcemu nášmu cieľu. K Bohu ale len jedna cesta vedie, a táto jedna cesta je: *Kristus*. „Nikto nemôže prísť k Otcovi, jedine skrze mňa!“ A od svojho nanebevstúpenia sa Kristus s človečenstvom cestou *Cirkve* stýka.

Keď ľudia robia náboženstvo, navzdor tomu, že je Boh, Vykupiteľ, príroda ľudská len jedna, predsa viac náboženství utvorí, a tomuto zodpovedne viac *Cirkví* založia, pretože je človek vo veciach náboženských zvlášťne predpojatý a nevidí jasno. Ale takto zhotovených viac náboženství a cirkví sú ani nie pravdou, ale plodom *bludu*. Pán Kristus ale ako Boh sa nemohol pomýliť, a preto len *jedno* náboženstvo vyučoval, len *jednu* Cirkev založil. *Výlučnosť pravdy je príčinou výlučnosti Cirkve*.

B) Cirkev Kristova je viditeľná.

Známky viditeľnosti.

Keď Pán založil svoju Cirkev, viditeľného človeka: Petra ustanovil za hlavu *Cirkve*, viditeľných ľudí apoštolov ustanovil za *úradníkov* svojej Cirkve; s viditeľným znakom *Krstom* sa prijímajú ľudia do Cirkve, *hlasíte* hlásajú v nej slovo Božie, a konečne, z hojnosti Pánovej má Cirkev *viditeľnú* obeť a *viditeľné* sviatosti.

Keby sa bol Pán Ježiš neviditeľným spôsobom zjavil na zemi, ktože by bol poznal jeho vykupiteľskú prácu? Každé ľudské poznanie vychádza zo smyselného poznania. Preto sa aj zjavil Pán Ježiš v ľudskej podobe (ale aj preto, lebo by ináč nebol mohol trpieť ani umrieť). Cirkev ale pokračuje v diele Vykupiteľovom na zemi, a preto je to prirodzené, že musí byť viditeľná. Dľa vôle Pánovej vedu spásy a milosti vykúpenia musíme od Cirkve prijímať. Ale čoby nám osožila neviditeľná Cirkev?

Ako telo a dušu majúci človek má aj neviditeľnú čiastku, tak aj duševný život Cirkve je skrytý oku ľudskému, ako sme to v predošlej hlave videli. Ale ako niet neviditeľného človeka: tak niet ani neviditeľnej Cirkve. Bájkou „*neviditeľnej Cirkve*“

vynašli v svojich mukách reformátori XVI. storočia. Keď sa ich totižto tázali, že za XV. storočí kde bola ich reformovaná cirkev? odpovedali: Bola aj vtedy, lenže skrytá. „Len to nevieme, či v Tatrách, alebo na temeni Matry bola skrytá reformovaná cirkev“, odpovedal Pázmán.

Samojednosť a viditeľnosť Cirkve je základom poznania Cirkve. O tomto budú pojednávať nasledujúce oddiele.

6. Známký Cirkve.

Dľa vôle Pána Ježiša je Cirkev strážcom a hlásateľom^{Poneváž je Cirkev prostriedkom spasu, musí byť viditeľná.} svätej vedy spásy, je stokom milostí Pánových, slovom je cestou spásy, preto aj Cirkev Kristova musí mať isté známky, z ktorých každý úprimný a nepredpojatý človek porozumie, že je ona opravdivá *Cirkev Kristova*. Dľa vierovyznania nicenského a konštantínopolského všeobecného snemu známky Cirkve sú: že je *jedna, svätá*, všeobecná a apoštolská. „Credo in unam, sanctam, catholicam et apostolicam Ecclesiam — Verím v jednu svätú, všeobecnú a apoštolskú cirkev.“

1. Cirkev je jedna.

Každý živý organizmus je jeden (rastlina, zviera, človek).^{Každý živý organizmus, nasledovne aj Cirkev je jedna.} Rozklad, rozpadnutie sa na stránky značí smrť organizmu. Cirkev je živý organizmus, tajomstvaplné telo Kristovo, ktorejž obživujúcim elementom je Duch svätý, — preto je jednosť nutnou známkou Cirkve. Dľa slov Pánových: „Cirkev z *horčičného* semena vyrástla v mohutný strom, ktorý dá býdlo vtáctvu nebies.“ Cirkev sa teda rozširuje, rastie, asíce rastie na spôsob jednotného organizmu: vyvíja sa v jeden strom a nie v horu.

Cirkev má jeden cieľ: Boha; má jednu pravdu viery, má jednotné mravné zákony, jedny sviatosti, jednu obetu, poneváž Kristus je jeden. Jednotnosť je teda následkom *počtovej jedinky*, preto je Cirkev jednotná, poneváž Cirkev je len jedna, a nie dve, tri, desať atď.

a) Sám Pán Ježiš povedal zjavne svetu, že známka jeho^{Dľa slov Kristových je Cirkev jedna.} Cirkve je *jednotnosť*, keď vo svojej vznešenej hlavnokňazskej modlitbe pri poslednej večery povedanej len jednu jedinou vec žiadal od Otca svojho, totižto to: „Aby všetci boli jedno.“ (Ján, 17, 21.)

Čímže to ale docieli Pán, žeby z millionov a millionov ľudí pozostávajúca Cirkev bola jednotná? Jednotnosť živého stromu, zvieraťa, človeka pochádza z jeho *životného princípiumu*. Aj Cirkvi jej životná zásada dáva jednotnosť. Táto životná zásada je sám Kristus, ktorý skrze Ducha svätého obživuje Cirkev.

b) Nástroj životného princípiuma Cirkve je Peter, hlava^{Peter je nástroj Cirkve, námetník Pánov. V Petrovi, skrz úrad Petrov zachováva Pán jednotu Cirkve.} Peter je nástroj Cirkve, námetník Pánov. V Petrovi, skrz úrad Petrov zachováva Pán jednotu Cirkve.

Jako stredobodom tela je modzog, v ktorom sa sbehávu všetky cítiace a pohybujúce sa nervy, tak aj v pápežovi, v hlave Cirkve sa sbehávu všetky síly, ktoré udržuju Cirkv. Jeden *ovčie* *nielen* označuje, ale *aj* *utvorí* *jeden* *pastier*. V nasledujúcom oddiele uvidíme obširnejšie, že *jednotnosť* *pravdy* viery poisťuje neomylný učiteľský úrad, ktorého hlavou je pápež. *Jednotnosť* *obety* a *sviatosti* podobne zaistuje hlavný pastier stáda Kristovho. Koľko sa nabojovali pápeži za sviatosť, a čo len za jednu sviatosť Stavu manželského! *Poslanie* *od* *pápeža* čini to možným, že sa rozširovaním viery neutvárajú cirkve, ale že sa Cirkv rozširuje.

Kráľovia dali tým na javo svoje hlboké presvedčenie, že hľadali v mene svojich obrátených národov rovné spojenie s pápežom. Tak to učinil i sv. Štefan, I. kráľ uhorský.

V očiach niektorých je pápež ďaleko stojací cudzinec, ktorý nás nezaujíma. Toto je ale veľmi mýlne pochopovanie, pretože pápež je základom jednoty a nasledovne trvania Cirkve, a pápežstvo nám to čini možným, že sme údovia stáda Kristovho, že sme katolíci.

Kde je Peter,
tam je Cirkv.

Od Cirkve odtrhnuté sekty si všetky známky Cirkve vlastnili, pomenovali sa pravou, svätou, katolíckou Cirkvou Kristovou, jednu známku si ale dosiaľ nedovolili privlastniť, „pápežskou“ sa ešte ani jedna sekta nepomenovala. Od Cirkvi odtrhnutým sektám úplne chýbi známka *jednoty*: nemajú spoločnej hlavy, nesrovnávajú sa v pravdách viery, ani vo sviatosťiach. Ako od kmeňa odlomené haluzы za čas živoria, potom zahynú. Nedostatok jednoty u protestantských konfesií je nie náhodilcstou, ale *nutným následkom* zásady reformácie. Základnou zásadou protestantizmu je zásada „voľného skúmania“. Písmo sväté je jedno, a Cirkv jedno náboženstvo vyčíta z neho. Slobodní skúmatelia protestantskí ale svoje pochopovanie vnesú do mŕtvej písmy Písma sv., a tak náboženství je toľko, koľko je slobodných skúmačov. Oni nemajú istej zásady na vylúčenie bludu. Slobodné skúmanie je katom jednotnej pravdy, a tak vrahom každej jednoty. Toto zbadali aj reformátori, a preto sa hneď z počiatku odvrátili od svojej zásady, spoličkovali zásadu voľného skúmania. Keď utvorili „augst. vierovyznanie“, jeho pôvodcovia sa vopred prísahou zaviazali, že všetci príjmu utvoriť majúce sa náboženstvo. Keby sa boli prísne pridržiavali svojej zásady, neboli by vedeli ani jednej cirkevnej obce utvoriť. V posledných rokoch už mnohý nemecký protestant, asie na základe slobodného skúmania, nedrží za potrebné „apoštolské vierovyznanie“, a tak ani kresťanstvo nechceli za potrebné uzať: Toto je cesta rozkladu k úplnej nevere.

Kacrstvo.

Cirkv Kristova dľa slov Pánových je roľa, na ktorej sa medzi pšenícou aj kúkol nachodí. A Cirkv trpí hriešnikov, na

ktorýchž obrátení pracuje, ale tých, ktorí znebezpečujú jednotu viery, totižto kacírov, netrpí v lone svojom. Počnúc od časov apoštolských až do dnes Cirkev Kristova s tela svojho stále obstrihala kacírstvo, lebo ona je stĺpom a pevnosťou pravdy. Takáto veľká očisťujúca operácia sa stala roku 325. na nicaenskom sneme, keď všetkých kacírov odstrihla Cirkev zo svojho tela. Posledná očista sa stala roku 1870. na vatikánskom sneme, keď s tela Cirkve *starých* katolíkov oddialili otcovia. Ako totižto *zdravý* organizmus vyhodí zo seba *cudzú* vec; podobne aj Cirkev, ako večne žijúci organizmus, odstraňuje zo svojho tela tých, ktorí chcú látku zkazy, totižto cudzie náuky do Cirkvi všantročiť. Herder tiež zbadal, že: „Rím sa nikdy neklaňal kacírstvám.“

2. Cirkev Kristova je svätá.

Normou, mierou sviatosti je: Boh. Čo má podiel v prírode-Pochop sviatosti života, Božej (milosť), čo sa s Bohom srovnáva, to je sväté. Už je svätý človek, keď je v *stave* posväcujúcej milosti, a aspoň sa vo vážnej veci neprotiví Bohu. Táto sviatosť je životnou úlohou nás všetkých a nie výsadou jednotlivých. Je to veľká bjeda, že mnohý pri počutí sviatosti života myslí hneď na neobyčajné a zázračné veci. Zázrak nepatrí k pochopu sviatosti. Panna Maria, Sv. Ján Krstiteľ ani najmenšieho zázraku neučinili v svojom živote, aspoň stopy toho nevidíme, a predsa: Písmo sv. hovorí o nich, že boli najsvätejší z ľudí.

Aj sviatosť života sa môže zväčšovať, s Bohom sa dá **zdo-** **Pokračovanie**
konalovať: „kto je svätý, nech bude svätejší!“ (Kn. Zjav. 22, v sviatosti
11.) Vo všetkom aj v najmenších veciach sa usilovať úplne srovnáť s Bohom, toľko značí, ako Boha hrdinsky milovať. Toto činili tí, ktorých za svätých ctíme. **života.**

a) Cirkev Kristova musí byť svätou, pretože hlavným cieľom vykúpenia bolo získanie milosti, a Pán Ježiš k nadobudnutiu sviatosti života dal Cirkvi svojej, ktorú on sám obživuje skrze Ducha svätého, Božské učenie, hojné prostriedky milostí a nekonečnú obetu. **Charakter sviatosti je ovocím vykúpenia.**

b) V Cirkvi je teda energia, sila k výchove svätých. A **Hlavná vec je**
vskutku: v každej dobe, ešte aj v najtemnejších stoliach vy- **možnosť vycho-**
chovávala Cirkev svätých, ktorí hrdinsky milovali Boha a svo- **vať svätých.**
jich blížnych.

Kto zná s kofkou prísnoťou zkuša Cirkev život svätých ľudí, musí sa s úctou pokloniť pred týmito hrdinskými charaktermi. A, trebárs pri vyhlásení za svätého pod prísahou svedčia spoľahliví svedkovia, — Cirkev sa predsa neuspokojí s výrokom ľudí, ale aspoň dva zázraky požaduje k vyhláseniu za blahoslaveného a nové dva k vyhláseniu za svätého, totižto: Božiu pečať žiada na výrok ľudský.

Práve v dobe
reformácie mala
Cirkev veľkých
svätých.

Reformátori stále hovorili o zkaze Cirkve, a práve v století reformácie sa na oblohe Cirkve jagali: Sv. Ignác z Loyoly, Sv. František Xav., sv. František Borgias, Nereiský sv. Filip, Boro-mejský sv. Karol, sv. Terezia atď., toto sú všetko takí hrdinovia charakteru, ktorí ostanú večne chlúbou Cirkve. Od roku 1500 do dnešného dňa zaznačila Cirkev asi 500 hrdinov ctnosti do me-noslovu svätých. Títo povestní hrdinovia v každom obore sú zriedkavosťou: počet hrdinov sviatosti je ešte malý k množ-stvu členov Cirkve. Ale koľko je v Cirkvi neznámych hrdinov, menovite medzi missonármi a medzi chorých opatrujúcimi mníškami! Ináč: drahé ovocie, slávny výdobytok je každá duša, ktorá v stave milosti Božej opustí tento biedny svet. Počet týchto ale je ozaj veľký. Trebárs aj v sektách od Cirkvi odpad-nutých sa nájdú driečne a šlachetné duše, — ale svätých, kto-rých sviatosť by bol Boh zázrakmi spečatil, dosiaľ nevedeli ani jednej jedinej vychovať. Príčina toho je veľmi jednoduchá; ne-majú nedotknute svätej viery, nemajú všetky prostriedky milo-vať Pána; — bez pravej viery, spovedi, Oltárnej sviatosti ne-možno svätých vychovať.

Zásady refor-
mátorov zničia
sviatosť.

Zásady Luthera a Kalvína vedú k úplnému zničeniu sviato-sti. Dľa Luthera hriech *dedičný celkom* zkazil prirodzenosť ľud-skú, slobodnej vôle niet, vnútorné posvätenie je nemožné, len zovnútorne sa ospravedlňujeme takým spôsobom, že sa na nás sviatosť Kristova, ako plášť, rozprestre. Preto dobré skutky sú nepotrebné, ba ony sú zvyšné. Len jedno nás môže od Krista od-trhnúť: nevera. „Pecca, pecca fortiter — sed crede in Christo fortius. — Hreš, hreš, len smele, ale smelšie dúfaj v Kristu.“

Dľa Kalvína Boh už od večnosti určil cele neodvisle od náš-ho mravného života, večné spasenie jedných, večnú záhubu dru-hých. Prečo sa usilovať byť svätým, keďže naša snaha nemá žiadneho vplyvu na náš osud? Učenie Lutherovo o ospravedlne-ní, a Kalvínovo o bezpodmienečnej praedestinatii (predurčení) sú hrobármi mravnosti. Aj sám Luther uznal: „Svet je pri tom-to učení zo dňa na deň horší. Teraz sedem čertov opanovalo ľu-dí, kdežto predtým len jeden diabol bol v nich!“ (Luther. Sämtl. Werke 8., 1011.) Šťastie, že sú protestanti lepší, ako zásady ich viery a v praxi nenasledujú zásady zakladateľov svojich nábo-ženství.

Slovo Pánovo: „Po tom vás poznajú všetci, že ste moji uče-níci, keď sa budete vospolok milovať.“ (Ján, 13, 35.)

Nedostatok
lásky u prote-
stantských kon-
fesií

Známka lásky sa nedá nájsť v konfessiách od Cirkvi odtr-hnutých. Naopak: „Odium papae — nenávisť voči pápežovi a katol. Cirkvi je charakteristickou známkou zakladateľov ich konfessií, ale aj ich nasledovníkov. Úprimní protestanti sami u-znávajú, že sa protest. mládež vychováva uprostred hroznej lže a predsudkov. (Viď hlavu o snášanlivosti). Dľa Volfganga

Menzela, protest. dejepisca: „Reformácia, ktorá sa v hneve zrodila, vzala na seba charakter mimoriadne neláskavý!“ (Kolb. Katol. und Protest. 181.) Nemecký evanj. bund je ohniskom nenávisti. Vážne rozmýšľajúci človek už z tohoto jedného javu sa môže presvedčiť, že od katolíckej Cirkvi odpadnuté bludy nemôžu byť Kristove.

V najnovšom čase prišlo do módy, že nepriatelia Cirkve stále hovoria o pokroku a rozkvetu protestantských germánskych národov a o zaostalosti a pustnutí katolíckych rímskych národov. Týmto chcú dokázať svrchovanosť protestantizmu nad katolicizmom. Lenže toto je také pokračovanie, ako keby niekto z cirkusových predstavení akrobatu chcel svet o tom presvedčiť, že je mocný akrobata cennejší človek ako slabý, ale učený univerzitný profesor. Kvetúca hmotná kultúra, mocné politické mocnosti boli už aj pred kresťanstvom. Či sa zo svetovej moci rímskej, chaldejskej alebo egyptskej to dá zatvárať, že oni mali pravé náboženstvo? Alebo z najnovšieho pokroku a víťazstva Japoncov to budeme zatvárať, že je ich náboženstvo lepšie ako Rusov? Jestliže je šikovnosť v zbohatnutí známkou pravdy, — vtedy židia prídu ešte nad protestantov, pretože sa výtečne rozumejú remeslu sbohatnutia. Prísne zachovanie šľachtetného mravného zákona kresťanského nepraje rýchlemu sbohatnutiu. Ba naopak: vytvorenie mravu z politiky a národohospodárstva hlásať, že olúpenie národov je vecou šľachtetnou (Búri, severo-americkí Indiáni), nech sa ono len podarí že mravnými zásadami sa nedajú železnice stavať atď., to sľubuje rýchly úspech na hmotnom poli. Ale či teplomerom duševnej kultúry je množstvo kasární a továrnych komínov, alebo veľkosť plochy zemskej? ... Alebo tá okolnosť, že v Španielsku roku 1901. len 27 millionov tún kamenného uhlia vyťažili, je hriechom katolíckej Cirkve? Kdežto bohatstvo Anglie v kamenom uhli v tom istom roku 227 millionov tún uhlia vykopalí, je zásluhou protestantizmu? Konečne nepravé je už samé tvrdenie „prot. germánsky národ“, veď v Nemecku je viac ako 20 mil., v Austrii 8 mil. katolíckych Nemcov. Údolia Rajny a Dunaja sú práve najkvetúcejšie kraje, a tieto sú katolícke. V severo-amerických sjednotených štátoch je kat. Cirkev najväčšia a najsilnejšia zpomedi všetkých konfessíí. Francúzi, Španieli, Portugalci, Taliani ešte len nedávno hrali svetovú rolu. Taliansko v XV., Španielsko a Portugalsko XVI., Francúzsko v XVII. stoloťi boli vedúce svetové moci, trebárs v poslednej dobe ztratili svoj vodcovský zásto. Ale ľahko sa stane, že ani kvetúce hmotné postavenie Anglicka a Nemecka nebude večne trvať.

Sila Nemecka je už zlomená. Čo teraz povedia nepriatelia Cirkve, či ztratu podmorských člnov na Marne budú protestantizmu pripisovať a či skorej tankom?

Pokrok.

Slobodní zed-
náři.

Ani to nesmieme zabudnúť, že si sriadené neverectvo od 200 rokov práve katolíckej krajiny vybralo za dejisko svojej zhubnej práce (slobodné zednárstvo) z jednej stránky vyvolávaním revolúcií a rozširovaním nevery, z druhej strany ubíjaním katolíckej Cirkve sa usilovala vplyv náboženstva prekazifik. Program slobodného zednárstva je sekularizácia, posvetárenie na každom poli: odobratie cirkevného majetku, aby Cirkev o hmotné prostriedky olúpilo, sekularizácia škôl (spoločné alebo štátne) žeby náboženstvo silou-mocou vytislo z výchovy mládeže, sekularizáciu manželstva (občiansky sňatok), aby zničilo vliv náboženstva na rodinu. Preto je nie ani div, že Cirkev nemôže vyplniť v celej miere svoju vychovávateľskú úlohu, nemôže k rozkvetu doniesť katolícku národu. Ináč hmotný rozkvet niektorého národa nezávisí v prvom rade od náboženstva, ale od polohy krajiny, od bohatstva pokladov prírody, a od rasso- vých vlastností atď. Malé kat. Belgium vo veci poľnohospodárstva, priemyslu, premávky zovňajšieho kupectva (ročíte vyše 7.000 millionov obratu) je prvou krajinou sveta. Ale kto by tento jeho rozkvet pripisoval výlučne jeho katolicizmu?

Katolícke náro-
dy mravne pre-
vyšujú protes-
tantské národy.

Vo veci mravov katolícke národy sú iste na tej výške ako protestantské. Všeobecne známe je a) že ničiaci sociálna demokracia ďaleko rýchlejšie sa rozšírila medzi protestantami ako medzi katolíkmi (v Nemecku je medzi protestantami šesť razy toľko socialistov, ako medzi katolíkmi); b) samovrážd je medzi protestantami štyri razy viac ako medzi katolíkmi (v Europe na jeden million katolíkov 58, natoľko protestantov 190 — a vo vlasti reformácie v Saxku padne 400 samovrahov na milion duší); c) manželských rozvodov u protestantov je o mnoho viac (v katol. Irsku padne na 4900 manželství 1 rozvod, v prot. Švédsku na 134 padne jeden rozsobáš); d) pohlavné hriechy a mnoho viac obetí vyžadujú u protestantov, ako u katolíkov. Protestant Öttingen, ktorý je známy so svojim protikatolíckym smýšľaním, vo svojej veľkej mravo-štatistike predsa musí uznať: „Nemožno zatajiť, že germánska rasa je náchylnejšia k pohlavným výstupkom ako romanské národy“. (Wetzel: Vaterh. 50.) Öttingen cieľi na rasu a z krvi chce vysvetliť ten rozdiel, ale celkom nesprávne. Lebo keby sme hľadeli na rasu, museli by sme povedať, že *ohnivej* krvi romanské národy by mali byť náchylnejšie k takýmto priestupkom, ako chladnejší germáni.

K uskutočneniu Kristom odporúčaných evanjelických rád (dobrovoľná chudoba, čistota a dokonalá poslušnosť) sa ani len nepokúsia protestanti, kdežto v katolíckej Cirkvi ich státisíce krásne zachovávajú. Protestanti len tupiť vedia našich reholníkov a reholnice. To ale nepoukazuje na kresťanské smýšľanie to hanif, čo Kristus odporúčal, a čo sú protestanti nie v stave uskutočniť.

3. Cirkev je katolícka.

Božské náboženstvo Kristovo je výlučne len jedno, a práve preto je všeobecné, alebo: ono je pre všetky národy. Pán Ježiš otvorene rozkázal učeníkom svojim: „Učte všetky národy!“

Táto všeobecnosť je zemepisná, ale zároveň aj časová, totižto: Cirkev Kristova sa musí po celom svete rozšíriť a od časov Kristových musí večne trvať. Už apoštoli po celom vtedy známom svete hlásali evanjelium. Akonáhle sa priblížil niektorý národ k obzoru Cirkve, už tam boli misiónári. Dnes už niet na okršleku zemsom národa akej-takej vzdelanosti, v ktorom by Cirkev nemala svojich veriacich. Viac ako 75.000 katolíckych kňazov, mníšek a učiteľov účinkuje dnes na obrátení pohanov. A bezžisťnosť misiónárov, ich plápolajúca láska ku Kristovi, veľkolepá práca do podivu donáša aj nepriateľov našich.

Obsah
všeobecnosti.

Protestantské konfessie za 300 rokov ani len nemyslely na obrátenie pohanov. V poslednom stolytí začaly aj ony s ohromnými peniazmi misiónárovať. Aj sami musia soznať, že je ich práca chudobná, a že sa ich výsledok s katolíckymi misiónarmi ani len porovnať nedá.

Missie
protestantské.

„Je nepopierateľné, že Rím ide znepokojujúcou mierou na pred. Ako macedonské falankse, tak idú katolíci napred a stále víťazia. Cirkev katolícka, ako náboženská spoločnosť činí milý dojem: ona podáva obraz v pravde *jednej Cirkvi*. Má jedno *Vyznanie viery*: jej kňazi a slúžobníci si verejne neprotirečia; a čo jeden za článok viery uznáva, to druhý nepopiera. Jej *sriedenosť* prevyšuje našu. Predstaveného našej najvyššej cirkevnej ustanovizne vymenúva vláda, a riadne štátneho radcu vyznáči: na čele katolíckych misií stojí biskup, ktorého hlava katol. Cirkve vymenuje a vláda uzná. Tento biskup je najčastejšie tu v krajine, tu sa sostarnul v misiách, je opravdivá auktorita a úctyplným spôsobom spravuje. Bezžisťnosť rímskych kňazov je ozaj podivuhodná; to vidíme, že sa s plácou od vlády obdržanou bratersky podelia. Katol. missie majú v každom meste *školy*. Ich ustanovizne sú v najviac ohľadoch výborné. Každý si ich uctí, a mnohý protestant sa nebojí do ich kláštora na výchovu dať svoje deti. Mníšky, ich opatere sverené dievčatá, vskutku s veľkou obozretnosťou vychovávajú, a sotva sa nájde žiačka, ktorá by nehovorila s najväčšou úctou o *milej sestričke*. Horlivosť, s ktorou katolícki kňazi navštevujú *žaláre* a *nemocnice*, je ozaj chvalitebná. *Chudobní* jedným srdcom oslavujú ich dobrosrdečnosť. Odtiaľto pochádza prajný úsudok verejnosti a vlády o nich. Kňazi prejavujú všade zmužilosť a presvedčenie. (Ohlas protest. misií z Indie 1894. Vid' Wetzel. Vaterh. 84.)

Protest. uznanie
o missiach.

Mnoho ráz, bohužiaľ, protestant. misiónári oslabujú účinok katol. misiónárov, ponevác aj tam medzi pohanmi sa verne

držia svojho remesla, *pomluvy*, a mnoho ráz ich hlavnou starosťou je nie pohanov získať, ale katolíkov odvracať, už na počiatku III. stoletia písal Tertullián o kacírskych konfessiách: „Hoc illis negotium est, non ethnicos convertendi, sed nostros evertendi: stantibus ruinam, non jacentibus elevationem operantur. — To je ich remeslom, že neobracajú pohanov, ale našich odvracajú od viery; pracujú nie na pozdvihnutí hriešnikov, ale na záhube veriacich.“

Protest.
svedectvo o protest.
missiach.

O protestantských missiach sa už aj mnohý protestant nepriaznive vyslovil. Časopis „Deutsche Rundschau für Geographie und Statistik“ roku 1896. v 11. a 12. sväzku takto píše jeden protestant o tejto veci: „Kresťanstvo v Samoe: od 1830. sa usilujú členovia londýnskej misiónárskej protest. spoločnosti, potom Wesleyan-ski metodisti, konečne otcovia spoločnosti „Panny Marie“ na kresťanskú vieru obracať obyvateľov týchto krásnych ostrovov. Predošli sú jakísi krajčíri a rukavičkári, tesári a zlatníci, ktorí vyšli voľakde na mizinu a nevedia si ináč pomôcť, — s hoblíkom misiónárskeho ústavu dostali potrebnú hladkosť, a potom prišli ako mužovia Boží do Samoy, kde sa chovali ako veľkí zákonníci, dávali aj zástoje lekárov, od úbohých pohanov prijali do daru krásne kusy zeme, postavili si utešené domy, dobre žili, k pohodliu si držia viac mužských i ženských za služobníkov, slovom tak žili ako črváci v mäse. Výnimečne prišli aj vzdelaní a hodní misiónári, ale najviac z nich nič nerozumie k veci. Ich kresťanstvo je chudobné, ktoré sa v zovňajšku vyčerpáva, a pohanským zvykom, ako ku pr. mnohoženstvu, popúšťa, malé výsledky docielila. Predávali biblie, spevníky a katolíkov tupiace spisy, domorodých priúčali k viac oblekom, sprevádzali lekársku prax, ročíte sbierku zariadili, a nakoľko bolo možné, dobre oškľbali pohanov. Každý takzvaný obrátený bol dobrým kupcom v ich obchode. Ich kostoly sa podobaly k chlievom. Nedelu, Nový rok prísne zachovali, ostatné sviatky (Veľkú noc, Turíce, Vianoce atď.), ako takzvané katolícke sviatky nebrali do ohľadu. Večer Pána pod dvoma spôsobami vysluhovali, ale chlieb nahradzovala bryndza, a víno kokusové mlieko. Sviatosť oltárnu, krst, stav manželský mali len za bezvýznamné symboly; rozľuku manželskú, ako potrebné zlo, ľahko povolili. Známo je, že kofferi v Afrike bibliu upotrebovali za fujtáš do pušiek, Číňania ju predávali obuvníkom, ktorí z nich topánky zhotovovali. V Samoe domorodí draho kupovali biblie. Najhoršie to bolo, že sa misiónári sami medzi sebou vadili, natoľko to šlo, že sa podplácaním usilovali veriacich jeden od druhého odlúdiť. Voči tomuto oslabeniu kresťanských zásad mali otcovia „Panny Marie“ veľmi ľahkú prácu atď.“ — Protest. ducha Ostas Llyoid 16. aug. r. 1895 to písal:

Celý svet — v tomto je jednej mienky priateľ i nepriateľ — rovnako súdi, že výsledok protestantských misií v Číne, voči na ne obáteným obetiam, rovná sa ničomu. (Na celom svete trovia viac ako 100 milionov. Wetzel. Vaterh. 83.)

Štatistika vykazuje, že ročite toľko a toľko protestantov sa stane katolíkmí, ale aj to, že toľko a toľko katolíkov sa stane protestantmi. Lenže medzi *obrátením* a *premenením* náboženstva je ohromný rozdiel. Stane-li sa katolíkom protestantom, presvedčenie tam verabože malý zástoj hrá; miesto presvedčenia bezúzdnosť v smýšľaní a mravoch; toto je poháňajúcou silou. Komu sa stane časom nesnesiteľnou farchou dobrovoľne sľúbené panenstvo, alebo kto sa za každú cenu chce oslobodiť od manželky, alebo si chce takú vziať, ktorú mu dľa katolíckej cirkve neslobodno vziať, ktorý v svojej nadutosti myslí, že je múdrejší ako Duchom sv. vedená Cirkev, a v pýche svojej sa nechce pokoriť pred cirkevnou vrchnosťou, ktorého vábi bohatá žena, obiahnutie dobrého úradu atď., taký nemôže veľmi hovoriť o presvedčení. — Takého katolíka treba hľadať, ktorý by sa preto stal protestantom, žeby prísnejší, mravnejší život viedol, ktorý by za to veľké obete chcel doniesť, aby ostal protestantom. Menovite na smrteľnej posteli, keď duša čistejšie vidí, keď sa svetský záujem ztratí, žiadnemu katolíckemu človekovi nepríde do umu, aby sa stal protestantom. Jeden protestant s trpkým posmechom napísal: „Keď pápež svoju záhradu čistí, všetek plevel nám prehadzuje“.

Missionárska
sila Cirkve.

Nehovoríme, žeby sa nenašlo protestanta, ktorý by sa zo záujmu nestal katolíkom. Ale keď obrátení musia za roky ťažké duševné boje znášať, keď ich vyobcujú z rodiny, keď sa zrieknu dôchodkov, ktoré sú majetky hodné, tu sa so zdravým rozumom o záujme hovoriť nemôže. (Viď Rosenthal a Räs o konvertitoch.) V obrátení jedného Newmanna, jedného Maninga, jedného Krogh-Tonninga nebude ani najpredpojatejší záujem hľadať. Keď sa Newmann, táto chľúba anglikánskej cirkve, stal katolíkom: „anglikánska cirkev sa zachvela pod týmto krokom.“ Vtedy riekol chýrny Gladstone: „Toto značí dobu v dejinách anglikánskej cirkve, a najväčšie víťazstvo, ktoré rímska Cirkev od reformácie dobyla, je rok 1845.“ (Viď Religio. 1907., č. 23.) A celkom tak sa cítila norvegská luteránska cirkev, keď sa jej najväčší učenec Krogh-Tonning roku 1900. stal katolíkom. (Obrátenia v Anglii sú najčastejšie: R. 1840—1890 sa 500 anglikánskych duchovných stalo katolíkmí; niektorý sa zriekol ročných 80—100 tisíc dôchodkov. Najviac obrátení padne na vzdelané triedy. Povestnejší konvertíti z minulého stolia sú: chýrny gr. Stollberg, Fr. Schlegel, dvaja bratia Schlosser, Klopp,

Hurter, Gfrörer, dejepisci; Bickel, Jarcke, Krügel, Schnietz, professorovia; — tento posledný bol profesorom na Prašovskom luteránskom kollegiume; Philipps, právnický učenec, chýrny spisovateľ; Haller, spisovateľ; Overbech, chýrny maliar; Collen, hudobník; dvaja Ratibone; Klinkowströmovci, bratia; Hahn-Hahn Ida, L. Hensel atď.)

Cirkev je hlásateľom *pravdy*, pravda ale je matkou *presvedčenia*. Každý nemá smelosti, žeby sa pokoril pravde; ale sa predsa mnohí nájdu, ktorí obetujú všetko, aby prišli k pravde. Obrátenie z presvedčenia je monopoliumom a zvláštnosťou Cirkve.

Prečo nepodmaňuje väčšmi katolícka pravda medzi protestantmi? Preto, ponevác a) mimo Cirkve je pomerne málo, ktorí by nasledovali slová Pánove: „Hľadajte najprv kráľovstvo Božie a spravodlnosť jeho“, — ktorým by náboženstvo bolo najhlavnejšou vecou na svete. Byť opravdivým katolíkom, je veľkou vecou, k čomu sa požaduje ideálne smýšľanie a sebazaprenie! Veľkých vecí sa ale boja ľudia, oni sa radšej uspokojia so zlomkami pravdy; b) pred protestantmi je zatvorenou knihou, neznámym svetom katolícka pravda. V hlave najviac protestantov je miešanina ohavných obrazov na miesto katolíckej pravdy. (Viď hlavu o Snášanlivosti). c) Vyslobodenie sa z bludišťa predsudkov je bez milosti Božej nemožné a pyšné protestantské „povedomie“ je nie súce k pokornému vyproseniu milosti. Konečne: katolícka Cirkev čo *do počtu* veriacich ďaleko prevyšuje protestantov. Dľa štatistiky Andreea a Nehera počet katolíkov na celej zemi je 320 millionov, — viac ako 200 rozličných protestantských konfesií spolu čítajú 145 millionov. (Wetzel: Vaterh. 68.)

4. Cirkev je apoštolská.

Táto známka je logickým následkom jednotnosti a všeobecnosti Cirkve. Jediná a všeobecná Cirkev Kristova je vystavená na apoštoloch (Efes. 2, 20.), preto opravdivá Cirkev musí mať apoštolskú známku.

Bez spojenia
s apoštolmi niet
kňazskej moci.

Moc učiteľskú, kňazskú a riaditeľskú sveril Pán na *apoštolov* a za hlavu apoštolského sboru postavil sv. Petra. Toto je nepopierateľná historická udalosť. A jako by sa bez tejto trojakej moci nebola zrodila Cirkev, tak by ani nemohla sotrvávať bez tejto trojnásobnej moci. Moc pápežov cez 261 údov ťahá sa až na Petra. Podobne aj biskupská moc cez mnohých biskupských predchodcov ide až po samých apoštolov. Preto katolícka Cirkev je vskutku *apoštolská*.

Boly síce časy, kde boli na raz dvaja-traja pápeži, a ani učené ľudia nevedeli rozhodnúť, že ktorý je pravý pápež: ale aj vtedy len *jeden* bol *pravým* pápežom, ostatní boli votrelci, a tá okolnosť, že pojedni neuznávali pravého pápeža, nepovalila dedičnosť apoštolskú.

Moc kňazská, menovite moc sv. Omšu slúžiť a hriechy odpúšťať je ohromná moc. Každý mysliaci človek uzná, že táto moc môže *len od Krista* pochádzať. Každý kňaz katolíckej Cirkve zná, že svoju moc od nástupcu apoštolov, totižto od svojho zákonitého a vysväteného biskupa dostal. Odkiaľ ale majú protest. duchovní svoju moc? Luther ani Kalvín neboli biskupmi, a preto ani nemohli biskupov ani kňazov vysviacať. Anglikáni dlho dokazovali, že je u nich apoštolské dedičné právo. Lev XIII. preskúmal túto otázku a vypovedal, že vysvätenie anglikánskych duchovných je neplatné pre *nedostatok apoštolského dedenia*.

Do pätnásteho storočia siahajúcu priepasť nemožno spojiť. Toto aj protestanti uznali, preto popreli sviatosťný charakter posvätenia kňazstva a povedali, že duchovný dostáva *od obce* svoju moc. Lenže by sa na základe tejto mýlnej zásady Cirkev Kristova nebola narodila. Ponevác táto zásada predpokladá, že je najprv obec — duševné dieťa, — a len potom sa narodí moc duchovného otca, kňaza. Toto je nemožnosť. Ani sa vec takto nemá. Evanjelia a Skutky apošt. zjavne učia, že apoštolovia splodili veriacich skrze učenie a krst, oni utvorili obce. Aj dnes sa takto rozširuje Cirkev medzi pohanmi. Obec nemôže to dať, čo ona sama nemá.

Cirkevná obec
nedá moci
kňazskej.

Schismatici, odpadlíci majú kňazský stav, lebo aj *biskupi* išli do odpadlivity; ale *poslania* nemajú, pre nedostatok jurisdiccie schismatické kňazstvo je nie ani apoštolské, tým menej, ponevác sa odtrhli od stredobodu apoštolského, od nástupcu Petrovho.

ODSEK II.

O NEOMYLNOM UČITEĽSKOM ÚRADE CIRKVE.

1. Učiteľský úrad Cirkve za času Apoštolov.

(Skut. Apošt. 15. 1—29.)

Vážna zásadná
otázka.

1. Keď sv. Pavel učil v Antiochii, prekážali ho v práci prihodiaci z Judei, tvrdiac, že sa obrátení z pohanstva musia obrezať a celý Mojžišov zákon zachovávať, lebo ináč spasení nebudú. Pavel, ktorý si bol vedomý toho, že je on apoštolom Pánovým, tak ako ostatní apoštolovia, on bol podobne neomylný, preto hneď podvrátil toto bludné učenie; pretože sa ale jednalo o vážnu zásadnú prácu, a pretože Pavel nebol hlavou Cirkve: predniesol túto otázku pred učiteľský úrad Cirkve.

Pavel pred-
niesol vec pred
Jeruzalemský
snem.

2. Peter býval vtedy ešte v Jeruzaleme, — tam bolo vtedy stredisko Cirkve. Ta teda pospiechal Pavel apoštol a „shromaždili sa apoštoli a starší, aby rozhodli veci“, iným slovom: apoštolovia a starší držali snem, aby v rozpornej veci viery rozhodli. Najviac zo „starších“ boli biskupmi, ktorí od apoštolov dostali biskupskú hodnosť, ale boli v podriadenosti voči apoštolom. Ale preto „starší“, ktorí boli len *kňazmi*, mali neobyčajnú vážnosť, pretože ich sám Pán pozval, a pretože na prvé Turíce aj na nich sostúpil Duch svätý.

Porada.

3. Pozrime prvý cirkevný snem.

„Veľká rozopra“ bola na tomto sneme. *Sloboda slova* bola tedy od prvopočiatku v učiteľskom úrade Cirkve. Vážnu túto zásadnú otázku rozhodne Peter, *hlava* Cirkve, a predseda snemu, — ale nie mocou slova svojho, ale *dôkladmi*. Peter ukáže na to, že tá otázka: Či sú aj pohani povolaní do Cirkve? je už rozhodnutá: Corneliusa a jeho rodinu on sám prijal do Cirkve, a síce na základe poučenia, ktoré dostal *zázračne* od Pána. Pretože Cornelius a jeho rodina bez obriezky dostali Ducha svätého, z toho je zjavné, že obrátení z pohanstva nepotrebujú obriezky.

Sv. Jakub apoštol uzná, že počínania Petrovo už rozhodlo otázku, ale otázku ešte dôkladnejšie dokáže odvolávajúc sa na

prorokov, ktorí predpovedali, že sú do Cirkve „všetky národy“ povolané.

4. Apoštolovia spíšu výrok, a v tomto písme neobyčajný hlas sa ozýva: „zdalo sa Duchu svätému a nám“, s týmito slovami započínajú výrok. Jako môžu galilejskí rybári takto hovoriť? Tito galilejskí rybári vedia, že sú oni *učitelia Cirkve*; vedia, že je s nimi Pán, ktorý ich skrze Ducha svätého vyučuje a od všetkého bludu ochraňuje; vedia, že učiteľský *úrad* Cirkve je *ústami Pánovými*, ktoré nemôžu nepravdy povedať, preto si dovoľia hovoriť: „zdalo sa Duchu svätému i nám“.

Rozhodnutie
snemu.

A toto Božské povedomie je zvláštnosťou každého času Cirkvi Kristovej; takto mlúvil, takto rozhodnul prvý cirkevný snem, takto rozsúdil aj dvadsiaty všeobecný snem vatikánsky, takto bude hovoriť každý snem, pretože zná zaslúbenie Pánovo: „Hľa, ja som s vami po všetky dni do skončenia sveta.“

2. Učiteľský úrad cirkvi je neomylný.

Slovo Pánovo: „Ja som cesta, pravda a život. Nik nemôže prísť k Otcovi, len skrze mňa!“ (Ján, 14, 6.) Kristus je *pravda* skrze jeho učenie; život skrze jeho milosť; — a jeho učenie i milosť je *cesta* k Otcovi, ku spásu.

Kde je učenie
a milosť
Kristova?

Kdeže ale najdeme Krista? Kde najdeme jeho učenie a milosti? Tam, kde on sám uložil pre človečenstvo nebeské poklady: v jeho *Cirkvi*.

Videli sme už v hlave o založení Cirkve, že Kristus *učiteľský* úrad sveril na Petra a jeho spoluapoštolov. Zakladajúca listina tohoto úradu znie takto:

„Učte všetky národy, krstiac ich v mene Otca i Syna i Ducha svätého; učiac ich zachovávať všetko to, čo som vám prikázal. Kto uverí a pokrstený bude, spasený bude; kto ale neuverí, zatratený bude!“ (Mat. 28, 18. 19; Mark. 16, 16.)

Základná
listina.

Pôvodca spásy hovorí tu o ceste a spôsobe spásy. Svoje učenie a prostriedky milosti, (sviatosti) oddáva svojim apoštolom, a od ľudí žiada, žeby od jeho apoštolov prijímali jeho učenie a sviatosť. (Priятие krstu značí prijatie celej viery a všetkých sviatostí).

Kto nastúpi cestu spásy: kto prijme s vierou celé učenie Kristove („všetko, čo som vám prikázal“) a užíva prostriedky milosti Kristove a v tomto sotrvá stále až do konca, ten bude spasený; kto ale odhodí od seba učenie Pánovo a jeho prostriedky milosti, ten bude zatratený.

Apoštolovia boli *ľudia* a ich nástupci v úrade sú *ľudia*. Čo je slovo o jednom človekovi, či o shromaždení ľudí, pre *obme-*
dzenosť prirodzenosti ľudskej tak jednotlivci, ako celé shromaž-

Jedine ne-
omylná Cirkev
je verným stráž-
com pokladov
viery Kristovej.

denie sa môže pomýliť. Ako sa vôľa môže odchyliť od dobrého, tak sa aj rozum môže odchyliť od pravdy. Čo by sa teraz stalo, keby sa učiteľský úrad Cirkve, ktorý tiež z omylných ľudí pozostáva, pomýlil? Vtedy by sa pravda a milosť Kristova pre svet ztratila: vtedy by Kristus nebol cesta, pravda a život. Preto zdravý rozum toto hovorí: Chceli-li Kristus byť svojim učením a milosťou Spasiteľom sveta, vtedy sa mal na každý pád postarať, žeby sa učiteľský úrad jeho Cirkve, ku ktorému nás posiel, nemohol odchyliť od pravdy, žeby nebeský poklad jeho učenia a jeho milosti ostal pre svet nedotknutým. Jedine od *bludov* slobodná neomylná Cirkev môže byť istým vodcom na vykázananej ceste spásy, a Kristus len vtedy môže povedať: „Kto neverí, zatratený bude!“ keď nám skrze bezpodmienečne spoľahlivú, totižto skrze neomylnú Cirkev podáva svoje učenie a svoju milosť.

Či to skutočne učinil Pán, čo zdravý rozum vyžaduje? Sväté Písmo nám to zjavne hovorí, že to učinil.

Kristus hovorí,
že svoju cirkev
učinil
neomylnou.

„Ja budem prosiť Otca“, povedal Pán apoštolom svojim, „a iného Utešiteľa vám dá, žeby večne ostal s vami, Ducha pravdy, ten vás naučí všetko, a pripomenie vám všetko, čo som vám povedal!“ (Ján, 14, 16; 17, 26.) Hľa, ja som s vami po všetky dni až do skončenia sveta!“ (Mat. 28, 20.)

Pán Ježiš dľa tohoto zjavil, že *ostane* vždycky v Cirkvi, a síce preto, aby skrze Ducha pravdy, skrze Ducha svätého svoju Cirkev vyučoval a od všetkého bludu ochraňoval. Jako teda nemôže blúdiť Kristus a Duch svätý, tak aj Kristom a Duchom svätým vedená Cirkev je všetkého bludu prostá v učení mravov a viery. Na základe týchto Božských sľubov nazýva sv. Pavel Cirkev „stĺpom a pevnosťou pravdy“. (I. Tim. 3, 15.)

Či môže byť
človek
neomylným.

Boh jedine je na základe svojej vševedúcnosti *neomylný*. Otázka je teraz: či môže Boh neomylnosť sdeliť jednotlivým ľuďom alebo shromaždeniu ľudí? Vševedúcnosť prirodzene obmedzený rozum nesnesie: ako ani vôľa nezdrží moc stvorenia, všemohúcnosť. Ale tu je nie reč o prenesení vševedúcnosti, ale o *istote* obmedzeného vedomia, o tom, aby sa Cirkev od pokladu náboženského, od Krista obdržaného, nemohla na vlas odchyliť.

Neomylnosť je *menej* ako *inspiratio*, Božie osvetlenie. Osvietený prorok alebo evanjelista dostane i niečo také od Boha, čo by rozum ľudský nikdy nemohol poznať. Dar neomylnosti ale len k tomu slúži, aby už raz dané zjavenie Božie ostalo nedotknuté. Tu teda niet slova o novom zjavení.

Neomylnosť je nič iného, ako ochrana Božia proti bludu. Túto ochranu môže Boh svojej Cirkvi celkom tak dať, ako môže dať ľuďom moc zázraky činiť alebo hriechy odpúšťať.

Či človek zázraky činí alebo hriechy odpúšťa: človek je len nástrojom, *pracovníkom* je Boh. Aj vo veci neomylnosti účinkujúci je Boh: sama večná Pravda, Kristus hovorí skrze svoju Cirkvev.

Boh sám je
zásadou
neomylnosti.

Otázka neomylnosti v poslednom bode ta vynde: Či je Kristus Boh? Kto vyznáva Krista za Boha, ten nemá žiadnej ťažkosti voči neomylnosti; pretože Boh má vždy spôsob Cirkvev svoju od bludu ochrániť. Kto ale vidí v Kristovi *len človeka*, v toho očiach je neomylnosť pohoršujúcou.

Ale ako úplný slepec nemôže byť sudcom v barvách, tak ani *neveriaci* človek nemôže správne posúdiť na Božstve Kristovom základajúcu sa náboženskú sústavu. A keď predsa súdi o nej, na každý pád zle súdi.

3. Osoba neomylnosti.

Neomylnosť je dar Boží: a preto ona môže byť podielom len toho, komu ju Pán *prisľúbil*. Dľa slov Písma sv. ale Pán Ježiš svoju mimoriadnu Božskú ochranu sľúbil len *učiteľskému úradu Cirkvev*.

Učiteľský úrad Cirkvev je: *I. pápež sám; II. pápež spolu s biskupským sborom*.

I. Neomylnosť pápežova.

1. S týmito slovami: „*Pas ovce moje, pas baránky moje*“ sveril Pán celé svoje stádo na Petra a na jeho nástupcu v úrade: *na pápeža*. A pápež tak pasie stádo Kristovo, že: 1. *ochráni* ho od jedovatého pokrmu; 2. *kŕmi* ho dobrým pokrmom *nebeského učenia*.

Pápež je
neomylný,
pretože je
pastierom stá-
da Kristovho.

Keby pápež poblúdil, do bludu by upadlo celé stádo Kristovo; pretože celé stádo musí poslúchať svojho hlavného pastiera.

Dľa logiky zdravého rozumu musí byť pápež, ako najvyšší pastier Cirkvev, na každý pád neomylným vo svojom učiteľskom úrade. A Pán Ježiš skutočne to zjavil, že s úradom Petrovým a jeho každého zákonitého nástupcu je spojený dar Boží neomylnosti. Pri založení úradu Petrovho totižto toto riekol Pán: „Ty si Peter, a na tejto skale vystavím Cirkvev moju, a brány pekelné ju nepremôžu!“

Peklo môže dvojakým spôsobom premôcť Cirkvev: buďto tak žeby Cirkvev celkom *zničilo*, vykorenilo so všetkým, buďto tak, žeby ju do bludu uviedlo. Dľa slov Kristových ale Cirkvev voči jednej i druhej možnosti dostala poistenie. Pán úrad Petrov s takou silou a istotou riadi, že on ani do bludu padnúť ani zahynúť nemôže.

Ešte jasnejšie hovoril Pán o tomto pri druhej príležitosti: „Šimon, Šimon, požiadal vás satan, aby vás cúdil, ako pšenicu; ja ale som prosil za teba, aby neubudla viera tvoja: a ty jednič obrátiac sa, posilnil si stádo tvoje!“ (Luk. 22, 31. 32.)

Tu zjavne hovorí Pán, že skrze všeobecného pastiera: pápeža zastúpený, chránený a hlásaný poklad viery Kristovej následkom Božej ochrany nikdy nezanikne; pretože jeho úradom je posilňovať bratov vo viere.

2. Ponevác ale nielen mimo Cirkve, ale aj zo synov Cirkve sa našli (jausenizmus, gallikanizmus), ktorí kde zjavne, kde tajne hlásali, že *neomylnosť* pápežská je nie *článkom viery*, konečne roku 1870, vydržiavaný vatikánsky snem do najjasnejšieho svetla postavil túto pravdu zjavenia Božieho a koniec učinil pápežskú najvyššiu auktoritu znebezpečujúcim nápadom. Výrok snemu na toto sa vzťahujúci znie: „Kresťanská viera pridŕžajúc sa od počiatku zdedeného podania, spolu so svätým snemom, ku cti nášho Boha Spasiteľa, na slávu katolíckej viery, ku spásu kresťanských národov učíme a za Bohom zjavení pravdu vyhlasujeme, že: rímsky pápež, keď hovorí so svojho učiteľského stolca (*ex cathedra*), totižto, keď na základe svojho úradu ako pastier a učiteľ všetkých kresťanov mocou svojho najvyššieho vlivu takú náuku rozhoduje, ktorá patrí k viere a mravom a ktorá celú Cirkev viaže, na základe Božskej pomoci, ktorá mu bola v osobe sv. Petra sľúbená, má neomylnosť, ktorou nebeský Vykupiteľ svoji cirkvi vyzdobil, v tom páde, keď vo veci mravov a viery rozhoduje a že takto vynesené výroky pápežove na základe ich auktority a nie na základe pristúpenia Cirkve sú nezmeniteľné. Keby ale niekto tomuto nášmu uzavretiu, čo nech Boh nedopustí, protimlúviť sa pokúsil, ten nech bude z Cirkvi vyobcovaný. (Const. I. do Eccl. cap. 4.)

Článok viery v tomto výroku je, že: pápež má tú istú neomylnosť, ako s pápežom sjednotený sbor biskupský; ostatná čiastka je vysvetlenie, a síce také vysvetlenie, ktoré má väčšiu vážnosť, ako ktoréhokoľvek učenca. Snem oznamuje: a) že je tu nie reč o novej pravde, ale o pravde, ktorá od počiatku viery jestvovala, a ktorá od Pána Ježiša pochádza; b) neomylnosť je nie výsadou *pápežovej osoby*, ale jeho úradu, totižto že táto výsada nie osobu, ale úrad pápežský chráni pred bludom; pápež do ohľadu berúc jeho osobu, môže byť *hriešny človek*, mohol by sa vo viere aj mýliť (je tu reč o možnosti a nie o skutku), ale to je nemožné, že keď zo svojho učiteľského stolca hovorí ku celej Cirkvi, žeby vtedy blud hlásal; c) v osobe sv. Petra mu sľúbená Božia pomoc a ochrana stojí bezpodmienečne v ceste takémuto bludu, to jest: tu je nielen pravdepodobnosť, lež aj možnosť bludu *vytvorená*; d) ponevác Kristus svojej Cirkvi jedine

vedu spásy poručil (iné ani neučil), neomylnosť sa nevzťahuje na každú vedu, ale len na veci *viery a mravu*.

Dľa toho ani pápež je nie neomylný: keď nejakú vedeckú knihu, čo hneď o viere mravoch píše, keď káže, keď súkromným osobám alebo sborom píše, alebo cestou Kongregácií riadnym spôsobom rozhoduje, ešte ani vtedy, keď on sám podpíše výrok. Slovo pápežove má veľkú vážnosť, a každý verný syn Cirkve s úctou sa pokorí výrokom nie len pápežovým, ale aj rímskych Kongregácií, a poslušne ich nasleduje; — ale toto všetko nemusí prijať s *Božou vierou*. Povinnosť viery vyžaduje auktoritu Božskú, a pápeža jedine vtedy chráni Božia auktorita, keď ako hlavný pastier kresťanského stáda celej Cirkvi vykladá vedu spásy, totižto: keď pasie stádo Kristovo. V praxi muž-teolog, ktorý učí blud, príde riadne do rozopry s Kongregáciou Indexu. A keď Kongregácia vynesie výrok, musí sa mu s poslušnosťou podrobiť, a povinnosťou jeho je *nepredpojať* novej zkuške podrobiť, pochybné svoje tvrdenie. A keď to učiní, čoskoro príde na to, že poblúdi.

Nepriatelia Cirkve nám neraz na oči vyhodia, že s neomylnosťou zbožňujeme pápeža, ale ako moc záranky činiť alebo hriechy odpúšťať, nezbožňuje jej majiteľa, tak aj neomylnosť je nie zbožňovaním. Veď Božia ochrana, ktorá pápeža od omylu chráni, neslúži k dobrému *osobe* pápežovej, ale *stádu* Kristovmu. Keď v čas potreby židovská baba dobre a s dobrým úmyslom krstí, dobre krstí, — tu sa tiež Božia vec deje, nemluví sa duševne znovuzrodí; a ktože by tu hovoril o zbožňovaní? Podobná vec sa deje aj vtedy, keď pápež „ex cathedra“ učí: pápež učí a Duch svätý stráži, aby blud neučil.

3. Vatikánsky snem s týmto svojim výrokom postavil do svetla jednu starú pravdu. Veď aj Luther takto rozumoval: „Keby bol pápež hlavou Cirkve, bol by v jeho výrokoch neomylným. Lovanská univerzita vo svojich 32. tézach proti Lutherovi postavených to hovorí, že je výrok pápežov tak závažný, ako výrok všeobecného snemu, a pápežskú neomylnosť držala za článok viery. Tomas Waldensis vo svojej práci proti Wicleffovi písanej (Doctrinale fidei), výrok pápežov za *neomylný článok viery* drží. Dľa Teodora Studita (IX. stoloť) „výrok rímskeho pápeža vo viere je neomylný.“ Z toho vidno, že nielen táto náuka, ale aj jej meno je staré a nie nové.

Známe je slovo sv. Augustína, ktoré vtedy vyniesol, keď I. Vincenc, pápež, proti pelagianom rozhodnul. „Roma locuta causa finita — Rím prehovoril, vec je skončená“, alebo výrok pápežov je nepremeniteľný, a síce preto, ponevác je pápež neomylným. — Už sv. Cyprian († 258.) takto hovorí: „Ad quos (Romanos) perfidia non potest habere accessum = K Rímu ne-

Zaloba o zbožňovaní pápeža je hlúposť.

Slovo podania.

môže mať nevera prístupu.“ Prečo nemôže nevera k Rimanom pristúpiť? Preto, pretože ich pastierom je neomylný pápež. Dľa sv. Ireneusa: „Každá obec sa musí shodovať s rímskou Cirkvou. Prečo? Preto, že sa rímska Cirkev vo viere pomýliť nemôže.

Všetky tieto a ešte mnoho iných dôkazov z podania pochádzajú zo spoločného prameňa; totižto z toho Božského sľubu: „Brány pekelné ju nepremôžu.“ (Vid' Wilmers: Handb. der kath. Relig. 146.)

II.

Sbor biskupský
s pápežom
spojený je
neomylný.

1. Osoba neomylnosti ďalej je: s pápežom sjednotený biskupský sbor, či a) shromaždený na cirkevnom sneme živým slovom; b) či po okršleku zeme rozídený písomne rozhodne vo veci **viery a mravu**.

Nie jednotliví biskupi sú bludu prostí, ale cirkevný **učiteľský úrad**, pozostávajúci z biskupov. Hlavou tohoto učiteľského úradu je pápež: bez neho niet všeobecného snemu. A jestli pápež výroky, čo akého valne navštíveného snemu aspoň pozatýmne nepotvrdí, výroky tieto nemožno pokladať za výroky Cirkve.

Snem nestojí
nad pápežom.

2. Všeobecný snem je vždy veľkou svetovou udalosťou. Sbor biskupský Cirkve na čele s pápežom, odhlíadnuc od Božej ochrany, je taký dôstojný sbor, že nemá páru. Posledný vatikánsky snem, na ktorom sa 700 biskupov zúčastnilo, učinil veľký dojem aj na nekatolíkov, menovite na anglických protestantov.

Či už pápež sám, či všeobecný cirkevný snem rozhodne v nejakej otázke mravu a viery, v tomto rozhodnutí sa javí učiteľský úrad Cirkve a takýto výrok je neomylný. Na **vonok** výrok snemu má väčší účinok, pretože vtedy prehovorí celé apoštolské **kollegium**. Preto sa to dá veľmi dobre pomyslieť, že všeobecný snem nejaký pápežský rozsudok nie preto zopakuje, akoby snem stál nad pápežom, alebo akoby výrok pápežov zmenil, ale preto, žeby sa so slávnym osvedčením celej **Cirkve** účinok zväčšil.

Praktický osoh
neomylnosti
pápežskej.

3. V prvých troch stoliatiach Cirkve nebolo možno všeobecný snem držať pre prenasledovania. Aj neskoršie vydržiavanie takýchto snemov bolo s veľkou ťažkosťou spojené, z jednej čiastky pre vojenské časy, z druhej strany pre ťažké premávkové spojenie. Preto sa nebudeme diviť, že celá 19. storočná minulosť Cirkve len 20 cirkevných snemov vykazuje. Z týchto ťažkostí porozumieme príčinu toho: že prečo učinil Pán sv. Petra námestníka svojho, aj **samého** neomylným. Pápež v novších dobách, keď je premávka rýchla ako blesk, a tak by bludy veľké škody zapríčinily, môže rýchlo prekaziť **rozšírenie duševnej**

otravy. Roku 1864. Pius IX. odsúdil *bludy liberalizmu* vo svojom významnom „Syllabuse“; a roku 1907. musel Pius X. 65 mylných zásad vedeckého kriticismu na pranie postavíť. (Nový Syllabus). V dobe prenasledovania hlavne pápeži bránili čistotu viery.

4. Neomylnosť učiteľského úradu Cirkve je istotou *čistoty viery* poslúchajúcej Cirkve. Božská ochrana ale platí len všeobecnosti veriacim, nie ale jednotlivcom. Keď sa jednotlivci alebo celé zeme nepridávajú verne učiteľského úradu Cirkve, veľmi ľahko môžu ztratíť drahý poklad Kristov: jedine pravú vieru.

Zásada
čistota viery.

4. Objem neomylnosti.

1. Cirkev, následkom nariadenia Kristovho musí až do konca sveta učiť všetko to, čo učil Kristus, a má veriacim podávať sviatosť Kristove. Táto činnosť Cirkve je vlastne vykupiteľskou činnosťou Kristovou.

Rozmárnenie pokladov Kristových alebo ich premenenie by zničilo cieľ vykúpenia. Pán bol sám sebe podľazen to, žeby sa postaral o čisté zachovanie svojho pokladu viery pre svet; preto dal Cirkvi svojej dar neomylnosti.

Neomylnosť je ochranným prostriedkom pokladu viery Kristovej, preto ona ani nesiahá ďalej ako na tento poklad viery (depozitum fidei).

Neomylnosť sa
nerozprestiera
na poklad
viery Kristovej.

Cirkev môže neomylné povedať: a) čo patrí k pokladu viery Kristovej; b) čo je smysel niektorého článku viery; c) čo sa protiví náuke mravov a viery. Cirkev je hlásateľom a strážcom vedy spásy, nie ale k spaseniu nepotrebnéj svetskej vedy.

Neraz sa povznieslo slovo bázne, akoby neomylnosť pápežova znebezpečovala slobodu vedy, ponevác každú vedeckú otázku môže násilne rozlúštiť. Táto obava ale je holé *strašidlo*. Veď ten istý vatikánsky snem, ktorý slávnostne vypovedal neomylnosť pápežskú, vykričal aj slobodu vedy, keď toto riekol: „Cirkev nemá úmyslu zakázať, žeby vedy na svojom poli svoje *zásady* nenásledovali, a žeby nezadržaly svoju metodu.“ Za to prirodzene pápež nemôže, že neverci zneužívajú *každú* *všeľahkú* *vedu*, v mene každej vedy napádajú vieru a takto donútiť pápeža, aby povzniesol svoj hlas proti prechmatom. Protest proti zneužívaniu neznačí ešte protest proti vede. Jestliže sa učenici nepovolane nevlánu do vedy spásy, pápež nemá príčiny ani príležitosti protestovať.

Hrozné videnia
učenčov.

2. Aj takí sa nájdú, ktorí sa boja, že pápež alebo cirkevný snem vždy s „viac a viac článkami obťažia svedomie veriacich.“ Aj toto je zvyšný strach.

Poklad viery
Kristovej
sa nemnoží.

Neomylný učiteľský úrad Cirkve nemôže ničoho pridať ku Kristovmu zjaveniu, ani *nemôže ničoho odobrať z neho*. Keď Cirkev vyhlási článok viery, s tým sa nerozmnoží poklad zjavenia Kristovho, ale my *poznáme viac pravd*.

Poklad viery Kristovej je veľký a hlboký; naša pozornosť sa sotva na všetky jeho body rozšíri, ale akonáhle prídu nápady na vieru, naša pozornosť sa hneď ta obráti. A cirkev nám vtedy svetlo zapáli tým, že postaví napadnutú pravdu do čistého svetla, to jest: určite ju určí.

5. Pramene viery.

Prameň viery
je jeden:
zjavenie Božie.

Pravdy našej viery vyvierajú všetky z jedného prameňa: z *Boha*, ktorý sa pokoleniu ľudskému láskave zjavil. Ponevác ale zjavenie Božie dvojakým žlebom prichodí k nám, preto môžeme povedať, že viera má dva pramene: I. Písmo sväté. II. Svätú tradíciu, čili ústne podanie.

Písmo sväté je
kniha výchovy
Božej.

I. Písmo sväté.

Písmo sväté je pädagogická práca, ktorá postupne podáva pravdy náboženstva. Učenie Božie zavŕši zjavenie Kristovo, ktorý nám doniesol celé svetlo.

Trebárs muž už nepotrebuje tie nástroje učenia, ktorými ho ako dieťa učili, predsa ho aj ako muža viažu zásady výchovy. Podobne: *obradné predpisy* starého zákona nás neviažu, ponevác sme od Krista dostali nové, dokonálejšie predpisy, ale zásady vychovávateľské *starého zákona: pravdy prirodzeného zákona* sú aj dnes v prvom rade platné. Ďalej: na Boha, na stvorenie sveta, na prozreteľnosť Božiu, na pozemský život sa vzťahujúce zjavenie Božie starého zákona nám aj dnes svieti. Konečne starý zákon je cenný prostriedok na porozumenie nového zákona tak, ako strom lepšie poznáme, keď známe aj jeho meno a mládniky.

Hlavný prameň našej viery prirodzene je Písmo sväté nového zákona, ktoré zjavenie *Kristove* obsahuje v sebe.

Pôvodca Pisma
svätého.

2. Písmo sväté je slovo Božie, ponevác vnuknutím Boh je jeho pôvodcom.

O vnuknutí toto hovorí vatikánsky snem: „Cirkev drží sväté Knihy za kanonické a sväté — ale nie v tom smysle, akoby ony boli ovocím len ľudskej práce, a akoby ich auktorita cirkevná len pozatýmne bola odobrila; ani preto, že ony bez chyby obsahujú v sebe zjavenie Božie; ale preto, že boli napísané z vnuknutia Ducha svätého, a tak sám Boh je ich pôvodcom, a Cirkvi boli ako písmo vnuknutia Ducha svätého oddané.

Dľa tohoto: a) trebárs zo svedectva Cirkve vieme, ktoré

písma patria ku Písmu svätému; predsa Božia auktorita svätých spisov nepochodí od Cirkvi, ale od *samého Boha*, b) prameň Božského charakteru je vnuknutie Ducha svätého, ktorý svätých spisovateľov osvecoval, poučoval a k písaniu povzbudzoval.

Aj dobrý katechizmus obsahuje v sebe pravdu bez bludu, ale za to nemôžeme povedať, žeby ten katechizmus bol od Boha vnuknutý. Vnuknutie aj vtedy, keď je nie reč o podaní takej pravdy, ktorú nemôže zdravý rozum sám od seba poznať, *ešte aj v tomto páde* vnuknutie značí viac, ako púhu prostosť od bludu.

3. Písmo sväté je jeden prameň viery; ale z tohoto prameňa nemôže ktokoľvek čerpať. Ako sa ku baníctvu nerozumie každý; tak je nie každý súci k vyhľadaniu pravdy z Písma svätého. Božský poklad zjavenia Božieho je nie túlavý dobytok, ale ani všeobecný majetok v tom smysle, žeby si z neho každý toľko vzal, koľko sa mu páči. Zjavenie Božie má Bohom daného strážcu a vykladateľa: učiteľský úrad Cirkve; povinnosťou Bohom sverenou tohoto je z prameňov Božskej pravdy čerpať. A samé Písmo sväté hovorí, že z Písma sv. čerpať je nie ľahkou vecou, ba pre mnohých je to duševne veľmi nebezpečné, pretože niektoré je ťažko rozumieť, a ktoré neučení a nestáli (listy sv. Pavla) prekrúcajú, ako aj ostatné spisy, na svoju vlastnú záhubu!“ (II. Peter 3, 16.) Dejiny cirkevné ale o tom svedčia, že počnúc od časov apoštolských až do najnovších čias sa každé kacírstvo Písmom sv. zakrývalo a odtiaľ vyčítalo svoje bludy. „Hic liber est in quo quaerit sua dogmata quisque — Invenit et pariter dogmata quisque sua. — Písmo sv. je kniha, v ktorej každý hľadá a nájde pravdy svojej viery!“ Už sv. Augustín riekol: „Ozaj odkiaľ pochádza tak mnoho kacírství, či nie odtiaľ, že Písmo, ktoré je dobré, zle vykladajú, a zlého výkladu sa smeie a hlavate pridŕžajú.“ (Tract in Joan, 18.) Anabaptisti na základe zle rozumených výkladov Písma sv. lúpili a vraždili; mormoni z Písma sv. vykladajú mnohoženstvo. Luther, Kalvín atď. tiež z Písma sv. sa usilovali dokázať svoju novú vieru.

Písmo sv. jako každé iné písmo je mŕtva písma, ktorej života dá *porozumenie*. A porozumieť ho vyžaduje zkusené oko, a toľkú vedu, že neslýchanou bezočivosťou musíme nazvať tú smelosť, keď sa každý, kto vie čítať, podujíma k vykladaniu pravého smyslu Písma sv., kdežto jeden sv. Augustín musel soznať, že ani polovicu Písma sv. nerozumie.

Od rozšírenia časopisov je každý čitateľ hotový kritik, ktorý nad veľkými i malými, nad živými i mŕtvymi súdi. A prehnaný kritický smer premohol už nejedného vykladateľa a skúmateľa Písma svätého. Kritická horúčka celkom zaslepila nejed-

Vykladateľ
Písma sv. je
Bohom daný
učiteľský
úrad cirkve.

ného, menovite protestantského kritika. Kto len koľko-toľko pozná vieru Kristovu, so zhrozením vidí smelé tvrdenia mnohého zástupcu kriticismu vedeckého, ktoré najnovšie Pius X. vo svojom „Lamentabili“ výroku odsúdil. Ešte aj učenec padá do záhubných bludov, keď chce Písmo sv. s opovrhnutím tradície vysvetľovať. Piom X. odsúdených 65 zásad, značí zaprenie celého zjavenia Kristovho.

Niet pod slnkom krajiny, ktorá by svoj *zákonník* svevoli svojich poddaných sverila, tak žeby každý dľa svojej vôle vykladal zákony: tým menej môže byť kráľovstvo Božie kráľovstvom zmätku a bezhlavosti, v ktorom každý ide za svojou hlavou, uvážiac dobre tieto pravdy, porozumieme, že prečo to nariaďuje cirkev: a) žeby sa Písmo sv. len s jej dovolením tlačiť mohlo, že by bludná osnova neprišla do rúk veriacich; b) žeby Písmo sv. len hodnovernými vysvetlivkami ťažších miest prišlo do rúk veriacich; c) konečne, žeby ten, ktorý sa podujíma na čítanie Písma sv., mal dostatočnú duševnú zralosť a mravnú vážnosť. Cirkev zazlieva pokračovanie protestantských bibliických spoločností, ktoré Písmo sv. bez vysvetlenia kresťanom, pohanom, bez rozdielu do rúk dajú; a každý vážny a nepredpojatý pedagóg musí uznať, že má Cirkev v tomto pravdu. Najnovšie už aj protestantskí vychovávatelia uznávajú, že počínanie Cirkve je dobré, dľa ktorého do rúk mládeže a nevzdelaného ľudu sa majú len výberky alebo niektoré knihy ako na pr. Evanjelja dať.

II. Druhý prameň viery: Ústné podanie.

Pochop tradície. Základom tradície je ústné podanie, ale podanie slovom neznačí to, akoby ono nebolo zaznačené podanie. Podané je všetko to, čo učil P. Ježiš a apoštolovia, alebo je buďto celkom nie v Písme sv., alebo sa veľmi nejasne v ňom obsahuje.

Pamiatky podania. Pamiatky podania sú: a) Viero-vyznania, ktoré sú krátke obsahy viery. Najstaršie je *vyznanie viery* apoštolské, ktoré aspoň vo svojich hlavných bodoch z *apoštolských čias* pochádza. Pokrstenie dospelých hneď od počiatku vyznanie viery vyžadovala.

b) Výroky všeobecných *cirkevných snemov*, v ktorých sa podobne viera celej Cirkve ziari. Provinciálne snemy aspoň o tom svedčia: čo vyznávala tá provincia, kde boli synody vydržiavané.

c) *Obradné knihy*, ktoré o odbavovaní sv. Omše, o vysluhovaní sv. *Sviatosti* vysvetlenie podávajú.

d) Hodnoverné *zápisnice o mučedníkoch*. Tieto nám hovoria: za ktorú pravdu viery dali títo hrdinovia viery svoje životy.

e) Obrazy, sochy, nápisy z prvých dôb kresťanstva. Tieto nám dajú medzi iným vysvetlenie o tom, čo mysleli prví kresťania o úcte svätých a o orodovaní za mŕtvych.

f) Dejiny Cirkve: z týchto sa dozvieme, čo držali za novotu viery, za blud, viere Kristovej sa protiviaci naši predkovia.

g) Konečne: Spisy Cirkevných otcov, ktorí sú pre svoju vedu a sviatosť života prvotriedni svedkovia viery Cirkve.

Všetky podania, ako vidíme, svedčia o tom: čo bolo vierou Cirkve a jako vyznávala túto vieru?

Tradícii dodáva významu a váhy menovite tá okolnosť, že ona stála od počiatku pod *dozorom učiteľského úradu Cirkve*.

Protestanti hrdo hovoria, že oni svoju vieru na slove Božom a nie na ľudskom podaní stavajú. Kdežto ako to nižšie uvidíme, veru aj protestanti len od ľudí na základe ľudských svedectví prevzali Slovo Božie; a keď my hovoríme o tradícii, je tiež reč o Slove Božom, ktoré pomocou ľudí k nám prišlo.

Odmrštenie tradície zo strany protestantov sa dá veľmi dobre rozumieť. *Protestovali* proti viere Cirkve, a s týmto protestovaním sa do protivy postavili s celou minulosťou Cirkve. Svoju novú vieru by boli márne hľadali v živote Cirkve: najviac by boli našli svojich cirkevných predkov v *kacíroch* od cirkvi odtrhnutých. Prijatie tradície by bolo značilo smrť novej viere: no a sám nad sebou nemá vôle nikto smrteľný výrok vyniesť.

Význam
tradície.

6. Pomer Písma sv. a Tradície jedno k druhému.

1. Pán Ježiš učil len živým slovom, on nenechal ani písme-ny svojim apoštolom, ale preto aj bez písma ostali tak apoštoli pod jeho Božským vedením a ochranou ako aj ich zákonití nástupcovia.

Písmo sv. samo nám dáva na vedomie, že Pán dal túto úpravu svojim apoštolom: „Učte všetky národy“. „Kto vás slyší, mňa slyší!“ A apoštoli od prvých Turíc dľa úpravy Pánovej učili, to jest: *živým slovom* hlásali evanjelium. Kristova Cirkev sa narodila bez jedného písaného slova, tak ako aj dieťa bez rodného listu prichodí na svet. Náuka viery a mravov Krista vstúpila bez všetkého písma do života. „Otče náš“ sa už stotisíci modlili, dokiaľ bol napísaný, slová krstu apoštolovia a ich pomocníci už mnoho ráz upotrebovali, keď ich Matúš napísal; aj slová poslednej večery pri sv. Omši užívali prv než by ony na pergamen napísané boli. Na počiatku Cirkve, teda v najväčšej dobu, celá náuka Kristova bola tradíciou. Vieme, že sv. Matúš dľa jedných o 8, dľa iných o 30 rokov po nanebevstúpení Pána, sv. Ján ale len na konci I. stoločia napísal svoje evanjelium.

Tradícia
je staršia ako
Písmo sv.

Tradícia teda dľa svedectva dejín (Sk. apošt.) je staršia ako Písmo sv., pred napísaním Písma sv. celé zjavenie Kristovo tradícia obsahovala.

2. Behom 50—60 rokov bolo napísané Písmo sv., ktorého jednotlivé knihy buďto pod vodcovstvom apoštolov, alebo ich učeníkov braly do rúk obce cirkevné. V tej dobe obce cirkevné už dávno od apoštolov alebo ich učeníkov nielen poznaly, ale aj užívaly celú mravo- a vierouku Kristovu.

Tradícia
uhodňoverňuje
Písmo sv.

Tie bez Písma sv. utvorené Cirkevné obce následkom svojho duševného alebo osobného spojenia s apoštolmi sa staly hodnovernými *svedkami Písma sv.* Od nich sa dozvedely neskoršie doby a) že sú jednotlivé knihy Písma sv. od Boha osvietené, b) že tieto knihy a listy vskutku od apoštolov pochádzajú. Slovom: Tradícia je základom Písma sv. Tradícia potvrdzuje Písmo sväté.

Bezzásadnosť
reformátorov
vo veci
Tradície.

Bez svedectva Cirkve alebo bez Tradície by sme nevedeli, že menovite evanjelium Marka a Lukáša sú vnuknuté, nemohli by sme vedieť, že sú knihy nového zákona hodnoverné; ba bez tejto ani len to by nik nevedel povedať, ktoré knihy patria k Písmu sv. — Reformátori zavrhlí tradíciu, a predsa prevzali Písmo sv. od tej Cirkve, ktorej Tradíciu zavrhlí! *V základnej otázke prijali v teorii odhodenú tradíciu*, lebo by ináč bez Písma sv. boli ostali. Inokedy zase nič nechceli vedieť o tradícii. Z toho vidno, že sa reformátori hneď od počiatku na *základ svevôle* postavili. Achilova päta protestantskej zásady viery je: *priať Písmo sv. od tej, ktorej auktoritu opovrhli*. Angličan Cobet (protestant) s uštipačným posmechom volá: „Jak dopaľujúca vec je pre nás protestantov, že sme nový Zákon, totižto tú knihu, ktorá nám dáva jediný prostriedok spasenia *od pápeža a od katolíckej Cirkve* vzali, o ktorých učíme, že ich „*prekliate modloslužobníctvo*“ musíme opovrhnuť. Niet teda pre nás inej cesty spásy, ako tá kniha, ktorú sme dostali od „modloslužobnej“ Cirkve a od jej hlavy, od antikrista!“ (Wedewer: Lehrbuch 105.)

Figliarska
výhovorka
Kalvínova.

Kalvín túto základnú chybu protestantskej teorie viery takýmto rozumkovaním chcel zakryť: „Keď sa pápežníci opýtajú: odkiaľ vieme, že je Písmo sv. slovo Božie? to je celkom také, ako keby sa niekto tázal: ako oddelíme bielo od čierneho? Pravdu sv. Písma tak cítime, ako známe čierne od bieleho rozoznať.“ (Inst. lib. 1. c. 7. n. 2.) Dejepisnú otázku (či je Písmo sv. osvietené a hodnoverné) čítaním chcieť rozlíštiť je ozaj podivná otázka! *Dľa čítania sa každá teória viery za pravú drží*. Luther predsa navzdor svojej nedôslednosti uznal: „Musíme uznať preto, že je pravda, že je v pápežstve slovo Božie, apoštolský úrad, a že sme Písmo sv., krst a hlásanie slova Božieho od nej vzali, ináčej čo by sme vedeli o tomto všetkom.“

3. Apoštolské cirkevné obce na základe ústneho učenia už poznali celú náuku Kristovu a vyznávali ju, keď dostali k rukám sv. knihy, a preto vo výhodnejšom položení boli ako všetci ohľadom toho, aby porozumeli sv. knihy. Životom prevedené kresťanstvo, z očí do očí vzaté podrobné poučenie, im dalo do ruky prostriedok k správne mu porozumeniu sv. kníh.

Tradícia je kľúč k porozumeniu Písma svätého. Každý nepredpojatý človek musí uznať, že tie obce, ktoré žili v ovzduší apoštolmi stvorenom a ktoré kresťanstvo s telom-dušou vyznávaly, mohli lepšie vedieť, ako ktokoľvek iný, čo je pravý obsah sv. kníh. Toto je príčina toho, že jeden sv. Ireneus, Tertullián, Lerinský sv. Vincenc, voči kacírom so zbraňou *tradície* vystupovali a že *snemy* cirkevné vždycky s kľúčom tradície sa usilovali dostať do pokladničnej bane Písma svätého.

Sväté knihy sú nie novoty, ktoré vynášali po storočiach, ktorých smysel by bola nejaká posiaľ neznáma pravda. *Duch* písmy tam žil od počiatku v duši Cirkve. A preto vierovyznania Cirkve, starý zvyk spisy apoštolských a cirkevných sv. Otcov, atď., slovom: stará tradícia je hodnoverným vysvetlením Písma sv. Bez tradície ani najmodernejšie kritické skúmanie nám nemôže pravý smysel Písma svätého vyložiť.

4. Sväté knihy naznačili najväčšiu časť pokladu viery Kristovej (depositum fidei), ale o tom, čo apoštolovia nenapísali, i po napísaní sv. kníh ústne podané učenie a apoštolmi zavedený zvyk ostal smerodajným.

Aj Písmo sv. učí, že je tradícia celkom tak prameňom viery, ako Písmo sväté.

„Bratia, buďte stáli a zachovajte podania, ktoré ste sa naučili či rečou a či z písma nášho.“ (II. Tes. 2, 14.) Sv. Ján, ktorý posledný napísal svoje evanjelium, týmito slovami zakončil svoju knihu: „Je ešte mnoho iného, čo činil Ježiš, čo keby sa po jednom popisalo, ani svet by nebol dostatočný pre knihy, ktoré by sa mali popisovať.“ (Ján, 21, 25.) (Jedna pergamenová stužka mala dakedy aj 100 m.)

5. Jedine z tradície vieme, že sa majú aj nemlúvniatka krstiť, že je sedem Svätostí, že zelenoštvrtkové umývanie nôh je nie sviatosťou, že nedeľu a nie sobotu máme zasvätiť.

Z Písma sv. by sme skorej to mohli nasledovať, že sa len dospelí majú krstiť, ktorí už vedia veriť: „Kto uverí a pokrstený bude, spasený bude!“ Nemlúvniatka nevedia veriť, a pedsa: aj protestanti ich krstia. Jedine tradícia nás poučuje, že tieto slová Pána sa majú len na dospelých vzťahovať. Proti anabaptistom musel aj sám Luther so zbraňou tradície bojovať.

Pomer Písma sv. a tradíciu jedného ku druhému môžeme takto vyjadriť: Tradícia je základom, na ktorom spočíva Písmo

Tradícia je
kľúč k Písmu sv.

Aj Písmo sv.
nás posla
k tradícii.

Mnoho vážnych
právd
sa dozvieme
len z tradície.

Súhrn.

sv. a zároveň kľúčom k pokladnici Písma sv. Bez tradície by Písmo sv. ostalo pre nás zatvorenou knihou, ktorá ani neobsahuje celé zjavenie Kristove.

Dajme tomu, žeby nebolo Písma sv.! Či by táto okolnosť zničila kresťanskú vieru? Ani z ďaleka! V tomto páde boli by sme v tom istom položení, v ktorom bola Cirkev v prvých desaťročiach, alebo: tradícia, a to večne žijúca a už dávno na písmo vzatá tradícia by bola prameňom viery našej. Už aj sv. Ireneus nadhodil túto otázku (Adv. haeres. 3., 4.) a takto odpovedal na ňu: „A keby nám apoštoli žiadneho písma neboli nechali, či by sme vtedy nemuseli tradíciu za mieru našej viery prijať, ktorú tradíciu apoštoli na pastierov Cirkve sverili? Na nich počíva mnoho národov, uprostred barbarov, ktorí veria v Krista a do ktorých sŕdc je bez atramentu a papiera skrz Duha svätého napísané učenie Spasiteľove, ktorí sa totižto verne pridŕžajú starých tradícií.“

7. Norma viery.

(Regula fidei.)

Protestanti hovoria s istým sebavedomýmó „My svoju, vieru zakladáme na slove Božom a nie na ľudskom podaní.“ Podľa protestantských konfessií, norma viery je *Písmo sväté*. Lenže túto normu viery veľmi znebezpečuje druhá zásada protestantskej viery: „voľné bádanie“.

Tu je slovo o základnej otázke viery, ktorá vyžaduje vážne uvažovanie.

Živé slovo je
na celom svete
hlavným
prostriedkom
výchovy
a výučby.

1. Cirkev Kristova, dľa slov jej zakladateľa, je veľký svetový *vychovávateľský ústav*, ktorý k večnému spaseniu vychováva a vedie svojich veriacich. A už odkedy len vychovávajú ľudí, hlavný prostriedok výchovy bolo vždy *živé slovo*, ktoré je najprirodzenejším, najjednoduchším a najľahším spôsobom duševného stykania. Písmo alebo kniha je tiež užitočná vo výchove, menovite vo výučbe, lenže tento nástroj je ťažký a nedokonálny. Samovzdelávanie sa na základe kníh ako vieme je ťažké a únavné, o mnoho ľahšie ide učenie pri vedení učiteľa. U všetkých národov končia výchovu na základe živého slova na toto povolanie odborní ľudia. Rodinná výchova na základe písma alebo knihy by bola tiež smiešnou zvláštnosťou.

Na počiatku
Cirkev normou
viery nemohla
byť
Písmo sväté.

2. Preto nedivíme sa nič nad tým, že nám Pán Ježiš na písme ničoho nenechal, a najviacerí z apoštolov tiež nedržali za potrebné písmo. Pán vyučoval živým slovom a apoštoli na rozkaz Pánov tiež len *živým slovom* kázali. Až do polovice II. stolia nebolo ani jednej takej cirkevnej obce, ktorá by bola mala

všetky sväté knihy. Čo teda bolo do napísania evanjelioma Matúša, čo bolo do sobrania kníh nového zákona normou viery? Zdravý rozum toto hovorí: *Čo nik nemá, to nemôže byť pre veriacich normou viery.*

3. Ale dajme, že za normu viery ustanovil Pán predsa len Písmo sväté! Čo by bol za následok tohoto ustanovenia? V tomto páde: a) cesta spásy by bola bývala len boháčom slobodná, ktorí boli v tom položení, žeby si jednu celé majetky stojacu knihu kúpiť mohli, chudobní by následkom svojej chudoby boli odpadli od prostriedku spásy. b) Škodou spásy by boli utrpeľy tie milliony ľudí, ktorí nevedeli čítať. c) Ale aj tých, ktorí vedeli čítať, by bola obťažovala tá vec, že sa nevedeli vhlbiť do Písma svätého. Preto celkom prirodzené je, že Pán Písmo sväté neučinil za normu viery.

4. A keby sme ku Písmu svätému pribrali hneď aj pamiatky *tradície*, ani len tradíciou podporované Písmo sväté nemôže byť normou viery, lebo by vždycky bola možnosť toho, že o jednej alebo druhej pravde povstane rozopra, ktorú nemôžu rozsúdiť ani mŕtva písmena, ani mŕtva pamiatka. *K rozptýleniu nedorozumení a k zakončeniu hádok je potrebná živá auktorita. A Pán Ježiš skutočne živú auktoritu ustanovil za normu viery.*

Ani tradíciou
podporované
Písmo sv.
nemôže byť
normou viery.

Dokiaľ chodil Pán po zemi, normou viery bolo jeho slovo. Po jeho nanebevstučení normou viery je *učiteľský úrad Cirkve*, ktorý čerpá z Písma sv. i z tradície a ktorého sám Kristus vedie a ochraňuje skrze Ducha svätého.

Norma viery je
učiteľský úrad
Cirkve.

5. Každý živý organizmus sa udržuje tou zásadou, ktorou povstal. Dub obživuje tá istá zásada, ktorá bola v žaludí, keď ho zasadili do zeme. Cirkev stvorila *zásada Kristova*, jeho *Božská auktorita*: nasledovne ju len jeho Božská auktorita môže udržať. Kristovu náuku v jej pôvodnej čistote a na tej istej náuke spočívajúc jednotu Cirkvi môže len neomylný učiteľský úrad udržať.

Neomylný učiteľský úrad Cirkve, za ktorým stojí *auktorita Kristova*, je podporou a istotou čistoty náboženstva a pre každého veriaceho istou normou viery.

Za Cirkvou stojí
Kristus.

Dľa svedectva dejín pápeži a cirkevné snemy veľmi mnoho hádok náboženských a pri veľmi mnohých okolnostiach zariaďovali, ale ani jedného článku viery nepremenili, ani premeniť nemohol učiteľský úrad Cirkve; pretože je pravda večná.

6. Bez neomylnej, totižto bez Božskej auktority niet Božskej viery. Keď človek číta Písmo sväté, alebo čerpá z pamiatok tradície, možno, že správne čerpá, možno, že opravdivý smysel vyčíta z mŕtvej písmeny Písma svätého: ale aj to sa môže stať, že i pri najlepšej vôli a usilovnosti sa pomýli.

Podmienka
Božskej viery.

Bezpodmienečnú záruku nám len *neomylná auktorita* dať môže. Keď to veríme, čo Boh zjavil a čo nám skrz jeho neomylnú Cirkev predkladá, vtedy každopádne *Bohu* veríme, totižto: vtedy je skutočne *Božská* naša viera.

Auktorita Cirkve je istou ochranou tak sv. Písma, ako aj Tradície. Bez tejto auktority by sme ani to nevedeli, čo patrí k Písmu sv. a Tradícii a ani by sme neprišli k istému porozumeniu a obsahu týchto. Trefne hovorí protestantský E. Hartmann: „Reformátori nezbadali, že ich v neomylnú auktoritu kanonických kníh složená viera, ktorú s materinským mliekom ssali do seba, sa výlučne na tom presvedčení zakladá, že ju neomylnosť Cirkve a podania dokazuje. Poneváž im v neomylnosť Písma složená viera prešla do krvi, ani nezbadali, že s odhodením neomylnosti Cirkve a tradície zároveň podkopali aj auktoritu predošlých (Sv. Písma), a týmto z istej stavby hierarchie prvý kameň vyrazili, po ktorom následkom hľadania časov, všetky kamene jeden za druhým musely povypadovať.“ (Selbstzeisetzung des Christenthums.)

Prečo prijali reformátori Písmo sv. za slovo Božie? Preto, poneváž to Cirkev povedala, že je Písmo sv. slovo Božie. Ale pri *vykladaní* Písma sv. už nechceli nič vedieť o Cirkvi, — tu už hlásali zásadu slobodného bádania, čo toľko znamená, že najvyšším sudcom viery je každému jeho vlastný rozum. Poneváž ale cítili, že je tu rozum veľmi neistý a klátivý sudca, doložili, že Duch svätý každého osväcuje, aby Písmo sv. správne vykladal. Lenže sa tu celým právom môžeme protestantov tázať: Či je to možné, aby Duch svätý dve sebe celkom protivné nauky podával? A či je to nie bezzákladnou bezočivosťou, každému pripisovať neomylnosť a práve vtedy Cirkvi odoprieť tú neomylnosť?

Luther toto písal Levovi X.: „Vo vysvetľovaní slova Božieho nepríjmem zákona“, a týmto seba samého, svoju vôľu, učinil normou viery. Aj Pfleiderer uzná: „Luther slovo Biblie len natoľko uznal za slovo Božie, nakoľko sa ono s Božím hlasom jeho srdca srovnávalo; ináč o mnohej častke Písma svätého častokrát veľmi slobodný, ba mnoho ráz veľmi prísny (!) výrok vyniesol!“ (Religions phil. 319.) (List sv. Jakuba mu je len slameným listom, ktorý treba z Písma sv. vyhodiť.) Iným slovom: Luther sebe veril, ale nie Pánu Bohu! (Luther ps. 111.)

Logickým následkom tejto zásady reformátorov je povstanie neslýchane mnohých sektov. A jestli sa protestantské sekty dnes ešte celkom nerozpadnú, to majú medzi iným tomu pripísať, že v živote nasledujú katolícke zásady a nedovolia, žebý si každý z Písma sv. vyčítal vieru, ale požadujú, žebý veriaci vieru od obce brali. Písmo sv. ale Pfleidererovskí nasledovníci Lu-

thera už na caparty rozdziapali a zväčša zničili. Harnack už tak ďaleko zašiel, že: „Ježiš Kristus je nesúci do evanjelioma.“

7. Po vyložení najvyššej zásady viery systém viery teraz takto postavíme:

Bytnosť Božiu a duše môžeme aj zdravým rozumom poznať. Tieto dve základné pravdy našej viery nielen veríme, ale i *poznáme*. Písmo sväté ako historický dôkaz a Cirkve, ako živý svedok, nás o tom presvedčia, že Boh vskutku mluvil k človečenstvu. Toto všetko sú prirodzené podmienky viery. Zjavenie Božie, ktoré dokazuje Bohom vedená auktorita Cirkve, veríme pre auktoritu Božiu. A touto našou vierou dávame Bohu najväčšiu úctu, ktorú človek dať môže.

Obsah
celej knihy.

Boh, bytnosť duše, historická skutočnosť zjavenia Božieho, slovom: podmienky viery, toto tvorí predmet *vedenia*. Jako milosť predpokladá prírodu — veď ona prírodu zošlachtuje a povznáša, tak aj základom viery je vedenie alebo prirodzené poznanie. Toto poznanie činí vieru rozumnou. Dľa sv. Tomáša: „Rozum by neveril, keby neuznal, že musí veriť.“ Rozum stavia vieru ako mravnú povinnosť pred vôľu, a keď sa vôľa poddá, viera sa stane mravnou. Predmetom viery je: celé zjavenie; príčinou: je auktorita Boha, ktorý ju zjavil, ktorá stojí nielen za predmetom viery, ale aj za spôsobom zjavenia. Predmet viery je organický celok. Ako telo nemôžeme rozdrobiť bez toho, žeby sa z neho duša nevzdialila, podobne aj rozdrobenie predmetu viery značí smrť viery. Jestliže odhodíme jednotlivé pravdy zjavenia, a čo aj len jednu pravdu, — trebárs by sme ostatné všetky prijali, naša viera už viac nebude Božská, ale len ľudská; ponevác v tomto páde sa už nie pre auktoritu Boha, ale pre akýmkoľvek spôsobom nadobudnuté prirodzené presvedčenie pridržame neúplného predmetu viery, — slovom: v takomto páde sebe, nie ale Bohu veríme. Ku spaseniu ale sa vyžaduje nie ľudská, ale Božská viera.

8. Mysliaci človek v tom vidí veľké dobrodenie Božie, že ustanovil na svete neomylného učiteľa, od ktorého sa každý môže naučiť poznať bludu prostú vedu spásy. Voľnomyšlienkári, lepšie rečeno: fanatickí neverci ale s farizeiskou pretvárkou vidia v tomto dobrodení Božom veľké nebezpečenstvo, a tak ďaleko idú vo svojej zaslepenosti, že od veriaceho učenca ešte aj meno učenca odškriepia, lebo dľa nich veriaci učenec, nemôže *nepredpoviete bádať* v prírode. Ale toto tvrdenie je zjavne mylné. Ponevác veriaci učenec prirodzené základy svojej viery, ako: bytnosť Boha a duše, skutočnosť zjavenia Božieho vie na základe *vedeckého skúmania* a nielen z predpokladania; ostatné pravdy viery ale *verí* na základe auktority Božej. Ponevác ale tieto posledné pravdy patria do nadprirodzeného radu, ony v

Ci je pravda,
že neomylnosť
znebezpečuje
slobodu vedy?

skúmaní prírody nikoho neprekážajú. Fyziku, chémiu, matematiku, lekársku vedu atď. veriaci celkom tak ako aj neverec *môže* s prospechom sprevádzať. Postavenie veriaceho učenca je o toľko prajnejšie, že je jeho duša voľná od otroctva náruživosti, a preto môže slobodnejšie pracovať. Ponevác ale zjavenie *hádže* svetlo aj na prírodu, veriaci učenec, jestliže sa aj s filozofiou základne zaoberá, neupadne do tých osudných chýb, ktoré by jeho večný osud znebezpečovali. Voľnomyšlienkári tak rozumejú slobodu vedy, že blud je rovno oprávnený ako aj pravda, a že sa o všetkom dá pochybovať. Toto ale je anarchia, ale nie vedecká sloboda, ponevác je rozum nie slobodný voči pravde, blud ale znamená otroctvo pre rozum. Veriaci učenec si nežiada z bezúzdnosti rozumového tuláctva. *Najpredpojatejší* ľudia sveta sú voľnomyšlienkári, ktorí za podmienku vedy držia popieranie Boha, duše a zjavenia Božieho. Na takomto základe môžu okrem dvoch-troch nevercov, Koperníka, Keplera, Newtona a všetkých velikášov vedy zo spoločnosti učencov vytvoriť, ponevác sa oni nevedeli postaviť na predpojaté stanovisko nevery...

DODATOK.

1. Mimo Cirkvi niet spásy.

„Extra Ecclesiam non est salus. — Mimo Cirkvi niet spásy.“ Čo značí táto na oko veľmi príkra veta? Či je to bohoslovenská mienka, alebo dogma, článok viery? — Tu je nie reč o púhej mienke, alebo o vyhrážaní sa tým, ktorí stoja mimo Cirkve, ale o istotnej *pravde*, ktorú IV. lateránsky snem za *článok viery* vyhlásil. A keď dobre porozumieme túto Božskú pravdu, ona bude hneď aj ospravedlnená v našich očiach.

1. „Niet v žiadnom inom spásy; ponevác nenie dané iného mena pod slnkom ľudom, v ktorom by sme mali byť, spasení, ako Pán Ježiš Kristus. (Sk. ap. 4, 12.) V Adamovi zhrešilo celé pokolenie ľudské. Všetci sa rodia bez posväcujúcej milosti, jedine milosť Kristova zrodí odznove dušu a učiní ju hodnou večného blahoslavenstva.

Slovom: Spásou sveta je Kristus.

2. Teraz ale: Kdeže nájdeme Krista? Na túto otázku iste odpovede nám iný nedá ako nebeský Spasiteľ. A on otvorene, zjavne odpovedal na túto duše sa týkajúcu otázku.

Slovo Pánove je: „Hľa, ja som s vami po všetky dni až do skončenia sveta.“ (Mat. 28, 20.) Kristus je teda dľa jeho slov v jeho Cirkvi: v nej složil vedu spásy; tam uložil prostriedky svojej milosti. „Idúc do celého sveta, hlásajte evanjelium celému stvoreniu. Kto uverí, a pokrstený bude (totižto kto s vierou a krstom prijme celé náboženstvo Kristovo), ten bude spasený; kto ale neverí, zatratený bude. (Mark. 16, 13. 16.) Cirkev je teda dľa naloženia Kristovho povinná hlásať svetu učenie Kristove a podávať ľudom prostriedky milosti Kristovej. Kto poslúcha Cirkev a verí, ten bude spasený; kto ale odhodí od seba Cirkvou mu podávanú náuku a prostriedky milostí, ten zatratený bude. Sám Kristus toto učí: „Mimo mojej Cirkvi nieto spásy!“ A keby Cirkev niečo iného učila, ako toto, tým by poprela samého Krista a stala by sa nevernou svojmu Božskému zakladateľovi.

Najnenávidenejšia pravda

Spása je Kristus.

Krista nájdeme len v jeho Cirkvi.

Hoci koľkokrát bolí niektorých táto pravda, nemôžeme ju premeniť: *Krista možno nájsť len v tej Cirkvi, ktorú on založil; v sektách od Krista odtržených sa nachádzajú len isté zlomky duchovných pokladov Kristových.* Vôbec niet pod slinkom náboženstva, v ktorom by istý zlomok pravdy nebol. Úplnú pravdu má výlučne a jedine Cirkev Kristova; tak prirodzené ako aj zjavené pravdy viery a všetky prostriedky milosti sú v nej. A práve preto môžeme tvrdiť, že každé náboženstvo je len natoľko *pravé, nakoľko sa ono s katolíckym náboženstvom srovnáva* a že ktorákoľvek náboženská pravda je majetkom Cirkvi Kristovej, nech sa ona v ktoromkoľvek inom náboženstve nachádza. Nakoľko môžu človeka vymlúvať isté zlomky náboženskej pravdy, to hneď uvidíme.

3. Prečo hovorí Kristus: „Kto neverí, zatratený bude.“ A prečo hovorí aj Cirkev za Kristom: „Mimo Cirkvi niet spásy!“?

Hriech
zátvrdlivosti.

„Kto bol vychovaný v Cirkvi, alebo trebárs sa mimo Cirkve nachádzajú, dostatočne sa dozvedel o spasiteľnej pravde a milosti Kristovej, ktorú on skrze svoju Cirkev každému ponúka, a predsa neprijme pravdu a milosť Kristovu, ten zatatý alebo nerozvažitý človek upadne do hriechu zátvrdlivosti alebo úplnej nevery (hriech proti Duchu sv.) a takto prirodzene, jestliže sa zavčasu neobráti, je synom pekla.

Vo veci
hriešnosti môže
len Boh súdiť.

Vlastnou príčinou neporozumeniu článku viery o samospasiteľnej Cirkvi je vlastne *hriešnosť*. Bez *osobného hriechu nik nezahynie*. Toto je čistá pravda. Kto teda bez svojej vlastnej chyby nepozná pravdy Kristovej a neužíva sviatosti Kristove, toto je síce veľké nešťastie pre otázného, ale je to nie hriechom a jedine pre toto ešte nezahynie. Dobromyseľnosť je vždycky obranou hrešiaceho, jedine *zlomyseľnosť je cestou do záhuby*. O dobro- alebo zlomyseľnosti Cirkve nesúdi, pretože *súdiť nemôže*. Takýto súd by vyžadoval čítanie v duši, nasledovne vševetúšnosť, ktorá ale je výlučne vlastnosťou Božou. Súdiť vo veci spásy alebo zatratenia je *svrchovaným* právom Božím: a cirkvi ani na um nepríde miešať sa do svrchovaných práv Božích. Cirkev ani len o večnom osude svojich veriacich nesúdi, nie žeby ona výrok vynášala o tých, ktorí sú mimo nej. Keď Cirkev niekoho vytvorí z lona svojho, vtedy ona jeho spásu a blaho má pred očami. Keď cirkev odopre svojim nehodným údom poslednú poctu, týmto ona len *slobodu* ctí, pretože sa netisne k mŕtvole toho, kto nechcel za živa počuť o Cirkvi, ale o večnom osude potrestaných, nehodných svojich veriacich Cirkev nehovorí nič. Cirkev ešte aj za svojho *najnábožnejšieho* veriaceho obetuje smiernu obeť, pretože zná, že o človekovi súdi nekonečne svätý Boh.

Aj pri vyhlásení za blahoslaveného alebo za svätého sa od svedkov pod prisahou vypočutých dozvedá Cirkev: či otázky bol hrdinom ctnosti? Ďalej cestou prísneho skúmania sa usiluje presvedčiť: či sa na prímluvu poľahčného zázraky staly? Teda od shora, od Boha žiada znamenie o tom, či je otázky občanom vlasti spásy! Keď Cirkev udeľuje odpustky pre dušičky v očistci „per modum sufragii“ — robí to na spôsob *orodovania*, a od Boha závisí nakoľko a či vôbec prijme toto zadosťučinenie. Preto za jedného zomretého sa viac ráz môžu obetovať plnomocné odpustky.

Nakoľko si Cirkev netrúfa o večnom osude jednotlivcov svoj výrok vyniesť, nakoľko sa osmeľuje to činiť, čo jej Kristus poručil, totižto verejne hlása svetu čo *spasí* a čo *nespasí*.

4. Kto aspoň *k duši* Cirkvi nepatrí, ten nebude spasený, pretože nemá podiel v Kristovi.

Kto nijak
nepatrí k Cirkvi,
je synom
záhuby.

a) Žid, pohan, ktorý zachováva zákon *prírodný* a k tomu je ešte aj dobromyseľný, totižto: žeby prijal krst akonáhle by sa presvedčil o jeho potrebe, tento prijíma *krst žiadosti*, duševne patrí k Cirkvi a chodí po ceste spásy. Ohľadom spásy pohana dľa mienky výtečných teologov, jedine tá podmienka sa vyžaduje, žeby veril vo *večného Sudcu* a aby zachovával *prírodný zákon*.

b) Kto je ešte nie údom katolíckej Cirkve, ale verí v Krista, za ktorého aj zomre, tento bude spasený krstom *krvi*. (Mladiatka, mnoho mučedelníkov.)

c) Dietky protestantov a schizmatikov, ktoré boly platne pokrstené, sú nielen duševné údami Cirkve, ale ony patria aj k telu Cirkve. Zomrú-li v nevinnosti, budú spasení, a síce následkom sviatosti krstu budú spasení. Pokrstené dietky sektov sa vtedy odtrhnú od Cirkve, keď si prisvoja vierovyznanie sekty. Ak sú ale dobromyseľné, ešte vždy patria k Cirkvi.

d) Pre dospelých údov kresťanských sektov, keď oni ťažko zhrešili, je len jedna cesta k vyslobodeniu: dokonála ľútosť. Ale aj tu je podmienka *dobromyseľnosť*: totižto dokonálu ľútosť len ten môže mať, ktorý je hotový všetko vykonať, čo je dľa nariadenia Božieho k spaseniu potrebné, to jest: hotový je stať sa aj údom Cirkve, keď sa presvedčí o potrebe tohoto.

A konečne, keď uvážime aj to, že každý poklad náboženský, ktorý sa nachádza u sektov od Cirkvi odtrhnutých (sv. Písmo, krst, apoštolské vyznanie viery), že je to právnym majetkom Cirkve, preto musíme uznať, že: *mimo Cirkvi niet spásy*. Čo toľko znamená, že kto bude spasený, ten bude spasený len na základe v Cirkvi zachováanej pravdy a milosti.

Jeden nemecký cirkevný časopis roku 1906. na tú otázku: „Čo máme poďakovať katolíckej Cirkvi“, takto odpovedá:

„Predovšetkým to, že ešte veríme v Krista.“ A kto pozná vädnutie náboženské protestantských sektov, ten uzná, že keby nebolo katolíckej Cirkve, protestantské sekty by už boli dávno do nevery upadly.

Za katol. vieru
patrí vďaka.

5. Kto sa stal krstom sv. údom Cirkve, za toto je nekonečnou vďakou zaviazaný Božskej prozreteľnosti; ponevác, ako člen tajomstva plného tela Kristovho, príde pomocou svojej duchovnej matky, Cirkve, k majetku všetkých práv a prostriedkov milosti, a bude iste kráčať po ceste spásy. A keďby ťažko zhrešil, pomocou sviatosti pokánia (trebárs nedokonálou ľútosťou) sa istotne smerí s Bohom; a keby sa v páde nemoci nemohol vyspovedať, pomocou sviatosti posledného Pomazania, keby len i pozatýmne ľutoval, spasený bude; vo sv. Omši, v birmovaní, v Sviatosti Oltárnej, v poslednom pomazaní, v sviatosti stavu manželského má hojné pramene milosti, žeby v dokonálosti zo dňa na deň pokračoval. Úd Cirkvi je skutočne vyvoleným dieťaťom Božím.

Lenže samé katolícke meno nikoho nespasí. Na základe katolíctva budú len dietky spasené. Dospelým katolícke meno ukladá veľké *povinnosti*: musí z katolíckej a dľa katolíckej viery žiť, sviatosti Kristove usilovne prijímať, toto je prvou a hlavnou povinnosťou katolíckeho veriaceho. Je-li úd katolíckej Cirkvi v smrteľnom hriechu (keby čo len veľkonočnú spoveď omeškal), v takomto páde je on smrteľne chorým údom na tele Cirkvi, a jestli takto ostane, zahynie; a jeho zahynutie bude ťažšie ako tých, ktorí mali menej prostriedkov spasenia. Komu dal Boh mnoho, od toho bude žiadať mnoho.

Logický násle-
dok tohoto
článku.

6. Ponevác si je Cirkev povedomá, že jedine ona má celú vedu spásy, všetky prostriedky milosti, bezpodmienečne požaduje od svojich verných, žeby tieto Kristove poklady poistili aj pre svoje dietky, aby ich totižto vo viere katolíckej vychovávali.

Nie svedôľa, nie úzkoprsosť, ale oddanosť ku Kristovi vedie Cirkev k tomu, že miešané manželstvá len podmiennečne trpia vtedy (trpia, ale nikdy neodporúča), keď je výchova katolícka všetkých dietok zabezpečená. Ktorý katolícky rodič v svojej chladnej netečnosti a nedbanlivosti prepustí svoje dietky protestantskej sekte, alebo aspoň len čiastku dietok, — upadne do hrozného hriechu *vieroizrady*: zapre svoju vieru v dieťkach a navzdor svojho rodičovstva, pozbaví svoje dietky najväčšieho pokladu, pravej viery. Možno síce, že zato jeho dietky budú spasené výsudánym spôsobom, ale táto takéhoto neverného rodiča zpod zodpovednosti neoslobodzuje. Vyhodiť niekoho z istej lode do vln morských, je ešte aj vtedy zločinom, keby sa tento na nejakom brvne aj zachránil...

A odhliadnuc od všetkého; *miešané* manželstvo vedie riad-

ne *k netečnosti*: manželská stránka iného náboženstva riadne tak účinkuje na katolícku stránku, ako mráz na kvetinu: ochladí a zničí jeho vieru.

7. Ponevác je cirkev Kristom vybudovanou loďou spásy, mimo ktorej niet záchrany, nik nemá dostatočnej príčiny, aby z Cirkvi vystúpil a stal sa *zradcom viery*.

Odpadnutie
od viery je
pas do pekla.

Dieťa je povinné poslúchať svojich rodičov. Keby ale rodič zneužíval svoju rodičovskú auktoritu a moc, a keby od svojho dieťaťa niečo takého žiadal, čoby znebezpečovalo jeho spásu, vtedy je ono nie povinné, ba ani *neslobodno* mu poslúchať rodiča. Takýto pád ale je nemožný u našej duchovnej matky, u Cirkvi svätej; ponevác v Cirkvi je: ochrana Kristova v neomylnosti, a to nariadenie vo veci Sviatosti, že účinnok a platnosť Sviatosti nezávisí od zbožnosti kňaza; — všetko toto stojí v ceste tomu, žeby priestupky predstavených, spásu veriacich v nebezpečenstvo neuviedly. Dľa slova Pánovho: „veriaci, ktorý hreší proti Cirkvi, má sa držať za pohana a publikána.“ (Mat. 18, 17.) Odpadlík od viery ešte väčší hriech pácha, ako tento, a na jeho hlavu padá ten výrok Kristov: „Kto mňa zapre pred ľuďmi, toho aj ja zaprem pred mojim nebeským Otcom.“ (Mat. 10, 33.) Ponevác odpadlíka od viery nechráni dobromyseľnosť, platia o ňom slová sv. Cypriana: „Nemôže mať Boha za otca ten, ktorý nemá za matku Cirkev“. (De unit. Eccl. n. 20.) Odpadlík hádže do mora ten kľúč, ktorým si ktokoľvek môže otvoriť dom spásy; kráľovstvo nebeské.

2. Filozofia netečnosti vo viere.

Dľa starého Simeona je Kristus „znamením, ktorému bude protirečené“. (Luk. 2, 34.) To isté môžeme povedať aj o Cirkvi Kristovej, s ktorou od počiatku stojí na válečnej nohe duch sveta. A v XVI. stoloťi našiel mohutných spojencov v sektách od Cirkvi odtrhnutých a na základe protestantských zásad povstal celý ľudový filozofický systém na zatemnenie tej veľkej povinnosti, že sa človek má pokoriť Kristovi, zjavujúcemu sa v Cirkvi svojej.

Nevera oblečená do tógy *modernej vedy* napadá vieru a prikrýva sa krásne znejúcimi frázami netečnosti a ľudovej filozofie a jej zbraňou je fráza, ktorá stálym opakovaním hypnotizuje a jakoby okúzľuje srdcia, tak že voči viere chladní ľudia za hotový peniaz a pravdu vezmú tú lživú frázu, tým viac, že to človek veľmi snadno uverí, čo si v srdci túžobne praje, a v svojej úzkosti aj lož prijme, len nech sa ona okrašľuje nejakou zdanlivosťou pravdy.

Zbraň fráze
a sofozmy.

Takéto lživé frázy sú nasledujúce: „Každé náboženstvo je dobré.“ „Konečne všetci sa jednému Bohu klaníme.“ „Nech bude každý spasený dľa svojho spôsobu.“ „Hlavná vec je, aby bol statočným človekom; náboženstvo moc neplatí.“ „Každý nech ostane v tom náboženstve, v ktorom sa narodil.“ „Statočný človek si nemení náboženstvo, atď.“

Ci je každé
náboženstvo
dobré?

1. „Každé náboženstvo je dobré.“ Celkom takým právom môžeme povedať: čierno i bielo, studené i teplé, svetlo a tma, pravda a lož sú úplne rovné veci. Keď je každé náboženstvo dobré, vtedy je všetko to, čo sa dá sožuť, dobrý pokrm; dobrý nápoj je všetko čo tečie a dá sa piť; dobrý peniaz je všetko, čo sa volá peniazom, čoby to bol hneď výrobkom peniaze padelajúcej bandy.

Prvá čiastka frázy je zjavná lož, lenže je tam dodatok: „konečne všetci sa len jednému Bohu klaníme“, a toto zafahuje výšuvodenú lož zdanlivosťou pravdy. Ale či ozaj každý, nech má aké-také náboženstvo, sa len jednému Bohu klania? Každý má také náboženstvo, jakého Boha má; iným slovom: náboženstvo sa buduje na pochope Boha; ak je tento pochop falošný, vtedy je aj jeho náboženstvo nepravé. *Keď má niekto nepravý pochop o Bohu, vtedy sa už neklania pravému Bohu, ale modle, ktorú si sám utvoril.*

Keby bol Boh voči človečenstvu nemým ostal, mohli by sme povedať: „Nech každý tak slúži Bohu, ako vie“; a keď on sám nevie múdrej veci o Bohu, nech nasleduje múdrych ľudí, ktorí najmúdrejšie hovoria o Bohu a jeho službe! ... Lenže Boh mlúvil k človečenstvu, veľké dielo zjavenia, veľké povinnosti ukladá človečenstvu. Keďže Boh mlúvil, vtedy každého, akonáhle sa dozvie o zjavení Božom, povinnosťou je sa dozvedieť: čo mal povedať Boh človečenstvu? Lebo konečne Boh je pánom a človek nemá práva jednostranne, celkom dľa svojej vôle svoj pomer k svojmu najvyššiemu Pánovi, k Bohu, Stvoriteľovi ustáliť. O Bohu len ten smýšľa správne, ktorý pozoruje Božiu náuku a tú nasleduje.

Jedine Kristovo
náboženstvo je
pravé a dobré.

Akonáhle vynde slnko, zatemnejú všetky hviezdy. Keď Kristus, *slnko pravdy, vstúpil na svet, hneď musel zatemniť každý ľudský zakladateľ náboženstva.* A keď nám Kristus skrz svoju Cirkev podáva svoju pravdu a milosť, vtedy my len jednu povinnosť môžeme mať, totižto prijať úctive od Cirkvi Kristovej nám ponúkaný Boží dar. Jedného pravého Boha len ten ctí, kto sa mu klania podľa ustanovenia Kristovho, ktoré on človečenstvu skrz svoju Cirkev podáva. Dobromyseľnosť oslobodzuje síce človeka od hriechu *modlárstva*, ale tento blud nebude môcť ani na pravdu obrátiť, ani ho pred Bohom milým učiť.

Židia ešte vždy čakajú Messiaša: kresťan zase cele správne Boh nemôže lož vyznáva, že on už dávno prišiel. Mohamedán verí, že je Mohamed za pravdu prorokom Allaha, kresťan zase hovorí, že je to choromyselný lži prorok. Katolícky človek a veriaci protestant vyznáva, že je Kristus Syn Boží racionalista, ale tvrdí, že je on púhy, trebárs najmúdrejší človek. Katolícky veriaci vidí v Oltárnej sviatosti Božie tajomstvo, pretože je tam pod spôsobom chleba a vína opravdivé telo a krv Kristova; kalvin zase vyznáva, že je Oltárna sviatosť púhy znak. V očiach katolíckeho veriaceho sv. Omša je obeta Božia; dľa heidelbergského luteránskeho katechizmu je sv. Omša „zlorečené modloslužebníctvo“. Dľa katolíckej mravouky živá, v dobrých skutkoch javiaca sa viera je prostriedkom ospravedlnenia. Luther zase učí „že len viera spasí“ a že len nevera a žiaden iný hriech — vytvára človeka zo spásy atď... No teda, jestliže je každá táto protivná viera rovnako Bohu milá, vtedy Boh dľa učenia zdravého rozumu je tá najbiednejšia bytnosť, ktorý blud a lož za pravdu prijíma, vtedy kľatba je modlitbou, ale nie urazením Boha.

Reformátori všetci len svoje náboženstvo držali za pravé a Luther Kalvína, Zvingliho a ostatných, Zvingli a Kalvín zase Luthera zaklial do pekla a všetci spolu zatracovali vieru „pápežníkov.“ Nástupcovia reformátorov trochu skrotli a veľkodušne dovoľili, že aj pápežníci môžu byť spasení. Posledne mnohí už ta išli a idú, že svoju sektu držia za jednu *vetev* katolíckej Cirkve a takto chcú uspať svoje pre odpadlivosť sa budiace svedomie. Preto zvláštne z protestantských úst sa ozýva tá výpoveď: „Konečne veď máme jedného Boha!“ Na túto výpoveď najlepšie odpovieme slovami Orupa, pohlavára indiánskeho.

Otec Champeau zo Severnej Ameriky v jednom časopise (Missions-Blätter) toto píše: Roku 1897. prišli traja protestantskí duchovní na návštevu k Orupovi, indiánskemu pohlavárovi. Jeden z nich v prítomnosti mnohých pohanských i pokrstených Indiánov takúto reč povedal: „Nebojte sa, priatelia, s nami sa modliť! Aj my milujeme Boha a k tomu sa vynasnažujeme, žeby sme do neba prišli. Pred Bohom je každé náboženstvo rovnako dobré. Vaše katolícke náboženstvo je podobné veľkému stromu: náboženstvo nami hlásané sú zase ratolesti toho stromu. Kmeň a ratolesti sú rovnaké, či je nie pravda? Preto každé náboženstvo vedie do neba.“ Na to povstal indiánsky pohlavár a toto povedal: „Veľmi sa divím, že ta slyším takto hovoriť o náboženstve. Dosiaľ sme vždy boli presvedčení, že *je len jedno* náboženstvo dobré, pretože *Boh je len jeden*. Je-li len jeden Boh, vtedy je len jedno evanjelium, len jedno pravé a dobré náboženstvo, lebo sa ťažko dá uveriť, žeby bol Boh tie rozličné sebe protirečiace náboženstvá stvoril. Lebo keď sa ešte aj In-

Boh nemôže lož
za pravdu
uznať.

Reformátori to
nedržali, že je
každé nábožen-
stvo dobré.

Obranná reč
viery jedného
indiánskeho
pohlavára.

dían hanbí dnes za pravdu vyhasovať to, čo včera za lož vyhlásil: tým menej sa dá veriť, žeby Boh odvolal alebo premenil to, čo učil, keď chodil po zemi. To hovoríš, že je vaše náboženstvo nášmu rovné. Jako je to, že vy nehlásate to isté učenie, ktoré ohlasujú naši kňazi? Ako je to, že vy nechcete ničoho vedieť o svedení, o tajomstve oltára, a vôbec o sviatostiach? Prečo je to, že vy nechcete ničoho vedieť o pápežovi, ktorý v Ríme býva, a ktorého úradom je spravovať Cirkev? Dobré viem, že kmeň a ratolesti sú jedna vec. Ale či ste už videli niekedy, žeby dub jablká, jablňo ale žaluď rodila? ... Keďže to hovoríš, že je naše náboženstvo strom a vaše že sú jeho ratolesti: vtedy musíte to isté učiť a veriť, čo naši kňazi učia a veria! ... Ináč, — zakončí svoju reč Orupe, indiánsky pohľadáč, — najlepšie, čo môžete v budúcnosti vykonať je, keď nás necháte na pokoji a nenúťte nás prijať také náboženstvo, ktoré ste sami ukovali.“ Vskutku ani najlepší teolog by nevedel lepšej odpovede dať na tú frázu, že: „Každé náboženstvo je dobré, veď sa jednému Bohu klaníme.“ Nekatolícke náboženstvá sú natoľko dobré nakoľko sa srovnávajú s katolíckym náboženstvom; ale ako diamant a sklo sú nie rovnej ceny: tak ani nekatolícke náboženstvá sú nie rovnej ceny s katolíckym náboženstvom, ktoré Kristus učil.

Ci môže byť
každý spasený
dľa svojho
spôsobu.

2. „Nech bude každý spasený dľa svojho spôsobu“! Otcom tejto výpovedi je II. Fridrich, ktorý sa „filozofii“ (nevere) klaňal, ale pre ľud držal za potrebné náboženstvo, žeby tento ako baran znášal neobmedzenú moc kráľovu.

Blud, falošnosť nepodvedie rozum, len keď sa k pravde prilepí. V tejto výpovedi je to podvodné a vábne, že ona zdanlivo len náboženské násilie odsudzuje. A keby len toto činila, nebolo by s ňou biedy. Ponevác násilie v náboženstve najväčšmi uráža slobodu, a aj tak je bezúčelné, ponevác sa presvedčenie vynútiť nedá: násilie najviac pretváračov narobí. Lenže táto výpoveď neodsúdi len náboženskú násilnosť, ona aj iné činí: hlása *náboženskú ľahostajnosť*, akoby totižto každé náboženstvo rovné a rovnako spasiteľné bolo. V tomto smysle je táto výpoveď následkom predošlej frázy, že: „Každé náboženstvo je dobré,“ preto predošlé poznámky sa aj na toto vzťahujú a preto okrem tých ešte toto poznamenávame na krátko: Keďže každé náboženstvo rovnako spasí: vtedy Pán Ježiš celkom zvyšnú vec činil, keď sa unúval na hriešnu zem; v tom páde všetkým právom môžeme povedať: „Pane Ježišu môj! načo je tvoje poníženie k ľuďom? Načo bol tvoj požehnaný život a tvoja bolestná smrť? Na čo tvoje sväté učenie? ... Veď každé náboženstvo spasí a pokolenie ľudské bude i bez teba spasené! — Keď takto hovoríme k Pánovi, on nám toto odpovedá: „Nik nepríde k Otcovi,

len skrze mňa!“ — A tu rozumujúceho kráľa „múdra“ fráza sa v okamžení rozplynie.

Tretia fráza je: „*Hlavná vec je, aby bol človek statočným*“, na toto odpovie obsírne 3. hlava úvodu tejto knihy.

3. „*Nech ostane každý v tej viere, v ktorej sa narodil!*“ Ci je potrebné náboženstvo meniť? „*Statočný človek si náboženstvo nemení!*“ Tieto dve výpovede je jedna nóta v dvoch hlasoch, preto môžeme obe naraz od-
baviť.

V čom je klamlivá sila týchto výpovedí? V tom, že zdan-Zapretie zásady pokroku.
live to isté tvrdia: „náboženstvo je vecou svedomia, záležitosťou zvláštnou srdca jedného každého, preto nenúťme nikoho meniť jeho náboženstvo, v skutočnosti ale prízvukovaním týchto blýskavých fráz zaprú zásadu *pokroku*. Keď má každý v tom ostať, v čom sa narodil: vtedy sa dieťa ani hovoriť nemá učiť, lebo sa bez reči narodilo; vtedy by sme aj dnes mali v jaskyniach bývať, pretože sa pračlovek tam narodil a býval; vtedy by sme aj dnes mali pohanmi byť, pretože naši otcovia pohani boli; slovom: vtedy je nemožný žiaden pokrok, nemohli by sme na železnicu sadnúť, nemohli by sme telegraf ani telefon upotrebovať, pretože naši predkovia tieto výtečné veci ešte neznali. Všetkým právom mohol povedať De Maistre: „Takého človeka, ktorý by aj v iných veciach hlásal tú zásadu, že: človek má ostať v tom, v čom sa narodil; by sa mal do bláznivca zaprieť!“ Lenže náboženstvo, to je iné! Mnohý človek sa nazdáva, že je tu voľný obchod: že tu možno akúkoľvek hlúposť povedať, len nech sa ona zaobalí do kepeňa pravdy!... Ale či pri takomto mudrovaní nemali pravdu židovskí hlavní kňazi, keď Pána Ježiša ukrižovali, že nové náboženstvo hlásal? Či je nie hriešny missionár, keď ctiteľa „fetiša“ chce pozdvihnúť a obrátiť? Keďže si statočný človek nemení náboženstva, či vtedy sv. Cyrill a Method, sv. Štefan, naši otcovia, neboli nestatoční? No ale veď aj sám Luther je dľa toho nie statočný, pretože sa na inú vieru obrátil!...

Nie tak! Zdravý rozum hovorí toto: „Keď má človek *úplnú pravdu*, ako to zaiste katolícky veriaci aj má, vtedy je povinný v svojom náboženstve ostať aj vtedy, keby preto mal pretrpieť odstrkávanie, posmech, prenasledovanie, a trebárs aj smrť, ale nie preto, že vyrástol v katolíckej viere, ale preto, že *má úplnú pravdu* a že táto pravda je najväčší poklad na svete!“

Zdravý rozum toto hovorí: Keď človek iného náboženstva počne *pochybovať* o tom, či je jeho náboženstvo nie chybné? vtedy musí na každý pád hľadať: pretože záležitosť náboženská je najväčším záujmom na svete. A keď otázky bádateľ príde ku katolíckej pravde, vtedy ju musí aj pri najväčšej obeti nasledovať; slovom: zásadou zdravého rozumu je: „*pravda predovšetkým.*“

Na poli vedy skutočne nasledujeme túto zásadu. Keď sme sa dozvedeli, že sa Ptolomeusova hvezdárska teória držať nedá, pekne sme prijali Koperníkovu teóriu a tú nasledujeme aj v praktickom živote. Keď niekto zbadá, že zablúdil na zlú cestu; zastane a vráti sa na pravú cestu. Úfajme, že časom aj v záležitosti náboženstva príde na vrch zdravý rozum a poznajú ľudia s Moltkem: „Konečne všetci musíme katolíkmi ostať!“ Pravda, že je tu mnoho a veľkých prekážok (viď nasl. hlavu), ale zato zdravý rozum prvej alebo neskôr, a čo aj za cenu dlhého a veľkého boja, predsa len zvíťaziť musí.

„Nemám rád, keď si niekto náboženstvo mení!“ povedalo jedno protestantské knieža chýrnemu Stollberg grófovi, keď sa obrátil. „Ani ja to nemám rád“, odpovedal Stollberg, — „keby moji predkovia neboli pred 300. rokmi opustili svoju katolícku vieru, teraz by som sa nebol musel do starej viery navrátiť.“ „Vo viere otca môjho ostanem“, — chválila sa pani Staelová. Jeden nedávno obrátený jej na to toto povedal: „Ja zase vo viere môjho pradedu ostanem.“ Do blyštiacej šaty ľudovej filozofie oblečené frázy, ako sme to videli, všetko na to výndu: „Neprijímnej pravde musím vyhnúť. Nedajme sa v našom pokoji vyrušovať!“ Tieto výpovede sú uspávajúce nápoje pre inovercov: v ústach katolíckeho človeka značia ohromnú hlúposť.

Či máme každé
presvedčenie
ctiť ?

4. Predošlým frázam podobná je i táto: „Presvedčenie si treba ctíť.“ Jako? I v tomto by bola lož? Vidíme len niekoľko príkladov, a potom každý nech súdi dľa svojho zdravého rozumu.

R. 1893 Vaillant hodil bombu do francúzskeho národného shromaždenia. Keď ho lapili a pred súd postavili, toto povedal: „Jedine anarchia môže ľudstvo oslobodiť, toto je moje presvedčenie!“ Či i toto presvedčenie sa musí ctíť?

Bolševíci, socialisti toto vyznávajú: „Súkromný majetok je lúpež; každý majetok má byť spoločný; manželstvo, čistý mrav, to sú púhe predsudky: Boh, náboženstvo, vlasť, vlastenectvo, to všetko je lož.“ Môžeme čistým svedomím i toto presvedčenie ctíť? Voltaire istú vznešenú paniu, ktorej pohostinstvo požíval, chcel nevere získať. Keď videl, že sa mu plán nedarí, riekol: „Nebol by som si myslel, žeby medzi takými rozumnými ľuďmi, medzi akými sa nachádzam, len ja jediný bol neznaboh.“ Jako ctíla táto pani toto presvedčenie Voltairovo? „Pane! — riekla pani, — nielen vy jediný ste neverec v mojom dome! Ani môj pes a mačka neveria v Boha, ale títo sa aspoň nechvália so svojou neverou!“

Na *pravde* zakladajúce presvedčenie treba si vskutku ctíť. A keď vidíme, že má niekto mýlne presvedčenie, so zbraňou rozumu, s dôkazmi, ale nie násilím ho treba na iné presvedčenie

získať. Ale to je už istotne nie pravda, žeby sme každé presvedčenie mali ctíť. *To presvedčenie mnohokrát je nie nič iného, ako na spôsob sojky naučená fráza, nie ale prílnutie sa rozumu a vôle ku pravde!*

Jako sa zneužívajú ku pr. tieto slová: klerikalizmus, ultramontanizmus, secularizácia, jezuita, mravouka jezuitov a podobné. Keď nesnášanlivosť napadne katolíckeho človeka, nepovie mu verejne: „Ja nenávidím katolícku pravdu, aj toho, kto ju vyznáva“, ale miesto toho bude spomínať klerikalizmus, ultramontanizmus, ako čoby katolíckeho presvedčenie značilo kňazské jarmo alebo nevlastenectvo, v takomto páde jeho pohoršenie by bolo oprávnené.

Psychologia
padelateľov.

„Olúpenia cirkve“, toto zle znie; preto miesto toho povedia *sekularizáciu*. Poneváž sa toto olúpenie už viac ráz stalo v dejinách, a časopisy to tisíc ráz pojednaly, mnohý človek túto lúpež za prirodzenú drží. Keď nejaká nepriateľská vláda chce utlačiť Cirkev, povie: „Musíme Cirkev od štátu odlúčiť“ a nič zlého netušiaci katolíci to za celkom nevinnú vec držia.

Tí jezuiti.

Nesnášanlivosť neverecká a proti katolíckej pravde protestujúci duch sa menovite chvastá so slovami „jezuita, jezuitizmus, jezuitský mrav.“ Jezuiti v očiach sveta majú veľmi veľký hriech: to, že sú oni všetci veľmi dobrí kňazi, základne vzdelaní a učení ľudia, a takto výteční apoštoli ducha Kristovho. Toto nemôže svet sniesť a preto ich za každú cenu najpodlejšími a najneumožnejšími prostriedkami upodozrieva. A nakoľko toľko im aj vystrelila táto podlá zbraň: do tých čias omáľali a po bahne lži váľali toto meno „jezuita“, dokiaľ sa len naň neprilepilo hodne smradu, aspoň v očiach tých, ktorí jezuitu vo svojom živote nevideli.

Jedno sa nedá nevercom poprieť: *šikovnosť*. Padelatelia duševných statkov dobre vedia, že *móda je taká modla, pred ktorou sa mnoho ľudí klania voľky-nevoľky; oni dobre vedia, že sa ľudom myslieť nechce, a vo veci charakteru sú slabí* — a jako opakovaním lžou stvorenej verejnej mienke by mali do očí pozrieť, *pekne sa poddať*. „Klerikalizmus“ je vynález múdrych ľudí, aby im hlúpi na lep sadli“, — riekol Lueger. Táto trefná a tvrdá veta pristane na každú výpoveď nevery a ľahostajnosti.

3. Snášanlivosť a nesnášanlivosť.

1. „To vám prikazujem, aby ste sa milovali vospolok!“ Nenávidí-li vás svet, veďte, že mňa prvej nenávidel. Keby ste boli z tohoto sveta, svet by miloval to, čo je jeho; poneváž ste ale nie z tohoto sveta, ale ja som vás vyvolil zo sveta, preto vás

Príčina nená-
visti voči
Cirkve.

nenávidí svet. Sluha je nie väčší nad pána svojho. Keď mňa prenasledovali, aj vás prenasledovať budú.“ (Ján 15, 17—20.)

Hľa, príčina lásky a nenávisti, snášanlivosti a nesnášanlivosti. Krista až do smrti nenávidel svet (zlí ľudia totižto, podobne aj Cirkev, ktorá nosí obraz Kristov, budú stále nenávidieť, pretože jej duch sa protiví duchu sveta.

Na židovské, luteránske, kalvínske náboženstvo sa svet ani neobzre, veď tam niet ducha Kristovho, ale tým jedovatejšie si ostrí zuby na katolícku Cirkev, ktorá je jediným nepriateľom v očiach sveta. Dedičstvo Cirkve je: nenávisť sveta, ktorá je ale zároveň známkou Božského pôvodu Cirkve.

Pokoj závisí vždycky od dvoch. Môže milovať pokoj koľko len chceš, predsa ho mať nebudeš, ak že ho tvoj zlý sused nechce. Môže Cirkev ako chce hlásať lásku, nenávisť sveta stále bude boj povzbudzovať. Ešte aj Goethe zbadal, že srážka medzi náboženstvom a neverou je veľkým problémom svetových dejín. A preto Cirkev ostane večne *bojujúcou cirkvou* a každý verný kresťan musí byť jej verným bojovníkom. Akonáhle niekto náboženstvo vážne berie, príde s duchom sveta do protivy.

Marné námahy
apoštolov
pokoja.

2. A pretože sa vec takto má, preto rozumný človek snahu apoštolov pokoja, ktorí sa pretvárajúc hovoria: „Cirkev musíme smeriť s modernou kultúrou“, za smiešne podujatia držať musia. Kultúra! Veď medzi Cirkvou a najmodernejšou *kultúrou* niet žiadnej protimlvy. Kultúra nemá toho vedeckého, priemyselného, umeleckého alebo akéhokoľvek výdobytku, ktorý by Cirkev zavrhla. Veď ešte aj trappisti ženú elektrikou svoje mlyny i iné stroje! ... Protiva je len medzi *modernými kultúrnymi ľuďmi* a Cirkvou, a síce preto, lebo najviac moderne kultúrnych ľudí sa do protivy stavia s Kristovými zákonami. A táto protiva bola už aj za času Krista, je aj teraz a bude do skončenia sveta. Protivu túto by len jedna vec vyrovnala: *obrátenie kultúrnych ľudí*. To ponúkanie apoštolov pokoja: „popustiť, popustiť, netreba veci zaostrovať, je nič iného, ako výzva k zástoju Judášovmu na nevernú zradu, k zapreniu pravdy Kristovej.

Keby Cirkev rad-radom zaprela dogmy a pravdy Kristove, žeby tak nepohoršovala moderných ľudí, — to by neznačilo pokoj, ale *samovraždu a smrť*. A toto žiadajú apoštolovia pokoja od Cirkve. Preto je žiaden div, že sa Cirkev Kristova na to nepodujíma, pretože Cirkev *chce žiť*, a teraz tak, ako aj na počiatku, za svoju životnú úlohu pokladá svet spolu aj s kultúrnym svetom obrátiť a Kristovi získať.

Dedičovia
ducha sveta.

3. Medzi Cirkvou a blúdiacimi bude večný boj, tak ako je boj medzi svetlom a tmou, medzi pravdou a lžou, medzi spravodlivosťou a bludom. Pretože ale vzdorovať vznešeným my-

šlienkam je veľmi nepekná vec, preto svet najprv natre Cirkev kalom a špinou lži a pomlavy, žeby takto svoj odpor a boj okrášľil a ospravedlnil.

A tento nepekný spôsob boja sa naučily od sveta aj od Cirkvi neverne odtrhnuté sekty. Aj dieťa, ktoré opustilo neverne rodičovský dom, tým sa usiluje ospravedlniť svoje počínanie, že očerňuje svojich rodičov. — To isté učinili aj reformátori, ktorí sa od svojej duchovnej matky, od Cirkvi odtrhli a ju neverne zanechali, — aby ospravedlnili svoj odpad od viery, pomluvami a lžami zohavili Cirkev, akoby len to chceli povedať: Hľa! dobre sme urobili, že sme takejto ohavnej potvore chrbát obrátili! — Počnúc od časov apoštolských vždycky takto robili povstanci: pravým otcom a majstrom lže a pomlavy je Luther, praporník reformácie. Zasadou Lutherovou proti Cirkvi bolo to, čo jej nepriatelia na jezuitov vymýšľajú*): že cieľ posväcuje prostriedky.

Aj najnovšie dokazoval zradý Hoensbroech, že má na toto dôkazy; ale bez výsledku, lebo žiadneho dôkazu preukázať nevedel.

Ale to je už nie pomluva, ale skutočná udalosť, že Luther áno nasledoval túto zásadu, ako to z jeho vlastných slov vidíme: „Čo by to bola za veľká vec, keby niekto v záujme dobrej veci a kresťanskej cirkvi hodnú lož povedal? Z potreby, zo zisku, k vôli pomoci ľuďom, je nie vec proti Bohu“. (Viď Luther u. Lutherthum. I. sv. 2. č. 787.)

Luther sa divou nenávisťou postavil proti Cirkvi, napadnul pápežstvo a celú hierarchiu, poprekrúcal učenie Cirkve a všetky jej ustanovizne, a aby sa mohol pre protestovanie ospravedlniť, *všetko poprekrúcal*. Dľa neho: pápež je celkom tak nepriateľom kresťanstva, ako aj Turek, ba ešte je aj od tohto horší, on je najúhlavnejším nepriateľom Krista, rušiteľ sv. Cirkve, nepriateľ kríža Kristovho, lev, drak, muž hriechu, dieťa zkazy, falošný prorok, kacír, najväčší klamár sveta, hlavný obranca všetkých zlodejov, posmievač Boha i ľudí, trest Boží, sluha stola a brucha, otec lží, vražedlný biskup, ktorý prichádza v mene diabla, podobný diablovi, anjel a apoštol diablov, ktorého pre modlárstvo Boh a smysel všetkých tvorov, ale aj jeho vlastné svedo-

*) Chýrny otec Rob. s. j. verejne vyhlásil roku 1852. z kazateľnice vo Frankfurte: 1. „Ak niekto preukáže pred právnym senátom bonnskej alebo heidelberskej univerzity takú od jezuitu napísanú knihu alebo spis, v ktorej by dľa úsudku jedného alebo druhého senátu, toto slovo alebo smysel „cieľ posväcuje prostriedky“ sa obsahovalo, tomu na poukážku tých senátov vyplátim 1000 rajnaských zlatých“. 2. „Kto by predsa, navzdor tomu, že takýchto dôkazov ani slovom, ani písmom preukázať nevie, predsa túto lož a pomluvu na jezuitov otiera, to je podlý človek.“

mie a všetci čerti do večného zatratenia odsúdia!“ (Weiss: Lutherpsychologie 171, kde najdeme celé litanie urážok, ale tieto sú tak oplzlé a nízke, že ony urážajú ucho a dobrý cit.)

Dľa Luthera „pápež nemá za nič viac Krista ako Turek; pápež zatemnil a z Cirkve vytvoril slnko, tak že je Cirkev nič iného, ako sbor veľkých, surových a sprostých oslov, ktorí ničoho nevedia o Písme.“ (Tam 171 str.) Bezočive pomlúvajúci Luther hovorí: „Dľa tých, ktorí bývajú v Ríme, nebude nikdy posledného súdu. My, hovorí, áno vyznávame o Synovi Božom, že príde k súdu a zlých odsúdi k večnému ohňu; a pápež i jeho kardináli, keď toto čítajú, alebo počujú, sa ako na nejakej nemožnej veci smejú!“ (Denifle: Luther u. Lutherthum I. 2., 785.) Dľa Luthera je: „Cirkev lotrovská, čertovská, a dom hriechu diabla.“ (Luther ps. 106.) Ostatné sa nedá popísať.

Mravná
poprava.

Aby Luther zväčšil účinok lži a pomluvy, použil aj básnictva (posmčsné verše), aj výtvarného umenia (karikatúry). O týchto jeho prácach hovorí jeden odborník: „Boly to hrozné žarty, hrozné boly menovite preto, že žiaden nepoznal žartu.“ „Koľká bola smelosť satyry, nakoľko sa ničoho nefaknul, ani len najsvätejšieho, a jako všetko postavil do služby svojho cieľa: vierovyznania, články viery, modlitby, Omše, všetky ustanovizne rímskej Cirkve, to môžeme názorne vidieť v týchto hnusných obrazoch.“ (Fuchs: Die Karikatur, I. 3., 77. — Luthersp. 167.)

Luther sa tým chvastal, že vytrhnul manželstvo z opovrzenia, v ktorom bolo za pápežstva (ale vtedy pozbavil manželstvo charakteru sviatosti a učinil ho svetskou smluvou); hovorí, že žene navrátil dôstojnosť. (Ale zároveň ju takými výrazmi ctil, že sa to ani napísať nedá. Viď Luthersp. 118 str.)

Toto je pravý a nepadelaný duch Lutherov, ktorý ho až do svojej smrti verne zachovával. (Viď dielo: Wider das Papstum in Rom, vom Teufel gestiftet.) Jeho duchovný testament znel: „Deus vos odio papae repleat. — Nech vás Boh nenávisťou pápeža naplní“. Cieľ boja Lutherovho bol Cirkev ako nenávideného nepriateľa najprv mravne, potom ale fyzicky zničiť so sveta.

Mravné
otrávenie
protestantského
sveta.

Tento „muž Boží“ sfalšoval a poprekrúcal celú vierouku Cirkve. *A dedičia reformácie mu bez všetkej zkušky verili; prekrúcaniny, lže a pomluvy z protestantskej teologie prešli do celej literatúry a vedy protestantskej, — a čo je najsmutnejšie, prenesené sú do výchovy mládeže, tak že protestantská mládež vyrastá v hore lži, prekrúcanín a pomlúv.* Katolíci sú ešte aj dnes v očiach nejedného protestanta hlúpi modlári, ktorých len lutovať možno. Skutočne do plaču je človekovi, keď číta čo na pr. Verešmarti (obrátený protest. duchovný) úprimne napísal, že keď on po prvý raz videl pápištu, hľadal na ňom koňské ko-

pytá a veľmi sa divil, keď zbadal, že aj pápišti majú riadne nohy. — Katolícka veda od 300 rokov bojuje proti lžám a prekrúcaninám, ale márne je všetko podvrátenie: „nepredpojatá“ prot. veda ostáva neochvejne aj naďalej pri svojich neslýchaných lžách, lebo by ináčej ztratili právo protestovania. Bojovná kráľovna Semiramis aj vypchatých slonov postavila do bojovných šíkov. Toto malo dvojakú prednosť: 1) vypchaté slony nepadly od striel nepriateľa, a 2) ešte v omyl uviedly nepriateľa. Aj protestantská veda len ďalej válčí proti katolíckej Cirkvi svojimi sto a tisíckrát základne podvrátenými lžami a prekrúcaninami, ešte aj v tom ostala verná svojmu duchovnému otcovi, že v prvom rade „Rím“ napadá a tupí.

Dľa protestanta Lindeho: „Po tých hrozných opisoch, ktoré protestanti od mladosti o učení a ustanovizniach katolíckej Cirkvi podávajú, rozumieme, že oni každú bližšiu skúšku za zbytočnú držia. Zpomedi 100.000 protestantov sa sotva jeden odváži vziať si únavy z blízka preskúmať budovu katolíckej vierouky. A otázka je, či zo 100 protest. spisovateľov, ktorí píšú proti katolíckej Cirkvi, sa aspoň jeden našiel, ktorý by bol dakedy prečítal katolícky katechizmus.“ (Wetzel. Phrasen. 19.)

Soznanie
protestanta
Lindeho.

Knihy katolíckych spisovateľov sú zakázané pre protestantov. najviac ak by na poľutovania hodné opovrzenie právo mali.

Dľa Volfganga Menzela: „*Spadelenie dejín* od 300 rokov nám *ohromné škody zapríčinilo a mnoho studu nám donieslo na hlavu; a ešte ani teraz nemôžeme vedieť, či už bude mať koniec, a kedy toto systematické lhanie!*“ A takto je to v každom odvetví vedy, ktorá má aký-taký potah na vieru.

Svedectvo
Menzela.

Chľúba protest. vierovedy: Harnack by si nedovolil *mnohobožstve* židov alebo mohamedánov písať, lebo by sa obával o meno učenca, ale voči katolíckej Cirkvi nezná takejto bázne a strachu; celkom smele hovorí o „*rímskom politizme*“ (Wesen des Christentums, 167.). Protestantizmus je skutočne to, čo hovorí jeho meno: *nesnášanlivé popieranie katolicizmu*. A predsa si dovoľí hovoriť o snášanlivosti...

Ojedna pmluva
Harnackova.

4. Čím sa stane katolícka náuka viery o „*samospasiteľnej Cirkvi*“ v očiach protestantov? Taká ohava, ktorú len opovrhnuť možno! A či je to nie hrozné, že *každý*, kto je nie katolíkom, žid, pohan, protestant — pôjde do pekla! Ale či je toto pravý smysel kat. náuky? V XVII. stoloťi sa našli fanatickí francúzski teológovia, ktorí postavili túto zásadu: „Extra Ecclesiam nulla conceditur gratia — mimo Cirkve niet milosti Božej.“ A toto by ozaj toľko značilo, že mimo Cirkve nebude žiaden spasený. Ale čo sa stalo na to? Pápež tej „nesnášanlivej“ Cirkve Alexander VIII. neposlal uznanlivého listu týmto príhor-

Prekrúcanie
„samo-
spasiteľa“.

livým teologom, ale miesto toho scenzuroval túto zásadu a odhodil ju ako *protiviacu* sa učeniu Cirkve. Každá príručná kniha nám dostatočne vysvetlí prayý a logický smysel náuky katolíckej: ale toto všetko je marné: preto sa len ďalej ozýva pomlúvačná náuka o „nesnášanlivej“ Cirkvi. V povesti nesnášanlivého stojáci pápež Pius IX. vo svojom okružnom liste z roku 1863. 10. aug. (Quanto Conficiamur) jasno hovorí: „Známo je, že ktorí našu vieru mimo svojej viny neznajú, a pri tom verne a ochotne nasledujú predpisy prirodzeného zákona, ktorý P. Boh do každého srdca napísal, a dľa neho žijú mravný a ctnostný život, aj títo dosiahnu s pomocou Božou večné blahoslavenstvo.“ Ale katolícka Cirkev je ešte aj dnes len „nesnášanlivá“, ona musí takou ostať, lebo by sa ináč nenašlo zádrapky k jej napádaniu, a konečne, protestantské svedomie by mohlo ostať nespokojným. . . .

5. Roku 1906. na shromaždení „Evanj. Bundu“ povedal jeden rečník, že dotiaľ nemôže byť pokoja medzi protestantmi a katolíkmi, dokiaľ len katolíci neuznajú, že je protest. náboženstvo *rovnocenné s katolíckym*. Toto je taká požiadavka, ako keby niekto vážne žiadal od svojho bližného: „Uznaj, že 2×2 sú = 5, alebo: „uznaj, že je bielo čierne, že pravda je lož“.

Zásada
snášanlivosti.

Dobří katolíci dávno vedia *rozdiel* urobiť medzi *bludom* a *bludiacim*. Už sv. Augustín povedal: „*Ludi milujte, ale bludy potierajte*.“ Katolíci uznajú aj inovercov za svojich *blížnych*, ktorých dľa učenia Kristovho nielen *trpieť*, ale aj *milovať* treba; uznávajú, že občania iných vierovyznaní sú s nimi *rovnoprávni občania*, ale to, čo žiadal rečník „Bundu“, je holou nemožnosťou. Katolíci nemajú spôsobu pätnásť stoliť vymazať z dejín a povedať: Luther dostal od Krista svoje náboženstvo, a lutheránsku konfessiu nie Luther, ale Kristus založil. Ako nemôžem povedať, že: „*ja som nie ja*“, tak katolícka Cirkev nemôže povedať: „*Ja som nie Cirkev Kristova*“. Keď niekto ztratí povedomie o „sebe“, to lekárska veda drží za isté znamenie zbláznenosti. Kto to žiada od Cirkvi, aby sa nedržala za Cirkev Kristovu, a síce za *samojedínú* Cirkev Kristovu, ten žiada bláznivosť.

Pokojně
stanovisko
Cirkve.

Katolícka Cirkev sa v deň lásky, na Veľký piatok modlí nielen za svojich veriacich, ale aj za sekty od nej odtrhnuté, za pohanov, za „neverných“ židov, slovom za celé človečenstvo; katolícka Cirkev po celom okršleku zemsom hlása pravdu Kristovu všetkým tým, ktorí sú ochotní poslúchať, a jako večne žijúca cirkev pokojne čaká, dokiaľ prídu národy k rozumu a skutkom sa stane slovo Pánovo: „A bude jeden ovčieec a jeden pastier.“

5. Našli sa aj takí, ktorí jednoducho popierali, žeby **kato-Nedorozumenie.**
 lícky človek vôbec mohol byť *snášanlivým* pre jeho články viery. „Hľa, — hovorili, — dľa katolíckej teológie je nie povinný panovník v čisto katolíckej zemi inovercom dať náboženskú „slobodu“. Keď toto katolíci učia, myslia na tú obyčaj inovercov, že sa totižto nevolane pchajú do katolíckych zemí a chcú katolíkov s ich „čistým evanjeliumom“ oblažiť; slovom: *v nebezpečenstvo uvádzajú jednotu viery, ktorá je najväčším pokladom krajiny*. Toto je teda samoobrana, ale nie nesnášlivosť. To je také, ako že si žiaden národ nedovolí búriť proti *jednote národnej*. Ináč celé toto rozumkovanie je celkom akademickej ceny, pretože v skutočnosti v katolíckych zemiach majú inoverci úplnú náboženskú slobodu, ale ju nemajú vždy katolíci (Francúzsko). V osvietenom Nemecku ešte ani dnes niet úplnej náboženskej slobody; v Mekdenburgu nesmú katolíci taký kostol stavať, ktorý by mal podobu kostola; v Sasku ešte nedávno mal biedu s políciou pán jedného kaštieľa, pretože na Omši sv. v jeho domácej káplni okrem jeho domácich aj iní boli prítomní. V bývalom Uhorsku by sa boli katolíci tešili, keby boli mali takú samosprávu a toľké práva, aké majú protestanti od dávna. To by potom bolo vnútornou záležitosťou katolíkov, že jako by svoju cirkevnú samosprávu do súzvuku s ústavou cirkevnou doniesli.

Keď katolícki panovníci dali náboženskú slobodu inovercom, vtedy oni neprišli do protivy s článkami viery. Ideálny a preto prepotrebný pomer by to bol, žeby sa *jednota* viery katolíckych zemí zachovala. Lenže dnes v dobe rýchleho a ľahkého presťahovania sa a premávky je toto nemožnosťou. Práve preto povedal Lev XIII. 1. nov. roku 1885. v svojom okružnom liste: „Keď dľa úsudku katolíckej cirkve z ohľadu právneho stavu nemožno povedať, žeby rozličné spôsoby *služby Božej boli rovnocenné*, — Cirkev žiadnym spôsobom neodsudzuje vlády krajín, ktoré k *dosiiahnutiu veľkého dobra*, alebo k *oddialeniu veľkého zla* trpia, žeby rozličné bohoslužby v ich krajinách prístrešie našly.“

1. Ponevác sú od Cirkvi katolíckej odtrhnuté vierovyznania života neschopné organizmy a len ľuďmi utvorené *umelecké kvetiny*, umelecké padelky Cirkve, ktoré majú málo ceny a auktority, protestanti neradi hovoria o Cirkvi, ale radšej píšú a rečia o kresťanstve, pretože si myslia, že sa takto aj im niečo ujde z auktority Cirkve Kristovej, keď aspoň v myšlienke urobí jednotu z katolicizmu a protestantizmu. A katolícki spisovatelia z prehnanej zdvorilosti prijmu tento spôsob mluvy, ale s týmto, bohužiaľ, len zatemnia pravdu a skutočnosť.“

Kresťanstvo Kristom utvorené je: katolícka Cirkev; okrem

Vlast
 duše našej.
 Katolícka
 Cirkev,
 kresťanstvo.

Svedectvo
Macaulayho
o Cirkvi.

tejto Pán Ježiš žiadneho iného kresťanstva nezaložil. Hoďme ešte jeden-druhý pohľad na toto vznešené dielo Kristovo!

2. Najväčší dejepisec anglický Macaulay s úžasom stojí pred Cirkvou Kristovou a medzi iným takéto svedectvo vydáva o nej: „Niet na okrsleku zemskom inej podobnej ustanovizne, ani jej nebolo nikdy, ktorá by tak zaslúžila zkúšanie, ako rím, katolícka Cirkev. Dejiny tejto Cirkve spájajú dve veľké doby civilizácie: starý i nový zákon. Niet mimo nej ustanovizne v Európe, ktorá by nás do tej doby zaviedla, keď dym obetí sa z Pantheona vznášal k nebesiam, a keď žirafy a týgre skákali v Amfiteatrum. Aj najpyšnejšie panovnícke domy voči dlhému radu rímskych pápežov sú len včerajšími. A pápežstvo nestojí pred nami ako pustnica srúcanina, ale plné života a sily; kdežto všetky jeho súveké ríše už dávno do prachu zapadly. Katolícka Cirkev ešte stále posielala svojich misiónárov do končín zemských, ktorí sú celkom tak horliví, ako boli tí, ktorí kedysi v sprievode sv. Augustína na brehoch Kent-ského grófstva prikotvili a voči nepriateľským kráľom s tou istou mocou vystupuje, s ktorou vystúpil Lev proti Attilovi. Počet jej veriacich je dnes väčší, ako bol v ktorejkoľvek inej dobe; a jej úspechy v novom svete jej hojne nahradily v starom svete utrpené ztráty; ani najmenšieho znaku toho nevidíme, žeby sa koniec jej dlhého panovania blížil. Ona videla počiatok všetkých tých vlád a náboženských spoločností, ktoré dnes jestvujú, a neoprobujeme si povedať, že nie je to jej osudom, aby aj ich koniec videla. V minulom storočí natoľko ponížili pápežstvo, že ešte aj ostrovtipní badáči svetských vecí si mysleli, že mu posledná hodina odbila; ale koniec predsa len neprišiel: dni anarchie sa pomínuly, z chaosu vyšiel nový poriadok vecí, povstali nové panovnícke domy, nové zákony, nové právne pochopy; a uprostred týchto všetkých oslavovalo staré náboženstvo svoje znovuzrodenie. Arabi majú jednu povesť, dľa ktorej pyramidu pri Gizehu stojacu vystavili panovníci ešte pred potopou žijúci, a že medzi všetkými dielami ľudskými táto bola samojediná, ktorá vedela záplave vôd vzdorovať. Toto je osud pápežstva. Zdalo sa, že ho už pochovala veľká záplava, ale keď odtiekly vody, zase len medzi srúcaninami pomínutého sveta ono samo sa zjavilo. Pomínula sa holandská republika, tam je nemecká ríša, tam je veľká rada Benátok, tam je staré švajciarske sdruženie, tam je rodina Bourbonov, tam je parlament a šľachta Francie, — toto všetko pomínulo: ale nepremeniteľná rímska Cirkev vďycky tam stojí na svojom mieste.“

Soznanie
Paulsona.

Paulsen, ktorý bol dľa rodného listu luteránom, v skutočnosti ale panteistom, akoby cítil, že Cirkev má byť majákom človečenstva. „Roku 1901. vo svojej brožúre „Philosophia militans“ menovanej (na 65. str.) toto píše „Pápežstvo sa v toľkej

miere približuje k svojmu cieľu, k svetovej dušejnej vláde, že sme toto ešte len pred jedným ľudským vekom za nemožné pokladali. Neomylný pápež nielen že spravuje Cirkev so svojimi kňazmi a rehoľníkmi v dnešnej dobe, a síce bez všetkej vnútornej protivy, ale ešte aj na svetských a na vzdelancov svetských má taký vliv, akého predtým nikdy nemal. Odo dní kultúrneho boja v Nemecku povstala v prvom rade katolícka cirkevná veda, katolícka tlač a literatúra, ktorej dávajú jednotný smer a silno vzdelávajú a mnohí čítajú, a ktorá má takto silnú váhu vo verejnom živote. K prostriedkom moci tejto nesmiernej ríše patrí neotomistická filozofia... A čo stojí proti tejto? Jednotnej, duše opanúvajúcej protestantskej filozofie niet. Filozofia Heglova bola posledná, ktorá hrala takýto zástoj. Od tých čias panuje anarchia.“ (Tu panteista oplakáva pád pantheizmu).

Cirkev aj vo svojom zovňajšom zjavení natoľko imponuje mysliacemu človekovi, že sa sotvá najde mimo nej stojací veľkého umu človek, ktorý by sa príležitostne nepoklonil Cirkvi. Máme vskutku dosť príčin hrdými byť na to, že sme údovia tejto mnoho obdivovanej a závidenej Cirkve!...

3. Inoverci ale nepoznajú Cirkev v celej jej bytnosti, oni vidia jej zovňajšie zjavenie a tvárnosť; dnuhá: život Cirkve, jej *ducha* len ten pozná, kto je jej dieťaťom a ktorý má podiel na jej živote.

Cirkev je *kráľovstvo* Božie na zemi. Ona je na zemi, vystavená je na prírode, ale preto je ona nie dielom prírody.

Kráľovstvo
Kristovo uctí
aj prírodu.

Aj príroda je dielom moci a múdrosti Božej, ona je dielom Boha Otca. Toto je základ a prízemie toho, na ktoré aj Syn Boží svoje kráľovstvo, Cirkev, ako poschodie vystavil. Pán Ježiš nezničil kráľovstvo Boha Otca: prírodu, ba ešte napravil to, čo zloba ľudská v ríši prírody pokazila.

A Cirkev, ktorú živí Duch Kristov, verne duchu svojho Stvoriteľa, tiež uctí Prírodu, menovite ale chľúbu človeka: *rozumu* vysoko vynáša. Čo je krásné, spravodlivé a veľké, a čo pred Cirkvou, alebo mimo Cirkvi žijúci mudrci vymysleli, to ona všetko prijíma ako dar Boží a výdobytok ľudstva, a to ako spoločný poklad ľudstva opatruje. Slovom: v Cirkvi je každá prirodzená nábožensko-mravná pravda, na ktorú len rozum ľudský niekedy prišiel.

Cirkev stráži
každú pravdu.

Keď v Cirkvi maloverní (tradicionalisti) a mimo Cirkve predpojatí ľudia vystúpili proti najkrajšiemu daru prírody, proti *rozumu*, a začali pochybovať o tom, žeby sa on mohol istotne približovať k nadsmyselným veciam a k neviditeľnému Tvorcovi všehomíru: Cirkev, ktorú živí Duch pravdy, prispela k pomoci rozumu a za dogmu vypovedala na vatikánskom sneme, že nepredpojatý rozum môže po stupňoch prirodzených príčin

Cirkev chráni
dôstojnosť
rozumu.

istotne prísť až po „altissima causa“, po posledniu príčinu, až po Boha, a toho človeka, ktorý túto hodnotu rozumu ľudského neuznáva, nepripočíta do počtu svojich veriacich.

Ochraňuje
slobodu vôle.

Keď revolucionári XVI. storočia učili, že hriech dedičný celkom zrazil prirodzenosť ľudskú, vtedy Cirkev bránila pravdu prírody a učila *skutočnosť a pravdu*, že totižto dedičný hriech len zoslabil prirodzenosť ľudskú, ale že ju nepokazil. Zvláštnosť a okrasu človeka: *slobodu vôle* stále bránila Cirkev, tu proti sektám, tam zase proti predpojatým vedeckým teóriam v storočných bojoch.

Sekty a vedecké školy s módou menili svoje učenia: cirkev sa ale nikdy nejednala s duchom času, nikdy nepopustila bludom a náruživostiam, ale do krvi bránila zákony prírody, ktoré sú obsažené v X. Božích prikázaniach, a každého obsúdila, *ktorý by si dovolil svätokrádežnou rukou dielo Boha Otca, prírodu totižto, kaziť.*

Cirkev je
Božia ustanovi-
zeň Kristova.

4. Ale celkom tak bráni Cirkev aj dielo Boha Syna: nadprirodzené kráľovstvo pravdy a milosti. Slnkom tohoto kráľovstva je Kristus, a každá pravda a milosť je jedným paprskom od Krista, ktorý svieti a živí. Počnúc od časov apoštolov až po naše dni tak jednotlivci, ako aj sekty (inoverci) chceli pri mnohých okolnostiach zatemniť Krista so škvrnami bludov, ale Cirkev bola stále verne na stráži a odbila na svojho zakladateľa namerané nápad, obránila osobu Kristovu, obránila jeho vieru a mravouku. Cirkev je hlavným bojovníkom pravdy na zemi! A keby nám dnes zavítal deň posledný nášho večného Sudcu, hlavný pastier Cirkve, rímsky pápež, by smelo vstal, a povedal by Kristu Pánu: „Nemám takej pravdy, za ktorú by behom 20 stoviek krv nebola tiekla; ale všetko, čo si mi sveril, som ochránila, ničoho som nezačala, trebárs som za to aj život mojich lepších dietok dať musela. Menovite ohľadom tvojej svätej Osoby môj štít nikdy nepošpinila ani najmenšia škvrna bludu!...“

Cirkev môže na spôsob anjela pokoja predstúpiť pred človečenstvo a smelo môže volať do sveta: „Kto žijúci po pravde a živote, ten nech príde ku mne! U mňa je znovuzrodenie s nádejou večného života; u mňa je každá prirodzená i nadprirodzená pravda; u mňa nájdete všetkých sedem studníc milostí Kristových! Kto chce večne žiť, nech sa stane občanom kráľovstva Kristovho!“

Ustanoví
Kristova stojí
tak isto, ako
ustanoví
Otcova

5. Cirkev sa narodila v krvi a z krvi, z najdrahšej krvi, ktorú svet kedy videl: *z krvi Bohočloveka* — a jej úlohou je boj a zápas na zemi. A cirkvi verné, ale úzkostlivé duše už neraz ustrnuli, a nepriatelia Cirkve neraz sa tešili, keď vedili okolo a proti Cirkvi zúriacu válku: „No toto už sotva ovládze Cirkev!“ Ale cirkev vydržala a silne vydržala tieto boje.

Aj v prírode niekdy, kde podzemné, kde zas nadzemné sily niekdy taký prievrat spôsobily, že nevedomí a maloverní už na koniec sveta mysleli. Po hodinách, alebo dňoch pomínie búrka, zemetrasenie, a príroda sa utíši, slnko výnde, hviezdy sa veľkolepou spokojnosťou jagajú na oblohe, a vysvitne, že Stvoriteľ veľmi dobrý základ našej zemi: poprevracanie menších-väčších čiastok zeme, smrť niekoľko tisíc ľudí ešte neznačí koniec sveta. Celkom taký je aj obraz kráľovstva Boha Syna, totižto Cirkvi. Zemské i podzemské sily: zloba ľudská i moc pekla už neraz hrozily pohltnutím kráľovstvu Kristovmu, ale po utíšení búrky sa ukázalo, že trebárs sa jednotlivci a jednotlivé zeme odtrhli od kráľovstva Kristovho, celé predsa spočíva na nezničiteľnom základe, ktorý sám Pán založil do zeme. *Kráľovstvo Boha Syna sa tak zničiť nedá, ako príroda, kráľovstvo Boha Otca!*

6. Cirkev pozostáva z ľudí: kde je človek, tam sa aj slabosť ľudská ukazuje. Pád *Judášov* nestojí osamelý v dejinách Cirkve. Nevera a zrada ale len hriešnikovi donáša záhubu, na Cirkev nedonesie smrť, pretože ju živí Duch Kristov.

Nedávno otvoril Lev XIII. pápež *vatikánsku* knižnicu pre dejepisných učencov. Kto iným, ešte aj svojim nepriateľom dá nahliadnuť do svojich rodinných tajností, — je istý o tom, že ani nepriateľ tam nenájde ničoho takého, čo by česť rodiny ničilo. Maloverní ustrnuli nad týmto skutkom pápežovým, ktorý sám je najväčšou apologiou pápežstva a Cirkve; lebo bojazlivé duše myslely: a keď predpojatí učenici zneužijú tam nájdený materiál! A Lev XIII. týmto bázlivcom riekol: „Keby bol Duch svätý na nich sveril napísanie evanjeliuma, iste by boli zamlčali zradu Judášovu, zaprenie Petrovo, aby nekompromitovali Pána Ježiša!“ Lev XIII. konal v povedomí pravdy, ako čoby len bol povedal svetu: „Poďte, ozbrojte sa ďalekohľady kritiky, vypátrajte celú minulosť Cirkve! Najdete v jej živote ľudské poklesky, pridete aj na hriešnych sluhov Cirkve, kde-tu sa sídite aj s takým pápežom, ktorý nebol celkom hoden jeho vysokého úradu, — ale takého pápeža *nenájdete, ktorý by bol sľadšoval drahé učenie Kristove, ktorý by bol premárnil jemu sverený drahý poklad*. Cirkev je aj dnes tá istá, ktorá bola na počiatku: *kráľovstvo pravdy a milosti!*...“ Takto môže len samojediná katolícka vrchnosť účinkovať, ktorá len jedno žiada: *pravdu*.

7. V slávnú chvíľu učinil Peter o Ježišovi to veľké vyznanie: „Ty si Kristus, Syn Boha živého!“ Ty ale si Božie Kristovo stvorenie, katolícka Cirkev! pretože ňa Boh učinil, a Duch Boží ňa živí! Kto ňa pozná, za najväčšie šťastie života si pokladá, že si ty otčinou duše jeho!... Jeden tvoj veľký slúžobník

Otvorenie
knižnice
vatikánskej je
najkrajšou
apologiou
Cirkve.

Vieroznanie
katolíckeho
Slováka.

(biskup Mermillod) si toto dal na hrob napísať: „Dilexit Ecclesiam — *miloval Cirkev!*“ Druhý tvoj veľký syn, Mojžiš Irlandská O'Conell, na sklonku svojho života chcel ešte raz pred tebou svoju úctu v Ríme vyjaviť — a keď ho na ceste smrť zachvátila, svoje *telo* milovanej svojej telesnej vlasti, srdce svojej ale milovanej svojej *duchovnej* vlasti poručil a poslal ho do Rímu pochovať.

Jestliže mi je drahý *národ*, ktorého som synom z nariadenia Božieho: jestliže mi je drahá *zem*, v ktorej práchnivejú kosti otcov mojich; milujem-li moju pozemskú vlasť, moje krásne *Slovensko*, aj teba, áno teba, katolícka Cirkev, milujem, ako matku mojej duše, ktorá ma duševne zrodila, a ktorá ma vyučuješ pravde Božej, ktorá ma živíš pokrmom Božím, a nádejou života večného naplňuješ, — a hovorím so slovami Žalmistu: „Jestliže by som zapomnul na teba, katolícka Cirkev, nech bude zabudnutá moja pravica! K hrtanu nech prischne jazyk môj! jestliže si nespomniem na teba, jestliže si teba nepostavím za najväčšiu radosť moju!“ (Žalm 136, 5, 6.) Som katolícky Slovák! toto je program a vierovyznanie života môjho. Tak nech ma žehná Boh, ako budem verný vlasti, duši i tela môjho!

8. Otčinu tela bránime mečom, zbraňou, kanónom, strojom proti nepriateľovi vlasť našej duše v prvom rade so *svedomitým* použitím nášho *hlasovacieho práva*, s touto silnou duševnou zbraňou máme brániť! To je zradca svojej viery, ktorý pri akejkolvek voľbe oddá svoj hlas na nepriateľa Cirkve.*)

9. Katolíkom byť nielen dľa mena, ale dľa skutku, — je najväčšou vecou na svete. Pridŕžať sa až do posledného dychu večnej pravdy, bojovať proti svetu od Krista odvrátenému, podľa pravdy Kristovej žiť, — toto je cesta veľkosti a charakteru! Byť veľkým kresťanom, je sto ráz väčšou vecou, ako byť veľkým učencom, veľkým štátnikom, veľkým umelcom, alebo veľkým vojvodom! Toto slúži čase — tamto večne! Veľký *mravný* charakter je najväčší poklad vlasti!

Závratne vysoký je cieľ, ku ktorému nás Kristus volá; ale dobrotivý Spasiteľ duše našej nám dá aj *sily* k dosiahnutiu cieľu tohoto. Keď Pán v slávnej hodine Petra, chudobného galilejského rybára, na najvyššiu sveta hodnosť povýšil, keď ho do pá-

*) V krajinách majúcich ústavu na obránenia vlasti je hlasovacie právo silnejšia zbraň, ako meč. Ktorý pri zaplnení úradov, menovite ale pri poslaneckej voľbe nehľadá na ľavo, na pravo, ale na najlepšieho, na najčestnejšieho muža oddá svoj hlas, celkom tak, ba lepšie slúži svojej vlasti. ako ten, kto na bojišti bojuje za slobodu a blaho svojej vlasti. Z toho ako kto užíva svoje hlasovacie právo, sa dá zatvárať na duševnú a mravnú zralosť hlasujúceho. Dobre hlasovať a dľa presvedčenia hlasovať, je znamením mužského a čestného charakteru.

pežstva uviedol, trikrát sa ho pýtal: „Šimon! miluješ ma?“ Týmto dal Pán zjavne na vedomie Petrovi to, čo mu dá sily v tomto veľmi vysokom úrade.

Postav sa pred Krista a riekni mu nielen ústami, ale srdcom úprimným: „Vieš, Pane! že Ťa milujem!“ A ver mi, že budeš mať dostatočnej sily k uskutočneniu tohoto, charaktery rodiaceho katolíckeho programu. Láska Kristova nás silnými učiní.

Milujem Ťa, milujem Ťa,
zo srdca Ťa milujem!

Menový ukazovateľ.

A.

Abel, otec 250.
Abrahám 115, 196.
Aeneas Sylvius 46.
Aesop 119.
Afrika 44, 188.
Agnosticismus 96, 98.
Aggeus 196.
Aischilos 161, 200.
Alkibiades 160.
Albert veľký 25.
Alban Stolz 65.
Allah 65, 86.
Alexander veľký 194, 165, 219.
Alexander pápež 343.
Ampère 33, 45, 46, 49, 185.
Antipater 199.
Anabaptisti 319.
Anaxagoras 33.
André 308.
Antropomorphismus 77.
Aristoteles 25, 119, 156, 158, 160, 256, 268.
Argil 91.
Artaxerxes 200.
Archimedes 126.
Assiri 64.
Ateismus 91.
Athanas sv. 32, 126.
Ate 193.
Augustus 196, 213.
Augustinus sv. 23, 39, 64, 78, 89, 127, 146, 148, 150, 178, 234, 271, 296, 315, 319, 344.
Autonomia 43.

B.

Baer 126, 133, 148, 208, 287.
Balfour 17.
Balmes 48.
Bastian 72, 140.
Bazil sv. 111.
Bakon 119.
Baur 235.
Bacorogerus 25.
Bathybius Haeklii 71.
Becqueret 33, 75.
Bernard 34.
Betlehem 196.
Bell 34.
Benedikt XV. 285.
Berzelius 33.
Bessel 32.
Bickel 308.
Bismark 128.
Bithinia 214.
Birs Nimrud 194.
Biofor 74.
Biologia 60.
Biot 33.
Bischof 112.
Bludice 57.
Bonifac IX. 26.
Boromeus 61.
Bonaventura 25.
Boducher de Perthes 188.
Boh, jestvovanie 63, 77.
Brehm 119.
Bracher 26.
Brünetiere 127.
Buckle 237.
Bunka 60.
Buddha 217.

Burke 75.
 Büchner 21, 104, 69, 88.
 Buffon 121, 148.
 Buchmann 265.
 Bumüller 87.

C.

Caesar 38, 219.
 Celzus 209, 232, 234.
 Cerinthus 270.
 Cauchy 32.
 Chromosoma 60.
 Champeau 335.
 Chamberlain 235, 267.
 Cicero 28, 30, 63, 64, 94,
 160, 161, 169, 217, 266, 256.
 Činania 24, 63.
 Ciel 59.
 Cirkev a veda 25.
 Cyprian sv. 315, 333.
 Cobet 322.
 Confucius 217.
 Collen 308.
 Cohn 102, 147.
 Coppée 37.
 Czolbe 102.
 Claudet Bernard 34, 113.
 Credo 38.
 Cuvier 34, 133.

D.

Dante 103, 124, 161, 266.
 Darwin 30, 34, 42, 69, 91,
 131, 135.
 Darwinizmus 30, 87, 88, 132.
 Daubrée 69.
 Davson N. 133.
 D'Agneuseau 17.
 Dávid král 147, 196.
 Delitsch 191.
 De Maistre 87, 266, 337.
 Denifle 39, 287, 342.
 Dennert 35, 133, 136, 139.
 Denza 32.
 Demosthenes 168.
 Deva 65.
 Determinismus 108.
 Dallinger 72, 112.
 Dominans 70.
 Donoso-Cortes 238.
 Doton 33.
 Droysen 151.
 Dubois Raymond 35, 69, 95,

102, 142, 252.
 Dubois Eugen 141.
 Driesch 134.

E.

Edingér 109.
 Egypt 195.
 Ehrenberg 42.
 Empedocles 74.
 Entropie 55.
 Epiktet 217.
 Eötvös 128, 141.
 Ehring 257.
 Erasmus 206.
 Eschenbach 161.
 Ether 52.
 Euler 32, 85, 86.
 Eucke 32.

F.

Fatalismus 86.
 Fabre H. 114, 116.
 Faraday 33.
 Fichte 29, 38, 52, 96.
 Fizeau 33.
 Foerster 255.
 Foncault 33.
 Filip sv. Nereisky 302.
 Florinus 209.
 Fraas 143.
 Fraunhofer 33.
 František Assisky 224, 255.
 František salesky 26, 302.
 František Borgias 302.
 Fresnel 33.
 Fridrich II. 161, 251, 336.
 Fridrich Wilhelm 94.
 Fuchs 342.

G.

Garcia Morenas 250.
 Galilaei 26, 27.
 Galle 33.
 Gabriel 196, 199.
 Gaus 125.
 Gous 32.
 Geibel 157.
 Germanská povera 60.
 Galvani 168.
 Geologia 56, 186.
 Gfrörer 308.

Giesswein 64.
 Giacomini 109.
 Gilbert 188.
 Gertruda 272.
 Gladstone 307.
 Goethe 126, 128, 155, 161, 259.
 266, 340.
 Gorka 143, 145, 147.
 Goffroy 34.
 Gorgianus 188.
 Gregor VII. sv. veľký 111,
 289.
 Gregorovius 26, 286.
 Grotefend 189.
 Gravo 33, 56.
 Guizot 42.

H.

Hannibal 219.
 Hadrian 213, 233.
 Harvey 34, 69.
 Hahn-Hahn Ida 69, 308.
 Haeckel 30, 35, 40, 69, 74,
 92, 125, 118, 133, 135, 139,
 140, 252.
 Haeckelizmus 139.
 Harnack 208, 210, 233, 234,
 286, 287, 327, 343.
 Hammerstein 233, 235, 247.
 Haller 34, 308.
 Hartmann Eduard 254, 326.
 Hanza 118.
 Herodes kráľ 198, 199, 218.
 Heer 133, 147.
 Hegel 29, 96, 161, 158, 251,
 347.
 Helmholtz 55, 69, 186.
 Herbart 52.
 Herder 301.
 Hermite 32.
 Herschel 32, 33.
 Hesiodos 193.
 Hermann Otto 134.
 Hensel 308.
 Helena ostrov 219.
 Hertvig 31, 74, 147.
 Heale 73.
 Hettinger 217.
 His 139.
 Hircanus 199.
 Hierokles 234.
 Hoensbroech 341.
 Hobbes 38.
 Homerus 150, 193.
 Himota ostáva 58.

Hyrťl 34, 112.
 Hypnotismus 171.
 Himalaja 45.
 Flume 52.
 Humboldt A. 187, 252.
 Huygheus 165.
 Hurter 308.
 Huxley 71, 133, 142.
 Hubler 295.
 Humanismus 42, 239.
 Hriech odpustený 84.
 Hviezdy 56.

I.

Index 48.
 Infusorie 71.
 Itala 175, 212.
 Ireneus sv. 209, 286, 316, 323.
 Ignác z Loyoly sv. 302.
 Ignác sv. 209, 233.
 Inghirami 32.
 Instancia 45.
 Ind 61.
 Illias 193.
 Izaiáš 196.

J.

Japonci 178.
 Janet Pierre 171.
 Ján evang. 223.
 Jamblichus 234.
 Jarcke 308.
 Ján zlatoústy 238.
 Jakub sv. 42.
 Jo 200.
 Jozef Flavius 213, 233.
 Judáš 223.
 Jupiter 56, 210.
 Justinus sv. 209, 269.
 Jouffroy 251.

K.

Kallistenes 194.
 Kalvin 302, 319.
 Kaukazus 193.
 Karol Boromejský 302.
 Kant-Laplace theoria 32, 62,
 132, 186.
 Kant poukazuje na Boha 91,
 130.
 Kapella (hviezda) 56.

Kaldejská ríša 157.
 Kant 29, 43, 52, 54, 62, 96,
 101, 130, 152.
 Kassovic 136.
 Keller Elena 111.
 Kepler 32, 46, 328.
 Kelvin 75.
 Kingston 89.
 Kircher 32, 58.
 Klemens alexandrinsky 205.
 Klemens sv. rímsky 209, 285,
 288.
 Klopp 307.
 Klauzius 55.
 Klaudius 213.
 Kletus p. 285.
 Klinkowström 308.
 Kozmos 81.
 Kolb 26, 303.
 Konfucius 201.
 Koperník 25, 32, 46, 186, 328,
 338.
 Kolliker 147.
 Knabenbauer 131.
 Kraina 42.
 Kreil 32.
 Krogh-Tonning 307.
 Kropotkin 136.
 Krügel 308.
 Kuza 25.

L.

Laónec 34.
 Lavigerie 262.
 Lamarck 34, 132.
 Lamont 32.
 Laplace 32, 46, 66, 126.
 Lavoisier 33.
 Lemuria 74.
 Leopoldov 53.
 Lev X. 42.
 Lev XIII. 111, 262, 294, 295,
 309, 345, 349.
 Leibnitz 112, 245.
 Leonardo da Vinci 224.
 Lerinsky sv. Vincenc 323.
 Lessing 162.
 Leverrier 32.
 Le Dantec 26.
 La Meurier 252.
 Liebig 33, 75, 112.
 Linné 132, 148.
 Linus 285.
 Liszt 47, 112.
 Lombroso 30, 109.

Lord Kelvin 75, 106, 147.
 Lasson 77.
 Lassen 147, 77.
 Lovanská univerzita 315.
 Linde 343.
 Lueger 339.
 Lütvit 246.
 Lukrecius 65.
 Luther 38, 39, 151, 152, 268,
 278, 302, 319, 322, 326, 335,
 341.
 Ludovít Granadsky 48.
 Lyell 142, 188.
 Lživé Evangelia 209.

M.

Maryland 11.
 Malachiáš 198, 200.
 Maxwell 33.
 Marek sv. 24.
 Mader 33.
 Madách 161.
 Marcaulay 157.
 Macnamara 142.
 Madler 32, 57.
 Macrobius 213.
 Margita Alacoque 272.
 Manning 307.
 Marcion 270.
 Malinkrot 250.
 Mansbach 17, 279.
 Mayer 35, 113, 133, 142.
 Maxwell 33.
 Matus sv. 24.
 Manželstvo miešané 195.
 Marcus Aurelius 217.
 Makabejskí 195.
 Malthus 134.
 Messinské zemetrasenie 90.
 Mechanizmus 57.
 Meteorit 69.
 Meffert 61, 71, 69, 73, 75,
 88, 121, 142, 143.
 Menzel 302, 343.
 Mercier 26, 71, 114, 115, 116,
 129, 139, 147.
 Meunier 69.
 Méhel 133, 141, 144, 145.
 Messiáš 216.
 Milosť božia 20.
 Missionári 63.
 Mikrokosmos 84.
 Mingi 201.
 Mliečna cesta 57.
 Monoteizmus 195.

Modernismus 43, 152.
 Moravski-Jandi 64.
 Moltke 338.
 Mohamed 217.
 Mohamedán 335.
 Mojžiš 215.
 Mojžišove knihy 195.
 Modlitby 84.
 Modlárstvo 195.
 Monsbach 259.
 Mommsen 271.
 Müller 34, 64.
 Múdrosť 35.
 Muka z nevery 36.

N.

Náboženstvo 11, 23.
 Náhoda 54.
 Napoleon 83, 108, 165, 218.
 Nadaillac 147.
 Newton 26, 32, 46, 57, 126,
 141, 168, 179, 328.
 Nebezpečenstvo viery 36.
 Nevera 90.
 Nero 213, 271.
 Ner. sv. Filip 302.
 Neptun 67.
 Newmann 307.
 Ncher 308.
 Nil 188.
 Ninive 189.
 Nica 214.
 Nietzsche 43, 258.
 Nikolás 219.
 Nineteenth 72.
 Noe 194.
 Nukleus 60.
 Nusbaum 34.

O.

O, Conell 350.
 Ohm 30.
 Olbers 32.
 Olymp 64, 132.
 Olimpias 214.
 Omalins d' Halloy 132.
 Optika 51.
 Orupé 335.
 Organ 82.
 Ørsted 30, 33.
 Ostas Llyod 306.
 Ostena 118.
 Ottingen 304.

Ovidius 193.
 Overbech 308.
 Ozanam 46.

P.

Pandora 193.
 Pavol sv. 18, 19, 257, 272,
 276, 287, 310, 319.
 Paganini 112.
 Paré 34.
 Palmer 248.
 Paleontologia 146.
 Paschal 46, 111.
 Pasteur 33, 34, 71, 72.
 Paulsen 30, 87, 114, 140, 252,
 346.
 Pázmán 26, 129, 278, 294.
 Pestalozzi 245.
 Pekár 76.
 Peniaz 40.
 Peter sv. 168, 260, 278, 284.
 Petőfi 105.
 Perikles 256.
 Pessinizmus 161.
 Pentateuch 174.
 Pilát 213, 223.
 Piazzi 35.
 Pius IX. 317, 344.
 Pius X. 267, 32, 317.
 Pytagoras 159.
 Pyrrha 193.
 Pythia 168.
 Plinius iun. 217, 223, 271.
 Platea 33, 157.
 Plato 14, 61, 107, 141, 160,
 238, 217.
 Philo 210.
 Philosophia perennis 45.
 Philipps 308.
 Phlegon 213.
 Pladenie 69.
 Pileiderer 151, 326, 279.
 Peschito 175.
 Persito 212.
 Pohyb 31, 54, 77.
 Positivizmus 96.
 Polykarp 209.
 Pompejus 199, 256.
 Porphyrius 234.
 Poriadok sveta 58.
 Positivisti 52.
 Podmet viery 19.
 Porphyrius 234.
 Praplodenie 56, 69.
 Predestinatio 86.

Prírodovedy užitočnosť 27.
 Príčina nevery 36.
 Princíp, príčiny 50.
 Prometheus 193, 200.
 Protoevanjelium 197.
 Protestantizmus 38.
 Proroctvo 168.
 Protoplasma 60.
 Procházka 147, 184.
 Pruner 142.
 Ptolomeus 338.
 Puisieux 32.

Q.

Quadratus 233.
 Quatrefages 72, 142.
 Quenstedt 147, 186.
 Quillmane 38.

R.

Ratisbone 308.
 Ramsay 75.
 Ranf 142.
 Ranke 109, 133, 143.
 Rafael 124.
 Rationalizmus 91.
 Ramsay 75.
 Rehör veľiký vid Gregor VII.
 Reichsbote 245.
 Regnault 33.
 Reichensperger 250.
 Reinke 42, 69, 73, 95, 96, 138,
 147, 164.
 Renan 170, 208, 235.
 Respighi 32.
 Reymond Dubois 35, 77, 103,
 122, 127.
 Robespierre 152, 157.
 Rosenthal 307.
 Rogerius Bako 25.
 Romanes 35, 83, 95.
 Roscher 41.
 Rousseau 47, 155, 167, 293.
 Rouete 102.
 Röntgen 52, 168.
 Roh 29, 166.
 Rudolf Ihering 26.
 Ruskin 259.

S.

Šalamon 115, 195.
 Saturnus 67.
 Samaritan 216.
 Santini 32.
 Sabatier 142.
 Saint-Hilaire 34, 132.
 Saducei 216.
 Seneka 17, 94, 115, 201, 217.
 Selenka 142.
 Septuaginta 175.
 Semiramis 343.
 Semper 140.
 Secchi 68.
 Sechim 32.
 St. Francisco 89.
 Scheidemacher 102.
 Schöling 29, 96, 250.
 Scheil 191.
 Schlosser 307.
 Schoppenhauer 78, 91, 96.
 Schönbein 33, 34.
 Schwaun 34, 69.
 Schleger Fr. 307.
 Sibylla 109.
 Sinaisky kodex 212.
 Simon Magus 270.
 Silvester 25.
 Sirius 56.
 Slnko 55.
 Slepé črevo 87.
 Shakespeare 135, 141, 161.
 Simeon starý 217.
 Siemens 33.
 Sola fides 42.
 Somme udolie 188.
 Sofokles 111.
 Sokrates 157, 160, 126, 217,
 238, 249.
 Socialisti 65.
 Slokes 33.
 Sofokles 111.
 Spirítizmus 171.
 Spenzer Henrik 133, 256.
 Spektalanalisis 67.
 Stael 338.
 Stall 11.
 Stumpf 118.
 Studita Teodor 315.
 Szuszai 40, 61.
 Stvorenie, následky.
 Stecker 95.
 Steinmann 136, 139.
 Stephenson 168.
 Stolberg 307, 338.

Strassburger 70, 137, 208.
 Strauss 78, 95, 120, 137, 208,
 239, 224, 252.
 Stuart Mill 164.
 Svetonius 201, 213.
 Svedomie 61.
 Schleiden 69.
 Súzvuk 85.

T.

Tacitus 213, 269, 270.
 Talmud 213, 233.
 Theogoma 193.
 Teodor Studita 315.
 Thora 174.
 Thomas Valdensis 315.
 Thenard 33.
 Thomson 55, 69.
 Theophobia 76.
 Tertulian 214, 270, 271, 286,
 306, 323.
 Thomas aquí. sv. 25, 64, 71,
 86, 103, 114, 115, 128, 129,
 148, 161, 266, 327.
 Tyndall 72.
 Tischendorf 212.
 Tycho 26.
 Titus 200.
 Tiberius 213.
 Teresia sv. 272, 302.
 Tlač 48.
 Trajan 208, 217, 256.
 Tuctovi Iudia 14.
 Trufalost 38.

U.

Ude J. 55.
 Učenci 35.
 Upham 188.
 Uranus 33, 67.
 Urban V. pápež 26.
 Utrpení 88.

V.

Vallace 267.
 Vaillant 388.
 Van Helmont 69.
 Vedi 64.
 Vesalius 34.
 Volta 33.
 Vulgata 175.
 Verešmarti 342.
 Vianney Ján 46.

Viktor 285.
 Virchov 35, 56, 70, 72, 95, 133,
 141, 142, 143, 147, 179.
 Vincenc sv. Paulansky 223.
 Vogt 35, 133, 135, 142.
 Voltaire 48, 157, 251, 338.
 Voľná myšlienka 76.
 Voľnomyšlienkáři 53.
 Voľa 19.
 Vega 56.
 Vries, de 137, 138, 147.

W.

Waagen 147.
 Wagner 34, 138.
 Wasmann 61, 118, 146, 148.
 Waterloo 83.
 Watt James 111.
 Walparaíso 89.
 Wega 56.
 Wederer 322.
 Weismann 135, 138, 143, 147.
 Weber 38.
 Weiss 282.
 Wettstein 138.
 Wetzel 305, 307, 295, 343.
 Werdenich 55.
 Wilhelm I. 253.
 Wigand 135.
 Willians 89.
 Wilmann 43, 52, 54, 152.
 Wilnes 316.
 Windhorst 250.
 Winschell 188.
 Wundt 35, 95, 119.

Y.

Young 126.
 Yves Delage 140.

Z.

Základ vedy 51.
 Zachovanie viery 45.
 Zákon 39.
 Zdržanlivosť 40.
 Zeus 64, 193.
 Zichy Ferd. 44.
 Zittel 142, 143, 179.
 Zjavenie 174.
 Zlé knihy 47.
 Zlatousty sv. Ján 238.
 Zorobabel 199.
 Zvingli 335.

OBSAH.

	Strana
Predmluva	11

Úvod.

O viere.

1. O ľudskej viere	15
2. O Božskej viere	18
3. O duševnej potrebe viery	22
4. Viera a veda	24
5. Viera a prírodoveda	31
6. Príčiny nevery	36
7. O zachovaní viery	43

PRVÁ ČIASTKA.

O základoch náboženstva.

I. Oddiel. O Bohu.

1. Princíp, príčiny	50
2. O jestvovaní Boha	53
3. Náuka Kant-Laplaceova	66
4. Prapľodenie	68
5. Kto a čo je Boh	77
6. Boh sa o svet stará	81
7. Nevera (ateizmus)	90

II. Oddiel. O duši.

A) O duchovnej prírode duše.

1. Poznanie duše	97
2. Máme duchovnú dušu	100
3. Duša a mozog	110
4. Človek a zviera: duša a pud	113

B) Duša ľudská je nesmrteľná.

	Strana
1. Pochop a poznanie nesmrteľnosti	121
2. Duša je jednoduchá a preto nesmrteľná	124
3. Prirodzenosť rozumu poukazuje na nesmrteľnosť	125
4. Snaha vôle vyžaduje život večný	127
5. Pravda vyžaduje nesmrteľnosť	129
6. Presvedčenie celého pokolenia ľudského o nesmrteľnosti duše	130

DODATOK.**Nápady proti dôstojnosti ľudskej.**

1. Darynizmus	132
2. Haekelizmus	139
3. Vývin a viera	146

III. Oddiel. O zjavení božom.

1. O potrebe náboženstva. O ciele človeka	149
2. Matka náboženstva a mravnosti	151
3. Náboženstvo je základom spoločenského a štátneho poriadku	156
4. Prirodzené zjavenie	158
5. Potreba aktívneho zjavenia	159
6. Vnútorne známky, po ktorých sa poznáva zjavenie Božie	163
7. Zvonjšie známky, po ktorých poznávame zjavenie, zázraky, proroctvá	163
8. Známky zázrakov	169

DRUHÁ ČIASKA.**O božskej podstate kresťanského náboženstva.****I. Oddiel. O zjavení starého zákona.**

1. Úvod. Dejiny duše ľudskej	172
2. Historická pravda zjavenia Božieho	173
3. Čiastky Písma sv. starého zákona a jeho obsah	174
4. Hodnovernosť sv. Písma starého zákona, meno- vite Pentateucha	175
5. Biblia a pokrok vedy	178
6. Šesť dní stvorenia	181
7. Jednotnosť a vek pokolenia ľudského	186
8. Starožitné nálezy a Písmo sv.	188
9. Stopy starého zjavenia, o pamiatkach a bájkach iných národov	191
10. Božskosť Písma sv. starého zákona	194

II. Oddiel. O zjavení nového zákona.

	Strana
1. Úvod	203
2. Dokumenty zjavenia nového zákona. Jednotnosť Pisma sv.	204
3. Opravdivosť sv. kníh nového zákona	207
4. Spolahľivosť sv. kníh nového zákona	211
5. Svedectvo židov a pohanov o opravdivosti zjavenia nového zákona	212
6. Hodnota historických dôkazov zjavenia nového zákona	214

III. Oddiel. Ježiš Kristus.

1. Pán Ježiš je najpodivnejšou osobou dejín sveta	216
2. Povedomie Pána Ježiša o sebe	219
3. Mravný charakter Pána Ježiša	223
4. Zázraky Pána Ježiša	224
5. Prorockvá Pána Ježiša	225
6. Div divov: Zmŕtvychvstanie Pánovo	227
7. Súhrň. — Rationalisti	233

IV. Oddiel. O charaktere zjavenia Kristovho.

1. Úvod	238
2. Vznešené učenie Pána Ježiša	238
3. O tajomstvách viery	240
4. Prostriedky kresťanskej viery k zdokonaľeniu človeka	244
5. Náboženstvo Kristovo ukojí rozum aj srdce	249
6. Kresťanstvo a dôstojnosť ľudská	256
7. Kresťanstvo a sloboda	258
8. Kresťanstvo a pokrok	263
9. Príchod kresťanstva do sveta	268
10. Dokončenie a všeobecnosť zjavenia Kristovho	272

TRETIA ČIASKA.

O Kristovej čili katolíckej Cirkvi.

I. Oddiel. Základ Cirkve a jej podstata.

1. Vykúpenie a Cirkve	275
2. Založenie Cirkve	277
3. Ústava Cirkve	283
4. Psychológia Cirkve	290
5. Cirkve a štát	293
6. Samojednosť a viditeľnosť Cirkve	297
7. Známky Cirkve	299

II. Oddiel. O neomýlnom učiteľskom úrade Cirkve.

1. Učiteľský úrad Cirkve za času Apoštolov	310
2. Učiteľský úrad Cirkve je neomýlný	311
3. Osoba neomýlnosti	313
4. Objem neomýlnosti	317
5. Pramene viery. (Písmo sv. — Ústne podanie.)	318
6. Pomer Písma sv. a Tradícia jedno k druhému	321
7. Norma viery (Regula fidei.)	324

DODATOK.

1. Mimo Cirkvi niet spásy	328
2. Filozofia netečnosti vo viere	333
3. Snášateľnosť a nesnášateľnosť	339

